

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

**BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ
YAPILANMASI VE İŞLEVSELLİĞİ: İZMİR VE
ÇUKUROVA ÖRNEKLERİ**

Yunus Emre ÖZER

Danışman
Prof. Dr. Zerrin Toprak KARAMAN

2009

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum “Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yapılanması ve İşlevselliği: İzmir ve Çukurova Örnekleri” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

Yunus Emre Özer

İmza

DOKTORA TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı : Yunus Emre Özer
Anabilim Dalı : Kamu Yönetimi
Programı : Doktora
Tez Konusu : Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yapılanması
ve İşlevselliği: İzmir ve Çukurova Örnekleri
Sınav Tarihi ve Saati :

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarih ve Sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliğinin 30.maddesi gereğince doktora tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI OLDUĞUNA OY BİRLİĞİ
DÜZELTİLMESİNE O* OY ÇOKLUĞU
REDDİNE O**

ile karar verilmiştir.

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır. O***
Öğrenci sınava gelmemiştir. O**

* Bu halde adaya 6 ay süre verilir.

** Bu halde adayın kaydı silinir.

*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

Tez, burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fulbright vb.) aday olabilir.	☐ Evet
Tez, mevcut hali ile basılabilir.	☐ O
Tez, gözden geçirildikten sonra basılabilir.	☐ O
Tezin, basımı gerekliliği yoktur.	☐ O

JÜRİ ÜYELERİ

.....	☐ Başarılı	☐ Düzeltme	☐ Red
.....	☐ Başarılı	☐ Düzeltme	☐ Red
.....	☐ Başarılı	☐ Düzeltme	☐ Red
.....	☐ Başarılı	☐ Düzeltme	☐ Red
.....	☐ Başarılı	☐ Düzeltme	☐ Red

İMZA

ÖZET

Doktora Tezi

(Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yapılanması ve İşlevselliği:
İzmir ve Çukurova Örnekleri)
(Yunus Emre Özer)

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Doktora Programı

Kalkınma ajansları, kalkınmanın yeni popüler araçlarından birisidir ve dünyanın birçok ülkesinde başarıyla uygulanmaktadır. Bölgelerin kendi gelişme potansiyelini tespit ederek buna uygun kalkınma stratejisini uygulamaya koyabilmeleri ve toplumdan gelen sinerjiyle yerelden ulusala kalkınma anlayışının ağırlık kazanması paralelinde kalkınma ajansı modelleri de öne çıkmaya başlamıştır. Ajansların yapılanmaları çoğu kere ülkelerin siyasi, yönetsel, hukuki ve diğer birçok unsurlarından etkilenmektedir. Bu bağlamda da uygulamada değişik yapılarda ajans modelleri görülmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, kalkınma ajanslarını önce teorik ve kurulma felsefesi itibariyle incelemek ve dünyadaki ajans yapılanmalarını ve Türkiye'ye mahsus olan ajans yapılanmasını ve işlevselliğini ortaya koymaktır.

Türkiye'deki kalkınma ajansları modeli, çalışmamız süresince, kurulma nedenlerinden daha çok sürekli eleştirilmesi ve yargıya taşınmasıyla kamuoyunun gündemine aktarılmıştır. Nitekim çalışmamızın örnek uygulama olarak dayandığı ve kalkınma ajanslarının ilk pilot örneklerinden olan İzmir ve Çukurova Kalkınma ajanslarının kalkınma hamleleri daha uygulamaya geçtikten kısa bir süre sonra yargılama süreciyle kesintiye uğramıştır. Her ne kadar İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları, yargılama süreci nedeniyle faaliyetlerine ara vermiş olsa da kendilerinden daha sonra kurulan 24 yeni ajansa, yapılanmalarını tamamlamaları, proje teklif çağrılarında çıkmaları gibi deneyimleri nedeniyle örgütlenme ve uygulama alanlarında yol gösterici olacaklardır. Çalışmamız kapsamında İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajanslarının örnek uygulama olarak seçilmesinin temel nedeni de budur.

Kalkınma ajansları uygulamasında en dikkat çeken konular tüzel kişilik, statü, mevzuattaki açık noktalar, katılımı sağlamadaki güçlükler başta olmak üzere çok çeşitlidir. Bu sorunlara hem teorik kısımda hem de katılımın unsuru

olan kalkınma kurulu üyelerine anket uygulamasıyla birlikte cevap aranmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Kalkınma Ajansları, Türkiye'de Kalkınma Ajansları, Kalkınma, Kalkınma Kurulu

ABSTRACT
Doctoral Thesis
(Structure and Functionality of Regional Development Agencies: Case
Study İzmir And Çukurova)
Yunus Emre Özer

Dokuz Eylül University
Institute of Social Sciences
Department of Public Administration
Doctorate Program

Regional development agencies are one of the new popular instruments of development and applied in the most of countries of world with success. Obtaining the potential of region and enhancing the appropriate development strategy and bottom-up development strategies took over with regional development agencies.

Mostly the structure of agencies are affected from political, administrative and some other facts. And also in application there are various agency models in different structures. The main goal of this study is to examine regional development agencies in theoretical perspective. Then structure of agencies in world and structure and functionality of regional development agencies are also examined.

Regional development agency model in Turkey is discussed in public opinion with judgement process and various critics instead of establishment goals of agencies. Also the İzmir and Çukurova are the first and pilot regional development of Turkey and they had to stop their activity due to this judgement process. İzmir and Çukurova Regional Development Agencies had to stop their activities due to judgement process. But they will be a guide for new 24 regional development agencies of Turkey. Because they completed their structuring and made their project proposals. That's why we choose İzmir and Çukuroca as an application and made a survey among our study.

The main problems of regional development agencies are various but major ones are juristic personality, status, problems in regulations and participation. The problems are held both in theoretic and survey chapters.

Keywords: Regional Development Agencies, Development Agencies in Turkey, Development, Development Council

İÇİNDEKİLER LİSTESİ

BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ YAPILANMASI VE İŞLEVSELLİĞİ: İZMİR VE ÇUKUROVA ÖRNEKLERİ

YEMİN METNİ	ii
TUTANAK	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	xi
TABLO LİSTESİ	xii
ŞEKİL LİSTESİ	xvi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL KAVRAMLAR

A. TEMEL KAVRAMLAR	2
1. BÖLGE	2
a. Bölge Kavramının Gelişimi	2
b. Bölge Kavramı ile İlgili Tanımlamalar ve Temel Sınıflandırmalar	5
c. Dünya’da Bölge Kavramı Üzerine Gelişmeler	11
d. Türkiye’de Bölge Kavramı Üzerine Gelişmeler	17
e. Bölgeselleşme	24
2. BÖLGELERARASI DENGESİZLİK	32
a. Bölgelerarası Dengesizliklere İlişkin Görüşler	32
b. Bölgelerarası Dengesizliklerin Giderilmesine İlişkin Politikaların	

Gelişimi	37
(1) Türkiye Açısından Bölgelerarası Dengesizliklerin Giderilmesine Yönelik Politikalar	43
3. BÖLGESEL PLANLAMA	48
a. Bölge Planlamasına İlişkin Tanımlamalar ve Duyulan Gereksinim	48
b. Bölge Planlama Kavramının Değişimi ve Gelişimi	52
c. Bölgesel Gelişiminin Aracı Olarak Türkiye’de Bölgesel Planlama	57
(1). Bölge Planlamasında Devlet Planlama Teşkilatı’nın Rolü	59
(2). Bölge Planlama Anlayışı’nın Türkiye’deki Gelişimi ve Örnekleri	61
B. KALKINMA ANLAYIŞINDA MEYDANA GELEN DEĞİŞİKLİKLER	70
1. SUBSİDİYARİTE (HİZMETTE YERELLİK ÖNCELİĞİ)	70
a. Subsidiyarite Kavramının Tanımı ve Kapsamı	70
b. Subsidiyarite Kavramının Uygulamasına Yönelik Uluslararası Alandaki Gelişmeler ve Türkiye	73
2. YENİ KALKINMA ANLAYIŞLARININ KALKINMA SÜRECİNE ETKİLERİ	82
3. TÜRKİYE’NİN KALKINMA ANLAYIŞINDA YAŞANAN DEĞİŞİMLER	90
4. AVRUPA BİRLİĞİ BÜNYESİNDE KALKINMA ANLAYIŞININ DEĞİŞİMİ VE TÜRKİYE’NİN OLASI KONUMU	93

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA’DA VE TÜRKİYE’DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ YAPILANMALARI, İŞLEVSELLİĞİ VE DURUM ANALİZİ

A. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARIYLA İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE	103
1. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARIYLA İLGİLİ TANIMLAR VE AJANSLARA İLİŞKİN UNSURLAR	103
B. DÜNYADA BÖLGESEL KALKINMA AJANSI UYGULAMALARI	109

1. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI'NIN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİM SÜRECİ	109
2. BAZI ÜLKELERDE KALKINMA AJANSI UYGULAMALARI	112
a. İngiltere	112
b. Diğer Bazı Ülkelerden Bölgesel Kalkınma Ajansı Örnekleri	119
3. BÖLGESEL KALKINMA AJANSI UYGULAMALARININ GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ	128
C. BÖLGELERARASI REKABET GÜCÜ VE YEREL POTANSİYELİN ÖNEMİ	132
1. REKABET GÜCÜNÜ BELİRLEYEN FAKTÖRLER	132
2. KÜRESEL REKABETİN BÖLGESEL POLİTİKAYA ETKİLERİ	138
3. KÜRESEL REKABET, TÜRKİYE VE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI	141
D. TÜRKİYE'DE KALKINMA AJANSLARI'NIN YAPISI VE HUKUKİ YÖNÜ	145
1. TEMEL BELGELERDE KALKINMA AJANSLARI VE KALKINMA AJANSLARIYLA İLGİLİ GENEL DURUM	145
a. Kalkınma Planları ve Acil Eylem Planlarına Kalkınma Ajansları	145
b. Türkiye'de Kalkınma Ajanslarına Yönelik Yaklaşım	148
2. İSTATİSTİKİ BÖLGE BİRİMLERİ SINIFLANDIRMASI (NUTS)	153
3. 5449 SAYILI KALKINMA AJANSLARININ KURULUŞU, KOORDİNASYONU VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN	160
4. TEŞKİLAT YAPISI	166
a. Kalkınma Kurulu	171
b. Yönetim Kurulu	178
c. Genel Sekreterlik	181
d. Yatırım Destek Ofisi	184
5. PERSONEL YAPISI	188
6. GELİRLER, GİDERLER VE BÜTÇE	191
7. PLANLAMA, PROJE VE FAALİYET DESTEKLEME	197
a. İzmir Kalkınma Ajansı Ön Bölgesel Gelişme Planı 2007-2008	199
b. Çukurova Kalkınma Ajansı Ön Bölgesel Gelişme Planı 2007-2008	200
c. 2007-2008 Ön Bölgesel Gelişme Planı Çerçevesindeki	

Mali Destek Programları	202
8. DENETİM	206
9. DİĞER HÜKÜMLER	211

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İZMİR VE ÇUKUROVA KALKINMA AJANSLARI ÜZERİNE BİR UYGULAMA

A. ANKET ÖRNEKLEMİNİN PROFİLİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER	216
B. ANKET ÖRNEKLEMİNİN KALKINMA AJANSLARI'YLA İLGİLİ BAZI KONULARDAKİ DEĞERLENDİRMELERİ VE ANALİZİ	223
C. ANKET ÖRNEKLEMİNİN, KALKINMA AJANSLARININ BAZI İŞLEVLERİYLE GÖRÜŞLERİ VE ANALİZİ	274
D. ANKET ÖRNEKLEMİNİN, BAZI KAVRAMLARIN KALKINMA AJANSLARININ ÇALIŞMASINA ETKİLERİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ VE ANALİZİ	282
E. ANKET ÖRNEKLEMİNİN KÜRESEL REKABETTE ÖN PLANA ÇIKARILMASI, TEŞVİK EDİLMESİ GEREKEN SEKTÖRLERLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ VE ANALİZİ	288
F. ANKET ÖRNEKLEMİNİN YARGILAMA SÜRECİNDEKİ BAZI KARARLAR HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ VE ANALİZİ	295
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	302
KAYNAKLAR	312
EKLER	328

KISALTMALAR

a.g.e: Adı Geçen Eser

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ARGE: Araştırma-Geliştirme

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

EUREDA: Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği

GAP. Güneydoğu Anadolu Projesi

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü

IMF: Uluslararası Para Fonu

KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler

KÖY: Kalkınmada Öncelikli Yörelere

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

STK: Sivil Toplum Kuruluşları

TMMOB: Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

URAK: Uluslararası Rekabet Araştırmaları Derneği

y.a.g.e: Yukarıda Adı Geçen Eser

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Bölgesel Politikaların Karşılaştırılması	s. 31
Tablo 2 Türkiye'de Teşvik Belgeli Yatırımlar	s. 45
Tablo 3 İngiltere'deki Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın Özellikleri	s.117
Tablo 4 Bölgesel ve Ulusal Rekabet Gücünün Faktörleri	s. 134
Tablo 5 İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları Mali Destek Programlarının İçeriği	s. 204
Tablo 6 Ajans-Sektör İlişkisi	s. 216
Tablo 7 Kalkınma Ajansındaki Göreviniz	s. 217
Tablo 8 Yaşınız	s. 218
Tablo 9 Eğitim Düzeyiniz	s. 218
Tablo 10 Cinsiyetiniz	s. 219
Tablo 11 Mesleğiniz	s. 220
Tablo 12 Kalkınma Ajanslarının Bölgenizdeki Uygulaması Kamu-Sivil-Özel Sektör Arasında İşbirliği/Sinerji Oluşturacaktır	s. 224
Tablo 13 Ajanslar Tarafından Kamu, Sivil ve Özel Sektör İşbirliğinde Hazırlanacak Bölgesel Gelişme Planları Bölgenin Gelişimine Katkı Sağlayacaktır	s.225
Tablo 14 Kalkınma Kurulu Görüşmeleri Katılım Fikrine Açıktır	s. 226
Tablo 15 Kalkınma Ajansları'yla İlgili Türkiye'deki Yasa ve Yönetmelikler Kalkınma Ajansı'nın Verimli Çalışmasını Sağlamaktadır	s. 228
Tablo 16 Kalkınma Ajansları Bölgenizde Kamu, Sivil, Özel Sektör Ortaklığında Yeni Bir Katılım Modeli Oluşturacaktır	s. 229
Tablo 17 Bölgenizdeki Kalkınma Ajansları Uygulaması Katılım, Başarı ve Uzlaşmaya Davet Edicidir	s. 231
Tablo 18 Bilgi Teknolojilerinin Uygulanması Ve Yeniliklerin Sağlanması İçin Üniversite-Kalkınma Ajansı İşbirliği Sağlanmalıdır	s. 232
Tablo 19 Kalkınma Ajanslarının Yürüteceği Faaliyetlerde Bölgedeki Diğer Tüm Kurum Ve Kuruluşlarla İşbirliği Sağlanması Gerekmetedir	s. 233
Tablo 20 Kalkınma Ajansı Faaliyetleri -Çalışma Grupları Gibi- Teknik Anlamda Gerçekleşmelidir	s. 235
Tablo 21 Kalkınma Kurulu Üyelerinin Temsil Edeceği Kurumların Vali/Bakanlar Kurulu Tarafından Seçilmesi Kalkınma Ajansları'nı İdare Merkezli Bir Model Haline Getirir	s. 237

Tablo 22 Kalkınma Ajansları Faaliyetleri İçin Yeterli Mali Kaynak Tahsis Edilmektedir	s. 239
Tablo 23 Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı, GAP İdaresi ve Kalkınma Ajanslarının Benzer Görev Ve Yetkileri Eşgüdüm Sorunu Yaratacaktır	s. 241
Tablo 24 Kalkınma Kurulu'ndaki Kamu-Sivil-Özel Sektör Katılımcıların Sayısını Dengesiz Buluyorum	s. 243
Tablo 25 Sivil Toplumun ve Katılım Kültürünün Yeterince Gelişmemiş Olduğu Yerlerde de Kalkınma Ajansları Bir Katılım Modeli Olabilir	s. 244
Tablo 26 Kalkınma Kurulu'nda Bireysel Değil Kurumsal Temsilinin Olması Doğrudur	s. 246
Tablo 27 Bölgenizdeki Kalkınma Ajansı Proje Hazırlama Eğitimleri Vermelidir	s. 247
Tablo 28 Türkiye'deki Kalkınma Ajansı Modeli İdare Merkezlidir	s. 248
Tablo 29 Kalkınma Ajansları Bölgesel Yönetim Modelidir	s. 249
Tablo 30 Kalkınma Ajansları Ülke Bütünlüğünü Zedeler	s. 251
Tablo 31 Ajanslar Tarafından Kamu, Sivil Ve Özel Sektör İşbirliğinde Hazırlanacak Bölgesel Planlar Bölgenin Gelişimine Katkı Sağlayacaktır	s. 252
Tablo 32 Kalkınma Ajanslarının Yerel Yönetimlerin Planlama Çalışmalarına Teknik Destek Vermesi Stratejik Planlar Açısından Bütünlük Getirecek Bir Unsurdur	s. 253
Tablo 33 Kalkınma Ajansları Sayesinde Halktan Başlayan/Aşağıdan Yukarıya Bir Bölgesel Kalkınma Sağlanabilecektir	s. 255
Tablo 34 Kalkınma Ajansları Türkiye'de Geçmişte Uygulanan/Uygulanmakta Olan Bölgesel Kalkınma Planları ve Teşvik Uygulamalarına Alternatif Olabilecektir	s. 256
Tablo 35 Kalkınma Ajanslarının Hem Bölgelerarası Hem De Bölgeiçi Farklılıkları Gidermeye Hem de Rekabet Gücünü Sağlamaya Yönelik Faaliyet Göstermesi Bir Çelişkidir	s. 258
Tablo 36 Dünyadaki Birçok Örneğine Rağmen Türkiye'deki Ajanslara "Bölgesel Plan" Hazırlamak Yerine DPT Tarafından Hazırlanan Bölgesel Planları Uygulama-İzleme Görevi Verilmesi Olumsuz Bir Durumdur	s.260
Tablo 37 DPT'nin, Kalkınma Ajanslarına Yönelik Faaliyetleri Devamlılık Arz Etmelidir	s. 262
Tablo 38 Yenilik Merkezi, Teknopark Gibi Bilgi Teknolojilerini Kullanan Unsurların Bölgede Bulunmasını Olumlu Görürüm	s. 263

Tablo 39 Bölge, Küresel Rekabette Avantaj Sağlayabilme Konusunda Türkiye'deki Diğer Bölgelere Göre Daha İleridedir	s. 264
Tablo 40 Kalkınma Ajansları Bölgenize Küresel Rekabette Avantajlar Sağlayacak Stratejiler Geliştirebilmesine Katkı Sağlayacaktır	s. 265
Tablo 41 Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun'un AR-GE'ye Ve Rekabet Gücünün Arttırılmasına Verdiği Destek Kalkınma Ajansları'nın Başarısını da Arttıracaktır	s. 267
Tablo 42 Kalkınma Ajanslarının Tanıtım Ve Yatırım Çekme Amacıyla Yurtdışı Ofislerinin Bulunması Gerekir	s. 268
Tablo 43 Mevcut Yasal Engeller Sebebiyle Kalkınma Kurulu'nun Faaliyete Geçemediği Süreç Bir Kayıptır	s. 270
Tablo 44 Anayasa Mahkemesi'nin Kalkınma Ajansları'nın Kamu Tüzel Kişiliği Olduğu Yönündeki Kararına Katılıyorum	s. 271
Tablo 45 Anayasa Mahkemesi'nin Kalkınma Ajansları'nın Kamu Tüzel Kişiliği Olduğu Yönündeki Kararına Karşın Kalkınma Ajansları'nın Kamu Yönetimi Teşkilat Şemasında Uygun Bir Yere Konamaması İşleyiş Açısından Bir Sorundur	s. 273
Tablo 46 Bölge Potansiyelinin Ortaya Konması	s. 275
Tablo 47 Bölge Potansiyeline Uygun Kalkınma Stratejisinin Belirlenmesi	s. 276
Tablo 48 Kamu-Sivil-Özel Aktörler Arasında İşbirliği Geliştirmesi	s. 277
Tablo 49 Yabancı Yatırımcının Bölgeye Çekilmesi	s. 278
Tablo 50 Bölgenin Tanıtımını Yapması	s. 279
Tablo 51 Bölgelerarası ve Bölgeiçi Dengesizlikleri Gidermesi	s. 280
Tablo 52 Diğer	s. 281
Tablo 53 Esneklik	s. 282
Tablo 54 Mekaniklik	s. 283
Tablo 55 Hiyerarşi	s. 284
Tablo 56 Ekip Çalışması	s. 285
Tablo 57 Ajans Personelinin Donanımı/Yetkinliği	s. 286
Tablo 58 Bölgenin İnsan Kaynakları Potansiyelinin Ajansa Etkisi	s. 287
Tablo 59 Bilgi Yoğun ve Bilgiye Dayalı Yüksek Teknolojili Üretim	s. 289
Tablo 60 Tarım	s. 290
Tablo 61 Hizmetler	s. 291
Tablo 62 Turizm	s. 292
Tablo 63 Madencilik	s. 293

Tablo 64 Sanayi	s. 294
Tablo 65 Kalkınma Ajanslarının Bir Bölge Yönetimi Olması	s. 295
Tablo 66 Ülke Bütünlüğüne Zarar Vermesi	s. 296
Tablo 67 Tüzel Kişiliğın Net Biçimde Tanımlanmaması	s. 297
Tablo 68 Ajans Personelinin Statüsünün Belirsizliğı	s. 298
Tablo 69 Kalkınma Ajanslarının Sahip Olduğı Muafiyetler	s. 299
Tablo 70 İdarenin Bütünlüğüne Aykırı Olması	s. 300
Tablo 71 Kalkınma Ajanslarına Atanan Personelden Müşterek Kararnameyle Atananların Atama İşlemlerinin Bakan Onayıyla Yapılması	s. 301

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 Bölgesel Rekabet Edebilirlik Modeli	s.135
Şekil 2 81 Adet Düzey 3 İstatistikî Bölgeleri	s. 152
Şekil 3 26 Adet Düzey 2 İstatistikî Bölgesi/Türkiye’de Kurulan Kalkınma Ajansları	s. 152
Şekil 4 12 Adet Düzey 1 İstatistikî Bölgesi	s. 153

GİRİŞ

Türkiye’de kalkınma ajansları kurulma aşamasından bu yana kamuoyunda birçok unsurla birlikte tartışılmaktadır. Ajansların siyasi, hukuki, yönetsel boyutlarıyla tartışılmasının yanında katılım, bölgesel planlama, bölgesel kalkınma ve küresel rekabete etkileri gibi çok geniş bir yelpazede tartışılmıştır.

Çalışmamızın amacında ajanslara temel teşkil eden teorik altyapıyla dünyadaki ajans uygulamaları ve Türkiye örneğine ilişkin bilgilerle birlikte incelenmiştir. Bu sebeple çalışma kalkınma ajansları uygulamasının hem teorik hem de uygulama boyutuyla analizini yapmayı hedeflemektedir. Bununla birlikte teorik kısımda elde edilen sonuçlar ve bazı unsurların 22/11/2008 tarihli ve 27062 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla oluşan İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajanslarının ikinci kalkınma kurulu üyelerine 56 soruluk bir anketle sorulmuştur. Anket çalışmasında kalkınma kurulu üyelerinin seçilmesinin nedeni mevcut durumdaki yegâne katılım unsuru olmaları nedeniyledir.

Esasen bu çalışmanın teorik kısmı ajanslarla ilgili tartışmaları çok yönlü olarak ortaya koymak ve çözüm önerileri aramayı amaçlamaktadır. Teorik kısımda ilk olarak kalkınma ajansları konusuna temel teşkil eden bölge, bölgeselleşme, bölgesel kalkınma ve bölgesel planlama gibi konular irdelenmiştir. İkinci bölümde ise Türkiye özelinde ajansların yapısı, statüsü, işlevselliği ve hukuki durumu dünya örnekleriyle birlikte incelenmiş ve bazı öneriler getirilmiştir.

Ajansların katılım kültürünü geliştirmede önemli etkisi olacağı tartışılmaktadır. Katılım konusunda ajans uygulamasında kalkınma kurulu örneği bulunmaktadır. Teorik kısımda yapılan saptamalar ve kamuoyunun gündemini meşgul eden diğer birçok konu, kalkınma kurulundaki katılımın unsuru olan kalkınma kurulu üyelerine anket sorusu olarak yöneltilmiş ve cevapları istatistikî yöntemlerle analiz edilmiş ve daha sonra da yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL KAVRAMLAR

A. TEMEL KAVRAMLAR

1. Bölge

a. Bölge Kavramının Gelişimi

Bölge gerek ulusal gerekse de dünya ölçeğinde üzerinde uzlaşmaya varılmış ve açıklığa kavuşturulmuş bir kavram olamamıştır. Bununla birlikte küreselleşen dünyadaki ekonomik, sosyal ve politik değişimler geleneksel anlamdaki bölge kavramını tartışmaya açmıştır. Sınıraşan ilişkiler ve bölgenin artan önemi bu tartışmada önemli unsurlardır.

Bölge kavramı yerel ile ulusal arasında bir ölçek olarak tanımlanmaktadır. Bölge kavramından anlaşılması gereken, ülke içinde, bir yerelden büyük ama ülkenin bütününden de küçük olması gerektiğidir. Bölge, bir devlet için alt yönetsel birimleri ifade etmektedir. Bölge kavramına, bazı ülkelerde şüpheyile yaklaşılmıştır. Bir görüşe göre de bölgelerin, güçlü bir ekonomik yapıya sahip olmalarının ayrılıkçı eğilimleri de güçsüz kıldığı ifade edilmektedir. Özellikle ulus-devletler bölge olgusuna sıcak bakmamışlar ancak II. Dünya Savaşı'ndan sonra bölge, devletlerin kalkınma politikasında bir araç olarak kullanılmış ve kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi ve planlı kalkınma gereksinimleriyle bölge kavramının önemi artmıştır.¹

Türkiye'de de bölge kavramıyla ilgili endişeler, üniter yapıyla birlikte değerlendirilmektedir. Buna karşılık, üniter yapıların yerelliği ve bölgeselliği kati surette dışlamadığına ilişkin, üniter yapılarını koruyarak yerelliği güçlendiren Fransa ve Birleşik Krallık örnek olarak gösterilmektedir. Bunun yanında federal yapıya sahip birçok ülkede de bölge uygulamaları görülmektedir.

Ayrıca, bölge fikrinden çoğu zaman uzak durulsa/çekinilse bile, büyümekte olan kentsel alanlar sürdürülebilirliklerini/yaşanabilirliklerini bölgesel-ekonomik

¹ Ruşen Keleş, **Avrupa'nın Bütünleşmesi&Yerel Yönetimler**, Türk Belediyecilik Derneği, Ankara, 1999, s.56.

gelişme yapılanmasında aramaktadırlar. Yani, zaman içerisinde birçok ülkede ekonomik, kültürel ya da siyasi nedenlerle ölçeğinin üstünde ve devlet ölçeğinin de altında yeni bir idari ya da siyasi birime gereksinim duyulmuştur.² Günümüz dünyasında, hizmetlerde etkinliği ve demokratik katılımı artıracak bölge kademelenmesine gereksinimin artması, bu gelişmelerde önemli bir etken olmuştur. Bahsedilen gelişmenin altında yatan, devletin federal ya da üniter yapıya sahip olması değil, hizmetlerin sunumunda daha etkin ve başarılı olunması isteğidir.³ Küreselleşmenin de yerelleşme ve bölgeselleşme doğrultusundaki gelişmeye sınırlandırıcı değil özendirici etkiler yaptığı ifade edilmektedir.⁴

Ülkelerin değişen yapılarına karşın, hizmetlerde etkinlik ve demokratik katılımı artırma düşüncesiyle gereksinim duyulan bölge kavramının değişik uygulamaları görülmüştür. Salt tüzel kişiliğe sahip olmadan kendi yasama organıyla siyasi tanımaya varan geniş bir yelpazede bölge örnekleri görülmüştür. Devlet gelişmeyi kent planları ve yatırım planlarıyla hızlandıramadığı için bölge basamağı burada bir umut olmuştur.⁵ Avrupa Topluluğu Bölgeler Politikası açısından bölgeler, mekân düzenlemesi, planlama, teşvik sistemlerinin toprağa bağlı üniteleri olarak görülmüştür. Bölgeler için ekonomik planlama ve gelişmeyi sağlamak birincil görev konumundadır. Bununla birlikte bölge yönetimleri, bölgesel kaynakların daha iyi bir şekilde değerlendirilmesine elverişli, daha güçlü bir şekilde yatırım ve kalkınma işlevlerini yerine getiren, kaynakları optimal şekilde kullanarak bölgenin ortak kalkınmasını sağlayan nitelikte olmalıdır.⁶

Bölgelere duyulan gereksinim, bölge kavramına ilişkin tanımlama çabaları ve yapılan genel tanımlamalara karşın yine de bölge ölçeğini belirlemek ve bir standarda bağlamak kolay değildir. Bir bölgenin sınırı çizilirken, coğrafi, ekonomik, toplumsal, yönetsel ve bunların birçoğunun ölçüt alındığı bir sınıflama yapılmalıdır. Bölgeleri sınıflarken klasik ve çağdaş ölçütler kullanılmaktadır. Klasik ölçütler daha çok nüfus yoğunluğu, kentleşme derecesi gibi ölçütlerken, çağdaş ölçütler gayrisafi

² Atilla Nalbant, **Üniter Devlet-Bölgelleşmeden Küreselleşmeye**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997, s. 225.

³ Zerrin Toprak, "Yerel Yönetimler Özerklik Şartının Değerlendirilmesi", **İller ve Belediyeler Dergisi**, Ocak-Şubat 2003, s. 12-14.

⁴ Ruşen Keleş, **Avrupa'nın Bütünleşmesi&Yerel Yönetimler**, s. 55.

⁵ y.a.g.e, s. 57.

⁶ Mehmet Özel, "Avrupa Birliği'nde Bölge, Bölgeselleşme, Bölge Yönetimleri Kavramları Üzerine", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 58 Sayı: 1, Ankara, 2003, s. 99-105.

milli hâsıla, ulusal hâsıla, ulusal gelir, bireysel gelir ve verimlilik gibi ölçütlerdir.⁷ Bunlara ek olarak, bölgeleri tanımlamakta refah da önemli bir ölçüttür.⁸ Özellikle, gayri safi milli hâsıla, kişi başına düşen gayri safi milli hâsıla gibi veriler bölgelerin gelişmişlik farklarını ve refah durumlarını ortaya koymakta yardımcı olmaktadır. Bu veriler ışığında, bir ülke içindeki bölgelerin gelişmişlik durumları hakkında bir fikir edinmek mümkün olmaktadır. Bu veriler değerlendirildiğinde Türkiye'nin doğusu, İtalya'nın güneyi, Fransa'nın güneybatısı, İngiltere'nin kuzeydoğusu ve Almanya'nın güneydoğusu'nun diğer bölgelere göre az gelişmiş oldukları görülmektedir. Örneğin Türkiye'ye özgü bir durum ise Kalkınmada Öncelikli Yörelerle (KÖY) ortaya çıkmıştır. Türkiye'de bölgesel gelişmişlik farklarının ortaya çıkmasıyla bu farkların giderilmesi için bölgelerin kurulması Kalkınmada Öncelikli Yöreler kavramıyla Türkiye'nin gündemine girmiştir.⁹ Kalkınmada Öncelikli Yöreler Türkiye'nin daha çok doğusunda yer almaktadır. Ancak, bu uygulamanın rasyonelliği İlerleme Raporları'nda tartışılmış ve teşvik kapsamının gereksizce büyütüldüğü ifade edilmiştir.

Bölge, geleneksel anlamıyla yerel birimlerden oluşan, devlet denetiminde ve ülkenin dışına kapalı niteliktedir. Ancak, bölgeleri düşünürken, bölgelerin tamamen kapalı sistemler olmadıkları ve diğer bölgelerle para, mal, hizmet ve nüfus alışverişleri bulunduğu göz ardı edilmemelidir.¹⁰ Özellikle günümüzün değişen bölge anlayışında, bölgelerin küresel ölçekte giderek önem kazanması ve ulusalı aşan ilişkilerinin olduğu bir gerçektir. Günümüzde bölgeler, yatırımları çekmek için ulusalı aşıp doğrudan uluslararası ilişkilere girebilmektedir. Bu anlamda gelişmekte olan süreçte bölgelerarası rekabet ya da işbirliği unsurlarının bölge kavramına giderek eklenmesi bölgelerin kapalı sistemler olmadığı tespitinin haklılığını da göstermektedir. Bölge tanımındaki "ulusaldan ya da ülkeden küçük" olma zorunluluğu ortadan kalkmış gibi görünmektedir. Bölgeler artık mekânsal süreklilik koşulu olmayan ve yerel dinamikleriyle küresel pazarlarda yer arayan niteliktedir.¹¹ Bu ilişkiler ağında bölgelerin gelişmişlik durumunu ilişkilerinin yoğunluğunu belirlemektedir. Bu da bölgelerarası rekabeti doğuran bir unsurdur. Geleneksel

⁷ Ruşen Keleş, **Kentleşme Politikası**, İmge Kitabevi, 8. Baskı, Ankara, 2004, s. 347.

⁸ Hürrem Cansevdi (edit), **Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası ve Türkiye'nin Uyumu**, İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, 2001, s. 13.

⁹ y.a.g.e, s. 14.

¹⁰ Zerrin Toprak, **Kent Yönetimi ve Politikası**, Birleşik Matbaacılık, 6. Baskı, İzmir 2008, s. 116.

¹¹ Arif Özsağır, "Bölgesel Kalkınma Politikası Aracı Olarak Girişimcilik", **Mercek Dergisi**, Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası Yayını, İstanbul, Temmuz 2004, s. 71.

anlamda bölge önemini yitirmese de yerelin küresel düzeyde üstlendiği ekonomik ve siyasi role bağlı olarak bölgeler yeni bir gelişme aktörü olmuştur. Bölgesel organizasyonların, bölge içinde yönetsel eşgüdümü sağlama, bölgelerarası anlamına gelecek ulus içi ve uluslararası düzeylerdeki bölgelerarası rekabette söz sahibi olmada yönlendirici rolü önem kazanmıştır.

Bölge kavramının yeni ekonomik yapılanmalar ve ortak çıkarlara göre tanımlanması durumunda belirli sektörlerin hâkim olduğu alanlar, bir komşu devlete sınırı olan ve bu ülkenin ekonomik faaliyetlerinden etkilenen alanlar, uzun mesafeli trafik akışı bağlamında transit bölgeleri, ortak bir yerleşim alanının yapısından etkilenen bölgeler şeklinde tanımlamalar yer almaktadır.¹² Bir diğer tanımlamaya göre ise bölge, birim olarak bütünlük gösteren bir yeryüzü parçasının içinde yer alan kendine özgü coğrafi, sosyal, ekonomik, siyasi vs. nitelikleri olan ve kendisi de küçük parçalara ayrılabilen alanlardır.¹³ Bu iki tanımdan hareketle bölgelerin kendilerine özgü ekonomik özellikleri olduğu ve bu ekonomik faaliyetlerin birbirini etkileyebildiği sonucu çıkarılabilecektir. Bölgelerin değişik ekonomik güçleri ve birbirini etkileyebilmesi bölgelerarası rekabetin yanında bölge içinde hizmetlerde etkinliğin ortaya çıkmasını sağlayabilecektir.

b. Bölge Kavramı ile İlgili Tanımlamalar ve Temel Sınıflandırmalar

Toplumbilimlerinde bölge kavramı çok geniş bir biçimde açıklanmaya çalışılmaktadır. İlk olarak bölgeler, içinde buldukları kesimlere göre doğal bölge, ekonomik bölge, toplumbilimsel bölge ve yönetsel bölge olarak dört kategoriye ayrılmaktadır. İkinci olarak bölgeler oluşturulma biçimlerine göre bölge planlaması için ilgili kuruluşlarca oluşturulmuş bölgeler ve devletle yerel yönetimler arasında kalan yönetsel bir basamak olarak ikiye ayrılmaktadır. Üçüncü olarak bölgeler yapısal özelliklerine göre devletin yetki genişliği ilkesi kararınca oluşturduğu taşra birimleri, bölge çapında oluşturulan yerel yönetimler (Fransa'daki bölge yönetimleri gibi) ve bölgesel özerkliğe sahip olan, ayrı bir anayasaya sahip yasama ve yargı yetkileri bulunan bölgeler (İsviçre kantonları) olmak üzere üçe ayrılmaktadır.¹⁴

¹² Ayşe Çatalbaş, "AB Bölgesel Politika Yaklaşımları ve Türkiye Uygulamaları", **Sanayicinin Sesi Dergisi**, Mayıs-Haziran 2004 Sayı: 14, s. 30.

¹³ Atilla Nalbant, a.g.e., s. 225.

¹⁴ Ruşen Keleş, **Avrupa'nın Bütünleşmesi&Yerel Yönetimler**, s. 58.

Uluslararası düzeyde ise aralarında ekonomik, askeri ya da siyasal çıkar birliği olan ülkelerin oluşturduğu topluluk olarak tanımlanmaktadır.¹⁵

Geçmişte bölge kavramı ekonomik ve sosyal bütünlüğü olan bir organizma olarak düşünölmekteydi.¹⁶ Yani, geleneksel anlayışta bölge yan yana gelmiş yerel birimlerin mekân bütünlüğüyle oluşan, ulus devletin dışına kapalı ve ulus devletin denetiminde sınırları çizilmiş birimlerdir. Küresel anlayışta ise bölgeler ilişkiler ağıyla belirlenmekte mekânsal süreklilik koşulu olmayan, sınırları değişken ve uluslararası ilişkilere doğrudan açılan birimleri ifade etmektedir.¹⁷ Diğer bir deyişle, günümüzde gelişen ilişki ağlarının da etkisiyle bölgeler gerek yerel gerek bölgesel gerekse de uluslararası düzeyde ilişkiler kurulabilmekte, birlikte hareket edilebilmekte, birlikler oluşturulabilmekte ve bölgenin sınırlarında tam anlamıyla bir netlikten söz edilememektedir.

Bölgeler ekonomik gelişme düzeyine göre; (i) gelişmiş, (ii) az gelişmiş, (iii) gelişme halindeki az gelişmiş bölge ve (iv) potansiyel bakımından azgelişmiş bölgeler olarak ayrılmaktadır. Gelişmiş bölgelerin gelir seviyesi ve gelirin artış hızı ülke ortalamasının üstündedir. Bunun yanında sosyal, kültürel ve ekonomik verileri ülkenin geneline göre daha iyi durumdadır. Gelişmiş bölgeler cazibe merkezlerinin etkisinde gelişme gelişime açık alanlardır. Azgelişmiş bölgelerin gelir seviyesi ve gelir artış hızları ülke geneliyle kıyaslandığında daha geri durumdadır. Azgelişmiş bölgeler ülkelerin içinde geri kalmış, potansiyelini kaybetmiş gelişme avantajları olmayan, dengesizliklerin odağı alanları ifade etmektedir. Azgelişmiş bölgelerle gelişmiş bölgeler arasında sosyal ve ekonomik dengesizlikler bulunmaktadır. Azgelişmiş bölgeler, birçok yönden gelişmiş bölgelere nazaran geri kalmışlığın yaşandığı bölgeler olmaktadır. Gelişmekte olan azgelişmiş bölgeler de bulunmaktadır. Bu tür bölgelerin gelir düzeyi ülke ortalamasının altındadır ancak gelişme hızı ülke ortalamasının üstündedir. Bununla birlikte bu tür bölgeler belli bir potansiyele sahiptir. Bu tür bölgelerde bu potansiyeli harekete geçirmek gerekmektedir. Bu potansiyel harekete geçirilemediği takdirde bölgenin azgelişmişlik niteliği değişmemektedir. Gelişmekte olan azgelişmiş bölgelerin mevcut

¹⁵ Ayşegöl Mengi-Nesrin Algan, **Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme AB ve Türkiye Örneği**, Siyasal Kitabevi, Ankara 2003, s. 82.

¹⁶ Atilla Göktürk, "Bölgesel Dengesizliğe Küreselleşme-Yerelleşme Penceresinden Bir Bakış", Derleyen: Aylan Arı, Derin Yayınları:80, İstanbul, 2006, s. 28-29.

¹⁷ Mustafa İldırar, **Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2004, s. 9.

potansiyellerini harekete geçirmeye yönelik bölge planları son derece işlevsel olacaktır. Potansiyelini yitirmiş bölgelerin kişi başına düşen ortalama gelirleri ülke ortalamasının üstünde, gelişme hızları ülke düzeyinin altında olmaktadır. Bu durumda da bölgeler gönençli durumlarını yitirmekte ve az gelişmiş bölgeler haline gelmektedirler.¹⁸ Bu bölgeler gelişme potansiyellerini kaybettikleri için az gelişmiş bölge sınıflamasına sokulabilmektedir. Bu tanımlamalara ilaveten, az gelişmiş bölgeler girişimci niteliğe sahip aktif elemanlarını gelişmiş bölgelere kaptıran bölgelerdir. Duraklamış bölgeler daha önce hareketliken sonradan bu canlılığını kaybeden bölgelerdir. Aşırı kalabalık bölgelerse ekonomik gelişmenin başladığı kalkınma kutuplarıdır ve yaydıkları pozitif dışsallıklara bağlı olarak giderek kalabalıklaşan ve belirli bir etaptan sonra artık çözümü güç sorunları olan bölgelerdir.¹⁹

Bölgeler ekonomik yapılarına göre ise üçe ayrılmaktadır. Bunlar; homojen, polarize ve planlama bölgeleridir. Bu ayrımlarda temel ölçüt gelişmişlik düzeyidir. Homojen (türdeş) bölgeleri oluşturan birimler birbirine benzer özellikler gösteren/benzer gelişmişlik düzeyindeki komşu alanlar grubudur ancak yerleşim birimleri arasında işlevsel bir bağın olması zorunlu değildir. Homojen bölgeler belli bir alanda istatistikî olarak benzerlik göstermektedir. Homojen bölgeler ortak gelişmişlik ya da az gelişmişlik özelliğine sahiptir. Bu bölgelerde temel ortak özelliklerin bulunması gerekmektedir. Bu istatistikî değerler birbirini tamamlamaktadır ve alanlar birbirine bitişiktir.²⁰ Yani, homojen bölgeler karakteristikleri birbirine yakın birimleri bir arada bulundurmaktadır. Burada belirleyici olan kriterler iktisadi faaliyetler, coğrafi durum, gelir seviyesi gibi unsurlar olabilecektir. Homojen bölgelerde bulunan birimlerin birbirine benzer özellikler göstermesi gelişmişlik düzeyiyle de ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, az gelişmiş kentlerin bir arada olduğu bölgelere Türkiye'nin Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri örnek verilebilir. Bu bölgelerde az gelişmiş ve birbirine pek çok konuda benzeyen iller toplanmıştır. Türkiye'de Marmara Bölgesi gelişmişlik açısından birbirine benzeyen illerin toplandığı bölgelere örnek gösterilebilir. Özetle, aynı gelişmişlik düzeyinde olan komşu iller, gelişmişlik düzeyi bakımından homojen

¹⁸ Cevat Geray, "Bölgesel Gelişme İçin Planlama ve Örgütlenme", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt : 52 Sayı:1-4, Ankara, 1997,s. 30.

¹⁹ Zeynel Dinler, **Bölgesel İktisat**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2001, s. 123-125.

²⁰ Eyüp G. İşbir, **Şehirleşme ve Meseleleri**, Gazi Büro Yayınları, Ankara, 1991, s. 161.

bölgeyi oluştururlar.²¹ Homojen bölgeler belli yönlerden benzerlikler gösteren ve nitelikleri birbirine yakın birimlerden meydana gelen klasik anlamdaki bölgedir. Ancak gelişmiş bölgelerdeki yerleşim birimlerinin arasındaki işlevsel bağ az gelişmiş bölgelerdekine oranla daha fazladır. Homojen bölgeler daha çok bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılmasına yönelik politikalara başlarken kullanılmaktadır.

Polarize (kutuplaşmış) bölgeler ise, birbirine bağlı kutuplaşmış yerleşme kümelerini ifade etmekle birlikte öğeleri arasında işlevsel ilişkiler içermektedir. Polarize bölgelerde büyük kent, orta büyüklükte kent, kasaba, köy gibi yerleşmeler bulunmaktadır.²² Polarize bölgeler belli bir gelişmişlik düzeyine ulaşmıştır ve yerleşim birimleri arasında işlev bağları ileri derecede gelişmiştir.²³ Polarize bölgelerde bir merkez ve onu çevreleyen bir hinterland bulunmaktadır. Polarize bölge homojen bölgeye göre daha dinamik bir yaklaşımdadır ve bir bölgenin diğer bölgelerle olan ilişkilerine de önem vermektedir. Polarize bölgelerde sanayi, ticaret ve ekonomik faaliyetlerin bölge içinde yoğunlaştığı ve ulaşım açısından en yoğun olan yerin gelişme göstereceği kabul edilmektedir. Buraya cazibe merkezi adı verilmektedir. Cazibe merkezi bu ortamda avantajlı konuma gelmektedir. Bu cazibe merkezinin de bölgedeki en alt birimlerle hiyerarşik bir yapısının olması gerektiği ifade edilmektedir. Polarize bölgeler bir cazibe merkezi ve onun hinterlandından meydana gelmektedir. Diğer bir deyişle bir ya da birden çok küçük yerleşme merkezini etkisine alan cazibe merkezinin, tüm etki alanıyla birlikte kapsadığı alan polarize bölgeyi ifade etmektedir.²⁴ Bu bakımdan polarize bölgelerde merkezle çevresi arasında fiziki ve ekonomik bir bağımlılık bulunmaktadır. Merkez kutuplaşmış bölgenin çekirdeğidir. Sonuç olarak polarize bölgelerin belli bir gelişme düzeyine ulaştığı ve bununla beraber yerleşme birimleri arasında işlev bağlantılarının ileri derecede gelişmiş olduğunu görmekteyiz. Türkiye açısından İstanbul ve çevresi polarize bölgeye örnektir. İstanbul ulaşım açısından en yoğun merkez konumundadır. Sanayi ve ticaret açısından gelişmiş bir bölgedir ve bunların yanında çevresindeki yerleşim birimleriyle (Kocaeli gibi) işlev bağlantıları gelişmiştir. Bunun yanında, İstanbul'un gelişme göstermesinde dünyanın en önemli ulaşım ağlarının üstünde olmasının da büyük etkisi vardır.

²¹ Zeynel Dinler, a.g.e., s. 77.

²² Ruşen Keleş, **Kentleşme Politikası**, s. 346.

²³ Cevat Geray, a.g.e, s. 302.

²⁴ Zeynel Dinler, a.g.e, s. 80.

Planlama bölgeleri ise ekonomik kalkınma planlarının uygulamasını kolaylaştırmak ve bunlarla ilgili ekonomik kararlar arasında eşgüdümü sağlamayı amaçlayan bölge planlarının uygulandığı alanlar bütünüdür.²⁵ Plan bölge, bir tanımlamaya göre “kentten daha geniş, ülkeden daha küçük, yönetsel sınırları ulusal yönetsel birim sınırlarıyla çakışan, ama etkileşim açısından o sınırları aşabilen, yerinden yönetilen, demokratik-katılımcı bir yönetime ve bütçeye sahip bir planlama ve yönetim birimidir”.²⁶ Kısaca, planlama bölgeleri, kalkınma planlarının hazırlanmasına yardımcı olmakta, uygulanmasında bir araç olarak kullanılmakta, uygulamasını kolaylaştırmakta ve ulusal kalkınmaya katılmasını sağlamayı amaçlayarak saptanan bölgelerdir.²⁷ Görüldüğü üzere planlama bölgeleri, kalkınma planlarının hazırlanmasına yardımcı olmakla birlikte uygulamasını da kolaylaştırmak gibi bir işleve sahiptir. Yani, merkezi planlama hizmetine de yardımcı olurlar. Planlama bölgesi, bölge planının uygulandığı alanlar bütünü ifade etmektedir. Planlama hem homojen hem de polarize bölge örnekleri için mümkündür. Planlama bölgelerinde kaynakların kullanımında ve devlet yardımları konusunda en uygun yönetim ölçeğine ulaşılması hedeflenmektedir.²⁸ Plan bölgeleri hem ülkenin bütünü için hem de belirli bir bölge için uygulanabilmektedir. Ülke bütününde geçerli olan ulusal düzeydeki planların sektörel nitelikli olmaktan çok tüm ekonomik faaliyetlerin alansal dağılımını kontrol etmesi gerekmektedir.²⁹ Kısaca, planlama bölgesi, kaynakların en verimli ve en etkin kullanılarak dengeli bir büyüme gerçekleştirebilmek için planlama birimlerince kullanılan bir araçtır. Bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasına esas teşkil eden Düzey 2’deki 26 bölge içinde gelişmiş ve azgelişmiş bölgeler bulunmaktadır. Bu bölgelerde genel planlama hedeflerine uygun olarak yerel plancılığın geliştirilmesi hedeflenmektedir. Plan bölgelerinde yapılacak planla ilgili çalışmalar, merkezde ulusal plandan sorumlu örgüt (Türkiye’de DPT) ya da bu çalışmalarda eşgüdümü sağlayacak bölge yönetimleri tarafından gerçekleştirilecektir. Bununla birlikte bir görüşe göre, homojen ve kutuplaşmış bölgelerin planlama bölgesinin saptanması için karar mercilerine yol gösterecekleri ifade edilmiştir.³⁰

²⁵ Ruşen Keleş, **Kentleşme Politikası**, s. 346.

²⁶ Devlet Planlama Teşkilatı, **Devlet Planlama Teşkilatı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT Yayın No: 2502, Ankara, 2000, s. 8.

²⁷ Mustafa İldırar, **a.g.e**, s. 11.

²⁸ Mehmet Özel, “Avrupa Birliği’nde Bölge, Bölgeselleşme, Bölge Yönetimleri Kavramları Üzerine”, s. 103.

²⁹ Zeynel Dinler, **a.g.e**, s. 88.

³⁰ Ergüder Can, **Avrupa Birliği Bölgesel Politikaları ve Yapısal Fonlar Uyum Sürecinde Türkiye İçin Bir Değerlendirme**, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2004, s. 106-107.

Bölgeleri ekonomik olarak ve amaçlarına göre tanımlamalara tabi tuttuktan sonra diğer bazı bölge tanımlarını da açıklamak gerekmektedir. Örneğin, Metropolitan bölgeler, iki sınır ve bir çevreden oluşmaktadır. Birinci sınır kentin iş merkezinin sınıryken ikinci sınır iş merkeziyle günlük iş ilişkileri olan meskûn bölge sınırı, büyükkent bütünü ise kentin büyüme sahası veya çekim sahası olarak tanımlanan çevre sınırıdır.³¹ Fonksiyonel bölge, bölgeye yön veren bir faaliyetin ya da sektörün etkisinde gelişen alanları ifade etmektedir. Sanayi, turizm, tarımın öne çıktığı alanlar bulunmaktadır. Türkiye’de Kocaeli bölgesi sanayi, Antalya turizm, Konya tarım açısından öne çıkan illerdir. Bu alanlar fonksiyonel bölgeye birer örnektir. Sınırötesi bölgeler, sınırötesi işbirliği oluşturulmuş bölgelerdir. Bu bölgeler aracılığıyla sınır bölgelerinin geliştirilmesi, azgelişmiş altyapının iyileştirilmesi ve kültür alışverişinin sağlanması hedeflenmektedir.³² Sınırötesi işbirliğiyle oluşturulması hedeflenen bölgelerde sınırın her iki tarafında özerk yetkilere sahip bölgelerin bulunması gerektiği ortaya çıkan değerlendirmeler vardır.³³ Bu noktada Avrupa Konseyi, Avrupa Yerel Topluluklar veya Yönetimler Arasında Sınırötesi İşbirliği Çerçeve Sözleşmesi’ni sınır bölgelerin gelişmesi için önermektedir. Afete uğramış bölgelerde acil müdahale bölgeleri, doğal ve yapay risk altındaki bölgelere risk bölgeleri, ekolojik açıdan duyarlı alanlarda hassas bölgeler kurulabilmektedir.³⁴

Başka bir ayrıma göre ise bölgeler, ekonomik ve sosyolojik gerekçelerle planlamaya duyulan gereksinimden dolayı ortaya çıkan plan-program bölgeleri, genel yönetim hizmetlerini yürütmenin yanında yetki genişliği, planlama ve idari özerklik gibi özelliklere sahip ama siyasi yetkileri bulunmayan idari bölgeler, siyasi yetkilere sahip siyasal bölgeler ve çok kültürlü toplumlara özgü kültürel topluma aidiyetle ortaya çıkan kültürel bölgeler biçiminde görülmektedir.³⁵

Bölgeler siyasi, yönetsel, ekonomik, sosyal altyapılara uygun zeminlerde ortaya çıkmaktadır. Bölgeler, âdemi merkezîyetçi bir yapılanma içerisinde artan yönetsel sorumluluklarla karşılaşmışlardır. Bölgeler bazı ülkelerde bir yerel yönetim birimi olarak görülmüştür. Bölgelerin yerelle ulusal arasında bir ölçekte yer aldığı

³¹ Zerrin Toprak, **Kent Yönetimi ve Politikası**, s. 119.

³² <http://www.gap.gov.tr/Turkish/Dergi/D9152001/bolge.html>, Erişim: 23/07/2005.

³³ Mehmet Özel, “Avrupa Birliği’nde Bölge, Bölgeselleşme, Bölge Yönetimleri Kavramları Üzerine”, s. 113.

³⁴ Hürrem Cansevdi, a.g.e, s. 66.

³⁵ Atilla Nalbant, a.g.e, s. 230-235.

durumlarda bölgenin daha alt kademeleri engelleyen, bölgenin kendisinin merkeziyetçi durum yaratan konumda olmasından endişe edildiği literatürde ifade edilmektedir. Yönetimsel açıdan bölge yönetimlerinin daha alt kademeleri engelleyen/özerkliğini zedeleyen konumda olmaması gerekmektedir. Hizmetlerin sunulması açısından ise bölgelerin uygun ölçekte kaynakların kullanımında etkinliği, verimliliği ve demokratik katılımı sağlaması beklenmektedir. Bölgelerin, planlama ve teşvikle ilgili görevlerini optimal biçimde uygulaması gerekmektedir. Merkezi yönetimin gerçekleştirdiği planlamayla çözemediği sorunları hazırlayacağı planlarla daha başarılı biçimde çözeceği ve bu şekilde ulusal plana yön vereceği düşünülmektedir. Bunları başarılı biçimde uygulayabilmek için bölge yönetimlerinin güçlü mali yapılara da sahip olması beklenmektedir. Bu güçlü mali yapı bölgelerin artan sorumluluklarıyla orantılı ve hizmetlerin sunumunda etkinliği sağlayacak nitelikte olmalıdır. Örneğin Avrupa Birliği (AB) bakış açısında bölgeler, aktarılan fonların harcanmasında optimum ölçüğü ifade etmektedir. AB açısından bölgelerin kaynakların dağıtımında ve hizmetlerin sunumunda önemli bir role sahip olduğu görülmektedir. Kalkınma ajanslarının bölgesel olma mantığını da bu düşüncede aramak gerekir.

c. Dünya’da Bölge Kavramı Üzerine Gelişmeler

Bölge yönetimi yönetsel açıdan bir ölçek sağlamanın yanında giderek ekonomik bir ölçek haline gelmeye de başlamıştır. Bölge yönetimlerinin ulusal sınırları aşarak doğrudan uluslar arası düzeyle ilişkiye girebilmesi eleştirilmektedir. Oysa günümüzde, bölgelerin uluslararası ekonomik ilişkilerden uzak kalması ya da dışlanmasını düşünmek kolay değildir. Küresel ekonominin bu ilişkilere izin veren yapısı, bölge yönetimlerinin varlığına güç vermektedir. 21. yüzyılda yaşanmakta olan “küreselleşme” ve “uluslararası pazar ekonomisi” dünya üzerindeki birçok ülkede bölge yönetimleriyle ilgili tartışmada belirleyici unsur haline gelmiştir. Bu noktada bazı ülkelerde bazı ülkelerdeki bölge yaklaşımındaki gelişmeleri irdelemekte fayda vardır.³⁶

Fransa’da bölge kavramı, 1982’deki değişimle bir yerel yönetim birimi olarak Fransa idari kademelenmesindeki yerini almıştır. Bu tarihte bölgeler Fransa’da ilk

36 Bu kapsamda incelenen Fransa, İtalya, İspanya, Portekiz, Belçika ve Almanya Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nı imzalayıp yürürlüğe koymuştur.

kez tüzel kişiliği olan yerel yönetim birimleri olarak kabul edilmişlerdir. 1982 değişikliğiyle Fransa'da, belediyeler ve il yerel yönetimleri yanında üyeleri halk tarafından seçilen bölge yönetimleri kurulmuş, bölge yönetimlerine mali kaynaklar devredilmiş, merkezi yönetimin taşra teşkilatı il ve bölge yerel yönetimlerine devredilmiş ve il ve bölge valilerin idari vesayet yetkileri tüzel denetime indirgenmiştir. Bölge yerel yönetimleri, sanayinin geliştirilmesi, toplumsal hizmetler, kültür, bilim, sağlık hizmetleri, bölge planlaması, mesleki öğretim, lise eğitimi gibi hizmetlerden sorumlu olmuştur.³⁷ Fransa'daki bölge yönetimlerinin bu bakımdan siyasal yetkileri bulunmamaktadır. Ancak, Fransa'da 1982 sonrası bölge yönetimlerinin ve yerel yönetimlerin daha da güçlendirilmesi gerektiği konusunda bir idari bir eğilim ortaya çıkmıştır. Bu konuda, Avrupa Konseyi'nin Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın etkili olduğu düşünülmektedir. 2003 yılında reform niteliğindeki bir Anayasa değişikliğiyle, 5 yıllık süreyle sınırlı kalmak kaydıyla bölge yönetimlerine norm koyma yetkisi verilmiştir. Ancak, Fransa'da bu değişim yasalara aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir.

İspanya ve İtalya'da da ise siyasal yetkileri daha geniş bölgeler karşımıza çıkmaktadır. İspanya'da 1978 Anayasa değişikliğinden beri 17 özerk topluluk vardır ve varlıkları anayasayla güvence altına alınmıştır. 1978 Anayasası ülkenin birliği ve bütünlüğüne, üniter yapısına vurgu yapmakta daha sonra da toplulukların ve bölgelerin özerkliklerini ve kendi aralarında dayanışmalarını güvence altına almaktadır.³⁸ 1978 Anayasası'na göre özerk topluluklar, ortak kültür, tarih ve ekonomik yapısına sahip illerden ve belediyelerden oluşmaktadır. Anayasa özerk topluluklara, turizm, kültür, toplumsal hizmetler, sağlık ekonomik gelişme, çevrenin korunması ve yerel yönetimlerin sınırlarının saptanması görevlerini vermiştir. Özerk topluluklar bazı yetkilerini de özeysel yönetimle paylaşmaktadırlar.

İtalya'da ise, özel statüye sahip olmayan ve özel statüye sahip bölgeler bulunmaktadır. Özel statülü bölgeler devlet karşısında daha özerktir ve ticaret, sanayi, toplumsal hizmetler ve eğitim konuları yetkileri arasındadır. Özel statülü bölgeler federal sistemi andıran ve kendilerine belli bir alanda yasal düzenleme

³⁷ Ruşen Keleş, **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, Cem Yayınevi, Ankara, 2009, s. 89.

³⁸ Yakup Bulut, "Türkiye'de Bölge Yönetimi Arayışları", Amme İdaresi Dergisi, Cilt:35 Sayı: 4, Ankara, 2004, s. 34.

yetkisi tanındığı ifade edilmiştir.³⁹ Özel statüye sahip olmayan bölge yönetimleriyle mesleki öğretim, sağlık, toplumsal yardım, müzeler, kent planlaması, turizm, kentsel ulaşım, konut, yolların yapım ve bakımı, yerel kamu düzeninin sağlanması konularında yetkilidirler.⁴⁰

Portekiz'de ise bölgeler iki türdür. Birinci tip bölgeler daha çok ekonomik boyutlu ve bir yerel yönetim organı görünümündedir. Bunun yanında Portekiz'in eski sömürgeleri için özgü, istisnai siyasal bölgeleri de bulunmaktadır.

Belçika'da üç bölge ve üç topluluk bulunmaktadır. Bölge yönetimlerinin ekonomi, enerji, istihdam, çevre koruma politikaları, kent ve bölge plancılığı, kamu konutları, içme suyu, belediye ve il yönetiminin finansman ve denetimi gibi konularda yetkilidir. Topluluklar ise, kültür, eğitim, toplumsal hizmetler ve sağlık hizmetlerinin bir bölümünü gerçekleştirmekle yükümlüdür.⁴¹

Almanya'da ise, federe devletler eyaletlerdir yani bölgelerdir. Federe devletler, federal parlamentoya bırakılmamış olan her konuda yasama ve yürütme yetkisine haizdir. Eyaletler ve federal devlet yetkileri paylaşmışlardır. Kimi yetkiler salt federe devlet kimi yetkiler salt eyaletler kimi yetkiler de her ikisi tarafından birlikte kullanılmaktadır. Birlikte kullanılan yetkiler yasama yetkileridir.⁴²

AB bünyesindeki bölgelerin sayısı 250 civarındadır. Bu bölgeleri kümelendirmek merkezi yönetimle ilişkileri, yetkileri, akçal kaynakları ve yurttaşla ilişkileri farklı devletlerde farklı yerel yönetim modellerinin ortaya çıkması nedeniyle güçtür. Ancak buna rağmen AB içinde bölgeler genel olarak beş farklı kümede toplanmaktadır.

1. Federal devletlerde yasama, yürütme ve yargı erklerine sahip birimler (Almanya, Avusturya)

³⁹ Institute of Local Government Studies, **Regional and Local Government in the European Union Responsibilities and Resources**, Office for Official Publications of the European Communities, CdR-Studies E-1/2001, Belgium 2001, p.36.

⁴⁰ Ruşen Keleş, **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, s. 89-90.

⁴¹ Bölgeler : Flandres, Wallonia ve Brüksel; Topluluklar : Almanca, Flamanca ve Fransızca konuşan topluluklar

⁴² Ruşen Keleş, **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, s. 88.

2. Devlet niteliğine sahip ama aynı zamanda bölge olarak kabul edilenler (Lüksemburg)
3. Farklı bağımsızlık derecelerinde ne devlet olabilmiş ne de yerel yönetim basamağı olan bölgeler (İspanya'daki bölgeler ve Belçika'daki topluluklar)
4. Yalnızca yönetsel yetkilere haiz yerinden yönetim birimleri (Hollanda, Danimarka, Fransa, Portekiz, İsveç ve Finlandiya)
5. Federalizm ya da yerinden yönetimin söz konusu olmadığı bölgeler (İngiltere, İrlanda ve Yunanistan).⁴³

Bununla birlikte, AB bünyesindeki bölgeler işlevleri ve yapılarına göre, planlama bölgeleri, yönetim bölgeleri, sınırötesi bölgeler, bağımsız bölgeler, türdeş bölgeler ve kutuplaşmış bölgeler olarak da kümelendirilmektedir.

AB içerisinde çeşitli fonların doğrudan bölge yönetimlerine verilmesi bölgeleri artan biçimde AB'yle ilişkilere itmiş, bilgi akışını sağlamış, bünyelerinde AB'yle ilişkilerden sorumlu birimler kurmuşlar ve Brüksel'de ofis açmışlardır.⁴⁴ Keza, Avrupa Bölgesel Yönetimler Özerklik Şartı Taslağı'na göre bölgelerin sınırötesi işbirliği düzenleme ve uluslararası hukuka uygun istişari ve yürütme organları kurabilme yetkileri bulunmaktadır. Bu anlamda bölgelerin giderek sınır aşan ilişkilerin odağında yer aldığını görmekteyiz.

AB içerisinde her ülke bir bölge anlamına gelmektedir. Çünkü AB'deki her ülkenin benzer çıkarlara sahip ve tanımdaki gibi coğrafi, ekonomik ve siyasal yakınlık içinde buldukları bilinmektedir. Bu anlamda AB içinde her ülkenin bir bölge sayılması anlamlıdır. Bunun yanında, dünya coğrafyası içinde AB'nin oluşturduğu yapı da bölgeye bir örnektir. AB, üye ülkelere ve aday ülkelere yönelik bölge ve bölgesel politikayla ilgili yönlendirmelerde bulunmaktadır. Örneğin, AB ülkelerinde, bölge idare yapılanması ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmesine yönelik modeller geliştirilmektedir. Türkiye Ulusal Raporu'nda, bölgesel gelişme farklılıklarını giderecek çalışmaların idari bir yapılanmaya gitmeden gerçekleştirileceği belirtilerek Türkiye'nin tercihini ortaya koyduğu ifade edilmiştir.⁴⁵

⁴³ Ayşegül Mengi-Nesrin Algan, a.g.e, s. 176.

⁴⁴ Yeşeren Elçin Arıkan, a.g.e, s. 43.

⁴⁵ Zerrin Toprak, **Kent Yönetimi ve Politikası**, s. 125.

AB içinde bölge kavramının fiilen oluşmasına karşın genellenebilecek bir bölge tanımı Birlik içinde henüz gelişmemiştir. Ancak, Birlik içinde merkezi devletin bütün sorunları çözecek tek yönetim düzeyi olmadığı, bölgelerin ekonomik gelişme ve mekân düzenleme politikalarının uygulanmasına en uygun ölçek olduğu belirtilerek karar alma mekanizmalarında bölgelere ağırlık verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. AB'Yi kuran Maastricht Antlaşması'yla da bölge birimlerinin sadece ekonomik açıdan değil aynı zamanda politik ve kurumsal olarak da tanındığını belirtilmektedir. Bu gelişme, bölgelerin istek ve önerileri açısından bir çıkış noktası olmuştur. Kısaca, Maastricht Antlaşması'yla bölgeler üye devletlerin politik-yönetimsel aktörleri olarak birincil haklarının içine dâhil edilmiştir.⁴⁶ Zamanla da, bölgelerin AB üzerindeki lobi faaliyetleriyle bölgelerin kendi çıkarlarını savunmaları da bir anlamda meşru hale gelmiştir.⁴⁷ Bu süreçle birlikte, AB'nin verdiği fonları bölgede tek elden yönlendirmek istemesiyle de bölgesel kalkınma ajansları kavramı AB literatürüne yerleşmiştir.

Avrupa Konseyi ise, Avrupa'daki bölge yönetimleri için Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'yla birlikte bütüncül anlamda değerlendirilebilecek Avrupa Bölgesel Yönetimler Özerklik Şartı taslağını hazırlamıştır. Avrupa Konseyi'nin tavrı, şartın önsözündeki "bölgeselleşmenin yerel özerklikler pahasına değil Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'yla erişilen değerlere saygı gösterilerek erişileceği" ve daha açık olarak da iki Şart'ın subsidiyarite (hizmette yerellik) ilkesinin Avrupa'da uygulanmasında tamamlayıcı olduğunun belirtilmesiyle anlaşılmaktadır. Avrupa Bölgesel Yönetimler Özerklik Şartı Taslağı'nı hazırlayan Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi, yerel ve bölgesel yönetimlerin, AB idealinin gerçekleşmesine katkıda bulunmasını sağlayacak ve bu amaçla Avrupa Konseyi'nin çalışmalarına etkin olarak katılmalarını sağlayacaktır. Bu şartla, bölgeselleşmenin dayanacağı demokratik ilkeler belirlenecek, bölgeselleşme ve ayrılıkçılık arasındaki sınır belirlenecek ve bölge yönetimleriyle yerel yönetimler arasındaki ayrım somutlaşacaktır. Bu şart taslağında Avrupa Konseyi anlaşmalarının genel felsefesine uygun olarak insan haklarına ve demokrasiye saygı, vatandaşların kamu işlerinin sevk ve idaresine katılma hakkının olduğu, halka yakın yönetim kademelerinin tesis edilmesi gerektiği, subsidiyarite (hizmette yerellik) ilkesinin

⁴⁶ Mehmet Özel, "Avrupa Birliği'nde Bölgeselleşme ve Bölge Yönetimleri Sorunu", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt : 59 Sayı : 2, Ankara, 2004, s. 105-124.

⁴⁷ DPT, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT, Ankara 2000, s. 8.

demokrasinin gelişimi açısından son derece önemli olduğu ifade edilmiştir. AB’de, subsidiyarite kavramından alt basamaktaki örgütün görevini yerine getirmeye gücünün yetmediği durumlarda üst basamaktaki örgütün bu görevi yerine getirdiği bir yapıdan çok optimizasyon ve etkenlik ilkelerine uygun çalışan bir yapı oluşturmayı anlamaktadır.⁴⁸ Bunun yanında, bölge yönetimlerinin özerkliğinin yerel yönetimlerin özerkliğini zedelemeyeceği düşüncesi Şart’ta yer almaktadır. Buna göre, bölge yönetimlerinin Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’na saygı göstermesi ve daha alt kademelerin üzerinde etkileyen/baskın olması istenmemektedir. Hem AB hem de Avrupa Konseyi’nin genel anlayışında hizmette halka yakınlık, etkinlik ve katılım ortak anahtar sözcüklerdir. Taslak şartla katılımın daha iyi sağlanacağı ve yönetimin vatandaşa daha fazla yaklaşacağı belirtilmiştir. Çünkü bölgeselleşmenin tesis edilmesiyle vatandaşların kamu işlerine daha etkin katılması beklenmektedir. Şartın hükümleri imzalayan devletin tüm bölgelerinde uygulanabileceği gibi devletler uygulama dışı bırakacağı bölgeleri de belirleyebileceklerdir. Taslak ülkelerin imzasına açık durumdadır. Şart taslağı Avrupa Konseyi’ne üye ülkelerin farklı hukuki ve siyasi yapılarını dikkate alarak özerk bölgesel yönetimlerin temel ilkelerini oluşturduğunu ve bölgenin hizmette yerellik önceliği ilkesinin hayata geçirilmesi için uygun bir yönetim kademesi teşkil ettiğini ifade etmektedir.⁴⁹ Bunun yanında, bölgelere yetkinin verilmesiyle birlikte gerekli mali kaynakların da verilmesi gerekmektedir. Bu konu bölgesel yönetimlerin özerkliğinden ayrı düşünülemez bir konudur.

Günümüz dünyasında, yerel ve bölgesel düzeyde temel şekillendirici aktörün devlet mi yoksa bölgeler mi olması gerektiği konusundaki tartışma sürmektedir.⁵⁰ Bölge yönetimlerinin ve devletin çıkarları zaman zaman uyum gösterebileceği gibi çatışan durumlar da olabilir⁵¹. Gerek bölge yönetimleri gerekse de bölgesel kalkınma ajanslarına bölgesel gerilimi azaltacak bir unsur olarak görmek gerekmektedir. Ancak bölgelerin uluslararası ilişkilere girmede artan önemi ve bu alanda bir aktör olma konumunun giderek güçlenmesi bölgeselleşme sürecinin dışında kalmayı ülkeler açısından zor hale getirmektedir.

⁴⁸ Ruşen Keleş, **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, s. 85-87.

⁴⁹ Abdullah Taştekin, “**Avrupa Bölgesel (Yönetimler) Özerklik Şartı Taslağı**”, Editörler : Prof. Dr. Zerrin Toprak Karaman, Dr. Hikmet Yavaş, Dr. Mustafa Görün, Birleşik Yayınları, İzmir 2004, s.32.

⁵⁰ Mehmet Özel, “Avrupa Birliği’nde Bölgeselleşme ve Bölge Yönetimleri Sorunu”, s. 107.

⁵¹ Ruşen Keleş-Yusuf Erbay, “Avrupa Konseyi’nin Bölge Olgusuna Bakışı”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, 8 (4), Ankara 1999, s. 8

d. Türkiye’de Bölge Kavramı Üzerine Gelişmeler

Bölge, coğrafi ya da toplumsal açıdan bir bütün oluşturmaktadır ve illerden daha geniş bir coğrafyada eşgüdümlemesi gereken hizmetlerin yürütüldüğü birimi ifade etmektedir. 1924 Anayasası’nda bölge yönetimleri yer almazken 1961 Anayasası hizmetlerde verim ve uyumu sağlamak ve hizmetin ili aşan ölçekte yürütülmesinin zorunlu olduğu hallerde kurulmasına yer vermektedir. 1982 Anayasası’nın 127. maddesi, “mahalli idareleri”, il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere karar organları halk tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisi şeklinde tanımlamıştır. Bu tanımdan anlaşılacağı üzere, bölge ifadesi ve bir adres birim yer almamaktadır.

Türkiye için de genel olark bölge ayrımı coğrafi esasa göre yapılmış ve Türkiye yedi coğrafi bölgeye ayrılmıştır. Ekonomik duruma ve kamu hizmetlerinin gereksinimlerine yönelik de bölge ayrımları da yapılabilir⁵². 1982 Anayasası’nın 126. maddesine göre kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezi idare teşkilatının kurulabileceği ifade edilmiştir. 127. maddede yerel yönetimlerin il, belediye ve köy düzeyinde düşünüldüğü dikkate alınırsa 126. maddedeki bahsedilen yönetsel yapının bölge yönetimi anlamına geldiği görülmektedir. Bu noktada, bölge yönetimlerinin kurulabileceğine ilişkin bir değerlendirme yapılabilecektir. Ancak idare bu yapılanmayı yerel yönetim olarak değil merkezi idare teşkilatı biçiminde düşünmektedir. Bu bakımdan Türkiye’de Anayasa’nın belirttiği ölçüde kurulacak bir bölge yönetiminin yerel yönetim olarak düşünülmesi mümkün değildir. Bu yönüyle hizmetlerde etkinlik ve demokratik katılımı artırma boyutuyla beklentileri ne derece karşılayabileceği tartışma yaratacak niteliktedir. Bütün bunlara karşın, Türkiye’de yatırımların artması ve ileri teknolojinin kullanımıyla bazı hizmetleri küçük ölçekte yürütmek mümkün görülmediğinden bölge yönetimleri zorunlu olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵³ Anayasanın esas aldığı unsur ise yinelemek gerekirse kamu hizmetlerinde verimi ve uyumu sağlamaktır. Türkiye’de kamu hizmetlerinde verim ve uyumu, kamu düzeninin ve güvelliği sağlamak dışında bölgesel düzeyde

⁵² Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), **Redefining Territories The Functional Regions**, France 2002, p. 107.

⁵³ Zerrin Toprak, **Kent Yönetimi ve Politikası**, s.78.

sürdürülebilir gelişme politikaları ve bu politikaları uygulayacak kurumsal yapı bulunmamaktadır.⁵⁴

Türkiye’de bölge kavramının uzun süre kullanılmasından çekinilmiştir. Bu endişeler başarılı olmayan ve kamuoyunda olumsuz düşüncelere yol açan Genel Müfettişlik uygulamasının anayasal bir nitelik kazanmasından duyulan endişeler ile bölgeciliğin tetiklenmesi endişeleri etrafında toplanmıştır.⁵⁵ Bahsedilen Genel Müfettişler asayişin sağlanması ve kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde iller arasında eşgüdümü temin rolü oynamıştır. Bunun yanında, bölge örgütlerinin sayıca artması ve savurganlık iddialarının odağında bulunması sonucunda bunların gerekli olmayanlarının kaldırılması gündeme gelmiştir.

Türkiye’de bakanlıklar ve Kamu İktisadi Kuruluşları kendi görevlerinin gereği olarak bölge örgütleri kurmuşlardır. Ancak, kurulan bu örgütler arasında tam olarak bir benzerlik bulunmamaktadır. Yani, çalışma alanı tek bir ille sınırlı bölge örgütleri ortaya çıkmış, bölge düzeyinde örgütlenmeye sınırsız bir serbesti tanınmış, bölge sınırları saptanırken il sınırlarından kaçınılmıştır. Bununla birlikte, bölge örgütlerinin de il sınırlarının dışına çıkabildiği, etkili ve verimli olmadığı ve bazılarının kapatıldığı belirtilmiştir.⁵⁶ Bunlar yönetimin bütünleşmesi olgusunu engelleyen bir unsur olmuştur. Değişen nitelik ve sayıda, farklı sınırlara sahip bölgelerin çoğalmasının yerine bölgelerde bir standartlaşmanın sağlanması gerektiği düşünülmektedir. Merkezi kuruluşların taşra örgütlerini kurarken standart bölgeler oluşmasına dikkat edilmelidir. Bölge düzeyindeki bu örgütlenmeler birbirini tamamlayacak nitelikte olmalıdır.⁵⁷ Kamu hizmetlerinin yürütülmesiyle ilgili görevli bölge örgütlerinin sayıca fazlalaşması, her kurumun bölge sınırının farklı olması, belli bir standardın olmaması, tek bir ili kapsayan bölge örgütlerinin kurulması ve yetkileri açısından karmaşık yapıların ortaya çıkması Anayasa’daki hizmetlerin verim ve uyumunu gözetme ilkesinin tersine bir uygulamadır. Bu nedenle de bölge örgütleri kamuoyunun gündemine savurganlık ve siyasi rant iddialarıyla gündeme gelmiştir. Bununla birlikte, bölge yönetimlerinin kurulmasına da, Türkiye’deki illerin ortalama alan büyüklüğünün Avrupa ülkelerindeki bölge yönetimlerin alanlarının büyüklüklerine yakın olması nedeniyle karşı çıkmaktadır.

⁵⁴ Ayşegül Mengi-Nesrin Algan, a.g.e, s. 224.

⁵⁵ Yakup Bulut, a.g.e, s. 22.

⁵⁶ Ergüder Can, a.g.e, s. 109.

⁵⁷ Ruşen Keleş, **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, s. 174-182.

Türkiye’de bölge yönetimi olarak adlandırılabilir-merkezi yönetimle il düzeyi arasında-bir yönetim anlayışına ve mülki kademelenmeye sürekli ve kalıcı bir şekilde başvurulmamıştır.⁵⁸ Örneğin, Olağanüstü Hal Bölgesi yönetimi ülkemizde geçici olarak uygulanmış ve kurulmasındaki esas sebebin güvenlik olduğu belirtilmiştir. Olağanüstü Hal Bölge Valiliği’nin de görev yetkilerinin çoğu kollukla ilgilidir ancak ekonomik ve sosyal alanda da bazı etkinlikler yapabilme olanağı bulunmaktadır. Olağanüstü Hal uygulaması sadece güvenlik boyutuyla değil ekonomik koşulların iyileştirilmesi yönüyle de değerlendirilmiş ancak, uygulamanın tek başına yetersiz kaldığı vurgulanmıştır.⁵⁹ Anayasanın 121. maddesinde Olağanüstü Hallerle ilgili yapılan düzenlemede, Olağanüstü Hal süresinin TBMM tarafından değiştirilebileceği ve dört ayı geçmemek üzere her defasında yeniden uzatılabileceğini belirtmiştir. Anayasanın verdiği bu yetkiyle Olağanüstü Hal, Türkiye’de geçici olarak nitelenmesine rağmen uzun bir süre uygulanmıştır. Bununla birlikte, esas noktası illeri aşan güvenlik olan ve bu konuda hizmet bütünlüğü ve eşgüdümü sağlamak için “güvenlik bölge valiliği” kurulmasının gereksizliği ifade edilmiştir.⁶⁰

Bölge Valiliklerinin, 1983’de Bölge Valiliği Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile yürürlüğe girmesi düşünülmüş ancak daha sonra önlenmiştir. Bölge valiliklerinin Erzurum, Diyarbakır, Adana, Kayseri, Ankara, Konya, İstanbul ve İzmir’de kurulması düşünülmüştür. Bölge valiliklerinin birden çok ili içine alarak kamu hizmetlerinin görülmesinde verimi ve uyumu gözetme, güvenliği sağlama ve bölgelerarası dengesizlikleri gidermeye yönelik faaliyet göstermesi beklenmekteydi.⁶¹ Bölge valilerine il valilerini denetleme yetkileri verilmesinin yanı sıra bölge valilerinin bölgelerde eşgüdüm ve işbirliğini sağlama görevlerine sahip olması düşünülmekteydi. Bölge yönetimleri, merkezi idarenin taşrada yeni bir örgütlenme basamağı olarak ortaya çıktığı ve bölge valilerinin ekonomik alanla ilgili geniş görev ve yetki ve sorumluluklarının bulunduğu ifade edilmiştir. Ancak, bölge valiliği ya da büyük il sistemlerinin, halkın tepkilerine yol açtığı, geleneksel valilik

⁵⁸ Yakup Bulut, a.g.e, s. 19.

⁵⁹ Zerrin Toprak, **Kent Yönetimi ve Politikası**, s. 80.

⁶⁰ Ziya Çoker, “Bölge Kuruluşları ve Bölge Valiliği Tartışmaları”, **Türk İdare Dergisi**, İçişleri Bakanlığı, Yıl:74, Sayı:436, Ankara, Eylül 2002,s. 23.

⁶¹ Ayşegül Mengi-Nesrin Algan, a.g.e, s. 256.

sistemini zayıflattığı gerekçeleriyle uygun görülmemektedir.⁶² Türkiye’de bölge valiliği sisteminin geleneksel vali yapısını zayıflattığı gerekçesiyle karşı çıktığı düşünüldüğünde ve NUTS Düzey II’de kurulması düşünülen toplam 26 kalkınma ajansının sahip olacağı yetki ve sorumluluklar göz önüne alındığında kalkınma ajanslarına benzer çekincelerin yeniden yöneltilmesi de bu noktada olağan karşılanmalıdır.

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı 20334 sayılı ve 388 nolu kanun hükmünde kararnameye göre, GAP kapsamındaki illerin süratle kalkındırmak, yatırımların gerçekleşmesi için plan, altyapı, ruhsat, konut, sanayi, maden, tarım, enerji, ulaştırma ve diğer hizmetleri yapmak ve yaptırmak, yöre halkının eğitim düzeyini yükseltmek ve kuruluşlar arası koordinasyonu sağlamakla görevlidir. GAP İdaresi, merkezden yönetilen, il sisteminin dışında bir bölgesel kalkınma yönetimidir. Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Siirt ve Şanlıurfa illerini kapsamaktadır. GAP İdaresi’nin kamusal hizmetlerinin entegre yürütülmesini sağladığı ve merkezi yönetim ve yerel yönetim kuruluşları arasında eşgüdüm ve işbirliği sağladığı için bölge yönetimi olduğu belirtilmektedir. Ancak, GAP İdaresi yerel yönetim ve STK’yı dışta bırakan, yerel yönetim birimi olmaktan çok merkezden yönetimin bir uzantısı görünümündedir. GAP İdaresi katılım dinamiklerine yanıt verecek nitelikte bir yapıya sahip olamamıştır.⁶³ Çünkü karar verme mekanizmalarında STK ve özel sektör bulunmamaktadır. Bu eleştirilere ilaveten GAP İdaresi, planlama vasfını yitirdiği, hedeflediği gibi halkı projeye katamadığı ve sektörler arasında entegrasyonu sağlayamadığı gerekçesiyle eleştirilen bir yapı olmuştur.⁶⁴ Ayrıca, idari ve mali özerkliğinin de yok denecek kadar az olduğu ve merkezi yönetimin egemenliğinde bir konumda bulunduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte GAP İdaresi’nin belediyelerin üstünde yetkilere sahip olmasının belediyelerin özerkliğine zarar verdiği bunun için de yetki ve görevlerde bir paylaşımaya gidilmesi önerilmiştir.⁶⁵ GAP Bölgesinin hızla kalkındırılması, yatırımların gerçekleştirilmesi faaliyetlerinde bulunmaktadır. GAP İdaresinin bölgesel planlamaya ve imara ilişkin görevleri de bulunmaktadır. GAP İdaresi’ne ülke bütünlüğü nedeniyle il özel idarelerin geliştirilmemesine rağmen tüm devlet hizmetlerini görecektir şekilde kurulması ve il

⁶² Tayfur Özşen, “Bölge Düzeyinde Yönetim Sorunu”, **8. Ulusal Bölge Bilimi/Bölge Planlaması Kongresi Bildiriler**, Bölge Bilimi Türk Milli Komitesi-İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İstanbul 1998, s. 64-67.

⁶³ Zerrin Toprak, “Yerel Yönetimler Özerklik Şartının Değerlendirilmesi”, s. 12-14.

⁶⁴ Ahmet Özer, **Modernleşme ve Güneydoğu**, İmge Kitabevi, Ankara 1998, s. 92-95.

⁶⁵ Yakup Bulut, a.g.e, s. 28.

özel idareleri, belediyeler ve köylerle işlevsel bağlar kurulmasına elverişli olmayan yapısı sebebiyle tereddütlü yaklaşmaktadır.⁶⁶ Yukarıdaki eleştirilerden de görüleceği üzere GAP İdaresi'nin planlama ve eşgüdüm görevlerini gerçekleştirme, halkın katılımı, projenin halk tarafından sahiplenilmesi ve kendisinden beklenen sosyal nitelikli hizmetleri gerçekleştirme noktalarında başarısız bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte GAP Bölgesi'nde, GAP İdaresi'nin merkeziyetçi konumu nedeniyle optimum işlevsel etkinlik sağlayamayacağı bunun yerine bölgenin sosyo-ekonomik şartlarını geliştirip bölgeyi canlandırarak, istihdamı arttıracak, bölge halkının kalkınmaya katılımını ve kalkınmadan yararlanmasını sağlayacak ve devlet idaresinin kalkınmanın tüm yönleriyle ilgilenememesi nedeniyle birçok ülkede uygulanan kamu kurumu niteliğindeki bölgesel kalkınma ajanslarının düzenlenmesi gerektiği belirtilmektedir.⁶⁷ Bu saptama kalkınma ajanslarıyla ilgili kanun tasarısında da kendisine yer bulmuştur. Buna göre, tasarının kanunlaşmasıyla ve kalkınma ajanslarının kurulmasıyla birlikte bölgede GAP İdaresi'nin görevinin sona ereceği geçici madde 5'te belirtilmektedir. Ancak, 5449 sayılı kanunda GAP İdaresi'nin görevine devam edeceğinin belirtilmesi hem bir çelişkidir hem de benzer görevleri yapan iki yapının bulunması eşgüdüm başta olmak üzere yönetsel sorunları ortaya çıkaracaktır.

Türkiye'de AB'ye aday ülke olarak bölge ve bölgesel politika konularında İlerleme Raporları'nda eleştirilmiştir. Bu eleştiriler bölgelerarası dengesizliklerin ve sorunların yoğun bir şekilde yaşanması ancak bunlara yönelik etkin bir politikanın uygulanamaması, merkezi planlama çerçevesinde uygulanan bölgesel politika, bu bölgesel politikanın varlığına rağmen yapısal politikaların uygulanamaması, kalkınmada öncelikli il sayısının yüzölçümü ve nüfus olarak önemli oranlara denk düşmesi, Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) bölgesel bürolarının ve bölgesel kalkınma otoritelerinin bulunmaması, merkezi ve bölgesel düzeyde bölgesel kalkınmanın yönetilmesiyle ilgili yapıların güçlü olmaması noktalarında toplanmaktadır. İlerleme Raporları'nda Türkiye'ye bölge, bölgesel politika ve bölgesel kalkınmadan sorumlu bakanlıklar arası ve NUTS II bölgelerinde iller arası eşgüdümün sağlanması gerektiği, NUTS II düzeyinde bölgesel kalkınma birimlerinin tesis edilmesi, idari yapılarının güçlendirilmesi ve bölgesel gelişmeyle ilgili olarak katılım öncesi fonlar ve yapısal fonların uygulanması için idari kapasitenin

⁶⁶ Tayfur Özşen, a.g.e, s. 66.

⁶⁷ Zerrin Toprak, **Kent Yönetimi ve Politikası**, s. 107-108.

geliştirilmesi (bu yapılar bölgesel kalkınma ajanslarına denk düşmektedir), bölgesel kalkınma ajansları'nın kurulmasıyla ilgili sürecin belirsiz ve başlangıç aşamasında bulunduğu, bölgelerarası dengesizlikleri gidermek için kapsamlı bir yaklaşımın gerekli olduğu, plan yapma sürecine, ilgili tüm çıkar gruplarının katılımının artırılması yönünde tavsiyelerde bulunulmuştur.

2005 yılına ait İlerleme Raporu'nda Türkiye'nin, ekonomik kalkınmada katılımcı yaklaşımlarla sınırlı deneyime sahip merkezîyetçi bir devlet olarak tanımlanması bu savı desteklemektedir. 2005 İlerleme Raporu, Büyükşehir, Belediye ve İl Özel İdaresi yasaları bölgesel düzeyde demokrasiyi işler hale getirebilecek nitelikte görülmesine karşın eksikliklerini ifade etmektedir. Bu tespitlere karşın, 1999 İlerleme Raporu'nda, desteklenen bölgelerin birçok teşvike rağmen yeterince yatırım çekemediği ve altyapı yatırımlarının doğu bölgelerinin kalkınmasına yeterince olumlu etki yapamadığı belirtilmiştir. Ancak, daha sonra bu yönde bir tespit İlerleme Raporları'nda yer almamış, daha çok bölgesel politikaların ve yapısal fonların yürütülmesini sağlayacak idari mekanizmalar ve DPT'nin bölgesel örgütlenmeleri üzerinde durulmuştur. Kurulacak bölgesel kalkınma ajanslarının yatırım çekmede başarısız illerde ne derece etkin çalışabileceği konusunda bir tespite ya da tavsiyeye İlerleme Raporları'ndan ulaşılamamaktadır.

Ayrıca, İlerleme Raporları'nda bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasının gerektiği ancak durumun belirsizliği üzerinde DPT tarafından NUTS II bölgelerinde hizmet birliklerinin oluşturulduğu ifade edilmiştir. Bahsedilen hizmet birlikleri iller arası hizmet birliği niteliğindedir. Bu hizmet birlikleri, bölgesel kalkınma programlarının uygulanmasına yönelik bölgesel yönetim yapılarını sağlamak üzere il ve belediye idareleri arasında bir ortaklığı içermektedir. Ancak, bu hizmet birliklerinin dış destek olmaksızın program uygulayamayacağı ifade edilmektedir. İlerleme Raporları'na göre burada bir diğer önemli sorunun da, NUTS II bölgelerinin Türkiye'nin merkezi, bölgesel ve yerel düzeylerindeki herhangi bir yönetsel yapıya uymaması olarak belirtilmiştir. Yukarıda belirtildiği gibi, bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasının gerektiği ve bunun bölgesel düzeydeki idari eksikliğin giderilmesine yardımcı olacağı tespiti yapılmaktadır. 2006 yılındaki İlerleme Raporu'nda kalkınma ajanslarının rolü ve işlevlerinin bir miktar kaygı uyandırdığı da Rapor'da yer almaktadır. İlerleme Raporları'nda NUTS II bölgelerinin Türk yönetsel yapısının dışında olduğunun ifade edilmesine rağmen, Türkiye'de de bölge anlayışı

İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (NUTS) ile bir değişim göstermektedir. Türkiye buna göre mevcut 81 ilini Düzey 3 olarak kabul etmiştir. Düzey 3'teki 81 ilin gruplandırılmasıyla 26 bölgeden oluşan Düzey 2, Düzey 2'deki 26 bölgenin de gruplandırılmasıyla 12 bölgeden oluşan Düzey 1 istatistik birimi ortaya çıkmıştır. Bu sınıflandırmayla da Türkiye'de bölge kavramı yeni bir içerik kazanmıştır. İstatistikî bölünme ve hizmet odaklı bölgesel yaklaşım idari merkezîyetçi anlayışın bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. AB istatistikî bölümlenmesini ifade eden NUTS II düzeyindeki 26 bölgenin merkezîyetçi devletin bir aracı olduğu ifade edilmiştir.⁶⁸

2007 İlerleme Raporu'nda bölgesel kalkınma ajansları'nın kurulmasına dair kanuna karşı çıkıldığı ve konunun Anayasa Mahkemesi'ne taşındığı ifade edilmektedir. Yargılama sürecinin işleme konusunda da bir belirsizlik görüldüğü ifade edilmektedir. Anayasa Mahkemesi'nin kararının beklenmesinden dolayı İzmir ve Çukurova'da kurulan ajansların finansmanının yapılamadığı ve yeni ajansların kurulamadığı ifade edilmektedir. Ancak bölgesel düzeyde özellikle bölgesel kalkınma ajanslarıyla yaşanan süreç nedeniyle idari kapasitenin zayıf kaldığı ve hazırlıkların erken bir aşamada olduğu belirtilmiştir.

2008 İlerleme Raporu'nda 5449 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinin yasal anlamda bir ilerleme anlamına geldiği belirtilmiştir. Bunun yanında yargı sürecinin sonlanması, yüksek mahkemenin sadece iki maddeyi iptal etmesi ve İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajanslarının faaliyetlerinin devam etmesinin olumlu görüldüğü ifade edilmektedir. Ancak bölgesel düzeyde idari kapasitenin zayıf olmaya devam ettiği belirtilmekte bunun sebebi olarak da 5449 sayılı kanunun askıya alınması gösterilmiştir. Bununla birlikte, yerel/bölgesel idarelerin ve paydaşların programların uygulanmasına katkılarının sınırlı kalması eleştirilmiştir. Hem merkezi hem de bölgesel düzeyde idari kapasitelerin inşa edilmesi noktasına vurgu yapılmış ve genel olarak bu Türkiye'nin bu kapsamdaki uyumu çok gelişmiş bulunmamıştır.

Bu çalışmanın ana konusunu teşkil eden bölgesel kalkınma ajansları, dünyanın birçok ülkesinde uygulama alanı bulmuştur ve bulmaktadır. Siyasal yapıları birbirinden farklı ülkelerin birçoğunda bölgesel kalkınma ajansları yer almaktadır. Burada anahtar sözcük ülkelerin siyasal yapılarından çok hizmetlerde etkinlik ve katılım boyutunun ön plana çıkmasıdır. Bölgesel kalkınma ajansları, hem

⁶⁸ Mehmet Özel, "Avrupa Birliği'nde Bölgeselleşme ve Bölge Yönetimleri Sorunu", s. 103.

AB'den hem de Avrupa Konseyi'nden daha önce uygulanmış ve ayrıca iki örgüt de bölgesel kalkınma ajanslarının işlevlerini dışlayacak bir anlayış sergilememiştir. AB'nin bölgesel politikasında önemli bir rolü olan bölgesel kalkınma ajanslarının fonksiyonlarının Avrupa'daki bölgelerin özerkliğiyle ilgili hükümleri düzenleyen Avrupa Bölgesel Yönetimler Özerklik Şartı Taslağı'ndaki hükümlerle benzerlik göstermesi dikkat çekicidir. Yerel mevzuatını AB uyum sürecinde Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'ndaki çekinceleri kaldıracak yönde değiştiren Türkiye'nin ilerleyen süreçte AB'nin bölgesel politika araçlarından bölgesel kalkınma ajansları aracılığıyla Avrupa Bölgesel Yönetimler Özerklik Şartı Taslağı hükümlerine uygun bir duruma doğru gitmesi beklenebilecektir. Türkiye'de kurulacak kalkınma ajanslarının ekonomik temelli olacağı ifade edilmektedir. Kalkınma ajanslarının Türk Kamu Yönetimi'nin genel çizgisinin dışındaki yetkileri yerel yönetim reformlarıyla bütünlük bir şekilde düşünülmelidir.

e. Bölgeselleşme

Ekonomileri giderek dışa açılma eğiliminde olan birçok dünya ülkesi, küreselleşmeyle birlikte ekonomik, siyasal, kültürel vb. birçok konuda birbiriyle daha yoğun bir şekilde ilişkiye geçmektedir. Hatta bu açılmanın dünya ülkeleri açısından ayakta kalmanın bir koşulu olduğu iddia edilmektedir. Küreselleşmeyle birlikte dışa açılan ülkeler bu yolla bütünlüşirken aynı zamanda bölgeler ve bölgesel birlikler de giderek önem kazanmaktadır. İktisadi, siyasi, askeri ya da sosyal boyutları olan bölgeselleşme eğilimleri görülmektedir. Bu bölgesel bütünlüşme hareketleri, üyeleri arasında salt ekonomik anlamda avantaj sağlamayı da hedefleyebilmektedir. Hedeflenen bu avantajlara karşın bu bütünlüşmenin dışında kalan ülkeler aleyhine gelişmeler de artabilmektedir.⁶⁹ Bunun yanında bütünlüşmenin içindeki ülkelerde bu bloklaşmadan zarar görebilecektir.

Dünya ekonomisinin günümüzde küreselleşme ve bölgeselleşmenin karmaşık diyalektik yapısıyla yeniden şekillendiği ifade edilmektedir. Bu süreçte devletlerin sınırları dâhilinde ekonomik faaliyetleri kontrol etmesinin giderek zorlaştığı ve devletlerin ekonomiyi yönetmedeki gücüne olan inancın da azaldığı

⁶⁹ Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Entegrasyonlar ve Türkiye İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu, **Küreselleşme, Bölgesel Entegrasyonlar ve Türkiye Değerlendirme Raporu**, T.C DPT Müsteşarlığı Yayın No: DPT : 2374-ÖİK:439, Ankara, 1995, s. 57-60.

belirtilmektedir⁷⁰. Ayrıca ulusal ekonomilerin; uluslararasılaşma, küresel ağlar, AB gibi ulusüstü kuruluşlar ve bölgesel ve yerel yönetimlerin güçlenmesi yüzünden etkisinin giderek azaldığı düşünülmektedir. Bunun yanında devletin yetkilerini ulusüstü ya da uluslararası kuruluşlara ve yerel ve bölgesel yönetimlere aktarması, sosyal politikayı uluslararasılaştırma çabaları (Avrupalılaştırma gibi), Dünya Bankası, IMF (Uluslararası Para Fonu) , ILO,(Uluslararası Çalışma Örgütü) gibi uluslararası örgütlerin sosyal ve ekonomik politikayı biçimlendirme çabaları, çok kültürlü toplumlar ve Avrupalılık kimliği gibi kavramlar da ulus devletin ve ulusların birliğinin bu süreçte zayıflamasına etki eden unsurlar arasındadır. Bunun da bir devletsizleşme (destatization) ve uluslararasılaşma (internationalization) sürecini ortaya çıkardığı belirtilmektedir⁷¹. Bunun sonucu ve süreç itibarıyla, küreselleşme hareketine bağlı olarak bölgesel ve yerel yapılar da karar almada artan öneme sahip olmaktadır. Bölgesel ve yerel yönetimlerin idari ve mali açıdan özerk olmaları gerektiği çünkü katılımı arttırabilecek özellikte ve halka merkezden daha yakın organlar olduğu gerekçeleriyle bu yönetimler desteklenmektedir. Bu sebeple, Avrupa'nın bütünleştirilmesi idealinin gerçekleştirilmesi sürecinde, insanların kendilerini Avrupalı olmaktan çok yaşadıkları kent, yöre ya da bölgeyle özdeşleştirmelerinden dolayı en elverişli ortamın yerel ve bölgesel yönetimler seçimlerine ve hizmetlerine katılma aracılığıyla oluşturulabileceği ifade edilmektedir.⁷²

AB ve Avrupa Konseyi'nin sosyo-ekonomik bütünleşme ile paralel gördüğü *bütünleşme ideali*, bölgeselleşmeye verdiği önemin bir göstergesidir. Günümüz Avrupa'sında, Avrupa vatandaşlığı benzeri birçok uygulamanın istenilen desteği bulamamasından dolayı bölgelerden ve kişilerin kendilerini ait hissettikleri yapılardan güç alarak bütünleşmiş bir Avrupa'ya doğru gidiş bu noktada oldukça önemlidir. Ancak, yukarıda belirtildiği gibi AB'nin bölgeleri arasındaki dengesizliği en aza indirgeyemediği takdirde bahsedilen *bütünleşme idealinin* gerçekleşmesinin güç olduğu ifade edilmektedir. Çünkü AB üye ülkeleri arasında ve üye ülkelerle aday ülkeler arasında eşitsizliklerin bulunduğu ve bunun genişleme önünde büyük bir

⁷⁰ Bob Jessop, "The Rise of Governance and the Risks of Failure: the Case of Economic Development", **UNESCO**, Blackwell Publishers, UK, 1998, s. 33.

⁷¹ Bob Jessop, "The Changing Governance of Welfare: Recent Trends in its Primary Functions, Scale, and Modes of Coordination", **Social Policy&Administration**, Vol.33, No.4, Blackwell Publishers, December 1999, s. 354-356.

⁷² Ruşen Keleş, "Bölge Gerçeği ve Avrupa", **Planlama**, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, Sayı : 15, Ankara 1997, s. 19.

tehdit oluşturduğu hatta bazı ekonomik ve bölgesel farklılıkların sosyal dışlanma ile birleşebildiği ifade edilmiştir.⁷³ Bu noktadan da bakıldığında AB'nin sürdürülebilirliğini bölgeselleşmede gördüğü ve ekonomik, sosyal ve siyasal gereklerle bölgeselleşmeye ve bölgelerarası dengesizliği gidermeye artan bir önemle yaklaşacağı düşünülmektedir. Bu çerçevede bölgeselleşme, AB açısından yapısal politikaların en önemli unsurlarından biri haline gelmiştir. AB'nin politikalarının tam olarak uygulanabilmesi için AB bünyesindeki gelişmişlik farklarının giderilmesi ve bütünleşmenin sağlanması gerektiğine dikkat çekilmektedir.⁷⁴ Bunun içinde zayıf bölgelerin geliştirilmesi gereğinden hareketle bölgeler, AB açısından önemli bir düzey haline gelerek hizmetlerde etkinlik ve demokratik katılımın sağlanmaya çalışıldığı alanlar olmuşlardır.

AB'nin bölgeselleşmeye verdiği önemin bir göstergesi de yapısal fonlardır. Fonlar ve yardımlar, doğrudan bölgelere gönderilmekte ve bölgeler harcamada sorumlu tutulmaktadır. Türkiye'nin de üyelik sürecinde bu fonların ve yardımların alınmasına yönlendirilmesi ve bölgesel kalkınmaya yönelik projeler yapılması gerektiği ifade edilmektedir.⁷⁵ Görüldüğü gibi küreselleşme ve bölgeselleşme sürecinde, yerel ve bölgesel yapılar karar alma artan önemlerinin yanı sıra mali açıdan da AB'nin bölgesel politikasının odak noktasını oluşturmaktadırlar.

AB'ye aday ülkelerle yürütülen müzakerelerin devamı açısından bölgesel ve yerel düzeyde katılımın güçlü bir şekilde yürütüldüğünün ve kararların halka mümkün olduğunca en yakın seviyede alındığının gösterilmesi istenmektedir. Bu konuda, Bölgeler ve Yerel Yetkililer Komitesi(The Committee of the Regions-CoR), AB'nin yerel ve bölgesel anlamdaki mevzuatının uygulanmaya başlanmasından sonra yerel ve bölgesel temsilcilerin yeni AB kanunlarının yapılmasında sözü olması gerektiği, halkın AB'nin kurumsallaşması sürecinde arka planda kalması konularındaki endişelerle vatandaşlara en yakın yönetim biriminin bu sürece dahil edilmesi konuları üzerine yoğunlaşmaktadır.⁷⁶ Bunun yanında Avrupa'da doğrudan bölgeleri örgütleyen ve ulusal hükümeti devre dışı bıraktığı iddia edilen Bölgeler ve Yerel Yetkililer Komitesi'nin, kararların bölgesel ve yerel düzeylerde alındığı

⁷³ Editör: Hürrem Cansevdi, a.g.e, s. 24.

⁷⁴ Ayşegül Mengi-Nesrin Algan, a.g.e, s. 177.

⁷⁵ Ergüder Can, a.g.e, s. 117.

⁷⁶ <http://www.cor.eu.int/en/presentation/Role.htm>, Erişim : 27/02/2006

Avrupa'da, daha fazla yetki kazanacağı ve statüsünün yükseleceği düşünülmektedir.⁷⁷

Avrupa'da, yerel ve bölgesel birimlerin gelişmesiyle sınırötesi işbirliği de bölgeselleşme içinde değerlendirilmektedir. Buna neden olarak devletlerarasındaki ekonomik, toplumsal ve siyasal bütünleşme gereksinmesinin, yerel ve bölgesel birimler arasında da işbirliğini yoğunlaştırması gösterilmektedir. Avrupa Konseyi ve AB'nin önemli çalışma alanlarından olan sınırötesi işbirliğinin gereği gibi uygulanabilmesi için her iki tarafın da özerk güçlere sahip bölgelerin bulunması gerektiği belirtilmektedir.⁷⁸ Avrupa Konseyi Danışma Meclisi, yerel yönetimler arasındaki işbirliğini iki temel ilkeye dayandırmıştır. Bunlardan birincisi, ulusal mevzuatın sınırötesi ilişkileri önleyici hükümlerinin olabildiğince kaldırılması ikincisi de yerel yönetimlerle sınırötesi işbirliği için uygun imkânların temini ve bu amaçla da idari kurallarda mümkün olan esnekliğin sağlanmasıdır.⁷⁹ Bununla birlikte bölgeselleşmenin yönetsel bir anlam taşıdığı ve bölgesel birimlerin yetkilerinin ve akçal kaynaklarının artırılması ve yönetsel açıdan güçlendirilmesini ifade ettiği belirtilmektedir.⁸⁰ Bölgesel yönetimlerin artan mali kaynakları ve güçlerine bağlı olarak sınırötesi işbirliği gerçekleştirebilme kapasitelerinin de artması beklenmektedir.

Özetle, küreselleşme sürecinin zorunlu bir sonucu olduğu ifade edilen bölgeselleşmeyle birlikte bölgeler, uluslararası ilişkilere doğrudan açılmaya olanak tanıyan yetkilere sahip olmakta ve uluslararası kamuoyunun birer aktörü haline gelmeye başlamaktadırlar. Küreselleşmenin yanında bölgeselleşme ve yerelleşme eğilimleri sonucu devletin birçok yetkisini uluslararası kuruluşlar, yerel ve bölgesel yönetimlerle paylaşması gerektiği ifade edilmektedir.⁸¹ Ayrıca yerel ve bölgesel yapıların bu ortamda, altyapı yatırımlarını finanse etmek için sermaye piyasasına girdiği⁸², ulusötesi sermaye akımlarının içinde yer alan bağımsız bir ekonomik ve

⁷⁷ Hürrem Cansevdi, a.g.e, 28.

⁷⁸ Mehmet Özel, "Avrupa Birliği'nde Bölge, Bölgeselleşme, Bölge Yönetimleri Kavramları Üzerine", s. 113.

⁷⁹ Zerrin Toprak, "Belediyelerarası Yurtiçi ve Sınırötesi İşbirliği", **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 441, Yıl: 75, Ankara 2003, s. 167.

⁸⁰ Ayşegül Mengi-Nesrin Algan, a.g.e, s. 82-84.

⁸¹ Özlem Özkıvrak-Dilek Dileyici, "Globalleşme, Bölgeselleşme, Mega Rekabet ve Türkiye", **Dış Ticaret Dergisi**, Yıl:6, sayı:20, Ocak 2001, ss.135-162.

⁸² Yeşim Edis Şahin, "Yerelleşme, Bölgeselleşme ve Bölge Yönetimi", **8. Ulusal Bölge Bilimi / Bölge Planlama**, İstanbul, 1998, s. 41.

siyasal aktör konumunda geldiği ve bununla birlikte yeni bölgeselleşmenin de bölgeyi ekonomik etkinliklerin ve kalkınmanın odak noktasında gördüğü ve bilgi ekonomisine geçişin ön koşulu olduğu ifade edilmektedir.⁸³ Görüldüğü üzere, günümüzün değişen ve gelişen anlayışında bölgeselleşme hareketlerinin sonucu olarak bölgeler, küresel anlamda birer aktör konumuna gelmişlerdir. Bu süreçte aynı zamanda, uluslararası ilişkilere doğrudan açılabilen ve artan sorumluluklara ve öneme de sahip olmaktadır. Bu ortamda da bölgelerarası rekabet ve işbirliği ön plana çıkmaktadır.

Bölgeselleşme, devlet ve yerel düzeyler arasındaki yönetim ve yönetim yapılanmaları olup olarak değerlendirilmiştir bölgesel birimlerin yönetsel anlamda güçlendirilmesi anlamına gelmektedir.⁸⁴ Bölgesel yönetim ve yönetim talepleri, yerelden genele bölgenin yöneticileri/politikacıları, iş adamları vb.lerden gelmektedir. Ancak, bunların devletin üst kademelerinden, ulusal düzeyden ya da ulusüstü düzeyden desteklenmedikçe başarılı olamayacakları da ifade edilmiştir. Merkezin önemli kararların alındığı birincil, çevrenin ise uzaklık, farklılık ve bağımlılıkla ifade edilen ikincil derecedeki yönetsel birimler olduğu görülmektedir. Merkez ve yerel arası olası sorunların çözümünde ya da gerilimin azaltılması için merkez-çevre arasında ortaklıklar ve işbirliği kurulması gerekmektedir. Genel olarak bölgeselleşme ve bölgesel yapıların oluşması bu bakımdan gerekli görülmüştür. Ancak yine de merkezin, güç dengesinde hiyerarşik kaynakları elinde tuttuğu ve çevrenin, merkezin bu gücüne rağmen elde edebileceği özerkliğin bir sınırı olduğu belirtilmiştir.⁸⁵ Bu noktada yeri gelmişken birbirine karıştırılabilecek bölgecilik ve bölgeselleşme arasındaki farkı ortaya koymak gerekmektedir.

Bölgecilik (Regionalism), bir bölgenin ya da bir ülkedeki bölgelerin gelişmesini bölgesel verilere ağırlık vererek bölge planlarına konu yapma eylemi olarak algılanırken diğer bir tanımlamaya göre ise bir bölgenin çıkarlarının korunmasını, özerkliğinin sağlanmasını, bağımsızlığının gerçekleşmesini amaçlayan ve çoğu zaman da ayrılıkçılıkla özdeş sayılan akım olarak tanımlanmaktadır. Hatta

⁸³ Yeşim Edis Şahin, "Küreselleşme ve Bölgeselleşme Sürecinde Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Değişim", **1. Yerel Ekonomiler Kongresi**, Karaman, 2005, s. 138-140.

⁸⁴ Mehmet Özel, "Avrupa Birliği'nde Bölge, Bölgeselleşme, Bölge Yönetimleri Kavramları Üzerine", s. 113.

⁸⁵ Howard Elcock, "Regionalism and Regionalisation in Britain and North America", **British Journal of Politics and International Relations**, Vol. 5 No.1, UK 2003, p.74-79.

bu tanımlardan ikincisine daha yakın bir şekilde, bir ülkeyi ya da bir parçasını ayrı ayrı yönetim alanlarına bölmek de anlaşılmaktadır.⁸⁶ Bölgecilikle ilgili bir diğer tanımlama da bazı devletlerin askeri ya da ekonomik alanda işbirliği yapmak üzere uluslararası ilişkiler çerçevesinde bir araya gelmeleri şeklindedir. Görüldüğü üzere bölgecilik geniş bir yelpazede algılanan bir kavram olmuştur. Bölgeciliğin ayrımcılıkla eş tutulan boyutu dahi bağımsızlık çabalarının ve etnik-kültürel kimliğin devlet tarafından tanınmasından, taleplerinin anayasada yer almasından özerklik taleplerine, ekonomik açıdan zengin bölgelerin bu zenginliği yoksul bölgelerle paylaşmak istememelerine varan bir çeşitlilikte tanımlanmaktadır. Bölgecilik aşağıdan yukarıya doğru gelişen ayrılıkçılığa dek gidebilen siyasal bir hareket boyutuyla algılanmaktadır.⁸⁷ Bölgeselleşmenin daha çok yönetsel boyutu olmasına karşın AB, bölgeselleşme ve bölgeciliğin üye ülkelerin farklı siyasal/yönetsel yapılara sahip olması nedeniyle bazı ülkelerde eşanlamlı algılanmasından endişe etmektedir.

Küreselleşmeyle birlikte küresel ve bölgesel düzeylerin öneminin giderek arttığı ve uluslararası ilişkilerde vurgunun daha çok ulusal düzeyin altına ve üstüne yapıldığı belirtilmiştir. Bu da bölgesel örgütlenmelerin giderek artmasına neden olmaktadır. Bu süreç de nihayetinde devletin gücünde azalma, esneklik ve dinamizmle ifade edilen piyasanın ve yerel girişimlerin gücünde bir artışa neden olmaktadır. Bu anlamdaki bölgeciliğinde güçlenmesinde ekonomik, siyasi, çevresel ve kültürel birçok etmenin rolü bulunduğu belirtilmektedir⁸⁸. Ayrıca, bölgeciliğin siyasi ya da sosyal bir hareket olmadığı, bölgeci politikaların belli bir heterojenliğe sahip olduğu ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde de planlama, bölgesel politika oluşturma ve yönetim üzerinde yoğunlaştığı da görülmektedir⁸⁹. Ayrıca, siyasi yaşama katılım son derece önemli bir unsurdur. Bunu gerçekleştirebilmek için toplumun her kesiminde eşitliği yerleştirmek ve bu amaca uygun politikalar üretmek gerekmektedir. Bu politikaları üretmenin günümüz bölgecilik politikalarının bir gereği olduğu ve esas olarak eşitliği alması gerektiği düşünülmektedir⁹⁰.

⁸⁶ Ruşen Keleş, **Kentbilim Terimleri Sözlüğü**, İmge Kitabevi, Ankara 1998, s. 29.

⁸⁷ <http://www.gap.gov.tr/Turkish/Dergi/D9152001/bolge.html>, Erişim: 23.04.2005

⁸⁸ Raimo Vayrynen, "Regionalism: Old And New", **International Studies Review**, Vol: 5, 2003, p. 44-45.

⁸⁹ William Sites, "Progressive Regionalism: A "Deliberative" Movement", **Inclusion and Democracy**, Oxford University Press, USA 2000, p. 766

⁹⁰ Angela Glower Blackwell, "Building Policy From the Ground Up: Regionalism, Equitable Development and Developing New Leaders", **National Civic Review**, Spring 2005, p. 29.

Sonuç olarak, Türk kamu yönetiminde birçok açıdan alışılmışın dışında bir yönetsel, ekonomik ve idari yapı sergileyen kalkınma ajanslarına bölgeciliğın her yönüyle ilgili eleştiriler yönetilmektedir. Ancak, yapılması gereken geçmişteki uygulamaların başarısı, başarısızlığı ya da farklı algılanmalarına odaklanmak değil kalkınma ajansları uygulamasının rasyonel sonuçları üzerine değerlendirmeler yapmak olmalıdır. Bunun yanında toplum kendi içinde diyaloglarını geliştiremez ve ülkenin kalkınması için uluslararası gelişmeleri takip edemez ise “bölünme” için ayrıca bir kalkınma ajansına da gerek kalmayacağı ironik yaklaşımla literatüre girmiştir.⁹¹

Bahsedilen olumsuz unsurlarla bölgeselleşmenin de ulusal birliği tehlikeye düşüreceği, bölgelerin yerel yönetimlerin özerkliğine müdahale edebileceği, bazı ülkelerin coğrafi özellikleri nedeniyle bölge kurulmasına elverişli olamayabileceği ve yeni bir yerel yönetim kademesine gerek olmadığı gerekleriyle de karşı çıkmaktadır. Ancak, Türkiye için eleştiriler ulusal birliğin bozulabileceği noktasında yoğunlaşmaktadır. Bölge yönetimleri, demokratikleşmenin gerçekleşmesini ve halkın denetleme yetkisini kullanmasını ve ayrıca halkın katılımının arttırılmasını sağlayacak nitelikleri sebebiyle “demokrasi okulu” olarak değerlendirilmektedir.⁹² Bununla birlikte, bölge yönetimlerinin Türkiye’de kurulması gerektiği çünkü günümüzde Türkiye’nin merkezden yönetilmesinin güçleştiği ifade edilmektedir. AB ülkelerinin birçoğu bölgeselleşme sürecinde olup -değişen niteliklerde de olsa- bölge yönetimlerini tesis etmişlerdir. Bölgeselleşme hareketleri bölgeyi güçlü bir ekonomik yapıya ulaştırdığı ve küresel pazara entegre edebildiği ölçüde başarılı sayılacaktır. Bu sebeple, uygulanmakta olan bölgesel politikalar oldukça önemlidir. Aşağıdaki tablo bölgesel politikalar açısından Türkiye ve AB arasında bir kıyaslama yapmaktadır.

⁹¹ Zerrin Toprak, “Yerelde Yönetişim Olgusunda Demokratik Kazanımları Teorik ve Pratik Temelli Yaklaşımlar”, **II. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim “ok Düzlemli Yönetişim” Sempozyumu**, TEPAV-Ege Üniversitesi, İzmir, 25-25 Ekim 2007, s. 350.

⁹² Cevat Geray, a.g.e, s. 310

Tablo 1
Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Bölgesel Politikaların Karşılaştırılması⁹³

Karşılaştırma Ölçütü	Türkiye Bölgesel Politikası	Avrupa Birliği Bölgesel Politikası
Ortaklık	NUTS II seviyesinde kalkınma ajansları bulunmamaktadır. (mevcut durumda ajans uygulaması başlamıştır.)	Avrupa'da bölgesel politikada kalkınma ajanslarının öne çıktığı bir yapı mevcuttur.
Programlama	GAP projesi dışında bölgesel politika konusunda bir uygulama bulunmamaktadır. Ancak, son zamanlarda AB'nin katkısıyla bazı uygulamalar bulunmaktadır.	Planlama konusunda önemli bir deneyim bulunmaktadır.
Merkezin Yetkilerini Aktarması	Merkezin yetkilerini yerele aktarması sıkça uygulanmamaktadır.	Yetkilerin kullanımında en uygun kademe tercih edilmektedir.
Uygulamadaki Unsurlar	Öne çıkan sektör uygulaması tercih edilmektedir.	Uygulamadaki unsurlar ülkeye göre değişebilmektedir.
Bölgesel Politikaya Yaklaşım	Bölgesel politikaların uygulama alanı azdır ve uygulanan bölgesel politikaların da diğer politikalarla eşgüdümü yetersizdir.	Entegre çok sektörlü yaklaşımla bölgesel politikaların diğer unsurlarla eşgüdümünün sağlanması hedeflenmektedir.
Projelerin Seçimi	Şeffaflıkla ilgili problemler bulunmaktadır.	Yönetim, izleme ve denetim işlevlerinin kesin bir ayrımı bulunmaktadır.
Bölgesel Politikaların Etkinliğinin Sağlanması	Bölgesel politikaların etkinliği konusunda yaygın bir uygulama bulunmamakla birlikte bu amaçtaki bazı uygulamalar nadiren görülmekte ve duruma özgü olmaktadır.	Daha iyi uygulamalar için dikkat gösterilmekte ve bu konuda baskı yapılmaktadır.
Özel Sektörün Katılımı	Özel sektör, bölgesel politikanın hazırlanmasına düşük katılım sağlamakta ve sınırlı ilgi göstermektedir	Özel sektör güçlü rol sahiptir ve sıklıkla kaydadeğer girişimlerde bulunmaktadır.

Yukarıdaki tablo 1'in incelenmesinden de görüleceği üzere, Türkiye'de bölgesel politikalar yerleşmemiştir. AB'de ise bunun aksine bölgesel politikalar

⁹³ Ebru Loewndhi-Ertugral, "Europeanisation of Regional Policy and Regional Governance: The Case of Turkey", **European Political Economy Review**, Vol.3, No.1, UK 2005.

konusunda bir geleneğin olduğu görülmektedir. Türkiye'nin bölgesel anlamda uygulamada istikrarı sağladığı tek bölgesel politika uygulaması GAP'tır. Ancak, GAP'ın tabloda bahsedilen yönünün yanında uzun yıllar boyunca bitirilememiş olması ve bölgelerarası dengesizlikleri gidermede isteneni verememesi ayrı bir sorun kaynağı olmuştur. Katılımcı modellerin özellikle yerel ve bölgesel düzeyde yerleştirilmeye çalışıldığı Türkiye'de özel sektörün bölgesel politikalarla ilgili düşük bir katılıma sahip olduğu tablodan görülmektedir. Bu hem bölgeselleşme çabalarında hem de bölgesel planların hazırlanmasında bir eksikliklerdir. Ancak, AB uygulamalarında görüldüğü üzere özel sektör öncü role sahiptir. Bununla birlikte AB, gerek bu katılımcı modellerin yerleştirilmesinde gerekse de yerel plancılığa geçişte bölgeselleşmenin ve bölgesel ekonomilerin bir adımı olarak düşünülebilecek bölgesel kalkınma ajanslarına uygulamada yer vermektedir ve aday ülkelere önermektedir. Elbette bunda 1990 sonrası yerel ve bölgesel yönetişime atfedilen önemde meydana gelen yükselişin de etkisi bulunmaktadır. Türkiye'nin bölgesel politikalarını ulusal politikalarla eşgüdümlü olarak düzenlemesi gerekmektedir.

Bölgeselleşme bir özgüven ifadesi olarak da algılanmış ve bölgeselleşmeyi reddetmenin bu güvene sahip olmama anlamına geldiği de belirtilmektedir. Tekrarlanacak olursa, Türkiye'deki bölgeselleşmeyle ilgili, mevcut endişeler bölgesel ekonomilerin güç kazanması ve bölgesel rekabet gücünün artırılması durumunda azalabilecektir. Türkiye'nin birçok bölgesi arasında dengesizlikler ve gelir eşitsizlikleri bulunmakta, birçok ilde üretim çok kısıtlı miktarlarda yapılmakta, işsizlik önemli boyutlarda yaşanmaktadır. Bu sebeple bölgeselleşme hareketlerinde ayrılıkçı eğilimlerin dizginlenebilmesi için yerel ve bölgesel yönetimlerin idari ve mali açıdan güçlendirilmesi gerekmektedir.

3. Bölgelerarası Dengesizlik

a. Bölgelerarası Dengesizliklere İlişkin Görüşler

Bölgelerarası dengesizlikler gerek dünya ölçeğinde gerekse de ulusal ölçekte günümüz dünyasının en önemli sorunlarının temelini oluşturmaktadır. Dünya ölçeğinde gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler ve üçüncü dünya ülkelerinin arasındaki farklar belirgin bir şekilde görülmektedir. Dünyanın her bölgesinin aynı gelişmişlik düzeyinde olması beklenmemektedir. Dünyada birçok alanda önemli ilerlemeler kaydedilirken her ülkenin her bölgesi bu ilerlemelerden eşit düzeyde pay

alamamaktadır. Doğal kaynakların yetersizliği, fiziki koşullar ve iklim koşullarının farklılığı, ulaşım ve iletişim kaynaklarının yetersizlikleri gibi nedenler yatırımların gelişmiş bölgelerde toplanmasına, geri kalmış bölgelerden gelişmiş bölgelere nüfus hareketlerinin olmasına, gelir dağılımında adaletsizliklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu etmenlerle birlikte, sermayenin ve nitelikli emeğin tek yanlı ve dengesiz ölçüde belli bölge ve özeklerde yoğunlaşması da bölgelerarası dengesizliklerin ortaya çıkmasında önemli bir faktördür.⁹⁴ Ayrıca, bölgesel gelişmeyle birlikte, farklılaşmalar, kutuplaşmalar ve dengesizlikler ortaya çıkmakta ve bölgesel gelişmenin dinamiği bu farklılaşma, dengesiz gelişme ve kutuplaşmalarda aranmaktadır. Keza Myrdal ve Hirschman da bir ülkenin ekonomik gelişmesinin ülkenin bütün bölgelerinde ve aynı zamanda ortaya çıkmadığını, ekonomik gelişmenin ilk başladığı bölgelerde yoğunlaşıp güçlendiğini ve bölgesel düzeyde zorunlu olarak dengesiz gelişmenin ortaya çıktığını ifade etmektedir. Büyüme noktalarına sahip olan bölgeler gelişme bölgelerini oluşturacaklar diğer bölgeler de az gelişmiş ya da yoksul bölgeleri oluşturacaklardır.⁹⁵

Dünyadaki ülkeler arasında, gelişmişlik açısından farklar bulunmaktadır. Örneğin, bazı OECD ülkeleri incelendiğinde bölgelerarası gelişmişlik farklarında Meksika, Birleşik Krallık ve Türkiye ilk sıralarda yer alırken bu farkın en düşük olduğu ülkeler İsveç, İsviçre, Avustralya, Kanada, Hollanda, Yunanistan ve ABD olmuştur.⁹⁶ Görüldüğü üzere bölgelerarası gelişmişlik farkları gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerin birçoğunda değişen oranlarda da olsa görülmektedir. Bu bilgiler göz önüne alındığında ve genelden özele doğru gidildiğinde her ülkenin bölgeleri, bölgelerin illeri, illerin semtleri arasında gelişmişlik farkları bulunması mümkündür. Örneğin, Türkiye ile İtalya arasında gelişmişlik açısından önemli bir fark vardır. Ancak, İtalya'nın kuzeyi ve güneyi arasında Türkiye'nin de doğusu ve batısı arasında gelişmişlik farkları bulunmaktadır. Yani, gelişmiş bir ülke olan İtalya'da da gelişmekte olan Türkiye'de de bölgelerarası dengesizlikler yaşanmaktadır. Türkiye'de birçok açıdan merkez konumunda olan İstanbul'un semtleri arasında birçok yönden farklar olduğu görülmektedir. Türkiye'nin doğusu düşünüldüğünde ise, Gaziantep'in gösterdiği gelişimi diğer iller gösterememiştir.

⁹⁴ Cevat Geray, a.g.e, s. 300.

⁹⁵ Hüsnü Erkan, **Sosyo-Ekonomik Bölgesel Gelişme Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım**, Kavram Matbaası, İzmir, 1987, s. 20-24.

⁹⁶ Ergüder Can, a.g.e, s. 123.

Bir ülkenin ekonomik gelişmesi 4 aşamaya ayrılmıştır. Bunlar; faktör güdümlü, yatırım güdümlü, yenilik güdümlü ve refah güdümlü aşamalardır. Gelişmiş olan bölgeler refah aşamasındadırlar ve yeniliklerle gelişim sürecine devam etmektedirler. Bazı geri kalmış bölgelerin herhangi bir faktör üstünlüğü yoksa bölgelerarası dengesizlik daha da derinleşmektedir. Bazı geri kalmış bölgeler ise faktör üstünlüğüne dayalı olarak gelişme sağlamaya çalışmaktadırlar. Ancak, salt faktör üstünlüğüyle gelişmenin sağlanması mümkün değildir. Bu sebeple, küresel dünyada gelişebilmenin ve küreselleşme sürecine katılabilmenin önkoşulu yenilikçi gelişme stratejisi olduğu ifade edilmektedir.⁹⁷

Bölgelerarası dengesizliğin şiddeti gelişmiş ülkelerde, gelişmekte olan ülkelere oranla daha azdır. Bölgelerarası dengesizlik gelişmekte olan ülkelerde giderek artmakta ve belli cazibe merkezleri oluşmaktadır. Nüfus ve sermayeyi kendisine çeken bu bölgelere örnek olarak Mısır'da Kahire, Venezüella'da Karakas, Peru'da Lima verilebilir. Bu kentlerin ortak özelliği nüfuslarının ülke nüfusuna göre daha hızlı artması ve gelişmiş ülkelerdeki benzer cazibe merkezlerinin nüfuslarının artmaması ya da düşük hızla artmasıdır.⁹⁸ Bunun yanında bir diğer görüş de, bölgelerarası dengesizliğin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklı bir gelişim gösterdiğini göstermekle birlikte gelişmiş ülkelerde gelişmenin mekândaki eşitsiz dağılımının bir sonucu olarak kapitalizmin kendi iç dinamiklerince belirlendiğini gelişmekte olan ülkelerde ise ekonomik bağımlılık nedeniyle uluslararası sermayenin gereksinimleri doğrultusunda dış dinamiklerce yönlendirildiği iddia etmektedir.⁹⁹ Bu görüşe göre, bölgelerarası dengesizliklerin gelişmiş ülkelerde gelişme sürecinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan cazibe merkezleri nedeniyle ortaya çıktığı savunulurken, gelişmekte olan ülkelerde ise dış etkenlerce yönlendirildiği ifade edilmektedir. Ancak bahsedilen etken, gelişmekte olan ülkelerde bölgelerarası dengesizliğin nedenlerinden bir olarak kabul edilmesinin yanında tek etken olarak da düşünülmemesi gerekmektedir.

Gelişmiş bölgelerle geri kalmış bölgeler arasındaki ilişkilere bakıldığında geri kalmış bölgelerin daha iyi duruma gelebilmesi için gelişmiş bölgelerin geri kalmış

⁹⁷ Hüsnü Erkan, **Bilgi Uygarlığı İçin Yeniden Yapılanma**, İmge Kitabevi, Ankara 2000, s. 140-141.

⁹⁸ Zeynel Dinler, a.g.e, s. 118-120.

⁹⁹ Atilla Göktürk, a.g.e, s. 23-24.

bölgelerin ürünlerine gereksinim duyması gerektiği düşünülmektedir.¹⁰⁰ Bununla birlikte gelişmiş bölgelerin üretimlerinin artmasıyla birlikte gelişmekte olan bölgelerden bazı girdiler konusunda talepleri olabilecektir. Bu da gelişmekte olan bölgelerde ekonomilerin canlandırılması için bir fırsattır. Ancak, bu noktada İsveçli iktisatçı Gunnar Myrdal'a ait olan Polarizasyon (Kutuplaşma) Teorisi son derece önemlidir. Bu teoriye göre, serbest piyasa düzeninde, gelişmesini henüz tamamlamamış ülkelerin, ülkelerindeki azgelişmiş sanayinin ileri ülkelerin rekabetine dayanamayacak durumda olması ve nitelikli emek ve sermayenin sağlanan yüksek gelir dolayısıyla ileri ülkelere göç etmeleri nedeniyle mal ve faktör hareketlerinin serbest olduğu bir iktisadi gruba katılmaları halinde daha yoksul duruma gelecekleri ifade edilmektedir. Bunda altyapı ve çeşitli yetersizliklerden dolayı rekabet güçlerinin aynı olmaması da etkilidir. Bu sebeple öncelik, altyapı eksikliklerinin giderilmesine verilmelidir. Gunnar Myrdal, Polarizasyon Teorisi'ni ülkelerin farklı bölgeleri arasında gelişmişlik farkları olması durumunda da kendisini göstereceğini ifade etmiştir. Yukarıda bahsedildiği gibi, serbest piyasa ekonomisi altında, geri kalmış bölgelerdeki kaynaklar gelişmiş bölgelere göç etmekte ve böylece gelişme kutupları ortaya çıkmaktadır.¹⁰¹ Bu görüşe göre önemli olan konu, devletin bu farklılıkları ortadan kaldırmak için piyasa mekanizmasının işleyişine müdahale edip bölgesel kalkınma planları oluşturmasıdır.

Bölgelerarası dengesizlikleri tabii ve coğrafi dengesizlikler, ekonomik veya fonksiyonel dengesizlikler ve sosyal dengesizlikler biçiminde gruplandırmak mümkündür. Bölgelerarası dengesizlikleri belirlerken birçok ölçüt kullanılabilir. Göç veren, kentleşme ve sanayileşme oranları düşük, sosyal hizmet yatırımlarının yüksek oranda yapıldığı, tarımda istihdam edilen nüfusun yüksek olduğu, kişi başına düşen gelir ve vergi katkıları düşük olan bölgeler diğer bölgelere göre geri kalmış bölgelerdir.¹⁰² Bir ülkede bu özelliklerin görüldüğü bölgelerle bunların aksinin görüldüğü bölgeler arasında farklar ortaya çıkmaktadır. Geri kalmış bölgelerde tarım ve hizmet sektörü öne çıkmışken gelişmiş bölgelerde sanayi yatırımları ön plandadır. Bu ölçütler ışığında Türkiye açısından bölgelerarası dengesizlikler düşünüldüğünde Doğu ve Güneydoğu Anadolu ve hatta Karadeniz Bölgesi'nin Ege, Marmara, Akdeniz ve kısmen de İç Anadolu Bölgesi'ne göre geri kalmış bölgeler olduğu açıkça görülecektir.

¹⁰⁰ Ruşen Keleş, **Kentleşme Politikası**, s. 343.

¹⁰¹ Halil Seyidoğlu, **Uluslararası İktisat**, Güzem Yayınları, 13. baskı, İstanbul 1999, s. 218.

¹⁰² Eyüp G. İsbir, a.g.e, s. 164.

Sanayi yatırımları bir bölgenin gelişmiş bölge olarak değerlendirilebilmesinde önemli bir ölçüt ve unsurdur. Örneğin, sanayi yatırımlarını düzenli hale getirmek ve toplulaştırma amacındaki Organize Sanayi Bölgelerinin bölgelere göre dağılımını incelemek bölgelerarası dengesizlikler hakkında fikir verebilecektir. Sanayi yatırımlarını azgelişmiş bölgelere çekme amacındaki birçok yasal düzenleme ve teşvike rağmen Türkiye genelinde 2008 sonu itibariyle biten 120 Organize Sanayi Bölgesinin toplam 23'ü Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer almaktadır.¹⁰³ Bu da geri kalmış bölgelerde önceliğin üstyapı yatırımlarına değil altyapı yatırımlarına verilmesi gerektiği gerçeğini ortaya koymaktadır. Çünkü altyapı yatırımlarındaki eksiklikler, yatırımcı açısından yatırımın maliyetini doğrudan etkileyen unsurlardır.

Bölgelerarası dengesizlikler hakkındaki görüşler esasen üç kümede toplanmaktadır. Bunlar olumlu görüş, olumsuz görüş ve gelişmiş/azgelişmiş ülke ayırımına göre değerlendirme yapan görüştür. Olumlu görüşe göre bölgelerarası dengesizlikler zaman içinde azalma eğilimindedir. Kalkınma ülkeyi kendiliğinden etkilemekte ve geri kalmış bölgeler de bundan paylarını almaktadırlar.¹⁰⁴ Bu görüşe göre, devletin bölgelerarası dengesizliklere düzeltici politikalarla müdahale etmesine gerek yoktur. Olumsuz görüşe göre ise, bölgelerarası dengesizlikler kendi haline bırakıldığında yani devlet düzeltici politikalar uygulamadığı takdirde giderek artacaktır. Bu görüş, geri kalmış bölgelerin kendi haline bırakıldığı takdirde geri kalmışlığa mahkûm olacaklarını belirtmektedir.¹⁰⁵ Hirschman, olumlu etkilerin zamanla arttığını ve olumsuz etkilerin zamanla azaldığını ifade etmektedir. Diğer bir görüş ise bölgelerarası dengesizlikler konusunda azgelişmiş-gelişmiş ülke ayırımı yaparak düşünmektedir. Bu görüşe göre bölgelerarası dengesizlikler azgelişmiş ülkelerde artma, gelişmiş ülkelerde azalma eğilimindedir. Bu konuda Myrdal, gelişmiş bölgelerde olumlu etkilerin geri bölgelerde gelişimi engelleyen olumsuz etkilerin ağırlık kazandığını ifade etmektedir. Çünkü Myrdal'a göre, bölgelerarası ilişkiler gelişmiş bölgenin daha da gelişmesini sağlarken geri bölgenin daha da gerilemesine neden olmaktadır.¹⁰⁶ Bununla beraber azgelişmiş ülkelerde ve

¹⁰³ <http://www.sanayi.gov.tr/webedit/gozlem.aspx?sayfano=2988>, Erişim : 18/05/2009

¹⁰⁴ Zerrin Toprak, **Kent Yönetimi ve Politikası**, s. 61.

¹⁰⁵ Ruşen Keleş, **Kentleşme Politikası**, s. 344.

¹⁰⁶ Hüsnü Erkan, **Sosyo-Ekonomik Bölgesel Gelişme Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım**, s.24-25.

bölgelerde devletin müdahalesine daha fazla gereksinim duyulmaktadır. Yani, her ne kadar günümüzde devletin ekonomik yaşamdaki rolü ve misyonu tartışılrsa da az gelişmiş ülkelerde merkezi anlamda bir koordinasyona ve planlamaya daha fazla gereksinim bulunmaktadır. Avrupa ve dünyadaki birçok gelişmiş ülke bölgelerarası dengesizliği zaman içerisinde azaltmayı başarmıştır. Almanya, Fransa ve ABD yaşadıkları bölgelerarası dengesizlik sorunlarını azaltmayı değişen ölçülerde başarabilmiştir. Buna karşın az gelişmiş ülkelerde belli cazibe merkezlerinin aşırı derecede büyümelerinin ülkelere verdiği büyük bir zararla birlikte kısır döngü şeklinde bu bölgelere doğru nüfus hareketleri artan hızda devam etmekte ve aşırı büyümeler meydana gelmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki geri kalmış bölgelere yönelik politikalar yanında sürekli göç alan gelişme kutuplarında zamanla çözümü güç sorunlar oluştuğunun göz ardı edilmemesi gerektiği belirtilmektedir. Kısacası, bölgelerarası dengesizlik tüm dünya ülkelerini değişen yoğunlukta etkilemektedir. Gelişmişlik farkının yoğunluğu gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere oranla daha yüksektir. Bölgelerarası gelişmişlik farkı da zaman içerisinde gelişmekte olan ülkelere artmakta gelişmiş ülkelere azalmaktadır.¹⁰⁷ Gelişmekte olan ülkelere bölgelerarası dengesizlikleri kendi haline bırakmamak ve devlet müdahalesini gerçekleştirmek gerekmektedir.

Bu görüşlerle birlikte bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesinde ülkenin ekonomik durumu kadar yönetim yapısının da etkili olduğu söylenmelidir. Ülke yönetiminin yatırımlara önem verip vermediği, bu yatırımları belli bölgelere yönlendirip yönlendirmediği, kaynaklarını ne derece etkin kullandığı, rant kollamaya yakınlık derecesi vb. de bölgelerarası dengesizliklerin azaltılması çabalarına etki etmektedir. Bu bakımdan bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesine ilişkin politikalara değinmek gerekmektedir.

b. Bölgelerarası Dengesizliklerin Giderilmesine İlişkin Politikaların Gelişimi

Bir ülkenin kaynakları ülke geneline dağıtılırken ve yatırımlar yapılırken coğrafi, sektörsel, iklimsel, ekonomik, sosyal vb. sebeplerden dolayı belli yatırımlar belli bölgelerde toplanabilmektedir. Bölgelerarası dengesizliklerse bir ülkede sosyal, kültürel, siyasal birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Bir ülkenin geri kalmış

¹⁰⁷ Zeynel Dinler, a.g.e, s. 122-125.

bölgeleri diğer bölgelere göre daha çok kamu yatırıma gereksinim duymaktadır. Çünkü özel sektör karlılık güdüsüyle bu bölgelerde yatırımı tercih etmeyebilmektedir. Bununla birlikte devletin de yatırım yapmayı verimsiz bulduğu durumlar olmaktadır. Devletin geri kalmış bölgelerdeki bu yatırımları refah devleti anlayışıyla daha da ağırlık kazanmıştır. Ülkenin tüm kaynaklarını eşit olarak bölgelere dağıtmak verimli olmayabilir. Ancak, ülkenin bölgeleri arasındaki dengesizliklerin azaltılması da devletin hedefleri arasında olmalıdır. Çünkü kendi haline bırakıldığında bu dengesizliklerin piyasa koşullarında giderilmesi güçtür. Devletin bu bakımdan müdahale etmesi gerektiği bu anlayışta öngörülmektedir. Devletin üzerine düşen görev ekonomik, toplumsal ve mali önlemler olarak bu dengesizlikleri ortadan kaldırmak olarak belirlenmiştir. Bunu da devlet, yatırım, vergi, kredi, gümrük taşıma, kamu hizmetleri ve personel politikaları başta olmak üzere ekonomik, mali ve toplumsal önlemlerle ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesinde gelişmiş bölgelerin gelişme hızını düşürmeyecek, geri kalmış bölgelerin hayat düzeyini yükseltecek ve çeşitli bölgelerin gelişme hızları arasında bir uyum sağlayacak nitelikte politikalar izlenmelidir¹⁰⁸.

Bölgelerarası gelişmişlik farklarında görülen sosyal dengesizliklerin altında ekonomik nedenler önde gelmektedir. Ancak, alınan başarılı ekonomik önlemler de, sosyal anlamda bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesini sağlayamayabilmektedir. Kısacası, bölgelerarası dengesizliği sadece ekonomik önlemlerle çözüm sağlanması gereken bir sorun olarak görmemek gerekmektedir. Geri kalmışlığın yarattığı birçok sosyal ve kültürel sorun da bulunmaktadır. İhmal edilmişlik ve yoksunluk duygusu, istihdam sorunlarının yaratabileceği huzursuzluk, elde edilen gelirin diğer bölgelere göre düşük kalması, kültürel faaliyetlerde yeterince bulunama gibi sorunlar geri kalmış bölgelerde yaşanmaktadır.

Bunun yanında, zaman içerisinde etnik farklılıklar ya da mezhep farklılıkları nedeniyle bölgenin ihmal edildiği, bilerek geri bırakıldığı inancının da bölge halkında yerleştiğinin örnekleri görülmüştür. Bu inançların yerleşmesi zamanla siyasal taleplerin ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilecektir. Geri kalmış bölgelere uygulanacak politikalarda geri kalmışlığın sosyal boyutu ihmal edilmemeli ve kültürel ve sosyal önlemler ekonomik önlemlerle bütünleşik biçimde uygulanmalıdır. Ülkemizde uygulanan Kalkınma Planları'nın bu yönden eksikliği bilinmektedir.

¹⁰⁸ Zerrin Toprak, **Kent Yönetimi ve Politikası**, s. 62-91.

Türkiye bölgelerarası dengesizliğin sonucu olarak göç başta olmak üzere kent güvenliğini de kapsayan birçok sorunu yaşamaktadır. Ancak, Kalkınma Planları'nda bu sorunlara somut çözümler getirilememekte ya da getirilen çözümler uygulama yönünden eksiklikler taşımaktadır.

Geri kalmış bölgelerin gelişmiş bölgelerle olan dengesizliği giderilirken geri kalmış bölgelerde sektörel yatırım alanlarının tespit edilmesi de önem taşımaktadır. Yatırım alanları tespit edilirken maliyeti düşük, verimliliği yüksek sektörler tercih edilmeli ve yapılan yatırımların geri kalmış bölgelerin gelişmiş bölgelerle arasındaki farkı kapatmasını sağlayacak potansiyelde olmasına dikkat edilmelidir. Yatırım sonrası elde edilen ürünlerin ulusal ve uluslararası pazarda talep edilebilmesi de önemlidir. Ülke açısından farklılık yaratacak ve hem bölgeye hem de ülkeye olumlu katkılar sağlayabilecek yatırımların dışsallığının daha yüksek olacağı düşünülmektedir. Özetle, yapılacak yatırımlarla verimliliğin en üst düzeyde tutulması, yapılan üretim talep edilebilir nitelikte olması ve hizmetlerde etkinliğin sağlanması hedeflenmelidir.

Günümüz bilginin ve teknolojinin vazgeçilmez sayıldığı bir dönemdir. Dünyanın bugünkü üretim sistemi, esnek üretim sistemidir. Esnek üretim sistemi talebe duyarlı üretim demektir. Esnek üretim sistemiyle, küçük ve orta büyüklükteki kuruluşlar karşılıklı ilişki ve işbölümüne katılarak yerel ilişkilerin yeniden belirlenmesini sağlayabilecektir.¹⁰⁹ Ayrıca, KOBİ'lerin (küçük ve orta büyüklükteki işletmeler) temel sürükleyici dinamiği oluşturduğu ve küreselleşmenin rekabetçi ortamına uyum için KOBİ'lere dayanan, rekabet gücü yüksek bir sanayiye gereksinim duyulduğu belirtilmektedir.¹¹⁰

Bilgi toplumunda yenilik yaratma bilgi sayesinde olacaktır. Öğrenen bölgelerse, küresel, bilgi yoğun ekonomi döneminin bilgi yaratma ve öğrenme odaklarıdır. Öğrenen bölgeler aracılığıyla geliştirilecek bir bölgesel kalkınma politikası tüm aktörlerin katılımına açık, şeffaf, yüzyüze ilişkilerin olduğu, birlikte problem çözülen ve KOBİ'lerin bilgi ve yaratmanın odağı olduğu anlayışı

¹⁰⁹ Hüsnü Erkan, **Bilgi Uygarlığı İçin Yeniden Yapılanma**, s. 149.

¹¹⁰ Faruk Ataay, "Bölge Kalkınma Ajansları ve Kalkınma", **Kamu Yönetimi Reformu, Çevre ve Bölge Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı Sempozyumu**, Türkiye Çevre Mühendisleri Odası-Yerel Yönetim Araştırma ve Yardım Derneği, 4 Mart 2005, Ankara, s. 50.

çerçevesinde ortaya çıkacaktır. ¹¹¹Dolayısıyla öğrenen bölgeler de bu bilginin yaratıldığı ve geliştirildiği bölgeler olacaklardır. Bilgi artık sınır tanımayan bir nitelikte olup bölgesel kalkınma teorilerine göre yerel üstünlükler konusunda daha ucuz üretime dayalı karşılaştırmalı üstünlükten daha nitelikli üretime dayanan rekabetçi üstünlüğe geçiş sürecinin yaşandığı belirtilmektedir¹¹².

Türkiye günümüz koşullarını yakından takip edebilmek için bilginin egemen olduğu üretim sistemlerine önem vermelidir. Türkiye, küçük ve orta ölçekli kuruluşlara vereceği destekle esnek üretim koşullarında göreceli rekabet gücü yaratabilecek sektörleri öncelikli olarak desteklemelidir. Küresel pazarda farklılaşabilen bölgeler kendilerine rekabet avantajı sağlamaktadır. Türkiye, küresel dünya koşullarında geri kalmış bölgelerini kalkındırabilmek için bu bölgelerini farklılaştırmak zorundadır. Eski yığın üretim koşullarında yapılan üretimin farklılaşabilme olanağı çok fazla bulunmamaktadır.

Bölgelerarası dengesizlikleri gidermede yatırımı az gelişmiş bölgelere yöneltip talebi harekete geçirmeyi, devlet teşvikiyle firmaları yatırıma yönlendirmeyi özetle bölge dışı kaynakları bölgeye yöneltmeyi hedefleyen Keynezyen politikaların uygulama alanının kalmadığı küreselleşmenin yarattığı rekabet ortamında, yeni arayışların ortaya çıktığı da belirtilmektedir. Yukarıdan aşağı politikalar içeren Keynezyen ve Neo-liberal politikalar yanında daha katılımcı ve sosyal demokrat çizgide yerel kaynakların harekete geçirilmesi, kurumsal yapının bu amaçla organizasyonu ve katılımcılık anlayışlarını içerek aşağıdan yukarı politikalar içeren yeni bölgeselcilik anlayışı dillendirilmektedir. Bu anlayış uzun vadeli, çok aktörlü ve bölge kaynaklarını harekete geçirmeyi hedeflemektedir. Yerel ve bölgesel ekonomilerin tüm aktörlerin katılımıyla kendi dinamiklerini belirleyerek buna bağlı hedefler ortaya koyması ve küresel rekabet ortamında kendine avantaj sağlamasına yönelik eğilimler artmaktadır.¹¹³ Diğer deyişle yeni bölgeselleşme, bölgesel yönetim kavramını benimsemekte ayrıca bölgesel ekonomik rekabet gücüne ve bölgelerin diğer bölgelerle rekabet etmesi kavramları üzerinde durmaktadır. Yeni

¹¹¹ Neşe Kumral, R.Funda Barbaros, Sedef Akgüngör, Ömer Orhon, **İzmir İmalat Sanayinin Üretim Potansiyeli Öğrenmeye Dayalı Bölgesel Kalkınma Stratejisi**, İzmir Ticaret Odası, İzmir 1998, s. 30-32.

¹¹² Mustafa İldırar-Birgül Ağdemir, "Bölgesel Kalkınmada Yeni Yönelimler ve Politika Uygulamaları", **I. Doğu Anadolu Sempozyumu**, Elazığ 23-25 Mayıs 2005, s. 256-259.

¹¹³ Gülen Elmas, **AB ve Türkiye'de Bölgesel Politikalar**, Derleyen: Aylan Arı, Derin Yayınları: 80, İstanbul, 2006, s. 153-154.

bölgeselleşme kavramının esas noktalarından birini teşkil eden bölgesel yönetim de gönüllü işbirliğine dayanmaktadır. Ancak şunu da kabul etmek gerekir ki işbirliği bölgesel yönetimi gerçekleştirmek için tek başına yeterli değildir¹¹⁴. Günümüzde, geçmişte olduğu gibi devlet eliyle yukarıdan aşağıya geri kalmış bölgelere yatırımların çekilmesine yönelik bir anlayışın verimliliği tartışılmakta ve bunun yerine aşağıdan yukarıya çok aktörlü katılımı çerçevesi belirlenen politikalara ağırlık verilmektedir. Bu tür bir politikanın en belirgin örneği AB'dedir.

AB'de de bölgelerarası dengesizlik ve bölgesel kalkınma sorunu yapısal anlamda önemli yer tutmaktadır. Genel olarak AB ülkelerine bakıldığında en gelişmiş bölgeler Altın Üçgen (Golden Triangle) adı verilen Londra, Paris, Dortmund ve Milano arasında kalan bölgeyken en geri kalmış bölgeleri Yunanistan, güney İtalya, batı İskoçya, İspanya, İrlanda, Kuzey İrlanda ve Portekiz'dir. AB'ye üye ülkeler bu dengesizlikleri kendi içlerinde etkin uygulamalara rağmen çözemeyince AB genelindeki bölgesel politikalar önem kazanmıştır. Bu amaçla da AB bölgelerarası farkların azaltılması ve bu dengesizliklerin daha da fazla artmasını engellemeye yönelik bölgesel politikaya yönelmiştir. Bu tarz bölgesel politikalar Birliğe aday ülkelere de uygulanmakta ve üye ülkelerle aday ülkeler arasındaki dengesizliklerin giderilmesi hedeflenmektedir.¹¹⁵ Bu ortamda, AB bünyesinde az gelişmiş bölgelerin bazı avantajlar sağlamasına olumlu bakılmaktadır. Bu avantajlar doğrudan yardımlar şeklinde olduğu gibi vergi teşvikleri gibi dolaylı olarak da yapılabilmektedir.¹¹⁶ Özellikle AB'nin bütünleşmesinden sonra ortaya çıkan geniş piyasa koşullarında rekabet ve etkinliğin artacağı ifade edilmiştir. Ancak, rekabetin sağlayacağı etkinlikle doğuracağı eşitsizlik arasında bir ikilem bulunmaktadır. Bu sebeple bölgesel eşitsizliklerin de, etkinliğin kıyasıya rekabetle sağlandığı düşünüldüğünde artacağı iddia edilmektedir. Bunun yanında AB'nin diğer bölgeler karşısında rekabet şansını yitirmemesi için sosyal yönü de olan bölgesel politikalardan vazgeçmesi gereken görüşler bulunmaktadır. Ancak, genişleme sonrası yeni bölgesel eşitsizliklerin ortaya çıkabileceği düşünüldüğünde

¹¹⁴ Donald F. Norris, "Prospects For Regional Governance Under the New Regionalism: Economic Imperatives Versus Political Impediments", **Journal of Urban Affairs**, Volume: 23, Number: 5, p. 558-560.

¹¹⁵ Ergüder Can, a.g.e, s. 9-15.

¹¹⁶ Abuzer Pınar-Sibel İnce Arıkan, "Avrupa Birliği ve Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Bağlamında Devlet Yardımları", *Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Ankara 2003, Cilt:3 No1 Güz 2003, s. 94.

bölgelerarası dengesizlik sorununun birçok yönüyle AB'nin gündeminde artan oranda yer alması beklenmektedir.¹¹⁷

Bunun yanında AB'de entegrasyon sonrası ortaya çıkan bölgesel dengesizliklerin AB bölgesel politikaları ve fonlarıyla önlendiği iddia edilmektedir.¹¹⁸ Ancak, bu fonların da Birlik açısından büyük bir yük olduğu da ifade edilmektedir. AB'nin bölgesel politikasının Doğu Avrupa ülkelerini kapsayan son genişlemesine hazırlıklı olmadığı, yeni katılan ülkelerden en zengini olan Slovenya'nın genişleme öncesi üye ülkeler arasında en fakiri olan Yunanistan'dan kişi başına düşen gelir bakımından %18 daha geride olduğu, fonların bugünkü haliyle uygulanmasının sona ermesinin aday ülkeler açısından siyasi anlamda çekiciliği sona erdireceği ancak bugünkü haliyle uygulamaya devam etmenin de genişleme öncesi üye devletler için mali ve ekonomik açıdan akılcı olmayacağı, bugünkü politikadan aşamalı olarak fonlardan yarışmacı bir anlayışla yararlanılan ve devlet üzerindeki denetimin ağırlıklı olduğu bir yapıya geçilmesi gerektiği bunun da AB'nin yeni üyelerini sadece siyasi anlamda AB üyesi yapacağı ancak tam ekonomik üye olmalarının uzun yıllar alacağı şeklinde yorumlara neden olmaktadır.¹¹⁹ Bu ifadelerle karşın yapısal fonlar, AB'nin bölgelerarası dengesizlikle mücadelede doğrudan kullandığı araçlardan biridir. Bu fonların amaçları, kalkınmada yavaş ilerleyen bölgeleri ekonomik yönden uyumlaştırılmasını sağlamak, gerilemekte olan ekonomik bölgeleri ekonomiye yeniden kazandırmak, işsizlikle mücadele, sanayi sektöründeki değişimlere işçilerin uyumunu sağlamak, tarım ve balıkçılık sektörlerindeki yapıları Ortak Tarım Politikası Reformu doğrultusunda uyumlaştırmak ve hassas kırsal alanların ekonomik kullanımını sağlama amaçlarına yönelmiştir.¹²⁰ Bir görüşe göre ise, yapısal fonların 2010 yılına kadar dünyanın en rekabetçi bilgi toplumu olması hedefinin en belirgin aracı konumunda olduğu ifade edilmektedir.¹²¹

Türkiye açısından da değerlendirildiğinde geri kalmış bölgelerin gelişmiş bölgelerle gelişmişlik farklarını gidermeye yönelik fonlardan yararlanılabileceği ifade

¹¹⁷ Gülen Elmas, **Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Dengesizlikler AB ve Türkiye**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2001, s. 29.

¹¹⁸ y.a.g.e, s. 125-133.

¹¹⁹ Gregor van der Beek-Larry Neal, "The Dilemma of Enlargement for the European Union's Regional Policy", **World Economy**, Vol : 27, USA 2004, p. 595-606.

¹²⁰ Füsun Oralalp, "AB Bölgesel Kalkınma Politikaları", **GAP Review**, Ankara 2001, s. 14.

¹²¹ Kahraman Arslan, "Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç : Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl : 4 Sayı : 7 Bahar 2005/1, s. 284.

edilmektedir. Bunun için geri kalmış bölgelerde yörenin potansiyelini harekete geçirecek nitelikte projelerin hazırlanabilmesi için geri kalmış bölgelerdeki üniversite, özel kesim ve STK'nın işbirliği halinde olması gerektiği ifade edilmiştir.¹²² Bununla birlikte Türkiye'de proje yapabilme kapasitesi de tartışmalıdır. AB fonlarından yararlanmak için proje hazırlama konusunda yeterli bilginin olmadığı gözlemlenmektedir. Bu konuda eğitim verecek kurum sayısı fazla olmaması ve geri kalmış bölgelerdeki STK, özel sektörün de bu konudaki yetkinliği tartışılır olduğundan Türkiye'nin geri kalmış bölgelerinde bu tür projelerin üretilmesi şimdilik uzak bir ihtimaldir. Kalkınma ajansları bu konuda öncü rolü üstlenebildiği takdirde bu durum bölgesel gelişmeye olumlu katkı sağlayacaktır.

Yukarıda bahsedildiği gibi, Türkiye'nin geri kalmış bölgelerini farklılaştırabilecek ve küresel pazarda talep yaratacak sektörlerle devlet desteğinin artırılması gerekmektedir. Türkiye, verdiği teşviklerin karşılığını yatırım olarak tam anlamıyla alamamaktadır. Birçok teşvik uygulamasına rağmen yatırımcı bu bölgelere gitmemektedir. Dolayısıyla yapılması gereken belirli sektörlerde belirli bölgelerde esnek üretim koşullarında bilgi yoğun üretimi kullanmasını sağlayacak teşvik uygulamalarına ağırlık vermek olmalıdır. Türkiye'de kurulması hedeflenen kalkınma ajansları geri kalmış bölgelerde öncelikle bu amaçla yatırım çekmeye çabalamalıdır. Kalkınma ajansları ancak bu sayede hedefledikleri rekabet gücüne, bölgelerarası ve bölge içi gelişmişlik farklarını ortadan kaldırma hedefine ulaşabilecektir. Kalkınma ajanslarıyla küresel pazara doğrudan açılacak Türkiye'nin geri kalmış bölgeleri, yatırımcıları kendi bölgelerine çekmede başarılı olmak için küresel pazarda farklılaşabilecek üretimi hedeflemelidirler. Bunun için de önem verilmesi gereken bir diğer konu da yerel girişimciliğin teşvik edilmesidir.

(1) Türkiye Açısından Bölgelerarası Dengesizliklerin Giderilmesine Yönelik Politikalar

Türkiye açısından bölgelerarası dengesizliklerle mücadelede izlenen politikalara rağmen tam anlamıyla başarılı bir sonuç alındığı söylenememektedir. Örneğin, bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesinde bölgesel planlamaya tercih edilen kalkınmada öncelikli yöreler uygulaması buna örnektir. Bölgesel planlamaya

¹²² Lütfi Elvan, "Türkiye'de Bölgelerarası İktisadi Gelişmişlik Farklarının GSYİH (İller Endeksi) Esas Alınarak Karşılaştırılması", <http://ekutup.dpt.gov.tr/planlama/42nciyil/elvanl.pdf>, Erişim: 06/10/2005

çeşitli nedenlerle sıcak bakılmazken il planlaması tercih edilerek kalkınmada öncelikli yöreler uygulaması başlatılmıştır. Ancak kalkınmada öncelikli yöreler uygulaması o illerin kaderini değiştirememiş ve yeni cazibe merkezleri oluşturulamamıştır. Bunun yerine yapılması gerekenin verim ve katma değer amaçlı bölgesel planlamaya geçmek olduğu ifade edilmiştir.¹²³ Ayrıca, Kalkınmada Öncelikli Yörelerdeki illerle bu kapsam dışındaki iller arasındaki farkın kapanmadığı aksine daha da açıldığı görülmektedir¹²⁴.

Kalkınmada öncelikli yöreler uygulamasının beklenen ölçüde başarılı olamamasının nedenleri arasında önceden objektif kriterlere göre belirlenen kalkınmada öncelikli il sayısının daha sonra siyasi kaygılarla artırılması, bu artışa paralel olarak yatırımların teşvik edildiği illerin arasında büyük gelir farklarının ortaya çıkması ve yatırımcıların doğudaki en az gelişmiş iller yerine kalkınmada öncelikli yöre kapsamında bulunan batıdaki daha gelişmiş illere yönelmesi gösterilmektedir.¹²⁵ Ayrıca kalkınmada öncelikli yörelerin büyüme merkezleri oluşturamadığı, bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesinde önemli bir getirisinin olmadığı ve kalkınmada öncelikli yörelerdeki altyapı sorunlarının giderilememesi de eleştiri unsurları arasındadır.¹²⁶ Sonuç olarak, kalkınmada öncelikli yöreler uygulamasının alınan bazı başarılı sonuçlarına rağmen bölgelerarası dengesizlik halen bir sorun olarak devam etmektedir. Bunun sonucu olarak da teşvik sistemine bölgesel bir nitelik kazandırılmaya çalışılması gerektiği ve kamu-sivil-özel ortaklığıyla bölgesel düzeyde ve il düzeyinde gelişme planları hazırlanması gerektiği belirtilmektedir.¹²⁷ Ayrıca kalkınmada öncelikli yöreler uygulamasına yapılan önemli eleştirilerden biri de yerel paydaşların harekete geçirilememesidir¹²⁸. Kalkınmada öncelikli yörelerle ilgili uygulamada kullanılan araçlardan biri de teşvik belgeli yatırımlardır. Aşağıdaki tablo yıllar itibariyle teşvik belgeli yatırımları göstermektedir.

¹²³ Kahraman Arslan, a.g.e, s. 289-290.

¹²⁴ DPT, **Kalkınma Ajansları**, Ankara 2007, s. 3-4.

¹²⁵ Orhan Karaca, "Bölgesel Eşitsizlik", **Capital Aylık İş ve Ekonomi Dergisi**, Yıl : 12, Sayı : 2004/3, Mart 2004, s. 39.

¹²⁶ Mustafa İldırar, a.g.e, s. 205-206.

¹²⁷ Ergüder Can, a.g.e, s. 127.

¹²⁸ Korel Göymen, "Türkiye'de Bölge Politikalarının Evrimi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları", **Yerel Kalkınma İçin Ortaklıklar**, İstanbul Politikalar Merkezi, İstanbul 2004, s. 38.

Tablo 2 Türkiye’de Teşvik Belgeli Yatırımlar¹²⁹

Yıllar	Türkiye (adet)	Kalkınmada Öncelikli Yörelere (adet)	Normal Yörelere (adet)	Gelişmiş Yörelere (adet)	Kalkınmada Öncelikli Yörelere/Türkiye
2000	3521	693	1583	1245	%19,6
2001	2154	438	923	793	%20,3
2002	2998	448	1363	1187	%14,9
2003	3873	517	1738	1618	%13,3
2004	4074	798	1795	1481	%19,6
2005	4301	1074	1706	1521	%25
2006	3040	780	1228	1032	%25,6
2007	2366	745	1621		%31,5
2008	2448	591	1857		%24,1

Yukarıdaki tablo 2’den anlaşılacağı üzere teşvik belgeli yatırımlar kalkınmada öncelikli yörelerde yoğunlaşmamıştır. Esas amacı kalkınmada öncelikli yöreler olması gereken teşvik belgeleri normal ve gelişmiş yörelerde yoğunlaşmıştır. Ayrıca, Türkiye’de değişken yapıdaki teşvik uygulamaları bir istikrara kavuşmamıştır. Kalkınmada öncelikli yörelerin bu teşviklerden ağırlıklı olarak yararlandırılmamasının bir sebebi de budur. Bölgesel kalkınmayı destekleyici çeşitli politikalar da siyasi rant elde etme kaygısıyla sıkça değiştirilmiştir.¹³⁰ Siyasi iradeye yakınlık ve rant kollama faaliyetleri ya da kentin siyasal getirisinin yüksekliği de normal ve gelişmiş yörelerdeki yüksek sayıdaki teşvik belgelerinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Diğer yandan teşvikler dışında kullanılan kamu yatırımlarının etkinliği zamanla azalmıştır ve kamu sınaî yatırımlarının bölgesel kalkınmada bir araç olarak kullanılmasından vazgeçilerek sanayileşmede öncülüğün özel yatırımlara verildiği ifade edilmiştir.¹³¹

Türkiye ciddi bölgesel sorunlar yaşanmasına karşın etkin bir şekilde uygulanan bölgesel politika mevcut değildir. Türkiye’nin bölgesel gelişme hedefindeki politikalarını yeni bir anlayışla tekrardan ele alması gerektiği ve bunları da AB üyeliği yolunda üstlenilen yükümlülükler nedeniyle değil bölgelerarasındaki

¹²⁹ www.hazine.gov.tr, Erişim: 19/ 05 /2009 (28.08.2006 tarih ve 2006/10921 sayılı Karar ile Yatırım Teşvik Belgelerinde gelişmiş ve normal yöre kavramı kaldırıldığından, bu yörelere ilişkin 2006 yılı rakamları Ocak-Kasım dönemine aittir.)

¹³⁰ Abuzer Pınar, Sibel İnce Arıkan, a.g.e, s. 110-111.

¹³¹ Kahraman Arslan, a.g.e, s. 291.

dengesizliklerin daha da derinleşmemesi için uyguladığını kabul etmesi gerektiği ifade edilmektedir. Çünkü Türkiye, küreselleşmenin olumsuz etkilerini yaşamaktadır. Bunun için de Türkiye'nin bölgesel gelişme politikalarını yeniden değerlendirmesi gerektiği düşünülmektedir.¹³²

5084 sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanuna göre, GSYİH tutarı 2001 yılı için 1500 ABD Dolarının altında olan illerde yatırım ve istihdamı arttırmak için kolaylıklar sağlanmıştır. Bu iller Kırşehir, Sinop, Giresun, Amasya, Uşak, Malatya, Sivas, Tokat, Diyarbakır, Afyonkarahisar, Batman, Erzincan, Osmaniye, Düzce, Çankırı, Siirt, Gümüşhane, Ordu, Erzurum, Bartın, Bayburt, Şanlıurfa, Mardin, Aksaray, Adıyaman, Kars, Van, Iğdır, Yozgat, Ardahan, Hakkâri, Bingöl, Bitlis, Şırnak, Muş ve Ağrı'dır. Ancak bu illerin belirlenmesinde tek ölçüt olarak kişi başına düşen gayrisafi milli hâsılanın kabulünün olmasının yetersiz kaldığı, nüfus yoğunluğunun düşük illerde 1500 doların üstünde kaldığını ancak nüfus yoğunluğunun düşüklüğünün bile tek başına destek verilmesi gereken unsur olduğu, 1500 dolarlık sınırın üstünde kalan illerin desteğe gereksinim duyan ilçelerinin olduğu yönünde eleştiriler getirilmektedir.¹³³ Genel olarak kanun kapsamındaki illere bakıldığında çoğunun Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer aldığı görülmektedir. Marmara ve Akdeniz Bölgeleri'nden ilin olmaması bu bölgelerdeki gelişmişlik farklarının azaldığına dair görüşü desteklemektedir. GSYİH tutarı 1500 doların altında olan iller arasında Karadeniz'den de illerin yer alması dikkat çekicidir. Bu veri Karadeniz Bölgesi'nin de geri kalmışlık değerlendirmesinde özen gösterilmesi gereken bir konumda olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Ege Bölgesi açısından ise bu değerlendirmede Uşak ve Afyonkarahisar illeri yer almaktadır. Ege Bölgesi içinde de gelişmişlik farklarının Kıyı Ege ve İç Ege arasında olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır.

Özetle, Türkiye açısından geri kalmışlığın sosyal, kültürel ve ekonomik boyutları birlikte değerlendirildiğinde doğu ve batısı arasındaki gelişmişlik farkları ortaya çıkacaktır. Türkiye'nin doğusu ve batısı arasındaki gelişmişlik farklarını ifade ederken sadece ekonomik tespitlere değil sosyal açıdan da birçok tespite ulaşmaktayız. Bu tespitlerden bazıları aşağıdaki gibidir.

¹³² Ayşegül Mengi-Nesrin Algan, a.g.e, s. 292.

¹³³ Gülen Elmas, "AB ve Türkiye'de Bölgesel Politikalar", s. 166-168.

- Batı illeri Gayrisafi yurtiçi hâsılaya daha yüksek oranda katkı yapmaktadır.
- Sanayi üretimleri daha çok batı illerinde toplanmıştır.
- Okuryazarlık oranı batıda daha yüksektir.
- Eğitim olanakları batı illerinde daha fazladır.
- Doğum oranları doğu illerinde daha yüksektir.
- Kültürel ve sanatsal birçok faaliyetin merkezi batı illeridir.
- Sağlık hizmetleri doğu illerinde yetersiz kalmaktadır.
- Kentleşme oranı batıda daha yüksektir.
- Doğurganlık ve çocuk ölümleri geri kalmış bölgelerde daha fazladır.
- Alt yapı hizmetleri yetersizdir.
- Türkiye'nin doğusunda üretimin, ücretlerin ve satın alma gücünün düşüklüğüne bağlı olarak sosyal hizmetler yeterince gelişmemiştir.
- Devlet, doğu bölgelerine kalifiye devlet memuru göndermede güçlükler yaşamaktadır. Bunun aşılması için tazminat ve özendirici önlemler uygulanmaktadır.

Bu bilgiler ışığında Türkiye açısından uygulanması gereken bölgesel kalkınma politikası, batı illerinin gelişme hızını düşürmeden doğu illerinin-ve Karadeniz- dengeli gelişmesini sağlayan ve bölgelerin potansiyelleri dikkate alarak stratejiler geliştiren biçimde olmalıdır. Bu bakımdan, bölgelerarası dengesizliklerle mücadelede, hizmetlerin sunumunda etkinliğin sağlanması, kaynakların verimli ve etkin kullanılması, bölgelerarası dengesizliklerin sadece ekonomik açıdan değil sosyal yönüyle de değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Doğal olarak bu ilkeler çerçevesinde uygulanacak bölgesel politika ve uygulamaların siyasi istismarlarla amacından sapması engellenmelidir. Ayrıca dünyadaki gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülke bilginin artan önemini idrak etmekte ve buna dayanan bir kalkınma stratejisini hedeflemektedir. Türkiye de farklılıkları ön plana çıkaran ve küresel rekabette bunlara dayanarak yer almaya dayanan bölgesel stratejilerini geliştirmek günümüzde bir zorunluluk haline gelmiştir.

3. Bölgesel Planlama

a. Bölge Planlamasına İlişkin Tanımlamalar ve Duyulan Gereksinim

Ekonomik ve toplumsal gelişmelerine planlar yardımıyla yön vermek isteyen ülkeler kentleşme ve yerleşme sorunlarına kalkınma planlarında özel bir yer ayırmaktadır. Kalkınma planlarının yerel ve bölgesel ihtiyaçlara yanıt verebilmesiyle yerel ve bölgesel planlama ihtiyacı tır. Yerel ve bölgesel planlar da ulusal planların temelini teşkil etmektedir. Bölgesel planlamanın başarısında ulusal planlamanın ön koşula sahip olduğu ve ulusal planların bölge planları ile eşgüdüm ve dengeyi sağlayıcı bir role sahip olduğu belirtilmiştir. Bu yönüyle yerel ve bölgesel planlarla ulusal planlar arasında bir karşılıklı etkileşim bulunmaktadır. Bölgesel planlama çalışmaları bir anlamda ulusal politikaların yerel ihtiyaçlara cevap verecek yerel eylemlere dönüştürülmesi anlamına gelmektedir.¹³⁴ Bunun için de yukarıda bahsedildiği gibi bölgesel planların gerek ulusal kalkınma hedeflerini gerekse de yerel gereksinimleri dikkate alacak biçimde hazırlanması gerekmektedir.

Birçok ülke geri kalmış bölgelerini kalkındırmak amacıyla farklılık konularını ön plana çıkaran bölge planları yapmış ve uygulamıştır. Hepsinde de bölgesel planlamanın ana teması, bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi olarak gelişmektedir.¹³⁵ Bir tanıma göre, kalkınma planları bir ülkeyi topyekün amaçlarına ulaştırmak ve yükselmeyi sürekli hale getirmek için toplumun yapısını, bireylerin davranışlarını, hızlı geliştirmeye elverişli kılacak şekilde etkilemek amacıyla sosyal, ekonomik ve kültürel verileri özel bilimsel yöntemlerle saptayan ve sınırlı kaynakları yine bilimsel yöntemler içinde amaçlara yöneltmeye çalışan ayrıntılı kamusal yönetim araçları olarak tanımlanmaktadır.¹³⁶ Bu tanımdan da görüldüğü üzere kalkınma planlarının ekonomik veriler kadar toplumsal ve kültürel verilere de eşdeğerde önem vermesi gerekmektedir. Bu tanımdan çıkarılması gereken bir diğer saptama da, bilimsel verilerle çalışılması gereğidir. Kalkınma planlarının, bilimsel yöntemlerle elde edilen sosyal, ekonomik ve kültürel verileri toplumun hedefleri doğrultusunda kullanan ve bu hedeflere yönelten kamusal yönetim araçları olduğu bu tanımdan anlaşılmaktadır. Ayrıca, kalkınma planlarının hedefleri sadece

¹³⁴ Kahraman Arslan, a.g.e, s. 278-280.

¹³⁵ Devlet Planlama Teşkilatı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, s. 10.

¹³⁶ Şerif Öner-Uğur Yıldırım, "1963'den 2002'ye : Kalkınma Planlarında Türk Yerel Yönetimlerinin Dönüşümü", **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt : 21 Sayı : 2, Bursa, 2002, s. 244.

ekonomik verilerin iyileşmesi değil sosyal ve kültürel verilerin de iyileşmesi olmalıdır. Bir diğer tanıma göre ise bölgesel planlama, bölgenin ekonomik, fiziki, sosyal ve kültürel planlanması ve bunun için de kaynakların en rasyonel şekilde bölgelerarasındaki gelişmişlik farklarını azaltıcı yönde kullanılmasıdır.¹³⁷ Bu tanımda bölgesel planlamanın bölgelerarası gelişmişlik farklarının giderilmesinde bir araç olduğu fikri öne çıkmaktadır.

Planlama gereksinimi bahsedildiği gibi ulusal, bölgesel ya da yerel aşamalarda ortaya çıkabilmektedir. Ulusal kalkınma planları daha çok ekonomik nitelikliken bölge planları hem ekonomik hem de fiziksel özellikleri dikkate almaktadır.¹³⁸ Bölge planları birçok amaca yönelebilmektedir.

Planlı kalkınmanın tek merkezden yapılan düzenlemelerle gerçekleştirilmesi gerektiği, bölge ölçeğindeki planların planlamanın birliğini bozacağı yönünde endişeler bulunmaktadır.¹³⁹ Bölge planlamasına ulusal plancılığın getirdiği sorunlara bütünsel yaklaşımı değiştirdiği ve ulusal planın maliyetinin daha düşük olduğu düşüncesiyle karşı çıkmıştır. Ayrıca ulusal planların ülkenin bütün sektörlerini bir arada, aynı anda ve birbiriyle mukayese ettiği gerekçesiyle bölge planlarına gerek olmadığı düşünülmektedir. Ancak, yerelin ve bölgenin, planın hazırlanacağı bölgeyi en iyi şekilde tanıdığı düşüncesiyle bu düşünceye de karşı çıkmaktadır. İdare merkezli uygulamalarda planlama faaliyetlerinin ulusal ve tepeden inme olduğu ancak günümüzde yerelden başlayan politikaların ağırlık kazanmasıyla bölge planlamasının bir zorunluluk haline geldiği ifade edilmektedir. Bölgesel kalkınma ajanslarının ve planlamayla ilgili misyonlarının da bu anlayışla bütünleşik bir yapıda düşünülmesi gerekmektedir. Kısacası, bölge planları hazırlandığı bölgenin ekonomik, fiziki, sosyal ve kültürel sorunlarının çözümü, bölgenin doğal kaynaklarını araştırılması ve geliştirilmesi, sanayinin gelişmemiş bölgelere yayılması, yapıldığı bölgenin sosyo-ekonomik gelişmesinin sağlanması için bu bölgenin şartlarına uygun şekilde hazırlanmak durumundadır.¹⁴⁰

¹³⁷ Ergüder Can, a.g.e, s. 105.

¹³⁸ Zerrin Toprak, **Kent Yönetimi ve Politikası**, s. 60.

¹³⁹ Ruşen Keleş, **Avrupa'nın Bütünleşmesi&Yerel Yönetimler**, s. 57.

¹⁴⁰ Eyüp G. İspir, a.g.e, s. 162.

Bölge planlarının dört türü genel olarak tanımlanmaktadır. Buna göre planlar “geri kalmış bölgeler için hazırlanan planlar”, “anakent planları”, “kaynakları zengin bölgeler için hazırlanan planlar” ve “özel bölgeler” için hazırlanan planlardır.

Geri kalmış bölgeler için hazırlanan planlar geri kalmış bölgelerin kalkındırılmasını amaçlamaktadır.¹⁴¹ Anakent planları çok hızlı gelişen büyük kentlerde ve anakentlerde büyüme sorunlarını çözme ve yerleşimin düzenli biçimde gerçekleşmesini amaçlamaktadır.¹⁴² Kaynakları zengin bölgeler için hazırlanan planlar zengin kaynaklarına rağmen kaynakları işletilememiş bölgelerin kalkındırılması için hazırlanan planlardır.¹⁴³ Azgelişmiş ülkeler daha çok bütünleşmeyi gerçekleştirici bölge planlarını benimserken metropoliten planlama çok hızlı gelişen bölgelerin ekonomik ve fiziksel kaynaklarını dikkate alarak büyüme sorunlarının çözümü ve düzenlemesi hedeflenmektedir.¹⁴⁴ Özel bölgeler için hazırlanan planlar ise özel nedenlerle geri kalmış ya da geliştirilmesi ülke koşullarında öngörülmemiş bölgelerin kalkındırılmasını amaçlamaktadır. Bu tür özel bölgelere örnek olarak, sınır bölgeleri, siyasi anlaşmazlıklar nedeniyle sıkça el değiştiren sınır bölgeleri verilebilir.¹⁴⁵

Ulusal ve bölgesel planların birbirini tamamlaması gerektiği düşünülmektedir. Yani, ulusal planları ve bölge planlamasını benimseyen ve birlikte uygulamaya çalışan ülkelerde hiç şüphe yok ki en önemli konu bu planlar arasındaki eşgüdümdür. Ulusal planlar bölge planlarının deneyimlerinden faydalandıkları takdirde daha başarılı olabileceklerdir. Ulusal ve bölgesel planlar arasında eşgüdüm iki biçimde sağlanacaktır. Stratejik yaklaşım ilkinde, ulusal planları bölge planlarına bölmek iken ikincisinde bölge planlarının birleştirilmesinden meydana gelen bir ulusal plan hazırlamak olacaktır.¹⁴⁶ Ulusal ve bölgesel planların arasındaki

¹⁴¹ Güney İtalya, Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğusu

¹⁴² Tokyo, İstanbul, New York, Londra vb.

¹⁴³ Çukurova, GAP

¹⁴⁴ Bir araştırmaya göre, Amerika Birleşik Devletleri'nde metropoliten bölge planlamasının popülerite kazanmaya başlamasından itibaren plansız büyüyen kentler, büyüme yönetimi ve yeni kentçilik siyasi zeminde sıkça tartışılan konular olmuşlardır. Son yıllarda, plansız büyüme unsurları ABD halkının yarısından fazlasını varoşlarda yaşar hale getirmiştir. Kentlerde durum daha da kötüleşirken büyük yatırımların bu yeni varoş gelişimine hizmet ettiği belirtilmektedir. Bölgesel planlama faaliyetlerinde kalıcı bir artışın gerçekleşmemesi durumunda ABD hakkında fikir yürütmenin güçlüğünden bahsedilmektedir. (Ray Bromley&Tom Daniels, “Metropolitan Regional Planning in the United States”, **Planning Practice&Research**, Carfax Publishing, Vol.16, No: ¾, , USA 2001, p.229-232)

¹⁴⁵ Ruşen Keleş, **Kentleşme Politikası**, s.349.

¹⁴⁶ y.a.g.e, s.335-338.

eşgüdümü sağlamak buradan anlaşıldığı üzere tümevarımsal ve tümdengelimsel olmak üzere iki yöne sahiptir. Kısacası, bölge planlarını ve ulusal planları birbirinden ayrı ve bağımsız faaliyetler olarak düşünmemek gerekmektedir. Bölge planları ulusal planları tamamlamak gibi bir göreve sahipken ulusal planlar da çeşitli bölgeler için hazırlanan bölge planları arasında eşgüdümü sağlamak ve bölge planlarının temel çerçevesini belirlemek zorundadır.

Bölge planlarının, bölgenin potansiyelini ve kaynaklarını ortaya çıkarması ve bu suretle de bölge planlamasının ülke ölçeğindeki planlamanın gerçekçiliğini ve uygulanabilirliğini sağlamanın yanında ulusal ölçekli plan ilke, karar ve ereklarının bölge ölçeğinde yurt düzeyine yayılmasını sağlaması amaçlanmaktadır. Bu ifade iki yönlü bir anlam içermektedir. Birincisi, bölge planlamasıyla ülke kalkınmasının nimetlerinden bölge halkının yararlanmasını sağlamak ikincisi ise, bölgesel kaynakların ülke kalkınmasına katkıda bulunmasını sağlamaktır.¹⁴⁷ Diğer deyişle, bölge planlamasıyla ilgili çalışmalar, yerel bilgilerin ulusal planlara aktarılmasını kolaylaştırdığı gibi ulusal kalkınma hedeflerinin yerel planlara yansıtılması olanağını da sağlamaktadır. Bu şekilde, ulusal planlama süreci de etkinleşmektedir. Bölge planlaması, soyut ve genel olan ulusal politikalar ve somut ve yerel düzeydeki yerel planlama eylemleri arasında zorunlu bir bağ işlevi görmektedir.¹⁴⁸

Günümüzde yerel ve bölgesel planlamada katılım ve işbirliğine önem veren modeller yer almaktadır. Bilgi toplumuna ilişkin ve işbirliğini ön plana çıkaran teoriler ve metotlar post-modern yönetişime dayalı ve planlamayı mümkün kılmıştır. Fakat bu teorilerin ve metotların, karmaşık ve küçük parçalı kültürel farklılıklara sahip toplumların yönetişimini mümkün kılması için daha öncelikli olduğu belirtilmektedir.¹⁴⁹ Bu katılımın boyutu, toplumun her kesimini kapsayacak ölçüde geniş olmalıdır. Günümüzde plan yapma sürecinde halkın katılımının artırılması eğilimleri güçlenmektedir. Bölgenin potansiyellerini belirleyip belli büyüme hedeflerine yönlendirmesi ve bu süreçte bölgenin bütün unsurlarının karar sürecine katılması gerektiği yönündeki tanımlamalar ağırlık kazanmakta ve bunlar bölgesel planlamanın ana hedefleri arasında gösterilmektedir.¹⁵⁰ Ayrıca, bölgesel planlamayla

¹⁴⁷ Cevat Geray, a.g.e, s.306.

¹⁴⁸ Tayfur Özşen, a.g.e, s. 60.

¹⁴⁹ Jorgen Adam, "Structure and Strategy for Regional Learning and Innovation-Challenges for Regional Learning", **European Planning Studies**, Carfax Publishing, Vol.11, No.4, Norway 2003, p. 441.

¹⁵⁰ Ergüder Can, a.g.e, s. 129.

kaynakların kullanımında ve hizmetlerin sunumunda etkinlik odak noktası haline gelmeye başlamıştır. Bunun için, bölge planlama kavramı açısından önemli bazı noktalara değinmekte fayda bulunmaktadır.

b. Bölge Planlama Kavramının Değişimi ve Gelişimi

Ekonomik ve toplumsal gelişme sürecinde bazı geri kalmış bölgeleriyle gelişmiş bölgeleri arasındaki farkları -gelişmiş bölgelerin gelişme hızlarını düşürmeden- gidermek, kaynakların kullanımında, yatırımların gerçekleştirilmesinde ve hizmetlerin sunumunda etkinliği sağlamak, ulusal planlara temel teşkil etmek vb. amaçlarla birçok ülke bölge planlamasına başvurmuştur. Bölge planlaması kavramı AB ve Avrupa Konseyi'nin temel belgelerinde yer almış ve büyük önem atfedilmiştir. Bu çalışmanın temel konusunu oluşturan bölgesel kalkınma ajansları da yerel ve bölgesel planlamada bir aktör konumundadır.

Günümüz dünyasında ekonomik faaliyetler, siyasi ve kültürel ilişkilerle birlikte gelişerek küresel bir hal almaktadır. Bununla birlikte küresel ekonomik faaliyetlerin devletten bağımsız bir şekilde işlediği de belirtilmektedir. Bölgeler farklılaşma eğilimine gitmektedirler ve bu süreçte her bölge kendi mukayeseli üstünlüğü çerçevesinde bu sistemde yerini almaya çalışmaktadır. Kaynakların etkin kullanımı hedefleri içerisinde bölge planları bu kaynakların ve potansiyellerin harekete geçirilmesinde etkin bir araç olmaktadır. Ayrıca, hizmet sunumundaki değişimler ve temsil dinamiklerinin gereksinimi açısından son derece önemlidir.¹⁵¹ Bu planların hazırlanmasında da bölge yönetimleri, bölge halkı ve bölgesel güçlerle işbirliği ve katılım boyutuyla önem atfedilmektedir. Bahsedilen katılım ve işbirliğinin kamu, sivil ve özel ortaklığı çerçevesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Bölgesel kalkınma ajansları birçok ülkenin bölgesel planlama faaliyetlerinden de Konsey ve Birlik'ten de daha eski bir uygulamaya sahiptir. Bölgesel kalkınma ajansları konusunda diğer ülkelere göre daha eski bir deneyime sahip olan İngiltere bu açıdan önem taşımaktadır. İngiltere örneği incelendiğinde bölgesel planlama açısından önemli bilgiler elde edilecektir. İngiltere'de kuzey ve güney için farklı planlama modelleri bulunmaktadır. Bu farklı planlama rejimlerini savunulara göre,

¹⁵¹ Zerrin Toprak, "Yerel Yönetimleri Özerklik Şartının Değerlendirilmesi", s. 4.

yönetişim ve düzenleme faaliyetlerindeki farklılıklar, düzgün yönetim için gerekli çeşitliliğin temin edilmesi halinde bu yapının zararı olmayacağı görüşündedir. Karşı görüş ise, yerelde ve genelde eski ve yeni yönetim modellerinin bir arada uygulanmasını sakıncalı görmektedir. Bu anlayışın altında, 2002 yılında İngiliz bölgelerine halkın istemesi halinde kendi seçilmiş meclislerini koyabilme olasılığını getiren White Paper adındaki belge yatmaktadır. Eski sistemde, bölgeler Bölgesel Planlama Rehberi hazırlanmakta ve daha sonra bu belge yerel otoritelerin de tavsiyesiyle merkez tarafından yeniden düzenlenmekteydi. Muhafazakar Parti bölgelerin hazırladığı Bölgesel Planlama Rehberine sınırlı ve net olmayan bir ilgi göstermiştir. Ancak, İşçi Partisi 1997’de İskoçya ve Galler’e otonomi verilmesine paralel bir şekilde Bölgesel Planlama Rehberini (Regional Planning Guidance-RPG) de bunun bir parçası sayarak bölgelerin karar alma yetisine daha fazla vurgu yapmıştır. 1997 sonrasında İngiltere’de bölgesel planlama faaliyeti yeni düzenlemelerle daha stratejik, şeffaf, diğer politikalarda daha fazla uyumlu hale getirilmeye çalışılmıştır. Bölgesel planlama, stratejik planlama için de bir zemin olacaktır. 2002’deki White Paper bu sürecin bir uzantısıdır. Bugün İngiltere’de bölgesel planlamanın yerelde sahiplenilmesine odaklanılmıştır. Bu sahiplenmenin Bölgesel Planlama Rehberinin hazırlanmasına katılımı geniş tutmak ve önemli kararların bölge düzeyinde daha çok çözümlenmesiyle sağlanacağı düşünülmektedir. Ayrıca İngiltere’de bölgesel planlamada plan taslaklarını hazırlayan ve ajansların programlarını gözden geçiren Bölgesel Planlama Kurumu (Regional Planning Body), Bölgesel Planlama rehberine bağlı kalınarak gerçekleştirilen denetimlerde organizasyon görevine sahip ve hükümetin bölgedeki işlerini yürüten Bölge İçin Hükümet Ofisi (Government Office for the Region) ve hükümetin tahsis ettiği bütçeyle ekonomik kalkınmayı sağlamaya çalışan Bölgesel Kalkınma Ajansları (Regional Development Agency) bölgesel planlamada etkin kuruluşlar konumundadır¹⁵².

İngiltere’de görüldüğü gibi yerelleşme ve bölgeselleşme eğilimleri giderek güçlenmektedir. Bölgelerin bölge planlamada daha fazla söz sahibi olması, bölgede planlama sürecine katılımın artırılmasına çalışılması, bölge planlarının daha fazla sahiplenmesi hedeflenmektedir. Bu yapıda bölgesel kalkınma ajanslarına bölgesel ekonomik stratejiler ve uygulama programları doğrultusunda ekonomik kalkınmayı

¹⁵² Tim Marshall, “English Regional Planning: Recent Progress and Current Government Proposals”, **Planning Practice&Research**, Carfax Publishing, Vol.18, No.1, p.81-93, UK 2003, p. 81- 82.

sağlama görevi verilmiştir. Bölgesel ekonomik stratejiler, bölgenin ekonomik kalkınması için stratejiyi ortaya koymaktadır. Bu, bölgesel kalkınma ajanslarının stratejik planlamada birincil belgesidir ve hükümet tarafından kabul edilmiştir. İngiltere’de bölgesel kalkınma ajansları bu görevlerini hükümetin kendilerine tahsis ettiği bütçeyle gerçekleştirecektir.

Türkiye’deki kalkınma ajansı modelinde de kaynak tahsisi hükümet tarafından sağlanmaktadır. İngiltere örneğindeki bölgesel ekonomik stratejiler merkezi idare tarafından belirlenmektedir. Türkiye için de kalkınma ajanslarının bölge plan ve programlarının uygulanmasını sağlayan proje ve faaliyetlere destek vermenin yanı sıra bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmek için kamu, sivil ve özel kuruluşlar arası işbirliğini gerçekleştirme görevine sahip olması düşünülmektedir. Bu, İngiltere’de planlamayla ilgili yapının bir benzerini ifade etmektedir. İngiltere’deki uygulamadaki bölge planlarının sahiplenilmesi konusu Türkiye’de bahsedilen işbirliği ağıyla gerçekleştirilmek istenmektedir. Bölge planları ve hedefleri hem Türkiye de hem de İngiltere’de kalkınma ajanslarına yön veren belge konumundadır.

Türkiye’de bölge planlarına ve stratejilerinin hazırlanmasına ve uygulanmasına katılımıyla halkın sahiplenmesini sağlayacak örgütlenme kendisini bölgesel kalkınma ajanslarında bulmaktadır. Kalkınma ajansları Türkiye’de bölge planlarının uygulanmasını sağlayacak projelere destek olup, izleyerek ve bu doğrultuda kamu-sivil-özel kesim arasındaki işbirliği ağına önem vererek bu sahiplenmeyi yaratabilme gücüne sahip olmalıdır. Ancak, kalkınma ajanslarının bu sahiplenmeyi yaratabilmedeki becerisini uygulamalar zamanla gösterecektir.

AB ise, bölgesel planlamayı hem bazı projelerin geliştirilmesine yönelik bir fırsat olarak tanımlanmış hem de halen var olan projelerinin destekçisi olarak tanımlanmıştır.¹⁵³ Bu tanım, AB’nin işbirliğine ve ilişkilerin geliştirilmesine verdiği önemin bir göstergesidir. Ağ küvezi tanımı AB’nin bölgesel politikasında Pan-Avrupa bölgesel kalkınma anlayışının yerleşmesiyle daha da dikkat çekici hale gelmiştir. Pan-Avrupa bölgesel kalkınma anlayışı Avrupa Konseyi’nin belgelerinde genişçe yer almıştır.

¹⁵³ Ann Kennard, “The Role of Central and Eastern Europe in the EU’s Regional Planning Agenda for the New Millenium”, **Journal of European Area Studies**, Carfax Publishing, Vol.8, No. 2, 2000, p. 211.

Avrupa'nın bölgesel kalkınmasının kıtasal boyutuna vurgu yapılmakta, Batı Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında Doğu Avrupa'nın özellikli durumu ve ihtiyaçları ve bölgesel kalkınma projesi için mali model araştırılması üzerine odaklanmıştır. Yani, AB'nin genişleme sürecinden sonra yeni üyelerin yarattığı durumun giderilmesi Birlik gündemini meşgul etmektedir ve bölgesel planlama faaliyetlerinin merkezini oluşturmaktadır. AB'nin entegrasyon sorununun Birlik içindeki mevcut politikalarla çözülecek bir konu olmadığı yeni bir sorun olarak ele alınması gerektiği ifade edilmiştir. Bölgesel kalkınmayla ilgili sürecin olabildiğince müzakere sürecinden ayrı ele alınması gerektiği belirtilmektedir. Avrupa kıtasında dengeli bir rekabet ortamının tesis edilmesi, ekonomik ve sosyal uyumun sağlanması ve sürdürülebilir kalkınma hedeflenmektedir. Bu amaçla AB bölgelerde işbirliğini geliştirmek için programlar yürütmektedir. 1997–1999 arası sınır bölgelerinin işbirliğini geliştirmeyi amaçlayan PHARE/TACIS'le uyumu INTERREG IIA, INTERREG IIC programlarıyla programlar fon tesis edilmesinde araç olmuştur. Bu programlar genişleyen AB'yi dikkate almaktadır. 2000–2006 arası ise INTERREG III, tahsis edeceği fonlarıyla kalkınma amaçlarına mali ve yönetsel katkı sağlamayı hedeflemektedir. INTERREG III'ten aday ülkelerle birlikte sınır komşusu olan ülkeler de bu entegre yaklaşımdan yararlanmıştır. AB, aday ülkelerin Birliğe üye olmadan rekabet gücü kazanmaları ve işbirliği potansiyellerini arttırmak için bu tür programlar yürütmektedir. Bugün, yeni bölgesel planlama gündemi AB'ne üyelik yolunda önemli bir konuyu teşkil etmektedir. INTERREG ve benzeri programlar da AB bünyesindeki planlama faaliyetlerinde birer araç olarak kullanılmaktadır.

Planlama faaliyetine verilen önemde küresel değişimlere paralel bir şekilde değişimler olmuştur. Piyasa merkezli yönelimlerden sonra kalkınmanın planlar aracılığıyla yeniden yönlendirilmesi eğilimi ortaya çıkmıştır. Planlamaya atfedilen önemdeki azalma, bu süreçle birlikte yeniden artma eğilimine girmiştir¹⁵⁴. Şüphesiz bu artışta 1992'de ABD'de Clinton, İngiltere'de de Tony Blair'in merkez sol yönetimler olarak iktidara gelmesinin büyük etkisi olduğunu düşünmekteyim. Bu bir anlamda, Reagan ve Thatcher dönemlerinde bölgesel planlamaya ve bununla ilgili kurumsal yapıya verilen önemdeki azalmanın bir telafisi olarak görülebilir. Ayrıca, bu değişimlerde çevreyle ilgili endişede meydana gelen artış ve sürdürülebilir kalkınma

¹⁵⁴ Graham Haughton-Dave Counsell, "Regions and Sustainable Development: Regional Planning Matters", **The Geographical Journal**, Vol.170, No.2, U.K June 2004, s. 136.

çabalarının ağırlık kazanması da etkilidir. Ayrıca planlama sürecine bilgi toplumu yolunda toplu bir eğitim aracı olarak bakılmakta ve sivil toplumun gelişmesine yardımcı olması beklenmektedir.¹⁵⁵ Görülen o ki, artık planlamadan beklenen sadece ekonomik yönlü hedefleri gerçekleştirilmesi değildir.

İşbirliğini temin etmek bahsedildiği gibi önemli bir konudur. Bölgesel kalkınma ajanslarının da sahip olduğu gibi, yerel yönetimlerin işbirliği çabalarında kolaylaştırıcı rol üstlendiği açıkça görülmektedir. Bölgesel kalkınma ajansları ağırlıklı olarak yerli ve yabancı yatırımcıyı bölgeye çekmek için tanıtım faaliyetlerini yürütecektir. İşbirliğinin geniş tabanlı olması yatırımların sayısını da doğrudan etkilemektedir. Bu bakımdan yerel yönetimlerin ve bölgesel kalkınma ajanslarının işbirliği faaliyetlerinde ortaklaşa çalışmaları gerekmektedir.

Özellikle 1980 sonrasında yeni planlama anlayışıyla ve subsidiyarite felsefesinin AB temel ilkeleri arasında yer almasıyla yerel birimlere giderek daha fazla önem atfedildiği bilinmektedir. Bölge yönetimlerinin, yerel yönetimler kapsamında düşünülmesiyle birlikte bölge ölçeğinde planlama faaliyetlerinin yürütülmesi ve uygulanması yetkisinin organları halk tarafından seçilen bölge yerel yönetimlerine verilmesinin demokratikleşme ve yerelleşme açısından önemli bir gelişme olacağı düşünülmektedir.¹⁵⁶ Bölge planlamasının bu şekilde bölge yönetimleri tarafından gerçekleştirilmesinde halkın ancak dolaylı olarak bir rolü bulunacaktır. Bölge planlamasının seçilenlerce oluşturulmuş meclisler tarafından hazırlanmasını “halkın katılımı” ya da “halkın katılımını artırma girişimi” şeklinde yorumlamak yeterli görülmemelidir. Planın hazırlanmasına daha aktif bir katılım halkın bilgilendirilmesi toplantıları, bölgesel yayın organları tarafından bilgilendirmesi gibi faaliyetlere ağırlık verilerek sağlanmaya çalışılmalıdır. Ayrıca, bölgesel planların hazırlanma sürecine sadece plandan doğrudan etkilenenler değil tüm vatandaşların katılma hakkı olduğu göz ardı edilmemelidir.

Özetle, planlama sürecinde günümüze doğru gelindiğinde dikkati çeken konu halkın katılımının artırılması faaliyetleri ve işbirliğinin artan önemidir. Halkı planlama sürecine dâhil etme ve topluma danışma unsurları önemli bir yere sahip olmuştur. Plan yapma sürecinin uzunluğu eleştirilmiş ve bu sürenin kısaltılması gerektiği

¹⁵⁵ Gülen Elmas, **AB ve Türkiye’de Bölgesel Politikalar**, s. 151-152.

¹⁵⁶ Yakup Bulut, a.g.e, s. 18.

vurgusu da zaman içerisinde yapılmıştır. Bu süreçte yerel yönetimler, işbirliğinde kolaylaştırıcılık görevini üstlenmiştir. Merkezi idarenin de özellikle bölgesel planlamada faydalı rolleri olabileceği belirtilmiştir. Yeni bölgesel kurumsal yapıyla ifade edilen yapı da “bölgesel kalkınma ajanslarıdır”. Bölgesel kalkınma ajanslarının uygulanması AB’den de Avrupa Konseyi’nden de birçok ülkenin bölgesel politikasından da daha eskidir. Bu yeni süreçte Bölgesel kalkınma ajanslarıyla merkezi anlamda plancılıktan yerel düzeyde plancılığa geçileceği belirtilmektedir. Bununla birlikte, yerel ve bölgesel kalkınma için bölgesel kalkınma ajanslarının stratejik planlar yapmak ve bunların uygulamasını izleme görevi bulunmaktadır.¹⁵⁷ Bölgesel kalkınma ajanslarının bahsedilen işlevleri, bu yapıyla tanışma aşamasında olan Türkiye için planlama anlayışındaki olası değişimlerin kavranması açısından yol gösterici niteliktedir. Ancak ülkemizdeki modelde ajansların bölgesel plan hazırlama ve/veya uygulamaları ve izlemeleriyle ilgili durum olması gereken düzeyde değildir.

c. Bölgesel Gelişmenin Aracı Olarak Türkiye’de Bölgesel Planlama

Planlama faaliyeti değişen kapsam ve içerikte birçok ülke tarafından uygulanmaktadır. Plancılık, zaman içerisinde dünya üzerinde artan ya da azalan önemlere haiz olmuştur. Özellikle 1960’lı yıllar planlamanın öneminin üzerinde durulduğu ve dünya üzerindeki siyasi gelişmelerle planlama faaliyetlerine ağırlık verildiği bir dönem olmuştur. 1980’lerle birlikte özellikle Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)’nin de dağılmasıyla birlikte merkezi anlamda plancılık eski önemini kaybetme eğilimine girmiştir. Bu süreçte gündeme gelen “yeni plancılık” anlayışıyla yerel birimler ön planda yer almaktadır. Türkiye, AB normları çerçevesinde NUTS’lar ile istatistikî bölge sınıflaması yapsa da bölgesel planlamanın kavramsal ve uygulama yönleriyle Türkiye’de yeterince gelişmediği ifade edilmektedir.¹⁵⁸ Türkiye NUTS II istatistikî bölge birimlerinde kurulacak Kalkınma ajanslarıyla yerel plancılığa artan bir önem vermek durumunda olacaktır. Ancak yinelemek gerekirse Türkiye’nin özellikle yerel ve bölgesel planların uygulanması açısından başarılı örneklerle sahip olmadığı da bir gerçektir.

Planlamadan anlaşılması gereken özellikle değişim ve dönüşümlerin yönünün tahmin edilmesi ve buna uygun stratejilerin geliştirilmesi olmalıdır. Bunun

¹⁵⁷ Emre Koyuncu, “Kalkınma Ajansları Açısından Ülke Modelleri Karşılaştırması”, Dünya **Kalkınma Ajansları Konferansı**, İzmir 2005, s. 4.

¹⁵⁸ Mustafa İldırar, a.g.e, s. 166.

için de mutlak surette çalışmalar yapılmalı ve raporlar hazırlanmalıdır. Türkiye’de planlı döneme geçişle birlikte planlama faaliyetlerinin temel hedefi ağır sanayi ve ithal ikamesi olmuştur. Bu dönemde kabul gören bir görüşe göre, sosyal gelişme ekonomik gelişmenin bir türevidir ve ekonomik gelime sağlandıktan sonra kendiliğinden meydana gelmektedir. Ancak, bir başka görüşe göre ise, ekonomik gelişme tek başına kalkınma olarak algılanmamalıdır.¹⁵⁹ Kalkınmanın toplumsal gelişmeyi de ele alacak biçimde bir bütünlükle ele alınması gerekmektedir. Türkiye açısından ise, ekonomik göstergelerdeki iyileşme kalkınma olarak algılanmış bunun yanındaki sosyal göstergeler göz ardı edilmiştir. Örneğin, okullaşma oranındaki artış, sağlık, sosyal güvenlik, istihdam vb. iyileşme genelde ekonomik göstergelerin gölgesinde kalmıştır. Kalkınma kavramı içine, ekonomik verilerdeki iyileşmenin yanında bütüncül bir anlamda sosyal ve toplumsal alanlardaki iyileşmeyi de eklemek ve birlikte düşünmek gerekmektedir.

Türkiye’de bölge kavramına karşı duyulan endişeler bölge planlamasına olan yaklaşımda da benzer şekilde bulunmaktadır. Bölge planlamasına da bölgeciliğe neden olacağı düşüncesiyle çekinceli yaklaşımıştır. Ancak, bölge planlamasının daha çok ülkenin dengeli kalkınmasına ve bir anlamda da bütünlüşmesine hizmet ettiği vurgusu yapılmış ve bölge planlamasının uygulandığı birçok ülkede ulusal bütünlüğü bozacak çekincelerle karşılaşmadığı ifade edilmiştir.¹⁶⁰ Bölge plancılığına uzun dönemde ülkenin bölünmesine neden olacak bir unsur gözüyle bakılmasına ve göz ardı edilmesine rağmen Türkiye’de etnik gerginliklerin, bölgelerarası dengesizliklerin ve doğudan batıya göçün önüne geçilemediği ve bölge plancılığından vazgeçmenin bir hata olduğu ifade edilmektedir. Bunun yanında dünyadaki birçok ülke, bölge planlamasından geniş ölçüde yararlanmakta ve uzun soluklu çözümlerde bölge ölçeğinde örgütlenmektedir.¹⁶¹ Ülkemizin kendisine özgü koşullarını göz önüne alan ve belli standartlara göre oluşturulan bölge örgütlenmeleri, bölge plancılığının gelişmesine katkı sağlayabilecektir.

¹⁵⁹ Günal Kansu, **Planlı Yıllar**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2004, s. 580-606.

¹⁶⁰ Yakup Bulut, a.g.e, s. 23.

¹⁶¹ Ruşen Keleş, **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, s. 87.

(1). Bölge Planlamasında Devlet Planlama Teşkilatı'nın Rolü

Türkiye'de planlı kalkınma kavramı ilk kez 1961 Anayasası'nda kullanılmıştır. Türkiye'de planlama faaliyetlerinin odak noktası ise, DPT olmuştur. DPT'nin kurulmasıyla birlikte planlama faaliyetlerinde üniversitelerle işbirliğine gidilmiştir. Devlet Planlama Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'de kaynakların verimli kullanılması ve kalkınmanın hızlandırılması amacıyla ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel planlama hizmetlerini bir bütünlük içerisinde etkin, düzenli ve süratli olarak görülebilmesi için DPT'nin kurulacağı belirtilmektedir. Ayrıca, DPT'nin ülkenin kaynaklarını tespit ederken sosyal ve kültürel altyapıyı da ihmal etmemesi gerektiği ifade edilmektedir. Aslında bu konular DPT'nin görevleri arasından yer almaktadır. Ancak, yukarıda bahsedildiği gibi DPT'nin planlama faaliyetlerinde sosyal ve kültürel anlamda planlama faaliyetleri ihmal edilmiştir.

Türkiye'de planlama faaliyetleri ekonominin envanterinin çıkarılmasıyla başlamıştır. DPT 'nin kurulmasından sonra Plan Hedefleri ve Stratejisi belirlenmiştir. Buna göre, "demokrasi düzeni içinde kalkınma", 15 yıllık perspektif içinde 5 yıllık planlar hazırlamak, karma ekonomi düzeni içinde kamu sektörü için emredici özel sektör için özendirici olmak ve yıllık %7 büyüme hızı hedeflerini sağlamak şeklinde ortaya konmuştur.¹⁶²

Birinci plandan bu yana, kamu yatırımlarının kabulünde ve kaynak tahsisinde DPT'ye geniş yetkiler verilmiştir. Bu da bir anlamda, kendi bölgelerini yatırım bölgesi olarak görmek isteyen siyasilerin DPT'ye baskı ve yönlendirme yapmalarına neden olmuştur. Elbette, bütün bunlar sistemde yatırımların etkinliğini ve verimliliğini tartışılır hale getirmiştir. Bu bakımdan, planlamada müzakereye kapalı merkeziyetçi karar alma sistemi yerine planlama örgütüne belli büyüklüğün üzerindeki konularda karar verme yetkisi tanınması gerektiği bunun dışındaki yatırım kararlarının ise yerel yönetimler, ilgili KİT'ler veya diğer kamu kuruluşlarının kendisi tarafından alınması gerektiği düşünülmektedir.

¹⁶² Erdinç Tokgöz, **Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-2001)**, İmaj Yayınevi, Ankara 2001, s. 156-157.

Türkiye’de bölge plancılığıyla ilgili çalışmalar ise, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın sonrasına rastlamaktadır. Bu dönemde Birleşmiş Milletler Gıda Örgütü (FAO) ile birlikte yürütülen bölge planlaması projeleri DPT’ye bağlanmıştır. Birinci Plan’ın hazırlanmasında katkısı olan akademisyen ve bürokratlardan oluşan bir grup bölge planlaması üzerine çalışmalar yapmaya başlamışlar ve Doğu ve Güneydoğu’dan bilgi toplayarak işe başlamışlardır. Ancak, bu dönemde tasarlanan bölge planlarının ulusal çerçeveye oturtulamamasına bağlı olarak bu planlar hayata geçirilememiştir.

Bölgesel planlar açısından DPT’nin kurulması önemli bir dönüm noktasıdır. DPT’nin kurulmasından önce İmar ve İskân Bakanlığı nüfusun bölgeler arasında dengeli dağılmasını sağlamak üzere planlar hazırlayabilmekteydi. Bu planların bölgelerarası dengesizliği azaltmak gibi bir amacı bulunmamaktaydı. DPT’nin kurulmasıyla birlikte bölgesel planlama çalışmaları İmar ve İskân Bakanlığı ve DPT arasında ortaklaşa yürütülmüştür. Özellikle DPT’nin kurulması ve planlı döneme geçilmesiyle birlikte bölgelerarası dengesizliği giderme ve bölgelerin gelişmesini hedef olarak belirleyen politikalara daha fazla yer verilmiştir. Genel olarak bölgesel planlama konusunda, DPT’nin kalkınma planlarının hazırlanmasında yer alan Özel İhtisas Komisyonu çalışmalarının bölgesel planlama çalışmalarıyla desteklendiği takdirde ulusal kalkınma planlarının daha etkili ve verimli uygulanacağı da düşünülmektedir.¹⁶³ Bugün ise, gerek plan belgelerinde gerekse de kamuoyunda bölge planlarının kapsamlı ve katılımcı bir yaklaşımla gerçekleştirilmesi gerektiği düşüncesi bulunmaktadır. Katılımcı yaklaşımla planların hazırlanması dünyadaki bu yöndeki eğilimlerin bir yansımasıdır. Bölgesel planlama faaliyetlerine ilerleyen dönemdeki gelişmelerle birlikte verilen önemin artarak devam edeceği düşünülmektedir.

DPT, planlama konusunda önemli bir deneyime sahiptir. İlerleme Raporları’nda da bu konu dile getirilmektedir. Ancak stratejik planlar ve işlevsel programlar arasındaki ayrılığın giderilmesinde güçlükler yaşandığı 2006 İlerleme Raporu’nda yer almaktadır. Bu gibi sıkıntıların yanında 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun’un kabulüyle DPT’nin kalkınma ajansları konusunda genel koordinasyon görevine sahip olduğu görülmektedir. Kalkınma ajansların kendi bölgeleri için hazırlayacakları planlarda

¹⁶³ Kahraman Arslan, a.g.e, s. 293.

DPT'nin deneyimlerinden yararlanılmasının önemi yanında DPT'nin katkısıyla hazırlanacak bu planların ulusal planlara da katkı sağlaması gerektiği sıkça dile getirilmektedir. Önceden gerikalmış bölgeler için hazırlanan ve uygulanan bölgesel planların yanında kurulması öngörülen 26 kalkınma ajansı ile birlikte Türkiye'nin gelişmiş bölgeleri içinde bölgesel planlama sürecine bir adım atılacaktır. Bu küresel anlamda bölgesel politikaların geçirdiği önemli değişimin Türkiye'deki bir yansıması olarak kabul edilebilecektir. Çünkü özellikle yeni süreçte bölgesel planlar, sadece gerikalmış bölgeler için değil gelişmiş bölgelerin de potansiyellerinin optimum düzeyde değerlendirilebilmesinde bir araç olarak görülmektedir.

Bu süreçte DPT deneyimlerinden en fazla istifade edilmesi gereken kamu kurumudur. Ancak, kalkınma ajansları tarafından taslağı hazırlanacak bölge planlarına DPT'nin yönetim sürecinde etkisinin ne olacağı açık değildir. Bölgesel planlar konusunda ajanslar, ağırlıklı olarak uygulamanın izlenmesi pozisyonundadır. Bölgesel plan hazırlama yetkisi mevcut durumda DPT'dedir. Kalkınma ajansları tarafından hazırlanan taslağın, çok farklı biçimde DPT'den çıkabileceği endişesi bulunmaktadır. Kalkınma ajanslarının kuruluş felsefesi gereği iletişim kanallarını geliştirmesi, ajans modelinin bir an önce kurumsallaşması ve planların hazırlanmasında müzakereci modelleri geliştirmesi gerekmektedir.

(2). Bölge Planlama Anlayışı'nın Türkiye'deki Gelişimi ve Örnekleri

Planlı dönem öncesinde Devletçilik ilkesi ve ithal ikamesine dayalı sanayileşme stratejileri izlenirken bazı bölgelerin yatırımların dağılımında yeterli payı alamadıkları görülmektedir. Bölgelerarasındaki gelişmişlik farklarının belirginleşmeye başlamasıyla da bölgelerarasındaki bu dengesizliklerin azaltılmasına yönelik politikaların uygulandığı görülmektedir.¹⁶⁴

Planlı dönemde bölgesel planlar ulusal planın bir parçası sayılmıştır. Ekonomik gelişmeyi planlarla yönlendirebilmek için DPT kurulmuştur. Ancak, ulusal planın bölgeselleştirilmesi gerçekleştirilememiştir ve bölgelerarası dengesizlikler daha da artmıştır. Bölgesel gelişme sorununun çözümü için bölgesel planlamaya gidilmesi gerektiği ve uzun vadede ulusal planın bölgeselleştirilmesi gerektiği bunun için de ulusal plana uygun bölgesel planlama çalışmaları yürütülerek bölgesel

¹⁶⁴ Mustafa İldırar, a.g.e, s. 180-181.

planların uzun vadede tüm ülkeyi kapsamaması gerektiği ve bunun için de kurumsal yapının oluşturulması gerektiği düşünülmüştür.¹⁶⁵ Planlı dönemlerde tutarlı bir politika izlenemediği ve bölgesel planlamanın kurumsallaşmadığı görülmektedir.

Türkiye’de il kurulması bilimsel ölçütlerden çok siyasi isteklere göre gerçekleştiğinden dolayı nesnel bir örgütlenmenin, bölge yönetimlerinin kurulmasıyla ortaya çıkacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte, Türkiye’de bölge planlarının yürütülmesi ve uygulanması yetkisinin organlarını halkın seçtiği bölgesel yerel yönetim organlarına verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Buna ilaveten, planlı kalkınmaya geçildikten sonra toplumsal ve ekonomik planlamanın il düzeyinde olması gerektiği düşüncesi bulunmaktadır. Bu düşüncenin altında, bölge ölçeğinde planlamanın bölgeciliğe yol açacağı görüşünün yattığı belirtilmiştir¹⁶⁶.

Türkiye’nin en kapsamlı bölgesel planlama çalışması Güneydoğu Anadolu Projesi, yani GAP’tır. Temel hedefi “Güneydoğu Anadolu Bölgesi halkının gelir düzeyi ve hayat standardını yükselterek, bu bölge ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını ortadan kaldırmak, kırsal alandaki verimliliği ve istihdam imkanlarını artırarak, sosyal istikrar, ekonomik büyüme gibi milli kalkınma hedeflerine katkıda bulunmak olan GAP, çok sektörlü, entegre ve sürdürülebilir bir kalkınma anlayışı ile ele alınan bir bölgesel kalkınma projesidir. Proje alanı Fırat ve Dicle havzaları ile yukarı Mezopotamya ovalarında yer alan 9 ili kapsamaktadır (Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak). GAP bölgenin potansiyelinin tespitinde, enerji üretiminin ve tarımsal üretimin artırılmasında ve bölge ekonomisinin canlandırılmasında önemli işleve sahip olacaktır”.¹⁶⁷ GAP, bölgedeki sulama ve enerji kaynaklarını harekete geçirmek için başlatılmış daha sonra bölgesel gelişme projesi haline gelmiştir. GAP, üzerine çok sayıda çalışma yapılan, Türkiye için son derece önem taşıyan ve ulusal düzeyde yüksek derecede sahiplenilen bir bölgesel planlama çalışmasıdır. GAP’a yöneltilen eleştiriler de bulunmaktadır. Özellikle bölge halkının gelir düzeyi ve yaşam standardını yükselterek diğer bölgelerle arasındaki gelişmişlik farkını ortadan kaldırmayı hedefleyen GAP’ın bölgede bunu hedeflediği biçimde geliştiremediği ifade edilmektedir. GAP’ın bölgelerarası dengeyi sağlayıcı politikalarla birlikte düşünülmesi gerekmektedir. Ayrıca GAP’ın beklenen toprak reformunu

¹⁶⁵ Zeynel Dinler, a.g.e, s. 214-215.

¹⁶⁶ Cevat Geray, a.g.e, s. 298-299.

¹⁶⁷ <http://www.gap.gov.tr/gap.php?sayfa=Turkish/Ggbilgi/gnedir.html>, Erişim: 02/12/2005

gerçekleştirememesi nedeniyle toplumsal anlamda da bekleneni veremediği ifade edilirse GAP'ın başarabildiği tek hedefin enerji üretimi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak 1990'lı yıllarda GAP'ın hedefinin insan odaklı sürdürülebilir kalkınmayı sağlamaya yöneldiği de ifade edilmektedir¹⁶⁸.

Literatürde GAP bölgesindeki hedefleri gerçekleştirebilmek için bölgedeki ekonomiyi canlandırarak, istihdamı arttıracak, bölge halkının kalkınmaya katılımını ve kalkınmadan yararlanmasını sağlayacak, yatırımlara ilişkin danışmanlık hizmetlerini yürütecek Bölgesel kalkınma ajansları modelinin geliştirilmesi gerektiği; çünkü GAP İdaresi'nin merkeziyetçi konumu nedeniyle optimum işlevsel etkinliği sağlayamayacağı ifade edilmektedir. Bahsedilen öneriler GAP İdaresi'nin merkeziyetçi konumu ve kurulması hedeflenen Ajansın hızlı, planlı ve etkin çalışması düşünüldüğü için getirilmiştir.¹⁶⁹ Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı'nın geçici 5. maddesinde GAP İdaresi'nin kaldırılacağı ve Adıyaman, Gaziantep, Kilis, Diyarbakır, Şanlıurfa, Batman, Mardin, Şırnak ve Siirt illerini kapsayan Ajansların kurulacağı ifade edilmesine karşılık tasarının kanunlaşmasıyla birlikte GAP İdaresi'nin kaldırılması bir yana GAP İdaresi'ne kalkınma ajanslarıyla ilgili eşgüdüm görevi yüklenmiştir. 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun "Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak illerini kapsayan bölgelerde kurulacak kalkınma ajansları üzerindeki koordinasyon görevini, DPT'nin belirleyeceği usul ve esaslara göre GAP İdaresi'ne" vermiştir. Ancak, bu anlamda hem merkeziyetçi konumuyla GAP İdaresi'nin hem de kurulacak kalkınma ajansı'nın birlikte faaliyet göstermesi bazı eşgüdüm sorunlarını getirebilecektir. Bunun yanında GAP İdaresi, Türkiye'deki diğer kalkınma ajansları'nda bulunmayacak ve sadece bu bölgedeki Ajanslara özgü bir üst koordinasyon kurumu rolüne sahip olacaktır. Bu da literatürde GAP Bölgesi için önerilen hızlı, planlı ve etkin çalışacak Ajans modelini tam anlamıyla karşılayamayacak bir durumu ortaya çıkarabilecektir.

Türkiye'nin GAP dışında da bölgesel planlama çalışmaları da bulunmaktadır. Örneğin ilk hazırlanan bölgesel plan olan Doğu Marmara Planlama Projesi, İstanbul'un büyümesinin kaçınılmaz olduğu ve özendirilmesi gerektiği tespitini

¹⁶⁸ Korel Göymen, a.g.e, s. 41.

¹⁶⁹ Zerrin Toprak, **Kent Yönetimi ve Politikası**, s. 107-113.

yapmaktadır. Bu projeye İstanbul'un Anadolu yakasının geliştirilmesi ve sanayinin de Derince, İzmit ve Adapazarı'na yayılmasını öngörmektedir.¹⁷⁰ Doğu Anadolu Projesi (DAP) Doğu Anadolu'nun kalkındırılmasına yeni bir ivme kazandırmasını, bölgedeki yerel girişimciliğin desteklenmesini, bölgenin potansiyellerini tarım ve hayvancılık başta olmak üzere tüm sektörleri içine alarak ve harekete geçirerek diğer bölgelerle gelişmişlik farklarının azaltmasını, kişi başına gelirin artırılması, potansiyeli olan alanlarda ekonomik yapının çeşitlendirilmesini yeni iş sahaları açarak istihdamın artırılmasını, işgücünün beceri seviyesini yükseltmeyi, sosyo-ekonomik farklılığın kaldırılmasını, özel sektör için bölgede yatırım ortamının oluşmasını, sosyal bütünleşmeyi sağlamayı, hizmetlere ulaşmada eşitsizlikleri kaldırmayı, çevreyi korumayı ve kalkınmanın sürdürülebilirliğini sağlamayı hedeflemektedir¹⁷¹. Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP) Doğu Karadeniz Bölgesinin potansiyellerini harekete geçirecek ve bu bölge ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını ortadan kaldırmak için kısa ve uzun vadede bölgenin gelişmesini sağlayacak bütünlük gelişme planı ortaya koymayı, sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmeyi kentsel altyapıyı, ulaşım ve telekomünikasyonu iyileştirmeyi, iç bölgelerin büyümesine ivme kazandırmayı, toprak verimliliğinin ve çevre kalitesinin artmasını amaçlamaktadır¹⁷². Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi, Yeşilirmak Havzasında ekolojik dengeyi bozmadan kentleşme ve sanayinin planlı gelişimi konularında sorunların izlenmesini ve çözümünü, erozyonun, su ve çevre kirliliğinin önlenmesini, ormanların ve doğal kaynakların korunmasını ve coğrafi bilgi sistemleri aracılığıyla ortak bir veri tabanı oluşturarak daha kolay ve güvenilir bilgi edinmeye yönelik hazırlanmıştır¹⁷³. Marmara Bölge Planı, 1999 Marmara Depremi'nden zarar gören Kocaeli, Sakarya ve Yalova illeri öncelikli olmak üzere hazırlanan ve depremin olumsuz etkilerinin giderilmesi, doğal afet risklerini dikkate alarak hazırlanacak arazi kullanım planına göre yerleşim alanlarına yön verilmesi, kentsel büyümenin çevre ve mekân kalitesi korunarak denetim altına alınması ve sosyo-ekonomik gelişme döneminin belirlenmesini hedefleyen bir çizgidedir. Zonguldak Bartın Karabük Projesi (ZBK)

¹⁷⁰ Doğu Marmara Planlama Projesi kapsamındaki iller, İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Bursa, Balıkesir, Tekirdağ, Edirne, Kırklareli ve Çanakkale'dir.

¹⁷¹ DAP kapsamındaki iller, Ağrı, Ardahan, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Hakkâri, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Tunceli, Van'dır. Bu illerdeki toplam nüfus ülke nüfusunun %9,3'üne tekabül etmektedir.

¹⁷² DOKAP kapsamındaki iller Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon'dur. Gümüşhane ve Bayburt aynı zamanda DAP içinde de yer almıştır.

¹⁷³ Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi kapsamındaki iller, Amasya, Çorum, Samsun, Tokat ve Yozgat'tır.

ise, Zonguldak Bartın Karabük bölgesinin hızlı sosyo-ekonomik değişimi dikkate alınarak bölgenin ekonomik, sosyal ve ekolojik tüm potansiyellerini değerlendirmeyi, Türkiye Taşkömürü İşletmesi'nin küçültülmesi ve Karabük Demir Çelik İşletmelerinin özelleştirilmesi sonrası oluşacak sosyo ekonomik ortamı analiz etmeyi, tarım, hayvancılık, ormancılık ve balıkçılığı geliştirmeyi, çevreyi iyileştirmeyi ve projenin yürütülmesinden sorumlu bir bölgesel gelişme ajansı kurmayı amaçlayan bir bölgesel planlama çalışmasıdır¹⁷⁴.

Yukarıda belirtilen planlama çalışmalarının yanında Türkiye-AB mali işbirliği kapsamında hazırlanan bölgesel kalkınma programları da bulunmaktadır. Bunlardan Doğu Anadolu Kalkınma Programı (TRB2 Bitlis, Hakkari, Muş, Van) AB standartlarında entegre bölgesel gelişme programı hazırlama ve uygulama kapasitesinin oluşturulması, gelecekteki entegre bölgesel gelişme programları için deneyim kazanılması, gelişme için sinerji elde etmek için disiplinler arası yaklaşımın teşvik edilmesi, bölgede ekonomik ve sosyal gelişmeye katkı sağlayabilecek acil faaliyetlerin desteklenmesi, yerel aktörlerin katılım için teşvik edilmesi, kırsal kesimde gelir getirici faaliyetlerin desteklenmesi, KOBİ'lerin desteklenmesi, doğal ve kültürel varlıkların korunması, turizmde gelir getirici faaliyetlerin desteklenmesi ve özellikle kadınlara yönelik sosyal hizmetlerin kalitesinin artırılmasını hedeflemektedir. TR 82 (Çankırı, Kastamonu, Sinop), TR 83 (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat) ve TRA1 (Bayburt, Erzincan, Erzurum) Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma programı kapsamında da yerel kalkınma girişimleri, KOBİ'ler, küçük ölçekli altyapı için hibe programları ve proje uygulamasını destekleyecek teknik yardım hizmeti uygulamaya koymayı ve genel olarak da merkezi ve bölgesel düzeyde proje uygulama kapasitesini arttırmayı amaçlamaktadır. Programın öncelikli alanları yerel kalkınma girişimleri, KOBİ'ler, küçük ölçekli altyapı ve teknik yardım konularıdır. TRA2 (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars), TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat), TR52 (Karaman, Konya) ve TRB1 (Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli) Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı'nın da öncelikli alanları tarım ve hayvancılık, yerel kalkınma girişimleri, KOBİ'ler ve küçük ölçekli altyapı ve kapasite geliştirmedir. Bu program da genel amacı merkezi ve bölgesel düzeyde proje uygulama kapasitesini arttırmayı amaçlamaktadır.¹⁷⁵ Bu programların en belirgin özelliği yarışmacı bir ortamda projeleri destekleyen niteliğidir. Türkiye'nin AB müzakerelerinin devam ettiği süreçte

¹⁷⁴ Zeynel Dinler, a.g.e, s. 208.

¹⁷⁵ DPT, **Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları**, Ankara 2005, s. 9-41.

aday ülkelere kullandırılan fonlardan daha etkin bir şekilde yararlanmasına yöneliktir. İlerleyen süreçte bölgesel kalkınma ajanslarının sisteme daha etkin bir şekilde entegre olmasıyla bu alandaki birincil aktör olması beklenmektedir.

Türkiye-Avrupa Mali İşbirliği kapsamında Sınırötesi İşbirliği programları da uygulanmaktadır. Bunlardan biri Türkiye-Yunanistan'ın program kapsamındaki sınır bölgelerinde (Aydın, Balıkesir, Çanakkale, Edirne, İzmir, Muğla) bölgelerarası işbirliğini geliştirmek ve komşu bölgelerde sosyal ve ekonomik merkezlerin geliştirilmesini sağlamak amacıyla tasarlanan INTERREG III/A ve Türkiye-Bulgaristan arasındaki sınır bölgesinin (Edirne, Kırklareli) yerel/bölgesel kalkınma alanında sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde desteklenmesi ve sınırın her iki tarafında işbirliği ağlarının oluşturulması ve geliştirilmesi ve bu ağlar ile AB ağları arasında bağlantı kurulmasının teşvik edilmesini amaçlayan Türkiye-Bulgaristan Sınırötesi İşbirliği Programı'dır.¹⁷⁶

Genel olarak Türkiye'de hazırlanan bölgesel planlarla kalkınma ajansları modeli birbirine benzememektedir. Çünkü Türkiye'deki bölgesel planlar merkezden yerele yayılmakta bölgesel kalkınma ajansları modeliyse yerelden merkeze doğru gitmektedir. Bu planlar, sürdürülebilir gelişmenin tüm bileşenlerini içeren bütünlük ve kapsamlı politikaların yansıtılması, somut ve uygulanabilir eylemler içerip içermediği ve hedefleri denetleyecek mekanizmaların eksikliği boyutlarıyla eleştirilmiştir.¹⁷⁷ Görüldüğü üzere Türkiye'nin hem ulusal planlama hem de bölgesel planlama konusunda somut, uygulanabilen ve hedeflere ulaşma derecesi ölçülebilen bir planlama deneyiminden yoksun olduğu görülmektedir. Ancak, bölgesel planların karar alma sürecinde yerel unsurların katılımına açılması gerektiği düşüncesinin ağırlık kazandığı yukarıda belirtilmektedir. Türkiye'de hazırlanan bazı planlarda bu eğilimin izlerini görmekteyiz. Örneğin, özel sektörün bölgede yatırım yapmasını sağlama hedefinde olan DAP kamu kesiminin katkısıyla yetinilmemesi gerektiği saptamasını yapmaktadır. Bunun için, katılımıcılığın esas olduğu, kamu-sivil-özel, toplumun tüm kesimlerinin katkılarına açık modellerin geliştirilmesinin beklendiği Doğu Anadolu Projesi Ana Planı'nda belirtilmiştir. Burada ulaşılmak istenen hedef, uzun süren uygulamasına rağmen özel sektörü bölgeye çekmede başarılı olamayan teşvik uygulamalarından elde edilen deneyimlerin yol göstericiliğinde öncelikle

¹⁷⁶ y.a.g.e, s. 41-53

¹⁷⁷ Ayşegül Mengi-Nesrin Algan, a.g.e, s. 280-281.

planın toplumun tüm kesimleri tarafından benimsenen ve üzerinde uzlaşılan bir uygulamaya dönüştürmektir.

Birçok sosyo-ekonomik istatistikî veride en geride yer alan Doğu Anadolu bölgesinde yatırım için uygun ortamın oluşturulması sürecinde katılım üst düzeyde tutulmak istenmiş ve bu yolla da yatırımların özel sektör tarafından içselleştirilmesi hedeflenmiştir. Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi bölgede önemli bir istihdam potansiyeli oluşturan Türkiye Taşkömürü İşletmelerinin küçültülmesi ve Karabük Demir Çelik İşletmelerinin özelleştirilmesi sonrası oluşan ortamda özel sektöre alternatif yatırım alanları sunmayı da hedeflemektedir. Bu proje kapsamında bölgesel kalkınma ajansı kurulması gerektiği ifade edilmiştir. Bu Bölgesel kalkınma ajansı, yeni yatırımlar yapacak özel sektöre yardımcı olacaktır. Bununla istihdamın artırılması düşünülmektedir. Bölgesel kalkınma ajanslarının getirdiği katılımcı süreç bu planın da, kamu-sivil- özel, toplumun tüm kesimleri tarafından benimsenmesine yardımcı olmasının beklendiği şekilde yorumlanabilmektedir. Ayrıca, GAP'ın da üç temel ayağın kamu yatırımları, özel sektörün katılımı ve halk katılımı olarak belirlenmiştir.¹⁷⁸ Bahsedilen katılımcı ortamla, GAP'ın hem bölge halkı hem de tüm ülke halkı tarafından benimsenmesi ve katılımlarının sağlanmasının yanında özel sektör yatırımlarında da bir artışın gerçekleşmesi beklenmektedir. Özetle GAP'ın sınırlı başarısı dışında bölge planlarının hedefe ulaşamadığı ve bunun da sebebinin bölgesel gelişme alanındaki kurumsal yapının yetersizliği yani kalkınma ajanslarının olmayışı olarak gösterilmiştir¹⁷⁹. Ayrıca genel olarak değerlendirildiğinde hazırlanan bölgesel planların tam anlamıyla başarıya ulaşmasını etkileyen sebepler;

- Uygulama araçları ve sahiplenmenin olmaması,
- Kaynak tahsisi zayıflığı,
- Kendine özgü bir finansman mekanizmasının olmaması,
- Teknik konularda yönlendirici birimin olmaması, (Kalkınma ajanslarının bu görevi yerine getirmesi hedeflenmektedir.)
- Planlama, programlama ve kaynak tahsis kapasitesine haiz Kalkınma Ajansı benzeri yapıların bulunmayışı,
- Planlamanın sektörel düzeyde kalması,
- Uygulama için fonların yetersizliği gibi konular gösterilmiştir.

¹⁷⁸ VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, s. 39

¹⁷⁹ DPT, **Kalkınma Ajansları**, Ankara, 2007, s.1-6.

- Bölgesel plan uygulanan bölgelerde idari, beşeri ve teknik kapasitenin yeterli olmaması,
- Yerelde etkin bir kurumsal yapının desteğinin olmaması,
- Gelişmiş bölgelerin potansiyellerini yansıtacak planlama çalışmalarına Doğu Marmara Planlama Projesi dışında gerektiği önemin verilmemesi (Beş Yıllık Kalkınma Planlarında gelişmiş bölgeler için planlar hazırlanması öngörülse de uygulama bu şekilde olmamıştır.) olarak gösterilmiştir.

6. Beş Yıllık Plan'da uluslar arası sistemle uyumlu istatistik sisteminin kurulması gerektiği şeklinde belirtilen 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda bölgesel hedeflerle ilgili belirtilen plan bölgeleriye NUTS ile kurulmuştur.¹⁸⁰ NUTS ile AB bölgesel gelişme politikalarına uyumda bir aşama sağlanmıştır. Bir sonraki aşama kalkınma ajansları'nın kurulması olmuştur. NUTS II plan bölgelerinde kurulacak kalkınma ajansları yerel ve bölgesel plancılığın gelişmesinde önemli bir örgüt olacaktır. AB'nin İlerleme Raporları'nda sadece merkezi anlamda bir planlama teşkilatı yani DPT'nin bulunduğu, DPT'nin yerel ve bölgesel örgütlenmesinin olmadığı ve Ankara dışında planlamacı ve uygulamacı birimin bulunmadığı ifade edilmektedir. Oysaki 1. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda bu konuda "*genel plan çerçevesine uygun bölge programları hazırlamak ve bunların uygulanması bakımından gerekli idari teşkilatlanmayı sağlamak*" hükmüyle kalkınma ajanslarının kurulması öngörülmektedir. Keza 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da "*DPT'nca ihtiyaç duyulan 'merkezlerde birimlerin' oluşturulması için düzenlemeler*" yapılacağı ifadesi yer almakta ve 9. Kalkınma Planı'nda müteakip seferler kalkınma ajansları bahsine yer verilmektedir. Görüldüğü gibi kalkınma ajanslarının kurulması öngörülmesine karşın 5449 sayılı kanunun kabulü ve Türkiye'nin ajanslarla tanışması ancak 2006 yılında olmuştur.

Kalkınma ajanslarının kurulmasıyla ilgili 5449 sayılı kanun tasarı halindeyken DPT'nin de görevleri arasında olan yer alan yerel/bölgesel potansiyellerin tespit edilmesi kalkınma ajansları tarafından da gerçekleştirileceği belirtilmektedir. Bu faaliyetin yerel ve bölgesel plancılığa zemin hazırlayacağı açıktır. Bu sebeple, kalkınma ajansları ve oluşturacağı yeni yapıda yerel ve bölgesel plancılığın giderek

¹⁸⁰ VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda bölge planlarının başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için yerleşim yerlerinin kademelendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

merkezden uzak bir yapıda hazırlanacağı ifade edilebilecektir. Diğer deyişle, kalkınma ajansları'nın yön vereceği kalkınma anlayışında merkezden yerele makro planlama çalışmaları ve yerelden merkeze planlama çalışmalarının entegre edilmesi ve yerel aktörlerin katılımıyla hazırlanan bölge planlarının olması gerektiği ifade edilmektedir.¹⁸¹ Bu sebeple, planların yapılmasında halkın katılımının artırılmasına ilişkin eğilimlerin ışığında da kalkınma ajanslarının bu yönde kolaylaştırıcı olması gerekmektedir. Fakat yerel ve bölgesel planların merkezi yönetim tarafından hazırlanıp uygulanmasında alışkın olan Türkiye'de bu sürecin nasıl işleyeceği ve geçiş sürecinin nasıl gerçekleşeceği belirsizdir. Bununla birlikte idarenin bölgesel planlardaki takdir yetkisinden duyulan endişe dile getirilmektedir. Bu sebeple bölgesel plan hazırlama ve uygulama konusundaki ilkeler ve yetkiler daha net biçimde ortaya konmalı ve başta ajanslar olmak üzere bu ilke ve yetkilerden sapma olması halinde bu yetkiler geri alınmalıdır. Baştan bu durumun oluşmasına izin vermeden idarenin takdir yetkisiyle mevcut yapının düzenlenmemesi gerekmektedir.

Son olarak il özel idareleri, belediyeler ve büyükşehir belediyelerinin hazırladığı stratejik planlarla kalkınma ajanslarının bölgeleri hazırlayacağı stratejik planlar arasında bir uyumun ve bütünlüğün olması gerektiği düşünülmektedir. Ancak il gelişme planları ve il çevre düzeni planlarıyla kalkınma ajansları arasındaki planlar boyutuyla işbirliği kurulamadığı ve il çevre düzeni planları, yerel yönetimlerin stratejik planlarının ve il gelişme planlarının kalkınma ajansları açısından bağlayıcı gözükmediği ifade edilmektedir¹⁸². Bölgenin potansiyelinin ortaya konması ve geliştirilecek kalkınma stratejisi için mevcut ve hazırlanmakta olan planlar arası uyum oldukça önemli bir noktadır. Kalkınma ajanslarının bu noktadaki rolü, planların hazırlanmasına teknik destek ve planlararası bütünlüğün ve eşgüdümün sağlanması olmalıdır. Keza kalkınma ajansları yerel yönetimlerin stratejik planlarına teknik destek vermekle yükümlüdür.

¹⁸¹ Ergüder Can-Sibel Ersin "Kalkınma Ajanslarına Genel Bir Bakış", **Türk İdare Dergisi**, Yıl 79, Sayı:456, Eylül 2007, 129-136.

¹⁸² DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu İl Gelişme Stratejileri ve Politikaları Alt Komisyonu Raporu**, DPT, Ankara 2006, s. 59.

B. KALKINMA ANLAYIŞINDA MEYDANA GELEN DEĞİŞİKLİKLER

1. Subsidiyarite (Hizmette Yerellik Önceliği)

a. Subsidiyarite Kavramının Tanımı ve Kapsamı

Küreselleşmeyle birlikte bölgeselleşme ve yerelleşme süreci de yaşanmaktadır. Bu süreçte devletin merkezi gücü ve bürokrasi anlayışı sorgulanmaktadır. Hiyerarşi ve bağımlılığa karşı çıkılmakta, merkezi yönetimin altındaki yönetimlerin ulus-devletin tekelindeki yetkileri kullanabileceği düşünülmekte ve yerel halkın istekleri giderek önem kazanmaktadır.¹⁸³ Ulus devletin yetkilerinin bir kısmının uluslararası örgütlere bir kısmının da yerel birimlere devredileceği öngörülmektedir. Bu gelişmeler, yerel ve merkezi düzeyde temsil sorunlarının yaşandığı ortamda demokrasinin yaygınlaştırılması ve katılımcı demokrasinin desteklediği uygulanabilir somut kurumlar ve kurallara duyulan gereksinimi ortaya çıkarmaktadır. Uluslararası antlaşmalarda yer alan “global düşün yerelde uygula” düşüncesi, ilişkiler ağında yereli, önceden devletin tekelinde olan alanlarda kendilerinin de yetki kullanabileceği düşüncesine yöneltmiştir. Böylelikle de küreselleşme ortamında hiyerarşi ve bağımlılık unsurlarına daha fazla karşı çıkışla birlikte “zirveye rağmen tabanı tercih etme” yani subsidiyarite ilkesi ön plana çıkmıştır.¹⁸⁴ Esasen Subsidiyarite ilkesinin felsefesinde siyasi iktidarın, toplumu oluşturan parçaların çeşitli ihtiyaçları karşılayamaması ölçüsünde müdahale etmesi fikri yer almaktadır.

Bahsedilen küreselleşme sürecinde gerek bireyler gerekse de yerel ve bölgesel yönetimler, kendi sınırlarını aşıp dünyayla etkileşime ve işbirliğine girebilmektedir. Ayrıca, yerel ve bölgesel yönetimlerin güçlenmesinin ulusal devletlerin bütünlüğüne aykırı bir durum olarak değerlendirenler de bulunmaktadır. Azgelişmiş, yoksul ve etnik yapısı çok farklı unsurları barındıran ülkelerde bu konuda bir tehdit olabileceği ancak yerelleşmenin demokratik gelişme ve yerel halkın kendi sorunlarının çözümüne katılma isteği açısından önem taşıdığı savunulmaktadır. Özetle, Subsidiyarite ilkesiyle, halka en yakın ve alt basamaklardaki yönetimlerin öncelikli olacağı, yerel ve bölgesel yönetimlerin o düzeydeki zorunlu tüm görevleri yerine getirmesi gerektiği, yerel birimlerin karar

¹⁸³ Zerrin Toprak, **Yerel Yönetimler**, Birleşik Matbaa, 7. Baskı, İzmir, 2008, s. 17-20.

¹⁸⁴ Zerrin Toprak Karaman, “Globalleşmede Çevre Faktörü ve Çevre Korumacı İdeolojiye Politik Bir Yaklaşım”, **Yeni Türkiye Çevre Özel Sayısı**, Yıl : 1 Sayı : 5, Ankara 1995, s. 178.

verme yetkilerinin geliştirilmesi beklendiği ancak bu ilkenin uygulanması açısından merkezi yönetimin denetimi ve yerel yönetimlerin mali güçlükleri gibi konuların zorlaştırıcı nedenler olduğu ifade edilmektedir.¹⁸⁵

Hizmetlerin etkin ve verimli yürütülebilmesi için uygun ölçek arayışında, yerel/bölgesel yönetimlerin özerklikleri ve merkez tarafından devredilen yetki ve sorumluluklarıyla bu süreç daha da belirginleşmektedir. Bu noktada subsidiyarite, hizmetlerin halka en yakın düzeyde gerçekleştirilmesi ve daha üst kademelerin ancak daha alt kademeler bu hizmetleri yerine getiremediğinde devreye girmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer deyişle üst otorite ancak alt otorite tarafından yapılamadığı durumlardaki müdahale yetkisine sahip olacaktır. AB sürecinde yerel ve bölgesel özerkliğin sonucu olarak kamusal hizmetlerin halka en yakın birimlerce görülmesi ve merkezin yerel tarafından yerine getirilmesine olanak bulunmayan durumlarda ve konularda görev, yetki ve sorumluluk almalarına yönelik yaklaşımlara yer verilmektedir.¹⁸⁶ Bu kapsamda tanımlanan subsidiyarite, Maastricht Antlaşması başta olmak üzere birçok uluslar arası metinde yer almıştır. Maastricht Antlaşması, subsidiyarite ilkesini AB ve üye devletlerarasındaki ortak yetki alanlarında AB'nin sadece üye devletlerin yetersiz kalması ve AB düzeyinde yapılacak bir müdahalenin daha etkili olması durumunda faaliyete geçmesini öngörmektedir. Böylelikle subsidiyarite ilkesi üye devletlerin AB karşısında yetki alanlarını koruyan bir niteliğe sahip olmaktadır.¹⁸⁷

Subsidiyarite ilkesi esnek bir yapıdadır. Daha çok bir eğilime işaret etmekle birlikte uygulama konusunda açık kapılar bırakılarak zamana ve yere göre değişiklikler gösterebilmesi mümkün kılınmıştır. Subsidiyarite yalnızca yetkilerin belirlenmesi ve dağılımı için bir kılavuz değildir. Aynı zamanda yetkilerin uygulanması sırasında da yol gösterici özelliğe sahiptir.¹⁸⁸ Esasen sübsidiyaritenin içerdiği hükümler ve kurallar birer idealdir ve ulaşılması gereken birer hedef konumundadır. Bu hedefe ulaşmak için de uygulamayı ve mevzuatı bu çizgiye

¹⁸⁵ Zerrin Toprak, **Yerel Yönetimler**, s.20.

¹⁸⁶ Şerif Öner "Globalleşme Sürecinde Yerellik: Demokratik ve Katılımcı Yerel Yönetimin Kurumsallaştırılması", **Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Yerel Yönetimler**, Siyaset Sosyoloji Dizisi, Editörler: Bekir Parlak-Hüseyin Özgür, Alfa Yayınları, İstanbul 2002, s. 125.

¹⁸⁷ Bilal Canatan, **Yerellik İlkesi (Subsidiyarite)**, Galeri Kültür Yayınevi, Ankara 2001, s. 71.

¹⁸⁸ Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Yönlendirme Komitesi (CDLR), **Hizmette Yerellik (Subsidiyarite) İlkesinin Tanımı ve Sınırları**, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, Ankara 1995, s. 4-6.

yaklaştırmak gerekmektedir.¹⁸⁹ Kavram müdahale fikrine de gönderme yaparak yetkinin müdahale etmeye hakkının olup olmadığını değil böyle bir sorumluluğunun olup olmadığını değerlendirmektedir.

Çoğu zaman devletin yapısı içinde yerel ve bölgesel yönetimlere ikincil, merkezi yönetime ise birincil gözüyle bakılmaktadır. Hizmette yerellik ilkesiyle ikincil olması istenen merkezi yönetimlerdir. Bu ilkeyle devletin erkini yerel ve bölgesel yönetimler lehine sınırlandırmayı amaçlayan devletin alt düzeydeki yönetimin işlerine karışmasına o düzeydekilerin işleri göremeyeceklerinin kanıtlanması durumunda olanak tanıdığı ifade etmektedir.¹⁹⁰ Keza AB'nin de yetkilerini ikincillik ve oransallık ilkelerine göre kullandığı belirtilmiştir. Ayrıca, ikincillik ilkesiyle kastedilen de AB'nin yetkisi dâhilinde olmayan konularda ancak belirlenen hedeflere alt kademelerdeki yönetimlerce ulaşılamaması ve Birlik tarafından ulaşılmamasının daha kolay olduğu durumda faaliyet göstermesidir.¹⁹¹

Subsidiyarite ilkesiyle hizmetlerin halka yakınlştırılması, alınan kararlara halkın da katılımının sağlanması ve daha üst kademelerin alt kademelere daha alt kademelerin özerkliğini özendirici yardımda bulunması, yerel birimlerin karar verme yetkilerinin geliştirilmesi ve merkezileşmenin önlenerek yerel birimlerin karar verme yetkilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca, subsidiyarite, merkezileşme eğilimlerinden duyulan kaygılar, vesayetin ağırlığından duyulan endişeler ve vesayetin öğretici olması hedefiyle de ortaya konmuştur.

Subsidiyarite ilkesine göre, hizmetler halka en yakın organlarca yerine getirilecektir. Bu ilkeyle her zaman için alt kademelerde bulunan ve halka en yakın yönetimlere öncelik tanınacaktır. Daha üst kademeler alt kademelerin yerine getirmekte zorlandıkları daha büyük boyuttaki hizmetleri yerine getireceklerdir. Bununla her hizmetin merkezden planlanması, finanse edilmesi ve yürütülmesinin önüne geçilmesi düşünülmektedir. Bu da açıkça hizmetlerin etkinliğini ve verimliliğini hedeflemektedir. Çünkü her hizmetin etkin ve verimli yürütüleceği kademe farklıdır.

189 Ruşen Keleş, "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Karşısında Türkiye ve Diğer Üye Ülkeler", **Uluslararası Konferans (16-17 Kasım 1995 Antalya) Türk Belediyecilik Derneği (TBD)**, Konrad Adenaur Vakfı (KAV) ve Akdeniz Belediyeler Birliği, Antalya 1995, s. 24.

190 Ruşen Keleş, "Yerellik İlkesi (Subsidiarity) ve Avrupa Konseyi", **Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi**, Ed. Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün, Birleşik Yayınları, İzmir 2004, s. 7-9.

191 Zerrin Toprak, **Yerel Yönetimler**, s.17-20.

Subsidiyarite ilkesi bunu sağlamak için bir esneklik getirmiştir. Hizmette yerellik ya da subsidiyarite ilkesi karar verme mekanizmasını halka yakınlaştırıldığı bir yönetim anlayışıdır. Subsidiyarite ilkesiyle, yerel birimlerin karar alma sürecindeki etkinliklerinin ve belirleyiciliklerinin artırılması kadar bu kararlardan etkilenen kişilerinde yönetime katılımı ve etkinliğinin tesis edileceği bir araç olarak görülmesi gerektiği ifade edilmektedir.¹⁹² Ancak, subsidiyarite ilkesi ve öngördüğü katılımcı model, kararlardan etkilenen her kesimin doğrudan karar alma sürecine katılımını sağlamalıdır.

Bu ilke, merkezle yerel arasından yetkilerin paylaşılmasında kullanılmaktadır. Buna göre, merkezi yönetimin, hizmetleri, yerel yönetimler hiç yerine getiremiyor ya da etkin yerine getiremiyorsa üstlenmesi anlamına gelmektedir.¹⁹³ Yerelin görev ve hizmetlerinin yerel yönetimler tarafından üstlenilmesinde ve yerine getirilmesinde hizmetlerden yararlanan nüfus, arazi büyüklüğü, coğrafi özellikler, kültürel-sosyal farklar, ekonomik gelişmişlik derecesi, tarihi gelişim ve gelenekler gibi faktörlerin dikkate alınması gerektiği ifade edilmektedir.¹⁹⁴ Özetle bu ilkedan anlaşılması gereken hizmetlerin mümkün olduğunca halka yakın birimler tarafından yerine getirilmesi, bu birimlerin hizmetleri yerine getirememesi durumunda daha üst kademelerin devreye girmesi, hizmetlerin etkin ve verimliliğin sağlandığı kademe tarafından yürütülmesi ve halkın karar mekanizmalarına katılımının artırılması anlaşılmaktadır. Halka yakın yönetimler ve katılımcı modeller günümüzün en çok tartışılan konuları arasındadır.

b. Subsidiyarite Kavramının Uygulamasına Yönelik Uluslararası Alandaki Gelişmeler ve Türkiye

Yerelliğin artan önemine, yerel özerkliğe ve katılımcı modellere birçok uluslar arası metinde yer verilmiştir. Küreselleşmeyle birlikte yerel, bölge, ulus ve uluslarüstü düzeyde temsil önemli bir sorun haline gelmiş ve devlet merkezli çözüm önerileri sorgulanmaya başlamıştır. Örneğin, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) tarafından hazırlanan Paris Şartı'nda STK'nın AGİK etkinliklerine katılımı

¹⁹² Şerif Öner, a.g.e, s. 126

¹⁹³ Bilal Eryılmaz, **Kamu Yönetimi**, Erkam Matbaacılık, İstanbul 1999, s. 79-80.

¹⁹⁴ TC Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ve IULA EMME, **Türkiye'de Yerel Yönetim Sisteminin Geliştirilmesi Yerel Yönetimin Geliştirilmesi Programı Raporlar Dizisi I**, Kent Basımevi, İstanbul 1993, s. 20.

vurgulanmıştır. Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği’de (IULA) yerel özerklik ve hemşehri sorumluluğunun önemini belirtmektedir.¹⁹⁵ Özetle, Habitat I de idare merkezli çözüm önerilerinin başarısızlıkları ortaya konmuş ve katılımcılıktaki sorunların aşılmasında devletin yanında diğer aktörlere de önem verilmesi fikri ortaya çıkmıştır. 1992 Rio Konferansı’nda ortaya konan Gündem 21 eylem programı devlet merkezli değil toplum merkezli olarak tanımlanmakta ve asıl hedefinin katılım olduğu belirtilmektedir. Bu çerçevede Habitat II’de STK’nın aktif katılımına olanak tanınmış, uygulamaya yönelik rol almaları devletlere ve yerel yönetimlere önerilmiş, çözümde ortaklık ve aktif katılım anahtar sözcükler olmuştur.¹⁹⁶

1949’da kurulan ve Türkiye’nin 1950’den beri üyesi olduğu Avrupa Konseyi, yerel ve bölgesel birimlerin özerkliği, demokratikliği, verimli ve etkin yönetim anlayışının geliştirilmesini de hedefleyen bölgesel bir organizasyon olarak tanımlanmaktadır. Ancak Avrupa Konseyi’nin kuruluşunun 50.yıldönümünde yani 1999’da Avrupa Konseyi’nin parolası “hudutları olmayan daha büyük bir Avrupa oluşturmak” şeklinde belirlenmiştir. Bu da Avrupacılık düşüncesinin mekân ölçeğinin ötesine geçtiği ve Avrupa Konseyi’nin Dünya Konseyi şeklinde algılanmaya başladığının bir göstergesi olarak yorumlanmıştır.¹⁹⁷

Avrupa Konseyi yerel ve bölgesel örgütlenmelere büyük önem atfetmektedir. Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi’nde yerel ve bölgesel yönetimler temsil edilmektedir. Avrupa Konseyi bünyesinde yerel ve bölgesel yönetimlerin katılımının sağlanmasında Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi önemli bir role sahiptir. Avrupa Konseyi, demokrasinin yerel ve bölgesel düzeyde yerleşmesini hedefleyen bir “demokrasi okulu” olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, Avrupa Konseyi kamu hizmetlerinin yürütülmesine yurttaşların katılma hakkının benimsendiğini ve bunun en gerçekçi biçimde yerel düzeyde gerçekleşebileceğini vurgulamaktadır.¹⁹⁸ Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi özellikle demokrasiye yeni geçen ülkelerde ve yeni üyelik başvurusunda bulunan ülkelerdeki yerel ve bölgesel yönetimlerin etkinliğini geliştirmek, katılımı arttırmak, yerel ve bölgesel yönetimlerin temsilini sağlamak,

¹⁹⁵ Şerif Öner, a.g.e, s. 127-128

¹⁹⁶ Zerrin Toprak, **Çevre Yönetimi ve Politikası**, Anadolu Matbaacılık, İzmir 2003, 71-72.

¹⁹⁷ Zerrin Toprak, “Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Felsefesinde Yerel Yönetimler”, **Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi**, Ed. Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün, Birleşik Yayınları, İzmir 2004, s. 1.

¹⁹⁸ Zerrin Toprak, **Yerel Yönetimler**, s.22-26

bölgelerin oluşmasını teşvik etmek gibi konular üzerinde yoğunlaşmaktadır.¹⁹⁹ Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi, yerel birimlerin Avrupa Konseyi'nin yerel yönetimlerle ilgili çalışmalarına etkin katılımını sağlamak, Avrupa ülkelerinde gerçek anlamda özerk yerel ve bölgesel yönetimlerin oluşturulması ve bunlar arasındaki işbirliğini özendirme ve desteklemek hedeflerine sahiptir.²⁰⁰ Bu ilkelerin ışığında Avrupa Konseyi'nin subsidiyarite ilkesinin temel ölçütlerinden olan katılımın sağlanması ve yerel ve bölgesel yönetimlerin halka en yakın organlar olarak öne çıkması hedeflenmektedir. Çünkü Avrupa Konseyi, yerel ve bölgesel yönetimleri demokratikleşmenin uygulandığı ve katılımın sağlandığı ilk kademeler olarak düşünmektedir. Demokrasinin ve katılımın gerçekleştirilmesinde yerel ve bölgesel yönetimlere Avrupa Konseyi bünyesinde büyük önem atfedilmektedir. Avrupa Konseyi anlaşmalarında da bu durum açıkça görülmektedir.

Avrupa Konseyi anlaşmalarından olan Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın 4/3 maddesine göre, kamu sorumluluklarının genellikle ve tercihen vatandaşa en yakın olan makamlar tarafından kullanılacağı, sorumluluğun bir başka makama verilmesinde görevin kapsam ve niteliğiyle yetkinlik ve ekonomi gerekleri göz önünde bulundurulması gerektiği belirtilmiştir. Avrupa Konseyi'nin yerel yönetimlerle ilgili temel belgelerinden olan Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda subsidiyarite ilkesi bu şekilde yer almaktadır. Bu maddede kamu sorumluluklarının halka en yakın birimler tarafından yerine getirilmesinin tercih edildiği ifade edilmektedir. Bu da yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarına verilen önemin göstergesidir. Ayrıca madde, bu yetkinin kısıtlanmasının ancak bu hizmetin niteliği ve yetkinlik itibarıyla halka en yakın birimler tarafından yerine getirilemeyecek olmasının yanında daha üst birimler tarafından yerine getirilmesinin ekonomik olması durumlarında izin vermektedir.

AB ise uluslararası (supranational) yapısıyla ulusal devletin üstünde, devletlerin bazı egemenlik haklarını AB'ye devrettikleri sınırötesi işbirliği modeli olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte AB'nin federalizme yakınlık arz etse de bir devletler konfederasyonudur. Uluslararası kavramıyla da federal yapı ya da entegrasyon değil "nevi şahsına münhasır" bir yapı anlatılmaya çalışıldığı belirtilmektedir. Ayrıca, devletlerin egemenliğiyle AB'nin egemenlikleri

¹⁹⁹ Zerrin Toprak, "Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Felsefesinde Yerel Yönetimler", s. 2.

²⁰⁰ Zerrin Toprak, **Yerel Yönetimler**, s. 24-28.

çakışmamaktadır. Buradaki konu yetki terkiine konu olan ülkelerin kendi yetkilerinden kendi iradeleriyle vazgeçmeleridir.²⁰¹

AB'nin yasama yetkilerinin %70'lik bir kısmının yerel birimlerin görev alanını ilgilendirdiği de bilinmektedir. Yerel ve bölgesel birimler de kendilerini ilgilendiren tüm kararlara katılmak ve söz sahibi olmak istemektedirler. AB yerel ve bölgesel yönetimleri karar alma sürecine dâhil ederek yurttaşla yakınlığı ve bütünleşmeyi sağlamayı hedeflemiştir.²⁰² Yerel ve bölgesel birimlerin karar alma sürecine katılımının sağlanmasıyla alınan kararların bu birimler tarafından içselleştirilmesi sağlanacak ve hizmetlerin halka en yakın birimler tarafından yerine getirilmesi anlamına gelen subsidiyarite ilkesinin uygulanmasına zemin oluşturulacaktır.

AB yerel ve bölgesel yönetimleri kendi gelişiminde önemli görmektedir. AB kendisine ana hedefler olarak; faaliyet alanını sosyal, çevresel ve daha fazla ekonomik ilişkileri kapsayacak şekilde genişletmeyi, etkinliğini arttırmayı, subsidiyarite ve orantılılığı gerçekleştirmeyi ve Avrupa'yı daha demokratik hale getirmeyi seçmiştir. Maastricht Antlaşması'nda siyasal birliği ulusal egemenliklerinden ödün olarak algılayan ülkelerin kaygılarını gidermek için subsidiyarite ve orantılılık ilkeleri ortaya çıkmıştır. Avrupa Tek Senedi'nde sadece çevreyle ilgili konularda etkisini hissettiren Sübsidiyarite Maastricht Antlaşması'yla diğer alanlarda da etkisini hissettirecek şekilde ele alınmıştır. Maastricht Antlaşması'nın 3/b maddesine göre Topluluk, sadece eylemin etki ve boyutları bakımından daha iyi başarılabilceği durumlarda eylemde bulunacaktır. Bu maddeye göre öncelikle Topluluğun bu alanda hukuki düzenleme yapma yetkisinin varlığına, Topluluğun hukuki düzenleme yapmasının uygunluğuna ya da düzenlemenin üye devlete mi bırakılması gerektiğine, seçilen yöntemlerin ulaşılmak istenilen amaçla için orantılı olup olmadığına ya da üye devletin özerkliğine etki edip etmediğine bakılmaktadır.²⁰³ Esasen bu noktada dikkat çeken unsur AB ve üye devletlerarasında görev ve yetki paylaşımının Sübsidiyarite ilkesiyle sağlanmak istenmesidir. Maastricht Antlaşması'nın temel hedefi yurttaşın katılabildiği ve izleyebildiği kararların alınmasını sağlamak, üye devletlerin ulusal kimliklerini güvence altına almak ve yurttaşlarla Avrupa'nın bütünleşme sürecinin

²⁰¹ y.a.g.e, s. 21.

²⁰² Ayşegül Mengi-Nesrin Algan, a.g.e, s. 172.

²⁰³ Ian Cooper, "The Watchdogs of Subsidiarity: National Parliaments and the Logic of Arguing in the EU", **JCMS**, Blackwell Publishing, Vol: 44, No:2, Oxford, UK, 2006, s. 284.

benimsenmesini sağlamaktır²⁰⁴. Özetle Maastricht Antlaşması'yla hizmetlerde halka yakınlık olarak tanımlanan Sübsidiyarite, AB ve üye devletler arasındaki ilişkide üye devleti, üye devletle yerel yönetimleri arasındaki ilişkide de yerel yönetimlerin önceliğine işaret etmektedir. Bu anlatımdan hareketle ilk basamakta yerel yönetimler bulunmaktadır. Yerel yönetimler gerçekleştirilemezse ulus devlet devreye girmekte, ulus devlet te yeterisiz kalırsa AB devreye girmektedir.

Subsidiyarite ve orantılılık daha çok Avrupa'yı daha demokratik yapmakla ilişkili olsa da sayılan tüm ilkelerden özellikler taşımaktadır. Sübsidiyarite AB bünyesinde Maastricht Antlaşması'nda orantılılık ilkesiyle daha anlaşılır hale gelmiştir. Amsterdam Antlaşması'na eklenen 30 nolu protokolle de Maastricht Antlaşması'nda yer alan Sübsidiyarite ve orantılılık uygulama kriterlerini daha net tanımlama ve onların tüm kurumlarca yerine getirilmesi ve tutarlı bir şekilde uygulanmasını sağlamaya ilişkin konular yer almaktadır. Subsidiyarite ve orantılılık, yerel ve bölgesel yönetimlerin AB vatandaşlarının karar alma sürecine katılımını cesaretlendirmesine yardımcı olan ve bu yolla AB'yi daha etkin, güvenilir, yönetsel ve siyasal anlamda başarılı olmasına yardımcı olacak halka yakınlıkla ilgilidir. Kısaca AB, karar almaya ve halkı ilgilendiren tüm konulara halkın doğrudan katılabileceği mümkün olan en yakın ve ulaşılabilir kademeyi tercih etmektedir.²⁰⁵ Bu bakımdan subsidiyarite, AB'nin sorunlarının ele alınmasında ve kamu hizmetlerinin üretilmesinde ekonomik olarak verimlilik ilkesini gözeterek vatandaşlara en yakın düzeyde kalınmasını ifade etmektedir. Orantılılık ise, bir amacı gerçekleştirmek için alınan önlemlerin aşırı olmamasına ve amacı aşan sonuçlar doğurmamasına dikkat edilmesidir. 30 nolu Protokolle Topluluk eylemine sadece koşullara göre şekillenen yetki sınırları çerçevesinde izin verilmektedir. Bu kapsamda herhangi bir hukuki düzenlemenin sübsidiyarite ve orantılılık prensiplerine uygunluğunun kanıtlanması amacıyla dayandığı sebepler açıklanmalı ve sebeplerin bir Topluluk amacının Topluluk tarafından daha iyi gerçekleştirilebilmesinin niteliksel veya olabildiği yerde niceliksel göstergelerle kanıtlanması gerekmektedir. AB Anayasası taslağında da sübsidiyarite ve orantılılık ilkelerinin korunmasına ilişkin daha somut bir mekanizma öngörülmüştür.

204 Ayşegül Mengi, **Avrupa Birliği'nde Bölgeler Karşısında Yerel Yönetimler**, İmaj Yayınları, Ankara 1998, s. 25-27.

²⁰⁵ European Communities, **Regional and Local Government in the European Union Responsibilites and Resources**, CdR Studies E-1, Belgium 2001, p.18-23.

AB subsidiyarite ilkesine büyük önem vermektedir. AB ekonomik birlikten siyasal birliğe doğru giderken yerelin güçlenmesine ve yerelliğe daha fazla önem affetmektedir.²⁰⁶ AB bünyesinde subsidiyarite, Birlik ve üye ülkeler arasındaki yetki ve görev paylaşımını belirlemede bunun yanında karar alma mekanizmalarını halka yakınlaştıran, üye devletlerin ulusal kimliklerini koruyan ve Avrupa'nın bütünleşme sürecinin benimsenmesini sağlayan ve yerel özekliğin garantisi sayılan bir ilke olarak yorumlanmaktadır.²⁰⁷ Artık bir eylemin Topluluk tarafından yerine getirilebilmesi için ulusal sistemde bu eylemin layıkıyla yerine getirilemeyeceğinin kanıtlanması ve Topuluğun eylemiyle daha iyi gerçekleştirilebilecek olması gerekmektedir. Bu da ulusal ve yerel karar alma konusunda daha fazla bir hareket alanı ve özerklik getirmektedir.

AB Anayasası taslağında subsidiyarite ilkesi daha açık bir şekilde düzenlenmiştir. Birliğin özel yetki alanının olduğu alanlar çok daha açık bir şekilde belirlenmektedir. Bu gereklilik Maastricht Antlaşması'ndaki özel yetkinin nerede başlayıp nerede bittiğinin açık olmadığı yönündeki tartışmalardan doğmuştur²⁰⁸. Bu durum Anayasa'da Birliğin yetkilendirilmemiş olduğu konularda yetkilerin üye devletler tarafından kullanılacağı hükmüyle giderilmiştir. Birliğin kendi yetkisine ait olmayan alanlarda, belirtilen hedeflere üye devletler tarafından merkezi, bölgesel ya da yerel düzeyde ulaşılamaması ve bu faaliyetlere Birlik düzeyinde ulaşılmamasının daha iyi olması koşuluyla faaliyet gösterebileceği temeline dayanmaktadır.

Yukarıda belirtildiği gibi, subsidiyarite ilkesi AB'nin sürdürülebilirlik hedefleri içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Subsidiyarite ilkesinden AB'yi daha demokratik ve karar almayı vatandaşların doğrudan katılımına uygun hale getirmesi beklenmektedir. Bunların gerçekleşebilmesi için de en uygun kademenin yerel ve bölgesel yönetimler düzeyi olduğu AB tarafından kabul edilmektedir. Subsidiyarite ilkesinin temelinde daha etkili ve etkin bir karar almanın sağlanabilmesi için halkı ilgilendiren her türlü konunun daha uzak kademelerden daha ulaşılabilir

²⁰⁶ İlhan Tekeli-Selim İlkin, **Avrupa Birliği, Türkiye ve Yerellik**, Birmat Matbaacılık, İstanbul 2005, s. 79.

²⁰⁷ TC Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ve IULA EMME, a.g.e, s. 80.

²⁰⁸ Brendan Flynn, "Reformed Subsidiarity in the Constitution for Europe", **Working Paper 2005/W/07 European Institution of Public Administration**, Netherlands 2005, s. 8 ve Akos G. Toth, "Is Subsidiarity Justiciable", **European Law Review**, Vol: 19, No:3, 1994, s. 268.

kademelerde ele alınması yer almaktadır. AB Bölgeler Komitesi de AB'deki bir siyasi reformun subsidiyarite ilkesine dayandırılarak yapılmasını önermektedir.

Çünkü Bölgeler Komitesi kararların maksimum etkiyi verebilecek olan kademelerde görüşülmesi gerektiği yani halka en yakın düzeyde ve katılımına açık bir şekilde alınması gerektiğini genel bir ilke olarak kabul etmiştir. Zaten, AB de halka yakınlığı sağlamada yerel ve bölgesel yönetimleri, AB'nin kurumları ve ulusal kademeye göre daha elverişli bulmaktadır.²⁰⁹ Bölgeler Komitesi, subsidiyarite ilkesini aday ülkelere de önermektedir ve sübsidiyarite'nin uygulanmadığı bir durumun bölgelerin varlığıyla ilgili sorunlara neden olacağı ifade edilmektedir²¹⁰. Aday ülkelerin subsidiyarite ilkesinin tam anlamıyla uygulanmasına olanak veren yerel ve bölgesel yönetimleri kurması gerektiği ve yasal düzenlemelerinde yetkilerin dağılımı yaparken bu ilkeyi dikkate almalarını istemektedir. Bununla birlikte, AB aday ülkelerle müzakerelerin subsidiyarite ilkesiyle uyumlu bir şekilde yürütülmesini benimsemektedir. Çünkü yerel ve bölgesel yönetimlerin halka yakınlığı sağlamada daha elverişli olduğu AB tarafından kabul edilmektedir. Bunun içinde AB aday ülkelere; zayıf olan yerel ve bölgesel yönetimlerini güçlendirmeleri gerektiği, hâlihazırda var olan yerel ve bölgesel yönetimlerle merkezi yönetimler arasında yetki paylaşımının net olmadığı ve yerel ve bölgesel yönetimlerin kendilerini ilgilendiren konularda ulusal düzeyde alınan kararlara katılımının yetersiz olması noktalarında eleştirilerini getirmektedir.²¹¹ Buradan AB açısından karar almaya halkın katılımını sağlamada en uygun kademenin yerel ve bölgesel yönetimler olduğunu görmekteyiz. Bunun için aday ülkelere yerel ve bölgesel yönetimlerin kapasitelerinin geliştirilmesi yönünde öneriler getirilmektedir. AB'nin gelecek stratejilerinde yerel ve bölgesel yönetimlerin rolünün önemi aday ülkelere yapılan bu önerilerden de anlaşılabilir.

Kalkınma konusunda AB'nin aday ve üye ülkelerden beklentisi, yerelin ve bölgenin özelliklerini daha yakından tanıyan ve AB fonlarının tahsisi ve kullanımında etkinliği sağlayabilmek için yerel ve bölgesel yönetimlere daha fazla yetkinin aktarılmasıdır. Ancak, merkezi hiyerarşik yapıların geçmişe dayandığı ülkelerde

²⁰⁹ Institute of Local Government Studies, a.g.e, p.18-24.

²¹⁰ EU Second Conference on Subsidiarity, <http://www.communities.gov.uk/index.asp?id=1161911>, Erişim: 20/03/2007

²¹¹ Committee of the Regions of the European Union, **A Europe of Regions and Cities Strategies and Prospects for EU Enlargement**, Office for Official Publications of the European Communities, CdR-Studies E-1/2000,Belgium, 2000, p.133-134.

planlama ve uygulamayla ilgili sorumlulukların daha alt kademelere aktarılması bir takım sorunu da beraberinde getirmektedir. Çoğunlukla bu ülkelerde daha alt kademelerde yetkin personel başta olmak üzere bazı teknik yetersizlikler bulunmaktadır. Ancak, AB'nin bu noktada sürecin işlerliğini sağlayabilmek için teknik destek sağlayabileceği de belirtilmektedir²¹².

AB bünyesinde bahsedildiği gibi yerel ve bölgesel birimlerin AB'nin politikaları üzerinde etkisi bulunmaktadır. Yerel ve bölgesel birimler AB'nin politikalarına doğrudan ya da dolaylı olarak katılabilmektedir. Yerel ve bölgesel birimlerin AB'nin merkezinde bilgi ve bağlantı büroları aracılığıyla yürüttükleri lobi faaliyetleri doğrudan etkilememektedir. Bu birimler kendi ülkelerinin iç hukukları izin verdiği ölçüde AB organlarıyla bağlantı kurabilmektedir. Bu bürolarla yerel ve bölgesel birimler AB'nin organlarının kararları ve fonlardan yararlanma hakkında aydınlatmakta ve aracılık etmektedir. Ayrıca, Bölgeler Komitesi aracılığıyla da AB kararlarına katılımın sağlanması mümkündür.²¹³ Bahsedilen bilgi ve bağlantı büroları yerel ve bölgesel birimlerin açısından Brüksel'de önemli bir görevi ifa etmektedirler. Bu bürolarla AB'nin politikalarında önemli bir yer tutan fonlar hakkında da yerel ve bölgesel birimler doğrudan bilgi sahibi olabilmektedir. Bölgesel kalkınma ajansları da bu tür bürolar açabilme yetkisine sahiptir. Türkiye'de de 5449 sayılı kanunla kalkınma ajanslarına bu tür büroları açma yetkisi tanınmıştır. Ancak, Türkiye'nin kalkınma ajanslarının Brüksel'de açacağı bürolarla AB'ye henüz üye olunmadığı için AB'nin kararlarına katılımın sağlanması beklenmemektedir.

AB'nin bu tanımlamasında yer alan yerel özerklik kavramı yerel yönetimlere herhangi bir devlet ya da merkezi yönetimin karışması olmadan kendi yapısını, örgütünü ve işleyişini düzenleme konusunda tanınan yasal yetkiyi ifade etmektedir. Yerel özerklik kavramıyla yerel yönetimler merkezi yönetimlerin kendi işlerine karışmasının engellenmesi hususunda bir garantiye kavuştukları gibi kendi kaynaklarını yaratabilme yetkisine de sahip olmaktadır.²¹⁴ Yerel yönetimlere kendi idari örgütlenmelerini belirleyebilmede ve karar almada daha fazla esnekliğe sahip olması gerektiğini ifade eden bu ilke AB bünyesinde subsidiyariteyle birlikte

²¹² Peter Treuner, "Issues in the Preparation of Regional Development Policy Experience from Candidate Countries", **Regional Development and Rural Poverty**, TESEV Yayınları 22, İstanbul 2000, p. 41.

²¹³ İlhan Tekeli-Selim İlkin, a.g.e, s. 178.

²¹⁴ Selahattin Yıldırım, **Yerel Yönetim ve Demokrasi**, TC Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ve IULA EMME, Kent Basımevi, İstanbul 1993, s. 149-150.

düşünülmektedir. Bu iki ilkeyle öngörülen yapı yerel yönetimlerin idari ve mali açıdan özerk olduğu bir yapıdır. Ancak, yerel özerklik mali özerklik olmadan süreklilik arz edemez ve ideal anlamda da idari özerklikten bahsedilemez. İdari ve mali özerkliğin bir bütün olduğu belirtilmektedir.²¹⁵ Ayrıca, idari ve mali özerkliğin salt mevzuatlarda yer alan unsurlar değil uygulamada gerekli kaynak ve yetkilerin yerel ve bölgesel yönetimlere layıkıyla aktarıldığı bir yapıda olmalıdır. Türkiye Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda idari ve mali özerlikle ilgili maddelere çekince koysa da yerel yönetimleriyle ilgili değişen mevzuatta bu ilkeler benimsenmiştir. İleride buna dayanarak bahsedilen çekincelerin kaldırılması beklenmektedir. Ancak, yinelemek gerekirse Türkiye'de idari ve mali özerkliğin gereklerini tam anlamıyla yerine getirerek bu kavramları mevzuatta düzenlendiği haliyle bırakmayıp uygulamaya geçirmesi beklenmektedir.

Türkiye ise son süreçte yenilediği yerel yönetimler mevzuatında ve özellikle de 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nda subsidiyarite ilkesinin uygulanmasına olanak tanıyacak hükümler bulunmaktadır. 5216 sayılı kanunun 7. maddesinde sayılan Büyükşehir Belediyeleri'nin görevlerinden uygun görülenlerin belediye meclisi kararıyla ilçe belediyelerine devredilebileceği ya da birlikte yapılabileceği belirtilmiştir. Bu hüküm bir anlamda 5216 sayılı kanunun 7. maddesindeki görevlerden daha alt kademelerde daha etkin ve verimli yürütülebilecek olanların devredilebilmesine ya da birlikte yapılmasına olanak tanımaktadır. Daha alt kademelerde daha etkin ve verimli yürütülebilecek hizmetlerin devri ya da birlikte yapılması konusunda ilçe belediyeleriyle Büyükşehir belediyeleri arasında bir hizmet protokolü gerçekleştirilecektir. Bununla birlikte aynı maddede Büyükşehir belediyelerinin ilçe ve ilk kademe belediyelerinin görüşlerini alarak stratejik plan, yıllık program, yıllık hedef, yatırım programı ve bütçesini hazırlayacağı belirtilmiştir. Buradan da hizmetlerin yürütülmesi konusundaki uzlaşının bahsedilen belgelerde de yer alabilmesinin mümkün olduğu anlaşılmaktadır.

Subsidiyaritenin diğer bir yönünün de halka kararlara katılma hakkının tanınmasıdır. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda katılımı ilgili en önemli düzenleme "kent konseylerinin" oluşturulmasıdır. 5393 sayılı Belediye Kanunu'na göre kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehriyet bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık,

²¹⁵ Zerrin Toprak, **Yerel Yönetimler**, s.29-32.

sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır. Ayrıca, kent konseyinde alınan kararlar belediye meclisinin ilk toplantısında gündeme alınacağı belirtilmiştir. Bu sistemin işletilebilmesi halinde katılımın geliştirilebilmesi açısından önemli bir ortam oluşacaktır.

Her hizmetin etkin ve verimli yürütüleceği ölçeğin farklı olduğu bilinmektedir. Her hizmetin yürütüleceği alanların, belirli idari alanlardan ibaret olduğu düşünüldüğünde bunun Subsidiyarite ilkesinin bir çelişkisi olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Türk Kamu Yönetimi'nde bazı hizmetlerin yürütülmesi konusunda kurumların işbirliği ve eşgüdümü sağlamada eksikliklerinin olduğu bilinmektedir. Bu çelişkinin birbiriyle bağlantılı birkaç hizmetin özerk kamu kurumları şeklinde örgütlenmesiyle aşılabileceği belirtilmektedir.²¹⁶ Bu noktada da karşımıza, amaçları hizmetlerin etkin ve verimli yürütülmesini sağlayabilmek olan bölge yönetimleri çıkmaktadır. Subsidiyarite ilkesinin felsefesinde her hizmetin etkin ve verimli yürütüleceği idare kademesinde yerine getirilmesi yer almaktadır. Bunun için bazı hizmetlerin yürütülmesinde işbirliği ve eşgüdümü sağlayacak modellerin geliştirilmesi de bu amacın gerçekleştirilebilmesinde önem taşımaktadır.

2. Yeni Kalkınma Anlayışlarının Kalkınma Sürecine Etkileri

Kalkınma ve büyüme çoğu zaman birbirinin yerine kullanılan kavramlar olmuşlardır. Fakat ekonomik anlamda kalkınma büyümeden farklı bir biçimde değerlendirilmektedir. Büyüme daha fazla girdiyle daha fazla çıktı elde etmekken kalkınma ise ürün çeşitliliğiyle birlikte üretimde topyekûn bir artış anlamına gelmektedir. Ekonomik anlamdaki bu tanımlamaların yanında kalkınmayla ilgili değerlendirmelerin sadece ekonomik boyutla sınırlandırılmaması gerektiği sosyal, kültürel, siyasi vb. birçok unsurla birlikte değerlendirilmesi gerektiği de sosyal bilimlerde sıkça dile getirilmektedir. Başka bir deyişle kalkınma sadece üretimin, milli gelirin ya da kişi başına düşen milli gelirin yani ekonomik değerlerin artış göstermesi demek değildir. Ekonomik değerlerin yanında sosyal ve kültürel anlamda da gelişme ve değişimin görülmesi anlamına gelmektedir. Bunun bir göstergesi olarak kalkınma, kurumlardaki köklü değişiklikleri, ekonomik ve sosyal yapının yeniden

²¹⁶ Deniz Sayın,"Hizmette Yerellik ve Bölgecilik", **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, Derleyen: Menaf Turan, Paragraf Yayınevi, Ankara 2005, s.268.

düzenlenmesini, halkın değer yargılarında, dünya görüşünde ve davranış kalıplarındaki değişimleri de içeren bir kapsamda olduğu belirtilmektedir.²¹⁷ Diğer bir deyişle kalkınmanın merkezinde insanın yer aldığı, insanın potansiyelini geliştirebileceği kalkınma modellerinin hâkim olduğu ve bireylerin kendilerini etkileyen kararlara katılımını arttırmak için STK'nın devletle işbirliğine gereksinim duyan kalkınma modelleri günümüzde ağırlık kazanmaya başlamıştır.²¹⁸ Daha önceki büyüme merkezli kalkınma anlayışında insanın bir meta olarak algılanmasına bir tepki olarak insan merkezli kalkınma anlayışı üretici sorgulayan, katılımcı, kültürel-toplumsal çeşitliliğe saygılı bir çizgidedir. Özetle, değişen kalkınma anlayışında girişimciliğin teşvik edilmesi, altyapının iyileştirilmesi, eğitim ve çevre korumaya yönelik bir faaliyetlerin bir bütün olarak uygulanmasının kalkınmayla sonuçlanacağı belirtilmektedir.²¹⁹

Kalkınma ve kalkınmışlık genel anlamda bir toplumsal refah göstergesidir. Kalkınmayla birlikte yeni teknolojiler ve yeni ürünlerle insan hayatı kolaylaşmakta bununla birlikte de doğal çevre düzeni aşınmaktadır.²²⁰ Kalkınmanın bir sınırı olmadığından gelişmiş ülkeler kalkınma faaliyetlerine devam etmektedir. Gelişmekte olan ülkeler içinse kalkınma faaliyetlerinin önemi açıktır. Bütün bu faaliyetler ve kullanılan teknolojiler çevreyi tahrip edebilmektedir. Kalkınmada 80'li yıllardan sonra göze çarpan önemli bir değişiklik de çevrenin artan önemidir. Bu dönemde kalkınmanın gelecek nesillerin olanaklarını feda etmeden gerçekleştirilmesi temel gayesiyle ortaya konan sürdürülebilir kalkınma anlayışı dikkat çekmektedir. Sürdürülebilir kalkınma bu anlamda mevcut doğal kaynakların bugünkü kullanımını, gelecek nesillerin kullanımını da sağlamaya yönelik olarak, optimal düzeyde gerçekleştirerek, ülkelerin kalkınmasının önünün tıkanmaması anlamına gelmektedir.²²¹ Diğer deyişle sürdürülebilir kalkınma, gelecek kuşakların ihtiyaçlarını tehlikeye sokmaksızın bugünkü kuşakların ihtiyaçlarını karşılayabilen kalkınma anlayışıdır. Sürdürülebilir kalkınma anlayışı küresel anlamda ortak kalkınma politikaları belirlenmesi gerektiğini ve bireyden ulusala ve uluslararası örgütlere kadar bütün aktörlerin sorumluluğunu esas alan bir konumdadır. Bu anlayışlar

²¹⁷ İhsan Keleş-Hatice Metin-Hatice Özkan Sancak, **Çevre, Kalkınma ve Etik**, Birlik Matbaacılık, Ankara 2005, s. 46.

²¹⁸ Esra Yüksel Acı, **Kalkınma Sürecinin Yeni Aktörleri Sivil Toplum Kuruluşları**, Günizi Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 48-55.

²¹⁹ Maarte Keune, **Regional Institutions and Regional Development**, International Labor Office, SEED Working Paper, No :16, Geneva 2001, p. 30.

²²⁰ İhsan Keleş-Hatice Metin-Hatice Özkan Sancak, a.g.e, s. 46-49.

²²¹ Zerrin Toprak, **Çevre Yönetimi ve Politikası**, s. 16

ekonomik ve teknolojik faaliyetlerin tüm dünyada doğal kaynakları tehlikeye sokmaması gerektiği ve günümüzde var olan sınırsız büyüme eğilimiyle gelişmenin gelecekte sınıra yaklaşacağı bunun için de ekonomik büyümenin sürdürülebilir kılınması gerektiği yer almaktadır.²²² Sürdürülebilir kalkınmanın aynı anda sağlanması gereken dört hedefinin olduğu belirtilmiştir. Bunlar; herkesin gereksinimlerini kabul eden sosyal gelişmenin sağlanması, çevrenin etkin korunması, doğal kaynakların ihtiyatlı kullanımı ve ekonomik büyümenin yüksek ve istikrarlı seviyesinin devamının sağlanmasıdır.²²³

Sürdürülebilir kalkınma anlayışıyla çevre korumanın bu anlamda kalkınmanın ayrılmaz bir parçası olduğu belirtilmektedir. Ancak, neyin sürdürülebilir olması gerektiği konusunda da ortak bir görüşe ulaşılamadığı, sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir parçası olan karar verme sürecinde halkın aktif katılımının, sürdürülebilir kalkınma çabalarının başarısına ön koşul haline geldiği ve bahsedilen aktif katılım için de her türlü engelin ortadan kaldırılması gerektiği ifade edilmektedir.²²⁴ Bununla birlikte yeni kalkınma anlayışlarında bahsedilen unsurlar, sürdürülebilir kalkınma anlayışında da yer almaktadır. Örneğin, sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşmak için bilgi ve yeni teknolojilerin kullanılması ve yerel/bölgesel halkın katılımının sağlanması hedeflenmektedir. Bununla birlikte sürdürülebilir kalkınma anlayışıyla katılımcılık ve sivil toplumun öneminin arttığı ifade edilmektedir.

Ülular her ne kadar ülkenin bütününde bir gelişmişlik düzeyine gelmeyi hedefleseler de gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun, bölgeleri arasında ekonomik ve sosyal açıdan farklılıkları bulunmaktadır. Günümüzde teknolojinin, sermayenin ve yatırımların odaklandığı kutup alanlarla bunlara gittikçe bağımlı hale gelen çevreleri arasındaki farklılıkların arttığı ve zamanla nüfusun merkezde artarken çevrede azaldığı ileri sürülmektedir. Bu farklılıkları giderebilmek adına ülkeler bölgesel kalkınmaya da ağırlık vermektedirler.

Bölgelerarasındaki gelişmişlik farklılıklarının giderilmesine yönelik politikaların her ülkenin ve her ülkenin de ayrı ayrı her bölgesinin sosyo-ekonomik

²²² Nazım Öztürk, **Kalkınma Kuramlarına Eleştirel Bir Bakış**, Roma Yayınları, Ankara 2005, s. 145.

²²³ Graham Haughton and Dave Counsell, a.g.e, p. 141.

²²⁴ Mehmet C. Marin, "Ekolojik-Ekonomik Bir Perspektiften Sürdürülebilir Kalkınma Çabaları", **Kalkınma ve Küreselleşme**, Yayına Hazırlayanlar: Saniye Dedeoğlu-Turan Subaşat, Bağlam Yayınları, Ankara 2004, s. 142-171.

özelliklerini dikkate alan nitelikte olması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle bahsedilen bölgesel politikalar, tek bir model olarak görülüp her ülkede aynı şekilde uygulanmamalıdır. Çünkü bir ülkede başarılı olan bölgesel politika diğer ülkenin sosyo-ekonomik koşullarını karşılayan nitelikte olmayabilecektir. Gelişmekte olan ülkelerin yeni bölgesel kalkınma politikalarını uygularken kalifiye işgücü ve altyapı sorunları, düşük işgücü fiyatlarıyla sağlanmak istenen rekabet üstünlüğünün bölge için dezavantajlı sonuçlar doğurabilmesi ve hızlı bir değişim için farklı kesimlerin özverisinin gerekmesi gibi birçok sorunla karşılaştıkları ifade edilmektedir. Bu da gelişmekte olan ülkeler için yeni bölgesel kalkınma stratejilerini uygulamak açısından dezavantajlı bir durum oluşturduğu belirtilmektedir.²²⁵

Bölgesel kalkınma kavramına yüklenen anlam bölge kavramının ne şekilde algılandığına bağlı olarak değişebilmektedir.²²⁶ Bölgesel kalkınmanın, ekonomik ve toplumsal potansiyeli harekete geçirecek ve bölgenin refahını genel dengeleri bozmayacak şekilde arttıracak nitelikte olması gerektiği belirtilmektedir. Bölgelerarasındaki bu farklılıkların da esasen yatırımların kar maksimizasyonu sağlayabilecekleri yerlerde toplanmalarıyla ortaya çıktığı düşünülmektedir.²²⁷ Ayrıca bölgesel politika ve bölgesel kalkınmaya yüklenen anlamda gelişmiş ülkelerde de bazı önemli değişimler olmuştur. Örneğin 1998'de İngiltere'de 9 bölgesel kalkınma ajansı kurulmuş, ekonomik kalkınma konusunda geniş yetkiler verilmiş, yabancı yatırımcıya rehberlik yapması öngörülmüş, bölgesel ekonomik stratejisine uygun olarak bölgesel planlama görevi verilmiştir. Bölgesel Kalkınma Ajansları bölgesel ekonomik planları merkezin izleme ve müdahale alanında gerçekleştirirse de merkezden bölgesel kalkınma ajanslarına aktarılan yetkilere karşı çıkmış ve yerel ekonomik kalkınma planlarının zarar gördüğü belirtilmiştir. Bölgesel kalkınmaya yönelik faaliyetlerde yerel ve bölgesel güçlerin giderek güçlenmeye başladığını ve merkezin daha çok yol göstericilik rolünü üstlendiğini görmekteyiz. Özellikle İngiltere'de değişen bölgesel politikayla devletin bilgi ekonomileri ve sermayeye yol göstericilik rolüyle sınırlandığı ifade edilmektedir.

²²⁵ Nifset Uzay, **Bölgesel Gelişmişlik Farklarının Giderilmesi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları**, Seçkin Yayınları, Ankara 2005, s. 36-37.

²²⁶ Gülen Elmas, **Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Dengesizlikler AB ve Türkiye**, s.22-23.

²²⁷ Mustafa İldırar, a.g.e, s. 19

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bölgesel planlama ve politikalar ön plana çıkmıştır. Bölgelerarasındaki dengesizliklerin bulunması devletin müdahalesini gerektirdiği kanısıyla bu dengesizlikleri gidermek hazırlanan kalkınma planlarının temel unsuru olmuştur. Ancak 1980'lerden sonra ise bölgelerin kendi potansiyellerini ortaya koyabilecekleri, kurumsal yapıları ve ilişkileriyle farklı ağırlara girebilecek ve kendisine rekabet gücü sağlayabilmesi anlayışı ağırlık kazanmaya başlamıştır. Bu şekilde bölgelerin yarı kapalı ekonomik sistemler olduğu anlayışı terk edilerek diğer bölgelerle etkileşime girebilen ve küresel ağlarda yer alan bölge anlayışına geçilmiştir. Sermaye birikimine dayalı ulusalcı kalkınma paradigmasının yetersizliği ortaya çıkınca zaman içerisinde bilgi toplumuyla birlikte bilgiyi baz alan yeni büyüme paradigması gündeme gelmiştir.²²⁸ Buna bağlı olarak da kalkınma anlayışında da sürdürülebilir rekabet gücünün hedeflenmesi bunun da yaratıcı güç, sürekli yenilenme ve değişim ve araştırma-geliştirme (ARGE) faaliyetleriyle sağlanabileceğine yönelik bir anlayışın ağırlık kazanmaya başladığı ifade edilmektedir. Dezavantajlı ekonomik aktörlere yönelik devletin doğrudan müdahalesi yerine destek ve yönlendirmenin ön plana çıktığı, kalkınmada devletin yanında kamu, sivil özel aktörlerin tümünün sorumluluğunu esas alan bir modele doğru gidilmiştir.²²⁹

Yeni süreçte, merkezi yönetimlerin kalkınmada aktif rolünün olduğu geleneksel modellerden (siyasi erkin tanımladığı şekilde, bürokratlardan halka) yerel ve bölgesel aktörlerin belirleyici olduğu aşağıdan yukarıya (halktan başlayan) kalkınma modellerine giderek daha fazla ağırlık verilmeye başlanmaktadır. Bununla birlikte yeni yaklaşımlar çerçevesinde bölgesel kalkınma, bölgenin kaynaklarının harekete geçirilmesi, girişimciliğin teşvik edilmesi, istihdamın artırılması ve yaşam kalitesinin artırılmasıyla tanımlanmaktadır. Bu çerçevede geliştirilecek bölgesel kalkınma stratejisinin de her bölgenin sosyo-ekonomik özelliklerini, ekonomik performansını, potansiyelini dikkate alan ve bu potansiyeli harekete geçirecek, içsel büyümeyi teşvik edecek, dengeli kalkınmayı ve tam istihdamı sağlayacak, sosyal göçü azaltacak şekilde merkezden desteklenecek nitelik taşıması beklenmektedir.

²²⁸ Hüsnü Erkan, "Toplumsal Sorunlara Entegre Sistemler Yaklaşımı (TOPSES) Bağlamında Sürdürülebilir Yenilikçi Bölgesel ve Kentsel Gelişme", **Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu KEAS 2003 Cilt I**, Ankara, 2004, s. 147.

²²⁹ Ayda Eraydın, "Bölgesel Kalkınma Kavram, Kuram ve Politikalarında Yaşanan Değişimler", **Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu KEAS 2003 Cilt I**, Ankara, 2004, s. 126-130.

Bölgesel politikanın değişen bu yaklaşımına “*yeni bölgecilik*” denmektedir.²³⁰ Bunun da altında yaşanan bölgeselleşme/yerelleşme sürecinin büyük etkisi vardır. Yeni süreçte bölgeler diğer bölgelerle karşılıklı etkileşimde ve işbirliği içinde olacaklar ve sürekli olarak rekabet güçlerini arttırmaya çalışacaklardır.

80’li yıllar ve sonrasında yaşanan küreselleşmeyle birlikte yerel ve bölgesel aktörler giderek önem kazanmaya başlamıştır. Bu sürecin bir uzantısı olarak yerel/bölgesel dinamiklere ağırlık veren ve katılımcılığın öne çıkarıldığı kalkınma modelleri ortaya çıkmıştır. Bölgesel kalkınma modellerinde de buna bağlı olarak değişimler görülmüştür. 80’li yıllarla birlikte eski endüstriyel bölgelerin zayıfladığı ve kendi dinamizmini yaratan rekabetçi, spesifik dinamiklere sahip ve büyüme potansiyeline sahip bölgelerin ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir. Yerel ve bölgesel ekonomiler de giderek uzmanlaşmaya başlamış ve rekabetçi avantajlar ederek dünya piyasalarında yer alma gayreti içine girmişlerdir. Ancak bu yeni anlayışta ekonomik faaliyetleri gelişmiş bölgelerden az gelişmiş bölgelere yönlendirilmesinden çok kendine has bir kalkınma süreci ortaya çıkmakta ve bölgelerarası dengesizlikleri giderme birincil amaç olmaktan uzaklaşmaktadır.²³¹ Rekabetin giderek önem kazanmasıyla birlikte bir malı daha ucuza üreten ülkelerin bölgelerinde hızlı bir gelişme bu ucuz üretimle rekabet edemeyen bölgelerde de hızlı bir gerileme ortaya çıkacaktır. Rekabet edemeyen bölgelerin üretim faktörlerinin başka sektörlere yönlendirilmesi önerilse de bu her zaman mümkün olmamaktadır. Ülkeler bu süreçte rekabet ortamında var olabilmek için birliklere yönelmişlerdir. Ancak, bu da Myrdal’ın “backwash effect” adını verdiği, birleşen ülkelerarasında önemli gelişmişlik farklarının olması halinde geri kalmış bölgelerdeki faktör akımının gelişmiş bölgelere kayacağı ve bunun da bölgelerarası dengesizliği arttırabileceği konusunu akıllara getirmektedir.²³² Kurulacak birliklerin gelişmişlik düzeyleri birbirine yakın ülkelerarasında gerçekleşmesi daha mümkün gözükmektedir. Bu karşılıklı etkileşimin başarılı bir şekilde yürütülebilmesi için de gereklidir. Örneğin, İngiltere’de Birmingham, Bristol, Leeds, Liverpool, Manchester, Newcastle, Nottingham ve Sheffield kentleri arasında devlet ve diğer ortaklarla işbirliğinde bölgesel, ulusal ve uluslararası rekabet gücünü arttırma amacıyla bir birlik oluşturulmuştur. Benzer

²³⁰ Nifset Uzay, a.g.e, s. 28-29.

²³¹ Murat Çetin, “Bölgesel Kalkınmaya Farklı Bir Bakış : Çevre /Yenilikçi Çevre Yaklaşımı”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Yıl : 2004 Cilt : 18 Sayı : 3-4, s. 37.

²³² Gülen Elmas, **Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Dengesizlikler AB ve Türkiye**, s.25-27.

şekilde ABD'nin Kuzeydoğu ve Ortabatı eyaletleri arasında bir birlik oluşturulmuştur.²³³ Bu örneklerden hareketle bölgesel politikalarda ve bölgesel kalkınmada önemli değişimler gözlenmektedir.

Rekabetin önem kazandığı küresel ortamda da bazı bölgeler birlikler kurarak varlıklarını sürdürme eğilimine girmişlerdir. Küreselleşmeye bağlı artan rekabet koşulları devletin rollerinde ve bölgesel politikalarda değişimler görülmesine neden olmaktadır. Bölgesel kalkınma ajansları da bu ortamda gelişmiş ülkelerde uygulama alanı bulmuş ve gelişmekte olan ülkelere sunulan kalkınma modellerindeki bir kurumsal yapılanma olarak dikkati çekmiştir. Ayrıca ulusal, bölgesel ya da küresel düzeyde sosyal dayanışma düzeyinin yüksekliğinin küresel kalkınmaya yapılan katkıyı arttırmada önemli bir unsur olduğu²³⁴ belirtilmektedir. Özetle, yenedünya düzeninde bölgesel blokların oluştuğu, bu bölgesel blokların bütünleşmesi gerektiği, bölgesel ya da küresel pazarda başarı için de yerel avantajların kullanılması gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca bilgi teknolojilerinin hızlı gelişiminin de, rekabet avantajlarını arttırarak, ulusal sınırların öneminin küresel girişimler karşısında azaldığının bir göstergesi olduğu ifade edilmektedir.²³⁵ Türkiye de bahsedilen birlikler aracılığıyla küresel pazarda yer edinebilmek gerektiğinin farkına varmış gözükmektedir. Çünkü DPT ve Birleşmiş Milletler tarafından ortaklaşa hazırlanan "Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu Türkiye 2005"de 18 numaralı hedef "Kalkınma İçin Küresel Ortaklıklar Geliştirme" bahsine ayrılmıştır. Bu amaç içerisinde de dikkati çeken hedef, özel sektörle bilgi ve iletişim gibi yüksek teknolojilerden yararlanmak için işbirliği yapılmasıdır.

Yeni kalkınma anlayışında karşılıklı bağımlılık, öğrenen bölgeler, öğrenen kentler, sosyal sermaye ve rekabet gibi kavramlar anahtar sözcükler olmuştur. Bunun yanında yeni süreçte kalkınmaya yön veren unsurlardan en önemlisi ise bilgi ve teknoloji ağırlıklı yatırımlardır. Değişen teknolojiyi takip etmek ve rekabet koşullarında sürekli değişim yeni sürecin itici gücü küçük ve orta büyüklükteki kuruluşlar ve firmalar için adeta bir zorunluluk haline gelmiştir. Bilginin birikimini

²³³ Kevin R Cox, "Globalization and the Politics of Local and Regional Development : the Question of Covergence", **Transactions of the Institute of British Geographers**, Volume : 29 Issue : 2, UK 2004, s. 186-187.

²³⁴ Renee Prendergarst-Frances Stewart, "Piyasa Güçleri ve Küresel Kalkınma", Editörler : Renee Prendergarst-Frances Stewart, **Piyasa Güçleri ve Küresel Kalkınma**, Çeviren : İdil Eser, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1995, s. 21.

²³⁵ Hüsnü Erkan, **Bilgi Uygurlığı İçin Yeniden Yapılanma**, s. 145.

sağlayan örgütler, kurumlaşmalar ve yapılanmalarla bağlantılı olarak ortaya çıkmıştır. ARGE faaliyetleri de ön plana çıkmaktadır. ARGE faaliyetlerinin rekabet avantajı sağlayabilmesi için üniversiteler, teknoparklar, özel araştırma kurumları ve yerel birimlerle işbirliği sağlaması gerekmektedir.²³⁶ Bu faaliyetlerin daha çok yerel ve bölgesel düzeyde daha anlamlı bir şekilde yürütülebileceği düşünülmektedir. Nedeni de günümüzde küresel anlamda rekabetin devletlerarasında olmaktan çok bölgelerarasında hatta kentler arasında olmasına dayandırılmaktadır. Ayrıca yerelin küçük ve esnek yapısı sebebiyle değişimle çabuk ayak uydurabilmesinin de bir avantaj olduğu ifade edilmektedir.²³⁷ Bunun için de yerel ve bölgesel anlamda ortaya konacak bilgiler yerelin ve bölgenin potansiyeline dayanan kalkınma ve rekabet stratejilerinin geliştirilmesinde son derece önemlidir. Yeni kalkınma yaklaşımlarında katılımın da önem kazanan bir unsur olduğu ifade edilmektedir.²³⁸

Katılımın gerçekleştirilmesinde sivil toplum örgütleri önemli bir role sahip olduğunu yeri gelmişken hatırlatmak gerekir.. Bölgesel kalkınma ajansları yaklaşımında da sivil toplum örgütleri ön plana çıkmaktadır. Ancak, bunun yanında sivil toplum örgütlerinin dar bir çerçevede hareket ettiği ve siyasal alanda etkisiz örgütlenmeler olduğunu savunan görüşler de bulunmaktadır.²³⁹ Bağlantılı olarak sivil toplum örgütlerinin etkinliğini, her ülkenin kendi toplumsal sermayesi koşullarında değerlendirmek gerekmektedir.

Özetle bugün bütün bölgelerin bu süreçte kendi üstünlüklerini ortaya çıkararak bilgi teknolojilerinin sunduğu imkânlarla küresel anlamda rekabet edebilmesine yardım eden kalkınma modelleri ağırlık kazanmaktadır. Bu yeni kalkınma modellerinin uzantısı olarak bölgesel kalkınma kurumları ortaya çıkmaktadır. Bu kurumlar yerel-bölgesel potansiyeli harekete geçirecek, bölgenin refahını arttıracak, çözüm üretecek, ekonomik kalkınma ağı kuracak, bütünleşik kalkınma ilkesini hayata geçirecek, sürdürülebilirlik ve katılımcılık ilkelerini

²³⁶ Hüsnü Erkan, "Toplumsal Sorunlara Entegre Sistemler Yaklaşımı (TOPSES) Bağlamında Sürdürülebilir Yenilikçi Bölgesel ve Kentsel Gelişme", s. 153-156

²³⁷ Hamza Al, **Bilgi Toplumu ve Kamu Yönetiminde Paradigma Değişimi**, Bilimadamı Yayınları, Ankara 2002, s. 99.

²³⁸ Zerrin Toprak, *Yerel Yönetimler*, s. 330-33 ve Murat Çetin, "Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımı ve Uluslararası Organizasyonlar", **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Yıl: 2007, Cilt:14, Sayı:1, Manisa 2007, s. 168.

²³⁹ Fikret Şenses, "Neoliberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat mı, Engel mi?", **Kalkınma ve Küreselleşme**, Yayına Hazırlayanlar: Saniye Dedeoğlu-Turan Subaşat, Bağlam Yayınları, Ankara 2004, s. 25.

benimseyecek nitelikte olacaktır.²⁴⁰ Bu noktada kalkınma kurumlarının ağırlık vereceği nokta bölgeye özgü kalkınma stratejisinin geliştirilmesidir. Bölgesel kalkınma ajansları uygulaması da bu esastaki yeni kalkınma modellerinden birisi olarak dikkat çekmektedir. Bölgesel kalkınma ajansları kamu-sivil-özel ortaklığına dayanan örgütlenme modelinde bölgesel potansiyeli tespit edip bu potansiyele dayalı bir kalkınma stratejisi belirleyecek, bölgeyi tanıtan, katılımcı biçimde örgütleyen ve uluslararası sistemde rekabet gücü yaratabilecek nitelikte bir yapıya sahip olmalıdır. Günümüzde ekonomik başarı da yerel kaynakları kullanarak dünya sisteminde rekabet gücü sağlayabilmek şeklinde tanımlanmaktadır. Bölgesel kalkınma ajansları da bu amaca hizmet edecek kurumsal yapılanmalar olarak dikkati çekmektedir.

3. Türkiye'nin Kalkınma Anlayışında Yaşanan Değişimler

Türkiye bölgesel kalkınmaya yönelik uygulamalarını merkezden yönlendirmektedir ve bu uygulamalar Kalkınma Planları temelli olup DPT tarafından yönlendirilmektedir. Ancak, Türkiye'nin coğrafi açıdan büyüklüğü nedeniyle bu uygulamaların tamamının merkezden yönetilmesinin zor olduğu, DPT'nin bölgesel gelişmeleri takip edebilmek için yeniden yapılanması gerektiği ve planlamanın ağırlığının günümüzün "aşağıdan yukarıya" modelleri ışığında hazırlanmasına olanak tanıyacak şekilde bölgelere verilmesinin gerekliliği ifade edilmektedir.²⁴¹ Ayrıca Türkiye'de bölgelerarası dengesizlik sorununun önemli ölçüde yaşanmasına karşın etkin bir bölgesel politikanın hazırlanıp uygulanmadığı görülmektedir.

Türkiye'nin bölgesel kalkınmayla ilgili değişen anlayışları takip etmesini ve uygulamasını sağlayacak kurumsal bir yapılanmanın bulunması sebebiyle bölgelerarasındaki farklılıklar önemli düzeyde olmasına karşın etkin bölgesel politikaları geliştirmekte geç kalmış sayılmaktadır. Türkiye'de bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için kamu ve özel kesimin doğrudan katılımı ve ortak uzlaşısı sağlanmalı, yerel potansiyel harekete geçirilmeli ve oluşturulan politikaların hem kamu hem de özel sektör tarafından uygulanmalıdır.²⁴² Türkiye'nin hazırlamış

²⁴⁰ Fuat Ercan, "Bölgesel Kalkınmada Değişim: Devlet Merkezli Bölgesel Kalkınmadan Piyasa Merkezli Bölgesel Birikime", **Bölgesel Kalkınma Politikalar ve Yeni Dinamikler**, Derleyen: F. Aylan Arı, Derin Yayınları, 65–67.

²⁴¹ Ergüder Can, a.g.e, s. 142.

²⁴² y.a.g.e, s. 153.

olduğu Kalkınma Planlarının bu bakımdan eksikliği görülmektedir. Çünkü Kalkınma Planları kamu için zorunlu olmasına karşın özel sektör için özendirici niteliktedir.

Dünyada kalkınmada bilginin ve ileri teknolojilerinin kullanımının önem kazanmaya başladığını ve bu süreçte de küçük ve orta ölçekli kuruluşların esnek yapıları nedeniyle itici güç olarak değerlendirildiğini görmekteyiz. Türkiye’de de küçük ve orta ölçekli yatırımların yer alacağı Organize Sanayi Bölgesi yatırımlarına 1980 sonrasında ağırlık verilmiştir. 2002 yılında çıkarılan Endüstri Bölgeleri Kanunu’yla da yabancı yatırımcıya doğrudan yatırım hakkı verilmiştir. Organize Sanayi Bölgeleri’nin bu kanunla Endüstri Bölgesi olarak ilan edilebileceği de belirtilmiştir. Endüstri Bölgeleri kanuna göre, yüksek teknolojiyle üretim yapılacak ve bilgi teknolojilerinin öne çıktığı alanları ifade etmektedir. Küreselleşmeyle birlikte küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, sermayenin uluslar arası serbest dolaşımı, bilgi üretimi, ileri teknoloji ve ARGE faaliyetleri ön plana çıktığı bilinmektedir. Yabancı yatırımların doğrudan yapılabilmesi bağlamında sermayenin küresel dolaşımı ve küçük ve orta ölçekli işletmelerin giderek önem kazandığı süreçte Türkiye mevzuatında küresel ekonomi açısından önemli değişiklikleri yapmış gözükmektedir. Buna karşın birçok teşvik uygulamasına karşın gelişmekte olan bölgelerdeki Organize Sanayi Bölgelerinde halen boş parsellerin olduğu ve yatırımcıları çekmekte başarılı olamadığını görmekteyiz. Bu noktada küçük ve orta ölçekli yatırımların Türkiye’de hedeflendiği gibi bir itici güç olamadığını söylenebilecektir. Bu sürecin bir uzantısı olan Endüstri Bölgelerinin de kanunun yürürlüğe girmesinden bu yana geçen süreye karşın henüz uygulamaya geçemediğini görmekteyiz. Bu noktada Türkiye’de mevzuatla uygulama açısından fark görülmektedir.

2004–2006 yıllarını kapsayan Ön Ulusal Kalkınma Planı’nda Türkiye’nin bölgesel gelişmişlik farklarına ve bölgesel kalkınma hedeflerine ilişkin bir analiz yapılmıştır. Plan’daki tespit ve hedefler, bölgesel politikasına ilişkin mevcut durum ve gelecek stratejileri açısından önem taşımaktadır. Bu plan, İlerleme Raporları ve 2003 yılı Katılım Ortaklığı Belgesi’nde yer alan hususlar dâhilinde ülke genelinde ekonomik ve sosyal uyum politikasının oluşturulmasını ve AB program ilkelerine yaklaşmanın sağlanması yönünde stratejik bir çerçevedir.²⁴³

²⁴³ DPT, **Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları**, s. 7.

Ön Ulusal Kalkınma Planı 26 NUTS II İstatistikî Bölge Birimi'nden Kastamonu, Samsun, Trabzon, Erzurum, Ağrı, Malatya, Van, Gaziantep, Konya ve Kayseri olmak üzere toplam 12 tanesi üzerinde yoğunlaşmıştır. Buna göre, 12 bölgeden Kayseri, Konya ve Gaziantep hariç kişi başına düşen GSYİH, okullaşma oranı, kişi başına elektrik tüketimi, kişi başına imalat sanayi katma değeri, asfalt yol oranı, kişi başına banka mevduatı ve kişi başına banka kredisi gibi kriterler dikkate alınarak yapılan analizlerde bu bölgelerin diğer bölgelere oranla önemli ölçüde geri kalmış olduğu görülmektedir. Bunun yanında doğurganlık oranı, bebek ölüm oranı, hekim başına düşen nüfus gibi kriterlerde de bu bölgeler diğer bölgelere göre önemli ölçüde bir fazlalık göstermektedir. Bahsedilen 12 bölgenin içinde sadece Konya, Kayseri ve Gaziantep'te sanayi ve ticaretin geliştiği diğer bölgelerde az gelişmişliğe özgü tarımsal yapının hâkimiyeti, tarımsal verimliliğin düşüklüğü ve tarımdaki gizli işsizliğin dikkat çektiği ifade edilmektedir. Özetle bahsedilen 12 bölge ekonomik ve sosyal göstergeler dikkate alınarak yapılan bir değerlendirmede Türkiye'nin en geri kalmış bölgelerini oluşturmaktadır. Bunun için de kendi içsel dinamikleri ile mevcut durumu aşmaları zor görünen bu bölgelere etkin kamu politikaları ve dışsal müdahalelerin gerekli olduğu ifade edilmektedir.

Ön Ulusal Kalkınma Planı'nda yeni bölgesel kalkınma anlayışının önemli ölçüde güven, işbirliği ve dayanışma temelli olan örgütlenme kapasitesinin ve kurumsal kapasite zenginliğinin artırılmasına dayalı olması gerektiği belirtilmektedir. Buna karşın bahsedilen bölgelerde insan kaynaklarının kalitesinin ve örgütlenme ve kurumsallaşma kapasitesinin düşüklüğü de dikkate alındığında bu bölgelerde öncelikle yerel katılımı arttıracak, ortak girişim alanlarını genişletecek ve yerel ekonomik gelişme sürecinde ilgili tüm aktörlerin kolektif müdahalesini düzenleyecek iyi yönetim modelleriyle yerel kurumsal yapıların güçlendirilmesi gerektiği iddia edilmektedir. Ön Ulusal Kalkınma Planı'nda Türkiye'nin bölgesel kalkınma stratejisinin insan merkezli ve bölgenin potansiyellerini ortaya çıkarmaya yönelik olması gerektiği belirtilmektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda küresel rekabet birimine dönüşen, dinamik ve potansiyellerine uygun stratejiler geliştiren kent ve bölgelere ağırlık verilmesinin yanında cazibe merkezlerinin oluşturularak bu merkezlerin öncelikle fiziki ve sosyal altyapı eksikliklerinin iyileştirilmesine yönelik aşağıdan yukarıya, kalkınma ajanslarıyla ortaklaşa gerçekleştirilecek entegre ve bölgelerin sorunlarına göre

farklılaşan tedbirleri içeren bütüncül bir bölgesel gelişme politikası hedeflenmektedir. Esasen Dokuzuncu Kalkınma Planı, yerel ve bölgesel kalkınma uygulamalarında yerindenlik ilkelerini benimseyerek katılımcılığın artırılmasını, paydaşlar arasına ortaklıkların geliştirilmesini, kalkınmayla ilgili uygulamaların sahiplenilmesini ve sivil toplum örgütlerinin yerel ve bölgesel kalkınma çabalarına katkı sağlamasını hedefleyen bir çizgidedir. Ayrıca, Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda yerel yönetimlerin kalkınmada sorumluluklarının arttığı belirtilerek öncelikle az gelişmiş bölgelerde yerel yönetimlere kalkınmada önemli görevler düştüğü belirtilmiştir. Gelişme potansiyeli yüksek olan bölgelerde ise yenilikler ve yeni teknolojilerle ilgili bilgilere erişimin kolaylaştırılması, teknoloji değişim ve transfer sistemleri geliştirilmesi ve etkin bir bölgesel AR-GE altyapısının kurulması hedeflenmektedir.

Sonuç olarak Türkiye'nin kalkınma planları ve mevzuatta ortaya koyduğu hedefleri gerçekleştirmekte geri kalmaktadır. Önemli olan uluslararası alandaki değişimleri ulusal mevzuatımıza aktarmak değil bunları uygulamaya dönüştürecek gücü ortaya koyma istekliliğidir. Türkiye, kalkınma anlayışında da önemli değişiklikleri gerçekleştirirse de henüz uygulamadaki sorunlar netlik kazanmış değildir.

4. Avrupa Birliği Bünyesinde Kalkınma Anlayışının Değişimi ve Türkiye'nin Olası Konumu

Avrupa Topluluğu'nun şekillenme aşamasında bölgelerarası dengesizlik konusunda bir uzlaşma söz konusu değildir. Bu konuda temel tereddüt bölgesel farklılıkların Topluluk düzeyinde mi yoksa ulusal düzeyde mi ele alınması gerektiği konusundadır. Önceleri bu sorunun ulusal düzeyde çözülmesi gerektiği kabul edilmiştir. Ancak, Avrupa Topluluğu özellikle 1970'li yıllarda yaşanan kriz nedeniyle üyeler arasında artan ve ciddi boyutlara ulaşan bölgelerarası dengesizliklerle mücadele etmek durumunda kalmıştır. Özellikle 1990'ların başında AB'nin en fakir ve en zengin bölgeleri arasındaki farkın açıldığı ve ancak sonraları bu farkın kapanmaya başladığı görülmektedir. Bunun nedenlerinden biri olarak az gelişmiş bölgelerin aşağıdan yukarıya bir yaklaşımla karar alma ve uygulama konusunda aktif ortaklar olabilme konusundaki yetersizlikleri gösterilmiştir. Ayrıca, bu bölgelerin bölgesel kurumsal kapasite eksikliği en yoksul bölgelerin kendilerine tahsis edilen

Yapısal Fonlara ulaşmalarını ve bunlardan yararlanmalarını önlediği ifade edilmektedir.²⁴⁴

AB Birliği bünyesindeki gelişmiş ve gelişmemiş bölgelerarasındaki dengesizlikleri ortadan kaldırmak için bölgelerin potansiyellerini dikkate alarak geliştirecekleri kalkınma programlarının, bölgelerin farklılıklarını ve yaratıcılıklarını ortaya çıkaracak nitelikte olması gerektiği ifade edilmektedir.²⁴⁵ AB'nin kalkınma stratejilerinde önemli yer tutan bir diğer unsur da KOBİ'lerdir. AB KOBİ'lerin sürükleyici özelliğinin farkına varmıştır. AB, KOBİ'lere yardım yapılmasını, istihdam ve büyümeye ilişkin potansiyellerine karşılık yapısal sorunlarını çözmeleri, doğrudan yabancı yatırımlar ve teknolojik olanaklar konusundaki eksikliklerini gidermeleri için desteklemektedir.²⁴⁶

Bölgelerarasındaki mevcut farklılıkların giderilmesi ve dengeli bir kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için AB diğer araçların yanında yapısal uyum fonlarını kullanmaktadır. AB üye ülkeler için Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF), Avrupa Sosyal Fonu (ESF), Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu (EAGGF) ve Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı (FIFG)'i kullanmaktadır. Yapısal fonlar AB'ye aday ülkelere de kullandırılmaktadır. Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri için geliştirilen PHARE, ISPA ve SAPARD buna örnektir. İlk olarak AB'nin bölgesel kalkınma politikasının temeli olan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF) oluşturulmuştur. ERDF'nin amacı geri kalmış bölgelere üye ülkelerin bütçelerinden kaynak aktarılmasını amaçlamaktadır. ERDF uzun yıllar Yapısal Fonlar içerisinde en büyük yüzdeyi oluşturmuştur. Halen de yapısal fonlarla ilgili bütçenin yaklaşık yarısı ERDF'ye tahsis edilmiştir. AB bünyesindeki kalkınma ajansları da bu fon üzerinde odaklanmış ve AB fonlarını kendi bölgelerine çekme yarışına girmişlerdir²⁴⁷. Daha sonraları fonların sayısı ve aktarılan miktarlarda yıllar itibarıyla artış olmuştur. Bugün ise AB yapısal fonların AB bütçesi içindeki payını azaltmayı hedeflemektedir.

²⁴⁴ David Bailey-Lisa de Propis, "The 1998 Reform of the European Structural Funds: Entitlement or Empowerment?", **Journal of European Public Policy**, 9:3, Routledge, 2002, p. 423-424.

²⁴⁵ Marc E. Smyrl, "Does European Community Regional Policy Empower the Regions?", **Governance : An International Journal of Policy and Administration**, Vol : 10, UK 1997, p. 289-290.

²⁴⁶ Abuzer Pınar, Sibel İnce Arıkan, a.g.e, s. 102-103.

²⁴⁷ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Bölgesel Gelişmede Temel Araçlar ve Koordinasyon Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT, Ankara 2006, s. 11.

AB fonların temin edilebilmesi için projelerin hazırlanması gerekmektedir. Bu projeler önceden belirlenen kriterlere göre seçilen proje tekliflerinin finanse edilmesiyle yürütülmektedir. Esasen AB'nin uyguladığı bu sistem Toplulukların Yönlendirdiği Kalkınma Modeli'ni anımsatmaktadır. Bu modelin proje bazında krediler verilerek gerçekleştirilen, kamu-özel-gönüllü sektör işbirliğine dayanan, toplulukların kendilerini ilgilendiren kararlara katılımının esas olduğu ancak bütüncül bir kalkınma anlayışı sergileyemediği ifade edilen bir kalkınma modeli olduğu ifade edilmektedir.²⁴⁸ AB'nin fonlarla ilgili sistemi ve fon uygulamalarına eleştiriler de yöneltilmiştir. AB'nin fakir bölgelerini kalkınmasını sağlamada yeterince başarılı olamadığı, kalitesiz projelere yüksek fonların aktarıldığı, projelerin uygulanmasının prosedürler nedeniyle geciktiği, yatırımların ilave bir kalkınmayı doğurmadığı ve başarısızlığın ortaya çıktığı belirtilmektedir.²⁴⁹ Özellikle 1988'deki yapısal fonlarla ilgili düzenlemelerden sonra yerel-bölgesel yapıların ortaklık geliştirmedeki kapasitelerinden ve karar almada artan öneminden aynı düzeyde faydalanamadıkları ve Alman Lander'leri gibi önceden de güçlü olan yerel-bölgesel yapıların İngiltere gibi merkezi yapılardaki ülkelerin yapılarına göre daha fazla avantaj elde ettiği de belirtilmektedir.²⁵⁰ Ayrıca, bölgesel kalkınmaya önem atfeden ve kaynak tahsis eden ülkelerin AB fonlarından daha fazla pay alabileceği de ifade edilmektedir²⁵¹.

Fonların sayısında ve parasal miktarında önemli artışlar meydana gelmiştir. Örneğin 1988'de yapısal fonlarla, AB'nin bölgesel olmayan diğer kuruluşları arasında daha etkin bir işbirliği ve ortaklığı gerçekleştirmek amacıyla bir reform gerçekleştirilmiştir. 1988'den sonra çok düzeyli yönetim kavramının ve yerel-bölgesel aktörlerin AB açısından giderek yaygınlık kazanmaya başladığı görülmektedir. Ardından 1993'te Maastricht Antlaşması'nın bir sonucu olarak sosyal ve ekonomik uyum için Uyum Fon'u oluşturulmuş ve parasal birliği gerçekleştirmek

²⁴⁸ Yeşim Edis Şahin, "Sosyal Devlet Modelinden "Good Governance" Modeline Geçiş Sürecinde Kalkınma ve Planlama Anlayışında Gerçekleşen Değişim", "Şehircilikte Reform" **8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 27. Kolokyum**, TMMOB Şehir Plancıları Odası ve Mersin Üniversitesi, Mersin 2003, s. 121-122.

²⁴⁹ Willem Buunk-Hans Hetsen-Anton J. Jansen, "From Sectoral To Regional Policies : A First Step Towards Spatial Planning in The European Union?", **European Planning Studies**, Vol.7, No.1, Carfax Publishing, p. 82-83.

²⁵⁰ John B. Sutcliffe, "The 1999 Reform of the Structural Fund Regulations : Multi-level Governance or Renationalization", **Journal of European Public Policy**, 7:2, Taylor&Francis Ltd., UK 2000, p. 296.

²⁵¹ A. Halis Akder, "Conference Evaluation: Regional Development and Rural Poverty", **State Reform Regional Development and Rural Poverty**, TESEV Yayınları 22, İstanbul 2000, p.90.

için antlaşmanın sosyo-ekonomik hedeflerini gerçekleştirmek için mali bir araç olarak kullanılmaya başlamasıyla bir diğer reform gerçekleştirilmiştir.

1993'te 7 yıllık bütçe uygulamasına geçilmiştir. 1999'da yapısal fonlar konusunda yapılan düzenlemelerle AB Komisyonu ve yerel-bölgesel aktörlerin öneminin devam edeceğini göstermiştir. 1999'da 2000-2006 dönemine ait yapısal fonların öncelikleri, fonksiyonları, öncelikleri, idaresi, etkinliklerini sağlayacak hükümleri ve eşgüdüm konularını içeren tüzük onaylanmıştır. Ayrıca 1999'da AB açısından müzakerelerin devam ettiği ülkeler ve bu ülkelerin Birliğin üye ülkeleriyle kıyaslandığında kötü durumda olmasından ötürü fonların geleceği açısından önemli sayılmaktadır. Aday ülkelerin fonlardan yararlanmak istemesi, üye ülkelerin de mevcut kaynaklardan fedakârlık etmek istememeleri nedeniyle Agenda 2000 adlı bir belge yayınlanmıştır.

1999'daki yapısal fonlarla ilgili düzenlemeler yapısal fonların paylaşılması ve dağıtımında yoğunlaşma/bütünleşiklik(concentration), programlama, tamamlayıcılık ve ortaklık temel ilkeler olmuştur. Fonların yoğunlaşabilmesi için hedeflerin sayısı beşten üçe indirilmiştir. Yerelin ve bölgenin öneminin aynen korunmasının yanında programlama sürecinin kolaylaştırıldığı görülmektedir. 1999 düzenlemeleriyle gelen en önemli yenilik performansa bağlı fon tahsis etme sisteminin de ağırlık kazanmaya başlamasıdır. Buna göre, her üye ülkeye her bir amaç için tahsis edilecek fonların %4'lük bir yüzdesinin ilerisi için ayrılacağı ve Komisyon tarafından hedeflerine ulaşmada en başarılı olan ülkeye tahsis edilecektir.²⁵² 1999'da yapısal fonlarla ilgili yapılan düzenlemelerde dikkat çeken bir diğer önemli konu da sürdürülebilir kalkınmanın tüm AB fonları için 2000–2006 yılların arasında temel ilke olarak yer almasıdır.²⁵³ Bununla birlikte, AB 2007-2013 dönemi için yeni dönem bölgesel politikalarında rekabet gücünün artırılması, ekonomik ve sosyal uyumun sağlanması ve işbirliğinin geliştirilmesi öncelik alanları olarak belirlenmiştir. Yeni süreçte bölgelerin rekabet gücü ön plana çıkacaktır ve yapısal fonları bölgelerin rekabet gücüne ve performansına göre daha net biçimde aktarılacaktır.²⁵⁴

²⁵² John B. Sutcliffe, a.g.e, p. 301.

²⁵³ Timothy Moss-Heidi Fichter, "Promoting Sustainable Development in EU Structural Fund Programmes", *Innovation*, Carfax Publishing, Vol.17 No.1, UK 2004, p. 11.

²⁵⁴ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Politikaları ve AB'ye Ekonomik Sosyal Uyum Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT, Ankara, 2006, s. 16.

AB'nin bölgesel fonları daha etkin bir hale getirebilmek için 200-2006 arası dönemde üç temel hedefte toplamıştır.

Hedef 1: Kalkınmayı sağlamak ve kalkınma bakımından geri kalmış bölgelerin uyumunu sağlamak (ERDF, LEADER, URBAN, INTERREG ve EQUAL²⁵⁵ gibi). Gayrisafi Milli Hasıla(GSYİH) değerlerine göre son üç yıl içinde AB'nin ortalamasının %75'inden az olan bölgeler bu fondan yararlanabilmektedir.

Hedef 2: Yapısal sorunlarla karşılaşan bölgelerin ekonomik ve sosyal dönüşümünü desteklemek. Bu bölgeler sosyal ve ekonomik değişim geçiren ve yapısal güçlük çeken bölgeler olarak ifade edilmektedir.

Hedef 3: Eğitim ve istihdam politika ve sistemlerinin modernizasyonu ve uyumunu desteklemektir. Asıl hedef insan kaynaklarını daha nitelikli kılacak faaliyetleri gerçekleştirmektir. Bu bölgeler Hedef 1'in kapsamı dışındaki bölgeleri kapsamaktadır. İşsizliğin azaltılması, sosyal dışlanmaya özel önem atfedilmesi, eğitim programlarıyla istihdam olanaklarının artırılması, ekonomik ve sosyal değişikliklerin tanımlanması, gerekli uyumlaşmanın yapılması ve kadın-erkek arasında eşit olanaklarının geliştirilmesi amacıyla tahsis edilmektedir.

Türkiye tam üye olduğu takdirde tüm bölgeleri Hedef 1 kapsamında olduğu için ERDF'den yararlanabilecektir. Hedef 1 ise daha çok sanayisi geri kalmış bölgelere yöneliktir. İstanbul, Kocaeli, Adana ve İzmir gibi bölgeler Türkiye açısından sanayileşmiş bölgeler olsa da AB standartları açısından destek gerektirmektedir. Bununla birlikte Türkiye'nin, eğitim ve istihdam politika ve sistemlerinin uyumunu hedefleyen Hedef 3 kapsamında olduğu düşünülebilecektir. Çünkü işsizlik ve

255 ERDF: European Regional Development Fund (Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu), LEADER: (Yerel girişimlerle kırsal kalkınmayı sağlama amaçlı fon), URBAN: (Geri kalmış kentsel alanların ve kentlerin sürdürülebilir kalkınması amaçlı fon), INTERREG: (Sınırötesi, ülkelerarası ve bölgelerarası yardımlaşma amaçlı fon) , EQUAL: Emek piyasasının karşılaştığı eşitsizlik ve ayrımcılıklarla mücadele amaçlı fon). Ayrıntılı bilgi için bakınız: Ergüder Can, **Avrupa Birliği Bölgesel Politikaları ve Yapısal Fonlar Uyum Sürecinde Türkiye İçin Bir Değerlendirme**, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2004 ve <http://sagem.pau.edu.tr/dersnotlari/SAGEM%20AVRUPA%20B%20C4%B0RL%20C4%B0%20C4%9E%20C4%B0%20B%20C3%96LGESEL%20POL%20C4%B0T%20C4%B0KASI%20Yrd.%20Do%20C3%A7.%20Dr.%20Yaman%20KO%20C3%87AK.ppt>, Erişim: 14/07/2009.

tarımsal istihdam yüksek oranlardadır. Bu hedefler 2007-2013 uygulama döneminde değişiklik göstermiştir. Hedef 1 kapsamındaki kalkınmada geri kalan bölgeler Hedef 2 kapsamındaki ekonomik ve sosyal dönüşüm geçiren bölgeler ve Hedef 3 kapsamındaki eğitim sistemi ve istihdam teşviki başlıkları 2007 yılında sırasıyla uyum, rekabet edebilirlik ve işbirliği bölgeleri başlıklarıyla değiştirilmiştir²⁵⁶. Bugün fonlar konusunda AB, bölgesel politikaların kontrolü için üyeler karşısında daha hâkim ve güçlü bir konum elde ederek üyeleri ikinci pozisyona itmiştir²⁵⁷. Ayrıca, bu fonların yeni üye olan ülkeler tarafından daha fazlalıkla kullanılabilecek olması, hâlihazırda bu fonlardan en fazla istifade eden ülkelerin genişlemeye karşı tereddütlü yaklaşmasına neden olmuştur. Örneğin Yunanistan'ın İspanya ve Portekiz'in üyeliğine karşı çıkıldığı bilinmektedir. Türkiye'nin de AB'ne üye olması durumunda fonlardan en fazla yararlanacak ülke olacaktır. Bunun içinde bu İspanya, Portekiz ve Yunanistan gibi ülkelerin Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkmaları fonlardan en çok yararlanan ülkeler olmasıyla da açıklanmaktadır.

Türkiye açısından da bu fonlardan yararlanma konusundaki tecrübe eksikliği de dikkat çekmektedir. Bununla birlikte Türkiye'ye üyeliği durumunda AB'nin yapısal fonlar için belirlediği tüm hedeflerden önemli ölçüde kaynak aktarılacaktır. AB'nin eski üyeleriyle birlikte genişleme dalgasıyla yeni üyesi olan ülkelerin bu fonlardan Türkiye için feragat etmelerini beklemek mantıklı değildir. Türkiye-AB arasındaki müzakerelerin yapısal fonlar konusunda olumsuz etkileneceğini ileri sürmek yanlış olmayacaktır.

Bu fonlar üye ülkelere kullandırıldığı gibi aday ülkelere de kullandırılmaktadır. AB de bu fonların etkin bir şekilde kullanılması için bölgesel düzeyde kurumsal yapılanma ve kapasite geliştirme faaliyetlerine önem vermektedir. Aday ülkeler üye ülkelerin yararlandığı fonlardan yararlanamamaktadır. Türkiye AB'nin büyük ölçekli yatırımlar için Orta ve Doğu Avrupa aday üye ülkelerine kullandırdığı PHARE, ISPA, SAPARD gibi fonlardan Türkiye kaynak sağlayamamaktadır. Ancak, Türkiye'nin 1999 Aralık ayında Helsinki'de aday ülke ilan edilmesiyle Türkiye'de çeşitli fonlardan kaynaklardan yararlanmaya başlamıştır. Ayrıca, 2007'den itibaren Türkiye'yle birlikte Hırvatistan ve Makedonya'yı da ilgilendiren IPA adında yeni bir katılım öncesi araç kullanılmaya başlanmıştır. Bu yapısal araç kapsamında geçiş desteği ve kurumsal

²⁵⁶ Teresa Reeves, "Regional Development in the EU and Turkey", **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, 7-8 Eylül 2006, TEPAV-ODTÜ, Ankara, 2006, s. 32.

²⁵⁷ Ergüder Can, a.g.e, s. 28-210.

yapılanma, bölgesel ve sınırötesi işbirliği, bölgesel kalkınma, insan kaynakları gelişimi ve kırsal kalkınma başlıkları yer almaktadır²⁵⁸. Türkiye'nin hem üyelik öncesi hibe kaynaklardan hem de üyelik sonrası yapısal fonlardan etkin bir şekilde yararlanabilmesi için bölgesel/kurumsal altyapının hazırlanması gerektiği ifade edilmektedir²⁵⁹. Ancak, AB'nin yaşadığı genişleme süreci sonrasında bu fonların getirdiği önemli yükler sebebiyle AB bütçesine önemli katkıları sağlayan ülkelerarasında bir huzursuzluğun olduğu da bir gerçektir. Ayrıca, üyelik sonrası yapısal fonların kullanımında Türkiye'nin tamamı Hedef 1 kapsamında olacağından AB açısından Türkiye'nin üyeliğinin yapısal fonlar açısından getireceği yük de göz ardı edilmemelidir.

Bahsedilen eleştiriler sadece Türkiye'ye yönelik değildir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte küresel ekonomiye entegre olma yolunu seçen Doğu Bloğu ülkelerinin birçoğu AB'ne üyelik başvurusunda bulunmuşlardır. Ancak, AB tarafından Doğu Avrupa ülkelerine uygulanacak olan bölgesel kalkınma stratejisinin, Doğu Avrupa ülkelerinin birbirine eşit olmayan bölgesel potansiyeli nedeniyle, tek bir model yerine farklı bölgesel kalkınma modelleriyle sağlanması gerektiği ifade edilmiştir.²⁶⁰ Bu ülkelerin adaylık sürecinde ve üyelik sonrasında bu fonlardan yararlanabilecek olması da bu fonlar hakkında yeni tartışmalar yaratmıştır. Bu fonlardan bahsedilen ülkelerin de yararlanacak olmasının AB'ye entegre olma sürecinde AB'nin siyasi ve mali limitlerini aşması anlamına geleceği, AB'nin bölgesel politikasının bahsedilen ülkelerin entegrasyonuna hazırlıklı olmadığı, AB'nin yaptığı harcamaların ağırlıklı olduğu aktif bölgesel politikayla gerçek anlamda bir yapısal reformu gerçekleştirmenin güç olduğu, AB'nin aktif bölgesel politikasının olmaması durumunda aday ülkeler açısından üyeliğin cazip bir yanının kalmayacağı ancak mevcut uygulamanın aynen devamıyla da genişlemenin yapılabilir olmadığı ve AB'nin yeni üyelerinin tam ekonomik üye olamama ihtimalleri tartışılmaktadır.²⁶¹ Bununla birlikte, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin AB'ye üye olmasıyla birlikte bu genişlemenin finansal bir baskı ortaya koyacağı açıktır. Özellikle 2006 sonrasında yapısal fonlardan yararlanan toplumlarda yapısal fonlardaki azalmanın projelerin

²⁵⁸ Teresa Reeves, a.g.e, s. 34.

²⁵⁹ DPT, **Kalkınma Ajansları**, s. 33.

²⁶⁰ Ann Kennard, a.g.e, p. 210.

²⁶¹ Gregor van der Beek-Larry Neal, a.g.e, p. 589-605.

seçim önceliklerinde, desteklenen faaliyetlerde, kapasite yaratma ve toplumsal ekonomik kalkınmayla ilgili zor seçimlere neden olacağı düşünülmektedir.²⁶²

AB'nin yapısal fonlarının özellikle Doğu Avrupa ülkelerinin AB'ye aday olmasıyla birlikte yeni tartışmaların ortaya çıkardığını görmekteyiz. Doğu Avrupa ülkelerinin bu fonları kullanmalarıyla ilgili eleştiriler özellikle bu ülkelerde kurumsal bölgesel yapıların en zayıf bölgelerin aktif ortak olmalarını sağlayacak ölçüde gelişmediği noktasında toplanmaktadır. AB yerel ve bölgesel yapıların bölgesel politikaların oluşturulmasına ortaklık ilkesi uyarınca katılmasından yanadır. Ancak, bölgesel yönetim açısından AB'nin en zengin ve en yoksul bölgeleri arasında da bir heterojenlik vardır. En yoksul bölgelerin aşağıdan yukarıya bir şekilde politikaların hazırlanmasına ve uygulanmasına aktif ortak olarak katılmasında eksiklikleri ortaya çıkmaktadır. Bu olumsuzluğun bir diğer etkisi de yoksul bölgelerdeki bölgesel kurumsal kapasite eksikliği yapısal fonların bu bölgelere tahsisini de güçleştirmiş ve düzenlemelerin avantajlarından yararlanmalarını engellemiştir. Avrupa Komisyonu da bu eksikliğin farkına vararak özellikle Doğu Avrupa ülkelerinde bölgesel kurumsal zayıflıkların giderilerek AB yapısal fonlarından destek alabilmelerini sağlayacak yapıları kurmasını önermektedir. Ancak bunun da çok kolay olmadığı ve AB'nin en yoksul bölgelerinin yapısal politikalara katılabilmeyi öğrenmelerinin uzun bir süreçte gerçekleşebileceği ifade edilmektedir.²⁶³

AB, bölgesel kurumsal kapasitelerin artırılmasının sağlanabilmesi ve çeşitli olumsuzlukların giderilmesi sürecinin hızlandırılabilmesi için bölgelere tahsis edeceği yapısal fonların kullanılmasında, koordine edilmesinde ve bu fonlara başvurulmasında Bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasını öngörmektedir. Yani, Bölgesel kalkınma ajansları, AB fonlarından tam anlamıyla yararlanabilmek için yeni kurumsal yapılanmalardır²⁶⁴. Diğer bir deyişle, bölgenin ihtiyaçlarının ve önceliklerinin bölgedeki tüm aktörlerin katılımıyla saptanması ve bu önceliklere göre proje çağrılarının yapılması ve belirlenen ölçütlere uygun olarak yerel ihtiyaçlara

²⁶² John Shutt-Adrian Colwell-Strakis Koutsoukos, "Structural Funds and Their Impact: Signed and Sealed, But Can We Deliver?", **European Planning Studies**, Carfax Publishing, Vol. 10, No: 1, UK 2002, p. 124-128.

²⁶³ David Bailey-Lisa de Propriis, "EU Structural Funds, Regional Capabilities and Enlargement: Towards Multi-Level Governance", **European Integration**, Carfax Publishing, Vol.24, No:4, UK 2002, p. 303-318.

²⁶⁴ Carlos Nunes Silva-Stephen Syrett, "Governing Lisbon: Evolving Forms of City Governance", **International Journal of Urban and Regional Research**, Volume 30.1, March 2006, p. 102.

uygun proje üretme ve uygulama kapasitesinin geliştirilmesi ihtiyaçlarının AB bünyesinde kalkınma ajanslarının kurulmasına neden oluşturduğu ifade edilmektedir. Türkiye de bugün bu süreci yaşamaktadır.

2004–2006 Ön Ulusal Kalkınma Planı'nda Türkiye'nin bu süreçte merkezi ve yerel bazda AB'nin bu tür fonlarıyla finanse edilecek bölgesel kalkınma proje ve programlarını AB'nin kriterlerine göre hazırlayıp yürütecek kurumsal mekanizmaları oluşturma aşamasında olduğu ifade edilmektedir. Bu kurumsal mekanizmalardan belki de en önemlisi olan kalkınma ajanslarının mevzuatımıza girmesi 5449 sayılı ve 25.01.2006 tarihli Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'la olmuştur. Bu kanunun ajansların gelirleri ve yöneteceği fonları gösteren 19. maddesinde AB ve diğer uluslararası fonlardan sağlanacak kaynaklar Ajansların geliri olarak gösterilmektedir. AB'nin tahsis edeceği fonları tek elden koordine etme eğiliminde olduğu bilinmektedir. Türkiye'de de bu fonların hazırlanmasında ve yürütülmesinde kalkınma ajansları mevzuatla yetkin kılınmış görülmektedir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta bu fonların süreklilik arz edip etmeyeceğidir. Bilindiği üzere AB'nin fonları performansa dayalı olarak tahsis edilmektedir. Diğer bir deyişle hazırlanan projelerle sağlanan fonları yürütmedeki başarı daha sonraki fonların temini için önemli bir unsur olmaktadır. Bu fonlar her ne kadar 5449 sayılı kanunda Ajansların geliri olarak gösterilse de bu konuda esas olan süreklilik değil bu sürekliliği sağlayacak olan performanstır. Bunun açık bir göstergesi olarak fonlar konusunda AB, ülkelere belirli tahsisatlar yapmamakta daha fazla proje üretene daha fazla fon temin etmektedir.

Kalkınma ajanslarının AB fonları konusunda önemli bir odak noktası olacağı 5449 sayılı kanunun 20. maddesindeki giderler kısmında bir kere daha ortaya çıkmaktadır. Bu maddede Ajansların giderleri arasında tanıtım ve eğitim giderleri gösterilmektedir. Tanıtım giderlerinin Ajansın bölgeye yönelik olarak yürüteceği tanıtım faaliyetleri olduğu bilinmektedir. Ancak eğitim giderlerinde proje hazırlamaya yönelik verilecek eğitim giderlerinin önemli bir yer tutması gerektiği düşünülmektedir. Çünkü Türkiye'nin genel anlamda AB'den projeler için elde ettiği fonlar ve bunları hazırlayacak uzmanlar konusunda bir eksikliği bulunmaktadır. Eğitim giderlerinin bu eksikliği gidermeye yönelik olarak da kullanılması beklenmektedir.

Kalkınma ajansları bölgelerde hazırlanacak projelere hibe şeklinde fonlar temin edecektir. AB ve diğer uluslar arası kuruluşların fonlarından henüz yeterli kaynak sağlanamamıştır. Ancak, merkezin aktardığı bütçeden hibe niteliğindeki fonlar bölgede kullanılmaktadır. Örneğin İzmir Kalkınma Ajansı'nın 48.393.183 YTL tutarındaki 2007 bütçesinde projeler için ayrılan pay 38.886.524 YTL'dir. Bu da yaklaşık %80.35'lik bir orana denk gelmektedir. Sağlanacak bu fonların yürütülmesinde ajanslar uygulayıcı olmayacak, amaca/önceliklere uygun her kesime destek sağlanacak, aktif, yeterli izleme mekanizmaları oluşturulacak, performans ölçümü yapılacak, izleme sürecinde performansı artırmak temel amaç olacak, çeşitli aşamalarda değerlendirme yapılacak ve geçmiş uygulamaların deneyimlerinin gelecekteki uygulamalara esas teşkil etmesi sağlanacaktır²⁶⁵.

Bahsedilen sistemin uygulanmasındaki araç olan ajansların ülke genelinde tamamen kurulması sonrasında bu sistemin başarısı görülecektir. Ancak ülkemiz, bu yeni sistemle daha önce uygulamadığı bir kalkınma modelini de uygulamış olacaktır. İlkleri bünyesinde barındıran bu sistemin başarısının yine ülkenin başarısı olacağından hareketle yerel, bölgesel ulusal düzeyde kamu-sivil ve özel aktörler tarafından yüksek düzeyde sahiplenilmesi ve işbirliğine açık olunması gerekmektedir. Buna ilaveten bahsedilen fonlar konusundaki Türkiye'nin mevcut eksikliklerinin de kalkınma ajansları bünyesinde giderilmesine çalışılmalıdır. Ancak fonlar konusunda yarışmacı ortamın sürekliliği kadar Türkiye'nin AB'ye üyeliği durumunda oluşacak mevcut durum da göz ardı edilmemelidir.

²⁶⁵ DPT, **Kalkınma Ajansları**, s. 14.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ YAPILANMALARI, İŞLEVSELLİĞİ VE DURUM ANALİZİ

A. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARIYLA İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. Bölgesel Kalkınma Ajanslarıyla İlgili Tanımlar ve Ajanslara İlişkin Unsurlar

Küreselleşmeyle birlikte bölgeler kalkınmada, işbirliğinde ve rekabette öne çıkan unsurlar olmuştur. Bu süreçte kalkınma faaliyetlerinin koordine edilebilmesi amacıyla bölgesel kalkınma ajansları oluşturulmuştur. Bölgesel kalkınma ajansları farklı ülkelerde değişik yapılarda örgütlenseler de ulaşmayı hedefleri nokta birbirine yakındır. Kalkınma ajansları bölgenin yeni yatırımların odak noktası olması için bölgenin tanıtımının yapılması ve bölgeyle ilgili yatırımcılara ulaşım, altyapı, işgücü vb. konularda bilgi sağlamak ve rehberlik etmektedir. Bölgesel kalkınma ajanslarının beş ana konuda faaliyet göstermekte olduğu ifade edilmektedir. Bunlar finansal yardım veya destek sağlanması, yeni yatırım alanlarının ortaya çıkarılması, KOBİ'lere danışmanlık yapılması, bölgenin uzun vadeli kalkınma hedeflerinin belirlenmesi ve sosyal alanlardaki gelişmelere katkı sağlanmasıdır.²⁶⁶ Bölgesel kalkınma ajansları bölgenin rekabet gücünün artırılması, kalkınma hedeflerinin gerçekleşmesi ve yabancı yatırımın bölgeye çekilmesi gibi temel hedeflere yönelik kurulabilmektedir. Bir diğer tanıma göre de bölgesel kalkınma ajansları yerel ve bölgesel yönetimlerin dışında olmak kaydıyla kamu tarafından finanse edilerek kalkınmayı sağlamayı amaçlayan bölgesel kuruluşlardır. Bölgesel kalkınma ajanslarının yapısının devletten bağımsız, hedeflerinin geniş olması gerektiği (bölgesel rekabet, bölgesel gelişme, bölgeye yatırım girişinin artması gibi), çoklu araçların kullanılabileceği (çevresel iyileşme, sanayi altyapısı, danışmanlık gibi) belirtilmektedir.²⁶⁷

²⁶⁶ Kahraman Arslan, a.g.e, s. 287.

²⁶⁷ James T. Hughes, "The Role of Development Agencies in Regional Policy :An Academic and Practitioner Approach", **Urban Studies**, Vol.35, No.4, 1998, s. 616.

Bölgelerarası dengesizliklerin şiddetinin gelişmekte olan ülkelerde fazla gelişmiş ülkelerde daha az hissedildiğini görmekteyiz. Bir tanıma göre bölgesel kalkınma ajanslarının gelişmiş ülkelerde daha çok ulusal düzeyde denge oluşturmak için bölgelerarasındaki dengesizlikleri giderme amacını taşıdığı belirtilmektedir. Buradan gelişmiş ülkelerin bölgelerarası dengesizliklerini gidermede bölgesel kalkınma ajanslarından da yararlandığını görmekteyiz. Buna karşın, özellikle İngiltere'deki ajanslar konusundaki en önemli eleştirinin, ajansların hem gelişmiş hem de geri kalmış bölgelerde kurulmasıyla gelişmiş bölgelerin rekabetçi güçlerinin diğer bölgeler aleyhine durum yaratabilmesi ve bu sebeple bölgelerarasındaki dengesizliklerin giderilmesini değil bu dengesizliklerin daha da artmasına neden olduğu ifade edilmektedir²⁶⁸.

Bölgesel kalkınma ajansları bölgesel gelişme farklarını ortadan kaldırmak ve ekonomiyi canlandırmanın yanında halkın kalkınma sürecine katılımını sağlamayı hedeflemektedir. Kalkınma Ajansları yapısı itibariyle çok düzeyli katılımlı bir yapıyı zorunlu kılmaktadır. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda da bölgesel kalkınma ajansları, merkezi yönetimden bağımsız bir idari yapıda sınırları çizilmiş bir bölgenin sosyo-ekonomik koşullarını geliştirme amacına yönelik olduğu belirtilmektedir. IX. Kalkınma Planı Bölgesel Gelişmede Temel Araçlar ve Koordinasyon Özel İhtisas Komisyonu Raporu ise, bölgesel kalkınma ajansları, bölgesel kalkınma uygulamalarına ilişkin kararların ve politikaların katılımcı bir yapıda alındığı ve uygulandığı yerinden yönetim ve bölgesel strateji tasarım ve devletin üstlendiği kalkınma misyonunun toplumun farklı kesimleri tarafından paylaşılmasını kurumlar olarak tanımlanmıştır. Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği'nde (EUREDA) tanımında sektörel ve genel kalkınma problemlerini belirleyen, çözümüne yönelik faaliyetleri destekleyen bir yapıda olduğunu ifade etmektedir.

Kalkınma ajansları zayıf ve kuvvetli ajanslar olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu ayrım birçok yazar tarafından da yapılmaktadır. Zayıf ajanslar, bölgelerini "pazarlama" amacıyla faaliyet göstermektedirler. Esas amaçları bölgeye dışarıdan yatırım çekmektir. Bu tür ajanslar teknoloji transferi yanında etkinliklerini

268 Kevin Morgan, "The English Question, Regional Perspectives on a Fractured Nation", **Regional Studies**, 36, No:7, October 2002, s. 797-803.

arttırabilmek için yurtdışında ve kendi ülkelerinde ofisler açmaktadırlar.²⁶⁹ Avrupa'daki ajansların çoğu zayıf ajans konumundadır. Kuvvetli ajanslar da bölgeye yatırım çekme amacının yanında bölgede ekonomi ve iş hayatının gelişmesi, kentleşmenin ve çevrenin düzenlenmesi, istihdamın artırılması, altyapının geliştirilmesi, işletmelere fon temini, danışmanlık hizmetleri, potansiyelini kaybeden bölgelerin yeniden yapılandırılması, kırsal kalkınma gibi hedefleri de taşımaktadır. Kuvvetli ajansları çok yönlü ajanslar şeklinde de ifade edilmektedir. Bu tür ajanslar organize sanayi bölgeleri, bilim parkları, iş merkezleri geliştirmekte, bölgeye hibeler yapılmasına aracılık etmekte teknoloji transferini kolaylaştırmakta ve birçok konuda teknik danışmanlık hizmeti vermektedir.²⁷⁰ Bununla birlikte kuvvetli ajanslar ekonomik potansiyelini yitirmiş ve yatırım yapılamayan kentsel alanlara yönelik yeniden yapılandırma faaliyetleri, kırsal kalkınma, konut üretimi vb. faaliyetleri de üstlenmektedir.²⁷¹

Özetle, bölgesel kalkınma ajanslarının merkezi, yerel ve bölgesel yönetimlerden bağımsız olarak çalışarak faaliyet gösterdiği bölgenin potansiyelini harekete geçirip sosyal, kültürel, ekonomik vb. gibi alanlarda kalkınmanın sağlanmasına yönelik bölgeye özgü politikaları geliştirmekle görevli olduğu anlaşılmaktadır. Bölgesel kalkınma ajanslarının bölgenin potansiyelini ortaya koyarken, kalkınma hedeflerinin belirlenmesinde, stratejik planlama faaliyetlerinden yararlanmaktadır. Bunların hazırlanmasında ve uygulanmasında işbirliği ve bu sürece katılım bölgesel kalkınma ajansları için belirleyici unsurlardır. Kısaca, bölgesel kalkınma ajansları bölgenin potansiyelini belirleyerek yatırımcıları bölgeye çekme yoluyla bölgenin küreselleşme sürecine eklemlenmesini ve bu yolla da bölgelerarasındaki rekabeti, bölgesel ve içsel büyümeyi özendirmeyi amaçlamaktadır.²⁷² Rekabet görüldüğü üzere ajanslar için temel unsurdur. Ancak ajanslarda rekabetten bahsederken sosyal dışlanma oluşturacak bir unsur ortaya koymamak gerekmektedir. Ajanslar hem rekabeti sağlamaya önem verem bir yapıda

²⁶⁹ Neşe Kumral, "Bölgesel Gelişme Politikası Aracı Olarak Ekonomik Kalkınma Ajansları Ve Girişimciliğin Teşvikleri", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İzmir 1993, s. 51.

²⁷⁰ Aytül Güneşer Demirci, "Farklı Ülkelerde Bölge Kalkınma Ajansları", **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, Derleyen: Menaf Turan, Paragraf Yayınevi, Ankara, 2005, s. 187.

²⁷¹ Metin Berber-Ebru Çelepçi, "Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye'de Uygulanabilirliği", **Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Sempozyumu- 13-14 Ekim 2005**, www.metinberber.ktu.edu.tr/linler/kajans.pdf, s. 146-150.

²⁷² Yeşim Edis Şahin, "Küreselleşme ve Bölgeselleşme Sürecinde Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Değişim", s.140.

hem de örgütlenme açısından bürokratik olmayan ve hızlı çalışan bir yapıda olmalıdır. Ayrıca ajansların başarısı bir anlamda yönetim kurullarının işlevsel olabirliğine de bağlıdır²⁷³.

Kalkınma ajanslarıyla bölgelerarası rekabet ön plana çıkmaktadır. Bir görüşe göre bölgesel kalkınma ajansları sistemiyle dünya pazarında merkezi anlayış terk edilerek bölgelerin yerli ve yabancı yatırımcılara en iyi koşulları sağlamak için rekabet edecekleri ifade edilmektedir. Bununla birlikte rekabete dayanan bir iş çevresinin olması da Kalkınma ajanslarının işlevsel olabilmesi için sayılan unsurlar arasındadır²⁷⁴. Ancak buna karşın bölgelerarası rekabetle sağlamak istenen bölgelerarası eşitliğin gerçekleşmeyebildiği aksine var olan eşitsizliklerin daha da artacağı belirtilmektedir.²⁷⁵ Bölgelerarası rekabet gücünü geliştirmek kalkınma ajanslarının çoğunun amaçları arasında yer almaktadır.

Ajansların bölgenin potansiyelinin ortaya çıkarılmasına yönelik faaliyetleri öncelikli hedefleri arasında gelmektedir. Her bölgenin potansiyeli ve kapasitesi diğeriyle aynı değildir. Bölgelerde öne çıkan sektörler birbirinden farklı olabilmektedir. Ulusal kalkınma planlarında bölgelerin potansiyeli ve kapasitesiyle ilgili derinlemesine araştırmalar yapılmamaktadır. Daha çok genel anlamda kalkınmayla ve geri kalmış bölgelerle ilgili genel hedeflere yer verilmektedir. Kalkınma ajansları bölgenin potansiyelini ortaya koymak durumundadır. Ortaya koyulan bu potansiyele ve geliştirilen stratejiye yönelik hem bölgedeki hem ülkenin diğeri bölgelerindeki hem de yabancı yatırımcıları bölgelerine çekmeye çalışılmaktadır. Yatırımcıların bölgeye çekilebilmesi için bazı teşvik uygulamaları da yürütülebilmektedir. Bu süreçte yatırımcının bölgeyle ve yatırımıyla ilgili her türlü bilgi desteği ve rehberlik hizmetleri de kalkınma ajansları tarafından verilecektir. Bölgelere yapılacak bu yatırımlarla kalkınma ajanslarının bölgenin istihdamına da destek vermesi beklenmektedir. Bu noktada bir diğeri önemli konu da Ajansların göreviyle ilgili konularda başka kurumların da yetkili olup olmamasıdır. Bazı durumlarda aynı bölgede birden fazla ajans bulunabileceği gibi bu ajansların görevleri de benzerlik gösterebilmekte ve görevlerinde çakışmalar

²⁷³ Iain Deas- Kevin G. Ward, "From the 'New Localism' to the 'New Regionalism'? The Implications of Regional Development Agencies for City-Regional Relations", **Political Geography**, Pergamon, 19, 2000, s. 280.

²⁷⁴ Mark Whitehead, "In the Shadow of Hierarchy : Meta-Governance, Policy Reform and Urban Regeneration in the West Midlands", **Area**, Vol : 35 Issue 1, UK 2003, s.146-150.

²⁷⁵ Aytül Güneşer Demirci, a.g.e, s. 183-185.

gerçekleşebilmektedir. Eşgüdüm sorunlarının yaşanmaması hem bölgede geliştirilecek politikaların uygulanmasında ve bölge için lobicik yapılmasında Bölgesel kalkınma ajanslarının gücünü azaltabilecektir. Bunun yanında Ajansların başarısı için mutlak gerekli olan unsurlardan biri de ulusal politikalar tarafından verilen destek ve geliştirilen bölgesel politikaların ulusal politikalarla uyumudur. Bu da bölgesel kalkınma ajanslarıyla ilgili eşgüdüm tartışmalarının bir diğer boyutudur. Ancak genel olarak bakıldığında, kalkınma ajanslarının bölgesel gelişme araçlarının çatışmasını engelleyen ve eşgüdümünü sağlamaya çalışan bir konumda olduğu görülmektedir. Örneğin, 5449 sayılı kanunun 5/a maddesiyle ajansların yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına destek vermekle görevli olduğu belirtilmektedir. Buradan hareketle kentte hazırlanacak stratejik planların, bütünleşik bakış açısına sahip olması ve işbirliğine olanak tanıyabilmesi için yerel yönetimler, kalkınma ajansları ve üniversitelerin işbirliğinde hazırlanması gerekmektedir.

Yeni kalkınma yaklaşımlarıyla birlikte siyasi erkin tanımladığı şekilde, bürokratlardan halka (tavandan tabana) yürütülen stratejilerinin yerine halktan başlayan (tabandan tavana) kalkınma stratejileri tercih edilmeye başlanmıştır. Geliştirilecek bu kalkınma stratejilerinin siyasi müdahalelerden uzak olması beklenmektedir. Her ne kadar bürokrasiden ve siyasi müdahalelerden uzak bir yapıda olması beklense de devlet desteğinin varlığı bölgesel kalkınma ajanslarının başarısı için gerekli unsurlardan biri olduğu da sıkça dile getirilmektedir. Zaten çoğu Ajans ta devlet tarafından kurulmaktadır. Ajanslar her ne kadar devlet tarafından kurulsun da faaliyetlerinin yürütürken bağımsız olmaları beklenmektedir. Ayrıca, bölgesel kalkınma ajanslarının fiziksel, sosyal ve ekonomik yenileme faaliyetlerinin yönlendirilmesine odaklandıklarından dolayı dönüşümü ya da değişimi gerçekleştirmede en uygun ortam olduğu da belirtilmektedir. Bahsedilen dönüşüm ya da değişim için bölgesel kalkınma ajanslarının fiziksel, ekonomik ve sosyal yatırım önceliklerinin dengeli dağılımını sağlama amacıyla gerekli liderlik, yetenekler ve kaynaklara sahip olduğunu garanti etmesi gerektiği ifade edilmektedir.²⁷⁶ Özetle, bölgeye çekilmeye çalışılan yatırımlarla ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan bir kalkınmanın yaratılması hedeflenmektedir. Halktan başlayan (tabandan tavana) gerçekleşen bu süreçte kamu, sivil ve özel kuruluşların kalkınma sürecini benimsemeleri ve içselleştirmeleri gerekmektedir. Bunun içinde kalkınma stratejileri

²⁷⁶ Paul Gren Halgh&Keit Shaw, "Regional Development Agencies and Physical Regeneration in England: Can RDA's Deliver the Urban Renaissance?", **Planning, Practice&Research**, Vol.18, No.2-3, May-August, UK 2003, s. 162.

belirlenirken bölgedeki tüm unsurların sürece dâhil olmaları gerekmektedir. Böylelikle bölgesel kalkınma ajansları çatısında bölgeye özel politikalar üretilebilecektir. Kalkınma stratejileri oldukça geniş bir katılımı hazırlanmalı ve bu vasıtayla işbirliği ve güçbirliğinin gerçekleştirilmesi hedeflenmelidir. Ancak bölgesel kalkınma ajanslarının zamanla bölgesel planların hazırlanmasında öncü rolü üstlenmesine karşın bu planlar üzerinde merkezin denetim ve müdahale hakkının saklı tutulabilmesi sebebiyle ajansların öneminin abartılmaması gerektiği de düşünülmektedir.²⁷⁷ Bununla birlikte bütçeyle ilgili bazı yetkilerin bölgesel kalkınma ajanslarına devredilmesiyle birlikte daha az müdahaleci bir yapının oluşmasının beklendiği de ifade edilmektedir.²⁷⁸ Türkiye'deki durumu daha iyi anlamak için 5449 sayılı kanunun gerekçesine bakmak yeterlidir. Burada planlarda yönetim otoritesinin DPT olacağı bununla birlikte uygulamaya ilişkin bazı görevlerin ara kurumlarla paylaşılacağı, bölgesel gelişme politikalarını yerelde uygulayacak kurumsal mekanizma geliştirilmesi ve bu alandaki program ve projelerin yönetimine ilişkin bazı görevlerin kalkınma ajanslarına devredilmesinin öngörüldüğü belirtilmektedir. Kalkınma ajanslarıyla birlikte yerel aktörlerle işbirliği içerisinde bölgesel plan hazırlıkları gerçekleştirilmiştir. Bölgesel planlar konusundaki nihai onay yetkisinin DPT'ye ait olması hazırlanan planların bu noktada tam anlamıyla "bölgesel" olma özelliğini etkilemektedir. Ancak buna karşın İngiltere'de yetkilerin yerel yönetimlerden alınarak ajanslara devredilmesi ve ajansların üzerinde de merkezin sıkı denetiminin bulunması hem yerel yönetimlerin gücünü azalttığını hem de merkeziyetçi bir ortam oluşturduğu için eleştirilmiştir.

Bölgesel kalkınma ajanslarının birçok ülkede bölgesel kurumsal yapılar olarak kurulması benimsenmiştir. Ajansların hedeflerinin gerçekleştirilmesinde bilginin ve bilgi teknolojilerinin önemi açıktır. Bölgesel kalkınma ajanslarının bölgeye bilgi teknolojilerini getirmesi ve ARGE faaliyetlerine destek olması da beklenmektedir. 2008 yılında 26814 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5746 sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetleri'nin Desteklenmesi Hakkında Kanun, Kalkınma ajanslarının bu noktada ihtiyaç duyduğu destek ve işbirliğini sağlayabilecek niteliktedir. Bu anlamda bölgesel kalkınma ajansları bilgi çağının yerel potansiyelleri harekete geçirmek ve yerel işbirliği için sunduğu bir modeldir. Bu noktada üniversiteler, bölgesel kalkınma ajansları açısından son derece önemlidir.

²⁷⁷ Kevin R Cox, a.g.e, s.187.

²⁷⁸ Mark Whitehead, a.g.e, s.11.

Bölgeyle ilgili sağlanacak bilgi altyapısının üniversitelerle yapılacak işbirliği sonucu elde edilmesi beklenmektedir. Ayrıca, bölgesel inovasyon stratejisi hazırlanmasında da kalkınma ajansı ve üniversite işbirliği gerekmektedir. Bunun yanında üniversitelerle yapılacak işbirliği sonucu bölgenin güçlü ve zayıf yönleriyle yatırım stratejilerin belirlenmesi yanında ortak projeler geliştirilmesi de mümkün olacaktır. Özellikle üniversite-sanayi işbirliğinde artık üniversitelerin girişimci olduğu, bu amaçla örgütsel yapılarını değiştirdiği ve üniversitelerin bilim ve eğitim fonksiyonlarının yanına girişimciliği de ekledikleri belirtilmektedir.²⁷⁹ Bu bakış açısıyla üniversitelere bölgesel kalkınmada bölgesel bilgi ekonomisi ve toplumunun destekleyicisi, yenilikçi ve girişimci faaliyetlerin temel kaynağı ve bölgenin dışa açılmasındaki etkisiyle bölgede aktif bir rol oynadığına değinilmektedir. Bu noktada bilgi üretme ve bölgesel kalkınmaya destek sağlama noktasında üniversitelerin ciddi anlamda araştırma fonlarına gereksinimleri bulunmaktadır.²⁸⁰ Türkiye’de de öngörülen bu işbirliği 5449 sayılı kanunla da desteklenmiştir. Ayrıca, hazırlanacak projelerle AB ve diğer uluslararası kuruluşlardan fon temin edileceğinden dolayı üniversitelerin bu konuda vereceği destek önemlidir. Ancak bu fonlardan henüz Türkiye’nin beklenen düzeyde yararlanamadığı ve düşünülürse Türkiye’deki kalkınma ajanslarının bu fonlara dayanan bir kalkınma stratejisini ilk etapta başarıya götürme olanakları sınırlı görülmektedir. Bunun yanında yukarıda değinildiği gibi 5746 sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetleri’nin Desteklenmesi Hakkında Kanun bu noktada bir açılım sağlayabilecek niteliktedir.

B. DÜNYADA BÖLGESEL KALKINMA AJANSI UYGULAMALARI

3. Bölgesel Kalkınma Ajansları’nın Ortaya Çıkışı ve Gelişim Süreci

II. Dünya Savaşı sonrasında bölgelerarası farklılıklar belirginleşmiştir. Örneğin, Fransa’da Paris ve çevresiyle ülkenin kalanı, İtalya’da kuzey/güney arasındaki farklılıklar, Birleşik Krallık’ta İskoçya ve Galler’de eski sanayi bölgelerinin çökmesi nedeniyle yeniden yapılanma ihtiyacı duyulması gibi sebepler hem bu ülkelerde hem de diğer Avrupa ülkelerinde bölgesel kalkınmaya yönelik politikaların uygulamaya geçmesine neden olmuştur. Genel olarak bakıldığında gelişmiş ülkelerin-birkaç gelişmekte olan ülke de dahil olmak üzere- ulusal bir denge

279 Murat Çetin, “Bölgesel Kalkınma ve Girişimci Üniversiteler”, **Ege Akademik Bakış**, 7 (1), İzmir 2007, s. 218.

280 Jim Cleary, “The Entrepreneurial University and the Learning Economy in a Regional Context”, <http://www.aair.org.au/jir/2002Papers/Cleary.pdf>, s: 1-2, Erişim: 17/03/2009.

oluşturmak ve bölgelerarasındaki gelişmişlik farklarını gidermek için kalkınma ajanslarını kurdukları görülmektedir²⁸¹. Gelişmekte olan ülkelerde ise sosyal ve ekonomik farklılaşmalar nedeniyle bölgesel kalkınma ajansları konusu sınırlı derecede gündeme gelmiştir (Örn. Brezilya'da 1959'da kurulan Kuzeydoğu Bölgesi Kalkınma Ajansı/SUDENE)²⁸². Bugün özellikle AB üyesi ülkeler ve ABD başta olmak üzere birçok gelişmiş ülkede bölgesel kalkınma ajansları yerel ve bölgesel kalkınmada önemli kurumsal yapılanmalar arasındadır. Bu ülkelerde farklı statü, yapı ve işlevlerde kurulan ajanslar bölgesel planlama anlayışının yukarıda bahsedilen çerçevede köklü değişimlere uğraması nedeniyle 1980 ve 1990'lı yıllar sonrasında daha yaygın hale gelmiştir. Bununla birlikte yine yukarıda bahsedildiği gibi AB yapısal fonlarının da desteğiyle bölgesel kalkınma ajansları bazı bölgelerin geliştirilmesinde asli rol üstlenmiştir²⁸³.

Bölgesel gelişmenin II. Dünya Savaşı'ndan sonra artan önemi bölgesel kalkınma ajanslarını da bölgesel politika araçlarından biri haline getirmiştir. Ancak, bölgesel kalkınma ajansları II. Dünya Savaşı öncesinde de var olan yapılanmalardır. Örneğin, bölgesel kalkınma ajanslarının ilk uygulaması ABD'de Tennessee Valley Authority'dir(1930). Ancak, bölgelerarası dengesizliklerin II. Dünya Savaşı sonrası giderek derinleşmesi bu konuda ajansların kamuoyunun gündeminde daha sıklıkla tartışılmasına neden olmuştur. Hatta kalkınma ajansına sahip olmamanın diğer bölgelere karşı bir dezavantaj olduğu kanısı da yaygın bir şekilde dile getirilmiştir. Keza bu süreç Avrupa'da bölgelerarası dengesizliklerin yoğun olarak yaşandığı ve bu dengesizliklerin giderilmeye çalışıldığı bir dönemdir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ajanslar Avrupa'da 1950'lerde Avusturya, Belçika, Fransa ve İrlanda'da 1960 ve 1970'lerde Almanya, İtalya ve Hollanda'da, 1980'lerde Yunanistan, İspanya, Finlandiya ve Danimarka'da, 1990'larda Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Litvanya, Polonya, Portekiz, Slovakya, İsveç ve Ukrayna'da kurulmuştur. Özellikle 90 sonrası Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin AB ile bütünleşme girişimleri sonucu kalkınma ajanslarını kurmaları dikkat çekicidir. Kurulan bu çoğu ajansın Brüksel'de temsilciliği ve EUREDA'da üyelikleri bulunmaktadır.²⁸⁴

²⁸¹ Nifset Uzay, a.g.e, s. 69-70.

²⁸² DPT, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Bölgesel Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, s. 173.

²⁸³ DPT, **Kalkınma Ajansları**, s. 24.

²⁸⁴ Ergüder Can-Sibel Ersin, a.g.e, s. 130.

AB, kalkınma ajansı uygulamasına önem atfetmektedir. AB'nin aday ve üye ülkelere bölgesel politika açısından önerdiği modeldir. Bölgesel kalkınma ajansları kurulmamış olan geçiş ülkesi bulunmamaktadır. AB'nin bölgesel politikalarının yürütülmesinde ve bölgesel kalkınma amaçlı fonların kullanılmasında Bölgesel kalkınma ajansları hem AB'ye aday hem de üye ülkelerde kurulmuştur. Ayrıca, AB'ye üye ve aday ülkeler arasındaki gelişmişlik farkı da ajanslar vasıtasıyla giderilmek istenmektedir. Günümüzde Avrupa ülkeleri açısından ekonomik özerkleşme ve yatırımların bölgelere çekilmesi çabalarının dikkat çektiği görülmektedir. Bunun sonucu olarak rekabet odak noktası haline gelmiştir. AB'nin de kalkınma anlayışında bölgesel kalkınma konusunda bölgesel rekabete dayalı bir anlayışı benimsediği ifade edilmektedir. Bu süreçte bölgesel kalkınma faaliyetlerinin artık bölgelerarasındaki dengesizlikleri gidermesinin temel amaç olmadığı görülmektedir. Bu yeni süreçte kalkınma bölgelerarası rekabeti sağlayarak bölgenin küresel ekonomi içerisinde yer almasını hedeflemektedir. Bu süreçte önemi artan bölgesel/kurumsal yapılanmalardan biri de bölgesel kalkınma ajanslarıdır. Bununla birlikte Bölgesel kalkınma ajanslarıyla hedeflenen bölgelerarası rekabetin temini hedefiyle verimli sonuçlar alınmadığı, bölgeleri geliştiremediği ve bölgelerarasındaki eşitsizliklerin daha da arttığı belirtilmektedir.²⁸⁵ Ayrıca, bölgelerarası rekabeti özendirilmenin eşit olmayanlar arasında bir rekabete neden olacağı ve mevcut bölgelerarasındaki dengesizliklerin daha da derinleşeceği düşünülmektedir.²⁸⁶ En azından gelişmiş ve geri kalmış bölgelerde kurulacak ajansların yapısı arasında farklar bulunmalıdır. Ancak özellikle 1990 sonrasında birçok AB ülkesinde bölgelerarası rekabeti sağlayabilmek için yine de bu konuya odaklanan bölgesel kalkınma ajansları kurulmuştur.

Bölgesel kalkınma ajanslarının 1990 sonrasında AB bünyesinde artış göstermesinin bir diğer önemli sebebi de yapısal fonlardır. Bu fonların etkin bir şekilde dağıtılması hedeflenmektedir. AB bu fonları dağıtan ve bu fonlardan yararlanacak birimlerin birbirinden farklı olmasını istemektedir. AB bu fonların etkin dağıtımını sağlaması ve bölgesel politikasının yönetiminden sorumlu olması için bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasını önerdiği ve Türkiye'den de bu sebeple Ajansları kurmasını talep ettiği ifade edilmektedir.

²⁸⁵ Aytül Güneşer Demirci, a.g.e, s. 180-187.

²⁸⁶ Yeşim Edis Şahin, "Küreselleşme ve Bölgeselleşme Sürecinde Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Değişim", s. 141.

Özetle ve sonuçta, her ülkenin mali, ekonomik, siyasi, hukuki, uluslararası ilişkiler vb. yapıları birbirinden farklı olduğundan ötürü bölgesel kalkınma ajansları da farklı modellerde ortaya çıkmıştır.²⁸⁷ Esasen homojen bir ajans yapısının olmamasının altında yatan temel unsurların başında ülke uygulamalarına ve hatta bölge özelliklerine göre farklılaşan amaçlardır. Bunun yanında ajansların mali yapılarının ve finansal kaynaklarının da hangi kaynaklara dayandığı ülkenin siyasi, ekonomik ve kurumsal yapısına göre farklılık göstermektedir²⁸⁸. Bu sebeplerle ülkedeki Ajansların yapıları arasında da farklılıkların görülmesi de olağandır. Ajanslar ülkelerde benzer amaçlara sahip olsa da yapılarında ülkelere göre görülen farklılıklar son derece normaldir. Türkiye’de de oluşacak modelin Türkiye’nin yapısına uygun olması gerektiği de muhakkaktır. Bu noktada aşağıda ülkelerin ajans modelleri incelenmiştir. Bu kapsamda İngiltere hem üniter yapısı hem de merkezîyetçi konumu itibarıyla ayrıntılı incelenmiş diğer ülkeler hakkında da genel bilgiler verilmiştir.

4. Bazı Ülkelerde Kalkınma Ajansı Uygulamaları

a. İngiltere

Kalkınma ajansları konusundaki en dikkat çekici uygulama İngiltere’dedir. Büyük Britanya kapsamında ilk uygulama 1960’lı yıllarda İskoçya ve Adalar Kalkınma kurulu (Highland and Island Development Board) ve Orta Galler Kalkınma Şirketi’dir. 1970’li yıllarda İskoç Kalkınma Ajansı, Galler Kalkınma Ajansı ve Kırsal Galler Kalkınma kurulu oluşturulmuştur. Önceleri hükümet programları çerçevesinde projeler yürüten ve sınırlı alanlarda kendi karar verme yetkilerine sahipken daha sonra AB tarafından benimsenen 9 Ajans kurulmuştur ve ajansların görev ve faaliyet alanlarını belirleyen Bölgesel Kalkınma Ajansları Kanunu çıkarılmıştır²⁸⁹ İngiltere’deki Bölgesel Kalkınma Ajansları İdaresi’nin (England Regional Development Agencies (RDAs) yaptığı tanımlama ve amaçlar listesine göre bölgesel kalkınma ajansları, daha ileri bir ekonomik gelişme, iş etkinliğinin ve rekabetin, istihdamın ve gelişmenin artırılması ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmaktadır²⁹⁰. Bununla birlikte ajanslardan bölgesel politika, ekonomik kalkınma

²⁸⁷ Pınar Özen, **Bölge Kalkınma Ajansları**, TEPAV, Ankara 2005, s. 3.

²⁸⁸ Yahya Can Dura, “Dünya Uygulamaları Bağlamında “Kalkınma Ajansları”nın Yapısal Analizi”, **Türk İdare Dergisi**, Yıl:2007, Sayı: 455, s. 144-153.

²⁸⁹ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Bölgesel Gelişmede Temel Araçlar ve Koordinasyon Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, s. 70.

²⁹⁰ <http://www.rda.gov.uk>, Erişim: 03/11/2006

için yönetim ağının sağlanması için bölgede işbirliği ve ortaklıklar geliştirmek gibi görevlere sahip olduğu da belirtilmektedir. Ancak bu anlatılanlara ilaveten ajansların düşük bütçeyle ve ulusal düzeyde belirlenen hedefler çerçevesinde çalışmak durumunda kaldıkları ifade edilmektedir. Bunun sonucu olarak ajansların birçok *de facto* rolününün, merkezi yönetimin fon tahsis ettiği girişimlerin yönetilmesi haline dönüştüğü düşünülmektedir²⁹¹.

İngiltere’de Ajanslar özerk statüdedir ve finansmanı merkezi yönetim tarafından yapılmaktadır. Bu noktada dikkat çekici bir eleştiri siyasal sorumluluğu bulunmayan ajansların önemli kararlar alabilecek yapıda olması, halktan toplanan vergileri kullanma yetkisine haiz olması ve halkın bu kararları doğrudan denetleme yetkisine sahip olmamasıdır²⁹². Bununla birlikte, bakan ve parlamentoya hesap vermekle yükümlüdür. İngiltere’deki Ajanslararası eşgüdüm İngiliz Bölgeler Ağı (The English Regions Network) vasıtasıyla sağlanmaktadır.

İngiltere’de yönetim kurulu ve danışma kurulu/çalışma gruplarının öne çıktığı bir yapı mevcuttur. Advantage West Midlands 6 kişilik, Northwest Regional Development Agency 15, South East Development Agency 14 kişilik yönetim kurulu ile çalışmaktadır²⁹³. Çalışma gruplarının konularıysa oldukça çeşitlidir. Örneğin London Development Agency’de 2012 Olimpiyatlarıyla ilgili bir çalışma grubu bulunmaktadır.

İngiltere’de bölgesel kalkınma ajanslarıyla ilgili ilk yıllardaki deneyimler ajansların kısıtlı güçleri, bütçelerinde esnekliğin bulunmayışı ve merkezi yönetimin izleme ve denetleme çabalarını ortaya koymuştur²⁹⁴. İngiltere’deki dokuz ajansa aktarılması öngörülen yıllık yaklaşık 750 milyon £ civarında olduğu ve yetersiz bulunduğu düşünülmektedir. Bu kısıtlı bütçe sebebiyle ajansların planlama gibi önemli görevlerinin ajanslar kurulmadan önceki yapılarla ve STK'lara daha geniş

²⁹¹Costis Hadjimichalis-Ray Hudson, “Networks, Regional Development and Democratic Control”, **International Journal of Urban and Regional Research**, Vol: 30.4, December 2006, p. 866-867.

²⁹²Yahya Can Dura, a.g.e, s. 162-163.

²⁹³ http://www.adrnodest.ro/present_institutions_cdr.php,<http://www.nwda.co.uk/who-we-are/the-board.aspx>, http://www.seeda.co.uk/About_SEEDA/Board_Members/, Erişim: 09/10/2007

²⁹⁴Danny Mac Kinnon-N.A. Phelps, “Regional Governance and Foreign Direct Investment: the Dynamics of Institutional Change in Wales and North East England”, **Geoforum** 32, 2001, p.266.

katkı yapma olanağı vererek gerçekleştirilmesi gerektiği önerilmektedir²⁹⁵. İlaveten, İngiltere'deki ajansların bütçelerinin bölgelerarasında farklılıklar gösterse de o bölgeye yapılan toplam kamusal harcamaların %1'inden büyük olmadığı belirtilmektedir.

İngiltere'de ajanslar kurulmasını takip eden ilk altı ay içerisinde bölgesel gelişme stratejilerini oluşturmak zorundadırlar. Bu stratejilerde temel nokta bölgesel ekonomik performansın geliştirilmesi ve bölgesel rekabet gücünün artırılmasıdır. Bununla birlikte bölgeye özgü unsurların stratejide yer almasına ve ulusal politikalarla bölgesel politikaların uyumlu olmasına özen gösterilmektedir²⁹⁶. İlaveten bu stratejilerin belirlenmesinde karar alma konumunda olan kişilerin seçiminin belirsiz bir şekilde işlediği ve bu konumda olan kişilerin yeterli temsil gücüne sahip olmadıkları eleştirileri de yapılmaktadır²⁹⁷. Benzer bir eleştiri de Blair hükümetinin seçilmiş bölgesel meclislerin yerine iş çevreleri tarafından başkanlık edilen bölgesel kalkınma ajanslarını benimsediği yönündedir²⁹⁸.

İngiltere'deki ajanslarda dikkat çeken bir diğer unsur da ajansların bölgelerini yatırım, çalışma ve yaşama için çekici yerler haline getirmek gibi genel bir hedefi de taşıdıklarıdır. Bununla birlikte beşeri gücün geliştirilmesi de ajansların hedefi dâhilindedir. Çalışanların becerilerinin artırılmasını, daha iyi işlerde çalışmalarının sağlanmasını bölgenin kapasitesinin artması kapsamında değerlendirmek daha uygundur. İnsana yapılan yatırımlara da ekonomik değeri nedeniyle önem verilmektedir. Diğer bir deyişle, beşeri unsurların ya da istidam kapasitesinin artırılması sosyal bir nitelik taşısa da İngiltere'deki ajanslar açısından bu konunun daha çok ekonomik boyutuyla değerlendirildiğini görmekteyiz.

İngiltere'de Ajansların denetimi sıkı bir şekilde yürütülmektedir. Ajanslar bağlı olduğu Ticaret ve Sanayi Bakanlığı'nın denetiminin yanında Hazine ve Sayıştay denetimine de tabidirler. Bununla birlikte merkezi yönetim de bölgesel kalkınma ajanslarını bölge kurulları aracılığıyla da denetlemektedir.

²⁹⁵ Iain Deas- Kevin G. Ward, a.g.e, s. 279-280.

²⁹⁶ Mustafa İldırar, a.g.e, s. 123-124.

²⁹⁷ Costis Hadjimichalis and Ray Hudson, a.g.e, p. 867.

²⁹⁸ Peter North-David Valler- Andrew Wood, "Talking Business: An Actor-Centred Analysis of Business Agendas for Local Development", **International Journal of Urban and Regional Research**, Volume: 25.4, December 2001, p. 830.

İngiltere’de yerel yönetimlerin bazı hizmetlerin yürütülmesinde merkezi yönetimler yanında bölgesel kalkınma ajanslarıyla da muhatap olmalarının yerel yönetimlerin üzerinde bir kademe daha meydana getirdiği bunun da hizmetlerin yürütülmesinde yavaşlamaya yol açtığı ifade edilmektedir. İngiltere için yerel yönetimlerin bazı yetkilerinin bölgesel kalkınma ajanslarına devredilmesi ve Ajanslar üzerinde merkezin sıkı denetimi dikkate alındığında “yerelleşmeden çok merkezileşmeye” hizmet ettiği düşünülmektedir. Bu görüşlere karşın İngiltere’de bölgesel kalkınma ajanslarına ve genel olarak kalkınma sürecine özel sektör, sendikalar, sivil toplum örgütlerinden temsilciler yer aldığı, bu katılımcıların olabildiğince adil temsiline dikkat edildiği de ifade edilmektedir. Esas amacın kalkınma sürecine bütün aktörlerin katılımını sağlamak olduğu belirtilmektedir. Ancak, üniversiteler ve iş dünyası arasında işbirliğinin düşük olduğu, sektörler arasında küresel rekabete açılmada farkların bulunduğu, kamu sektörünün verimliliğinin ve kamu hizmet kalitesinin düşüklüğü önemli eleştiri noktalarıdır²⁹⁹. Katılımı sağlayacak bazı aktörlerde kapasite eksikliği bazı aktörler arasında da işbirliği eksikliğinin olması katılım ve işbirliği kültürünün oluşmasına önemli bir engel teşkil ettiği düşünülmektedir. İngiltere’de bölgesel kalkınma ajanslarıyla ilgili yapıya bakıldığında;

- Bölgesel kalkınma ajansları bölgeleriyle ilgili öncelikleri ve stratejileri belirlemede daha büyük serbestilerin verildiği,
- Bazı ajansların doğrudan yatırım konusunda faaliyet gösterirken bazı ajansların bu konuda istekli olmadığı,
- Bölgesel ekonomik stratejileri fiziksel yenileme faaliyetlerinin bölgesel ekonomik performansa katkısı boyutuyla çeşitlilik gösterdiği,
- Bölgesel kalkınma ajanslarının bölgesel ekonomik stratejileri ve bölgesel planlama rehberleri arasında çatışma ve uyumsuzluk çıkmasının muhtemel olduğu,
- Bölgesel kalkınma ajanslarının iş ve eylem planlarının Avrupalı yatırımcıların kendi faaliyetlerine katılmalarını garanti altına alma konusuna çok az yer verdiği,
- Bölgesel kalkınma ajanslarının faaliyetlerini sürdürmek için alt-bölge stratejileri geliştirdikleri ve alt-bölge ortaklarına fon sağladıkları,

²⁹⁹ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Bölgesel Gelişmede Temel Araçlar ve Koordinasyon Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, s. 70.

- Bazı bölgesel kalkınma ajanslarının dışında çoğu ajansın kentsel değişim ya da dönüşümü sağlamaya istekli olmadıkları ve bu kapasiteye de sahip olmadıkları görülmektedir³⁰⁰.

2001'den bu yana da İngiltere'deki bölgesel kalkınma ajanslarının yeni bir fon sistemine tabi olduğu görülmektedir. Bu sisteme göre, Ajanslar fonların bölgenin öncelikleri doğrultusunda bölgeye en çok yarar sağlayacak şekilde kullanımı konusunda bölgesel ortaklara danışmak ve birlikte çalışmak için daha fazla serbestliğe/özerkliğe kavuşmuştur.³⁰¹ Bu bir anlamda bölgenin durumuna göre fon aktarımının sağlanması anlamına gelmektedir. Genel olarak İngiltere'de Ajansların 3 temel amaca yöneldiği ifade edilmektedir;

1. **Ekonomik Amaçlar:** Bölgelerin rekabet gücünün artırılması başta olmak üzere bölgenin ekonomik performansının ve stratejisinin belirlenmesi, istihdamın ve üretkenliğin artması, bölgelerarası dengesizliğin azaltılması, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ve bölgenin fiziki koşullarının iyileştirilmesidir.
2. **Yönetmel Amaçlar:** Kamu hizmetlerinin planlanması, yürütülmesi ve eşgüdümüne ilişkin sorunların aşılmasına ilişkindir.
3. **Siyasal Amaçlar:** Yetki ve gücün bölgelere aktarılmasıyla karar vermenin bölgelerde gerçekleşmesini, katılımın sağlanarak bölgesel yönetişimin oluşmasını sağlamaya yöneliktir³⁰². Bu amaçlarla birlikte düşünüldüğünde aşağıdaki tablo İngiltere'deki bölgesel kalkınma ajanslarını yöneldikleri amaçlar ve temel unsurlar bakımından gösterdiği için ülkemizdeki uygulama için de önemlidir.

³⁰⁰ Paul GreenHalgh&Keit Shaw, a.g.e, p. 169-171.

³⁰¹ Rupert Waters-Helen Lawton Smith, "Regional Development Agencies and Local Economic Development: Scale and Competitiveness in High-technology Oxfordshire and Cambridgeshire", **European Planning Studies**, Carfax Publishing, Vol: 10 No: 5, 2002, p.636.

³⁰² Koray Karasu, "İngiltere'de Bölge Kalkınma Ajansları", **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, Derleyen: Menaf Turan, Paragraf Yayınevi, Ankara, 2005, s. 211-229.

Tablo 3 İngiltere'deki Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın Özellikleri

<p>Güneydoğu İngiltere Kalkınma Ajansı (South East England Development Agency) (SEEDA)³⁰³</p> <p>-Güneydoğu İngiltere Kalkınma Ajansı 1999'da kurulmuştur ve bölgenin sosyo-ekonomik kalkınmasından sorumludur.</p> <p>-SEEDA'nın amacı rekabet gücünü arttırıp, iyi eğitilmiş iş gücü yetiştirip, toplumu destekleyip, doğal kaynakları ve kültürel mirasları koruyarak bölgeyi başarılı kılmaktır. .</p> <p>-SEEDA çevre, ulaşım, yüksek eğitim, araştırma ve geliştirme, kültür, ekonomi, istihdam, işbirliğinin geliştirilmesi ve bölgeci farkların giderilmesi unsurları üzerinde faaliyet göstermektedir.</p>	<p>Londra Kalkınma Ajansı (London Development Agency) (LDA)³⁰⁴</p> <p>-Genel olarak bakıldığında Londra Kalkınma Ajansı'nın çalışmaları Londra'nın yenilenmesi, beşeri gücün kapasitesinin artırılması, yatırımcıyı cesaretlendirmek ve rekabet gücünü arttırmak ve pazarlama&Londra'nın geliştirilmesi konularına odaklanmıştır. Aynı zamanda Londra Kalkınma Ajansı sürdürülebilirlik, sağlık ve fırsat eşitliği konuları üzerinde de hassasiyetle durmaktadır.</p> <p>-Londra Kalkınma Ajansı beşeri yatırımlar, altyapı, pazarlama ve girişimcilik yatırımları Ekonomik Kalkınma Stratejisi'nin ana temalarıdır.</p> <p>-Bahsedilen temalar aynı zamanda Londra Belediye Başkanı'nın da vizyonunu yansıtmaktadır.</p>	<p>Güneybatı İngiltere Bölgesel Kalkınma Ajansı (South West of England Regional Development Agency) (SWRDA)³⁰⁵</p> <p>-SWRDA 1999 yılında kurulmuştur.</p> <p>-SWRDA, Güneybatı İngiltere'nin ekonomisini geliştirmek, bölgesel amaçlarla uyuşan projeler geliştirmek, insanların, altyapının, girişimciliği geliştirmek ve bölgeyi güçlendirmek, ekonomik başarıyı sağlayabilmek için en etkin yöntemleri kullanmak ve diğer kurum ve kuruluşlarla işbirliğini sağlama amacındadır.</p> <p>-Ekonomik başarının sağlanabilmesi için başarılı olabilecek sektörleri desteklemek, bazı alanlardaki sosyal ve ekonomik gereksinimlere yeni fırsatlar yakalayabilmeleri için daha fazla eğilmek, bölgesel ekonomi liderliği sağlamak ve güneybatının yaşamak, çalışmak ve yatırım yapmak için daha cazip olması konularına odaklanılmıştır.</p>
<p>Doğu İngiltere Kalkınma Ajansı (East of England Development Agency) (EEDA)³⁰⁶</p> <p>-EEDA İngiltere'nin doğusunun sürdürülebilir ekonomik gelişme ve yenilenmesini sağlamak, bölgenin ekonomik performansını geliştirmek ve Birleşik Krallık'ın en üst seviyesinde kalmasını sağlamayı amaçlamaktadır.</p>	<p>Doğu Midlands Kalkınma Ajansı (East Midlands Development Agency) (EMDA)³⁰⁷</p> <p>-EMDA, iş eşitsizliğini azaltmak, becerilerin geliştirilmesi, yenilik, uluslararası yatırım ve bölgeye yatırım çekilmesi, çevre, yatırımcıya uygun ortamın sağlanması, ulaşım, bilgi ve</p>	<p>Advantage West Midlands Kalkınma Ajansı³⁰⁸</p> <p>-1999'da İngiltere'nin bölgelerini sürdürülebilir ekonomik kalkınmaya yöneltebilmek için diğer kalkınma ajanslarıyla birlikte kurulmuştur.</p> <p>-Advantage West Midlands ekonomik başarıyı sağlama amacındadır. Bunun için kamu,</p>

³⁰³ <http://www.seeda.co.uk>, Erişim: 08/01/2007

³⁰⁴ <http://www.lda.gov.uk>, Erişim: 08/01/2007

³⁰⁵ <http://www.southwestrda.org.uk>, Erişim: 08.01.2007

³⁰⁶ <http://www.eeda.org.uk>, Erişim: 08/01/2006

³⁰⁷ <http://www.emda.org.uk>, Erişim: 08/01/2006

³⁰⁸ <http://www.advantagewm.co.uk>, Erişim: 08/01/2006

<p>-EEDA, Doğu İngiltere'nin ekonomik kalkınmasını yönlendirmek, ekonomik sorunları çözmek ve yenilikçi yolları birlikte bulabilmek için kaynakların bir araya gelmesini sağlamak ve Doğu İngiltere'nin ekonomik kalkınmasına kaydadeğer bir katkı yapacak yatırımları desteklemek gibi üç temel role sahiptir.</p>	<p>haberleşme teknolojileri, turizm ve kültür, kırsal kalkınma ve kentsel dönüşüm konularında faaliyet göstermektedir.</p> <p>-2020 itibariyle Doğu Midlands'ın, büyüyen ve yenilenen iş kapasitesine sahip, iyi kalitedeki işlerde yetenekli kişilerin çalıştığı ve çekici yaşam koşullarının sağlandığı bir bölge olması hedeflenmektedir.</p>	<p>gönüllü ve sivil toplum, özel sektörle strateji geliştirmek ve projeleri desteklemek için birlikte çalışmaktadır.</p> <p>-Advantage West Midlands'ın vizyonu yatırım, çalışma, ziyaret, yaşamak ve yaşayanlara refah sunabilmek konularında dünya çapında bir bölge olmaktır</p> <p>-Advantage West Midlands iş, beceriler, altyapı, topluluklara yönelik yatırımlar, bölgenin ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımı, sürdürülebilir kalkınma, kentsel ve kırsal dönüşüm, eşitlik, çeşitlilik ve katılım konularında faaliyet göstermektedir.</p>
<p>One North East Kalkınma Ajansı³⁰⁹</p> <p>-One North East Kalkınma Ajansı da 1999'da kurulmuştur ve iş yaratmak ve sürdürmek, başarı ve yüksek yaşam kalitesi sağlama amacındadır.</p> <p>-One North East ekonomik kalkınma ve yenilenmeyi hızlandırmak, iş hacminin ve etkinliğinin, yatırımların ve rekabet edebilirliğin artması, yeni iş alanları yaratmak ve değişen ekonominin gereklilerini karşılamak için iş becerilerini geliştirmek amaçlarına yönelmiştir.</p>	<p>Yorkshire Forward Kalkınma Ajansı³¹⁰</p> <p>-Genel olarak ajans Amaç bölgeyi yaşama, çalışma ve yatırım için dünya çapında bir konuma oturtmaktadır.</p> <p>-Ajansın ekonomik vizyonu başarılı ve sürdürülebilir ekonomi sayesinde yaşam ve, çalışma için güzel bir yer yaratmaktır. Bu amaçla kırsal ve kentsel yenilenmeye önem verilmektedir.</p> <p>- Sosyal bütünleşme ve öğrenen bölge olma amacıyla bölgenin potansiyelini tespit etmek, iş olanaklarını geliştirmek ve sürdürülebilir ekonomi olma hedefiyle bölgenin tüm potansiyelini kullanmak noktaları Bölgesel Ekonomik Strateji'nin temel unsurlarıdır.</p>	<p>Kuzeybatı Kalkınma Ajansı (Northwest Development Agency) (NWDA)³¹¹</p> <p>-NWDA kamu, özel, gönüllü ve akademik sektörlerle bölgesel ve yerel düzeyde birlikte çalışmaktadır. Amaç, bölgenin rekabet gücünün gelişimi, becerilerin geliştirilmesi ve ekonomik kalkınmanın sağlanmasıdır.</p> <p>-NWDA iş hacminin büyümesi ve yatırımcının cesaretlendirilmesi, yatırımcının ihtiyacı olan işgücünün temini, ekonomik büyüme koşullarının sağlanması, bölgeyi etkin ulaşım ve iletişim altyapısına bağlamak ve bölgenin yaşam kalitesini yükseltmekten sorumludur.</p>

³⁰⁹ <http://www.onenortheast.co.uk>, Erişim: 08/01/2006

³¹⁰ <http://www.yorkshire-forward.com>, Erişim: 08/01/2006

³¹¹ <http://www.nwda.co.uk>, Erişim: 08/01/2006

Yukarıdaki tablo 3 incelendiğinde İngiltere'deki bölgesel kalkınma ajanslarının ekonomik hedefleri gerçekleştirmeyi daha fazla öne çıkardıkları görülmektedir. Diğer bir deyişle ekonomik kalkınma hedefi İngiltere'deki ajanslarda daha belirgin bir şekilde yer almaktadır. Bunun dışında ajansların bölgelerinin rekabet gücüne katkı sağlaması en fazla önem atfedilen konular arasındadır. Bölge içindeki dengesizliklerin ya da genel anlamda ülke genelinde bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi hedefi daha az yer almaktadır. Ancak, günümüz kalkınma anlayışlarına yönelik birçok eleştiride, bölgelerin rekabet gücünün artırılarak küresel pazarda yer almasının sağlanmasının bölgelerarası dengesizliklerin azaltılması çabalarının önüne geçtiği yer almaktadır. İngiltere'deki ajanslar bu eleştirinin bir kanıtı gibidir.

b. Diğer Bazı Ülkelerden Bölgesel Kalkınma Ajansı Örnekleri

İtalya'da da tek bir bölgesel kalkınma ajansı modelinden bahsedilememektedir. 1960'larda başlayan kalkınma ajansı uygulaması farklı biçim ve statülerde uygulanmıştır. Bu biçim ve statüler farklılık gösterse de İtalya'daki ajansların büyük çoğunluğu kamu limited şirketi biçimindedir. 1990'lardan sonra AB tarafından aktarılan yapısal fonlardan yararlanma, projelerin üretilebilmesini sağlama, bölgelerin potansiyelini ortaya çıkarma, yatırımların çekilmesi, girişimlerin teşvik edilmesi için devlet eliyle bölgesel kalkınma ajansları kurulmuştur. Bununla birlikte devlet eliyle kurulan Bölgesel kalkınma ajanslarının yanında yerel inisiyatifle kurulan, KOBİ'lere dayalı faaliyet gösteren ancak kamu yaptırımlarından yoksun olması nedeniyle projelerin gerçekleştirilmesinde önemli güçlükler yaşanabilen ve kamu-sivil-özel aktörlerle arasında eşgüdüm sorunlarının yaşandığı Ajans modelleri de bulunmaktadır.³¹² İtalya'da ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde faaliyet gösteren ajanslar bulunmaktadır. Devlet eliyle kurulmuş ajanslara AB'nin geri kalmış güney İtalya'ya yönelik yapısal fonlar aktarması sebep olarak gösterilmektedir. Bu tür ajansların kurulmasında da bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi amacı açıkça görülmektedir. Genel olarak bakıldığında İtalya'da ajanslar hizmet verip karşılığında para alan ve kar amacı güden bir konumdadır. İtalya Ulusal Ajansı ise, ulusal anlamda kalkınma faaliyetlerini yürütmektedir ve bölgesel şubeleri bulunmaktadır. Bölgesel şubeler de kar amacı gütmektedir. İtalya'daki ajanslar belli bir amaç ya da birden çok amacı sağlamaya yönelik kurulabilmektedir.

³¹² Pınar Özen, a.g.e, s. 17-20.

İtalya'daki kalkınma ajansı modelinin önemli bir diğer noktası da yatırım destek ofisleridir. İtalya da yatırım destek ofisleri ekonomik kalkınmanın hızlandırılması, istihdamın artırılması ve yatırımcının önündeki bürokratik engelleri azaltmak amacıyla ortaya çıktığı belirtilmektedir. Yatırım destek ofisleri İtalya'da sadece bilgi ve tavsiye sağlamakla sınırlı değildir. Bu hizmetlere ilaveten yeni bir sanayi tesisinin yer seçimi ve çalışmaya başlaması veya mevcut sanayi tesisinin genişlemesi, yeniden yapılanması, yenilenmesi için de gerekli tüm izinleri sağlamaktadır. Bu şekilde yatırımcılar için gerekli olan izinleri alma süreleri en aza indirilmeye çalışılmıştır³¹³.

İtalya'daki ajanslar içerisinde dikkat çeken bir uygulama Emilia-Romagna bölgesindeki ERVET Kalkınma Ajansıdır. Kuruluşunda bölgesel yönetime bağlı bir kamu kuruluşu niteliğindeki daha sonraki yasal düzenlemelerle bölgesel kalkınma ajansına dönüştürülmüştür. ERVET bölge yönetimlerinin inisiyatifiyle kurulmuştur. 1970'lerde az gelişmiş sanayi bölgelerinin gelişmesine katkı sağlama, KOBİ'lere dayalı bölge ekonomisi oluşturmak amacıyla taşırken günümüzde işletmelere yönelik inovasyon, kalite geliştirme, teknoloji transferi, ürün sertifikasyonu bilgi ve danışmanlık, piyasa analizi, know-how gibi hizmetlerin yanında bölgenin sosyo-ekonomik gelişimi için politikaların hazırlanması ve uygulanmasında bölgesel ve yerel kurumları desteklemek gibi geniş bir yelpazede yetki ve görevlere haiz olmuştur³¹⁴. İtalya'daki ajansların genel karakteristiğine uygun biçimde ERVET'te belirtilen hususlarda hizmet vermekte ve karşılığında para almaktadır.

İtalya'da yönetim kurulu, denetim kurulu ve uzmanların yönlendirdiği çalışma gruplarından oluşan bir yapı görülmektedir. Örneğin ERVET'te, 7 kişiden oluşan yönetim kurulu ve 3 kişiden oluşan denetim kurulu, Milano Metropoli 8 kişilik yönetim kurulu ve 5 kişilik denetim kurulu ve planlama, muhasebe, kalite ve güvenlik, bilgi teknolojileri gibi çalışma grupları bulunmaktadır. Her grubun uzman bir yöneticisi bulunmaktadır. Lamoro Agenziadi'de 8 kişilik yönetim kurulu ve 3 kişilik denetim kurulu bulunmaktadır. Yine benzer bir şekilde çalışma grupları ve bunların başında

³¹³ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Bölgesel Gelişmede Temel Araçlar ve Koordinasyon Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, s. 13.

³¹⁴ Roberta Dall'Olio, "Regional Development and Governance in Emilia-Romagna: the ERVET Experience", **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, 7-8 Eylül 2006, TEPAV-ODTÜ, Ankara 2006, s. 64-65.

bir yönetici/uzman yer almaktadır³¹⁵ Yukarıdaki örnekler dışında yerel yönetimler tarafından kurulan ajanslar da bulunmaktadır. Bu ajanslar daha küçük ölçekte faaliyet göstermekte ve bütçeleri de ağırlıklı olarak kamu kaynaklı olmaktadır³¹⁶.

Fransa'da kalkınma ajanslarının idari yapıyı merkeziyetçilikten adem-i merkeziyetçi yapıya dönüşmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir. Fransa'da ajanslar çoğunlukla dernek statüsünde görevlerini sürdürmektedir. Bu sayede özel sektöre rahatlıkla danışmanlık hizmeti verebilmektedir. Bunun yanında yerel yönetimler de ajans kurucusu olabilmektedir. Yasal statüsü kamunun dışında olsa da fiilen kamunun hizmetindedir. Özerklikleri bulunmaktadır ve ağırlıklı olarak teknik uzmanlık kurumu olarak kabul edilmektedir³¹⁷.

Fransa'daki kalkınma ajansı uygulamasına bakıldığında ALSACE Bölgesel Kalkınma Ajansı dikkat çekmektedir. ALSACE Bölgesel Kalkınma Ajansı, bölgeye yabancı yatırımcı çekmek, özel sektör ve kamu sektörü arasındaki tüm sorunları tek elden hızla çözmek ve bu şekilde bölgesel kalkınmaya ivme kazandırmayı hedeflemektedir. ALSACE Bölgesel Kalkınma Ajansı bölgeyi Paris'ten sonra Fransa'nın en gelişmiş bölgesi haline getirmiş ve birçok yabancı yatırımcıyı bölgeye çekmenin yanında kişi başı ihracatın artmasını, ARGE ve yeniliğe verilen önemin artmasını ve bölgede elde edilen karın artmasını sağlamıştır³¹⁸.

Fransa'da yönetim kurulları yanında uzmanların ve onların yönlendirdiği grupların öne çıktığı yapı mevcuttur. Örneğin Paris Development, Paris Belediye Başkanı tarafından atanan 8 kişilik yönetim kurulu ve bunun yanında konularında uzman yaklaşık 20 kişi çalışmaktadır. Agence de Developpement de la Reunion'da ise daha çok özel sektör temsilcilerinden oluşan bir yönetim kurulu mevcuttur³¹⁹.

Avusturya federal bir ülke olmakla birlikte bölgesel kalkınma ajansları konusunda ülkenin 1995'te AB'ye üye olması sonrasında bir hareketlilik yaşanmıştır. Esasen Avusturya'da faaliyetleri arasında Avusturya'da yatırım yapmak isteyen

³¹⁵ <http://www.ervet.it/htmleng/organi.asp>, <http://www.milanomet.it/en/chi-siamo/board.html>, <http://www.lamoro.it/eng/organizzazione.lasso>, Erişim: 09/10/2007

³¹⁶ İzmir Kalkınma Ajansı, **Avrupa'da Kalkınma Ajansları**, Tükemat AŞ, İzmir 2008, s. 374-378.

³¹⁷ y.a.g.e, s. 231-246.

³¹⁸ Nifset Uzay, a.g.e, s. 88-89.

³¹⁹ <http://www.parisdeveloppement.com/qui-sommes-nous/nos-instances-dirigeantes.html?langue=2>, <http://www.adreunion.com/English/index.asp>, Erişim: 09/10/2007

yatırımcılara danışmanlık yapma, yerli şirketlerin dış ülkelere açılabilmesine ya da dış ülkelerin şirketleriyle ortaklıklar kurabilmesi için yardımda bulunmak gibi unsurlar yer alan ulusal kalkınma ajansı 1984'te kurulmuştur. Eyaletler düzeyinde ise bölgesel ekonomik kalkınmanın eyaletlerde bulunan ekonomik kalkınma ajansları tarafından desteklendiği ve bu amaçla ulusal ajansın dışında 9 eyaletin kendi kalkınma ajanslarının bulunduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte bazı şehirlerde dış yatırımcıyı çekmeye çalışan ve ulusal ajansla işbirliği içinde çalışan yerel ajanslar da kurulmuştur³²⁰.

Almanya da federal bir ülkedir ve bölgelerin ekonomik gelişmesinden federe devletler ve federal devletler birlikte sorumludur. Bu işbirliği çerçevesinde düzenli bölgesel gelişme, bölgenin rekabet gücünü geliştirilmesi, bölgesel eşitsizliklerin azaltılması ve toplu ekonomik gelişmenin sağlanması hedeflenmektedir. Almanya'daki ajanslar, AB ve üyesindeki ajanslara göre farklılıklar göstermektedir. Ayrıca ajanslar bölgedeki finans kuruluşları ve yatırım bankalarıyla da sıkı bir işbirliğindedir.³²¹

Almanya'daki ajanslar temel olarak bölgelerine dışardan yatırımcı çekmeye çalışmaktadır. Bu amaçla politika ve sanayide istikrar, çok gelişmiş bankacılık sistemi, kalifiye işgücü, düşük enflasyon oranı, yüksek verimlilik ve düşük risk gibi unsurları ön plana çıkarmaktadırlar³²². Almanya'daki ajanslardan biri dünyanın en gelişmiş bölgelerinden biri Stuttgart kentindeki Gesellschaft für Internationale Wirtschaftliche Zusammenarbeit (GZW)'dir. Pek çok uluslararası nitelikte yatırımın yer aldığı bölgenin dünyanın birçok ülkesinde tanıtım amaçlı ofisinin bulunduğu görülmektedir. Bu ofislerle hem yabancı yatırımcı bölgeye çekilmeye çalışılmakta hem de bölgedeki firmaların yurtdışına açılmasına destek olunmaktadır.

Berlin ekonomisine canlılık getirmek, Berlin ve çevresine yatırımları çekerek işsizliği düşürmek ve yerleşiklerin yaşam standardını yükseltmeyi amaçlayan Yeni Berlin Ekonomik Kuruluşu ve Düsseldorf ve çevresindeki ağır sanayideki gerileme sonrası ekonomiye canlılık getirme amacıyla kurulan Kuzey-Ren-West Phallia

³²⁰ Mustafa İldırar, a.g.e, s. 131-132.

³²¹ İzmir Kalkınma Ajansı, a.g.e, s. 28.

³²² Neşe Kumral, "Bölgesel Gelişme Politikası Aracı Olarak Ekonomik Kalkınma Ajansları Ve Girişimciliğin Teşvikleri", s. 57.

eyaletinin kalkınma kuruluşu Almanya'daki diğer bazı kalkınma ajanslarıdır³²³. GZW Kalkınma Ajansı'nın açtığı tanıtım ofislerinin hem bölgeye yatırımcı çekme hem de bölgenin yatırımcılarını dış pazara açılmasına aracılık etme şeklindeki iki yönlü işlevi dikkat çekicidir. Esasen bölgenin ekonomik gelişimi üzerine odaklanan ajanslarının benzer görülen faaliyeti bölgeye yatırımcı çekilmesi için alanların gösterilmesi, tanıtım ve rehberliktir. Bunu gerçekleştirirken de teknolojiden ileri düzeyde yararlanmaktadırlar.³²⁴

Tanıtım ofisleri açılmasına diğer ajanslardan daha fazla önem atfeden ajanslar da vardır. Örneğin Fransa'daki DATAR tanıtım ofisleri aracılığıyla doğrudan yatırımı bölgelerine çekme hedefinin birincil nitelikte olduğu görülmektedir³²⁵. Bu Türkiye'deki ajansların açacakları ofisler için önemli bir referans olmalıdır. Bununla birlikte Kuzey-Ren-West Phallia eyaletinin kalkınma kuruluşu da Avrupa açısından gerileyen sektörlerin bulunduğu alanlarda kurulan ajanslar açısından önemli bir örnek konumundadır.

Almanya'da federal yapıya bağlı olarak değişken bir yapı görülmektedir. Ancak ağırlıklı olarak görülen yapı sınırlı sorumlu şirketler ve kamu hukuku organizasyonları şeklindedir. Örneğin, Wirtschaftsförderung Region Stuttgart GmbH – WRS 1 ajans müdürü, 13 kişilik yönetim kurulu ve bu kurulda ayrıca 4 kişilik danışma amaçlı üye bulunmaktadır. Investitionsbank Berlin'de ajansı temsil etme, hazine, risk yönetimi vb. görevlere haiz ve ajans içindeki bazı atamaları gerçekleştiren 2 kişilik yönetim kurulu ve yönetim kurulunun görevlerini yerine getirebilmesi için yardımcı vasıfta 9 kişiden oluşan Yönetmel Kurul (Administrative Board) bulunmaktadır.³²⁶

Hollanda'daki ajansların yasal statüsü kamu limited şirketi (kamu sınırlı sorumlu şirketi) statüsündedir. Hollanda da ajanslar faaliyet gösterdikleri alanda yeni firma oluşumunu teşvik etmek, sosyo-ekonomik yapıyı güçlendirmek, sanayi

³²³ Mustafa İldırar, a.g.e, s. 132-133.

³²⁴ İzmir Kalkınma Ajansı, a.g.e, s. 68.

³²⁵ Douglas Yuill, **Regional Development Agencies in Europe An International Comparison of Selected Agencies**, Gower Publishing, England 1982, p. 4.

³²⁶<http://wrs.region-stuttgart.de/sixcms/detail.php/264015>,

<http://www.investitionsbank.de/en/desktopdefault.aspx/tabid-135/>, Erişim: 09/10/2007

girişimleri bölümüne destek vermek, tercih edilen ekonomik faaliyetleri korumak ve işsizliği azaltmaya yönelik faaliyetler yürütmektedir³²⁷.

Çek Cumhuriyeti'nde ajansların bazıları yerel ve bölgesel otoriteler bazıları da merkezi otorite tarafından kurulmuştur. Kurulan ajanslar ekonomik ve sosyal kalkınmanın desteklenmesi ve bölgesel stratejilerin uygulanması amacıyla kurulmuşlardır ve yarı özerk statüdedir³²⁸. 1993'te ilk olarak Bölgesel Kalkınma Bakanlığı'na bağlı olarak kurulmuşlardır. Yerel inisiyatif tarafından kurulan ajanslar Ticaret Odaları, belediyeler, bölgesel yönetimler tarafından kurulmuştur. Bunlar aşağıdan yukarıya kalkınma yaklaşımı açısından temel aktörlerdir. Bugün NUTS III düzeyinde, kalkınma ajansı olarak tanımlanan 14 bölgesel kalkınma ajansı bulunmaktadır. Görev olarak bölgenin tanıtımı, yerel yönetimler ve özel sektöre danışmanlık hizmeti vermek, işbirliği ve yabancı sermayeyi çekmek ve bölgesel kalkınmada kilit rolde bulunma gibi görevleri vardır. Bunların yanında kamu ve özel sektör arası işbirliğini geliştirmek ve bölgenin imajını geliştirmek gibi faaliyetlerde de bulunmaktadır.³²⁹ Ayrıca Çek Cumhuriyeti'ndeki ajanslar bölgesel programlama yapmaya ve strateji geliştirme sürecine katılmakta, bunun yanında AB ve bölgesel kalkınma amaçları için de Bölgesel Kalkınma Stratejisi taslağı gibi bazı dökümanlar hazırlamaktadır. Devlet, bölgesel yönetim ya da AB fonları tarafından ortaklaşa finanse edilen kalkınma programlarında da yönetim ve uygulama rolleri bulunmaktadır. Ajanslar anonim şirket statüsündedir ve girişimciliği desteklemektedirler³³⁰. Çek Cumhuriyeti'nde ajansların yanında 2001 yılında bölgesel konsey, komite ve idareler kurulmuştur. Bunların görevleri AB'nin bölgesel politikasına uyumu sağlama amaçlı olup kalkınma programlarını idare etme, finansal denetim ve değerlendirme kapsamlıdır. Ancak AB'nin ise kalkınma ajanslarına desteği düzenli olmamıştır. Bu nedenle de Kalkınma Ajanslarının kapasitesinin azalmasına ve bölgesel kalkınmanın güçlü aktörü olmasına engel olmuştur. Bunun yanında Çek Cumhuriyeti'ndeki ajanslar özel sektör ve kamu sektörünün projelerine aracılık etmekte ve kendileri de proje geliştirerek bölgelerinin kalkınmasına önemli

327 İzmir Kalkınma Ajansı, a.g.e, s. 251-252.

328 Emin Çetin Haşar, "Yerel Kalkınma kuruluşları (YKK'ler) ve Bölgesel kalkınma ajansları (BKS'lar)", **II. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim "Çok Düzlemli Yönetişim" Sempozyumu**, TEPAV-Ege Üniversitesi, İzmir, 25-25 Ekim 2007, s. 457.

329 İzmir Kalkınma Ajansı, a.g.e, s. 176-177.

330 Irene McMaster, "Czech Regional Development Agencies in a Shifting Institutional Landscape", **Europe-Asia Studies**, Vol. 58, No.3, May 2006, s. 356.

aktörler haline gelmişlerdir.³³¹ Slovakya'daki ajanslar da ulusal kalkınma planıyla uyumlu olarak bölgesel kalkınma planı hazırlamakla görevlidir. Yani benzer yapı Slovakya'da da bulunmaktadır. Çek Cumhuriyeti'nden farklı olarak ajanslar kar amacı gütmeyen kuruluşlar statüsündedir³³².

Çek Cumhuriyeti'nde de yönetim kurulu, denetim kurulu ve uzmanların bulunduğu yapı görülmektedir. Örneğin, Regionali Rozvojova Agentura Usti bölgesinde yer almaktadır ve bölgede Belediyeler, bölge yönetimi, Ticaret odası, Ziraat Odası, Ticaret Birlikleri ve üniversitenin dengeli katılımına ve dağılımına dikkat edilmiştir. Uzmanların yönlendirdiği yapı burada da dikkati çekmektedir. Ajans, 5 kişilik yönetim kurulu, 6 kişilik denetim kurulu ve 20 kişilik uzmandan oluşmaktadır.³³³

Romanya'da ise Bölgesel Kalkınma Kanunu 1998'de yürürlüğe girmiştir. Buna göre ajanslar kar amacı gütmeyen, kamu görevi yerine getiren kuruluşlar statüsündedir. Romanya'da seçilmiş il meclisleri kendi insiyatifleriyle bir araya gelerek kalkınma bölgesini oluşturmaktadır. İl meclisi başkanları ve valilerin bir araya gelmesiyle Bölgesel Kalkınma Konseyi oluşmaktadır. Bölgesel kalkınma ajansı da bu konseye bağlıdır. Valilerin konseyde oy hakkı bulunmamaktadır. Romanya'daki ajanslardaki Yönetim Kurulları ise, Türkiye'deki Yönetim Kurulu ve Kalkınma kurulu'nun yetkilerine haiz bir yapıdır. Yönetim kurullarının üye sayıları 20 civarındadır ve kamu, sivil ve özel ortakların katılımıyla oluşmaktadır. Örneğin West Regional Development Board 16 üye, South Muntenia Development Board 28 üye, North-East Regional Development Agency 24 üyedir³³⁴.

Yatırım projelerinin finansal operasyonlarının bölgesel kalkınma ajansları tarafından Hazine'nin bölge idaresi aracılığıyla kullanıldığı görülmektedir.³³⁵ Buradan Romanya'daki bölgesel kalkınma ajanslarının yatırımlar konusunda önemli bir role sahip olduğu görülmektedir. Planlama konusunda ise farklı yaklaşımlar dikkati

³³¹ İzmir Kalkınma Ajansı, a.g.e, s. 195.

³³² Serap Kayasü-Suna S. Yaşar, "Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Kalkınma Politikaları: Yasal ve Kurumsal Dönüşümler", **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, 7-8 Eylül 2006, TEPAV-ODTÜ, Ankara 2006, s. 204.

³³³ <http://www.rra.cz/eng/?a=rra&p=index>, Erişim: 09/10/2007

³³⁴ <http://www.adr5vest.ro/index.php?page=domain&did=49>,
http://www.adrmuntenia.ro/upl/pdf/Componenta_CpDR_Sud_Muntenia.pdf,
http://www.adrnordest.ro/present_institutions_cdr.php, Erişim: 09/10/2007

³³⁵ Emre Koyuncu, a.g.e, s. 11.

çekmektedir. Bazı ajanslar yereldeki ortaklık gruplarının koordinasyonu olgusuna vurgu yaparken bazıları da bölgesel düzeydeki tematik ortaklıkları ile çalışmıştır. Bunun yanında AB üyelik sürecinde kurulan Avrupa Entegrasyonu Bakanlığı, Romanya'daki ajansların üzerinde merkezi kontrol eksikliğinin bir zayıflık olduğunu sürekli olarak belirtmektedir. Ajans çalışanları da Avrupa Entegrasyonu Bakanlığı'ndan destek alamadıkları konusunda rahatsızdır. Genel olarak bakıldığında Romanya'da ajanslar yerelleşmede bir araç olmaktan ziyade merkezi politikaların uygulayıcısı konumundadır³³⁶.

Macaristan'da Bölgesel Kalkınma Kanunu 1996 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla bölgesel kalkınmayı koordine etmek için il kalkınma meclisleri kurulmuştur. Daha sonra oluşan Bölgesel Kalkınma konseyleri bölgesel ve yerel düzeyde gönüllülük temeline dayanmaktadır. Bu konseyler belediyeler, odalar, sendikalar, merkezi yönetim temsilcilerinden oluşmaktadır. Zamanla il düzeyinde kurulan bu konseyler il meclislerinden daha güçlü hale gelmiştir. Bu konsey bölgesel kalkınma ve programlama görevini yürütmektedir. 1998'de de NUTS örgütlenmesine geçilmiştir. Kalkınma konseylerinin zorunlu hale gelmesiyle de odaların ve yerel aktörlerin rolü zayıflamıştır. Ancak bu konseylerin yasal statüleri belirsizdir ve rolleri konusunda fikir ayrılıkları bulunmaktadır. Geniş görevlerine ve kaynaklarına karşın bu konseyler devletin kaynak dağıtma mekanizmasının yerini alamamıştır. Birincil görevi, bölgesel kalkınma planları hazırlayarak bölgedeki kalkınma sürecini koordine etmektir. Bölgesel Kalkınma Konseyleri bir ajans tarafından desteklenmektedir ve bu ajanslar daha çok şirket statüsündedir.³³⁷

AB'ye katılımdan sonra ise yapısal fonların yürütülmesinde merkezi yönetimin yetkiyi kendinde toplama istekliliği sonrasında bölgesel konseylerin bölgesel politikalar konusunda etkisi azalmıştır.³³⁸ Bölgesel kalkınma ajansları konseyler altında konseylerin yürütücüsü olarak örgütlenmiştir. Bölgesel kalkınma ajansları konusunda geliştirilmiş bir kamu kaynağı bulunmamaktadır.³³⁹ Bu da Macaristan için bölgesel politikaların başarıya ulaşması önündeki en büyük engellerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

³³⁶ Richard Harding, "Regional Development Agency Experiences in England and Romania", **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, 7-8 Eylül 2006, TEPAV-ODTÜ, Ankara 2006, s. 119-127.

³³⁷ İzmir Kalkınma Ajansı, a.g.e, s. 406-407.

³³⁸ Emin Çetin Haşar, a.g.e, s. 455.

³³⁹ Emre Koyuncu, a.g.e, s. 12.

Birçok AB aday ülkesinde olduğu gibi Polonya'da da bölgesel politika ve bölgesel kalkınma sorunundaki en yeni aktörler kalkınma ajanslarıdır. Ajansların önemli bir bölümü anonim şirket statüsünde kurulmuştur. Bu süreçte ajansların kamu kurumu statüsünde olmamaları diğer kamu kurumlarıyla olan ilişkilerinde sorunlara neden olmuştur. Bu da ajansların statüsünde değişiklik yapılmasına yol açmıştır. Bu değişikliklerle ajanslar dernekler ve vakıflar yasasına tabi tutularak sivil toplum örgütü sayılmışlardır³⁴⁰. Ancak sivil toplum örgütü modeli de hantal bürokratik işlemler nedeniyle verimsiz çalışmaya neden olmuştur. Sonuç itibarıyla Polonya'daki ajanslarda yeniden şirket modeline doğru bir gidiş görülmektedir.³⁴¹ Esasen ajansların statüsüyle ilgili bu belirsizlik ortamı ajansların kuruluş aşamasından beri tartışılan bir konudur. Ajansların her bölgedeki amacı bir birinden farklılık gösterse de esas amaç bölgesel gelişme farklılıklarını ortadan kaldırmaktır.

Polonya'da ajanslar yerel yönetimlerden ya da merkezi yönetimden destek alamamışlar ve kendi faaliyetlerini kendileri finanse etmek durumunda kalmışlardır. Bu da mali kaynaklarda bazı yetersizliklere neden olmuştur. Ayrıca, bölgedeki kurum ve kuruluşlararası yeterli işbirliğinin sağlayamamasına rağmen Polonya'da ajanslar özerk bir yapıya sahip olabilmıştır.³⁴²

Büyük bir kısmı anonim şirket olarak kurulan Polonya kalkınma ajanslarının kuruluş sermayesi hükümet tarafından verilmektedir. Bu katkı kuruluş aşamasında aynı katkı şeklinde de olabildiği için bu durum ajanslarda nakdi sıkıntılar oluşturmuştur³⁴³. Bölgesel stratejilerin oluşturulmasını hedefleyen ajanslar kamu-sivil-özel sektör arası işbirliğini oluşturma amacıyla faaliyet göstermektedir. Polonya'daki ajanslar ortak bir amaca sahip değildir ancak birçok ajans için ortak sayılan tanıtım, yatırımcıya danışmanlık ve destek ve ortaklıklar geliştirmek gibi hizmeti de yürütmektedir. Ajanslar ulusal düzeydeki Polonya Kalkınma Ajansı tarafından finansal olarak desteklenmektedir. Polonya'daki ajansların çoğu anonim şirket olarak örgütlenmiştir. Polonya'da Kalkınma Ajansları Birliği NARDA'ya göre Polonya ajanslarının önündeki üç temel engel; hükümet bütçesinden sürekli bir finansmanın sağlanmaması, kamusal fayda sağlayan kuruluşlar hakkında bir

³⁴⁰ Yahya Can Dura, a.g.e, s. 167.

³⁴¹ TEPAV, "Polonya'da Kalkınma Ajansları", <http://www.tepav.org.tr>, s. 9-10, Erişim: 24/10/2008

³⁴² H. Cesurhan Taş, "Bölgesel kalkınma ajanslarına Yönelik Eleştiriler ve Son Gelişmeler", **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 456, Eylül 2007, s. 150.

³⁴³ İzmir Kalkınma Ajansı, a.g.e, s. 429.

yasanın olmaması ve ajansların kar elde etme ve bölgesel kalkınmayı sağlama sorumluluklarını aynı anda yerine getirmeye çalışmaları olarak gösterilmiştir³⁴⁴. Türkiye'deki ajanslar genel bütçe vergi gelirlerinden yerel yönetimlere aktarılacak transfer ödeneğinden pay ayrılacaktır. Ancak, bu noktada yapılması gereken genel bütçeden aktarılacak paylar dışında ajans gelirlerinde ajansların kendi gelirlerini sağlayıp kendi ayakları üzerinde durmasını sağlayacak mekanizmaları oluşturmak olmalıdır. Çünkü ajanslar ancak bu şekilde özerk bir faaliyet alanı bulabileceklerdir.

Portekiz, AB ülkelerinin geneline göre geri kalmış durumdadır. 1999'da ilk kalkınma ajansı uygulaması başlamıştır. Kurulan ajansların amacı, bir ülkenin herhangi bir bölgesini kalkınma politikaları çerçevesinde ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan kırsal bölgelerin daha iyi duruma getirmektir.³⁴⁵ Portekiz'deki ajanslar farklı yapıdadır. Bir kısmı kar amacı gütmeyen kuruluş bir kısmı da ananaim şirkettir. Ancak ajanslardaki genel eğilim merkezi yönetimden bağımsız ve işletme tarzı örgütlenme yapısındanır.³⁴⁶ Diğer deyişle Portekiz'deki ajanslarda merkezi yönetimin ağırlığı düşük seviyededir. Ajansların yönetsel yapısında da özel sektör ağırlıklı bir yapıdır. Bir başka görüşe göre de Portekiz'deki ajanslar merkezi yönetimin kurduğu ve aşağıdan yukarıya kalkınma anlayışının etkisiyle özel koşullar çerçevesinde ortaya çıktığı belirtilmektedir. Ajansların statüsü ise kamuya bağlı olmayan kamu-özel sivil birçok ortak arasındaki bir ortaklıktır. Buna karşın birlik, limited şirket gibi farklı şekillerde de örgütlenebilirler. Portekiz ajansları kendi finans kaynaklarını temin edebildikleri gibi hizmet sunumu yoluyla da gelir elde edebileceklerdir³⁴⁷.

3. Bölgesel Kalkınma Ajansı Uygulamalarının Genel Değerlendirilmesi

Bölgesel kalkınma ajanslarının yasal statüleri de ülkelere göre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin, ajanslar Almanya'da Yarı özerk kamu şirketleri, İspanya'da Özel hukuka tabi kamu kuruluşları, Fransa'da Karma ekonomi şirketleri, Belçika'da Belediyeler arası ajanslar, Romanya ve Danimarka Vakıf, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Slovakya ve Polonya'da Kamu-özel sektör şirketleri, İsveç'de

³⁴⁴ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Bölgesel Gelişmede Temel Araçlar ve Koordinasyon Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, s. 71.

³⁴⁵ Regina Salvador, "Regional Development Agencies in Portugal", **40th Congress of the European Regional Science Association**, Barcelona 2000, s. 3.

³⁴⁶ Yahya Can Dura, a.g.e, 165.

³⁴⁷ İzmir Kalkınma Ajansı, a.g.e, s. 443.

Limited şirket, Hollanda, İtalya, İrlanda ve Portekiz'de Kamu limited şirketleri, İngiltere'de Bakanlık dışı kamu kurumu (quango)/ özerk örgüt, Litvanya'da Kar amacı gütmeyen kuruluşlar, Yunanistan'da Belediye girişimi şeklinde düzenlenmiştir.³⁴⁸ Bölgesel kalkınma ajanslarının ülkeden ülkeye değişen yapıları olduğu açıkça görülmektedir. Diğer deyişle Ajansların yapısı, ülkelerin idari yapısına ve bölgelerin özelliklerine göre farklılık göstermektedir ve tek tip bir ajans yapılanması görülmemektedir.

Ülke deneyimleri dikkate alındığında ajanslar bazı ülkelerde şirket, bazı ülkelerde bölgesel yönetimlerle birlikte hareket eden yapıda, bazı ülkelerde de kamu, sivil, özel aktörleri ortaklaşa girişimi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ülkemizdeki modelde yönetim kurulunun başkanının vali olması, Kalkınma kurulu'nda temsil edilecek kurumları valinin tespit etmesi ve yönetim kurulunda vali, belediye başkanı ve il genel meclisi gibi kamu yönetiminden gelen temsilci sayısının yarıya yakın olması gibi unsurlar ülkemizdeki ajans modelinde kamu yönetiminin etkisinin ve rolünün ağırlığını göstermektedir. Bu da ajansların örgütlenme yapısının merkeziyetçi bir kurguda olduğu eleştirilerine dayanmaktadır. Sonuç olarak bu durum yönetim modeli olarak kalkınma ajanslarının Türkiye açısından durumunun sorgulanması sonucunu getirmektedir. Dünyadaki ajansların çoğu merkezi yönetimler tarafından kurulmuştur ve hemen hemen hepsinin yönetim kurulları bulunmaktadır. Bu yönetim kurulları ajansın politikalarını oluşturmak ve yürütmekle görevlidir. Yönetim kurulları bazı ülkelerde merkezi yönetim tarafından seçilmekte bazılarında ise yerel otoriteler tarafından seçilmektedir³⁴⁹. Dünya üzerinde şirket statüsünde kurulan ajanslarda da yönetim kurulları bulunmaktadır. Şirket statüsündeki ajansların yönetim kurulları ve ajans personeli genellikle profesyonel yöneticilerden oluşmaktadır. Ancak, şirket statüsündeki ajansların da en önemli sorunu ajanslar tarafından bölgeye yönelik geliştirilen politikaların geliştirilmesinde katılım boyutunun geri planda kalabilmesi, yerel halkın desteğinin sağlanmasındaki problemler ve dolayısıyla bu politikalara yönelik bir içselleşme sorununun yaşanmasıdır.

Bölgesel kalkınma ajanslarının başarı şansını ve etkinliğini finansal kaynaklar, personel, meşruiyet ve yetki, üstlenilen görevler ve bölgesel tutarlılık gibi

³⁴⁸ DPT, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Bölgesel Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, s. 175.

³⁴⁹ y.a.g.e, s. 118.

unsurlar da etkilemektedir³⁵⁰. Ülkeye uygun ajans modeli belirlenirken bu unsurları da göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Diğer bir deyişle bölgesel kalkınma ajansları konusunda tek bir model bulunmadığı ve en uygun modelin ülkenin yapısına uygun olan model olduğu ortaya konmaktadır. Her ülkenin yönetsel, ekonomik, sosyal vb. yapıları ve potansiyeli de kalkınma stratejisinin üzerinde doğrudan etkilidir. Bir ülkede/bölgede başarılı olan modelin başka bir ülkede/bölgede başarılı olacağı kesin değildir. Keza, kalkınma ajanslarının performansı ülkenin ve bölgenin gelişmişlik düzeyiyle doğrudan ilişkilidir. Kuruluş aşamasında ajanslara yönelik büyük beklentiler içine girilmesinin ve sonradan bu beklentilerin karşılanmaması ihtimaline karşı istikrarlı ve sürdürülebilir politikalarla kalkınma ajanslarının desteklenmesi gerekmektedir³⁵¹.

Dünyadaki farklı ajans uygulamalarının ve ülke örneklerinin ışığında bazı değerlendirmeler yapılabilecektir. Bazı ülkelerde ajans yönetim kurulları merkezi yönetim tarafından seçilmekte ve ona karşı sorumlu olmaktadır. (WDA, TVA gibi). Bazıları da yerel yönetim kuruluşudur ve yönetim kurulları yerel yönetimler tarafından seçilmektedir. (Alman ve İspanyol kalkınma ajansları). Yönetim kurulları harcamaları bakımından kamu kuruluşlarına karşı sorumlu olsa da politikaların oluşturulması, uygulanması, kanun ve mevzuatları açısından serbest bırakılmaktadır. Yönetim kurullarında özel sektör temsilcileri de bulunmaktadır. (Singapur, Almanya, İskoçya). Esasen kalkınma ajanslarının başarılı olabilmesi için yönetim ve karar mekanizmalarında gerçek ve etkili özel sektör temsilcilerinin temsili son derece büyük önem taşımaktadır. Diğer bir deyişle, kalkınma sürecinin özel sektör tarafından benimsenmesi bütünlük bir kalkınma stratejisi için gereklidir. Bununla birlikte ajansların başarısı için yerel destek, projelerde yer almayı teşvik, eğitim ve AR-GE'ye verilen destek de son derece önemlidir³⁵².

EUREDA'ya göre ajansları kurucularına ve işlevlerine göre gruplandırmak mümkündür. Ajanslar kurucularına göre; merkezi yönetim tarafından kurulan, yerel ve bölgesel yönetimler dahilinde kurulan, yerel ve bölgesel yönetimler tarafından kurulan ve kamu/özel ortaklarıyla kurulmuş bağımsız ajanslar olarak gruplara

³⁵⁰ Mürteza Hasanoğlu-Ziya Aliyev, "Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları", **Sayıştay Dergisi**, Sayı: 60, Ankara 2006, s. 95.

³⁵¹ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Bölgesel Gelişmede Temel Araçlar ve Koordinasyon Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, s. 10.

³⁵² Mustafa İldırar, a.g.e, s. 133-134.

ayrılmıştır. İşlevlerine göre ise; stratejik, küresel operasyonel, sektörel operasyonel ve iç ajanslar şeklinde gruplanmaktadır. Yine EUREDA'ya göre bölgesel kalkınma ajanslarının başarılı olabilmesi için bölgenin potansiyellerinin iyi tanımlanması, bölgedeki aktörlerin birlikte çalışma yeteneğinin artırılması ve uygulanabilir somut kalkınma planlarını hazırlaması gerektiği ifade edilmektedir. Bu kriterler genel olarak literatürde belirtilen unsurlardan farklı değildir.

Girişimci rol oynayan ajanslar kurumsal finansmana yönelik bölümler kurmakta, bazı ajanslar birçok hizmeti kendileri verdiğinden dolayı geniş kadrolara sahip olmakta, bazı ajanslar da kendi personelini sadece proje yönetiminde çalıştırmakta uygulamalarında danışmanlardan yararlanmakta, bazı ajanslar da hizmetleri tamamen dışarıya yaptırdığından yönetim kurulu ve danışma konseyleri dışında uygulamaya yönelik teşkilatları bulunmamaktadır. (Almanya ve Fransa gibi)³⁵³. Türkiye'de ise ajanslar girişimci rolde değildir. Daha çok yönlendirici ve rehberlik edici roldedir. Dolayısıyla geniş kadrolarla çalışmamaktadırlar.

Mali teşvikler ise birçok ülkede merkezi yönetimin kontrolü altında verilmektedir. Mali teşvikler ülkenin tamamı için aynı koşullarda olabileceği gibi öncelikli yörelere farklılaştırılmış uygulamalar da olabilecektir. Mali teşviklere otomatik hak kazanılmakta ya da selektif olarak verilmektedir. Otomatik hak kazanma, belli kriterlerin belirlenmesi ve bu kriterlere uygun her yatırım bu teşviklerden yararlanması şeklinde olmaktadır. Ayrıca çeşitli bölgelere öncelik verilmesi, bazı bölgelerin kapsam dışı bırakılması ya da aranan şartlarda bölgelere göre farklılıkların olması da bu kapsamda değerlendirilmektedir. (TVA, Hollanda, İspanya) Selektif teşvikler ise, teşviki istenen faaliyetin bölgeye katkısının ispatlanması istenmektedir (İrlanda, Portekiz, Birleşik Krallık, Almanya gibi). Günümüzde otomatik hak kazanma sistemleri terk edilmekte yerini selektif yardımın ağırlıklı olduğu karma sistemler almaktadır.

Kalkınma ajanslarının çoğu kamu kuruluşu ya da özel kuruluş niteliğindedir. Bazı ajanslar üçüncü şahıslarla ilişkilerini özel hukuk çerçevesinde yürütmekte, kamu kuruluşlarıyla ilişkilerinde kamu kuruluşu sayılmaktadırlar. Bazı ajanslar da üçüncü şahıslara karşı kamu yetkileri kullanmaktadır. (Scottish Enterprise'in kamulaştırma yetkisi gibi).

³⁵³ y.a.g.e, s. 121-122.

Özetle ve sonuçta, ülkelerin idari ve siyasi yapıları ajans modelinin oluşmasında etkilidir. Bu ajansların yapısının şirket, vakıf ya da kamu kurumu statüsünde olmasına etki etmektedir. Keza ajansların sahip olduğu yetkiler ve yürüttüğü hizmetler de bu noktada ülke modellerine göre farklılık gösterebilmektedir. Bu nedenle her ülke ajans yapısını kendi kurgusu içerisinde algılamak ve değerlendirmek gerekmektedir.

C. BÖLGELERARASI REKABET GÜCÜ VE YEREL POTANSİYELİN ÖNEMİ

1. Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler

Günümüzde bölgesel politikaya yerleşen en önemli kavramlardan biri de bölgesel rekabet gücüdür. Bölgelerarasındaki mevcut farklıklar aynı zamanda gerikalmışlığın da nedenlerini ortaya koymaktadır. Geri kalmış bölgelerde birçok sebepten dolayı rekabet de gelişmemiştir. Bölgelerarası rekabetin bölgesel üretime katkıda bulunduğu ve özellikle gelişmiş bölgelerin daha güçlü bir şekilde içinde yer aldığı bir süreç olduğu ifade edilmektedir. Bu noktada bölgenin gelişerek bölgelerarası dengesizlikleri giderebilmesi için karşımıza bölgenin rekabet gücünün artırılması kavramı çıkmaktadır³⁵⁴. Bugün birçok devlet ve bölgesel kalkınma ajansı verimlilik artışı için rekabeti olmazsa olmaz koşullardan görmektedir. Bölgesel politikalar da giderek bölgenin kapasitesini arttırmaya ve içsel dinamiklerine dayanan bir çizgiye ve stratejiye oturmaktadır³⁵⁵. Ayrıca, günümüzde rekabet avantajı getirebilecek yatırımların ön plana çıkarılmak istendiği ve eğitim, yenilik ve haberleşmenin kilit rol oynadığı bir süreç yaşanmaktadır³⁵⁶. Yine benzer bir görüşe göre, eğitim, becerilerin geliştirilmesi, yerel halkın yenilik ve kalkınma için kapasitesinin artırılması ve işsizliğin azaltılması bölgenin mukayeseli üstünlüğünün sağlanması için gerekli görülmüştür. Bununla birlikte yerel yönetimler, kalkınma

³⁵⁴ Nifset Uzay, a.g.e, s. 64-66.

³⁵⁵ Joseph Leibovitz, "Interrogating 'Enterprise Europe': Issues of Coordination, Governance and Spatial Development in European Unions's Emerging Enterprise Policy", **International Journal of Urban and Regional Research**, Volume: 27.3, September 2003, p. 714-715.

³⁵⁶ Ash Amin, "An Institutional Perspective on Regional Economic Development", **International Journal of Urban and Regional Research**, Volume 23, Issue 2, p. 370.

ajansları, yerel iş çevreleri ve sivil toplum arası işbirliğinin mukayeseli bölgesel üstünlük için kilit rolde olduğu belirtilmiştir³⁵⁷.

Özellikle Avrupa'da 1990 ve 2000'lerden sonra bölgelerin kendilerine değişen yapı içinde yer aramak zorunda kalmaları bölgeler açısından daha rekabetçi bir ortamın oluşmasına neden olmuştur. Bu süreçte devletlerin rolünün kısmen azalmasıyla bölgeler daha aktif bir hale gelmiştir. Bölgelerarasında yatırımlar için artan rekabet de bölgesel politika liderlerini başat aktör konumuna getirmiştir³⁵⁸. Bu süreçte bölgesel düzeyde rekabet gücü giderek önem kazanmakta, bölgelerin rekabet gücünü arttırmaya odaklanan bir paradigma ortaya çıkmakta, bölgelerarasında sınırötesi, uluslararası ve ulusal düzeydeki işbirliğinin geliştirilmesine yönelik projeler geliştirilmekte ve geniş bilgi tabanıyla bölgenin küresel ölçekte rekabet gücü kazanmasına yönelik bölgesel politikalar ortaya konmaktadır³⁵⁹. Çünkü bilgi ve yeniliğe dayalı ekonomide kalkınmanın ana unsuru yenilik yaratmadır³⁶⁰.

Her bölgenin rekabet gücü farklı unsurlara dayanacak ve farklı unsurlardan kaynaklanacaktır. Örneğin temel altyapı, teknolojik altyapı, bilgi altyapısı ve mekânın niteliği altyapı ve erişilebilirlik kapasitelerinde değerlendirilmektedir. Demografik eğilimler ve yüksek nitelikli işgücü beşeri kaynaklar, girişimcilik kültürü, sektörel yoğunlaşmalar, uluslararasılaşma, yenilik, yönetim ve kurumsal kapasite, sermayenin bulunabilirliği, uzmanlaşma ve rekabetin doğası üretken çevre kapsamında değerlendirilmektedir. Ayrıca bölgelerin analizleri yapılırken ve bazı bölgelerin neden daha dinamik olduğu açıklanırken ekonomik nedenlerin yanında bilgi, öğrenme, sosyal sermaye, karşılıklı ilişkiler, güven gibi unsurlar da dikkate alınmaktadır. Buna ilaveten bölgelerin küresel rekabette yer alabilmesi ve avantaj sağlayabilmeleri için kaliteli, talep edilen ve katma değeri yüksek ürünleri ortaya koymaları gerekmektedir. Esasen bölgesel ve ulusal rekabet gücünü belirleyen bazı faktörler bulunmaktadır. Aşağıdaki tablo buna ilişkindir;

³⁵⁷ Paul Smyth-Tim Reddel-Andrew Jones, "Social Inclusion, New Regionalism and Associational Governance: The Queensland Governance", **International Journal of Urban and Regional Research**, Volume: 28.3, September 2004, p. 607-609.

³⁵⁸ Michael Keating, "Rethinking the Region Culture, Institutions and Economic Development in Catalonia and Galicia", **European Urban and Regional Studies** Vol: 8(3), 2001, p. 217.

³⁵⁹ Neşe Kumral, "**Bölgesel Rekabet Gücünü Arttırmaya Yönelik Politikalar**", Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, 7-8 Eylül 2006, TEPAV-ODTÜ, Ankara 2006, s. 277-285

³⁶⁰ Hasan Ertürk-Neslihan Sam, **Kent Ekonomisi**, Ekin Yayınevi, Bursa 2009, s. 110-112.

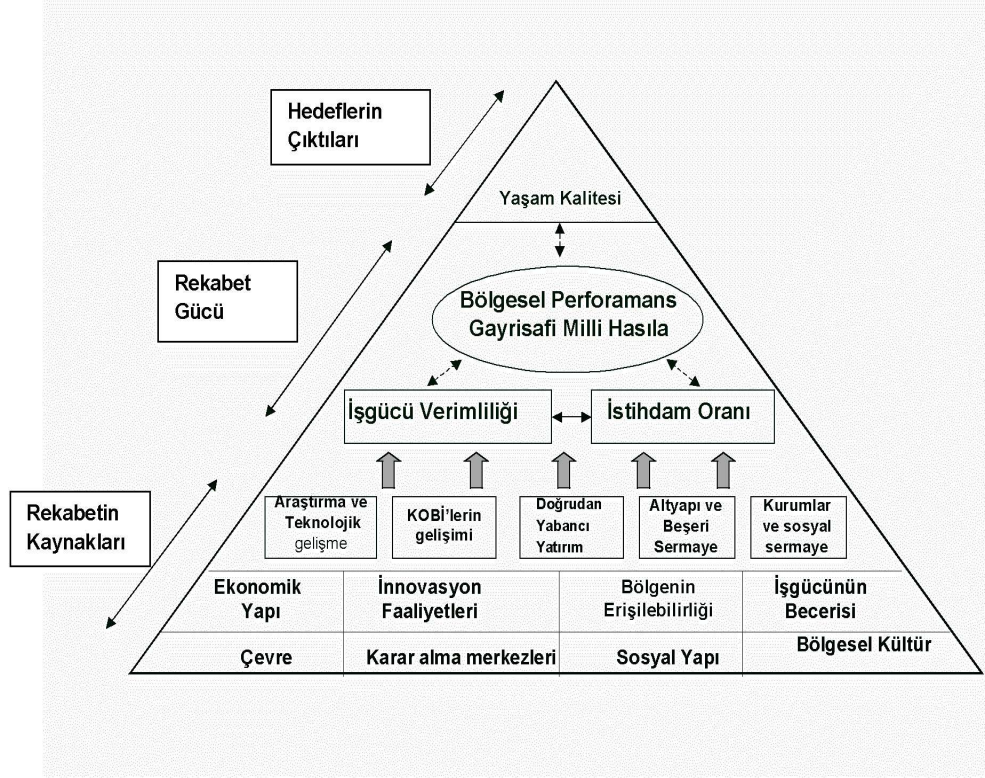
Tablo 4 Bölgesel ve Ulusal Rekabet Gücünün Faktörleri³⁶¹

Altyapı&Ulaşılabilirlik	İnsan Kaynakları	Üretken Çevre
<p>Temel Altyapı</p> <ul style="list-style-type: none"> • Karayolu • Trenyolu • Havayolu • Mülkiyet <p>Teknolojik Altyapı</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bilgi ve İletişim Teknolojileri • Telekom • İnternet <p>Bilgi Altyapısı</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eğitim Olanakları <p>Yaşanılan Yerin Kalitesi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Konut ve Yerleşim • Doğal Çevre • Kültürel Tesisler • Güvenlik 	<p>Demografik Trendler</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yetenekli Çalışanların Göçü • Çeşitlilik <p>Yüksek Becerili İşgücü</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bilgi Yoğun Beceriler • Bilim adamları ve Mühendisler <p>İşgücü Karakteristiği</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verimlilik ve esneklik <p>Yönetimsel Beceriler</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uluslararasılaşma • Profesyonellik düzeyi • Etkinlik <p>Okul Sonrası Eğitime Yüksek Katılım Yüzdeleri</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yüksek Eğitim • Mesleki Eğitim <p>Eğitim Altyapısı</p>	<p>Girişimcilik Kültürü</p> <ul style="list-style-type: none"> • Girişte düşük engeller • Risk alma kültürü <p>Sektörel Yoğunlaşmalar</p> <ul style="list-style-type: none"> • Denge/Bağımlılık • İstihdam Yoğunlaşması • Yüksek Katma Değerli Eylemler <p>Uluslararasılaşma</p> <ul style="list-style-type: none"> • İhracatlar/Küresel Satışlar • Yatırım • İş Kültürü • Doğrudan Yabancı Yatırımın Yapısı <p>Yenilik</p> <ul style="list-style-type: none"> • Patentler • ARGE Düzeyi • Araştırma Merkezleri ve Üniversiteler • Şirketler ve araştırmalar arası bağlantı <p>Teknoloji</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uygulama • Yönetim <p>Yönetişim ve Kurumsal Kapasite</p> <p>Sermayenin Kullanılabilirliği</p> <p>Uzmanlaşma</p> <p>Rekabetin Doğası</p> <p>Sektörel Denge</p>

³⁶¹ Ben Gardiner, “**Regional Competitiveness Indicators for Europe-Audit, Database CONstruction and Analysis**”, Regional Studies Association International Conference, 12-15 April 2003, Pisa, s. 5-6 ve Ronald L. Martin, A Study on the Factors of Regional Competitiveness A Draft Final Report for the European Commission Directorate-General Regional Policy, UK 2003, s. 23-32

Yukarıdaki tablo 4'den görüldüğü üzere bilgiyi yaratma, farklılaşma, araştırmaya ve araştırma merkezlerine verilen önem ve araştırma sonuçları konusundaki işbirliği gibi unsurlar bölgenin rekabet gücünü oluşturacak asli unsurlardır.

Şekil 1 Bölgesel Rekabet Edebilirlik Modeli³⁶²

Şekil 1'den görüldüğü üzere rekabet gücünü belirleyen ve rekabet edebilirliğin kaynağı olarak gösterilen çok çeşitli unsurlar vardır. Bunlar; ekonomik yapı, yenilik faaliyetleri, bölgesel ulaşılabilirlik, işgücünün donanımı, çevre, karar merkezleri, sosyal yapı ve bölgesel kültür olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanında araştırma ve teknolojik gelişmeler, KOBİ'lerin yapısı, doğrudan yabancı yatırımlar, altyapı ve beşeri sermaye, kurumlar ve toplumsal sermaye de bölgesel rekabet edebilirliğin kaynakları arasında görülmektedir. Tüm bu etmenler işgücü verimliliğini ve istihdam oranını etkilemektedir. İşgücü verimliliği ve istihdam oranı, ortaya çıkan rekabet edebilirlik gücünü ifade etmektedir. Ayrıca verimlilik ve istihdam, bölgenin ekonomik performansının ve refahının da önemli göstergeleridir. Bu

³⁶² Iain Begg, "Cities and Competitiveness", **Urban Studies**, Volume: 36, Numbers: 5/6, 1999, s. 795-810 ve Ben Gardiner-Ron Martin-Peter Tyler, "Competitiveness, Productivity and Economic Growth Across the European Regions", **Regional Studies Association's Regional Productivity Forum Seminar**, London 2004, s. 6-8.

noktada bölgenin performansı da hedeflere ulaşma gücünü ve bölgenin yaşam kalitesini etkilemektedir. Birbiriyle etkileşim içinde bulunan bu yapıda tüm unsurlar nihayetinde bölgenin rekabet gücüne doğrudan etki edebilmektedir. Bu sebeple piramidin tabanından en ucuna kadar giden süreçte bir unsurdaki iyileşme ya da aksi bir durum doğrudan bölgenin rekabet gücünü etkileyecektir.

AB Konseyi de yatırım, yenilik ve girişimciliğe elverişli ortama duyulan gereksinimi ifade etmektedir³⁶³. Avrupa Komisyonu'na göre ise bölgesel rekabet gücünü aşağıdaki faktörler belirlemektedir;

- Sektördeki istihdam yoğunlaşması (Verimliliği yüksek sektörlerde istihdam rekabet gücünü arttırırken verimliliği düşük sektörlerde istihdam rekabet gücünü azaltmaktadır.)
- Dış göç ve yaşlı nüfusun fazlalığı (Emekli ya da yaşlı nüfusun fazla olması ve genç nüfusun başka bölgelere kayması bölgenin rekabet gücünü azaltmaktadır.)
- Yatırımlar (Yatırımların fazla oluşu rekabet gücüne olumlu etki yapmaktadır.)
- Bölgeye yapılan dolaysız yabancı sermaye yatırımları (Sanayi yapısında olumlu etkiler doğuran yabancı yatırımlara öncelik verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Türkiye'de de özellikle Endüstri Bölgeleri Kanunu vasıtasıyla yüksek teknolojinin yabancı yatırımcıyla birlikte ülkemize çekilmesini hedeflemektedir. Ancak Türkiye'de henüz kurulmuş bir Endüstri Bölgesi bulunmamaktadır. Ancak kalkınma ajanslarının kurulmasıyla birlikte bu konudaki öncü rolü üstlenmesi beklenmektedir.)
- Bilgi ekonomisi varlıklarına yapılan yatırımlar/Yenilikler (Bölgede ARGE, eğitim, bilgi ve iletişim teknolojilerine yapılan yatırımlar son derece önemlidir. Çünkü bilgi ve yenilikle elde edilen rekabet gücü günümüzde rekabet açısından en önemli unsurlardan biridir. Bu konuda kalkınma ajansları, yerel yönetimler ve üniversiteler arasında işbirliği ve eşgüdüm kurulmalı ve yeniliklerin üretilmesi teşvik edilmelidir.)

³⁶³ Joseph Leibovitz, a.g.e, s. 714.

- Altyapı donanımı (Özellikle ulaşım konusu burada öne çıkmaktadır. Ulaşım ağlarının üstünde olan bölgeler rekabet gücünde artış elde ettiği bilinmektedir.)
- Eğitim düzeyi (Bölgedeki nüfusun yenilik üretebilme ve bilgi teknolojilerini kullanabilme becerisi önemlidir. Zaten bölgelerin bilgiye dayanan rekabet gücü elde edebilmesi için bu konudaki beşeri sermayesinin buna elvermesi gerekmektedir. Ancak bu konudaki önemli bir diğer unsur da yukarıda bahsedildiği gibi dış göçtür. Gelişmekte olan bölgelerin yetişmiş insangücünün istihdam, eğitim vb. nedenlerle gelişmiş bölgelere göç etmesi ülkemizde de yaşanan bir durumdur.)³⁶⁴.

Avrupa Komisyonu'na göre rekabet gücü uluslararası pazarların talep ettiği mal ve hizmeti üretmek ve aynı zamanda bunu gerçekleştirirken de yüksek ve sürdürülebilir gelir ve istihdam sağlayabilme kapasitesidir. Avrupa Komisyonu hazırladığı Lizbon Stratejisi'nde (aynı zamanda 2000-2010 hedeflerinde revizyon amaçlı Kok Raporu'nda) ülkelerin ve bölgelerin rekabet edebilirliğine ve rekabetçi bilgi toplumu olmaya önem vermektedir. Genel olarak ulusal düzeyde anlamlı kabul edilen rekabetçilik kavramı, rekabetçi ülkeyi orta vadede yüksek büyüme ve istihdam oranını sağlayabilen tek ülke olarak tanımlamaktadır. Bu kavram orta ve uzun vadede vatandaşlarına yüksek ve artan yaşam düzeyi sunabilme anlamına gelmektedir. Bu açıdan rekabetçiliğin, ülkenin ekonomik ve politik kurumlarının kalitesine ve bunların istihdam, üretkenlik artışı, yenilik ve değişen koşullara uyum sağlayabilme yeteneği konularındaki destekleyiciliğiyle ilgili olduğu odaklandığı belirtilmektedir. AB'nin 2007-2013 yılları arasındaki bölgesel politikasının öncelik alanlarından biri rekabet gücünün artırılması olacaktır. AB bunun için 58 milyar avroluk bir kaynak ayırmıştır³⁶⁵. Bu amaç az gelişmiş üye ve bölgelerin dışındaki bölgelerde ekonomik gelişmenin ve değişimin sağlanmasıdır. 2007-2013 dönemindeki bu süreçte bölgelerin ve kentlerin cazibesini artırma, yenilik, girişimcilik ve bilgi ekonomisinin büyümesini destekleme ve daha fazla ve daha iyi iş alanları yaratma kavramları öne çıkacaktır. Bunun yanında AB üye sayısının 27'ye

³⁶⁴ European Commission, **A Study on the Factors of Regional Competitiveness A Draft Final Report for The European Commission Directorate-General Regional Policy**, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/3cr/competitiveness.pdf, Erişim: 12/03/2007

³⁶⁵ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Bölgesel Gelişimde Temel Araçlar ve Koordinasyon Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, s. 8-24.

çıkmasının rekabetçilik ve Birlik içi uyumu tehdit eden bir konu olduğunu da vurgulamaktadır³⁶⁶. Üye sayısındaki artış ve yapısal fonların buna bağlı olarak değişen boyutu ilgili bölümde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Yukarıda görüldüğü üzere AB'nin de etkisiyle 90'lı yıllarla birlikte değişen bölgesel politikaların odak noktası başta bilgiye ve bilgi toplumuna geçiş için yapılan yatırımlar olmak üzere uluslararası rekabet gücünün artırılması, işsizliğin azaltılması, ekonomik etkinliğin sağlanması, geri kalmış bölgelerin potansiyellerinin artırılması noktalarına odaklanmıştır. Modern bölgesel politikanın odak noktası ise katılımcı yöntemlerle planlanan, sadece geri kalmış bölgeleri değil tüm bölgeleri kapsayan, dinamik, uzun vadeli, aktif, katılımcılıkta etkin ve verimli uygulamalardır³⁶⁷.

2. Küresel Rekabetin Bölgesel Politikaya Etkileri

Bölgelerarasındaki fonksiyonel işbölümü ve buna dayalı yeniliklere dayanan rekabet gücünün sağladığı avantaj nedeniyle bölgesel düzeyde rekabet gücü 1980 sonrasında önem kazanmıştır. Günümüzde KOBİ ve yerel girişimciliğe dayanan, yerel potansiyeli harekete geçirerek yerel gelişim sağlamaya çalışan, yabancı sermaye yatırımlarını çekmeyi ve dünya ekonomisinde karşılıklı üstünlük elde etmeyi hedefleyen, merkezi politikalardan ziyade özel sektör ve yerel girişimciyi esas alan bir bölgesel kalkınma anlayışına işaret edilmektedir³⁶⁸. KOBİ'lerin ulusal/küresel rekabet koşullarına kolay uyum sağlayabilen esnek yapıda olduğundan dolayı bölgelerin ve ülkelerin küresel piyasalara entegrasyonunu ve kalkınmanın sürdürülebilirliğini sağladığı belirtilmektedir³⁶⁹. Bugün küresel rekabet süreci yerel ve bölgesel potansiyeli ortaya koyarak karşılaştırmalı üstünlükler elde etme temelinde, yerel ve bölgesel uzmanlaşmaya dayanan ve ülkeler düzeyindeki rekabetten giderek bölgelerarası düzeye inen bir çizgide seyretmektedir. Bu süreçte bilgi ekonomileri ekseninde şekillenen yeni rekabet ortamında var olabilmenin ön koşulu olarak rekabet gücü gösterilmektedir ve bölge bu süreçte anahtar kavram olarak ortaya çıkmaktadır.

³⁶⁶ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Politikaları ve AB'ye Ekonomik Sosyal Uyum Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, s. 17-19.

³⁶⁷ Gülhan Bilen, "Türkiye'de Yeni Bölgesel Politikaların Oluşumu", **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, 7-8 Eylül 2006, TEPAV-ODTÜ, Ankara 2006, s. 263.

³⁶⁸ Faruk Ataay, a.g.e, s. 51.

³⁶⁹ DPT, **Kalkınma Ajansları**, s. 28.

Küreselleşme sebebiyle ülkeler serbest ticaret, küresel sermaye pazarının büyümesi, daha fazla doğrudan yabancı yatırım, insanların daha önce hiç olmadığı ölçüde göç vb. sebeplerle hareketliliği, bilgi teknolojilerinin yaygınlaşması ve yeni kurumsal yapılanmalar gibi kendi kontrolleri dışındaki unsurların giderek daha fazla etkisine girmektedir. Bu ortamda küresel pazarda rekabet unsuru etkinliğin garantisi sayılsa da eşitliğin garantisi olarak sayılmamaktadır³⁷⁰. Diğer bir anlatımla devletlerin ulusal ekonomiler üzerindeki kontrol gücü uluslararası hale gelen ekonomilerin ulaşım ve ticaret duvarları karşısında azalmıştır. Bu nedenle birçok devlet ekonomiye bakışını değiştirerek vergi indirimi, kalifiye işgücünü çekme vb. uygulamalarla yatırımcı için daha cazip olma çabası içine girmişlerdir.

Küresel rekabetin getirdiği süreçte, en dikkat çekici gelişmelerden biri de bölgelerarası rekabetin sağlanabilmesi için bölgesel/kurumsal yapılanmalara atfedilen değerdeki artıştır³⁷¹. Çünkü yerel ve bölgesel yapıların ulusal yapılara göre kolektif malların temininde, yerel/bölgesel aktörler ve ajanslarla birlikte çalışmada ve bütün aktörleri bir araya getirmede daha uygun olduğu belirtilmektedir³⁷². Devletlerin kontrolü dışında gelişen bu alanlarda devletin altındaki kurumsal/idari yapılanmaların, bölgelerin etkinliğinin arttığı ve devletleri aşarak küresel pazarlara girdikleri de bir gerçektir. Bölgesel kalkınma ajansları da bu süreçte faaliyet gösterdikleri bölgelerin küresel pazarda rekabet gücü elde edebilmesine, tanıtılmasına ve bölgelerine yatırım çekilmesine yönelik faaliyet göstererek küreselleşmeyle birlikte önemi artan yapılanmalardan biri haline gelmiştir.

Dünya üzerinde ülkelerin ve bölgelerin rekabet gücü üzerine çalışmalar yapan Uluslararası Yönetim Geliştirme Merkezi tarafından hazırlanan Dünya Rekabet Yıllığı 2009'a göre Türkiye 47. sırada yer almaktadır³⁷³. 2006'da Türkiye 46. sırada yer almaktaydı. Türkiye 2001 krizi öncesindeki 44. sıradaki seviyesine henüz ulaşamamıştır. Türkiye rekabet gücünde, Bavyera, Ile-de-France, Zhejang, Katalonya gibi bölgelerin gerisinde kalmıştır. Türkiye'nin rekabet gücünü

³⁷⁰ A.P. Thirwall, **Growth and Development with Special Reference to Developing Economies**, Palgrave Macmillan, UK 2003, p. 13-15.

³⁷¹ Graham Haughton and Dave Counsell, **Regions, Spatial Strategies and Sustainable Development**, Routledge, UK 2004, p. 2-4.

³⁷² Andrés Rodríguez-Pose, **Dynamics of Regional Growth in Europe Social and Political Factors**, Oxford Geographical and Environmental Studies, USA 1998, p.177-178.

³⁷³ http://www.imd.ch/news/upload/Scoreboard_2009.pdf, Erişim:21/05/2009

arttırabilmesi için potansiyeline uygun stratejiler, küresel ortaklıklar ve kurumlararası işbirliği geliştirmesi gerekmektedir.

Bölgelerin yatırımları çekme konusundaki temel amaçlarından biri de yeni iş sahalarının ve istihdam alanlarının yaratılmasıyla yeni gelir kaynaklarının sağlanmasıdır. Bunu sağlamayabilmek için bölgeler, yatırım kararının alınmasında etkili olabilecek ya da nihai kararı verecek karar alıcı mekanizmaların tümünü etkileyebilmek için faaliyet göstermektedirler. Örneğin ABD’de bahsedilen karar alıcıları etkileyebilmek için pazarlama tekniklerinin dahi kullanıldığı bilinmektedir. Bölgeler sadece yatırımların kendi bölgelerine çekme amacıyla rekabet içine girmemektedirler. Dünya Kupası, Olimpiyat Oyunları gibi önemli küresel olaylar için rekabet etmek de olasıdır. Ancak, burada dikkat çeken konu bu oyunların kendi bölgelerinde düzenlenmesine karar verecek olan kişi ya da kurumların etkilenmesidir³⁷⁴. Bu noktada bölgelerarasındaki rekabette avantaj sağlanabilmesi için etkileme ya da lobicilik faaliyetleri de önemli bir unsurdur. Bu etkinliklerin düzenlenmesiyle bölgeler kendi tanıtımlarını sağlamak ve sonrasında yatırım ve iş olanaklarının geliştirilebilmesi için büyük bir fırsatı da yakalamış olmaktadır. Diğer deyişle, küresel rekabetin sağlanabilmesi için tanıtım faaliyetlerinin de son derece büyük önemi bulunmaktadır.

Tanıtım için önemli unsurlardan biri fuarcılıktır. Genel olarak fuarcılık dünya üzerindeki rekabetin izlenmesi ve pazarın tanınması için organize edilmektedir. Fuarcılık faaliyetlerinin tanıtım ve bölgenin potansiyeline katkıda bulunabilmesi için organize edilen bölgede öne çıkan sektörlerle öncelik veren ihtisas fuarlarının düzenlenmesi gerekmektedir. Ayrıca fuarlar, sektörlerin, kentlerin işbirliği içerisine girmesine ve kent kimliğinin ve markasının oluşmasına da olanak tanımaktadır³⁷⁵. Bilindiği üzere küresel rekabet ortamında bölgeler ve ülkeler avantaj sağlayabilmek için birbirleriyle işbirliği içerisine girmektedir. Fuarlar hem bölgeler/sektörlerarası işbirliğinin sağlanması hem de fuarın düzenlendiği kentin tanıtımı açısından önemlidir. Ancak fuarın düzenleneceği kentin/bölgenin öne çıkan stratejik sektörüyle bağlantılı ihtisas fuarcılığına yönelik küresel eğilim dikkate alınmalıdır.

³⁷⁴ Thomas Christiaans, “Regional Competition For the Location of New Facilities”, **The Annals of Regional Science**, Springer-Verlag, 36, 2002, p.645-647.

³⁷⁵ Fatih Yücel-Ahmet Yılmaz Ata, “Bölgesel Kalkınma Stratejileri Açısından Fuarcılık: Birinci ve Çukurova Sanayi ve Ticaret Fuarlarının Değerlendirilmesi”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 15, Sayı: 1, Adana, 2006, s. 506-509.

Bölgelerin cazibe merkezi olabilmesi için çevresindeki bölgelerin de belli bir gelişmişlik seviyesinde olması gerektiği belirtilmektedir. Bunun yanında bölgenin dış ticaret kapasitesi ve insanların eğitim düzeyi de bu noktada önem taşıyan unsurlar arasındadır. Geri kalmış bölgelere teknoloji başta olmak üzere sermaye aktarımı da büyük önem taşımaktadır. Teknolojik açıdan kapasite yaratılması kadar beşeri kapasitenin de olması gerekmektedir. Beşeri kapasitenin yüksek olması teknolojik üstünlüğün sağlanmasını da kolaylaştırmaktadır. Ayrıca beşeri kapasite yanında eğitim düzeyi yüksek olan bölgelerin gelişmiş bölgeler arasında olduğu ortaya konmuştur. Bu da kalkınmanın sadece ekonomik gelişmeyle sağlanamayacağını eğitim gibi diğer birçok faktörün de kalkınma sürecindeki önemini göstermektedir. Ayrıca, teknoloji transferinin bölgelerde eğitim seviyesi açısından bir yükselişi getireceği belirtilmiştir. Bölgelerin küresel boyutta rekabet edebilmesi için innovasyon faaliyetlerine yapılan yatırımda büyük önem taşımaktadır. Ancak, innovasyona yatırım yapabilmek belli bir kapasite ve sermaye gerektirmektedir. İnnovasyon faaliyetlerinin gelişmiş bölgelere has bir olgu olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında bölgelerin AB gibi açık ve bütünleşmiş pazarların gelişiminin daha rahat sağlanabilecektir. Bu tip pazarlara girilmesinin bölgeleri artan bir rekabete soktuğu ve bunun da verimliliği arttıran bir unsur olduğu belirtilmektedir. Geri kalmış bölgelerin ancak bu vasıta ile diğer bölgelerle olan teknoloji farklarını giderecekleri ifade edilmektedir³⁷⁶.

3. Küresel Rekabet, Türkiye ve Bölgesel Kalkınma Ajansları

Becerilerin, teknolojinin ve yenilikçi çalışma biçimlerinin gelişimi, kamu ve özel kurumların bölgesel örgütlenmeleri vasıtasıyla daha etkin bir şekilde gerçekleştirildiği, bölgesel aktörler arası işbirliğinin zorunlu bir hal aldığı ve bu gelişmelerin yerel ekonomik kalkınmaya katkı sağladığı düşünülmüştür. Keza bunların rekabet gücünün elde edilebilmesinde gerekli unsurlar olduğu ifade edilmiştir³⁷⁷. Bu sebeple Avrupa'da bölgelerarası rekabeti sağlamak için bölgesel kalkınma ajansları bölgesel-kurumsal mekanizmalar olarak görülmektedir. Özellikle AB bünyesinde geniş rekabet ve pazar arayışlarında bölgesel kalkınma ajansları önemli bir unsurdur. AB bünyesindeki bölgelerarası rekabet politikasının

³⁷⁶ Bernard Fingleton, **European Regional Growth**, Springer, Germany, 2003, p. 215-221.

³⁷⁷ Iain Deas- Kevin G. Ward, a.g.e, s. 277-278.

bölgelerarası dengesizlikleri gidermeye ne ölçüde katkı sağlayacağı tartışmalıdır. Çünkü bu konuda yapılan eleştiriler bölgelerarası rekabet politikalarının bazı aday ülkelerde eşitliği getirmediği aksine eşitsizliği daha da arttırdığı bununla birlikte sadece olumlu örneklerin kamuoyuna yansıtılarak yanlış bilgilendirme yapıldığı da belirtilmektedir³⁷⁸.

Kalkınma ajanslarının da bölgelerarası dengesizlikleri gidermekten ziyade bölgesel rekabet gücü üzerinde daha fazla durduğu belirtilmektedir. 5449 sayılı kanunla kurulacak olan kalkınma ajansları ise Türkiye’de bölgelerarası dengesizliği gidermeye yönelik faaliyet gösterecektir. Ancak, bölgesel rekabet gücünün artırılması, tanıtımının yapılması ya da yatırımların bölgelerine çekilmesinde de diğer Ajanslarla rekabet içinde olacaklardır. Bu noktada yatırımların bölgeye çekilmesinde rekabet edilirken bölgelerarası dengesizliklerin de kendiliğinden giderilmesini beklemek doğru değildir. Çünkü hiçbir bölgeden rekabet ortamında kendisine çekebileceği bir yatırımı başka bir bölgeye bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi amacıyla aktarması beklenemez. Ancak, özellikle 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı’ndan itibaren bölgelerin rekabet gücünün artırılması gerektiğine dair saptamalar bulunmaktadır. Buna karşın bölgelerarası dengesizliğin giderilmesi ve sosyal eşitliği dikkate alan bölgesel kalkınmanın sağlanması gerektiği de planlarda sıkça dile getirilmiştir. Fakat planlardaki bu çelişki 5449 sayılı kanunda da yer almıştır.

Her ajans bölgesinde kendi potansiyeli ve öne çıkan sektörleri doğrultusunda faaliyet gösterecektir. Ajanslardan bölgelerarası dengesizliği giderme adına ancak bölgenin potansiyelini belirlemek ve ona uygun bölgesel gelişme stratejisini belirleme noktasında katkı beklenebilir. Ancak bu da bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesini garanti altına almamaktadır. Özetle, 5449 sayılı kanunun amaç ve kapsamında, kanunun taslak halinde olmayan ancak daha sonra kanuna eklenen bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması amacını gerçekleştirmek de eklenmiştir. Ancak bunun güç olduğu düşünülmektedir. Çünkü her ajans kendi bölgesi için çalıştığından birincil hedef bölgelerarası dengesizlikleri azaltmak değil bölgenin rekabet gücünün artırılmasıdır.

³⁷⁸ Mürteza Hasanoğlu-Ziya Aliyev, a.g.e, s. 100.

Kalkınma ajansları yatırımların yönlendirilmesinde bir araç olarak kullanılmaktadır. Bölgede toplanacak yatırımların yapısı aynı zamanda bölgenin küresel rekabette farklılaşmasına ve rekabet gücü elde etmesine yardımcı olacaktır. Günümüzde rekabet gücü ağır sanayi vb.den ziyade ileri teknoloji, yenilik ve bilgi üretebilme, inovasyon gücü vb. unsurlara göre belirlenmekte ve artış göstermektedir. Bölgeler de bu tür yatırımlara ağırlık vermek durumunda kalmaktadırlar. Ülkemizde ise bu tür yatırımlar henüz ağırlık kazanmamıştır. Kalkınma ajansları da özellikle bu tür yatırımlar konusunda ülkemizde tanıtıcı ve yönlendirici konumda olmalıdır. İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları'nda başlayan pilot uygulamanın diğer ajanslara da örnek teşkil edeceği düşünüldüğünde bilgi teknolojilerine ağırlık verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bilgi teknolojileri yanında doğrudan yabancı yatırım da bir bölge açısından önem taşıyan bir diğer konudur. Küresel anlamda tanıtım yapılarak yabancı yatırımcı ilgili bölgeye çekilecektir. Türkiye de son dönemde mevzuatta yabancı yatırım için kolaylıklar getirilmiştir. Bu uygulamalardan biri de Endüstri Bölgeleridir. 4737 sayılı Endüstri Bölgeleri Kanunu'yla doğrudan yabancı yatırıma büyük kolaylıklar getirilmiştir. Mevzuatın getirdiği bu kolaylığa rağmen gerek Türkiye'de gerek İzmir'de bir Endüstri Bölgesi oluşturulamamıştır. Ayrıca, Endüstri Bölgeleri Kanunu mevcut Organize Sanayi Bölgelerinin Endüstri Bölgesi statüsüne dönüştürülebilmesi için öncelikler getirmektedir. Dolayısıyla İzmir'de bulunan Organize Sanayi Bölgeleri ve olası gelişim durumları değerlendirildiğinde yabancı yatırımcı açısından gerçek anlamda cazip bir yatırım ortamının ve donanımlarının sağlanabilmesi için Endüstri Bölgelerinin kurulması sürecine girilmesi gerekmektedir. Endüstri Bölgeleri hem yabancı yatırımın doğrudan yatırım yapabildiği hem de ileri teknolojiyle üretim yapılan bölgeler olması sebebiyle tanıtım faaliyetlerine güç veren ve gelecek senaryosunda küresel rekabet gücü sağlayabilecek bir fırsat olarak görülmektedir.

Küresel anlamda rekabet edebilmek için o bölgede öne çıkan sektörlerle göre bir strateji oluşturulması yöntemi ağırlıklı olarak benimsendiği yukarıda açıklanmıştır. Kalkınma ajansları tarafından da bölgenin potansiyelinin belirlenmesi ve buna uygun stratejilerin benimsenmesi için farklılık yaratan ya da bilgi yoğun sektörler son derece önemlidir. Diğer deyişle kalkınma ajansları her bölgenin kendi şartlarını dikkate alarak bölgesel kalkınma politikası üretecektir³⁷⁹. Ülkemizde pilot uygulaması başlayan ve yargı süreci nedeniyle uygulamaya geçmesi geciken İzmir ve Çukurova

³⁷⁹ Nifset Uzay, a.g.e, s. 69.

Kalkınma Ajansları da bu anlamdaki ilk çalışmayı yürütebilecektir. Bu iki bölge ekonomik yapısı itibariyle birbirine benzemektedir. İzmir de gıda ürünleri ve içecek imalatı, tekstil ürünleri imalatı, tütün ürünleri imalatı ve bitkisel üretim ön plana çıkmaktadır. Bir başka çalışma da mevcut yapıda gıda, giyim ve deri sektörlerini ön plana çıkarmaktadır³⁸⁰. Adana da ise gıda ürünleri ve içecek imalatı, kimyasal madde ve ürünlerin imalatı ve tekstil ürünleri imalatı sektörleri öne çıkmaktadır. Mersin de ise öne çıkan sektörler gıda ürünleri ve içecek imalatı, metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı, ağaç ve ağaç mantarı ürünleri imalatı ve bitkisel üretimdir. Her üç ilde de dikkat çeken unsur tarıma dayalı üretim ve sanayidir. Ancak, her üç ildeki öne çıkan sektörler bakıldığında düşük teknoloji sektörler olduğu görülmektedir. Genel olarak Türkiye'ye bakıldığında da öne çıkan sektörlerin yüksek teknoloji ve uzmanlık gerektirmeyen, temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik, öne çıktığı illerde hammaddenin kolayca temin edilebildiği ve küçük ölçekli yatırımlarla gerçekleştirilebilen nitelikte olduğu görülmektedir³⁸¹. Ancak, küresel anlamda rekabet gücü sağlayabilmek için bilgi ve teknoloji üretmek ve farklılaşmak gerekmektedir.

İzmir, Adana ve Mersin, ithalat ve ihracat açısından Türkiye'nin önde gelen kentleri arasında yer almaktadır ve ekonomik hareketliliğe sahiptir. Bu noktadan hareketle İzmir ve Adana-Mersin illerinde kurulan kalkınma ajanslarının küresel anlamda avantaj sağlayabilecek olan potansiyelini kullanması gerekmektedir. Bunun için de Ajansların yukarıda bahsedilen "öne çıkan sektörleri" sadece Türkiye ölçeğinde değil uluslararası anlamda bölgelerine avantaj sağlayabilecek boyutta teşvik etmesi gerekmektedir. "Öne çıkan sektörlerin" küresel, ulusal ve bölgesel anlamda işbirliği yaparak bölgelerine bu şekilde yabancı yatırımcı çekmesi daha uygundur. Yabancı yatırımcıya mevzuatla sağlanan destekten bu şekilde yerli yatırımcı da faydalanmış olacaktır. Ayrıca, hedeflenen işbirliğinin gerçekleşmesinde bir kere daha kalkınma ajanslarıyla kamu-sivil-özel sektör işbirliği ve ortaklaşa çalışma kültürü öne çıkmaktadır. Ancak, bu aktörlerin her koşulda işbirliğinin sorunsuz gelişeceğini de düşünmemek gerektiği de ifade edilmektedir³⁸². Bununla birlikte, İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları özellikle sivil toplumun gelişmişliği ve

³⁸⁰ Suna S. Yaşar-Hülya Ulusoy Sungur-Yunus Akıncı, **İzmir İçin Stratejik ve Yükselen Sektörler**, Yayın No: İZKA-R/2009-01, İzmir 2009, s. 207.

³⁸¹ DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, **İllerde Öne Çıkan Sanayi Sektörleri**, Ankara 2006, s. 283 ve 657.

³⁸² Esra Yüksel Acı, a.g.e, s. 115.

özel sektörün önemli potansiyeli sebebiyle bu konudaki bir artıya sahip olduğu görülmektedir. Pilot bölgelerdeki ajansların başarısının diğer ajansların başarısı açısından önem taşıdığı bir gerçektir. 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu kararı sonrasında kurulan sekiz, 2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu kararı sonrasında kurulan onaltı yeni ajansı da bu noktada göz ardı etmemek gerekmektedir. Bu bölgelerde edinilen deneyimler diğer bölgelerde kurulacak ajanslar açısından da yol gösterici olacaktır. Edinilecek deneyimler arasında belki de en önemli olanı bölgelerin potansiyellere dayanan bir küresel işbirliği ve rekabet ortamının yaratılabilirliği noktasında olacaktır.

D. TÜRKİYE'DE KALKINMA AJANSLARI'NIN YAPISI VE HUKUKİ YÖNÜ

4. Temel Belgelerde Kalkınma Ajansları ve Kalkınma Ajanslarıyla İlgili Genel Durum

a. Kalkınma Planları ve Acil Eylem Planlarına Kalkınma Ajansları

5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'la kalkınma ajansları Türkiye'de uygulanma olanağı bulmuştur. Bu kanun yürürlüğe girene kadar kalkınma ajansları'nın kurulması gerektiğini belirten metinlerde Ajansların nasıl bir yapıda olacağını gösteren bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak, bu metinlerde Ajansların üstleneceği işlevlerle ilgili bilgilere ulaşılabilmektedir. Örneğin 1. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda "*genel plan çerçevesine uygun bölge programları hazırlamak ve bunların uygulanması bakımından gerekli idari teşkilatlanmayı sağlamak*" şeklinde bir ifadeyle kalkınma ajansları tarif edilmekte ancak ajansın yapısına ilişkin bir tanımlama bulunmamaktadır. Özellikle 1990 sonrası yeniden hızlanan kalkınma ajansı tartışmaları ulusal kalkınma planlarının hedeflenen sonuçlara ulaşamaması, bölgesel dengesizlikler gibi iç sebepler ve AB'ye uyum sürecindeki hızlanma ve dünya genelinde bölgesel kalkınma politikalarının ve bölge anlayışının değişmesi gibi dış sebepler gösterilmektedir.³⁸³

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda kalkınma ajansları ayrıntılı olarak yer almamasına karşın Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda kalkınma ajanslarına ayrıntılı yer verilmiştir. Bu raporda dünyadaki kalkınma ajansı modelleri, uygulamadaki sorunları, tarihçesi gibi konulara yer verilmiştir. Fakat Türkiye ve

383 Ergüder Can-Sedef Özer, "Bölgesel Kalkınmanın Yeni Aktörleri", **Her Yönüyle Dernekler**, Sayı: 4, Yıl:2008, s. 48.

kalkınma ajansları bağlantısı net biçimde yer almamaktadır. Bununla birlikte planlama metinlerinde kalkınma ajansları bahsi, ilk kez bu denli ayrıntılı biçimde yer almıştır. Ayrıca, 2003 yılı programında kalkınma ajanslarının kurulacağı öngörülmektedir. 2004 yılı programında da kalkınma ajanslarının kurulması hedefine değinilerek bunun için AB Bölgesel Programları başlığı altında Doğu Anadolu Kalkınma Programı (Van, Muş, Bitlis, Hakkari) çerçevesinde merkezi Van olmak üzere Proje Koordinasyon Birimi ve Bölgesel Kalkınma Enstitüsü kurulacağı belirtilmektedir. 2006 yılı yatırım programında ise kalkınma ajansları başta olmak üzere yerel düzeyde kurumsal yapıların oluşturulacağı, mevcut yapıların kapasitesinin geliştirileceği ve merkezi ve yerel kurumlar arasındaki işbölümünün etkinleştirileceği ifade edilmektedir. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde henüz kalkınma ajanslarına ilişkin somut bir adım atmaya yönelik değil ve sadece hedeflere yönelik bir değerlendirmenin yer aldığı görülmektedir.

IX. Kalkınma Planı'nda ise kalkınma ajanslarının bazı kamu hizmetlerinin yürütülmesinde kolaylaştırıcı ve işbirliği rollerine sahip olacağı belirtilmektedir. Ayrıca, dünyadaki gelişmelerin takip edilerek yabancı yatırımcının çekilmesi ve tanıtım faaliyetlerine önem verildiği görülmektedir. Bununla birlikte, bölgesel planların kalkınma ajanslarıyla işbirliği içinde hazırlanacağı plandan anlaşılmaktadır. Ancak, bu durum kalkınma ajanslarının bölgesel planları hazırlayan değil hazırlanmasına katkı vermesini sağlayacak bir noktadır. IX. Kalkınma Planı Bölgesel Gelişimde Temel Araçlar ve Koordinasyon Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda kalkınma ajanslarının diğer bölgesel gelişme araçlarının gelişim ve uygulama aşamalarında etkin rol üstlenebileceğinden dolayı kalkınma ajanslarını stratejik bir konumlandırma ile detaylı biçimde incelenmektedir. Kalkınma ajanslarının bölgesel stratejilerin geliştirilmesinde, kurumlararası işbirliğinin sağlanmasında, yatırımların çekilmesinde, tanıtımların yapılmasındaki önemi ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Ancak Rapor'un sonucunda bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması bahsinde gelişmişlik farklarının bölgelerdeki işbirliği ve proje üretme olanağındaki artışa bağlı olarak azalacağı ifade edilmektedir. Bölgelerarası gelişmişlik farklarının giderilmesi sadece projelerle gerçekleştirilebilecek bir konu değildir. Projelerin üretilmesi ve uygulanması bu konuda sadece bir unsur olabilecektir. Her ne kadar kalkınma ajanslarının kurulmasıyla proje üretme ve uygulama kapasitesinde bir artışın gerçekleşmesi beklense de bölgelerarasındaki gelişmişlik farklarının giderilmesinde bu konunun en başta umut bağlanan konular

arasında yer almaması gerekmektedir. IX. Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Politikaları ve AB'ye Ekonomik Sosyal Uyum Özel İhtisas Komisyonu Raporu da kalkınma ajanslarının kurulacak olması önemli artılardan biri olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanında Rapor AB'nin yapısal fonlarını da geniş biçimde açıklamaktadır. IX. Kalkınma Planı İl Gelişme Stratejileri ve Politikaları Alt Komisyonu Raporu'nda da yerel ve bölgesel gelişme konusunun diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de artan ölçüde önem kazandığı ifade edilmektedir. Bölgelerarasındaki gelişmişlik farklarının en aza indirilebilmesi için il/ilçe düzeyinden başlayan katılımcı bir planlama sisteminin oluşturulmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur.

2004–2006 Ön Ulusal Kalkınma Planı'nda, il gelişme planlarının plan hiyerarşisi içinde yerini aldığı katılım ve eylemleri de içerdiği takdirde AB'nin desteklediği bölge planları ve kalkınma ajanslarından elde edilebilecek faydanın artabileceği belirtilmektedir. Yerel ve bölgesel planlara yönelik katılımın geliştirilmesine yönelik mekanizmaların geliştirilmesi üzerinde durulmaktadır. Keza bu unsur kalkınma ajansları açısından da gerekli bir unsurdur. IX. Kalkınma Planı İl Gelişme Stratejileri ve Politikaları Alt Komisyonu Raporu'nda en dikkat çekici önerilerden biri de kalkınmanın yönlendirilebilmesi için il ve ilçe kalkınma kurullarının oluşturulmasıdır. Bu kurulların oluşturulmasına gerekçe olarak tüm ille yönelik kalkınma çalışmalarının hazırlanması, uygulanması ve izlenmesine yönelik güçlü teknik bir birimin bulunmayışı gösterilmiştir. Bununla birlikte projelerin gerçekleştirilebilmesinde finansman gereksinimini gidermek için de il kalkınma bankasının kurulması da önerilmektedir.

58. hükümet tarafından 2003 yılının başında yayınlanan ve 59. hükümet tarafından da aynen kabul edilen Acil Eylem Planı'nda bölgesel kalkınma ajanslarının kurulacağı belirtilmektedir. Bölgesel kalkınma ajanslarının kurulması yerel yönetimler reformları içerisinde değerlendirilmiş, 6-12 ay içerisinde gerçekleştirilmesi öngörülmüş ve DPT sorumlu kuruluş olarak gösterilmiştir. Genel olarak kamu yönetimi reformu olarak adlandırılan değişiklikler paketinde “kaynakların merkezden dağılımının bu güne kadar bir yandan gereksiz ve verimsiz yatırımların yapılması yoluyla kaynak kullanımında israfa neden olurken, aynı zamanda bölgeler arasında ve iller arasında gelişmişlik farklılıklarının artmasına da yol açtığı, kaynakların yerinde ve daha etkin kullanılması, iller arası gelişmişlik

farklılıklarının azaltılması ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesini sağlamak amacıyla AB İstatistikî Bölge Düzeyleri (NUTS) dikkate alınarak alt bölge düzeyinde yeni hizmet bölgeleri ve birimleri oluşturulacağı, bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarını azaltıcı politikalar merkezi yönetim tarafından, iller arası gelişmişlik farklılıklarının giderilmesine yönelik çalışmalar ise hizmet bölgeleri tarafından yürütüleceği ve bu sistemde merkezden doğrudan yerel düzeyde küçük ölçekli projelere ödenek tahsis edilmeyeceği, yerel ihtiyaçlara göre bölgesel kalkınma ajanslarının yatırımları organize edeceği” belirtilmektedir. Görüldüğü üzere NUTS ve kalkınma ajansları bağlantısı bu açıklamada yer almakta, Ajanslar kaynakların kullanımında ve iller arasındaki gelişmişlik farklarının giderilmesinde önemli rol oynaması hedeflenmektedir. 58. hükümet ve daha sonra kurulan 59. hükümet, Acil Eylem Planı’nı temel belge olarak kabul ederek geliştirdikleri hükümet programlarının temel dayanağı görmüşlerdir. Bu sebeple iki hükümetin de kalkınma ajansları konusunda benzer şekilde hareket ettiğini düşünmek yerinde olacaktır.

Son olarak 16/09/2009 tarih ve 27351 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2010-2012 Orta Vadeli Program’da, kalkınma ajanslarının 2010 yılı itibariyle tam anlamıyla faaliyete geçeceği ve ajanslardan yerel potansiyelin harekete geçirilmesi, yeni küresel ekonomik şartlara uyum ve uluslararası fonların dağıtımda azami düzeyde istifade edileceği yer almaktadır.

b. Türkiye’de Kalkınma Ajanslarına Yönelik Yaklaşım

Kalkınma ajansları istihdam ve iş yaratma, rekabet gücünün oluşturulması, bölgesel stratejilerin geliştirilmesi, bölgenin çekici hale getirilmesi ve kalkınmaya destek amaçlarına sahiptir³⁸⁴. İlaveten bölgesel kalkınma ajanslarının görevlerinin, yabancı yatırımların artmasını sağlamak ve yabancı yatırımcıya rehberlik etmek, özel sektörün çekingen olduğu alanlarda yeni sanayi bölgeleri geliştirmek ve bölgesel ekonomik stratejilere uygun olarak bölgesel planlama faaliyetlerini hazırlamak şeklinde olduğu ifade edilmiştir.³⁸⁵ Bu tanımda dikkat çeken en önemli unsur bölgesel kalkınma ajanslarının özel sektörün tereddütlü olduğu bazı bölgelerde yatırımları bölgeye çekmeye ilişkin görevidir. Bu noktada akla uygulanan

³⁸⁴ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Bölgesel Gelişmede Temel Araçlar ve Koordinasyon Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, s. 33.

³⁸⁵ Kevin R Cox, a.g.e, p. 187.

teşvikler ve vergi indirimi gibi uygulamalar gelmektedir. Şüphesiz bu uygulamaların başarıya ulaşması bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi açısından son derece önemlidir. Ancak, Türkiye’de birçok teşvik uygulamasına karşın özel sektörün bazı sektörlerde yatırım yapması sağlanamamıştır. Türkiye’deki Ajansların bu tür bir uygulamaya girişmesi halinde geçmişteki deneyimlerin ışığında başarı ihtimalini değerlendirmek gerekmektedir.

Yetkililer tarafından kamuoyuna yapılan açıklamalarda İzmir Kalkınma Ajansı’nın özel sektör mantığıyla hızlı karar alan bir yapıda olacağı, katılımcılığı esas alacağı, İzmir’i cazibe merkezi haline getireceği ve başarısının Türkiye’de kurulacak diğer ajanslar için önemli olduğu vurgulanmıştır³⁸⁶. Ancak, bu ve benzeri açıklamalarda ortak nokta ajansların özel sektör mantığıyla çalışması ve kalkınmayı sağlamasıdır. Kalkınma ajanslarının felsefesinde halkın katılımına dayanan bir planlama ve kalkınma süreci öngörülse bile ortaya çıkacak planlama belgeleri ulusal planlama belgeleriyle uyumlu olmak zorunda olduğu yer almaktadır. Dolayısıyla tek başına özel sektör mantığıyla kalkınmanın sağlanması güçtür ve bu durum ulusal boyutta kalkınmadaki bütünlüğü bozabilecek bir niteliktedir. Çünkü kalkınma sosyal, kültürel, ekonomik vb. birçok unsuru içine alan ve işbirliğini gerektiren bütünlük bir süreçtir. Salt özel sektör mantığıyla hareket etmek yerine Türkiye’deki kalkınma ajanslarının özel sektörün de içinde olduğu, yereldeki tüm aktörlerle birlikte katılımcı ve demokratik müzakere mekanizmalarına dayanarak geliştirilmiş bir kalkınma modelini hedeflediği kamuoyunun bilgisine sunulmalıdır. Bununla birlikte İzmir’in ve ajans kurulacak diğer bölgelerin cazibe merkezi haline gelmesi için farklılıklarını, öne çıkan sektörlerini, güçlü-zayıf yönlerini fırsat ve tehditlerini ve buna yönelik stratejilerini bölgesel gelişme planlarında ortaya koymalıdır ve buna göre hareket etmelidir.

Türkiye’de gerek az gelişmiş gerekse de diğer bütün bölgelerin beşeri ve sosyal sermaye dâhil olmak üzere potansiyelini harekete geçirerek ülkemizin kalkınması için bir ivme ve rekabet gücü kazandırabilme amacıyla yerel/kurumsal yapı olan kalkınma ajanslarına gereksinim duymaktadır. Kalkınma ajansı uygulamasının ülkemizde başarılı olabilmesi için, sivil ve özel ortakların yönetim kültürü çerçevesinde işbirliği içinde çalışmalarını, bölgedeki illerin potansiyellerinin bölgesel kalkınma için birleştirilmesi ve işbölümünün sağlanması, genel sekreterin

³⁸⁶ http://www.izmir.gov.tr/tr/haberler/haber_detay.aspx?hid=341, Erişim: 23/01/2006

uygun nitelikleri taşıması ve yeterli inisiyatife sahip olması, uzman personelin ajansın faaliyetlerini yürütmesine yardımcı olacak nitelikte olması, kamuoyunun sürekli olarak bilgilendirilmesi ve desteğinin alınması ve bölgedeki diğer tüm kuruluşlarla iletişim ve yakın işbirliğinin sağlanması gerektiği belirtilmektedir³⁸⁷. Kalkınma ajansları kamu, özel ve STK'nın oluşturduğu bir bölge yönetim modeli olarak tanımlanmaktadır³⁸⁸.

Türkiye'deki kalkınma ajansı uygulaması ülkenin geneline yayılmadan önce İzmir (İzmir Kalkınma Ajansı) ve Adana-Mersin (Çukurova Kalkınma Ajansı) illerini kapsayan bir pilot uygulama başlatılmıştır. Her iki bölge de gelişmişlik, kişi başına düşen gayrisafi yurtiçi hâsıla, sahip olunan potansiyel, ulaşım olanakları, iklim, nüfus yapısı vb. unsurlar bakımından birbirine benzemektedir. Pilot uygulamaların amacı, elde edilen sonuçlara göre ajansların yaygınlaştırılması ya da yeni bir yapılanmaya gidilmesidir. Pilot bölgelerdeki ajansların başarısı prestij açısından son derece önemlidir. Bu ajansların başarılı olması gelişmişlikleri itibarıyla çok da uzak bir ihtimal değildir. Bu durumda en başta yapılması gereken gelişmiş bölgede kurulan bir ajansın yanında insan faktörü başta olmak üzere diğer birçok yönden geri kalmış diğer bir bölgede pilot uygulamayı başlatarak olası aksaklıkları ve farklılıkları ortaya koymak olmalıydı. Bu noktada pilot uygulamalarla bağlantılı bir diğer durum da ajanslar hakkındaki yargı sürecidir. Kalkınma ajanslarının yargı süreci sebebiyle faaliyete geçemediği süre pilot uygulamaların da gerçekleşmemesine neden olmuştur. Edinilmesi hedeflenen deneyimler elde edilememiştir. Bununla birlikte kurulan bu iki ajansa ilaveten 22/11/2008 tarihli ve 27062 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Bakanlar Kurulu tarafından "Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulması Hakkında Karar"la İstanbul ilini kapsayan TR10, Konya ili merkez olmak üzere Karaman ve Konya illerini kapsayan TR52, Samsun ili merkez olmak üzere Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerini kapsayan TR83, Erzurum ili merkez olmak üzere Bayburt, Erzincan ve Erzurum illerini kapsayan TRA1, Van ili merkez olmak üzere Bitlis, Hakkari, Muş ve Van illerini kapsayan TRB2, Gaziantep ili merkez olmak üzere Adıyaman, Gaziantep ve Kilis illerini kapsayan TRC1 ve Mardin ili merkez olmak üzere Batman, Mardin, Şırnak ve Siirt illerini kapsayan TRC3 Düzey II bölgelerinde de kalkınma ajansları kurulmuştur. Bu yeni ajansları takiben 25/07/2009 tarihli ve 27299 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Bakanlar

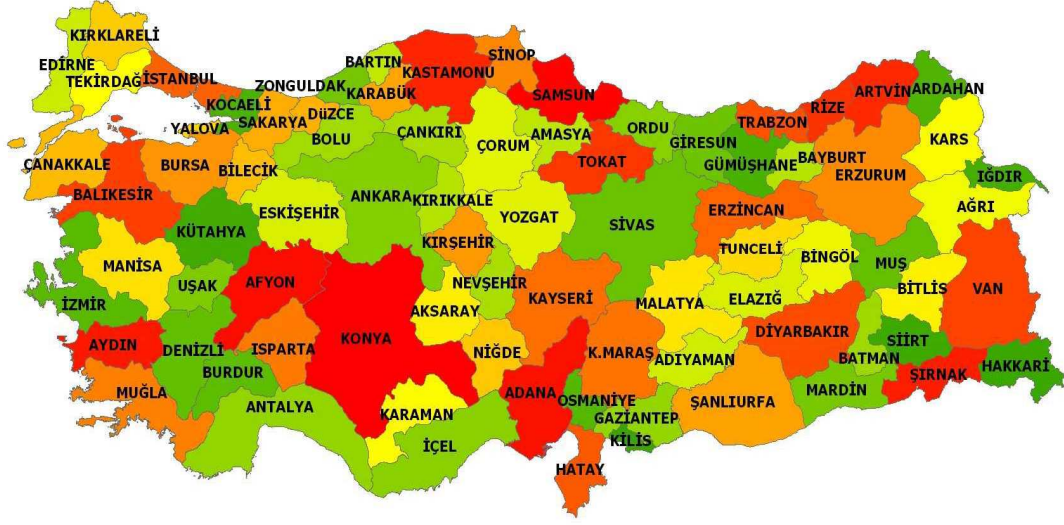
³⁸⁷ DPT, **Kalkınma Ajansları**, s. 1-14.

³⁸⁸ Seyit Koçberber, "Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi", **Sayıştay Dergisi**, Sayı 61, s. 48.

Kurulu kararıyla Tekirdağ ili merkez olmak üzere Edirne ve Kırklareli illerini kapsayan TR21, Balıkesir ili merkez olmak üzere Çanakkale ilini kapsayan TR22, Denizli ili merkez olmak üzere Aydın ve Muğla illerini kapsayan TR32, Kütahya ili merkez olmak üzere Afyonkarahisar, Manisa ve Uşak illerini kapsayan TR33, Bursa ili merkez olmak üzere Bilecik ve Eskişehir illerini kapsayan TR41, Kocaeli ili merkez olmak üzere Bolu, Düzce, Sakarya ve Yalova illerini kapsayan TR42, Ankara ilini kapsayan TR51, Isparta ili merkez olmak üzere Antalya ve Burdur illerini kapsayan TR61, Hatay ili merkez olmak üzere Kahramanmaraş ve Osmaniye illerini kapsayan TR63, Nevşehir ili merkez olmak üzere Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir ve Niğde illerini kapsayan TR71, Kayseri ili merkez olmak üzere Sivas ve Yozgat illerini kapsayan TR72, Zonguldak ili merkez olmak üzere Bartın ve Karabük illerini kapsayan TR81, Kastamonu ili merkez olmak üzere Çankırı ve Sinop illerini kapsayan TR82, Trabzon ili merkez olmak üzere Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu ve Rize illerini kapsayan TR90, Kars ili merkez olmak üzere Ağrı, Ardahan ve Iğdır illerini kapsayan TRA2 ve Malatya ili merkez olmak üzere Bingöl, Elazığ, Malatya ve Tunceli illerini kapsayan TRB1 Düzey II bölgelerinde onaltı tane daha kalkınma ajansı kurulmuştur. Son kurulan 16 ajansla birlikte toplam 26 ajansın tamamı faaliyete geçmiş bulunmaktadır. Böylelikle İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları pilot olma özelliklerini tam olarak gerçekleştirilemeden yeni ajanslar faaliyete geçmiştir. Yeni kurulan ajanslar İzmir ve Çukurova'dan sosyo-ekonomik açıdan farklı özelliklere sahip illeri de kapsamaktadır. Esasen 24 yeni ajansı da dahil ederek mevcut toplam 26 ajansı pilot olarak kabul etmek, farklı özelliklere sahip bölgelerde kurulan farklı ajansların işleyişleri hakkında daha sağlıklı verilere ulaşılmasını da sağlayabilecektir. Aşağıdaki haritalarda Düzey 1, Düzey 2 ve Düzey 3 istatistikî birimleri görülmektedir. Ayrıca mevcut durumda faaliyet gösteren ajansları Türkiye haritası üzerinde Düzey 2 kodlarıyla birlikte görmek mümkündür³⁸⁹.

389 <http://www.dpt.gov.tr>, Erişim: 26/05/2009.

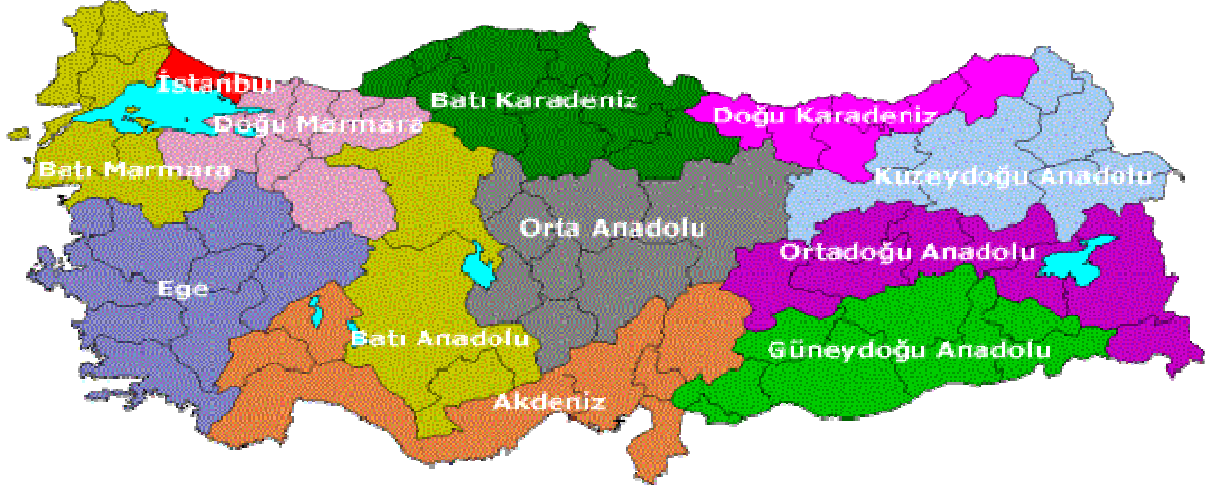
Şekil 2 81 Adet Düzey 3 İstatistikî Bölgeleri

Şekil 3 26 Adet Düzey 2 İstatistikî Bölgesi/Türkiye’de Kurulan Kalkınma Ajansları

Şekil 4 12 Adet Düzey 1 İstatistikî Bölgesi

Bu noktada ajansların kurulmasına temel teşkil eden NUTS uygulamasını incelemek gerekmektedir.

5. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (NUTS)

NUTS (İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması) uygulaması Avrupa İstatistik Enstitüsü (EUROSTAT) tarafından başlatılmıştır. Bu uygulamanın amacı bölgelere ilişkin verilerin toplanarak karşılaştırılabilmesine olanak tanınması ve bölgelerarası gelişmişlik farklarının ortaya konmasıdır. AB’de NUTS, bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi ve uyumlaştırılması, bölgelerin sosyal ve ekonomik analizlerin gerçekleştirilmesi ve Topluluğun bölgesel politikalarının çerçevesinin oluşturulması alanlarında kullanılmaktadır. Özellikle Avrupa Komisyonu’nun Konsey’e sunduğu raporlarda bölgelerarası gelişmişlik düzeylerin saptanmasında kullanılan göstergeler ve istatistikî değerlerin NUTS esaslı olduğu belirtilmektedir³⁹⁰. Bu sistem 1988 yılından beri kullanılmasına karşın yasal çerçevesi 2003 yılında belirlenmiş, 2004’te düzenlenmiş ve AB bölgeleri I. düzeyde 89, II. düzeyde 254 ve III. düzeyde 1214 bölgeye ayrılmıştır. I., II. ve III. bölgelere sırasıyla NUTS I, NUTS II ve NUTS III adı verilmiştir.

Yerel düzeyde de bir sınıflama yapılmış ve burada daha ayrıntılı bir şekilde birimlere ya da belediye örgütlenmelerine yer verilmiştir. Bu birimlere yerel yönetsel birimler (Local Administrative Units-LAU) adı verilmiş ama NUTS düzenlemesine

³⁹⁰ Mürteza Hasanoğlu-Ziya Aliyev, a.g.e, s. 81.

dâhil edilmemiştir³⁹¹. Ancak bu diğer iki kademeye NUTS IV ve NUTS V olarak da adlandırılabilir. Buna göre, Finlandiya ve Yunanistan, İrlanda Cumhuriyeti, Lüksemburg, Portekiz ve İngiltere’de NUTS IV yerel idari birimlerine yer verildiği belirtilmektedir. NUTS V adındaki bir diğer yerel birim de üyelerdeki belediye ve belediye eşdeğeri yerleşmelerden oluşmaktadır. Bu yaklaşım sonucunda Türkiye’de bu beş düzeyden sadece üçünün yeterli görüldüğü ifade edilmektedir.³⁹².

Türkiye’nin 1999’da AB’ye aday ülke olarak ilan edilmesiyle birlikte NUTS sistemiyle ilgili süreç de başlamıştır. Türkiye’nin aday ülke olarak ilan edilmesiyle birlikte çıkarılan Katılım Ortaklığı Belgesi ve AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı’nda NUTS Sistemi kısa vadeli öncelikler arasında yer almaktadır. Buna göre, Bakanlar Kurulu’nun 28/08/2002 Tarihli ve 2002/4720 sayılı kararnameye göre, Türkiye’de İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırmasında 3 düzey belirlenmiştir. Bu üç düzeyden Düzey III, 81 İl İle Tanımlanmaktadır. Düzey III’ teki 81 ilin ekonomik, kültürel, sosyal ve coğrafi yönden benzerliklerine göre ve bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri de dikkate alınarak gruplanmasıyla 26 tane olan Düzey II İstatistikî Bölge Birimleri ortaya çıkmıştır. Yine Düzey II’ deki 26 istatistikî bölgenin ekonomik, kültürel, sosyal ve coğrafi yönden benzerliklerine göre ve bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri de dikkate alınarak gruplanmasıyla 12 adet olan Düzey I İstatistikî Bölge Birimleri ortaya çıkmıştır. AB’nin yürüttüğü bölgesel politikalarda temel öneme sahip olan NUTS II Düzeyinin de Türkiye açısından da önemi Katılım Ortaklığı Belgesi’nde belirtilmiştir. Buna göre, NUTS II bölgesel kalkınma planlarının hazırlanmasına temel teşkil edecektir. Ayrıca NUTS II düzeyinin Türkiye açısından bir diğer önemi de 26 NUTS II bölgesinin kalkınma ajanslarının kurulmasına temel teşkil edeceğinin Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun’da belirtilmiş olmasıdır. 5449 sayılı kanunda bölge kavramından Düzey II’deki 26 adet İstatistikî Bölge Birimi anlaşıldığı ifade edilmektedir. Düzey II kalkınma ajanslarının kuruluşunu objektif olarak belirlenmiş ve plan bölgelerine dayandırmıştır.

NUTS sistemi bölgeleri büyükten küçüğe doğru sıralamaktadır. Bu sistemle İstatistikî Bölge Birimleri İstatistikleri toplayacak, bölgelerin sosyoekonomik

³⁹¹ http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nuts/basicnuts_regions_en.html, Erişim: 16/07/2009

³⁹² Tekin Avaner, “Bölge Kalkınma Ajansları ve İstatistikî Bölge Birimi”, **Kamu Yönetimi Reformu, Çevre ve Bölge Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı Sempozyumu**, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası-Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği, s. 60–62.

analizlerini yapacak, bölgesel politikaların çerçevesini belirleyecek, AB Bölgesel İstatistik Sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistikî veri tabanının oluşturulmasını sağlayacaktır.

NUTS sisteminde NUTS II bölgeleri bölgesel politikaların oluşturulmasında temel düzey olarak kabul edilmektedir. NUTS I ise temel sosyo-ekonomik bölgelerdir ve Topluluk boyutundaki bölgesel problemlerin analizinde kullanılmaktadır. NUTS III ise daha küçük alanları ifade ettiğinden dolayı belli sorunların tespit edilmesi ve bölgesel tedbirlerin belirlenmesi amacıyla kullanılmaktadır. NUTS sistemine geçilmeden önce ülkelerin idari yapıları analiz edilmekte ve bu idari yapıları dikkate alınarak nüfus büyüklüklerine göre NUTS sisteminde hangi düzeye karşılık geldiğine bakılacaktır. Üye ülkelerin idari yapılarının NUTS düzeyiyle örtüşmesi NUTS II düzeyi açısından son derece önemlidir. Çünkü NUTS II düzeyi AB açısından bölgesel politikaların belirlenmesi ve uygulanması açısından son derece önemlidir. Bu politikaların uygulanmasında idari yapılarla NUTS sistemi arasındaki uyum belirlenen bölgesel politikaların uygulanmasında bütünlüğü sağlayacaktır.

EUROSTAT'a göre NUTS sınıflamaları Topluluk bölgesel istatistiklerinin toplanması, geliştirilmesi ve uyumlaştırılması, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması ve Topluluk bölgesel politikalarının çerçevesinin belirlenmesi amaçlarına hizmet etmektedir. EUROSTAT, Yıllık Bölge İstatistikleri Kitabı'nı NUTS düzeylerinde AB bölgelerinin sosyo-ekonomik durumlarını ortaya koymak için hazırlamaktadır. Bu istatistiklerde bölgelerin ekonomik durumları, nüfus aktiviteleri, işsizlik, yaşam standardı, üretim, ulaşım, enerji vb. istatistikler yer almaktadır. Bu vesileyle AB bölgeleri arasında karşılaştırılabilir istatistikî bilgilere ulaşılmış olmaktadır.

NUTS sistemi, AB bölgesel gelişme politikası ve uygulamalarına paralel yeni bir yaklaşımla yöntem ve kurumsal örgütlenme modelidir. Bu vasıta ile Türkiye'de de yerleşim birimleri kademelenmekte, iller arası fonksiyonel ilişkiler, coğrafi koşullar, istatistik toplama ve plan yapmaya uygun biçimde üç düzeyde NUTS sınıflandırması yapılmıştır. NUTS sınıflandırmalarından Düzey II'de bölgesel kalkınma planları hazırlanacak, bölgelerarası farklılıkları azaltmayı amaçlayan ulusal ekonomik ve sosyal uyum politikası geliştirilecek, bölgesel kalkınmayı yürütecek idari yapılar güçlendirilecek ve bölgesel kalkınma planlarının uygulamak üzere bu düzeyde bölge

birimleri kurulacaktır³⁹³. Düzey II'de kurulacak bölgesel/kurumsal yapılar Bölgesel kalkınma ajansları olacaktır.

Türkiye'de 26 Düzey II'deki bölgesindeki kalkınma ajanslarının kurulması gerektiği İlerleme Raporları'nda da yer almıştır. 2000 İlerleme Raporu'nda yapısal politikaların uygulanması ve bölgesel istatistiklerin toplanması için NUTS sınıflamasının yapılması gerektiği belirtilmektedir. 2001 İlerleme Raporu'nda da NUTS'lara ilişkin bir sınıflama çalışmasının yapıldığı ve bu çalışmanın yapısal çalışmalar ve bölgesel istatistikler açısından gerekli olduğuna değinilmektedir.

2002 İlerleme Raporu'nda NUTS'lara ilişkin hazırlanan haritanın Düzey II'de bölgesel istatistikler, iller arası koordinasyon, entegre bölgesel kalkınma planlarına hazırlık, kamu yatırımlarının bölgesel dağılımı ve bölgesel yardımların öncelikli alanlarının Avrupa Topluluğu rekabet kurallarıyla uyumlu bir şekilde tanımlanması amacıyla kullanılması gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca Düzey II bölgelerinde bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasıyla planlamaya katılımın artırılması ve bölgesel kalkınmayı yürütecek idari yapının oluşturulması ve entegre bölgesel planlama sisteminin geliştirilmesinin amaçlandığı belirtilmektedir.

2003 yılına ait İlerleme Raporu'nda da bölgesel kalkınma amaçlı NUTS'lara ilişkin haritanın hazırlandığı ve EUROSTAT tarafından onaylandığı ancak henüz uygulamanın başlamadığı ifade edilmektedir. Düzey II bölgelerinin kurulmasına ilişkin kanunun 2002'de kabul edildiğini ve bölgesel kalkınma ajanslarının kurulması konusundaki belirsizlik nedeniyle DPT tarafından bazı Düzey II bölgelerinde hizmet birliklerinin oluşturulduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte il bölgesel istatistiklerin de 2003 yılında yayımlandığı vurgulanmaktadır. 26 Düzey II bölgesine ilişkin bölgesel kalkınma planlarının tüm çıkar gruplarının katılımıyla hazırlanması gerektiği çünkü mevcut bölgesel planların büyük ölçekli olduğu ve yapısal fonlarının gereklerini karşılayamadığı ifade edilmektedir. Bu konu kalkınma ajansları bünyesinde hazırlanacak olan bölgesel planların genel çerçevesini ortaya koymaktadır.

2004 İlerleme Raporu'nda da Düzey II bölgeleri ve kalkınma ajansları arasındaki ilişki belirtildikten sonra DPT'nin bazı illerin bir araya gelmesiyle oluşan Düzey II bölgelerinde hizmet birlikleri kurduğu ifade edilmektedir. Bu hizmet

³⁹³ DPT, **Kalkınma Ajansları**, s. 22.

birliklerinin de belediyeler ve il yönetimleri arasında bölgesel kalkınma programlarının uygulanması için bölgesel yönetim yapılarını sağlamaya yönelik olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte her bir Düzey II bölgesinde bölgesel istatistik ofislerinin açılmasının bölgesel veri tabanının oluşması adına önemlidir. Bu da kurulacak kalkınma ajanslarına önemli bir veri sağlanması anlamına gelmektedir.

2005 İlerleme Raporu'nda Düzey II bölgelerinde kalkınma ajanslarının kurulması gerektiği belirtilmektedir. Ancak, Türkiye'nin 81 ilinin benzer özelliklerine göre gruplanarak 26 adet Düzey II bölgesinin oluşturulmasına karşın bölgesel örgütlenme adına kaydadeğer bir gelişmenin gerçekleşmediği belirtilmektedir. Ayrıca, Düzey II bölgelerinin merkezi, bölgesel ya da yerel herhangi bir idari yapıya uymadığı ifade edilmektedir.

2006 İlerleme Raporu'nda NUTS'larla ilgili düzenlemelerle ilgili gereksinimler ve bölgesel politikanın etkinliği açısından istatistikî bölgelerle ilgili geçici sınıflamanın daha da geliştirilmesinin gereksinim gösterebileceği belirtilmiştir. Düzey II düzeyinin tespit edilmesine rağmen Türkiye'deki birçok kurumun coğrafi bölgeleri kullanmaya devam ettiği belirtilmektedir. Buna karşın bölgesel istatistik açısından ilerleme kaydedildiği de belirtilmektedir. Ayrıca, mevzuat açısından da bazı ilerlemelerin kaydedildiği belirtilmektedir. 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'un Şubat 2006'da yürürlüğe girdiği ve bu yasanın kalkınma ajanslarının kurulması, görevleri, koordinasyonu konularında olduğu gibi bunların istihdam politikası, bütçe ve denetim mekanizmaları hakkında da esas ve usulleri içerdiği belirtilmektedir. Her ajansın kurulabilmesi için uygulamaya yönelik (İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları'nda olduğu gibi) yasal düzenlemelerin yapılması gerektiği belirtilmektedir. DPT'nin ajanslarla ilgili ulusal düzeyde koordinasyonu yürütmekle yükümlü olduğu ve amacın her Düzey II bölgesinde kalkınma ajansı kurmak olduğu ifade edilmektedir. Ancak, her ajansın kurulması için gerekli olan kanun hükmünde kararnamelerin çıkarılmasıyla bunun birkaç yıla yayılabileceğinin düşünüldüğü 2006 İlerleme Raporu'nda yer almaktadır. 2006 İlerleme Raporu'nda ajansların amacı, bölgesel kalkınmayı hızlandırmak, özel-kamu arası işbirliğini geliştirmek ve bölgelerarası dengesizlikleri gidermek olarak belirlendiği görülmektedir. Kalkınma ajansları'nın ulusal bütçe yanında il özel idareleri ve belediyelerin bütçelerinden de finanse edileceği ancak beklenen işletme gelirlerinin geri kalmış bölgeler için gerçekçi olmadığı belirtilmektedir. Bununla

birlikte, kalkınma ajanslarının rolü ve işlevlerinin bir miktar kaygı uyandırdığı da Rapor'da yer almaktadır. İzmir ve Çukurova'da kalkınma ajanslarının kurulmasına rağmen bakanlıklar arasında eşgüdüm yapılarının olmadığı ve bölgesel kalkınmayla ilgili kurumlararası işbirliğinin ilerlemiş düzeylerde danışmayla sınırlı kaldığı belirtilmiştir. İlaveten yeni kalkınma ajanslarının AB destekli bölgesel kalkınma programları başlatılan tüm bölgelerde kurulan hizmet birliklerinden faaliyetleri devralmak üzere bölgesel düzeyde gerekli idari kapasiteyi sağlamak zorunda olduğu da Rapor'da yer almaktadır.

2008 İlerleme Raporu'nda istatistik alanında başta Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne geçilmesi olmak üzere iyi bir ilerlemeden bahsedilmekte ancak Türkiye İstatistik Kurumu'nun eşgüdüm sağlayıcı rolünün ve diğer veri sağlayıcılarla işbirliğinin artırılması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Buna paralel olarak 2007 İlerleme Raporu'nda Türkiye İstatistik Kurumu'nun kendisine veri sağlayan diğer Bakanlıklar arası eşgüdümü sağlama gayretlerini arttırdığı, veri sağlayıcı tüm kurum personelinin eğitilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bunun yanında bölgesel istatistik ofislerinin rollerinin tam olarak tanımlanamadığı ve EUROSTAT'a düzenli bilgi akışı sağlamak ve AB standartlarıyla uyumlu ulusal hesap sisteminin kurulması konularına da önem verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca NUTS sisteminin oluşturulmasına ilişkin AT Tüzüğü hükümleriyle uyumun sağlanması amacıyla geçici NUTS sınıflamasının gözden geçirilmesinin gerekli olabileceği tekrarlanmıştır.

Görüldüğü üzere AB adaylık sürecinde Türkiye'den 2000 yılından bu yana NUTS sınıflamasına geçmesini istemektedir. Bu konuda İlerleme Raporlarının ortak noktası mevcut bölgesel planların büyük ölçekli olması ve AB yapısal fon sistemine uymaması, bölgesel istatistiklerin toplanması ve bölgesel veri bankasının oluşturulması gerektiği, 26 adet Düzey II bölgesinde kalkınma ajanslarının kurulmasını ve bu Ajansların katılımcılık temelli olarak bölgesel planları hazırlamaları ve uygulamaları noktalarına vurgu yapılmaktadır. Düzey II bölgelerinin kalkınma ajanslarının kurulmasında temel dayanak olacağı düşünüldüğünde bölgesel istatistiklere ilişkin veri tabanının Ajanslar kurulmadan önce oluşturulması olumludur. Kalkınma ajanslarının bünyesinde bölgenin potansiyelinin belirlenmesinde, buna uygun bölgesel stratejilerin geliştirilmesinde ve bölgesel planların hazırlanmasında bölgesel istatistikler en önemli referans olacaktır. Keza bu noktada İlerleme Raporları'nda Türkiye İstatistik Kurumu'na veri sağlayan

kurumların personellerinin eğitilmesi ve veri sağlamada eşgüdümün sağlanması gerektiği ifade edilmiştir.

İstatistikî Bölge Birimleri, bölge kavramını Türkiye açısından netleştirme eğilimindedir. Ayrıca yukarıda bahsedildiği gibi AB üyelik sürecinde de gerekli olan bir konudur. Türkiye ilerleme raporları'nda da öngörülen NUTS sınıflamasının oluşmasını 28/08/2002 Tarihli ve 2002/4720 Sayılı Kararname sağlamıştır. Buna göre İstatistikî Bölge Birimleri bölgesel istatistikleri toplayacak, bölgelerin sosyoekonomik analizlerini yapacak, bölgesel politikaların çerçevesini belirleyecek ve AB Bölgesel İstatistik Sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistikî veri tabanının oluşturulmasını sağlayacaktır. Bu veriler kalkınma ajanslarının bölgelerin potansiyelini tespit etmesinde ve buna uygun kalkınma stratejisini belirlemesine temel teşkil edecektir. Bunun için verilerin toplanmasında kalkınma ajanslarının görev alması için yasal düzenlemelerin yapılması gerektiği ifade edilmektedir³⁹⁴. Kalkınma ajansları giderek bilgi bankası gibi çalışarak, bölge içi ve dışı verileri toplayan ve düzenleyen bir birim konumuna gelmektedir³⁹⁵.

Bununla birlikte sadece kalkınma ajansları değil 28/08/2002 Tarihli ve 2002/4720 Sayılı Kararnamenin 4. maddesine göre, tüm kamu kurum ve kuruluşlarınca; bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması ve bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi gibi çalışmalarda İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması'nın esas alınacağı belirtilmektedir. Bu nokta tüm kamu kurum ve kuruluşlarının bölgelerindeki kalkınma ajanslarıyla işbirliğini ve birlikte çalışmasını zorunlu kılacaktır. Bununla birlikte, İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması'nın Türk Kamu Yönetimi açısından belirlenecek tüm stratejilerde temel çıkış noktası olacağı anlaşılmaktadır. Ancak, Türkiye açısından illerin idari sınırlarıyla kamu kurumlarının hizmet sınırları çoğu zaman birbirine uymadığı hatta geleneksel coğrafi bölge sistemine bağlı oldukları bilinmektedir. NUTS sınıflandırmasıyla öncelikli olarak bu uyumsuzluğun ortadan kaldırılması ve hizmet sınırlarının bu sınıflamayla uyumlu olması gerekmektedir. Ancak bunun da birçok kamu kurumunun hizmet alanlarının yeniden belirlenmesini ve buna uygun bir geçiş sürecini gerektireceği için çekimser yaklaşılan bir konu olacağı düşünülmektedir.

³⁹⁴ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Bölgesel Gelişmede Temel Araçlar ve Koordinasyon Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, s. 60.

³⁹⁵ Nifset Uzay, a.g.e, s. 83.

6. 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun

Türkiye’de kurulacak kalkınma ajanslarının uygulayıcı konumda olmaması ancak uygulayıcı yerel ve bölgesel aktörleri desteklemesi, yerel ve bölgesel düzeyde planlama, programlama ve proje üretme kapasitesini artırması, kaynakların etkin ve yerinde kullanımını sağlaması, bölgenin potansiyeli, rekabetçi üstünlükleri ve önceliklerini dikkate alan bölgesel planların hazırlanması, yerel ve bölgesel düzeyde bu planların öncelikleri dâhilinde proje hazırlama kültürünün oluşması, bölgeiçi gelişmişlik farklarını azaltması istenmektedir³⁹⁶. 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun Acil Eylem Planı’nın yayınlanmasından yaklaşık 3 yıl sonra 25.01.2006’da kabul edilmiştir. Ancak, kanuna 15.10.2004 tarihinde kararlaştırılan tasarı haline göre bazı değişiklikler ve eklemeler yapılmıştır. Hatta bu tasarıda bile Acil Eylem Planı’ndaki gibi bölgesel kalkınma ajansları değil sadece kalkınma ajansları ifadesi kullanılmıştır. Bunun da nedeninin bölge kavramının oluşturabileceği tereddütlerin önüne geçmek olduğu düşünülmektedir.

5449 sayılı kanunun 1. maddesinde kanunun amaç ve kapsamı belirtilmiştir. Buna göre, kanunun amacı “kamu kesimi, özel kesim ve STK arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak üzere oluşturulacak kalkınma ajanslarının kuruluş, görev ve yetkileri ile koordinasyonuna ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir”(5449, m.1). Acil Eylem Planı’ndaki gibi kaynakların yerinde kullanılması kanunda da önem kazanan bir nokta olmaktadır. Aynı zamanda ajansların yatırımları organize etmesi açıkça belirtilmemiş ancak yerel potansiyeli ortaya çıkarma amacı belirtilerek daha geniş bir ifadeye yer verilmiştir. Bununla birlikte, kanunun tasarı haline göre ilk farkı kanunun amaçları arasına bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması hükmünün konmasıdır. Tasarıda sadece bölgeiçi gelişmişlik farklarının giderilmesi hükmüne yer verilmiştir. Ajansın kendi bölgesinde yatırımları yönlendirirken bölgeiçi gelişmişlik farklarını

³⁹⁶ DPT, **Kalkınma Ajansları**, s. 25-32.

gidermeye yönelik bir faaliyet göstermesi beklenmektedir. Ancak, ajanslar her ne kadar faaliyetlerini ulusal kalkınma planları ve programlarıyla uyumlu bir şekilde yürütseler de faaliyetlerini NUTS II bölge düzeyinde yürüteceklerdir. Yani bahsedilen faaliyetlerini bu bölgelerde yerine getireceklerdir. Her ajansın aynı başarı düzeyini yakalamasının da zor olduğu düşünülürken, ajansların ülke düzeyinde bölgelerarasındaki gelişmişlik farklarının azaltılmasına ne düzeyde katkı vereceği bile net değildir. Bununla birlikte ajanslara yönetilen en önemli eleştirinin de kalkınma ajansları'nın gelişmiş bölgelerde daha başarılı olduğu, gelişmekte olan bölgelerin aynı başarıyı gösteremediği noktasında olduğu hatırlanırsa bölgelerarası gelişmişlik farklarının giderilmesiyle ilgili kalkınma ajanslarına yönelik çok fazla beklentiye girilmemesi gerektiği düşünülebilecektir. 5449 sayılı kanunun 4. maddesinde DPT'nin bölgelerarası ve bölgeiçi gelişmişlik farklarını azaltıcı tedbirler almakla yükümlü olduğunun belirtilmesi de bölgelerarası dengesizliklerin Ajanslar tarafından giderilmesi konusunda net bir açılım getirmemektedir. Bu nedenle bölgeiçi gelişmişlik farklarını giderme görevini daha çok ajanslardan, bölgelerarası dengesizlik farklarının giderilmesini de genel koordinatörlük vasfı nedeniyle DPT'den beklemek daha uygundur. Özetle, Türkiye'de bölgelerarası dengesizliklerin giderilebilmesi için gerikalmış bölgelerdeki kalkınma ajansları'nın gelişmiş bölgelere oranla daha yüksek bir potansiyele, yatırım miktarına ve gelişme hızına sahip olması gerekmektedir. Ancak gerikalmış bölgelerin bunu sağlamaya yönelik kapasitelerinin kısıtlı olduğu da unutulmamalıdır.

5449 sayılı kanuna göre ajanslar Bakanlar Kurulu kararıyla kurulacak ve tüzel kişiliğe haiz olacaktır. Ajanslar bütün işlemlerinde özel hukuk kurallarına bağlı olacaktır.(5449, m. 3). Buradan ajansların özel kuruluş gibi hareket edeceğinin anlaşıldığı ifade edilmektedir. Ayrıca ajansların üstleneceği görevler de düşünülürken, ajansların bölgesel gelişme konusunda özel kesim kuruluşu gibi hareket etmesinin ülke gerçeklerini göz ardı etmek anlamına geldiği ancak bölgelerin planlı kalkınmasının kamunun öncülüğünü zorunlu kıldığı düşünülmektedir.³⁹⁷ Buna rağmen ajansların özellikle denetim bahsinde öne çıkan hususlarla birlikte bir özel hukuk tüzel kişisi olarak değerlendirilmesi gerektiği de sıkça ifade edilmiştir. Ancak ajansların kamu tüzel kişisi olarak algılayan kesim de vardır.

³⁹⁷ Ruşen Keleş, **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, s. 185.

5449 sayılı kanuna göre, kalkınma ajanslarıyla ilgili genel koordinasyon DPT'ye aittir. DPT'nin planlama, programlama ve projelendirme konularında Ajanslara rehberlik ve danışmanlık yapmakta, kurumsal ve yürütülen performansların değerlendirmesini yapmakta ya da yaptırmakta, ajanslararası ve Ajansların merkezi kurum ve kuruluşlarla işbirliğini ve koordinasyonu teşvik etmektedir (5449, m.4). Bu noktada kalkınma ajanslarının kurulması ve böylelikle yeterli teknik kapasitenin oluşmasının ardından bölgesel ölçekte kalkınma stratejilerinin oluşturulmasının bölgesel aktörlere bırakması gerektiği ve DPT'nin sadece ülkedeki ajansları izleme ve koordine etme yönünde faaliyet göstermesi gerektiği ifade edilmektedir.³⁹⁸ Ajansların ortak proje üretmesine DPT tarafından verilecek destek de ajanslararası sağlanması olası işbirliği için de önemlidir.

5449 sayılı kanunun 5. maddesi Ajansların görev ve yetkilerini düzenlemektedir. Buna göre ajanslar;

- Yerel yönetimlerin plânlama çalışmalarına teknik destek sağlamak. (Kalkınma ajansları yerel yönetimlere bu konularda teknik ve idari destek sağlayarak planlama ve kalkınma amaçlı uygulamalarında onlara destek verecektir³⁹⁹.)
- Bölge plân ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak; bu kapsamda desteklenen faaliyet ve projelerin uygulama sürecini izlemek, değerlendirmek ve sonuçlarını DPT Müsteşarlığına bildirmek. (Bu noktada önemli olan konu kişi, kurum ve kuruluşların ortak proje üretebilme kültürünün geliştirilmesidir. Ayrıca görüldüğü üzere kalkınma ajanslarına DPT tarafından hazırlanmış olan bölgesel planların uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi görevi verilmiştir. Oysaki günümüzde aşağıdan yukarıya diye bahsedilen planlama sürecinde kalkınma ajansları ya da bölgesel otoriteler daha fazla yetki sahibidir.)
- Bölge plân ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve bu kapsamdaki projelere destek sağlamak.

³⁹⁸ H. Cesurhan Taş, a.g.e, s. 152.

³⁹⁹ DPT, **Kalkınma Ajansları**, s. 37.

- Bölgede kamu kesimi, özel kesim ve STK tarafından yürütülen ve bölge plân ve programları açısından önemli görülen diğer projeleri izlemek. (Kalkınma ajanslarının özellikle STK'ların kurumsal kapasitesinin artırılmasında ve kalkınma ajansı tarafından yürütülecek hibe programları ve verilecek eğitimlerle fayda sağlaması, sonuç olarak da iletişim ve işbirliğinin artması beklenmektedir⁴⁰⁰.)
- Bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak; kamu kesimi, özel kesim ve STK arasındaki işbirliğini geliştirmek.
- Ajansa tahsis edilen kaynakları, bölge plân ve programlarına uygun olarak kullanmak veya kullandırmak.
- Bölgenin kaynak ve olanaklarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yaptırmak, başka kişi, kurum ve kuruluşların yaptığı araştırmaları desteklemek.
- Bölgenin iş ve yatırım imkânlarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak veya yaptırmak.
- Bölge illerinde yatırımcıların, kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemlerini, ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırmak üzere tek elden takip ve koordine etmek.
- Yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda, ilgili kuruluşlarla işbirliği sağlayarak küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri desteklemek.
- Türkiye'nin katıldığı ikili veya çok taraflı uluslararası programlara ilişkin faaliyetlerin bölgede tanıtımını yapmak ve bu programlar kapsamında proje geliştirilmesine katkı sağlamakla görevli ve yetkilidir.
- Ajansın faaliyetleri, malî yapısı ve ajansla ilgili diğer hususların güncel olarak yayınlanacağı bir internet sitesi oluşturmak.

Ajansların bölgesel gelişme hedefleri için kamu, sivil ve özel sektör arasında işbirliğinin sağlanması ve yürütülmekte olan projeleri izlemek açısından önemli bir konumda olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, bölgelerin gelişme stratejilerinin de

⁴⁰⁰ Ergüder Can-Sibel Ersin, a.g.e, s. 53-54.

kalkınma ajansları tarafından geliştirileceğini görmekteyiz. Bunun için bölgenin potansiyelinin tespiti son derece önemlidir. Ajanslar bölgenin her türlü kaynak ve olanağını tespit ederek ekonomik ve sosyal açıdan gelişmeyi hızlandırmak ve bölgenin rekabet gücünün artırılması için çalışmalar yapmakla yükümlü olduğunu görmekteyiz. Çünkü kalkınma ajansları bölgesel sosyal stratejileri de hazırlamaktadırlar. Tasarıda ajansların sadece tabii, iktisadi ve beşeri kaynak ve imkânlarını tespit edeceğini ve ekonomik gelişme için faaliyet göstereceği belirtilmektedir. Kanunda ise bunun geniş olarak ele alınarak “kaynak ve olanak” şeklinde belirtilip gelişmenin sadece ekonomik değil sosyal yönü de kapsayan bir şekilde değerlendirildiği düşünülmektedir. Ajansların yerel ve kırsal kalkınma konusunda da yetkili sayılması bölgeyle ilgili tüm kalkınma faaliyetlerinin bir bütün olarak görüldüğü izlenimini yaratmaktadır. Ayrıca, yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına verilecek teknik destek de hem planlama konusunda bütünlük bir yaklaşımın geliştirilmesi hem de işbirliğinin sağlanması açısından önemli görülmektedir.

Ajansların kendilerine tahsis edilen kaynakları bölge plan ve programlarına uygun olarak kullanılması gerektiği Ajansların mali açıdan özerk olduğu izlenimini vermektedir. Bu harcamalardaki belirleyici unsur bölge plan ve programlarıdır. Bu planların doğrudan ajanslar tarafından hazırlanması durumunda tam anlamıyla mali özeklikten bahsedilebilecektir.

Ajanslar tarafından yürütülecek en dikkat çekici faaliyetlerden biri de bölgenin tanıtımının yapılmasıdır. Yapılacak bu tanıtım ulusal ve uluslararası düzeyde ve bölgenin iş ve yatırım olanaklarına ilişkin olacaktır. Bu tanıtım faaliyetleri iki yönlüdür. Bölgenin uluslararası alanda tanıtımının yapılacağı gibi Türkiye'nin katıldığı ikili ve çok taraflı uluslararası programlara ilişkin faaliyetlerin bölgede tanıtılması ve bu kapsamda projeler geliştirilmesi de Ajansların görevleri arasındadır. Bölgedeki yatırımların artması noktasında Ajansların yürüteceği tanıtım faaliyetleri ofis açmak şeklinde de olacaktır. 5449 sayılı kanunun ilk taslağında yer almayan ancak kanunda yer alan bir diğer hükme göre de Ajansların faaliyetleri, malî yapısı ve ajansla ilgili diğer hususların güncel olarak yayınlanacağı bir internet sitesinin kurulmasıdır. Bu da yatırımcılara bölgeyle ilgili bilgilerin ulaştırılması ve tanıtım açısından son derece önemlidir. Kısaca kalkınma ajanslarının AB ve diğer

uluslararası kuruluşlar arasında bir arayüz görevini yürüteceği belirtilmektedir⁴⁰¹. Ajansların tanıtım konusunda birlikte çalışması ve işbirliği içerisinde olması gereken en önemli kurum Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı'dır. 5523 sayılı Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı Kurulması Hakkında Kanun'la kurulan bu teşkilatlanma Türkiye'de yatırımların artması için yatırım destek ve stratejilerini belirlemekte ve uygulamaktadır. 5523 sayılı kanun ulusal düzeydeki yatırım destek ve tanıtım stratejisini kalkınma ajanslarıyla işbirliği halinde belirleyip uygulayacağını, kalkınma ajanslarının uluslararası düzeyde yürüttüğü yatırım destek faaliyetlerini koordine edeceğini ve destekleyeceğini, yatırımlara ilişkin izin ve onayların tamamlanmasında kalkınma ajansları nezdinde işlemleri takip edeceğini ve bazı kriterlere göre belirlenen yatırımların izin ve onay işlemlerinin kalkınma ajansları nezdinde yatırımcılar adına yürütülmesi ve sonuçlandırılması görevleri kalkınma ajanslarıyla ilgilidir. Buradan anlaşılacağı üzere, Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı tanıtım faaliyetlerinde üst düzeyde koordinasyon görevine haizdir. Ancak bu noktada bir görüşe göre, DPT'ye kalkınma ajanslarıyla ilgili verilen eşgüdüm ve gözetim görevine bir ortak eklendiği ifade edilmektedir.⁴⁰² Ulusal düzeyde belirlenen yatırım destek ve tanıtım stratejisinin belirlenmesine katılan kalkınma ajansları'yla birlikte bu stratejinin belirlenmesinde ajansların etkisinin nasıl gerçekleşeceği de net değildir. Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı'nın uluslararası düzeyde ajansların tanıtım stratejilerindeki koordinasyon rolünün ne şekilde gerçekleşeceği aynı şekilde net değildir. Bu koordinasyonun müdahaleci bir biçimde gerçekleşmesi kalkınma ajanslarının tanıtım faaliyetlerine kısıtlama getirebilecektir.

Kalkınma ajanslarının görevleri arasında bulunan yatırımcıya rehberlik görevinin Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı'na da verildiği görülmektedir. Bunun yanında kalkınma ajanslarının bir organı olan Yatırım Destek Ofisleri'nin yürüttüğü izin ve onay işlemlerinin gerçekleştirilmesinde Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı'na bu işlemlerin takip edilmesi görevini vermiştir. Bu da ajansların yürüttüğü faaliyetlerin denetlenmesi anlamına gelebileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı'nın, tanıtım faaliyetlerinde her bölgenin yatırımcı açısından avantajlı yönlerini ortaya koyacak olan kalkınma ajanslarının üzerinde bir denetleyici pozisyonda hareket etmemesi gerekir. Türkiye

⁴⁰¹ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Bölgesel Gelişmede Temel Araçlar ve Koordinasyon Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, m. 11.

⁴⁰² Ruşen Keleş, **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, s. 185.

Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı'nın yapması gereken sadece yatırım destek stratejisinin belirlenmesi olmalıdır. Keza bu da ajansların katılımıyla hazırlanmaktadır.

4. Teşkilat Yapısı

5449 sayılı kanuna göre kalkınma ajanslarının teşkilat yapısı; Kalkınma Kurulu, Yönetim Kurulu, Genel Sekreterlik ve Yatırım Destek Ofisleri'nden (Tasarıda İngiltere'deki uygulamadaki ismin tercümesi olan tek durak ofisi kullanılmıştır.) oluşmaktadır. (5449, m.7) 5449 sayılı kanunun yanında ajansların faaliyetleriyle ilgili yönetmelikler çıkarılmıştır. Örneğin, 25 Temmuz 2006 tarihinde 26239 sayılı Resmi Gazete'de Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik yayımlanmıştır. Bu yönetmeliğin amacı 1. maddede kalkınma ajanslarının çalışma usul ve esaslarını belirlemek olarak yer almış ve dayanak olarak da 5449 sayılı kanunun DPT'nin genel koordinasyon yetkisiyle ilgili 4. maddesinin birinci fıkrası ve ikinci fıkrasının (h) bendi gösterilmiştir. Ancak kanun hakkında Anayasa Mahkemesi'nde açılan iptal davası gibi Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik hakkında da Danıştay'da iptal davası açılmıştır. Danıştay'da açılan iptal davasında aynı zamanda söz konusu yönetmeliğin dayanağı olan kanunun da Anayasa Mahkemesi'nce iptali istenmiştir. Söz konusu bu davada Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin (TMMOB) Danıştay 10.Daire'de açtığı 2006/5588 esas numaralı Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in yürütmesinin durdurulmasına ilişkin talebi kabul edilmiştir. Verilen kararda, 1982 Anayasası'nın 123. maddesinde idarenin merkezden ve yerinden yönetim esaslarına dayandığı, 126. maddesinde birden çok ili içine alan teşkilatın ancak kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyumu sağlamak amacıyla merkezi idare olarak kurulabileceği 127. maddesinde de yerel yönetimler tanımlanarak yerel yönetimler üzerindeki idari vesayet yetkisinden bahsedilmektedir. Anayasa'nın bu maddelerine dayanarak Anayasada, tekil devlet modelinin yönetsel örgütlenmedeki temel ilkeleri, "merkezden yönetim", "yerinden yönetim" ve bunları tamamlayan "idarenin bütünlüğü" olarak belirlendiği, "bölgesel yönetim" öngörülmediği belirtilmiştir. Ayrıca yürütmeyi durdurma kararının gerekçesinde ajansların idarenin bütünlüğü, idari vesayet ve yetki genişliği ilkelerine aykırı bir yapı oluşturduğunu ve Anayasa'ya aykırılık teşkil ettiği sonucuna varılmıştır. Bu sebeple de Danıştay, Anayasa Mahkemesi'ndeki 5449 sayılı kanun

hakkındaki iptal davası sonuçlanana kadar yürütmeyi durdurma kararı vermiştir. Son olarak ise, Anayasa Mahkemesi'nin 5449 sayılı kanunun iptali istemiyle açılan davada verdiği nihai karardan sonra Danıştay'ın verdiği kararla Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in yürütmesinin durdurulması istemini reddetmiştir ve davanın esası hakkında görüşmeye başlayan Danıştay 10. Daire, 2006/5588 esas nolu kararında yönetmeliğin 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 28 ve 29. maddelerini iptal etmiştir.

Yukarıda ifade edilen yargılama sürecinde yapılan savunmalar ve yöneltilen iddialar ile ulaşılan sonuçlara kısaca değinmek uygun olacaktır. Başbakanlığın bu süreçte Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'e ilişkin verdiği savunmada ajansların Anayasa'nın 166. maddesinde öngörüldüğü gibi bir kalkınma teşkilatı olduğu üzerinde durmaktadır. Başbakanlığın yaptığı savunmada öne çıkan bazı unsurlar aşağıda yer almaktadır;

- Kalkınma ajansı kurumlararası işbirliğinin geliştirilmesine yönelik geniş katılımlı bir kalkınma platformudur.
- Kalkınma ajansları, kalkınma politikalarının daha etkin ve uygulanabilir olması açısından bir değişiklik olsa da idari sistemde bir değişiklik ve müdahale getirmemektedir. Ayrıca kalkınma ajansları, kamu kurum ve kuruluşlarının görevlerinde bir daralma ve sınırlama getirmemekte aksine kalkınma hedefi doğrultusunda kamu kurum ve kuruluşlarının görevlerini daha iyi yerine getirmesi için mali ve teknik destek sağlamaktadır.
- Ajanslar dünyada kalkınma politikalarında zamanla meydana gelen değişikliklere binaen merkezde belirlenen kalkınma politikalarının yerelde daha iyi uygulanabilmesi ve izlenip değerlendirilebilmesi bakımından yeni bir açılım olarak görülmektedir. Keza kalkınma ajanslarının da Anayasanın 166. maddesindeki ekonomik sosyal ve kültürel kalkınmayı sağlamak için kurulduğu belirtilmektedir. Ajansların faaliyetinin Anayasal dayanağının bulunmadığı ifadesi doğru bulunmamaktadır.
- Kalkınma kurulunda şahsi değil kurumsal temsil vardır.

- Kalkınma ajansının bölge planı yapma yetkisi bulunmamaktadır. İmar Kanunu'na göre bölge planı yapma ve yaptırma yetkisi DPT'ye aittir. Kalkınma ajanslarının da bütün faaliyetleri, kanunen, ulusal plan ve programlar başta olmak üzere bölgesel plan ve programlara uygun olacağı açıktır.
- Kalkınma kurulunun karar alma yetkisine sahip olmaması demokratik katılım sürecinde olmadığını göstermemektedir. Savunmaya göre demokratiklik karar alma sürecine birden fazla kişinin dâhil olması gerektiği ve iradelerine bağlı olduğu belirtilmektedir. Ancak bu savunmada hem kalkınma kurulunun karar alma yetkisinin olmadığı belirtilmekte hem de karar alma sürecine katılımın bir organın demokratikliğinin ölçütü olduğu belirtilmektedir. Bu da çelişkili bir durum yaratmaktadır. Kalkınma kurulu bu savunmada özelde ve kamuda birçok örgütte görülen danışma ya da karar organına karar almada yardımcı bir organ olarak tanımlanmaktadır.

TMMOB'un talebi ve Başbakanlığın savunmasını birlikte değerlendirmek gerekmektedir. 1982 Anayasası'nın 123. maddesine göre Türkiye'nin idari örgütlenmesi merkezden ve yerinden yönetim olarak düzenlenmiştir. Kalkınma ajanslarının kamu yönetiminin genel yapısı ve hiyerarşisi dikkate alındığında merkezi idarenin taşra teşkilatı olmadığı açıktır. Ajanslar yerinden yönetim kuruluşları içinde de yer alamazlar. Çünkü kalkınma ajanslarının karar organları coğrafi yerinden yönetim kuruluşu olan yerel yönetim birimleri gibi doğrudan halk tarafından seçilmemektedir. Ayrıca kalkınma kurulu da yerel yönetim birimlerindeki meclisler gibi bir karar organı değil danışma organıdır. Bir bütün olarak değerlendirildiğinde kalkınma ajansları bir bölgesel yönetim de değildir. Yerel yönetimler için ifade edilen unsurları bölge yönetimi iddialarında da aynen tekrarlamak gerekmektedir. 1982 Anayasası'nda kamu hizmetlerine verim ve uyumu gerçekleştirmek üzere birden çok ili içine alan merkezi idare teşkilatı kurulabileceğinden hareketle kalkınma ajanslarının bölge yönetimi sayılabilmesi için bazı kamu hizmetlerini yürütmesi gerekmektedir. Ancak kalkınma ajansları uygulayıcı olmaktan çok yönlendirici ve rehberlik eden konumundadır. Bu nedenle kalkınma ajanslarını bölge yönetimi şeklinde düşünmemek gerekmektedir. Bu bakımdan kalkınma ajansları ne merkezi idarenin taşra birimi, ne yerel yönetim ne de bölge yönetimi sayılabilecektir. Ajansın statüsündeki bu belirsizliğin

giderilebilmesi için kalkınma ajanslarını “özel statülü hizmet örgütlenmesi” olarak kabul etmek gerekmektedir. Bu bağlamda kalkınma ajansları ancak hizmet yerinden yönetim kuruluşu olarak değerlendirilmesi uygun olacaktır.

Yukarıda kalkınma ajanslarıyla ilgili çekincelerin odak noktaları belirtilmiştir. Keza Danıştay tarafından Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’in yürütmesinin durdurulmasına ilişkin verdiği kararında da ajansların idarenin bütünlüğü, idari vesayet ve yetki genişliği ilkelerine aykırı bir yapı oluşturduğunu ve Anayasa’ya aykırılık teşkil ettiği sonucuna ulaşmıştır. Ancak Anayasa Mahkemesi’nin iptal ettiği maddelere bakıldığında kamuoyunda kanunun taslak halindeyken dahi yoğun biçimde eleştirilene tartışılan unsurların iptal edilmediği görülmektedir. İptal edilen maddeler ajansta genel sekreter, iç denetçi veya uzman personel olarak istihdam edilebilenlerin görevleri sona erdiğinde önceki kamu kurum ve kuruluşlarındaki kadrolarına müşterek kararname ile atananların, yapılacak atama işlemlerinin ilgili bakan onayı ile yapılmasının Anayasa’nın 10. maddesinde öngörülen “yasa önünde eşitlik” ilkesine aykırı olduğu ve bunun aynı hukuksal durumda bulunanlara karşı bir eşitsizlik yarattığı ve ajansların 5449 sayılı kanunun uygulanmasıyla ilgili iş ve işlemlerde her türlü vergi, resim ve harçtan muaf olduğuna dair hükümler muafiyetin hangi amaçla, niçin, hangi sınır ve koşullarda yapıldığına ilişkin bir açıklık bulunmadığı gerekçesiyle oybirliğiyle iptal edilmiştir. Kalkınma ajanslarına ilişkin temel hükümler hakkında verilmesi beklenen iptal kararları yerine bu maddelerin iptal edilmesi tartışmaları daha değişik bir boyuta getirmiştir.

Kalkınma ajanslarına yöneltilen temel iddialar hakkında Anayasa Mahkemesi tarafından iptal kararı verilmemiştir. Bu kararla hukuken kalkınma ajansları’nın bölge yönetimi kapsamında düşünülmediği, idari vesayet ve yetki genişliğine aykırılık teşkil etmediği ve hatta denetimle ilgili Sayıştay denetiminden muaf tutulmalarının bir aykırılık teşkil etmediği yorumu yapılabilecektir. Anayasa Mahkemesi tarafından bu kararlara esas teşkil eden en dikkat çekici vurgu “kalkınma ajanslarının kendine özgü yapısıdır”. Ajansların bahsedilen kendisine özgü yapısının temelinde de müzakereci ve yönetişimci bir model olması bulunmaktadır. Ajanslar bölgedeki tüm aktörleri bir araya getirmesiyle oluşturduğu yapının temel unsurlarının Anayasa Mahkemesi’nce iptal edilmemesi bu kapsamda oldukça önemlidir. Diğer deyişle, Anayasa Mahkemesi’nin kararıyla Ajansların idari

anlamda bir bölge yönetimi olmadığı ve daha çok bölgesel düzeyde müzakereci ve yönetişimci modelde bir hizmet örgütü olduğu görüşü desteklenmektedir.

Ajansların merkezi ya da yerel niteliğinin net olmadığı iddiası karşısında da Anayasa Mahkemesi, Ajansların “kendine özgü bir yapısı” olduğu ve Anayasa’nın 166. maddesi gereği Devlet’e verilen planlama yetkisi gereği kurulduğu ve faaliyet gösterdiği şeklinde karara varmıştır. Bu kararla yukarıda ifade edilen ajansların yapısının “nevi şahsına münhasır” olduğu düşüncesi de desteklenmektedir. Bu noktada Ajansların danışma organı niteliğindeki kalkınma kurulunun yerel yönetimlerdeki karar organları olan meclislerle bir benzerliği bulunmadığını da bir kez daha hatırlamak gerekmektedir. Yerel yönetimlerdeki meclis organı, doğrudan halk tarafından seçilmesine karşın kalkınma kurulunda bu özellik bulunmamaktadır. Aksine üyelerin seçim sürecinde valinin bulunması da Ajansların merkezileşen bir yapıda olduğu iddialarını gündeme getirmiştir. Dolayısıyla yer yönünden yerinden yönetim kuruluşu olarak değerlendirilemeyecek ajansların merkezi yönetim teşkilatı olmadığı da açıktır. Yine yukarıda belirtildiği gibi ajansların hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşu ya da özel statülü hizmet örgütlenmesi olarak değerlendirilmesinin daha muhtemel olduğu düşünülmektedir. Böyle bir sınıflandırma yapmak Ajansların statüsü üzerindeki tartışmaları da bir anlamda bitirebilecektir. Anayasa Mahkemesi’nin vermiş olduğu bu karar Ajansların tüzel kişiliği üzerindeki tartışmaları da farklı bir boyuta taşımıştır. Ajansların özel hukuk tüzel kişisi olarak tasarlandığı belirtilmekle birlikte Anayasa Mahkemesi kararında ajansların kamu tüzel kişisi yönüne vurgu yapılmaktadır. Anayasa Mahkemesi tarafından tüzel kişilik konusunda verilen net kararın yapılacak mevzuat değişikliğiyle kanunda da yer alması gerekmektedir.

Yukarıda belirtildiği üzere, 5449 sayılı kanun bütünüyle Anayasa’ya aykırı bulunmamakla birlikte bu kanuna dayalı olarak çıkarılan Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’in bazı maddeleri, Danıştay 10. Dairesi tarafından 2006/5588 esas nolu kararla iptal edilmiştir. Bu karara gerekçe olarak, DPT Müsteşarlığı’nın bağlı olduğu Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı’nın sadece yatırım destek ofislerinin çalışma usul ve esaslarını belirleme konusunda idari düzenleyici işlem yapmakla yetkili olduğu 5449 sayılı kanunun 8. Maddesine göre diğer hususların Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak kuruluş kararnamesiyle düzenlenmesi gerektiği gösterilmiştir. Bu bağlamda iptal edilen maddelerin yatırım destek ofislerine ilişkin olmayıp kalkınma kurulu ve

yönetim kurulu gibi başka hususları içerdiğinden yetki aşımı niteliğinde olduğu vurgusu yapılmıştır.

a. Kalkınma Kurulu

Kalkınma kurulu bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak; bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, STK, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirmek üzere oluşturulmaktadır. Kalkınma kurulu, bölgedeki aktörler arasında işbirliğini geliştirmek ve karar mekanizmaları işlerken ajansı yönlendirmek ve bölgesel gelişme hedeflerinin ortaklaşa gerçekleşmesini sağlamak amacıyla⁴⁰³.

Yukarıda belirtildiği gibi Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in kalkınma kuruluyla ilgili hükümlerinin iptal edilmesi sebebiyle söz konusu kurulun çalışma usul ve esasları hakkında bir belirsizlik mevcuttur. Bununla birlikte 5449 sayılı kanun hükümleri değerlendirildiğinde kalkınma kurullarının hukuksal yapısına ilişkin bazı saptamalarda bulunmak mümkündür. Örneğin, kalkınma kurulunda bireysel değil kurumsal temsil esastır. Kurum temsilcisinin temsil ettiği kuruma kalkınma kurulu toplantılarıyla ilgili geri bildirimde bulunması beklenmektedir. Yönetim kurulu üyeliğinde ya da genel sekreter olmada 5449 sayılı kanunun 18. maddesine göre, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma koşulu bulunmasına karşın kalkınma kurulu üyeliğinde böyle bir şart bulunmamaktadır. Bu sebeple kalkınma kurulu üyeliği konusunda yabancıların da kalkınma kurulu üyesi olabilmesinin önünde bir engel bulunmamaktadır.

Görev süresi sona eren üyeler, temsil ettikleri kuruluşların bu yönde karar vermesi halinde kalkınma kurulunda yeniden görev alabileceklerdir. En fazla üst üste üç dönem kalkınma kurulu üyesi olarak görev yapılabilmektedir. Kalkınma kurulu'nda temsil için belirlenen kurumlardan en üst düzeyde temsilci göndermeleri için üye talebinde bulunulacaktır. Ancak bazı durumlarda bilgi birikimi ya da tecrübeleri itibarıyla yetkin kişiler de en üst düzey temsilci yerine kalkınma kuruluna katılabilecektir. Bu da konusundaki uzman ve tecrübeli kişilerin katılımına olanak

⁴⁰³ Ergüder Can-Sibel Ersin, a.g.e, s. 51.

tanıyan bir düzenlemedir. Ancak yine de öncelik o kurumun en üst düzey temsilcisinin katılımıdır.

Kalkınma kurulu ilk toplantısında kendi üyeleri arasından başkan ve başkan vekili seçmektedir. Başkan ve başkan vekilinin görev süresi 2 yıldır. Başkan ve başkan vekilinin temsil ettiği kurumlardaki mensubiyetinin devam etmesi bu görevi sürdürebilmesi için şarttır. Bu mensubiyet sona erdiğinde ilk toplantıda başkan ve başkan vekilliği için seçim yapılması öngörülmektedir. Kalkınma kurulu, kurul başkanının davetiyle yılda en az iki defa toplanacaktır. Kalkınma kurulu üye tamsayısının yarıdan bir fazlası ile toplanmakta ve katılanların çoğunluğu ile karar vermektedir. (5449, m.8)

Yasal düzenlemeler incelendiğinde kalkınma kurulu toplantılarına katılımı engelleyen bir hüküm bulunmadığı görülmektedir. Bir başka deyişle bu toplantıların herkese açıktır. Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in iptal edilen bazı hükümlerinde katılımı ilgili bazı önemli hususlar düzenlenmekteydi. Buna benzer düzenlemelerin yapılacak hukuki düzenlemelerde de yer alması beklenmektedir. Bu bağlamda kısaca katılımı ilişkin olarak Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'te yer alan bazı hükümlere dikkat çekilecektir. Kalkınma kurulu gerek gördüğü takdirde gündemdeki konularla ilgili olarak ajans genel sekreteri ile uzman kişi veya kuruluş temsilcilerini davet edip dinleyebilecektir. Yönetim kurulu üyeleri, kalkınma kurulu toplantılarına iştirak edebilir ancak görüşülen konular hakkında görüş bildiremez ve oylamalara katılamazlar. Kanunda yer alan bu durum ilk bakışta sakınca yaratacak bir nitelikte gibi görünse de esasen yönetim kurulu üyelerinin, kalkınma kurulunda görüş belirtmesi ve oylamalara katılması kalkınma kurulu üyelerince bir talimat gibi algılanabilecektir. Çünkü ülkemizdeki yapıda yönetim kurulu üyeleri kamu yönetimi ağırlıklı olmak üzere vali, belediye başkanı gibi bölgenin söz sahibi aktörlerinden oluşmaktadır. Bu kişilerin kalkınma kurulunda görüş bildirmeleri dahi kalkınma kurulunu yönlendirecek ve ajansların merkezîyetçi yapıda olduğu iddialarını daha da derinleştirecek bir duruma sebebiyet verebilecektir. Bu noktadaki gösterilmesi gereken titizliğin bir diğer sebebi de kent konseyleridir. Daha açık bir ifadeyle bölge ve kent açısından müzakereci model olan kent konseylerinin siyasallaşması tehlikesine karşı, bir diğer müzakereci model olan kalkınma kurullarının "emniyet sübabı" olması gerekmektedir.

Ancak esasen yönetim kurulu ve kalkınma kurulunun birbiriyle işbirliği içinde çalışması gerekmektedir. Bu işbirliğinin ön koşulu da bu iki organın birbirinden bağımsız çalışması ve birbirini etkilememesidir. Bununla birlikte, kalkınma kurulundan yönetim kuruluna bir bilgi akışı ve iki organ arasında işbirliği olmalıdır. Kalkınma kurulu danışma organıdır. Yönetim kurulu görüşmelerinde kalkınma kurulunun görüşlerinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Kalkınma kurulunda görüşülmeyen bir konunun yönetim kurulunda görüşülmesi uygun olmayacaktır. Ancak mevcut durumda yönetim kurulu toplantılarında kalkınma kurulu Başkanı ve/veya vekili üye olarak yer almamaktadır.⁴⁰⁴ Bu durum yönetim kurulunun kalkınma kurulu kararlarını dikkate almadan gündem oluşturması ve karar alması sonucunu doğurabilecektir.

Bu noktada tartışılacak bir diğer nokta da kalkınma kurulunun yapısından kaynaklanmaktadır. Tüzel kişiliğe haiz tüm teşkilatlarda bir genel kurulun bulunması zorunludur. Genel kurul ise kurum ya da kuruluşun en yetkili unsurudur ve karar organı nitindedir. Böylesi bir genel kurul yapısı ajanslarda düzenlenmemiştir. Kalkınma kurulu görev ve yetkileri itibarıyla genel kurul konumunda değildir. Genel kurulun sahip olduğu karar alma yetkisi ajanslarda yönetim kuruluna bırakılmıştır. Bununla birlikte icra yetkisi tüzel kişiliğe sahip teşkilatlarda yönetim kuruluna aitken bu yetki ajanslarda genel sekreterliğe devredilmiştir. Bu sebeple ajansların genel yapılanmaya uymayan mevcut durumu itibarıyla kalkınma kurulu karar organı değildir ve sadece danışma ve tavsiye görevini ifa etmektedir. Ancak bölgede kamu, sivil ve özel sektör temsilcilerini bir araya getirerek işbirliği içerisinde çalışmayı amaçlayan kalkınma ajansları açısından bir araya gelme, toplanma ve müzakere etme kültürünün yerleşmesi açısından kalkınma kurulu önemli bir fırsattır. Bu sebeple kalkınma kurulu ve yönetim kurulu ayrı ayrı çalışmaları da işbirliğinin sağlanabilmesi için yönetim kurulunda, kalkınma kurulunda müzakere edilen konuların ve ortaya konulan tavsiyelerin dikkate alınmadan kararlar alınması ajansları yönetişimci bir model olma iddiasının uzağında tutacaktır. Sonuç itibarıyla, kalkınma kurulunu yasal bir formalite olarak değil ajansların kuruluş felsefesinde yer

404 Zerrin Toprak, "Yerelde Yönetişim Olgusunda Demokratik Kazanımları Teorik ve Pratik Temelli Yaklaşımlar", s. 345.

alan yerel yönetim modeli olma amacının yerleşmesi için bir unsur olarak görmek gerekmektedir.⁴⁰⁵

Kalkınma kurulu bölgenin sorunlarında ve çözüm önerilerinde, tanıtımında, potansiyelinin ortaya çıkarılmasında ve önceliklerinin tespit edilmesinde aktif rolü olacağı anlaşılan bir organdır. Kalkınma kurulu'nun kamu, sivil, özel, üniversite ve yerel yönetimleri bir araya getiren, yönetimde söz sahibi olmalarını sağlayan çağdaş yönetim anlayışının bir gereği olduğu ifade edilmektedir⁴⁰⁶. Buna karşın, Anayasa Mahkemesi'nde 5449 sayılı kanun hakkında açılan iptal davasının iddianamesinde kalkınma kurulunun kamu, sivil ve özel sektör kuruluşları arasında işbirliğini geliştirmek yetkisiyle, yerel yönetimler, kamu kurum ve kuruluşlarını yönlendiren üst konuma taşıdığı ve ajanslara kamu kesimini de yönetme yetkisi verildiği ifade edilmektedir. Anayasa Mahkemesi bu iddiayı kalkınma ajanslarının kendine özgü yapısı ve amaçları olduğu gerekçesiyle Anayasa'ya aykırı bulmamıştır. Kalkınma kurulunun bölgenin öncelik ve sorunlarına ilişkin çözüm önerileri geliştirerek bunlara uygun projeler geliştirmesi, tanıtım faaliyetlerine katkı vererek yatırımların bölgede artması için faaliyet göstermesi beklenmektedir. Hazırlanacak bu proje ve faaliyetlerin işbirliği anlayışı çerçevesinde gerçekleşmesi gerekmektedir. Bahsedilen işbirliğinin sağlanması için uygun ortamın da yine kalkınma kurulunda aranması gerekmektedir. Kamu, sivil ve özel kuruluşların bir araya geldiği kalkınma kurulu bu konuda kapasite yaratma faaliyetlerine de yön vermesi beklenmektedir.

06/07/2006 tarihli ve 26220 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan ve 2006/10550 sayılı Bakanlar Kurulu kararında yer alan "Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Karar"a göre Adana ili merkez olmak üzere Adana-Mersin illerini kapsayan TR62 ve İzmir ili merkez olmak üzere TR31 Düzey II bölgelerinde kalkınma ajansları kurulmuştur. 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu kararına göre, TR 62 ve TR31 Düzey II bölgelerindeki kalkınma ajanslarının kalkınma kurulları en fazla 100 üyeden oluşacak ve illerin dengeli biçimde temsiline dikkat edilecektir. Bahsedilen kararın 2/a maddesine göre bu 100 üye TR 62 Düzey II bölgesinde Adana ve Mersin için 25'er üye taban kabul edilmek üzere dağıtılmıştır. Geriye kalan üyeler 2007 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçları dikkate alınarak bölgedeki nüfus oranlarına göre dağıtılmıştır. TR31 Düzey II bölgesi (İzmir)

⁴⁰⁵ Emin Çetin Haşar, a.g.e, s. 459.

⁴⁰⁶ Ergüder Can-Sibel Ersin, a.g.e, s. 132.

tek ilden oluşmaktadır ve bu konuda 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu kararının 2. maddesinde bir açıklama yer almamakta sadece Ek 2 tablosunda üye gönderecek kuruluşlar belirtilmektedir. Bu kararda kalkınma kuruluna üye gönderecek kuruluşların toplam temsilci sayıları belirlenirken il içerisindeki etki ve ekinlikleri, misyonları ve ili temsil yetenekleri, bölgesel kalkınmaya sağlayacağı muhtemel katkılar ve üye sayılarının dikkate alındığı belirtilmiştir. Bu ifadeden bölgesel kalkınmada daha faal olabilecek kuruluşların kalkınma kurulunda ağırlıklı yer almasına gayret edildiği anlaşılmaktadır.

Kalkınma kurulunun yapısına geçmişte yapılan eleştirilerden biri sivil toplum örgütü temsilcilerinin yönetimde söz sahibi olması istendiği ve bu temsilcilerin de ağırlıklı olarak iş çevresinden olmaları sebebiyle sermayenin devlet yönetimine etkide bulunmasının kolaylaştırıldığı belirtilmektedir⁴⁰⁷. Sivil toplum örgütleri sadece iş çevrelerinden ibaret değildir (EBSO, İZTO gibi). Ayrıca kalkınma ajansları sadece ekonomik amaçları gerçekleştirmeye yönelik bir yapı da değildir. Kalkınma kurulu üyeleri seçilirken sivil toplum örgütlerinin ve temsilcilerinin niteliğine dikkat edilmelidir. Keza bu nokta Anayasa Mahkemesi'nde 5449 sayılı kanun hakkında açılan davanın iddianamesinde de herhangi bir ölçüt getirmeksizin ve faaliyet alanı belirtmeksizin kalkınma kuruluna STK'dan ve özel kesimden üye seçme yetkisinin tanınmasıyla idarenin keyfiliğine ve kötüye kullanılmasına açık kapı bırakıldığı şeklinde belirtilmektedir. Anayasa Mahkemesi bu noktada Anayasa'ya bir aykırılık görüp buna ilişkin maddeyi iptal etmese de kalkınma kuruluna üye olma konusunda bazı ölçütlerin daha net biçimde belirlenmesi gerekmektedir. Keza bu noktaya Danıştay Onuncu Daire tarafından "Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Karar"a ilişkin verilen kararda (Esas No: 2006/6770) kalkınma kurullarına hangi kamu ve sivil kesim kuruluşlarının katılacağına açıkça belirtilmesi yerine sadece kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim ve STK'nın temsil edileceğinin belirtilmesiyle yetinildiği ve bunların temsilci sayıları ve ölçütlerinin ortaya konması gerektiği şeklinde yer verilmiştir. Ancak buna rağmen, 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu kararı da benzer durumdadır. Ayrıca kalkınma kuruluna yapılan üye seçiminin TR 62 Düzey II bölgesinde Kalkınma ajansı yönetim kuruluna TR 31 Düzey II bölgesinde ise il valisine verilmesi de ölçüt belirlemeden konuyu bütünüyle valilere ve yönetim kuruluna bırakması nedeniyle Danıştay tarafından hukuka aykırı bulunmuştur. Danıştay'ın bu noktadaki görüşü özetle; Türkiye'nin idari yapısında yer

⁴⁰⁷ Mürteza Hasanoğlu-Ziya Aliyev, a.g.e, s. 98.

almayan bir teşkilatlanmanın öngörülmesi karşısında kurulan kamu tüzel kişiliklerinin organlarının yasal düzenleme doğrultusunda duraksamaya yer bırakmayacak şekilde Bakanlar Kurulu'nca oluşturulması gerektiği ve kalkınma kurulu'nda temsil edilecek kurumlar, temsilci sayıları ve kalkınma kurulu üyeliğine ilişkin ölçütlerin açık biçimde ortaya konmasıdır. 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu kararında da bu yöntem izlenmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin 5449 sayılı kanun hakkındaki iptal davasına ilişkin verdiği nihai karardan sonra 06/07/2006 tarihli ve 26220 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan ve 2006/10550 sayılı Bakanlar Kurulu kararında yer alan "Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Karar"ın bütünü'nün yürürlüğünü durdurmak kararının yerine kalkınma kurulu'nun yapısı, oluşumu ve teşkiline ilişkin 2. ve 3. maddelerinin yürütülmesinin durdurulmasına karar vermiştir. 2006/10550 sayılı Bakanlar Kurulu kararında bahsedilen ajanslar faaliyetlerine başlamış olsa da kalkınma kurulu, bu konuda yeni bir yasal/idari düzenleme yapıncaya kadar faaliyete geçememiştir. Diğer deyişle, kalkınma kurulu'nun toplanması, karar alması ve başka faaliyetler yürütmesi mümkün olmamıştır. Bu ancak, 22 Kasım 2008 tarihinde 27062 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2008/14306 sayılı "Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulması Hakkında Karar"la gerçekleşmiştir. Bu yeni kararla eski karardaki kalkınma kurulunu kuran 2. 3. ve 4. Maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır. Bu karara göre eski düzenlemeye benzer şekilde kalkınma kurulunun yüz üyeden oluşacağı belirtilmiştir. Kalkınma kurulunda temsil edilecek kuruluşlar ve bunların temsilci sayıları da kararın ekinde yer almıştır. Bu kuruluşlar belirlenirken valiliklerin görüşüne yer verildiği ve bu kuruluşların il içerisindeki etkinliği, misyonu ve ili temsil yeteneğine, ilin ve bölgenin kalkınmasına sağlayabileceği muhtemel katkı ve sahip oldukları üye sayıları dikkate alındığı ifade edilmektedir. 06/07/2006 tarihli ve 26220 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan ve 2006/10550 sayılı Bakanlar Kurulu kararında yer alan "Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Karar"ın valilere kalkınma kurulu'ndaki kuruluşların tespitinde verdiği daha geniş görev ve yetki yeni düzenlemede sadece "valilik görüşüyle" sınırlı tutulmuştur. Bu da yeni Kalkınma Kurullarının daha merkeziyetçi bir anlayışla oluşacağı izlenimini vermektedir. 2006/10550 sayılı Bakanlar Kurulu kararı, valilere Kalkınma kurulu'na katılacak kuruluşların tespitinde geniş yetkiler verdiği için eleştirilecek bir noktaydı. Danıştay'ın kararının etkisinde olan yeni düzenleme ise valilerin rolünü sadece görüş vermeye sınırlı tutmuş ve Kalkınma kurulu'na katılacak kuruluşlar daha çok merkezin inisiyatifıyla tespit edilmiştir. Bu da Avrupa örneklerinde daha çok yerelin

sinerjisiyle ve yerele dayanarak faaliyet göstermesi beklenen ajansların Türkiye’de merkeziyetçi bir yapıda faaliyet gösterdiği iddalarını daha da güçlendirmektedir. Keza kararın 3. maddesinde tespit edilen Kalkınma kurulu dört yıl süreyle görev yapacaktır. Bu sürenin sonunda veya herhangi bir ihtiyaç durumunda Bakanlar Kurulu Kalkınma kurulu’nda temsil edilecek kurum ve kuruluşları yeniden belirleme hakkına sahiptir. Bu da kalkınma kurulu’ndaki merkezin etkisini sürekli hale getirecek bir unsurdur.

Yukarıda belirtildiği gibi kalkınma kurulunda temsil edilecek kurumlar valinin görüşü alınarak merkezden tespit edilmektedir. Buna göre, danışma organı konumundaki kalkınma kurulunun üyelerinin seçimi de temsilci gönderecek kuruluşların bölgedeki etki ve etkinliğine göre tespit edilmesi ve tespit edilen kurumların temsilci göndermesi yoluyla gerçekleşmektedir. Kalkınma ajanslarının öngördüğü katılımcı ve yönetimci model bu noktada sorunlar taşımaktadır. Örneğin bahsedilen kurumların seçimindeki ölçüt olan etki ve etkinliğin merkezden hangi koşullara göre belirleneceği açık değildir. Bu durumla ilgili önceki düzenlemelerde yüksek yargı organlarının kararlarında da değinilmiştir ve yürürlüğü durdurulmuştur. Ancak mevcut düzenleme eskisinin de gerisinde kalmaktadır. Öncelikle bu durumun düzelmesi gerekmektedir. Kalkınma kurulunun görev süresinin dolmasının ardından yeniden oluşacak kalkınma kurulundaki kurum ve kuruluşların etki ve etkinliğinin yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü geçen sürede bu hususta değişimler olabilecektir. Ancak etki ve etkinlik belirsiz bir ifade olduğundan bazı kurum ve kuruluşların dışarıda bırakılmaları ihtimal dâhilindedir. Bu noktada her zaman için katılım konusunda belirlenen kurumların dışındakilerin katkı ve işbirliği noktasındaki destekleri ihmal edilmemelidir. Bu konudaki sıkıntıların gerek yasayla gerekse de konulara göre kurulacak çalışma gruplarıyla giderilmesi önerilecektir. Ajanslarda katılımın herkese açık olduğu bir yapı oluşturulmalıdır.

Kalkınma kurulundaki çalışmalar gönüllülük esasına dayanacağından ayrıca bir ücret beklentisi modelde yer almamaktadır. 2006/10550 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla oluşan İzmir Kalkınma Ajansı’nın kalkınma kurulunun %70’i seçimle gelen sivil toplum üyeleridir. Bu oran seçimle gelen belediyeler ve kamu meslek kuruluşları da eklendiğinde sivil katılımcı yüzdesinin %80 civarında olduğu belirtilmektedir. Benzer durum 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla oluşan İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansı Kalkınma Kurulları için de geçerlidir. Buna göre, İzmir

Kalkınma Ajansı Kalkınma Kurulu %70, Çukurova Kalkınma Ajansı Kalkınma Kurulu'nda sivil ve özel katılımcı yüzdesi %60'dır. Bu da katılımın geniş tutulabilmesi açısından son derece önemlidir. Bu da İzmir'in potansiyelinin ve kalkınma stratejisinin belirlenmesinde kalkınma kurulunun her zaman için ilk çalışmanın yapılacağı yer olduğu görülmektedir.

Dünyadaki kalkınma ajansı modellerine bakıldığında ise, kalkınma kurulu benzeri bir yapılanma da dikkati çekmemektedir. Kalkınma kurulu benzeri bir yapının olmamasına sebep olarak bazı ülkelerde ajansların bölge yönetimi bünyesinde düşünülmesi, bazı ülkelerde yönetim kurulunun kendi yetkileri yanında kalkınma kurulunun da yetkilerine haiz olması (Romanya gibi), bazı ülkelerde ajansların özel şirket statüsünde olmaları sebebiyle az sayıda teknik personel ve yönetim kuruluyla çalışmanın yeterli görülmesi (Almanya gibi) ve bazı ülkelerde uzmanların yönlendirdiği çalışma gruplarının bulunması (Estonya gibi) gösterilebilir. Daha önce de bahsedildiği gibi her ülkenin kendi yapısına uyan modeli tercih etmesi gerekmektedir. Türkiye'de de kalkınma kurulu gibi bir yapının bulunması kalkınma kurulundaki katılımcı ortamın herkesin katılımına olanak sağlayacak şekilde düzenlenmesi, çalışma gruplarının işlevselliğinin sağlanması ve yönetim kurulunda kalkınma kurulunda görüşülmeyen bir kararın alınmamasına dikkat edilmesi durumunda ise bir fırsata dönüştürülebilecektir.

b. Yönetim Kurulu

Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in yönetim kuruluyla ilgili hükümlerinin iptal edilmesi sebebiyle söz konusu kurulun çalışma usul ve esasları hakkında da bir belirsizlik mevcuttur. Bununla birlikte 5449 sayılı kanun hükümleri değerlendirildiğinde yönetim kurullarının hukuksal yapısına ilişkin bazı saptamalarda bulunmak mümkündür

Yönetim Kurulu ajansın karar organıdır. Yönetim kurulunun kamu ve özel sektör işbirliğiyle çalışması hedeflenmektedir. Kalkınma ajansının karar organı olan yönetim kuruluna vali başkanlık etmektedir. Tek ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulu vali, büyükşehir belediye başkanı, il genel meclisi başkanı, sanayi odası başkanı, ticaret odası başkanı ile kalkınma kurulu tarafından özel sektör ve/veya

STK'dan seçilecek üç temsilciden; birden fazla ilden oluşan bölgelerde il valileri, büyükşehir belediye başkanları veya büyükşehir olmayan illerde il merkez belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ve her ilden birer kişi olmak kaydıyla ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşur. (5449, m. 10) Ancak, birden fazla ilden oluşan bölgelerdeki illerde; ticaret ve sanayi odalarının ayrı ayrı kurulmuş bulunması halinde, yönetim kurulunda yer alacak temsilci Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. Mevcut durumda Çukurova Kalkınma ajansının yönetim kurulunda kalkınma kurulundan seçimle gelen üye bulunmamakta ve sadece kanunda geçen doğal üyelere oluşmaktadır. Keza 5449 sayılı kanunun gerekçesinde bu durum, sivil toplumun lider rol üstlenebileceği İstanbul, Ankara ve İzmir gibi tek illi bölgeler haricinde yönetim kurulunun kamu temsilcileri ağırlıklı olacak şekilde tasarlandığı belirtilmektedir. Buna sebep olarak da ağırlıklı olarak kamu kaynaklarından oluşan bir kaynak tahsisi sisteminin olması ve bu kaynaklardan proje ve faaliyetlere doğrudan destek verilmesi gösterilmiştir. Bu da her ne kadar özel sektör mantığıyla çalışmasının beklendiği ifade edilen ajanslarda merkezin kontrolü elden bırakmak istememesinin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ajansın yönetim kurulu başkanı validir. Birden fazla ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulu başkanlığı; ilk yıl ajans merkezi olarak tespit edilen ilin valisi tarafından, müteakip yıllarda illerin alfabetik sırasına göre bölgedeki valiler tarafından birer yıl süreyle dönüşümlü olarak yürütülecektir.

Yönetim kurulunda da kalkınma kurulundaki gibi bireysel değil kurumsal temsil esastır. Yönetim kurulu üyelerinin temsil ettikleri kurum ve kuruluşlardaki görevlerini sürdürmeleri ajansla temsil edilen kuruluş arası iletişim ve işbirliği açısından da zorunludur. Yönetim kurulu üyeleri ajans ile ilgili gizlilik taşıyan bilgileri ve bu Kanunun uygulanması sırasında öğrendikleri çalışma alanlarındaki sırları, görevlerinden ayrılmış olsalar bile ifşa edemezler, kendilerinin veya başkalarının menfaatine kullanamazlar. Bu hüküm de ajanstaki görevin bitmesi durumunda bile ajansa faaliyette bulunmayı engellemektedir.

Yönetim kurulu başkanın daveti üzerine üye tamsayısının yarısından bir fazlasıyla her ay en az bir kere toplanmaktadır. Yönetim kurulu toplantılarına

yönetim kurulu başkanı başkanlık etmekte yokluğunda ise başkan vekili başkanlık etmektedir. Yönetim kurulu toplantıya katılanların oyçokluğuyla karar almakta ve eşitlik durumunda başkanın oyu yönünde karar alınmaktadır. Ajans genel sekreteri de oy hakkı olmaksızın yönetim kurulu toplantılarına katılmaktadır. (5449, m. 10)

Yönetim kurulunun aldığı kararlara gerek kalkınma kurulu gerekse de diğer ilgililerin erişmesi mümkün olmamıştır. Bu sebeple yönetim kurulu kararlarının internet ortamından ya da herhangi başka bir yolla paylaşılması gerektiği ifade edilmiştir.⁴⁰⁸

5449 sayılı kanununun 11. maddesi yönetim kurulunun görev ve yetkilerini düzenlemektedir. Buna göre yönetim kurulu;

- Yıllık çalışma programını kabul etmek ve DPT Müsteşarlığının onayına sunmak. (Tasarıda yıllık çalışma programını kabul etmek gibi bir hüküm bulunmamakta ve sadece DPT'nin onayına sunulacağı belirtilmekteydi. Bu konuda ajans yönetim kuruluna daha geniş bir yetki verildiği görülmektedir.)
- Yıl içinde ihtiyaçlara göre bütçeyi revize etmek.
- Yıllık malî raporu ve kesinleşen bütçe sonuçlarını onaylamak.
- Taşınır ve taşınmaz mal alımı, satımı ve kiralınması ile hizmet alımına karar vermek.
- Altı aylık ara rapor ile yıllık faaliyet raporunu DPT Müsteşarlığına göndermek.
- Ajans bütçesini onaylamak ve DPT Müsteşarlığına göndermek.
- Genel sekreterlik tarafından sunulan program, proje ve faaliyetlerin desteklenmesine ilişkin teklifler ile kişi ve kuruluşlara yapılacak yardımları onaylamak.
- Ajansa yapılacak bağış ve hibeleri kabul etmek. (Bu hibelerin Ajansı etki ve yönlendirme altında bırakmaması gerekir.)
- Personelin işe alınması ve işine son verilmesine karar vermek.

408 Zerrin Toprak, "Yerelde Yönetişim Olgusunda Demokratik Kazanımları Teorik ve Pratik Temelli Yaklaşımlar", s.344.

- Genel sekreterce belirlenen çalışma birimlerini ve bunlar arasındaki işbölümünü onaylamak. (Tasarıda ajans yönetim kuruluna ayrıca çalışma birimleri arasındaki işbölümünü teklif üzerine değiştirme yetkisi de tanınmıştır. 5449 sayılı kanunda bu konudaki yetkinin sadece onaylamakla sınırlı tutulduğu görülmektedir.)
- Genel sekreteri belirlemek ve DPT Müsteşarlığının onayına sunmak. (Tasarıda sadece genel sekreter adaylarının uygunluğuna karar verilmek üzere DPT'ye sunacağı belirtilmekteydi. 5449 sayılı kanunda ise ajans yönetim kuruluna bu konuda genel sekreteri belirleme yetkisi verilmesinin daha olumlu olduğu düşünülmektedir.)
- Taşıt dışındaki taşınır malların alımı, satımı ve kiralanması ile hizmet alımı konularında genel sekreterin yetkili olacağı sınırları tespit etmekle görevli ve yükümlüdür. (Bu madde tasarıda yer almamaktadır. Ajans yönetim kurulunun genel sekreteri belirlemesine ilaveten bu maddedeki yetki sınırlarını da belirlediği görülmektedir)

Ajans yönetim kurulunun görev ve yetkilerine ilişkin madde genel olarak değerlendirildiğinde tasarıya göre daha geniş bir durumun söz konusu olduğu görülmektedir. Ajans karar organı olması nedeniyle bütçe, faaliyet raporu, program, proje, faaliyetler ve kişi ve kuruluşlara yapılacak yardımlar, personelin işe alınması ve son verilmesi, çalışma birimleri arasındaki işbölümü, bağışlar ve hibeler gibi konularda nihai yetki sahibidir.

c. Genel Sekreterlik

Genel sekreterlik ise ajansın icra organıdır ve yönetim kuruluna karşı sorumludur. Genel sekreterlik'in teknik kapasitesi yüksek ve etkin olması beklenmektedir. Genel sekreter, Kalkınma Ajansları Personel Yönetmeliği'ne göre (m.7) genel sekreter, yönetim kurulu kararı ve DPT Müsteşarlığı'nın onayı ile görevlendirilmektedir. DPT Müsteşarlığı'nın yönetim kurulu tarafından sunulan adayı uygun bulmaması halinde yönetim kurulu bir başka kişiyi ajans genel sekreteri olarak teklif edecektir. Buna göre, ajansların genel sekreterlerini seçmede bir serbestiye sahip olmadığı görülmektedir.

Genel sekreterler, genel sekreterliğin yatırım destek ofislerinin en üst amiridir(5449, m. 12) Genel sekreter olarak istihdam edilecek kişiler; hukuk, iktisat, maliye, işletme, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, istatistik, çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri, matematik, sosyoloji, mimarlık, şehir ve bölge plânlama ile mühendislik dallarından veya bunlara denkliği Yükseköğretim Kurulunca kabul edilen yurt dışındaki yüksek öğretim kurumlarından lisans düzeyinde mezun olmak, Ajansın faaliyet alanına giren konularda yeterli bilgi ve deneyime sahip; uzmanlık gerektiren işlerde en az on yıl fiilen çalışmış olmak, Kamu Personeli Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavında İngilizce dilinden en az 70 puan almış veya buna denk kabul edilen uluslararası geçerliliği bulunan belgeye sahip olmak gerekmektedir(5449, m. 13). Genel sekreterin 10 yıllık bir tecrübenin yanında yabancı dil seviyesinin belli bir seviyenin üstünde olmasına gayret edilmesi ajansların uluslararası düzeydeki faaliyetlerinin yürütülmesine olumlu katkı sağlanabilmesi içindir.

5449 sayılı kanununun 14. maddesi genel sekreterin görev ve yetkilerini düzenlemektedir. Buna göre genel sekreter;

- Yönetim kurulu kararlarını uygulamak.
- Yıllık çalışma programı ile bütçeyi hazırlamak ve yönetim kuruluna sunmak.
- Ajans gelirlerini toplamak, 4 üncü maddeye göre belirlenecek usul ve esaslar ile bütçe ve yönetim kurulu kararlarına uygun olarak harcamaları yapmak.
- Yönetim kurulu tarafından tespit edilecek sınırlar içerisinde, taşıt dışındaki taşınır malların alımına, satımına, kiralanmasına ve hizmet alımına karar vermek.
- Bölgedeki kişi, kurum ve kuruluşların proje üretme ve uygulama kapasitesini geliştirici faaliyetlerde bulunmak.
- Özel kesim, STK ve yerel yönetimlerin proje ve faaliyet tekliflerini değerlendirerek malî destek sağlamak üzere yönetim kuruluna öneri götürmek.
- Desteklenen proje ve faaliyetleri izlemek, değerlendirmek, denetlemek ve raporlamak.

- Bölgesel kalkınmayla ilgili yurt içindeki ve dışındaki ajans ve kuruluşlarla işbirliği yapmak ve ortak projeler geliştirmek.
- Yerel yönetimlerin plânlama çalışmalarına teknik destek sağlamak.
- Personelin performans ölçütlerini belirlemek ve performansını değerlendirmek.
- Personelin işe alınması ve işine son verilmesini yönetim kuruluna teklif etmek.
- Ajans genel sekreterliğini temsilen, bölgesel gelişme ile ilgili ulusal ve uluslararası toplantılara katılmak ve yurt dışı temaslarda bulunmak.
- Ajansın sekretarya işlerini ve görev alanına giren diğer hizmetleri yürütmek.
- Yönetim kurulunun devrettiği yetkileri kullanmakla görevli ve yetkilidir.

Yetkileri itibariyle genel sekreter ajansın icra organı olmasına uygun bir görev ve yetki grubuna sahiptir. Bu yetkilerden genel sekreterin ajans yönetim kuruluyla işbirliği içerisinde çalışması gereğini açıkça ortaya koymaktadır. Ajans yönetim kurulunun alacağı birçok karar, genel sekreterin faaliyetleri ve getireceği öneriler sonucu gerçekleşecektir. Ancak buna karşın genel sekreterin, yönetim kurulu toplantılarına oy hakkı olmaksızın katıldığını görmekteyiz. Genel sekreterin ajansı temsil yeteneği de bulunmaktadır. Bölgesel gelişmeyle ilgili ulusal ve uluslararası toplantılarda genel sekreter bu yetkisini kullanacaktır. Bununla birlikte, genel sekreterin bölgesel gelişme için genel sekreterin yurt içi ve dışındaki diğer ajans ve kuruluşlarla işbirliği ve proje geliştirebilmesi ajansın kapasite geliştirebilmesi için zorunlu olmakla birlikte genel sekreterin uzmanlardan destek alması gereken bir konudur.

Gerek İzmir gerekse de Çukurova Kalkınma Ajansları'nda genel sekreterlikler öncü rolde çalışmaktadır. Yargı süreci nedeniyle ajansların faaliyete geçemediği dönemde dahi çalışmalarını sürdürme gayretinde olmuşlardır. Bunun yanında kalkınma kurulu faaliyetlerinin düzenlenmesinden ajansların tanıtımına kadar birçok faaliyet genel sekreterlikler aracılığıyla yürütülmektedir. Özellikle kalkınma kurulu toplantılarının düzenlenmesinde genel sekreterliklerin "düzenleyici" rolde olması

henüz kalkınma kurulu'nun ayrı bir organ olarak kurumsal yapılanma içinde yeterince algılanmadığını gösteren bir unsur olarak değerlendirilebilecektir.

d. Yatırım Destek Ofisi

Yatırım destek ofisleri ise 5449 sayılı kanunda bu ismi almışken tasarıda "tek durak ofisi" olarak yer almaktaydı. Yatırım destek ofisleri yönetim kurulu kararıyla kurulu ve biri koordinatör olmak üzere en çok beş uzmandan oluşur. Tasarıda uzman sayıları sabitken 5449 sayılı kanunun 15. maddesinde yatırım destek ofislerinde çalışacak uzman personel sayısının bölge ve ilin ihtiyaçlarına cevap veremediği takdirde yönetim kurulu kararı ve DPT'nin onayıyla arttırılabilmesine olanak tanınmıştır. Yatırım destek ofisleri görevleriyle ilgili genel sekretere karşı sorumludur (5449, m. 15).

Yatırımcıların, yatırım destek ofisine başvurmak gibi bir zorunluluğu yoktur. Başvuru yatırımcının isteğine bağlıdır. Yatırım destek ofislerinin yatırımcılara verdiği hizmetler ücretsizdir. Ancak, izin ve ruhsat veya diğer idari iş ve işlemler için ilgili mevzuatta öngörülen harç, ücret ve diğer mali yükümlülükler iş sahibine aittir (26239 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, m.24). İlgili merciler Yatırım Destek Ofisleri tarafından kendilerine intikal ettirilen iş veya işlemleri öncelikle ve ivedilikle sonuçlandırmak zorundadır. Söz konusu iş veya işlemler için ilgili mevzuatta belli bir süre öngörüldüğü hallerde dahi bu kural geçerlidir (26239 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, m.25).

5449 sayılı kanunun 16. maddesi yatırım destek ofislerinin görev ve yetkilerini düzenlemektedir. Buna göre yatırım destek ofisleri;

- Bölge illerinde, özel kesimdeki yatırımcıların kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemlerini ilgili mevzuatta belirtilen süre içerisinde, ilgili mevzuatta bir süre belirtilmemişse öncelikle ve ivedilikle sonuçlandırmak üzere yönetim kurulu adına tek elden takip ve koordine etmek, yatırımları izlemek. (5523 sayılı Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı Kurulması

Hakkında Kanun'un 3/ç maddesine göre ajanslar bu faaliyetlerini yürütürken Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı bu noktada hem ilgili kurum ve kuruluşlar düzeyinde hem de kalkınma ajansları nezdinde işlemleri takip etmekle görevlidir.)

- İlgili mevzuattaki başvuru koşulları ve istenen belgeler doğrultusunda yatırımcıya bilgi vermek ve yol göstermek.
- Başvurular hakkında ön inceleme yapmak.
- 4 üncü madde uyarınca çıkarılacak olan düzenlemelerde belirtilen işlemleri yapmak.
- İş ve işlemler konusunda valiliğe ve genel sekreterliğe bilgi vermekle görevli ve yetkilidir.

Yatırım destek ofisleri yatırımcının kendi firmalarını kurmak için gerekli tüm idari işlemleri tek elden yürütebilecekleri ve bu konuda doldurulması gereken formlardan finansal yardım seçeneklerine kadar geniş bir kapsamda danışılacak ve tavsiye alınacak birimler olarak değerlendirilmektedir. AB'ye üye ülkelerdeki yatırım destek ofisleri, NUTS IV düzeyinde faaliyet göstermektedir⁴⁰⁹. Oysaki Türkiye'deki modelde yatırım destek ofisleri NUTS III düzeyinde faaliyet gösterecektir. Bu da hizmet verilecek alanın daha da büyük olması anlamına gelmektedir. Genel olarak bakıldığında yatırım destek ofisleri yatırımcının işlerini kolaylaştırarak bölgeye yatırımların çekilmesi konusunda yatırımcıların teşvik edilmesi ve danışmanlık edilmesi amacına yönelik faaliyet göstermektedir.

26239 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'e göre, yatırımcılar bir dilekçe ekinde, ilgili mevzuatta belirtilen bilgi ve belgelerle Yatırım Destek Ofislerine başvurabileceklerdir. Yatırım Destek Ofislerine yapılacak başvuru, söz konusu izin ve/veya ruhsat işlemleriyle diğer idari iş ve işlemler için ilgili mevzuatta öngörülen yetkili merciyeye başvuru süresini durdurmakta, ilgili mevzuatta geçerliliği belli bir süre ile sınırlandırılmış belgelerde, belgenin geçerliliği Yatırım Destek Ofislerinde başvuru tarihi göre belirlenmekte, izin ve ruhsat işlemleriyle diğer idari iş ve işlemler için Yatırım Destek Ofisleri tarafından ilgili mercilere yapılan başvurular

⁴⁰⁹ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Bölgesel Gelişmede Temel Araçlar ve Koordinasyon Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, s. 13.

yatırımcı tarafından yapılmış sayılmakta, Yatırım Destek Ofislerine, söz konusu yatırım için gerekli olan işlemlerin tamamı için başvurulabileceği gibi, sadece bir veya birden fazla işlem için de başvurulabilmekte, yatırımcı tarafından önceden ilgili yerlere başvuru ancak henüz sonuçlanmamış işlemler, yatırımcının bu yöndeki talebini içeren dilekçesi üzerine, Yatırım Destek Ofisleri tarafından takip edilerek sonuçlandırılmakta, Yatırım Destek Ofislerine başvurulduğunda, başvuru sahibine veya vekiline ekinde 26239 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’te yer alan Ek-1 sayılı Başvuru Alındı Belgesi verilmektedir. Yatırımcılar, Yatırım Destek Ofislerine başvururken doğru ve eksiksiz bilgi vermekle yükümlü ve sorumludur (26239 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, m. 19).

Yatırım Destek Ofislerinin takip ve koordine edeceği işlemler, gayri sıhhi müessese niteliğindeki kuruluşların imalat, madencilik, ulaştırma, taşımacılık, turizm, eğitim, sağlık ve enerji sektörlerindeki çevre, insan sağlığı, iş güvenliği ve gıda konularındaki izinlerle maden arama ruhsatı hariç olmak üzere yatırım yeri konularındaki izinlerle sınırlıdır. Bunlar dışında kalan izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idari iş ve işlemlerin Yatırım Destek Ofisleri tarafından takip ve koordine edilmesi, Yönetim Kurulunun kararına bağlıdır. Bu hükümlerle Yatırım Destek Ofisleri’nin takip ve koordine edebileceği işlemler Ajanslara ve bölgenin gereksinimlerine göre artabilecektir.(26239 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, m. 20).

Yatırım Destek Ofisleri kendilerine yapılan başvuruları dosyalarında söz konusu yatırıma ilişkin bütün iş ve işlemler yer alır. Yatırım Destek Ofisleri, kendilerine gelen başvuruları, öncelikle ön incelemeye tabi tutar. Ön incelemede, başvuruyu yapan kişinin yetkili olup olmadığı, başvurunun zamanında, söz konusu izin ve/veya ruhsat işlemleri ile diğer idari iş ve işlemler için ilgili mevzuatta öngörülen süre içerisinde, yapıp yapılmadığı, başvurunun söz konusu izin ve/veya ruhsat işlemleri ile diğer idari iş ve işlemler için gerekli bilgi ve/veya belgeleri içerip içermediği gibi hususlar araştırılır. Ön inceleme başvuru sırasına göre en geç üç iş günü içerisinde sonuçlandırılır. Ön inceleme sonucunda başvurunun zamanında yapılmadığı anlaşıldığı takdirde reddine, yetkili kişilerce yapılmadığı yahut söz konusu izin veya ruhsat işlemleri ile diğer idari iş ve işlemler için gerekli bilgi ve/veya

belgeleri içermediği anlaşıldığı takdirde, söz konusu eksiklik ve/veya yanlışlıkların ilgisine bildirilmesine, yetkili kişilerce, zamanında ve söz konusu izin veya ruhsat işlemleri ile diğer idari iş ve işlemler için gerekli bilgi ve/veya belgelere sahip olunarak yapıldığı anlaşıldığı takdirde, başvurunun kabulüne karar verilir. Ön inceleme sonucunda başvurunun yetkili kişilerce yapılmadığı yahut söz konusu izin veya ruhsat işlemleri ile diğer idari iş ve işlemler için gerekli bilgi ve/veya belgeleri içermediğinin anlaşılması nedeniyle, söz konusu eksiklik ve/veya yanlışlıkların ilgisine bildirildiği hallerde, Yatırım Destek Ofislerine başvurmak ile durmuş olan ilgili mevzuatta belirtilen süreler, söz konusu eksiklik ve/veya yanlışlıklar giderilip Yatırım Destek Ofislerine intikal ettirilene kadar yeniden işlemeye başlar. Kabul edilen başvurular için, başvuru sahibine veya vekiline 26239 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’te yer alan Ek-2 sayılı Başvuru Kabul Belgesi verilmektedir (26239 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, m.22).

Ön inceleme sonucunda kabul edilen başvurular Yatırım Destek Ofisleri tarafından, en geç iki gün içerisinde, söz konusu izin ve/veya ruhsat işlemlerini yahut diğer idari iş ve işlemlerini yapacak olan ilgili makam veya makamlara intikal ettirilir ve gerekli takip işlemleri yapılır. Kabul edilen başvuruların ilgili makam ve makamlara intikali halinde, başvuru sahibi yatırımcılara 26239 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’te yer alan Ek-3 sayılı Başvuru İntikal Belgesi verilir 26239 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, m.23).

Yatırım Destek Ofisleri, intikal ettirilen iş veya işlemler hakkında her zaman bilgi istemeye yetkilidir. Aynı şekilde yatırım sahipleri de Yatırım Destek Ofislerinden bilgi isteyebilmektedir. İlgili merciler ve Yatırım Destek Ofisleri bu istemleri en geç bir hafta içinde tam ve doğru olarak cevaplamak zorundadır(26239 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, m.26).

Yatırım Destek Ofisleri, iş ve işlemleri konusunda; kendisine başvuranların sayısı, başvuru alan yatırım ve işlemler, tamamlanan veya tamamlanamayan iş ve

işlemlerin türü ve sayısı ile bunların tamamlanma veya tamamlanamama süreleri, izin veya ruhsat işlemleri sonuçlandırılmayan başvuruların hangi aşamada olduğu, izin ve ruhsat işlemlerinde yaşanan sıkıntı ve güçlükler ile bunların nedenleri ve çözüm önerileri, izlenen yatırımlar ve izleme sonuçları gibi hususları içeren aylık faaliyet raporu düzenlemek ve bunları Valiliğe ve Genel Sekreterliğe vermek zorundadır(26239 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, m.26). Bu da bir anlamda Yatırım Destek Ofislerinin faaliyet raporudur.

5. Personel Yapısı

Ajansın personel yapısı, 5449 sayılı kanununun 18. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre ajansın hizmetlerinin iş mevzuatına göre istihdam edilen uzman personel ve destek personel eliyle yürütüleceği belirtilmektedir. 26239 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Kalkınma Ajansları Personel Yönetmeliği’nde belirtildiği üzere uzman personel ajansın özel, mesleki ve teknik bilgi gerektiren işlerini yapmakla görevliken destek personelinin ajansın sekreterlik, halkla ilişkiler, arşiv, idari ve mali işler ile personelle ilgili iş ve işlemler gibi işleri yürütmektedir. Destek personelinin sayısı, ajans toplam personelinin %20’sini geçmemektedir. Ajans personeli, emeklilik ve sosyal haklar yönünden 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu’na tabi olacaktır.

Kalkınma Ajansları Personel Yönetmeliği’ne göre, Ajansın İnsan Kaynakları politikasının amacı (m.4), ajansın görevlerini etkin ve verimli bir şekilde yerine getirebilmesi için, alanında uzmanlaşmış, ulusal ve uluslararası düzeyde ihtiyaç duyulan niteliklere sahip personelin istihdamını ve bu personelin niteliklerinin geliştirilmesini ve sürdürülebilirliğini sağlamaktır. İnsan kaynakları politikasının izlenmesi, uygulanması ve geliştirilmesinden genel sekreter sorumludur.

Kalkınma ajanslarının insan kaynakları politikasında hem personelin yetiştirilmesine dikkat çekilmekte hem de uzmanlık gerektiren konularda bilgisine başvurulacağına ve insan kaynakları politikasının oluşturulmasına personelin katılımına vurgu yapılarak bu konudaki temel ölçütlerini ortaya koymaktadır. İnsan kaynakları planlaması ise ajansın hedefleri doğrultusunda gelecek yıllardaki

personel gereksinimi belirlemek amacıyla yapılmaktadır. Bu planlamaların yapılmasında gelecek yıllarda ajans ve personel yapısındaki olası değişimlerin dikkate alınması gerekmektedir.

Kalkınma Ajansları Personel Yönetmeliği'nde belirtildiği üzere (m. 8) iç denetçi, uzman personel ve destek personelinin istihdamı için Ajans tarafından yarışma sınavı düzenlenecektir. Kalkınma ajanslarında iç denetimi yapmakla görevli olan iç denetçinin istihdam edileceği belirtilmektedir. Kalkınma Ajansları Personel Yönetmeliği'nde belirtildiği üzere iç denetçi, ajansın faaliyetlerini, hesaplarını, işlemlerini ve performansını iç denetime tabi tutmakla görevlidir. Görüldüğü gibi iç denetçi hem idari hem de mali denetim yapacaktır. Ancak, 5449 sayılı kanununun 27. maddesi uyarınca ajansların 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu hükümlerine tabi olmayacağı bilinmektedir. İç denetim ölçütlerinin ajans tarafından belirleneceği düşünülmektedir.

Ajansta çalışacak uzman ve destek personeli kadroları için bazı kişiler öncelikli olarak tercih edilmektedir. Kalkınma Ajansları Personel Yönetmeliği'nin 18. maddesine göre; Türkiye-AB Malî İşbirliği kapsamında yürütülen bölgesel programların; bölgelerde yürütülmesi ve koordinasyonu amacıyla oluşturulan proje birimlerinde çalışan personelden; görevli olduğu bölgede kurulan Ajansın kuruluş kararnamesinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içerisinde ilgili Ajansa başvurular, sadece sözlü sınava girmek suretiyle, uzman personel için gerekli şart ve nitelikleri taşımaları halinde uzman personel, diğerleri ise destek personeli olarak öncelikle istihdam edilir. Bu kişiler için öğrenim dalı koşulu aranmaz. Buradan Ajansın hâlihazırda yürütölmekte olan projelerden ve o projeleri yürüten kişilerin deneyimlerinden yararlanmak ve bünyesine katmak istediğini görmekteyiz. İdari ve mali işler ile personelle ilgili iş ve işlemleri yürütecek destek personeli için yüksek öğrenim görmüş olmak, sekreterlik ve arşiv ile ilgili iş ve işlemleri yürütecek destek personeli için orta öğrenim görmüş olmak, ayrıca halkla ilişkiler alanında destek personeli olarak çalışacak kişiler bakımından; halkla ilişkiler, halkla ilişkiler ve tanıtım, halkla ilişkiler ve reklâmcılık, iletişim, medya ve iletişim ile rehberlik ve psikolojik danışmanlık bölümlerinde öğrenim görmüş olmak, diğer adaylara göre tercih sebebi olduğu görölmektedir.

5449 sayılı kanunun 18/3 maddesine göre, kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlardan, 5449 sayılı kanunda belirtilen nitelikleri taşıyanlar, kendilerinin isteği ve kurumlarının muvafakati ile ajansta genel sekreter, iç denetçi veya uzman personel olarak istihdam edilebilecektir. Bunların kurumlarıyla olan ilişkileri iş akdinin yapılmasıyla son bulur. Bunlara verilecek ücret ile diğer malî ve sosyal haklar yapılacak iş akdi ile belirlenir. Bu şekilde istihdam edilenler, ajanstaki görevleri sona erdiğinde, öğrenim durumları, hizmet yılı ve unvanları dikkate alınarak önceki kurumlarında kariyerlerine veya durumlarına uygun boş bir kadro veya pozisyona en geç üç ay içinde atanırlar ve herhangi bir işleme gerek kalmaksızın en geç bir ay içerisinde göreve başlatılırlar. Ancak, bu kişilerin atanmalarında, önceki kurumlarındaki idarî unvanlar dikkate alınmaz. Ayrıca önceki kamu kurum ve kuruluşlarındaki kadrolarına müşterek kararname ile atanmaların, 5449 sayılı kanunun 18/3 maddesine göre yapılacak atama işlemleri ilgili bakan onayı ile yapılır hükmü Anayasa Mahkemesi tarafından oybirliğiyle iptal edilmiştir. Bu madde ajansın görevleriyle ilgili konusunda uzmanlıkları olan kamu kurum ve kuruluşlarının çalışanlarının da sözleşmeyle ajansta çalışabileceklerini ifade etmektedir. Ancak yine esas noktanın tecrübelerden yararlanmak olduğu söylenebilecektir. Tecrübelerinden yararlanan personelin daha sonra ajansta çalışmalarına gerek duyulmazsa kariyer ve durumlarına uygun bir pozisyon ve kadroda bir ay içinde göreve başlatılacaktır.

Ajansa çalışması için seçilecek destek ve uzman personelin elemesinin hangi ölçütlere göre yapılacağı net değildir. Diğer bir deyişle kanunda ve yönetmelikte belirtilen şartları sağlayan her adayın sınava çağrılmadığı görülmektedir. Bu durumda elemeye esas teşkil eden ölçütler netlik kazanmamaktadır. Sınava çağrılacak adayların da hangi koşullara göre seçileceği ilanda açıkça belirtilmelidir. Sadece alınan eğitimin belirtilmesi bu noktada yeterli değildir. Bunun yanı sıra bir diğer durum da işten çıkarmalar için geçerli olabilecektir. Ajans çalışanları bir özel sektör çalışanı gibi istihdam edildikleri için işten çıkarılmaları da bir kamu görevlisine göre daha kolay olabilecektir. Bu sebeple gelecekte ajans personelinin kamu personelinin sahip olduğu güvencelere sahip olmayı talep edebileceği düşünülmektedir.

6. Gelirler, Giderler ve Bütçe

Kalkınma ajanslarının “bütçelerinin hazırlanması ve uygulanması, malî kaynaklarının yönetilmesi ve kontrolü, hesap ve kayıtların tutulması ve raporlanmasında kullanılacak muhasebe standartları ile malî tabloların zamanında, doğru ve uluslararası standartlara uygun, yönetimin ve ilgili diğer kişilerin bilgi ve ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde hazırlanması ve raporlanması ve bu iş ve işlemlerin yürütülmesinde görevli olan Ajans personelinin görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin usul ve esasları belirlemek” amacıyla 28 Eylül 2006 tarihli ve 26300 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği çıkarılmıştır. Kalkınma ajanslarının bütçelerinin hazırlanması, içeriğinin belirlenmesi, kabulü, gelirlerinin tahsilâtı, giderlerinin yapılması, bunlara ait varlıkların yönetimi, bu işlemlere ilişkin hesap ve kayıtların muhasebenin temel kavramları ve genel kabul görmüş muhasebe ve bütçe ilkeleri ile ilgili mevzuata ve uluslararası standartlara uygun olarak tutulması ve bunların şeffaf ve anlaşılır şekilde kamuoyuna duyurulması, AB ve diğer yurt dışı kaynaklardan sağlanan fonların kullanımı ve muhasebeleştirilmesi, uluslararası mevzuat hükümleri saklı kalmak kaydıyla bu yönetmelik kapsamındadır.

28 Eylül 2006 tarihli ve 26300 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği’ne göre, Kalkınma ajanslarında harcamaların yapılmasıyla ilgili harcama yetkilisi ajans genel sekreteridir. Ajansların bütçesiyle ilgili hükümler 5449 sayılı kanunun 22. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre bütçenin, ulusal ve bölgesel plan ve programlara, Yüksek Planlama Kurulu’nca belirlenen ödenek tavanına ve yıllık çalışma programına göre hazırlanacağı ve ajansın bütçe yılı (takvim yılı) içindeki gelir ve gider tahminlerini gösterdiği ifade edilmektedir. Ajansların bütçe dışı harcama yapılması mümkün değildir. Bunun yanında ajans bütçesine hâkim olan bazı ilkeler de 28 Eylül 2006 tarihli ve 26300 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği’nin 16. maddesinde belirtilmiştir. Bunlar;

- Gelir ve gider denkliliği,
- Tüm gelir ve giderlerin bütçede gayri safi olarak gösterilmesi,
- Gelir ve gider tahminleriyle uygulama sonuçlarının raporlanmasında açıklık, doğruluk ve mali saydamlığın esas alınması,

- Bütçenin yetkili organlarca kabul edilmedikçe veya onaylanmadıkça uygulanamayacağı,
- Bütçenin yıllık çalışma programlarında yer alan politika, hedef ve önceliklerine uygun şekilde ve fayda-maliyet analizine göre hazırlanacağı, uygulanacağı ve kontrol edileceği,
- Bütçede bütçeyi ilgilendirmeyen hususların yer alamayacağı,
- Bütçede verilen harcama yetkisinin ilgili mevzuatta düzenlenen görev ve hizmetlerin yerine getirilmesi amacıyla kullanılacağı,
- Ödeneklerin belli amaçları gerçekleştirmek üzere tahsis edileceği ve tahsis edilen ödenekten fazla harcama yapılamayacağı gibi ödeneği bulunmayan harcama da yapılamayacağı,
- Bütçenin görevlilerin hesap verebilmelerini sağlayacak şekilde uygulanacağıdır.

Ajansların gelirleri ağırlıklı olarak kamu kaynaklarından aktarılan fonlardan oluşmaktadır. Ajansın gelirleri ve yönetilecek fonlar 5449 sayılı kanunun 19. maddesinde düzenlenmiştir ve aşağıda analiz edilmiştir. Buna göre ajansın gelirleri;

- Bir önceki yıl gerçekleşen genel bütçe vergi gelirleri tahsilâtından, vergi iadeleri ile mahallî idarelere ve fonlara aktarılan paylar düşüldükten sonra kalan tutar üzerinden, binde beş oranında her yıl ayrılacak transfer ödeneğinden, Yüksek Planlama Kurulunca her bir ajans için nüfus, gelişmişlik düzeyi ve performans ölçütlerine göre belirlenecek pay. (Bu gelir kaleminde ajanslara genel bütçe vergi gelirlerinden ayrılacak payı göstermektedir. Tasarıda vergi iadeleri ile mahalli idarelere ve fonlara ayrılacak payların düşülmesi hükmü bulunmamaktadır. Ajanslara verilecek payın bu önemli gider kalemleri düşüldükten sonra aktarılması ajansların gelirlerinde nispi bir artışı getirecektir.
- AB ve diğer uluslararası fonlardan sağlanacak kaynaklar. (Kalkınma ajansları bu noktada aracılık ve koordinasyon görevini yürütecektir.⁴¹⁰ Bu gelir kaleminin kanunda bu şekilde yer almasından bu gelirin süreklilik arz eden bir nitelikte olduğu anlaşılmaktadır. Keza henüz Ancak gerek AB gerekse de diğer birçok uluslararası kuruluş bu fonları hazırlanacak projeler bazında tahsis etmektedir. Dolayısıyla bu gelir için ajansın bu

⁴¹⁰ H. Cesurhan Taş, a.g.e, s. 144.

konudaki performansı belirleyicidir. Ancak 5449 sayılı kanunda bu fonların hangi temel ilkelere, önceliklere ve sektörel teşvik politikalarına göre kullanılacağı belli değildir⁴¹¹. Bu noktada bölgelerin gruplanması ve başarılarının da kendi aralarında değerlendirilmesi beklenmektedir. Bu da Hakkâri ve İstanbul'un aynı kategoride değerlendirilmemesine neden olacaktır. Diğer bir deyişle her bir bölgenin başarı kriteri ayrı olacaktır. Yani, bu unsurların belirlenmesinin her ajansa göre farklılaşacağı düşünülmektedir.)

- Faaliyet gelirleri. (Bu gelir kaleminin ajanslar tarafından KOBİ'lere ve yerel yönetimlere vereceği eğitim, danışmanlık türü hizmetlerden elde edeceği gelirlerin oluşturması beklenmektedir.)
- Bir önceki yıl gerçekleşen bütçe gelirleri üzerinden, bölgedeki il özel idareleri için; borçlanma, tahsisi mahiyetteki gelirler ile genel, katma ve özel bütçeli kuruluşlardan alınan yardım kalemleri hariç tutulmak üzere yüzde bir, belediyeler için; borçlanma ve tahsisi mahiyetteki gelir kalemleri hariç tutulmak üzere yüzde bir oranında, cari yıl bütçesinden aktarılacak pay. (Bu hüküm yerel yönetimlere aktarılacak paylardan ajanslara aktarılacak miktarı göstermektedir. Bu hüküm de tasarıda il özel idareleri için borçlanma, genel, katma ve özel bütçeli kuruluşlardan alınan yardım kalemlerinden belediyeler için de borçlanma ve tahsisi niteliğindeki gelir kalemleri hariç tutularak yer alması yine ajansların gelirlerinde nispi bir artışı sağlayacaktır. Bununla birlikte genel bütçe vergi gelirleri tahsilâtıyla ilgili hükümden aktarılacak paydan yerel yönetimlerin payının düşülmesini de bu maddeyle bağlantılı düşünmek gerekmektedir. Kanun genel bütçe gelirlerinden aktarılacak paydan yerel yönetimlere aktarılacak payın düşürülmesine karşın yerel yönetimlerin paylarından ayrıca pay aktarıldığını görmekteyiz. Bununla birlikte tasarıdan farklı olarak kanunda Bakanlar Kurulu il özel idareleri için bu payın %5'e kadar yükseltilebilmesi ve belediyelere ilişkin payın yarısına kadar indirilmesine veya kanundaki oranına yükseltilmesiyle yetkili kılınmıştır. Değiştirilebilecek bu oranlarda il özel idarelerinin payının büyük oranda yükseltilebilmesi ajansların gelirlerinde önemli bir artış meydana getirebilecek olsa da il özel idarelerinin yerine getirdiği

⁴¹¹ Nazlı Maç, "Bölgesel kalkınma ajansları ve Türkiye", **Konya Ticaret Odası Etüd-Araştırma Servisi Araştırma Raporu**, Sayı: 2006-117/76, Konya, 2006, s. 7.

hizmetler dikkate alındığında tereddütle yaklaşılması gereken bir konudur.)

- Bölgedeki sanayi ve ticaret odalarının, bir önceki yıl kesinleşmiş bütçe gelirlerinin yüzde biri oranında, cari yıl bütçesinden aktarılacak pay. (Ajansların sanayi ve ticaret odalarıyla işbirliği içinde çalışması gerekmektedir. Bu nedenle bu odaların gelirlerinden de pay aktarılması yerel yönetimlerden aktarılan paylar gibi işbirliğine katkı olarak değerlendirilmelidir.)
- Ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarca yapılan bağış ve yardımlar. (28 Eylül 2006 tarihli ve 26300 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği’nin 20. maddesine göre yapılan her türlü bağış bütçeye gelir olarak kaydedilecektir. Nakdi olmayan bağış ve yardımlar Yönetim kurulunca değerlendirmeye tabi tutulup, uygun görülenler kayıt altına alınmaktadır. Şartlı bağış ve yardımlar, gelir bütçesinde bağış ve yardımlar bölümüne yazılacaktır. Eğer yoksa bütçede yeni açılacak tertibe ödenek yazılarak tahsis amacına hazırlanmaktadır. Bu ödenekten de amaç dışında başka bir terkibe aktarma yapmak mümkün olmamaktadır. Bu ödeneklerden mali yılsonuna kadar harcanmamış olan tutarlar, bağış ve yardımın amacı gerçekleşinceye kadar ertesi yıl bütçesine devir olunarak ödenek kaydedilmektedir. Ancak, bu ödeneklerden tahsis amacı gerçekleştirilmiş olanlardan kalan tutarlar ile tahsis amacını gerçekleştirilmesi bakımından yetersiz olanlara ilişkin ödenekleri iptal etmeye yönetim kurulu yetkilidir. Bağış ve yardımlar, kullanılmadığı veya amaç dışı kullanıldığı için geri istenildiği takdirde, bütçeye gider kaydıyla ilgisine geri verilmektedir. Şartlı bağış ve yardımın zamanında kullanılmaması nedeniyle doğacak zararlar ile amaç dışı kullanım nedeniyle yapılan harcamalar sorumluluğu tespit edilenlere ödetilmektedir. Bahsedilen bağış ve yardımlar ajansları yönlendirecek ya da etki altına alma amacını taşımamalıdır.)
- Bir önceki yıldan devreden gelirler şeklindedir.

Genel olarak bakıldığında ajanslara mali desteğin yerli-yerel kaynaklar, yerel bağışlar ve devlet bütçesinden aktarılan paylar olarak dikkat çekmektedir. İl özel

idaresi, belediyeler ve sanayi ve ticaret odaları tarafından aktarılacak paylar ilgili idare ve kuruluşlar tarafından haziran ayının sonuna kadar ajans hesabına aktarılmaktadır. İl özel idaresi ve belediyelerin payları zamanında aktarılmadığı takdirde bu idarelere genel bütçe vergi gelirleri tahsilât toplamı üzerinden ayrılan paydan ilgisine göre Maliye Bakanlığı ve/veya İller Bankasınca kesilerek ilgili ajansın hesabına aktarılmaktadır. Bu unsur ajansların gelirlerinde bir aksama olmasını engellemek ve ajansların gelirlerini güvenceye almak üzere konduğu düşünülmektedir. Diğer alacakların tahsilinde genel hükümlere göre işlem yapılmaktadır. (28 Eylül 2006 tarihli ve 26300 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği, m.26). 26 ajansın tamamının kurulması halinde ajanslara aktarılacak toplam kamu kaynağının 666 milyon TL olması beklenmektedir. Bu gelirin %68’i genel bütçe vergi gelirlerinden, %19’u belediye bütçelerinden ve %13’ünün de il özel idareleri bütçesinden aktarılması beklenmektedir⁴¹².

Ajansların giderleri 5449 sayılı kanunun 20. maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre ajansın giderleri;

- Plân, program ve proje giderleri.
- Proje ve faaliyet destekleme giderleri.
- Araştırma ve geliştirme giderleri.
- Tanıtım ve eğitim giderleri.
- Taşınır ve taşınmaz mal ile hizmet alım giderleri.
- Yönetim ve personel giderleri. (28 Eylül 2006 tarihli ve 26300 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği’ne göre ajansın yıllık personel giderleri toplamı, gerçekleşen en son yıl bütçe gelirlerinin yüzde %15’ini aşmamaktadır.)
- Görevlerle ilgili diğer giderler şeklindedir.

Dünyadaki ajansların giderleri uygulayıcı olup olmamalarına ve personel yapılarına göre değişmektedir. Türkiye’deki ajansların sayıca az ancak nitelikli personelle (kariyer, yabancı dil vs. gibi unsurlara sahip) çalışmayı hedeflemektedir.

⁴¹² DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Bölgesel Gelişmede Temel Araçlar ve Koordinasyon Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, s. 77.

Özellikle Türkiye gibi proje hazırlama ve uygulama konusunda belirgin eksikliklerin olduğu bir ülkede kalkınma ajanslarının bu konudaki eksiklikleri giderme noktasında öncü role sahip olması beklenmektedir. Kalkınma ajanslarının projeler konusunda yetiştireceği elemanlar diğer tüm kurumlara da destek verebilecektir. Projelerin hazırlanması konusundaki teknik eksikliklerin giderilmesi konusunda proje eğitimlerinin düzenlenmesi, proje hazırlanmasının teşviki gibi unsurlar Türkiye'deki ajansların bütçelerinde önemli gider kalemlerini oluşturmalıdır. Diğer deyişle tanıtım ve eğitim giderlerinin kalkınma ajansları için önemli bir gider kalemini oluşturması beklenmektedir. Ajansların gelir-gider durumunun her ajansa göre farklılaşacağını ve uygulamadan sonra daha net ortaya çıkacağı düşünülmektedir.

Ajansların, mali ve finansal kaynaklarının elde edilmesi, kullanılması ve mali denetiminin sağlanmasında görevli ve yetkili olanların kaynakların etkili, ekonomik, verimli ve hukuka uygun olarak elde edilmesinden, kullanılmasından, muhasebeleştirilmesinden, raporlanmasından ve kötüye kullanılmaması için gerekli önlemlerin alınmasından sorumlu olduğu kanunda belirtilmiştir. Ancak, mali denetimle ilgili hükümler düzenlenirken hukuki denetim özelliklerini taşıyan konuların yer alması dikkat çekicidir. Ajanslar finansal kaynakların elde edilmesi ve kullanılmasında, denetimin sağlanması amacıyla, kamuoyunu zamanında bilgilendirmekle yükümlüdür. Bu da mali saydamlık, hesap verebilirlik ilkelerinin bir gereğidir.

Ajansların yıl içindeki faaliyetleriyle ilgili faaliyet raporu, yönetim kurulu tarafından hazırlanmaktadır. Altı aylık ara rapor eylül ayı sonuna kadar, yıllık faaliyet raporu da izleyen mali yılın en geç mart ayı sonuna kadar kamuoyuna açıklanmaktadır. Bu raporların bir örneği de İçişleri Bakanlığı ve DPT'ye gönderilmektedir. Bununla birlikte faaliyet raporu ilk kalkınma kurulunda görüşülmektedir. Ajans faaliyet raporunda yönetim kurulu başkanının sunuşu da yer almaktadır. DPT gerek gördüğü takdirde faaliyet raporunun şekli ve muhteviyatı hakkında değişiklik yapabilmektedir. Faaliyet raporunun içeriği ve doğruluğundan yönetim kurulu sorumludur (28 Eylül 2006 tarihli ve 26300 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği, m. 91). Ancak, bu noktada kalkınma kurulunun rolü net olarak belirlenmemiştir. Kalkınma kurulunun herhangi bir onaylama ya da ret etme konumu açık değildir. Faaliyet raporları genel bilgiler, amaç ve hedefler, faaliyetlerine ilişkin bilgi ve değerlendirmeler, kurumsal

kabiliyet ve kapasitenin değerlendirilmesi ve öneri ve tedbirlerden oluşmaktadır. Genel faaliyet raporu da ajansların bir mali yıldaki faaliyet ve mali sonuçlarını gösterecek şekilde DPT tarafından hazırlanmaktadır ve izleyen mali yılın haziran ayı sonuna kadar kamuoyuna açıklanır. Genel faaliyet raporunda ajanslarca yürütülen faaliyet ve sağlanan destekler, ajansların bütçe uygulama sonuçları ve performans bilgileri, ajansların mali yapılarına ilişkin genel değerlendirmeler ve diğer bilgiler yer almaktadır (28 Eylül 2006 tarihli ve 26300 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği, m. 93).

5449 sayılı kanunun 24. maddesine ve 28 Eylül 2006 tarihli ve 26300 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği’nin 32. maddesine göre, bütçe sonuçları genel sekreter tarafından bütçe döneminin bitiminden sonraki mart ayı içinde yönetim kuruluna sunulur ve yönetim kurulunda görüşülerek karara bağlanır. Bütçenin onaylanmaması durumunda İçişleri Bakanlığı ve DPT’ye gönderilir. Bu kurumlar da kanunun ve/veya diğer ilgili kanunların hükümlerine göre işlem tesis edeceği belirtilmiştir. Ancak, 5449 sayılı kanunun 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu’nun hükümlerine tabi olmayacağı belirtildiğinden dolayı ilgili kanunun 5018 sayılı kanun olmayacağı açıktır. 5449 sayılı kanunda da bu konu açık bir şekilde düzenlenmemiştir. Ayrıca önceki yılın bütçesinin kalkınma kurulu yerine yönetim kurulu tarafından karara bağlanması, bütçenin onaylanmama durumunun çok zayıf olduğu izlenimini vermektedir. Bununla birlikte, tasarıda yönetim kurulu yıllık çalışma programını DPT’ye sunmakla görevli tutulmuştur. Ancak 5449 sayılı kanun, “yıllık çalışma programını kabul etmek” şeklinde yönetim kuruluna bu görevi vermiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde bütçe ve faaliyet raporuyla ilgili hükümler, ajansların 5018 sayılı kanunun kapsamı dışında tutulması hükmü ve kanunda denetimle ilgili hükümlerin ayrıntılı düzenlenmemiş olması dikkate alındığında üzerinde yeniden çalışılması gereken bir konu olduğu düşünülmektedir.

7. Planlama, Proje ve Faaliyet Destekleme

Kalkınma ajansları bir yönetim modeli olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple ajanslara yerelde ve bölgede katılımı sağlayabilecek mekanizmalar olarak bakılmaktadır. Türkiye’de de bölgesel planlama faaliyetleri, kalkınma ajanslarından başlayan bir süreç olması düşünülmektedir. Bu süreçte özellikle tüm bölgesel

aktörlerin sürece dâhil olması ve katkı vermesi beklenmektedir. İzmir ve Çukurova'da 2009–2013 bölgesel planının hazırlık aşamasının geniş katılımı yapılmasına dikkat edilmiştir. Ancak katılım konusunda ajanslar tek noktaya odaklanmamalıdır. Katılım göstergeleri; yeni tekniklerin benimsenmesi, hizmet ve kolaylıklardan yararlanılması, yerel kaynakların ve dış yardımların topluluk sorunlarını çözmek için kullanılması, yerel girişimciliğin ve liderliğin gelişimi, yerel topluluğun, seçimlere katılımı, gönüllü olarak çalışma gruplarında yer alması şeklinde özetlenebilir. Ancak, ajanslar yalnızca katılımı sağlamak üzere değil daha geniş kapsamlı bir yönetim modeli olduğundan dolayı ajansları sadece katılım göstergeleriyle değerlendirmemek gerekmektedir. Bu noktadaki yönetim göstergeleri konusunda ise bir uzlaşma bulunmamaktadır. Kurumlara ve hatta kişilere göre değişen yönetim göstergeleri söz konusudur. Bu çeşitliliğe karşın üzerinde nispeten uzlaşma sağlanan yönetim göstergeleri de bulunmaktadır. Bunlar, çok aktörlü katılım ve sorumluluk, yozlaşmanın kontrolü, ülkede politik istikrar ve şiddetsiz bir ortam/güvenliği sağlanmış toplum, kamu hizmetlerinde etkililik, sürekli kalite ve hukuk devletidir.⁴¹³

Ajansların katılım modeli olma yolunda bahsedilen yönetim göstergelerini dikkate alarak faaliyetlerini gerçekleştirmeleri beklenmektedir. Aksi takdirde ajanslar yönetim modeli olma iddiasının uzağında kalacaklardır. Kalkınma ajansları katılımın üst düzeyde olması gereken, demokrasiyi işletmede çok aktörlü ve iletişimsel rasyonelliği merkeze alan müzakereci yapı olmalıdır⁴¹⁴. Esas itibarıyla hazırlanan bölgesel planlar ve bu planlara dayanarak uygulamaya konan projeler bahsedilen unsurlarda ilerleme sağlamanın yanında toplumsal sermayenin gelişmesine katkıda bulunacaktır.

Kalkınma ajanslarının en önemli görevlerinden biri bölgenin potansiyellerini tespit etmek ve buna uygun kalkınma stratejisini belirlemektir. Bunun için İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları, 2009–2013 yıllarını kapsayacak uzun vadeli Bölgesel Gelişme Planları öncesinde 2007–2008 yılları için Ön Bölgesel Gelişme Planları hazırlamıştır. Bu çalışmalar ajansların temel amaç ve önceliklerini ortaya koyan aynı zamanda da uzun vadeli Bölgesel Gelişme Planları'na temel teşkil eden niteliktedir.

⁴¹³ <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp>, Erişim: 17.02.2009

⁴¹⁴ Zerrin Toprak, Türkiye Müzakereci Demokrasinin Neresinde? Toplumsal Sermaye Göstergeleri", **I. Uluslararası Müzakereci Demokrasi Sempozyumu**, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul, 15-16 Nisan 2009.

Ortak noktası ise bölgelerin potansiyellerini, öne çıkan sektörlerini, güçlü, zayıf yönlerini, fırsat ve tehditlerini içermesidir. Aşağıda İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları için bu planların ayrıntıları ve öne çıkan konuları yer almaktadır. İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları'nda 2009–2013 yıllarını kapsayacak bölgesel plan çalışmaları da devam etmektedir. Ancak ilk etapta yürütülecek olan Mali Destek programları Ön Bölgesel Gelişme Planları'ndaki ilke ve esaslar dikkate alınarak yürütülmektedir. Ön Bölgesel Gelişme Planları kapsamındaki mali destek programlarıyla ilgili teklife 2009 yılı içerisinde çıkmıştır. Aşağıda bu planların ve mali destek programlarının analizi yer almaktadır.

a. İzmir Kalkınma Ajansı Ön Bölgesel Gelişme Planı 2007-2008

İzmir birçok istatistikte Türkiye'nin en büyük 3. kenti olarak kabul edilse de kentin beklenen atılımı gerçekleştirilememesi sebebiyle bu özelliğini artık kaybetmeye başladığı da artık dikkati çekmektedir. Örneğin Uluslararası Rekabet Araştırmaları Derneği (URAK)'ın yaptığı "İllerarası Rekabetçilik Endeksi 2007-2008" adlı çalışmada İzmir, beşeri sermaye ve yaşam kalitesi endeksinde 4.⁴¹⁵, markalaşma becerisi ve yenilikçilik endeksinde 9.⁴¹⁶, ticaret becerisi ve üretim potansiyeli endeksinde 2.⁴¹⁷ ve erişilebilirlik endeksinde 2. sırada⁴¹⁸ yer almaktadır. Bunun en önemli sebebi olarak uzmanlaşmanın düşük olması ya da diğer deyişle İzmir'in çok sektörlü bir ekonomik yapıya sahip olması gösterilmektedir. İşgücünün %47.8'i hizmetler, %34.1', sanayi ve %18.1'i tarım sektöründe çalışmaktadır. Bu dengeli bir dağılım gibi gözükse de İzmir açısından bu sektörlerin hiçbiri belirgin bir şekilde öne çıkamamıştır. Buna karşın İzmir'de tarım, sanayi, ticaret ve turizm alanlarındaki mevcut üstünlüklerini küresel rekabette avantaja dönüştürebilecek potansiyele sahip olduğu da bilinmektedir. URAK tarafından belirlenen endekslerde özellikle kalifiye işgücünün kente çekilmesinde etkili olan beşeri sermaye ve yaşam kalitesi ve yenilikçi yapıyı ve markalaşabilme düzeyini gösteren markalaşma ve yenilikçilik endekslerinde İzmir ilk üç dışında kalmıştır. Özellikle markalaşma becerisi ve yenilikçilik endeksinde İzmir'in 9. sırada yer alması oldukça dikkat çekicidir. İzmir için yapılacak her planlama faaliyetinde İzmir'in bahsedildiği gibi ilk üçte yer alması hedefleniyorsa bu tür endekslerdeki verilere önem atfedilmelidir.

415 http://www.urak.org/URAK_EndeksBSYK.htm, Erişim: 24/07/2009.

416 http://www.urak.org/URAK_EndeksMBY.htm, Erişim: 24/07/2009.

417 http://www.urak.org/URAK_EndeksTBUP.htm, Erişim: 24/07/2009.

418 http://www.urak.org/URAK_EndeksErisilebilirlik.htm, Erişim: 24/07/2009.

İzmir Kalkınma Ajansı Ön Bölgesel Gelişme Planı ise, Şubat 2007 itibariyle hazırlanmıştır. Bu plana göre İzmir Kalkınma Ajansı'nın vizyonu "zengin doğal, tarihi, kültürel ve insan kaynaklarını koruyan ve sürdürülebilir kılan, yenilik ve teknoloji ile bütünleştiren, rekabet gücüne sahip, bölge içi ve bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltmış, yaşam kalitesi yüksek bir dünya kenti olmak" şeklindedir. Bu vizyon çerçevesinde planda İzmir Kalkınma Ajansı için 4 temel amaç benimsenmiştir. Bunlar; insan kaynakları ve sosyal sermayenin geliştirilmesi, metropoliten merkez fonksiyonları ile bölgenin çekicilik erişilebilirlik unsurlarını artırarak kaliteli hizmet ve çevre potansiyellerini koruyarak güçlendirmek, işletmelerin rekabet gücünün artırılması ve tarım ve kırsal kalkınmanın sağlanması şeklindedir. Plan metninde mesleki eğitim, çevre, istihdam, işbirliğinin sağlanması, turizm, tanıtım ve rekabet gücünün artması konuları öne çıkarılmıştır.

Genel olarak yukarıda belirtilen 4 temel amaç çerçevesinde İzmir Kalkınma Ajansı tarafından fonlar, hazırlanan ve başarılı bulunan proje teklifi sahiplerine kullanılacaktır. İzmir Kalkınma Ajansı bu noktada doğrudan uygulayıcı olmayacaktır. Ancak, projelere verilecek desteklerde mükerrerlik olmamasına dikkat edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Ajansın kullanacağı bu fonlar yanında ajanslar Avrupa Birliği başta olmak üzere birçok uluslararası fonun kullanılmasında da önemli rol oynayacaktır. Avrupa Birliği üyeliğinin gerçekleşmesi durumunda yapısal fonların tek elden koordine edilmesinde ajanslar önemli roller üstlenecektir. Şu an için Avrupa Birliği'nin ve diğer fonların temin edilmesinde gerek eğitim gerek teknik destek gerekse de yönlendirme faaliyetleriyle İzmir Kalkınma Ajansı'nın bu konuda önemli bir role sahip olması beklenmektedir.

b. Çukurova Kalkınma Ajansı Ön Bölgesel Gelişme Planı 2007-2008

URAK tarafından gerçekleştirilen "İllerarası Rekabetçilik Endeksi 2007-2008" adlı çalışmada, beşeri sermaye ve yaşam kalitesi endeksinde Adana 11. Mersin 21.⁴¹⁹, markalaşma becerisi ve yenilikçilik endeksinde Adana 14. Mersin 18.⁴²⁰, ticaret becerisi ve üretim potansiyeli endeksinde Adana 10. Mersin 31.⁴²¹ ve erişilebilirlik endeksinde Mersin 9. Adana 10. sırada⁴²² yer almaktadır. Benzer

419 http://www.urak.org/URAK_EndeksBSYK.htm, Erişim: 24/07/2009.

420 http://www.urak.org/URAK_EndeksMBY.htm, Erişim: 24/07/2009.

421 http://www.urak.org/URAK_EndeksTBUP.htm, Erişim: 24/07/2009.

422 http://www.urak.org/URAK_EndeksErisilebilirlik.htm, Erişim: 24/07/2009.

şekilde bölge illeri DPT tarafından yapılan “İller İtibariyle Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması”nda da benzer durum görülmektedir. Adana bu sıralamada 8. Mersin ise 17. sırada yer almaktadır. 26 Düzey II bölgesi arasında da 7. sırada yer almaktadır. Bölgede en hızlı büyüyen sektör hizmetler sektörüdür. Genel olarak bakıldığında tarım %50,6, hizmetler %38,3 ve sanayi sektörü %11,1 oranındadır. Tarım sektörü Çukurova Bölgesi için belirgin bir şekilde öne çıkmaktadır. Tüm bu endekslerde Adana ve Mersin’in çok önlere yer almaması bu iki kentte toplumsal sermayenin geliştirilmesine olan ihtiyacı göstermektedir.

Çukurova Kalkınma Ajansı Ön Bölgesel Gelişme Planı Aralık 2006 itibariyle hazırlanmıştır. Bu planda Çukurova Kalkınma Ajansı’nın vizyonu “Doğu Akdeniz’in kalbi, tarım, sanayi, turizm, lojistik ve enerji alanında rekabetçi, limanı ve serbest bölgesiyle ülkemizin dışa açılan kapısı, merkez ve kırsal ile topyekûn kalkınmış bir Çukurova Bölgesi olmak” şeklindedir. Vizyonda da görüldüğü gibi bölgenin dış ticaret kapasitesine vurgu yapılmıştır. Rekabet gücü yaratacak sektörler olarak da tarım, sanayi, turizm, lojistik ve enerji gösterilmiştir. Kalkınma anlayışının kırsal kalkınmayı da içine alan biçimde düzenlendiği görülmektedir. Bu vizyon çerçevesinde 3 temel amaç ve bunlara bağlı öncelikler belirlenmiştir. Bu 3 temel amaç; bölgenin cazibesinin artırılması için, ekonomik ve sosyal potansiyelin ortaya konulması, bölgenin ulusal ve uluslararası alanda tanıtımının yapılması, insan kaynakları kapasitesinin geliştirilmesi ve göçün etkin yönetiminin sağlanması ve bölgede üretim ve istihdamı artırıcı faaliyetlere destek sağlanması şeklindedir. Bu temel amaçlara bağlı olarak geliştirilen öncelikler alt başlıklardır. Bu önceliklerde dikkat çeken unsurlar bölgenin cazibesinin artırılması, tanıtımının yapılması, yerli ve yabancı yatırımcının bölgeye çekilmesi, göç ve bağlantılı sorunlara önem atfedilmesi, işletmelerin rekabet gücünün artırılması ve işbirliği konularıdır. Plan metninde tarım, tarıma dayalı sanayi, işbirliğinin sağlanması, tanıtım, göçle gelen istihdam sorunu, KOBİ’lere destek, rekabet gücünün sağlanması konuları öne çıkarılmıştır.

Bu planlara genel olarak bakıldığında temel amaçların altındaki amaç ve öncelikler ajansların fon tesis edeceği projelerin başlıkları olduğu görülmektedir. Bu amaçlar ekonomik kalkınmanın yanında sosyal boyutu da ihmal etmemektedir. Ancak planların bölgenin potansiyelini tespit etme yönü bazı istatistiklerin verilmesi

ve değerlendirilmesiyle sınırlı kalmıştır. Bu noktada planlar kapsamında uygulamaya konan mali destek programlarını incelemek gerekmektedir.

c. 2007–2008 Ön Bölgesel Gelişme Planı Çerçevesindeki Mali Destek Programları

5449 sayılı kanunun 20. maddesi kalkınma ajansları'nın giderlerini düzenlemektedir. Bu maddede ajansların giderleri arasında "proje ve faaliyet destekleme giderleri" gösterilmektedir. Bu gider kalemi kalkınma ajanslarının çalışma anlayışı dikkate alındığında en yüksek yüzdeyi oluşturması beklenmektedir. Keza 2007 yılında ajanslar için hazırlanan bütçede gider kalemleri arasında proje ve faaliyet destekleme giderleri %80.02 ile en yüksek yüzdeyi oluşturmaktadır. Ancak 5449 sayılı kanun ve ilgili yönetmelikleriyle ilgili yargılama süreci konuyu düzenleyecek yönetmelik çalışmalarını geciktirmiştir. 08 Kasım 2008 tarihli 27408 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği" yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelik, kalkınma ajanslarının sağlayacağı proje ve faaliyet destekleri ile ilgili iş ve işlemlerin usul ve esaslarını ve bunlardan yararlanma ilke ve kurallarını düzenlemektedir. Bu yönetmelik "kamu kurum ve kuruluşlarına, STK'ya ve diğer gerçek veya tüzel kişilere sağlanacak mali ve teknik desteklerle bunların yönetimi, kullanılması, uygulanması, izlenmesi, değerlendirilmesi ve denetimine ilişkin usul ve esasları kapsamaktadır". Bu yönetmelikle ajanslar, kapsamı belirlenen istisnalar dışında hiçbir kişi, kurum veya kuruluşa doğrudan destek sağlayamayacaklardır (08 Kasım 2008 tarihli ve 27048 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği", m. 1,2 ve 7). Bu yönetmelikle ajansların vereceği mali destek üç türde gerçekleşecektir. Bunlar doğrudan finansman desteği, faiz desteği ve faizsiz kredi desteğidir.

Ajanslar, her proje çağrısı döneminde potansiyel başvuru sahiplerine yönelik olarak herkese açık şekilde ve ücretsiz olarak bilgilendirme ve eğitim hizmetleri verecektir. Ajansların bu görevi özellikle birçok yönden geri kalmış ve proje hazırlama konusunda teknik desteğe ihtiyaç duyabilecek bölgelerde önemli bir faaliyet olacaktır.

08 Kasım 2008 tarihli ve 27048 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği genel olarak değerlendirildiğinde yargılama süreciyle kaybedilen sürenin telafisi adına bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Ajansların esas faaliyet alanlarından biri olan proje teklifleri ve fon kullandırma hususunu düzenleyen bu yönetmelik esasen bölgede önemli bir fon imkânı yaratabilecek kapasitededir. Ancak, proje kapsamında proje hazırlama konusunda gerek beşeri gerekse teknik altyapıya sahip olmayan bölgeler için teknik destek ve eğitim konusunda daha geniş faaliyetlerin öngörülmesi gerekmektedir.

Projeler üzerinden bölgesel kalkınmanın sağlanması hedefleneceğinden projelerin varlığı ve niteliği önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada vurgulanması gereken bir diğer husus da projelerin toplumsal sermayenin gelişmesine doğrudan katkı sağlaması gereğidir. Bu sebeple sadece projelerin sayıca fazlalığı değil niteliksel olarak bölgeye yapacağı katkı önemlidir. Bu katkıyı sağlayamayacak bölgelerde özellikle projelerin paydaşları konusunda ciddi sorunlar yaşanabilecektir. Mevcut uygulamada İzmir ve Çukurova’daki ajanslar için ya da 22 Kasım 2008 itibariyle kurulan İstanbul Kalkınma Ajansı açısından bu sorun ciddi olarak hissedilmeyebilecektir. Ancak, ajansların ve projelerin kalkınmadaki etkisini topyekûn hissedebilmek için tüm Düzey 2 bölgelerinde kurulacak ajansların belli bir altyapı düzeyine sahip olması ya da o düzeye ulaşmaları için ajansların öncü aktör olması gerekmektedir.

Projeler konusunda son olarak vurgulanacak nokta bölgede işbirliği kültürünün geliştirilmesine yapılacak katkılardır. Proje başvurularında bu hususun sağlanabilmesi için başvuru rehberlerinde işbirliği ve ortaklar bahsine önem verilmiştir. Özellikle uzman ve teknik destek konusunda üniversitelerin sağlayacağı destek son derece önemlidir. Bunun için projelerde üniversitelerin ortak olarak yer alması projeleri hem teknik açıdan hem de uzman eleman açısından eksiksiz bir hale getirebilecektir. Projelerle ilgili İzmir ve Çukurova deneyimlerine ilişkin aşağıdaki tablo projelerin mali boyutları, nitelikleriyle bazı sayısal verileri içermesi itibariyle açıklayıcı bir niteliktedir.

Tablo 5

İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları Mali Destek Programlarının İçeriği

	İzmir Kalkınma Ajansı	Çukurova Kalkınma Ajansı
Mali Destek Programları ve Amaçları	<ul style="list-style-type: none"> • Sosyal Kalkınma (sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınmayı desteklemek üzere insan kaynakları ve sosyal sermayenin geliştirilmesi ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesidir.) • KOBİ (İşletmelerin rekabet güçlerinin ve istihdamın artırılmasını sağlamanın yanısıra temiz ve alternatif enerji kaynaklarının üretim ve tüketimini ve yenilikçi faaliyetleri teşvik etmektedir.) 	<ul style="list-style-type: none"> • İktisadi Kalkınma (istihdam ve üretimde halihazırda öne çıkan sektörlerin geliştirilmesi, bölge imkanları ve küresel ekonomik koşullar göz önüne alındığında gelişme potansiyeli olan sektörlerde yapılabilecek yeni yatırımların desteklenmesidir) • Sosyal Kalkınma (sosyo-kültürel ortamın iyileştirilmesi, işgücü niteliğinin artırılması, çevresel ve kültürel değerlerin koruma-kullanma dengesinin sağlanması, bölgenin kaynak ve imkânlarının araştırılması ve tanıtılmasıdır.) • Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri (bölgenin rekabet gücünü artırmaya, iş ve yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik küçük ölçekli altyapı projelerini desteklemektir.) • Kırsal Kalkınma (kırsal kalkınmaya katkı sağlayacak gelir getirici faaliyetlerin bölge içerisinde sosyal ve coğrafi olarak yaygınlaştırılmasıdır.)
Mali Destek Programlarının Mali Boyutu	<ul style="list-style-type: none"> • Sosyal Kalkınma 11.776.000 TL • KOBİ 17.664.00 TL 	<ul style="list-style-type: none"> • İktisadi Kalkınma 11.000.000 TL • Sosyal Kalkınma 2.000.000 TL • Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri 4.000.000 TL

		<ul style="list-style-type: none"> • Kırsal Kalkınma 2.000.000 TL
Mali Destek Programlarına Toplam Başvuru Sayısı	<ul style="list-style-type: none"> • Sosyal Kalkınma 234 • KOBİ 441 	<ul style="list-style-type: none"> • İktisadi Kalkınma 226 • Sosyal Kalkınma 132 • Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri 10 • Kırsal Kalkınma 21
Mali Destek Almaya Hak Kazanan Proje Sayısı	<ul style="list-style-type: none"> • Sosyal Kalkınma 71 • KOBİ 98 	<ul style="list-style-type: none"> • İktisadi Kalkınma 50 • Sosyal Kalkınma 32 • Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri 5 • Kırsal Kalkınma 9
Mali Destek Projelerinin Sağlayacağı Toplam İstihdam	<ul style="list-style-type: none"> • 3408 kişi 	<ul style="list-style-type: none"> • Yaklaşık 1200 kişi
Gelecekteki Mali Destek Programları	<ul style="list-style-type: none"> • Tarım ve Kırsal Kalkınma • Turizm ve Çevre 	<ul style="list-style-type: none"> • İktisadi Kalkınma • Sosyal Kalkınma • Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri • Kırsal Kalkınma

Tablo 5'den görüldüğü üzere gerek İzmir gerekse de Çukurova Kalkınma Ajansları çok önemli bir meblağda mali destek sağlamaktadır. Bu projelere ajansların verdiği desteğin yanında proje hazırlayıcılarının da vereceği katkıyla projelerin mali boyuttaki çıktısı daha da belirginleşmektedir. Türkiye'de kalkınma ajanslarının sağladığı ilk mali destek programları olması dikkate alındığında İzmir ve Çukurova'da başvurular sayısal anlamda oldukça iyi düzeydedir. İzmir Kalkınma Ajansı gelecekteki mali destek programlarında yeni başlıklar tercih ederken Çukurova Kalkınma Ajansı aynı başlıklarla teklife çıkacaktır. Projelerin çıktıları değerlendirildiğinde, yukarıda da belirtildiği gibi projelerin sayısal çokluğundan ziyade niteliği daha fazla önem arz eden bir konudur. Sonuç itibarıyla mali desteklerle bölgenin toplumsal sermayesinin gelişmesi beklenmektedir. Toplumsal

sermayenin gelişmesine sadece istihdam sayısındaki artış olarak düşünülemez. Katılım ve yönetim göstergelerindeki ilerleme ve rekabet endekslerinde bölgenin yukarı seviyelere çıkması ajansların proje uygulamalarının başarısını daha net ortaya koyan unsurlar olacaktır.

8. Denetim

Denetimin amacı bir kuruluşun, kuruluş amaçlarına uygunluğunu ortaya koymaktır. 5449 sayılı kanunun 25. maddesinde de ajansların denetimle ilgili hükümleri ise düzenlenmiştir. Buna göre, ajanslarda iç ve dış denetim yapılmaktadır. Keza, 03/08/2009 tarihli ve 27308 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajansları Denetim Yönetmeliği’nde de iç dış denetim ve mali yönetim yeterliliği hükümleri düzenlenmiştir. Mali yönetim yeterliliği ajansların proje ve faaliyet destekleri için kaynak kullanımı ve bu amaçla DPT bütçesinden transfer ödeneğinin kullandırılmasının DPT tarafından uygun görülmesidir. İç denetimde; ajansın faaliyetleri, hesapları, işlemleri ve performansı yönetim kurulu başkanı veya genel sekreter ile bir iç denetçi tarafından denetlenmektedir. İç denetim raporları yönetim kuruluna ve kalkınma kuruluna sunulur. İç denetimin profesyonel ve mesleği denetim olan kişilerce yapılması gerektiği, ancak mevcut durumda ajanslar açısından bunun söz konusu olmadığı belirtilmiştir⁴²³.

5449 sayılı kanunun 18. maddesinde iç denetçinin kamuda en az on yıl denetim elemanı olarak çalışma şartı olduğu belirtilmiştir. 03/08/2009 tarihli ve 27308 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmeliğin 6. maddesine göre, iç denetimin, ajans çalışmalarına değer katmak ve geliştirmek için kaynakların ekonomiklik, etkinlik ve verimlilik esaslarına göre yönetilip yönetilmediğini değerlendirmek ve rehberlik yapmak amacıyla gerçekleştirilen bağımsız, nesnel güvence sağlama ve danışmanlık faaliyetleridir. Bu denetim uluslar arası standartlar ve kamu iç denetim standartlarına uygun biçimde yapılacaktır. Bunun dışında başkaca bir ölçüt getirilmemiştir.

5449 sayılı kanun ve Kalkınma Ajansları Denetim Yönetmeliği’ne göre, iç denetimde görev alacak kişiler ajanslar tarafından bizzat istihdam edilecektir. Ancak bu noktada denetçilerin sahip olması gereken bağımsızlık ve objektiflik gibi bazı

⁴²³ Seyit Koçberber, a.g.e, s. 49.

unsurların zedelenebileceği de gözden uzak tutulmamalıdır. Çünkü 03/08/2009 tarihli ve 27308 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajansları Denetim Yönetmeliği, iç denetçilerin bağımsız olduklarını belirtse de iç denetim faaliyetlerini yürütmede genel sekretere karşı sorumlu kılmıştır. Ayrıca, ajans iç denetçilerinin görevlerini yerine getirirken ve yetkilerini kullanırken kamu iç denetim standartlarına ve mesleki etik kurallarına uygun davranacakları belirtilmiştir. Ancak bu noktada yapılan bu genel atıf yerine iç denetçide aranan özelliklerin ve uyacakları ilkelerin de yönetmelikte yer alması gerekmektedir.

Dış denetimde; İçişleri Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı ile DPT Müsteşarlığınca müştereken belirlenecek esas ve usullere göre ajansın her türlü hesap ve işlemleri, yönetim kurulu tarafından her yıl en geç mart ayında ve gerekli görülen hallerde her zaman Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) mevzuatına göre kurulmuş bağımsız denetim kuruluşlarına incelenilir. Ancak, raporlama standartları ve ilgili mevzuatlara uygunluk haricinde ayrıntılı bir ölçüt bulunmaması bahsedilen denetimin hangi ölçütlere göre yapılacağını düşündürmektedir. Bu noktada, 03/08/2009 tarihli ve 27308 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajansları Denetim Yönetmeliği’ne göre dış denetimin, ajansın faaliyetleri, hesapları, işlemleri performansı, yönetim ve kontrol süreç ve yapıları ile risk yönetiminin, ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde incelenmesi ve raporlanmasını kapsadığı belirtilmektedir. Ancak bahsedilen yönetmelik müştereken belirlenecek esas ve usuller konusunda bir ayrıntı vermemektedir. Bağımsız dış denetim kuruluşları, hazırladıkları raporu Yönetim Kurulu, İçişleri Bakanlığı ve DPT Müsteşarlığına sunar. Denetim sonucu suç teşkil eden hususlarla ilgili gerekli işlemleri yapmaya İçişleri Bakanlığı, performansla ilgili değerlendirmeleri yapmaya ve gerekli tedbirleri almaya DPT Müsteşarlığı yetkilidir.

Dış denetimin tasarıda ajansın her türlü hesap ve işlemlerinin denetlenmesine ilişkin olduğuna dair bir hüküm bulunmamaktaydı. Bu muğlak durum 5449 sayılı kanunla giderilmiştir. Bununla birlikte dış denetim bahsi ajansların özel hukuk tüzel kişisi olarak tasarlandığı konusundaki en güçlü iddialardan biri olmuştur. Yukarıda belirtildiği gibi dış denetimin bağımsız dış denetim kuruluşlarına yaptırılması ajansların özel sektör mantığıyla hareket etmesinin bir sonucu olduğu ifade edilmektedir. Son olarak dış denetim bahsinde dikkati çeken hususlar, dış denetim yapacak kuruluş seçilirken bu kuruluşun imkanları, uzmanlığı ve

deneyimlerinin dikkate alınması gereği ve ajansların denetimdeki birliği sağlayabilmek adına sadece bir tane bağımsız denetim kuruluşuyla anlaşabilmesi hükümleridir.

Kalkınma ajansları açıkça kanunda belirtilmese de Anayasa Mahkemesi'nin 5449 sayılı kanun hakkında açılan iptal davası hakkında verdiği kararın gerekçesinde, Ajansları açıkça kamu tüzel kişiliğine sahip olduğu şeklinde tanımlamıştır. Bu sebeple ajanslar kamu kurum ve kuruluşu statüsünde değerlendirilmelidir. Bunun yanında Ajansların gelirlerinin önemli bir oranı kamu kaynaklarından aktarılan fonlardan oluşmaktadır. Bu sebeple bu fonları kullanan tüm kurumların Sayıştay tarafından denetlenmesi gerekmektedir. Anayasa'da da Ajansların Sayıştay denetiminden muaf olduğuna dair bir hüküm bulunmadığına göre ajanslar üzerinde Sayıştay denetimi gerekmektedir. Ajansların Sayıştay denetiminde olduğunun bir göstergesi 2005 yılında verilen Sayıştay Kanunu Teklifi'nin yasalaşması olduğu ifade edilmektedir. Bu teklifin 4/d maddesinde "Kamu idareleri bütçelerinde yer alıp almadığına bakılmaksızın özel hesaplar dahil tüm kamu hesaplarını, fonlarını, kaynaklarını ve faaliyetlerini denetler" hükmü yer almaktadır. Bu teklifin yasalaşmasıyla birlikte Sayıştay evrensel kurallara göre kamu kaynaklarını kullanan tüm kurum ve kuruluşları saydamlık ve hesap verebilirlik ilkeleri gereği denetleme yetkisine sahip olacaktır. Keza kalkınma ajansları da bu kapsamda Sayıştay denetimine girecektir. Ancak bu öneri sadece bir yolu ifade etmektedir. Yasal düzenlemeye gerek kalmadan 5449 sayılı kanunun 25. maddesinin gerekçesinde de Sayıştay'ın denetim yetkisinin saklı olduğu ve Anayasa'da Ajanslar açıkça bu kapsam dışında tutulmadığından dolayı Ajanslar üzerinde Sayıştay denetiminin mümkün olduğu ifade edilmektedir⁴²⁴. Bağımsız idari otoritelerin dahi Sayıştay denetimi kapsamında olması bu tespitin haklılığına destek vermektedir. 9. Kalkınma Planı'nda getirilen önerilerde Sayıştay ve Yüksek Denetleme Kurulu'nun birleştirilmesi bulunmaktadır. Bunun gerçekleşmesi halinde Yüksek Denetleme Kurulu'ndaki uzman denetçiler Sayıştay'ın ajanslar üzerindeki olası denetimlerini gerçekleştirmelerine destek verebileceklerdir.

28 Eylül 2006 tarihli ve 26300 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği'nin 11. maddesine göre, iç kontrol sistemi

⁴²⁴ y.a.g.e, 49-54.

İç kontrol sistemi, Ajans gelir, gider, varlık ve yükümlülüklerinin etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde yönetilmesi, Ajansın mevzuata uygun olarak faaliyet göstermesi, her türlü malî karar ve işlemlerde usulsüzlük ve yolsuzluğun önlenmesi, karar oluşturmak ve izlemek için düzenli, zamanında ve güvenilir bilgi edinilmesi amaçlarını gerçekleştirmek üzere, iç denetçinin görüşü alınmak suretiyle, Genel Sekreterin teklifi ve yönetim kurulunun kararı ile belirlenir. İç kontrol sistemi, iç ve dış denetim raporları, öneriler, ihtiyaçlar ve şikayetler çerçevesinde yılda en az bir defa yönetim kurulu tarafından değerlendirilir ve DPT'ye rapor hâlinde sunulur.

Ajanslar mali ve finansal kaynakların elde edilmesi ve kullanılmasında denetimin sağlanması amacıyla, kamuoyunu zamanında bilgilendirmekle yükümlüdür. Bunun için, ajansın yıllık çalışma programı ile bütçenin uygulama süreçleri ile ilgili bilgiler zamanında, bütçe uygulama sonuçları, Genel Sekreterlik tarafından üçer aylık dönemler itibarıyla Ajansın internet sitesinde ilan edilir (28 Eylül 2006 tarihli ve 26300 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği, m. 14). Bu konu hem halkın bilgilendirilmesi ve katılımı hem de şeffaflıkla ilgili önemli bir konudur.

Tasarıda ajanslar devir, intikal, bağış ve yardımlardan kaynaklanan vergilerle damga vergisinden ve düzenlenecek sözleşmelerden doğacak diğer vergi, resim, harç ve katkı paylarından muaf tutulmuştur. Kanun bu hükmü daha geniş tutarak, 5449 sayılı kanunun uygulanmasıyla ilgili iş ve işlemlerde her türlü vergi, resim ve harçtan ajansları muaf tutmuştur (5449, m.26). Ancak bu madde Anayasa Mahkemesi tarafından 5449 sayılı yasanın uygulanmasıyla ilgili iş ve işlemlerin neler olduğunun açık olmadığı gerekçesiyle iptal edilmiştir. 5449 sayılı kanunun 27. maddesi kanunun tabi olmadığı hükümleri belirlemektedir. 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu hükümleri ajansları bağlamamaktadır. Bu kanunlardan 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, kamu kurum ve kuruluşlarındaki denetimin çerçevesini belirlemektedir. Ajansların bu kanun kapsamı dışında değerlendirilmesi denetim konusunda sadece 5449 sayılı kanunun hükümlerini esas kabul etmesi anlamına gelmektedir. Ancak, denetim hususu 5449 sayılı kanunda açık ve ayrıntılı biçimde düzenlenmediğinden dolayı denetimin ajanslar konusunda önemli bir eksiklik olduğu düşünülmektedir. Bu noktada ajansların kamu kurumu kapsamında değerlendirilmediği ya da denetimin kapsamının dar tutulmak istediği

anlaşılmaktadır. Keza ajanslarla ilgili tasarıda gerekçe olarak ajansların mali özerkliğin korunması, esnek ve dinamik yapısıyla değişen şartlara kolay uyum sağlayıp ihtiyaçlara acilen cevap verebilmesi amacıyla bahsedilen kanunlara tabi olmadığı belirtilmektedir. Kanunda bu madde aynen yer almaktadır. Ancak, gerekçede yer alan konuların denetimin kapsamını daraltmada haklı gerekçeler olmadıkları da düşünülmektedir. Örneğin, denetimin kendisi, mali özerkliği zedelemez. Çünkü denetim yapan kuruluşlar bu konuda yaptırım uygulamamaktadır. Bütün kamu kurum ve kuruluşları için ve hatta idari ve mali özerkliğe sahip olan il özel idareleri, belediyeler ve büyükşehir belediyeleri için denetim konusunda geçerli olan 5018 sayılı kanunun, ajansların mali özerkliğini koruma amacıyla, ajanslar için bağlayıcı olmaması düşündürücüdür. Keza denetimin kapsamının dar tutulması yanında Devlet İhale Kanunu ve Kamu İhale Kanunu'nun da ajanslar açısından bağlayıcılığının olmaması bu alanda önemli derecede serbestliğe açık bir alan yaratmaktadır. Esnek, dinamik yapı ve değişen şartlara kolay uyum sağlamanın denetimin kapsamının daraltılmasıyla değil ajansların genel anlamda yapısıyla ilgili olduğu unutulmamalıdır.

Özetle, kalkınma ajanslarındaki denetim hükmü genel olarak değerlendirildiğinde kamu yönetimi açısından birçok zaafiyet ve aykırılık karşımıza çıkmaktadır. Örneğin dış denetimde Sayıştay denetimi yerine bağımsız dış denetim kuruluşlarının denetiminin öngörülmesi ve genel olarak denetimin 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu hükümlerine tabi tutulmaması önemli eksikliklerdir. Özellikle gelirlerinin önemli bir kısmı kamu kaynaklarından oluşan Ajansların Sayıştay denetimine tabi olmaması önemli bir sorundur. Buna ilaveten ajansların Devlet İhale Kanunu ve Kamu İhale Kanunu hükümlerinden de muaf olması bu noktada bir eksikliklerdir. Bu hükümler ajansların kamu tüzel kişisi olup olmadığı ya da genel olarak bir kamu kuruluşu niteliği taşıyıp taşımadığı noktalarındaki tartışmalarının da odak noktasını teşkil etmektedir. Kalkınma ajanslarıyla ilgili denetim hükümleri yeniden gözden geçirilmesi gereken ve uygulamada sorunlar yaratabilecek nitelikteki hususlardır.

9. Diğer Hükümler

26239 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’in 28. maddesine göre her ajans kendisine bir isim ve amblem belirleyecektir. Ajansın kurulu olduğu bölgedeki illerin valileri kuruluş kararnamesinin yayımlandığı tarihten itibaren en geç iki ay içerisinde Ajansın ismi ve amblemini belirler ve DPT Müsteşarlığı’nın onayına sunar. Ajans ismi ve amblemi belirlenirken belirlenen ismin ve amblemin bölgenin tamamını temsil ve ifade edebilir nitelikte olması esastır. Bunun için bölgeyi tanıtıcı nitelikte tarihi, kültürel veya coğrafi nitelikli isimlerden yararlanılabilecektir. Ancak siyasi veya etnik bir görüş veya düşüncüyü ifade eden veya çağrıştıran isim ve amblemlerin Ajansın ismi ve amblemi olamayacağı belirtilmiştir.

Ajansın ihtiyaç durumuna göre, Genel Sekreterin teklifi ve yönetim kurulunun onayıyla Genel Sekreterlik çalışma birimleri kurulabilecektir. Bu durum DPT Müsteşarlığı’na bildirilmektedir. Çalışma birimleri arasındaki işbölümü Genel Sekreter tarafından belirlenerek, yönetim kurulunun onayına sunulmaktadır. Çalışma birimlerinin başkanları uzman personel arasından, Genel Sekreterin teklifi ve yönetim kurulu kararıyla belirlenir (26239 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, m. 29). Ajanslar bünyesinde kurulacak bu çalışma grupları bazı ülkelerdeki çalışma grupları, danışma grupları, komiteler vb. anımsatmaktadır. Ancak, önemli olan bu tür çalışma birimlerinin işlerliği olmalı ve Ajansın faaliyetlerine çalışmalarıyla yön verebilecek nitelikte olmalıdır. Bu çalışma birimleri her bölgenin gereksinimine göre farklılık göstermelidir. Örneğin, İngiltere’de Londra Kalkınma Ajansı’nda yönetim kurulu stratejik konularda kendisine danışmanlık yapması için Komite ve Tavsiye gruplarına sahiptir. Bu komite ve danışma grupları; İş Eşleştirme&Yetenekler Komitesi, İşbirliği Stratejileri Komitesi, Olimpiyat Oyunları Komitesi, Kaynaklar, Risk&Denetim Komitesi, Altyapı&Kalkınma Komitesi, Eşitlik İzleme ve Değerlendirme Grubu, Sağlık ve Sürdürülebilir Danışma Gruplarıdır. Komite ve tavsiye grupları ajansın yönlendirilmesi ve politikalarının belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Ayrıca, yönetim kurulu ya da başkanının alacağı kararlara kılavuzluk etmekte/yönlendirmektedir.⁴²⁵ Bu çalışma birimlerinin oluşturulmasında önemli olan

⁴²⁵ <http://www.lda.gov.uk/server/show/nav.001001003>, Erişim: 03/11/2006

nokta, her bölgenin stratejik öncelikleri ve hedefleriyle uyumlu olmasıdır. Çalışma birimleri oluşturulurken bölgede daha önce bu konuda deneyimi olan kişi ve gruplardan mutlak surette istifade edilmelidir.

Ajans, ajansın hukuki konuları hakkında görüş bildirmek, ajansın menfaatlerini koruyucu, anlaşmazlıkları önleyici hukuki tedbirleri zamanında almak ve anlaşma ve sözleşmelerin bu esaslara uygun olarak yapılmasına yardımcı olmak, davalarda ve icra ve takiplerde gerekli bilgileri hazırlamak, taraf olduğu davalarda ve icra ve takiplerde ajansı temsil etmek veya ajans tarafından hizmet alımı yoluyla temsil ettirilen davaları takip ve koordine etmek üzere, avukatlık ruhsatnamesine ve uzman personel niteliklerine sahip kişiler arasından bir kişiyi, uzman personelin istihdam usullerine uygun olarak görevlendirmektedir. Ayrıca ajanslar ihtiyaç halinde, davalarda ve icra takiplerde ajansın temsili bakımından hizmet alımı yoluna da gidebilmektedir (26239 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, m. 30).

Erişilebilirlik ve açıklık için ajans genel sekreterliği, ajansın faaliyetleri, mali yapısı ve ajansla ilgili diğer hususların güncel olarak yayınlanacağı bir internet sitesi oluşturmak ve kamuoyunu zamanında ve doğru bir şekilde bilgilendirmek zorundadır (26239 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, m. 32). Bu da şeffaflık ve erişilebilirlikle ilgili bir konudur.

26239 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’in uygulanması sırasında doğacak tereddüt ve anlaşmazlıklar ile uygulamaya ilişkin aksaklıkları gidermeye ve uygulamayı yönlendirmeye, ilke ve standartları belirlemeye ve uygulama birliğini sağlayacak gerekli düzenlemeleri yapmaya, bu hususta gerekli her türlü bilgi ve belgeyi istemeye DPT Müsteşarlığı yetkilidir (26239 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, m. 33 ve 28 Eylül 2006 tarihli ve 26300 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği, m. 96). Ajansların kaldırılması durumunda, ajansların her türlü mal ve hakları, bölgedeki il özel idareleri ve belediyelere, son yıl ajans bütçesine yaptıkları katkı oranında dağıtılarak tasfiye edilir (28 Eylül 2006

tarihli ve 26300 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği, m. 94).

Bütün Ajanslar kurulup faaliyete geçene kadar, 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun uyarınca bir önceki yıl gerçekleşen genel bütçe vergi gelirleri tahsilâtından ayrılacak transfer ödeneği, kurulmuş Ajans sayısı dikkate alınarak belirlenmektedir. Ajanslar kuruldukları tarih itibarıyla yılın geri kalanı için kendilerine düşen payı kullanma hakkını kazanır. Ajansların kuruldukları bütçe yılı ile bir sonraki bütçe yılına ilişkin olarak hazırlayacakları bütçe hazırlıkları çerçevesinde, kuruluş kararnamesinin yayımlandığı tarihten itibaren bir ay içinde Yüksek Planlama Kurulu tarafından Ajanslara aktarılacak transfer ödeneği tutarları belirlenmektedir. DPT bütçesinde gösterilen transfer ödeneği, DPT tarafından aylık harcama programına göre Ajanslara kullanılmaktadır. (28 Eylül 2006 tarihli ve 26300 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği, Geçici Madde 1 ve 2).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İZMİR VE ÇUKUROVA KALKINMA AJANSLARI ÜZERİNE BİR UYGULAMA

İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları pilot uygulamalar olarak belirlenmiştir. Ancak yargılama sürecinin başlaması nedeniyle bu iki ajans faaliyete geçememiş, yargılama sürecinin sonuçlanmasını takip eden süreçte 24 yeni ajans daha kurulmuştur. Sürenin kısa olmasına rağmen özellikle İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları pilot olma özelliği taşımaktadır. Bu bölümde İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajanslarının kalkınma kurulu üyelerine uygulanan anket çalışmasıyla katılımcıların ajanslarla ilgili mevzuat, katılım, işbirliği, siyasi ve yönetsel, rekabet ve bölgesel politika boyutlarında ve ajansların işlevleri, bölgede öne çıkacak sektörlerle ilgili görüşlerinde ortaya konması ve analizi hedeflenmektedir.

Türkiye'nin ilk kalkınma ajansları olan İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları, 06/07/2006 tarihli ve 26220 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan ve 2006/10550 sayılı Bakanlar Kurulu kararına istinaden kurulmuştur. Bu iki ajansın Kalkınma Kurulları ise 2006/10550 sayılı Bakanlar Kurulu kararı üzerindeki yürütmeyi durdurma kararı sebebiyle kurulduktan kısa bir süre sonra faaliyetine ara vermiştir. Sekiz yeni kalkınma ajansı daha kurulmasına yönelik 22/11/2008 tarihli ve 27062 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu kararı aynı zamanda İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları için yeni Kalkınma Kurulları'nın oluşmasını da sağlamıştır. Yargılama sürecinin sonunda 22/11/2008 tarihli ve 27062 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu kararı oluşan ikinci Kalkınma Kurulları da ilk toplantılarını 2008 Kasım ayında yapmıştır. İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları'nın Kalkınma Kurulları kamu, sivil ve özel sektör temsilcilerinin katılımıyla 100'er kişiyle oluşmaktadır. Pilot uygulama olma açısından ise gerekli deneyimler elde edilememiştir. Ancak daha sonra kurulan 24 ajansın arasında örgütlenmelerini tamamlamaları ve uygulamaya hazır olmaları bakımından bir adım öndedirler ve yol gösterici olmaları beklenmektedir.

İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları Kalkınma Kurulları bu çalışma kapsamındaki anket uygulamasının evrenini teşkil etmektedir. Anket çalışmasında kalkınma kurulu üyelerinin seçilmesinin nedeni, kurul üyelerinin kamu, sivil ve özel sektörün temsilcileri olmaları ve temsil ettikleri kurum ve kuruluşların bölgedeki etkisinin yüksek olması sebebiyledir. Esasen kalkınma kurulu toplantıları Kalkınma

Ajanslarının Çalışma, Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik gereği herkese açıktır. Ancak bu yönetmelikte kurul üyesi olmayan ve dışarıdan toplantıyı izlemeye gelen kişilerin görüş bildirmeleri ya da herhangi bir konu hakkında teklifte bulunma hakkı bulunmamaktadır. Kalkınma kurulu ve daha genel anlamda kalkınma ajansları'na katılım ağırlıklı olarak kalkınma kurulu üyeleri üzerinden sağlanmaktadır. Mevcut durum itibariyle kalkınma ajansları hakkında katılım başta olmak üzere yönetim, bölgesel politika ve kent siyaseti ile ilgili verilere ulaşabilmek için Kalkınma kurulu üyeleri katılımın temel unsuru olarak çalışmanın kapsamına alınmıştır. Bu noktada kalkınma ajansları faaliyetlerine ve hatta kalkınma kurulu toplantılarında üye olmayanlarında görüş bildirmesi ve teklifte bulunması beklenebilir. Ancak henüz mevzuat buna olanak tanımamaktadır. Özetle kalkınma kurulu üyeleri, kalkınma ajansları nezninde mevcut durum itibariyle katılımın asli temsilcileri konumundadır ve anket çalışmasının temel eksenini oluşturmaktadır.

Yapılan anket çalışması, 22/11/2008 tarihli ve 27062 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla oluşan İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları kalkınma kurulu ve yönetim kurulu üyelerine uygulanmıştır. Kendilerine Kasım 2008-Mayıs 2009 arasında yüz yüze görüşme, e-mail, faks ve posta yoluyla anketler uygulanmıştır. Anketlere geri dönüş oranı (kalkınma kurullarının 100 üyeden oluştuğu hatırlanırsa) İzmir'de %50 Çukurova'da %41'dir. Elde edilen bu sonuçlar İzmir ve Çukurova için ayrı ayrı verilmiştir. Bunun yanında İzmir ve Çukurova'da elde edilen sonuçlar, kamu, sivil ve özel sektör temsilcilerine göre ayrı ayrı yüzde görülecek şekilde tablolaştırılmıştır.

Katılımcılara kalkınma ajanslarıyla ilgili bazı konulardaki görüşlerini değerlendirebilmek amacıyla birinci bölümde 34 konuyu "0: bilgim yok, 1: kesinlikle katılmıyorum, 2: katılmıyorum, 3: ne katılıyorum ne katılmıyorum 4: katılıyorum 5: kesinlikle katılıyorum" ölçeğinde değerlendirmeleri istenmiştir. İkinci bölümde, kalkınma ajanslarının işlevleriyle ilgili bazı konuların "1: çok önemsiz, 2: önemsiz, 3: ne önemli ne önemsiz, 4: önemli, 5: çok önemli" ölçeğinde değerlendirilmesine yönelik 6 soru bulunmaktadır. Üçüncü bölümde bazı kavramların kalkınma ajanslarının çalışmasına etkilerini dikkate alarak "1: çok önemsiz, 2: önemsiz, 3: ne önemli ne önemsiz, 4: önemli, 5: çok önemli" ölçeğinde değerlendirilmesi istenmiştir. Dördüncü bölümde bazı sektörler sunulmuş ve bu sektörlerin küresel rekabette bölgeye avantaj sağlama açısından hangisi ya da hangilerinin ön plana çıkarılması

gerektiği saptanmaya çalışılmıştır. Beşinci bölümde ise kalkınma kurulu üyelerinin yargılama sürecindeki bazı kararlar hakkındaki görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Aşağıda bu anket çalışmasına ilişkin veriler ve analizleri yer almaktadır. (f) : frekansı, %top: ilgili frekansın ilgili soruya aynı cevabı veren toplam frekansa oranını ifade etmektedir. Frekansların yanında bazı tablolarda gerektiği yerlerde parantez kullanılmıştır. Parantez içindeki sayılar İzmir ve Çukurova'ya ilişkin frekansların toplanmasıyla oluşan değer, toplam frekansa oranlanmasıyla oluşan yüzdeyi ifade etmektedir. Anket verilerini içeren tablolardan istifade edilen veriler koyu renkte işaretlenmiştir.

A. Anket Örnekleminin Profiline İlişkin Genel Bilgiler

Anket çalışmasının örneklemini oluşturan İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları kalkınma kurulu üyelerinin ilk olarak profilini ortaya koymak gerekmektedir. Anket katılımcılarının sektörleri, eğitimleri, yaşları, cinsiyetleri, ajanstaki görevleri ve mesleklerine ilişkin genel bilgiler aşağıda yer almaktadır.

Tablo 6 Ajans-Sektör İlişkisi

		Kamu	Özel	Sivil	Total
İzmir	(f)	21	12	17	50
	% top	23,1%	13,2%	18,7%	54,9%
Çukurova	(f)	22	5	14	41
	% top	24,2%	5,5%	15,4%	45,1%
Total	(f)	43	17	31	91
	% top	47,3%	18,7%	34,1%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 91'dir.

Anket örneklemini toplam 91 kişiden oluşmaktadır. Bu örneklemin 50 kişisi (%54.9) İzmir Kalkınma Ajansı'yla, 41 kişisi (%45.1) Çukurova Kalkınma Ajansı'yla bağlantılı olan yönetim kurulu ve kalkınma kurulu üyeleridir. Örneklem içerisinde bulunan üç ana sektör kamu, sivil ve özel sektörlerdir. İzmir'deki örneklem içerisindeki kamu sektöründen toplam 21 kişi bulunmaktadır. Bu 21 kişi İzmir Kalkınma Ajansı'na ilişkin örneklemin %42'sini toplam örneklem içerisinde %23.1'lik bir oranı ifade etmektedir. Çukurova Kalkınma Ajansı'nda ise, kamu sektöründen toplam 22 kişi bulunmaktadır. Bu 22 kişi Çukurova Kalkınma Ajansı'na ilişkin örneklemin %53.7'sini toplam örneklem içerisinde %24.2'lik bir oranı ifade etmektedir. Özel sektör İzmir Kalkınma Ajansı'nda toplam 12 kişilik, Çukurova

Kalkınma Ajansı'nda 5 kişilik bir grubu ifade etmektedir. Özel sektörün İzmir Kalkınma Ajansı'na ilişkin örnekleme oranı %24'ken bu oran Çukurova Kalkınma Ajansı'nda %12.2'de kalmıştır. Toplam örneklem içerisinde özel sektör İzmir için %13.2, Çukurova için %5.5'lik bir oranı ifade etmektedir. Son olarak sivil sektör ise İzmir'de 17, Çukurova'da 14 kişilik bir grubu ifade etmektedir. Bu da İzmir Kalkınma Ajansı'na ilişkin örnekleme %34'lük Çukurova Kalkınma Ajansı'na ilişkin örnekleme %34.1'lik bir orana karşılık gelmektedir. Toplam örneklem içerisinde sivil sektör İzmir için %18.7 Çukurova için %15.4'lük bir oranı ifade etmektedir.

Tablo 6'da yer alan verilerden kamu sektörü temsilcilerinin anket sorgulamasına oldukça yüksek bir ilgi gösterdiğini görmekteyiz. Yüksek ilgiyle ilgili önemli unsurun ajans çalışmalarının öncelikli olarak kamu yönetimi tarafından başlatılması ve kamu sektörünü temsil eden katılımcıların duyarlılığı olduğu düşünülmektedir. Sivil toplumun da anket sorgulamasına gösterdiği duyarlılık da dikkat çekicidir. Sivil toplumun, kamu sektörünün ankete katılımına yakın bir katılım oranına sahip olmasını gönüllük esasında çalışmalara dâhil olarak ajanslarla ilgili sürecin dışında kalmama tercihi ve konunun doğru algılanması olarak düşünülmelidir.

Tablo 7 Kalkınma Ajansındaki Göreviniz

Kalkınma Ajansı'ndaki göreviniz			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Kalkınma kurulu Üyesi	İzmir	(f)	21	12	16	49
		% top	24,4%	14,0%	18,6%	57,0%
	Çukurova	(f)	20	5	12	37
		% top	23,3%	5,8%	14,0%	43,0%
	Total	(f)	41	17	28	86
		% top	47,7%	19,8%	32,6%	(%94,5)
Yönetim Kurulu Üyesi	İzmir	(f)	0		1	1
		% top	,0%		20,0%	20,0%
	Çukurova	(f)	2		2	4
		% top	40,0%		40,0%	80,0%
	Total	(f)	2		3	5
		% top	40,0%		60,0%	(%5,5)
Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 91'dir.						

Anket örnekleminde yer alan toplam 91 kişinin 86'sı yani %94.5'lük kısmı kalkınma kurulu üyesidir. Bunun yanında geri kalan 5 kişi yani %5.5'lik kısım da yönetim kurulu üyesidir. Tablo 7'de yönetim kurulu üyesi olarak görünen kişiler kalkınma kurulundan gelen kişilerdir. Diğer deyişle yönetim kurulunda kalkınma

kurulunun temsilcileridir. Dolayısıyla yönetim kurulu üyesi olarak geçen kişiler aynı zamanda yakınma kurulu üyesidir.

Tablo 8 Yaşınız

İzmir	Yaş (f)	45
	Ort	49,7556
Çukurova	Yaş (f)	34
	Ort	47,6471
Total	Yaş (f)	79
	Ort	48,8481
Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 79'dur.		

Anket örnekleminin yaş ortalamasını ortaya koymayı hedefleyen soruyla ilgili Tablo 8'de görüldüğü üzere, soruya cevap verenlerin toplam yaş ortalaması 48.8481'dir. Ayrıca, yaş ortalaması İzmir için 49.7556 iken Çukurova için 47.6471'dir. Gerek İzmir gerekse de Çukurova Kalkınma Ajansını temsil eden katılımcıların birbirine yakın bir yaş ortalamasındadırlar. Yaş ortalaması, yüksek yaş grubunda yer almamaktadır. Ajans çalışmaları için gereken dinamikliğe katılımcıların sahip olduğu varsayılabilir.

Tablo 9 Eğitim Düzeyiniz

Eğitim Düzeyiniz			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
İlköğretim	İzmir	(f)		1		1
		% top		100,0%		100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)		1		1 (%1.1)
		% top		100,0%		100,0%
Lise	İzmir	(f)	1		3	4
		% top	16,7%		50,0%	66,7%
	Çukurova	(f)	0		2	2
		% top	,0%		33,3%	33,3%
	Total	(f)	1		5	6 (%6.7)
		% top	16,7%		83,3%	100,0%
Önlisans-Lisans	İzmir	(f)	10	6	8	24
		% top	22,7%	13,6%	18,2%	54,5%
	Çukurova	(f)	11	2	7	20
		% top	25,0%	4,5%	15,9%	45,5%
	Total	(f)	21	8	15	44
		% top	47,7%	18,2%	34,1%	(%49.5)
Lisansüstü	İzmir	(f)	10	5	5	20
		% top	26,3%	13,2%	13,2%	52,6%
	Çukurova	(f)	10	3	5	18
		% top	26,3%	7,9%	13,2%	47,4%
	Total	(f)	20	8	10	38
		% top	52,6%	21,1%	26,3%	(%42.7)
Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 89'dur.						

İlk bakışta anket örnekleminde yer alan kişilerin eğitim düzeyinin yüksekliği dikkati çekmektedir. Hem İzmir’de ilköğretim ve lise mezunları oldukça düşük sayıdadır. Bunun yanında toplam örneklemin 44 kişisi (%49.5) önlisans ya da lisans mezunuyken 38 kişisi (%42.6) lisansüstü eğitim mezunu olan kişilerdir. Hem İzmir hem de Çukurova açısından bakıldığında önlisans-lisans ve lisansüstü mezunlarının sayısının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Katılımcı profilindeki yüksek eğitim düzeyi, kalkınma ajanslarının yürüteceği çalışma ve faaliyetlere katılımındaki ilgi düzeyinin yüksek olması açısından bir fırsata dönüştürülebilecek bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Tablo 10 Cinsiyetiniz

Cinsiyetiniz			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Erkek	İzmir	(f)	18	11	15	44
		% top	21,4%	13,1%	17,9%	52,4%
	Çukurova	(f)	22	5	13	40
		% top	26,2%	6,0%	15,5%	47,6%
	Total	(f)	40	16	28	84
		% top	47,6%	19,0%	33,3%	(%92.3)
Kadın	İzmir	(f)	3	1	2	6
		% top	42,9%	14,3%	28,6%	85,7%
Çukurova	(f)	0	0	1	1	
	% top	,0%	,0%	14,3%	14,3%	
Total	(f)	3	1	3	7	
	% top	42,9%	14,3%	42,9%	(%7.7)	

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 89'dur.

Ankete katılan kişilerin cinsiyeti dağılımını tespit etmeye çalışan bu soru Kalkınma Kurulları’ndaki kadın katılımcı sayısının azlığını ortaya koymaktadır. Toplam anket örnekleminin 84 kişisi (%92.3’ü) erkek 7 kişisi (%7.7’si) ise kadındır. Esasen Tablo 10’daki oranlar şaşırtıcı değildir. Çünkü genel olarak, İzmir ve Çukurova kalkınma kurulu üyelerine bakıldığında kadın üye sayısı İzmir için 12 Çukurova için 4’dür. Kadın üye sayısının az olmasının yansıması anket örnekleminde de kendisini göstermektedir. Sonuç itibariyle kalkınma kurulundaki kadın temsilci sayısının artmasında temsilcilerini belirleyen kurumların tercihleri önemli bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla kadın temsilci sayısının artmasındaki demokratik duyarlılık sağlayacak rol kalkınma kuruluna temsilci gönderen kurumlara düşmektedir.

Tablo 11 Mesleğiniz

Mesleğiniz			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Cevap Yok	İzmir	(f)	1	2	1	4
		% top	16,7%	33,3%	16,7%	66,7%
	Çukurova	(f)	0	1	1	2
		% top	,0%	16,7%	16,7%	33,3%
	Total	(f)	1	3	2	6 (%6.6)
		% top	16,7%	50,0%	33,3%	100,0%
Avukat	İzmir	(f)			1	1
		% top			100,0%	100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)			1	1 (%1)
		% top			100,0%	100,0%
Belediye Başkanı	İzmir	(f)	2			2
		% top	33,3%			33,3%
	Çukurova	(f)	4			4
		% top	66,7%			66,7%
	Total	(f)	6			6 (%6.6)
		% top	100,0%			100,0%
CEO	İzmir	(f)		1		1
		% top		100,0%		100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)		1		1 (%1)
		% top		100,0%		100,0%
Dernek Başkanı	İzmir	(f)				
		% top				
	Çukurova	(f)	1			1
		% top	100,0%			100,0%
	Total	(f)	1			1 (%1)
		% top	100,0%			100,0%
Doktor	İzmir	(f)	1			1
		% top	100,0%			100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)	1			1 (%1)
		% top	100,0%			100,0%
Elektrik Teknisyeni	İzmir	(f)				
		% top				
	Çukurova	(f)			1	1
		% top			100,0%	100,0%
	Total	(f)			1	1 (%1)
		% top			100,0%	100,0%
Gazeteci	İzmir	(f)		3		3
		% top		100,0%		100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)		3		3(%3.3)
		% top		100,0%		100,0%
Genel Sekreter	İzmir	(f)				
		% top				
	Çukurova	(f)	1		1	2
		% top	50,0%		50,0%	100,0%
	Total	(f)	1		1	2 (%2.2)
		% top	50,0%		50,0%	100,0%
	İzmir	(f)				
		% top				
	Çukurova	(f)			1	1
		% top			100,0%	100,0%

Gıda Toptancısı	Total	(f)			1	1 (%1)
		% top			100,0%	100,0%
İktisatçı	İzmir	(f)				
		% top				
	Çukurova	(f)	1		1	2
		% top	50,0%		50,0%	100,0%
Total	(f)	1		1	2 (%2.2)	
	% top	50,0%		50,0%	100,0%	
İnşaatçı	İzmir	(f)				
		% top				
	Çukurova	(f)		1		1
		% top		100,0%		100,0%
Total	(f)		1		1 (%1)	
	% top		100,0%		100,0%	
İstatistik	İzmir	(f)				
		% top				
	Çukurova	(f)	1			1
		% top	100,0%			100,0%
Total	(f)	1			1 (%1)	
	% top	100,0%			100,0%	
İş adamı	İzmir	(f)				
		% top				
	Çukurova	(f)			1	1
		% top			100,0%	100,0%
Total	(f)			1	1 (%1)	
	% top			100,0%	100,0%	
İşletmeci	İzmir	(f)				
		% top				
	Çukurova	(f)	1			1
		% top	100,0%			100,0%
Total	(f)	1			1 (%1)	
	% top	100,0%			100,0%	
Kamu Görevlisi	İzmir	(f)	1			1
		% top	100,0%			100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
Total	(f)	1			1 (%1)	
	% top	100,0%			100,0%	
Kaymakam	İzmir	(f)	3			3
		% top	30,0%			30,0%
	Çukurova	(f)	7			7
		% top	70,0%			70,0%
Total	(f)	10			10 (%11)	
	% top	100,0%			100,0%	
Memur	İzmir	(f)	1			1
		% top	100,0%			100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
Total	(f)	1			1	
	% top	100,0%			100,0%	
Mimar	İzmir	(f)	1			1
		% top	100,0%			100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
Total	(f)	1			1 (%1)	
	% top	100,0%			100,0%	
Muhasebe	İzmir	(f)				
		% top				
	Çukurova	(f)			1	1
		% top			100,0%	100,0%
Total	(f)			1	1 (%1)	
	% top					

		% top			100,0%	100,0%
Müdür	İzmir	(f)	1		0	1
		% top	33,3%		,0%	33,3%
	Çukurova	(f)	1		1	2
		% top	33,3%		33,3%	66,7%
	Total	(f)	2		1	3 (%3.3)
% top	66,7%		33,3%	100,0%		
Mühendis	İzmir	(f)	3	1	1	5
		% top	33,3%	11,1%	11,1%	55,6%
	Çukurova	(f)	1	0	3	4
		% top	11,1%	,0%	33,3%	44,4%
	Total	(f)	4	1	4	9 (%9.9)
% top	44,4%	11,1%	44,4%	100,0%		
Oda Başkanı	İzmir	(f)	1		1	2
		% top	33,3%		33,3%	66,7%
	Çukurova	(f)	1		0	1
		% top	33,3%		,0%	33,3%
	Total	(f)	2		1	3 (%3.3)
% top	66,7%		33,3%	100,0%		
Öğretim Üyesi	İzmir	(f)	4	0		4
		% top	57,1%	,0%		57,1%
	Çukurova	(f)	2	1		3
		% top	28,6%	14,3%		42,9%
	Total	(f)	6	1		7 (%7.7)
% top	85,7%	14,3%		100,0%		
Sanayici	İzmir	(f)	2	2	2	6
		% top	28,6%	28,6%	28,6%	85,7%
	Çukurova	(f)	0	1	0	1
		% top	,0%	14,3%	,0%	14,3%
	Total	(f)	2	3	2	7 (%7.7)
% top	28,6%	42,9%	28,6%	100,0%		
Sendikacı	İzmir	(f)		1	2	3
		% top		25,0%	50,0%	75,0%
	Çukurova	(f)		0	1	1
		% top		,0%	25,0%	25,0%
	Total	(f)		1	3	4 (%4.4)
% top		25,0%	75,0%	100,0%		
Serbest	İzmir	(f)			2	2
		% top			100,0%	100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)			2	2 (%2.2)
% top				100,0%	100,0%	
Ticaret	İzmir	(f)			2	2
		% top			100,0%	100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)			2	2 (%2.2)
% top				100,0%	100,0%	
Turizmci	İzmir	(f)			3	3
		% KA			100,0%	100,0%
		% top			100,0%	100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
Total	(f)			3	3 (%3.3)	
% top				100,0%	100,0%	
Üretici	İzmir	(f)		1		1
		% top		100,0%		100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)		1		1 (%1.1)
% top			100,0%		100,0%	

Veteriner	İzmir	(f)				
		% top				
	Çukurova	(f)		1		1
		% top		100,0%		100,0%
Total	(f)		1		1 (%1.1)	
	% top		100,0%		100,0%	
Yönetici	İzmir	(f)		1	1	2
		% top		33,3%	33,3%	66,7%
	Çukurova	(f)		0	1	1
		% top		,0%	33,3%	33,3%
	Total	(f)		1	2	3 (%3.3)
		% top		33,3%	66,7%	100,0%
Yönetim Kurulu Başkanı	İzmir	(f)				
		% top				
	Çukurova	(f)	1		1	2
		% top	50,0%		50,0%	100,0%
	Total	(f)	1		1	2 (%2.2)
		% top	50,0%		50,0%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 91'dir.

Mesleklere ilişkin tabloda en yüksek frekanslar kaymakam, belediye başkanı, öğretim üyesi, mühendis ve sendikacıya aittir. Tablo 11'den ulaşılan sonuç, meslek dağılımında bir yığılma olmadığıdır. Diğer deyişle katılımcıların meslekleri çok çeşitli ve gruplamaya elverişli olmayan bir yapıdadır.

B. Anket Örnekleminin Kalkınma Ajansları'yla İlgili Bazı Konulardaki Değerlendirmeleri ve Analizi

Anket örneklemine bu kapsamda ajansların hukuki, siyasi, yönetsel, katılım, bölgesel politika vb. konulardaki görüşlerini ortaya koyma amacıyla bazı sorular yönetilmiştir. Bu sorulara verilen cevaplar ve bu cevapların analizi aşağıda yer almaktadır.

**Tablo 12 Kalkınma Ajanslarının Bölgenizdeki Uygulaması Kamu-Sivil-
Özel Sektör Arasında İşbirliği/Sinerji Oluşturacaktır.**

Kalkınma Ajanslarının bölgenizdeki uygulaması kamu-sivil-özel sektör arasında işbirliği/sinerji oluşturacaktır.			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Katılmıyorum	İzmir	(f)	2		0	2
		% top	50,0%		,0%	50,0%
	Çukurova	(f)	1		1	2
		% top	25,0%		25,0%	50,0%
	Total	(f)	3		1	4 (%4.4)
		% top	75,0%		25,0%	100,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	1	1	1	3
		% top	16,7%	16,7%	16,7%	50,0%
	Çukurova	(f)	1	0	2	3
		% top	16,7%	,0%	33,3%	50,0%
	Total	(f)	2	1	3	6 (%6.7)
		% top	33,3%	16,7%	50,0%	100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	11	7	10	28
		% top	22,9%	14,6%	20,8%	58,3%
	Çukurova	(f)	11	1	8	20
		% top	22,9%	2,1%	16,7%	41,7%
	Total	(f)	22	8	18	48 (%53.3)
		% top	45,8%	16,7%	37,5%	100,0%
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	7	4	5	16
		% top	21,9%	12,5%	15,6%	50,0%
	Çukurova	(f)	9	4	3	16
		% top	28,1%	12,5%	9,4%	50,0%
	Total	(f)	16	8	8	32 (%35.6)
		% top	50,0%	25,0%	25,0%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 90'dır.

Yukarıdaki tablodan kalkınma ajanslarının kamu, sivil ve özel sektör arasında bir işbirliği modeli olmasına ilişkin önemli oranda bir desteğin olduğu görülmektedir. Bu soruya cevap veren toplam 90 kişinin 80'i (%89.9) katılıyorum ya da kesinlikle katılıyorum diyerek bu konudaki istekliliğini ortaya koymuştur. Hem Çukurova hem de İzmir için bu desteğin en yüksek oranda görüldüğü sektör kamu sektörüdür. Bu da kamu sektörünün, İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajanslarının işbirliği/sinerji geliştirmedeki rolüne vereceği desteğin bir işareti de sayılabilir. Bu soruya kesinlikle katılmıyorum ve bilgim yok diyen kişi bulunmamaktadır. Ne katılıyorum ne katılmıyorum diyerek kararsızlığını ortaya koyan kişi frekansı 6 (%6.7) ve katılmıyorum diyen kişi frekansı 4 (%4.4) oldukça düşük gerçekleşmiştir.

Anket katılımcılarından işbirliği oluşturmaya katkı sağlama fikrine çok yüksek destek çıkmıştır. Tablo 12'de ortaya çıkan işbirliği/sinerji geliştirme konusundaki belirgin isteklilik İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları açısından ciddi bir fırsat olarak görülmelidir. İşbirliğinin ana unsur olduğu hemen her soruda bu yüksek oran

görülmektedir. Tablo 12’de dikkat çeken bir diğer husus, işbirliğiyle ilgili sorularda özellikle kamunun işbirliği istekliliğidir. Kamunun istekliliği, işbirliğinin sağlanabilmesi açısından ciddi anlamda fırsat olarak görülmektedir.

Tablo 13 Ajanslar Tarafından Kamu, Sivil ve Özel Sektör İşbirliğinde Hazırlanacak Bölgesel Gelişme Planları Bölgenin Gelişimine Katkı Sağlayacaktır.

Ajanslar tarafından kamu, sivil ve özel sektör işbirliğinde hazırlanacak Bölgesel Gelişme Planları bölgenin gelişimine katkı sağlayacaktır.		Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total	
		Kamu	Özel	Sivil		
Katılmıyorum	İzmir	(f)	2		1	3
		% top	50,0%		25,0%	75,0%
	Çukurova	(f)	0		1	1
		% top	,0%		25,0%	25,0%
	Total	(f)	2		2	4 (%4.4)
		% top	50,0%		50,0%	100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	12	8	10	30
		% top	26,7%	17,8%	22,2%	66,7%
	Çukurova	(f)	9	0	6	15
		% top	20,0%	,0%	13,3%	33,3%
	Total	(f)	21	8	16	45 (%49.5)
		% top	46,7%	17,8%	35,6%	100,0%
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	7	4	6	17
		% top	16,7%	9,5%	14,3%	40,5%
	Çukurova	(f)	13	5	7	25
		% top	31,0%	11,9%	16,7%	59,5%
	Total	(f)	20	9	13	42 (%46.2)
		% top	47,6%	21,4%	31,0%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 91’dir.

Ajansların hazırlığında ilk basamak olacağı bölgesel planlama faaliyetlerinin, bölgenin gelişimine etkisine yönelik görüşleri elde etmeyi amaçlayan bu soruda ilk olarak dikkati çeken unsur konuya verilen belirgin destektir. Ankete katılan kişilerin tamamının yanıt verdiği soruda “katılıyorum” cevabını veren frekans 45 (%49.5), “kesinlikle katılıyorum” cevabını veren frekans 42 (%46.2)’dir. Katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevapları birlikte değerlendirildiğinde toplam 87 kişilik bir frekansa ve %95.7’lik bir orana karşılık gelmektedir. Bu soru kapsamında yine ajanslara özel oluşan frekans ve verilerde yapılacak değerlendirmelerde “katılıyorum” cevabını veren kişilerin %46.7’sine karşılık gelen toplam 21 kişi ve “kesinlikle katılıyorum” cevabını veren kişilerin %47.6’sına karşılık gelen toplam 20 kişi kalkınma kurulu’nda kamu sektörünü temsil etmektedir. Buradan hareketle İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları tarafından başlatılacak bölgesel planlama faaliyetlerine kamu sektörünün önemli oranda desteği görülmektedir. Mevcut anlayışta planların kamu sektörü için bağlayıcı nitelik taşıdığı düşünüldüğünde anket

sonucu ortaya çıkan bu desteğin, bölgesel planlama süreciyle birlikte planların uygulanması açısından önemli bir sahiplenme ve içselleşmeyle desteklenebileceğine işaret etmektedir. Ayrıca geçmişte uygulanmış olan yukarıdan aşağıya/merkezi yönetimin yönlendirdiği bölgesel planlama yaklaşımının uygulamadaki başarısının tartışılması göz önüne alındığında katılımcıların, ajanslarla ortaya konacak aşağıdan yukarıya/halktan başlayan bölgesel kalkınma yaklaşımını yeni bir fırsat olarak algılandığı düşünülmektedir.

Tablo 14 Kalkınma Kurulu Görüşmeleri Katılım Fikrine Açıktır.

Kalkınma kurulu görüşmeleri katılım fikrine açıktır.			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Bilgim yok	İzmir	(f)	0	1		1
		% top	,0%	25,0%		25,0%
	Çukurova	(f)	3	0		3
		% top	75,0%	,0%		75,0%
	Total	(f)	3	1		4 (%4.5)
		% top	75,0%	25,0%		100,0%
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)		1	1	2
		% top		50,0%	50,0%	100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)		1	1	2 (%2.3)
		% top		50,0%	50,0%	100,0%
Katılmıyorum	İzmir	(f)	0	1	1	2
		% top	,0%	20,0%	20,0%	40,0%
	Çukurova	(f)	1	0	2	3
		% top	20,0%	,0%	40,0%	60,0%
	Total	(f)	1	1	3	5 (%5.7)
		% top	20,0%	20,0%	60,0%	100,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	6	4	3	13
		% top	30,0%	20,0%	15,0%	65,0%
	Çukurova	(f)	4	1	2	7
		% top	20,0%	5,0%	10,0%	35,0%
	Total	(f)	10	5	5	20 (%22.7)
		% top	50,0%	25,0%	25,0%	100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	10	0	9	19
		% top	25,0%	,0%	22,5%	47,5%
	Çukurova	(f)	11	3	7	21
		% top	27,5%	7,5%	17,5%	52,5%
	Total	(f)	21	3	16	40 (%45.5)
		% top	52,5%	7,5%	40,0%	100,0%
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	5	4	3	12
		% top	29,4%	23,5%	17,6%	70,6%
	Çukurova	(f)	2	1	2	5
		% top	11,8%	5,9%	11,8%	29,4%
	Total	(f)	7	5	5	17 (%19.3)
		% top	41,2%	29,4%	29,4%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 88'dir.

Kalkınma kurulu görüşmelerinin katılım fikrine açıklığını ölçmeyi amaçlayan bu soruda katıldığı ifade ederek destek veren 40 kişilik (%45.5) grup önde yer almaktadır. “Katılıyorum” cevabı veren kişiler arasında yapılan değerlendirmede kamu ve sivil sektörün öne çıktığı gözlenmektedir. Katılıyorum cevabı veren 40 kişi içinde %52.5 kamu, %40 ise sivil kesim temsilcileridir ve kamu ve sivil sektöre ilişkin frekanslar İzmir ve Çukurova’ya oldukça dengeli bir biçimde dağılmıştır. Katılıyorum cevabın verenlerin yanına 17 kişilik (%19.3) “kesinlikle katılıyorum” grubu da eklendiğinde kalkınma kurulu görüşmelerinin katılım fikrine açık olduğuna dair görüşün kabul gördüğü sonucuna ulaşılabilecektir.

Katılımcıları oluşturan kalkınma kurulu üyelerinin, kurul görüşmelerinin katılım fikrine açıklığı konusunda tereddütleri de bulunmaktadır. 20 kişiye (%22.7) tekabül eden ve cevap olarak “ne katılıyorum ne katılmıyorum” cevabı veren grup gözden uzak tutulmamalıdır. Tablo 14’den konu hakkında bir görüşü oluşmamış önemli orandaki bir grubun varlığı ortaya çıkmaktadır. Tablo 14’te verilen cevapların incelenmesinden de görüldüğü gibi, ortaya kararsızlığı gösteren bir tablo çıkmıştır. Bu tereddütün giderilebilmesi için öncelikle kalkınma kurulu görüşmelerinin herkese açık olduğu noktasındaki uygulamanın, “dinleme” ile sınırlı kalmayarak, kalkınma kurulu üyesi olmayanların da kalkınma kurulundaki müzakereleri aksatmayacak şekilde görüş belirtebilmesinin yasal açıklık kazanmasını sağlayacak şekilde hukuki düzenlemede sistematize edilmesi gerekir. Ne katılıyorum ne katılmıyorum cevabı veren kişiler içerisinde İzmir %65’lik Çukurova %35’lik bir paya sahiptir. İzmir için bahsedilen tereddütlerin giderilmesi biraz daha fazla önem kazanmaktadır. Bununla beraber katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum cevabı veren kişilerin sayıca azlığı dikkati çekmektedir.

Tablo 15 Kalkınma Ajansları'yla İlgili Türkiye'deki Yasa ve Yönetmelikler Kalkınma Ajansı'nın Verimli Çalışmasını Sağlamaktadır.

Kalkınma Ajansları'yla ilgili Türkiye'deki yasa ve yönetmelikler Kalkınma Ajansı'nın verimli çalışmasını sağlamaktadır.			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Bilgim yok	İzmir	(f)	0	1		1
		% top	,0%	33,3%		33,3%
	Çukurova	(f)	2	0		2
		% top	66,7%	,0%		66,7%
	Total	(f)	2	1		3 (%3.3)
		% top	66,7%	33,3%		100,0%
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)		2	2	4
		% top		50,0%	50,0%	100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)		2	2	4 (%4.4)
		% top		50,0%	50,0%	100,0%
Katılmıyorum	İzmir	(f)	4	2	1	7
		% top	30,8%	15,4%	7,7%	53,8%
	Çukurova	(f)	2	0	4	6
		% top	15,4%	,0%	30,8%	46,2%
	Total	(f)	6	2	5	13 (%14.4)
		% top	46,2%	15,4%	38,5%	100,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	7	2	7	16
		% top	23,3%	6,7%	23,3%	53,3%
	Çukurova	(f)	10	1	3	14
		% top	33,3%	3,3%	10,0%	46,7%
	Total	(f)	17	3	10	30 (%33.3)
		% top	56,7%	10,0%	33,3%	100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	8	2	5	15
		% top	28,6%	7,1%	17,9%	53,6%
	Çukurova	(f)	7	2	4	13
		% top	25,0%	7,1%	14,3%	46,4%
	Total	(f)	15	4	9	28 (%31.1)
		% top	53,6%	14,3%	32,1%	100,0%
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	1	3	2	6
		% top	8,3%	25,0%	16,7%	50,0%
	Çukurova	(f)	1	2	3	6
		% top	8,3%	16,7%	25,0%	50,0%
	Total	(f)	2	5	5	12 (%13.3)
		% top	16,7%	41,7%	41,7%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 90'dır.

Kalkınma ajanslarıyla ilgili mevcut yasa ve yönetmeliklerin ajansların verimli çalışmasına etkisini ölçmeyi amaçlayan bu sorunun analizinde ilk olarak kararsız bir tablo dikkati çekmektedir. Bu soruya ne katılıyorum ne katılmıyorum şeklinde cevap veren toplam 30 kişi (%33.3) bulunmaktadır. Ne katılıyorum ne katılmıyorum diyen kişiler arasında yapılan değerlendirmede bu cevabı veren 30 kişinin %53.3'ünün İzmir %46.7'sinin Çukurova'da olduğu görülmektedir. Burada dikkati çeken bir diğer unsur da "ne katılıyorum ne katılmıyorum" cevabını veren Çukurova Kalkınma kurulu üyesi olan kamu kesimi temsilcileridir. Bahsedilen grup, bu cevabı veren toplam

frekans içinde %33.3'lük orana denk düşmektedir. Kalkınma ajanslarıyla ilgili mevcut yasa ve yönetmeliklerin ajansların verimli çalışmasını sağladığı görüşüne "katılıyorum" cevabıyla destek veren kişiler 28 kişilik bir frekansı (%31.1), bu desteğin daha fazla olduğu "kesinlikle katılıyorum" cevabı veren grupta 12 kişilik bir frekansı (%13.3) ifade etmektedir. Ancak bunun yanında 13 kişilik frekansa (%14.4) karşılık gelen "katılmıyorum" ve 4 kişilik frekansa (%4.4) karşılık gelen "kesinlikle katılmıyorum" grubu da önemli bir oranı temsil etmektedir. Özellikle Tablo 15'de kararsızlığını ya da olumsuz görüşünü belirten kişilerin kaygıları dikkate alınmalıdır. Keza literatürde, kalkınma ajanslarıyla ilgili temel kaygıların, mevzuattaki bazı çelişkili durumlar sebebiyle ortaya çıktığı belirtilmektedir. Tablo 15'de verilen cevaplarla ortaya çıkan bu durum, literatürde ortaya çıkan tespitlerin haklılığını ortaya koymaktadır. Bu sebeple ilk aşamada karşımıza çıkan durum mevzuatın oluşturduğu bu kaygıların giderilmesi yönünde çalışmalar gerçekleştirmek olmalıdır.

Tablo 16 Kalkınma Ajansları Bölgenizde Kamu, Sivil, Özel Sektör Ortaklığında Yeni Bir Katılım Modeli Oluşturacaktır.

Kalkınma Ajansları bölgenizde kamu, sivil, özel sektör ortaklığında yeni bir katılım modeli oluşturacaktır.		Kalkınma kurulu üyesiyeniz hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total	
		Kamu	Özel	Sivil		
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)			1	1
		% top			100,0%	100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)			1	1 (%1.1)
		% top			100,0%	100,0%
Katılmıyorum	İzmir	(f)	3		0	3
		% top	50,0%		,0%	50,0%
	Çukurova	(f)	2		1	3
		% top	33,3%		16,7%	50,0%
	Total	(f)	5		1	6(%6.7)
		% top	83,3%		16,7%	100,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	2	3	1	6
		% top	22,2%	33,3%	11,1%	66,7%
	Çukurova	(f)	1	0	2	3
		% top	11,1%	,0%	22,2%	33,3%
	Total	(f)	3	3	3	9 (%10.1)
		% top	33,3%	33,3%	33,3%	100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	10	6	7	23
		% top	23,8%	14,3%	16,7%	54,8%
	Çukurova	(f)	9	2	8	19
		% top	21,4%	4,8%	19,0%	45,2%
	Total	(f)	19	8	15	42
		% top	45,2%	19,0%	35,7%	100,0%
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	6	2	7	15
		% top	19,4%	6,5%	22,6%	48,4%
	Çukurova	(f)	10	3	3	16
		% top	32,3%	9,7%	9,7%	51,6%
	Total	(f)	16	5	10	31
		% top	51,6%	16,1%	32,3%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 89'dur.

Kalkınma ajanslarının kamu, sivil ve özel sektör ortaklığında yeni bir katılım modeli olması yönündeki görüşleri ortaya koyma amacındaki bu soruda dikkati çeken temel unsur konuya verilen önemli destektir. “Katılıyorum” diyen kişiler toplam 42 kişilik frekansa (%47.2) karşılık gelirken bu konudaki desteği daha fazla olan “kesinlikle katılıyorum” diyen kişiler 31 kişilik frekansa (%34.8) frekansa karşılık gelmektedir. “Katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” cevapları birlikte değerlendirildiğinde konuya verilen destek %82 oranına ulaşmaktadır. Bu görüşe en yüksek desteği veren gruplar kamu ve sivil sektörlerdir. Tablo 16’da ortaya konan bu isteklilik, İZKA ve ÇKA açısından bir fırsat olarak değerlendirilebilir Bunun yanında konu hakkında kararsız bir yaklaşım sergileyerek “ne katılıyorum ne katılmıyorum” cevabı verenler 9 kişilik frekansa (%10.1) orana tekabül etmektedir. Bu cevabı verenler kendi içinde değerlendirdiğinde %66.7’lik kesim İzmir, %33.3’lük kesim Çukurova’dandır. Ajansların katılım modeli olması yönündeki görüşe “katılmıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” cevabı vererek olumsuz yaklaşan toplam 7 frekanslık (%7.8) bir kesim bulunmaktadır. Olumsuz görüşe sahip grup İzmir ve Çukurova’ya dengeli biçimde dağılmıştır. Tablo 16’da ajansların katılım modeli olmasına yönelik destek dikkat çekmektedir. Bunun yanında ajansların tam anlamıyla bir katılım modeli olabilmesi için kalkınma kurulunun bölgedeki ilgi gruplarının katılımının desteklenmesi gerekmektedir. Ancak yine de ajansların katılımcılar tarafından bir katılım modeli olarak görülmesi önemli bir destek anlamına gelmektedir.

Tablo 17 Bölgenizdeki Kalkınma Ajansları Uygulaması Katılım, Başarı ve Uzlaşmaya Davet Edicidir.

Bölgenizdeki Kalkınma Ajansları uygulaması katılım, başarı ve uzlaşmaya davet edicidir.			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total	
			Kamu	Özel	Sivil		
Bilgim yok	İzmir	(f)		1		1	
		% top		100,0%		100,0%	
	Çukurova	(f)					
		% top					
	Total	(f)		1			1 (%1.1)
		% top		100,0%			100,0%
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)			1	1	
		% top			100,0%	100,0%	
	Çukurova	(f)					
		% top					
	Total	(f)			1		1 (%1.1)
		% top			100,0%		100,0%
Katılmıyorum	İzmir	(f)			1	1	
		% top			50,0%	50,0%	
	Çukurova	(f)			1	1	
		% top			50,0%	50,0%	
	Total	(f)			2		2 (%2.2)
		% top			100,0%		100,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	4	2	3	9	
		% top	28,6%	14,3%	21,4%	64,3%	
	Çukurova	(f)	1	1	3	5	
		% top	7,1%	7,1%	21,4%	35,7%	
	Total	(f)	5	3	6	14	
		% top	35,7%	21,4%	42,9%	(%15.4)	
Katılıyorum	İzmir	(f)	13	7	7	27	
		% top	25,0%	13,5%	13,5%	51,9%	
	Çukurova	(f)	13	3	9	25	
		% top	25,0%	5,8%	17,3%	48,1%	
	Total	(f)	26	10	16	52	
		% top	50,0%	19,2%	30,8%	(%57.1)	
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	4	2	5	11	
		% top	19,0%	9,5%	23,8%	52,4%	
	Çukurova	(f)	8	1	1	10	
		% top	38,1%	4,8%	4,8%	47,6%	
	Total	(f)	12	3	6	21	
		% top	57,1%	14,3%	28,6%	(%23.1)	

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 91'dir.

Kalkınma ajanslarının uygulamasıyla ilgili oluşacak durumda katılım, başarı ve uzlaşmaya davet edici olmayla ilgili durumun değerlendirilmesine ilişkin bu soruda en yüksek oran "katılıyorum" cevabını veren gruptadır. Bu grup 52 kişilik frekansa (%57.1) tekabül etmektedir. Katılıyorum cevabı verenler kendi içinde değerlendirildiğinde İzmir'den ve Çukurova'dan 13'er kişi olmak üzere toplam 26 kişi yani %50'lik bir kamu sektörü yoğunluğu dikkati çekmektedir. Bu konudaki desteği daha fazla olan "kesinlikle katılıyorum" cevabı veren 21 kişilik grup da %23.1'lik bir

oranı ifade etmektedir. Konuya ilgili kararsız bir tavır sergileyerek “ne katılıyorum ne katılmıyorum” cevabı verenler ise 14 kişilik bir frekansa (%15.4) karşılık gelmektedir.

Ajans uygulamalarının yargı kararları nedeniyle henüz tam anlamıyla yaygınlık kazanmamıştır. Ancak ajansların sadece kurumsal olarak varlığının katılımcıların, ajansların katılım, başarı ve uzlaşmaya davet edici felsefesi nedeniyle katılımcılar yönüyle yarattığı olumlu imajı göstermektedir. Tablo 17’de ortaya çıkan ajans faaliyetlerine ve ajans faaliyetlerinin içselleştirilmesi için verilecek destek açısından önemli bir husustur. Yüksek orandaki desteğin yanında bu yüksek oran içinde, kamu sektörünün yarıdan fazlayı teşkil etmesini de bir fırsat olarak düşünmek gerekmektedir. Böylelikle ajanslar başta kamu sektörü olmak üzere, yeni ancak desteklenmesi gereken bir yapılanma olarak görülmektedir.

Tablo 18 Bilgi Teknolojilerinin Uygulanması Ve Yeniliklerin Sağlanması İçin Üniversite-Kalkınma Ajansı İşbirliği Sağlanmalıdır.

Bilgi teknolojilerinin uygulanması ve yeniliklerin sağlanması için üniversite-kalkınma ajansı işbirliği sağlanmalıdır.			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)			1	100,0%
		% top				
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)			1	1 (%1.1)
		% top				100,0%
Katılmıyorum	İzmir	(f)				
		% top				
	Çukurova	(f)	1	1	1	3
		% top	33,3%	33,3%	33,3%	100,0%
	Total	(f)	1	1	1	3 (%3.3)
		% top	33,3%	33,3%	33,3%	100,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	1		1	2
		% top	25,0%		25,0%	50,0%
	Çukurova	(f)	2		0	2
		% top	50,0%		,0%	50,0%
	Total	(f)	3		1	4 (%4.4)
		% top	75,0%		25,0%	100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	5	7	3	15
		% top	19,2%	26,9%	11,5%	57,7%
	Çukurova	(f)	6	0	5	11
		% top	23,1%	,0%	19,2%	42,3%
	Total	(f)	11	7	8	26
		% top	42,3%	26,9%	30,8%	(%28.6)
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	15	5	12	32
		% top	26,3%	8,8%	21,1%	56,1%
	Çukurova	(f)	13	4	8	25
		% top	22,8%	7,0%	14,0%	43,9%
	Total	(f)	28	9	20	57
		% top	49,1%	15,8%	35,1%	(%62.6)
Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 91’dir.						

Yükselen bir sektör olan bilgi teknolojileri için üniversite-kalkınma ajansı ilişkisinin önemini ortaya koymayı amaçlayan bu soruda çok yüksek bir destek oranı karşımıza çıkmaktadır. “Kesinlikle katılıyorum” diyerek yüksek bir destek veren grup 57 kişilik frekansa (%62.6) bir orana karşılık gelmektedir. “Katılıyorum” diyerek bu duruma destek veren 26 kişilik (%28.6) grup da bulunmaktadır. “Kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” cevapları birlikte değerlendirildiğinde bilgi teknolojileri ile ilgili olarak ajans-üniversite işbirliği mutlak bir durum olarak görülmüştür. Bilgi teknolojilerinin küresel rekabette bir avantaja dönüştürülebilmesi için üniversitelerin ve varsa bölgedeki araştırma merkezlerinin sürecin içinde yer alması gerekmektedir. Katılımcıların da bu durumun farkında oldukları görülmektedir.

Tablo 19 Kalkınma Ajanslarının Yürüteceği Faaliyetlerde Bölgedeki Diğer Tüm Kurum Ve Kuruluşlarla İşbirliği Sağlaması Gerekmemektedir.

Kalkınma Ajanslarının yürüteceği faaliyetlerde bölgedeki diğer tüm kurum ve kuruluşlarla işbirliği sağlaması gerekmektedir.			Kalkınma kurulu üyesiyeniz hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)			1	1
		% top			100,0%	100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)			1	1 (%1.1)
		% top			100,0%	100,0%
Katılmıyorum	İzmir	(f)				
		% top				
	Çukurova	(f)			2	2
		% top			100,0%	100,0%
	Total	(f)			2	2 (%2.2)
		% top			100,0%	100,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)				
		% top				
	Çukurova	(f)		1	1	2
		% top		50,0%	50,0%	100,0%
	Total	(f)		1	1	2 (%2.2)
		% top		50,0%	50,0%	100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	7	5	7	19
		% top	20,0%	14,3%	20,0%	54,3%
	Çukurova	(f)	10	1	5	16
		% top	28,6%	2,9%	14,3%	45,7%
	Total	(f)	17	6	12	35
		% top	48,6%	17,1%	34,3%	(%38.9)
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	14	7	9	30
		% top	28,0%	14,0%	18,0%	60,0%
	Çukurova	(f)	12	2	6	20
		% top	24,0%	4,0%	12,0%	40,0%
	Total	(f)	26	9	15	50
		% top	52,0%	18,0%	30,0%	(%55.6)
Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 90'dır.						

Kalkınma ajanslarının faaliyetlerini yürütürken diğer tüm kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapması konusundaki soruda 50 kişilik frekans (%55.6)

çoğunluğu tek başına sağlayan “kesinlikle katılıyorum” cevabı veren gruptur. Bu grup kendi içerisinde dengeli bir dağılım göstermiştir. İzmir ve Çukurova için en yüksek destek sırasıyla kamu, sivil ve özel sektörden gelmiştir. “Kesinlikle katılıyorum” diyen grubu müteakip “katılıyorum” cevabını veren grup gelmektedir. “Katılıyorum” cevabı veren grup da 35 kişilik frekans (%38.8) ile yüksek bir kabule sahiptir. Burada da İzmir ve Çukurova için destek sırasıyla kamu, sivil ve özel sektörden gelmektedir. Tablo 19’da ortaya çıkan %94.3’lük orandaki yüksek destek İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları açısından bir fırsat olarak görülmelidir. Diğer deyişle hem İzmir hem de Çukurova için kamu, sivil ve özel sektör, işbirliğine desteğe açıktır. Kalkınma ajansları açısından sektörlerarası işbirliği anahtar sözcük konumundadır. Katılımcılar da işbirliği bahsindeki tüm sorularda olduğu gibi bu soruda yüksek bir desteğin ortaya koymuştur. Tablo 19’daki istekliliğin devamı için işbirliğinin süreklilik taşıması gerektiği de gözden uzak tutulmamalıdır.

Tablo 20 Kalkınma Ajansı Faaliyetleri -Çalışma Grupları Gibi- Teknik Anlamda Gerçekleşmelidir.

Kalkınma Ajansı faaliyetleri -çalışma grupları gibi- teknik anlamda gerçekleşmelidir.			Kalkınma kurulu üyesiyseniz hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)			1	1
		% top			100,0%	100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)			1	1 (%1.1)
		% top			100,0%	100,0%
Katılmıyorum	İzmir	(f)	2	1	1	4
		% top	22,2%	11,1%	11,1%	44,4%
	Çukurova	(f)	2	0	3	5
		% top	22,2%	,0%	33,3%	55,6%
	Total	(f)	4	1	4	9 (%10)
		% top	44,4%	11,1%	44,4%	100,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	2	1	2	5
		% top	15,4%	7,7%	15,4%	38,5%
	Çukurova	(f)	5	2	1	8
		% top	38,5%	15,4%	7,7%	61,5%
	Total	(f)	7	3	3	13 (%14.4)
		% top	53,8%	23,1%	23,1%	100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	8	4	8	20
		% top	22,2%	11,1%	22,2%	55,6%
	Çukurova	(f)	6	2	8	16
		% top	16,7%	5,6%	22,2%	44,4%
	Total	(f)	14	6	16	36 (%40)
		% top	38,9%	16,7%	44,4%	100,0%
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	9	6	4	19
		% top	29,0%	19,4%	12,9%	61,3%
	Çukurova	(f)	9	1	2	12
		% top	29,0%	3,2%	6,5%	38,7%
	Total	(f)	18	7	6	31 (%34.4)
		% top	58,1%	22,6%	19,4%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 90'dır.

Kalkınma ajansı faaliyetleri birçok ülkede teknik boyutta çalışma grupları vasıtasıyla devam etmektedir. Türkiye açısından da kalkınma ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik buna imkân vermektedir. Bu duruma olan tutumu değerlendirme amacıyla hazırlanan bu soruda verilen destek dikkati çekmektedir. “Katılıyorum” diyen 36 frekanslık (%40)'lık bir grup bulunmaktadır. Desteği daha ileri boyutta olan ve bu soruya “kesinlikle katılıyorum” cevabını veren 31 kişilik grup %34.4'lük orana karşılık gelmektedir. “Katılıyorum” cevabı veren grupta en yüksek destek İzmir ve Çukurova'dan 8'er kişilik frekans ve toplam %44.4'lük oranla sivil sektör gelmektedir. Bu sivil toplumun oluşacak çalışma gruplarında aktif rol alma isteğinin bir göstergesidir. Ancak “kesinlikle katılıyorum” cevabı veren grup içerisinde İzmir ve Çukurova'dan 9'ar kişilik frekans ve toplam

%58.1'lik bir oranla kamu sektörü gelmektedir. Kamunun gerek işbirliği gerekse birlikte çalışma konusunda gösterdiği isteklilik son derece sevindiricidir. Bu soruya “ne katılıyorum ne katılmıyorum” şeklinde cevap veren 13 kişilik grup %14.4'lük bir orana tekabül etmektedir. Burada da en yüksek frekans kamu sektörüne aittir. “Ne katılıyorum ne katılmıyorum” cevabı veren grup içerisinde Çukurova'daki kamu sektörü en yüksek frekansa sahiptir. Bunun yanında bahsi geçen görüşe katılmadığını belirten 9 kişilik frekans (%10) ve kesinlikle katılmadığını belirten 1 kişilik frekans (%1.1) bulunmaktadır. Her iki olumsuz yanıt profili birlikte değerlendirildiğinde göz ardı edilmemesi gereken bir grup ortaya çıkmaktadır. Diğer deyişle çalışma gruplarının oluşması ve çalışmasındaki başarısı noktasındaki tereddütler konusunda açıklayıcı olmak gerekmektedir.

Katılım konusunda bir diğer önemli unsur çalışma gruplarıdır. Çalışma gruplarının gerekliliğini ortaya koyan mevcudiyetine ilişkin düzenlemedir. Müzakereci ortamların işletilebilmesi için çalışma gruplarının oluşmasına katılımcılar Tablo 20'de büyük destek vermektedir. Esasen çalışma gruplarının oluşması katılım konusunda kalkınma kurulunun yanına güçlendirici yeni bir araç daha ekleyecektir. Çalışma grupları katılıma yönelik katkısının yanında başarısı halinde kurumlararası işbirliğinin sağlanmasına da ciddi anlamda destek verebilecektir.

**Tablo 21 Kalkınma Kurulu Üyelerinin Temsil Edeceği Kurumların
Vali/Bakanlar Kurulu Tarafından Seçilmesi Kalkınma Ajansları'nı İdare Merkezli
Bir Model Haline Getirir.**

Kalkınma kurulu üyelerinin temsil edeceği kurumların vali/Bakanlar Kurulu tarafından seçilmesi Kalkınma Ajansları'nı idare merkezli bir model haline getirir	Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total		
	Kamu	Özel	Sivil			
Bilgim yok	İzmir	(f)				
		% top				
	Çukurova	(f)	1		1	2
		% top	50,0%		50,0%	100,0%
	Total	(f)	1		1	2 (%2.2)
		% top	50,0%		50,0%	100,0%
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)	2	1		3
		% top	66,7%	33,3%		100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)	2	1		3 (%3.3)
		% top	66,7%	33,3%		100,0%
Katılmıyorum	İzmir	(f)	1	0	2	3
		% top	9,1%	,0%	18,2%	27,3%
	Çukurova	(f)	5	1	2	8
		% top	45,5%	9,1%	18,2%	72,7%
	Total	(f)	6	1	4	11 (%12.1)
		% top	54,5%	9,1%	36,4%	100,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	8	2	4	14
		% top	44,4%	11,1%	22,2%	77,8%
	Çukurova	(f)	2	1	1	4
		% top	11,1%	5,6%	5,6%	22,2%
	Total	(f)	10	3	5	18 (%19.8)
		% top	55,6%	16,7%	27,8%	100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	4	4	8	16
		% top	12,9%	12,9%	25,8%	51,6%
	Çukurova	(f)	8	1	6	15
		% top	25,8%	3,2%	19,4%	48,4%
	Total	(f)	12	5	14	31 (%34.1)
		% top	38,7%	16,1%	45,2%	100,0%
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	6	5	3	14
		% top	23,1%	19,2%	11,5%	53,8%
	Çukurova	(f)	6	2	4	12
		% top	23,1%	7,7%	15,4%	46,2%
	Total	(f)	12	7	7	26 (%28.6)
		% top	46,2%	26,9%	26,9%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 91'dir.

Kalkınma ajanslarının Türkiye'deki uygulamasının idare merkezli bir yapıda olduğu eleştirileri bulunmaktadır. Özellikle kalkınma kurulu üyelerinin temsil edeceği kurumların merkezden tespit etmesi bu konudaki eleştiri noktalarından birini oluşturmaktadır. Bu konuyla ilgili anket kapsamında yöneltilen soruda bu görüşü destekleyen sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu soruya "katılıyorum" cevabı verenler 31 kişilik frekansa (%34.1) sahiptir. "Katılıyorum" cevabı verenler arasında yapılan

değerlendirmede en yüksek frekans ve %45.2'lik oran sivil sektör temsilcilerine aittir. Sivil toplumun böylesi bir durumdan en yüksek rahatsızlığı duyacak kesim olması muhakkaktır. Bunun yanında kamu sektörü de 12 kişilik frekansla (%38.7) ikinci sektör konumundadır. Özellikle Çukurova'daki kamu sektörünün bu durumdaki endişesinin İzmir'e oranla daha yüksek olduğu düşünülmektedir. "Kesinlikle katılıyorum" cevabı veren 26 kişilik frekans (%28.6) daha fazla endişe duyan grubu ifade etmektedir. "Kesinlikle katılıyorum" cevabı veren grup içerisinde kamu sektörü İzmir ve Çukurova'dan 6'şar frekans ve toplam %46.2'lik oranla en önde bulunan sektördür. Tablo 21 genel olarak değerlendirildiğinde kamu sektöründe de ajansların karar alımında idare merkezli model olması konusunda bir endişe görülmektedir. Bunu ajansların yapısının bağımsız ve kamuoyu etkisine kapalı olması gerekliliğine bağlamak gerekmektedir. Ancak ajansların dünya uygulamaları birlikte düşünüldüğünde olması gereken yapının korunması ve müdahalelerin engellenmesi istekliliği olarak da değerlendirmek mümkündür. Bununla birlikte "ne katılıyorum ne katılmıyorum" diyen 18 kişilik frekans (%19.8) bulunmaktadır. Burada ortaya çıkan kararsızlık olası tereddütlerin bir sonucudur. Bu kararsızlığı aynı zamanda ajansların faaliyetlerinin belli bir süre idarenin kontrolü altında kalması konusundaki istekle de ilişkilendirmek mümkündür. Uygulamanın netliği ve kolay anlaşılabilirliği her zaman için korunması gereken bir durumdur. Bu duruma katılmadığını belirten 11 kişilik frekans (%12.1) mevcut yapının sorun oluşturmadığını düşünen grup olarak değerlendirmek olasıdır.

Tablo 22 Kalkınma Ajansları Faaliyetleri İçin Yeterli Mali Kaynak Tahsis Edilmektedir.

Kalkınma Ajansları faaliyetleri için yeterli mali kaynak tahsis edilmektedir.			Kalkınma kurulu üyesiyseiz hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Bilgim yok	İzmir	(f)	2	2		4
		% top	28,6%	28,6%		57,1%
	Çukurova	(f)	3	0		3
		% top	42,9%	,0%		42,9%
	Total	(f)	5	2		7 (%7.9)
		% top	71,4%	28,6%		100,0%
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)	0	0	1	1
		% top	,0%	,0%	25,0%	25,0%
	Çukurova	(f)	1	1	1	3
		% top	25,0%	25,0%	25,0%	75,0%
	Total	(f)	1	1	2	4 (%4.5)
		% top	25,0%	25,0%	50,0%	100,0%
Katılmıyorum	İzmir	(f)	1	2	2	5
		% top	6,3%	12,5%	12,5%	31,3%
	Çukurova	(f)	5	0	6	11
		% top	31,3%	,0%	37,5%	68,8%
	Total	(f)	6	2	8	16 (%18)
		% top	37,5%	12,5%	50,0%	100,0%
8Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	8	2	4	14
		% top	36,4%	9,1%	18,2%	63,6%
	Çukurova	(f)	5	0	3	8
		% top	22,7%	,0%	13,6%	36,4%
	Total	(f)	13	2	7	22 (%24.7)
		% top	59,1%	9,1%	31,8%	100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	8	2	9	19
		% top	25,0%	6,3%	28,1%	59,4%
	Çukurova	(f)	6	3	4	13
		% top	18,8%	9,4%	12,5%	40,6%
	Total	(f)	14	5	13	32 (%36)
		% top	43,8%	15,6%	40,6%	100,0%
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	2	4		6
		% top	25,0%	50,0%		75,0%
	Çukurova	(f)	1	1		2
		% top	12,5%	12,5%		25,0%
	Total	(f)	3	5		8 (%9)
		% top	37,5%	62,5%		100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 89'dur.

Kalkınma ajanslarının faaliyetlerini yürütürken kullandıkları mali kaynakların yeterliliği hakkındaki görüşleri ortaya koymaya çalışan bu tabloda ortaya çıkan sonuçlar dikkat çekicidir. Örneğin toplam 32 kişilik frekanslık (%36) grup ajanslara tahsis edilen kaynakları yeterli görmektedir. Katılıyorum cevabını verenlerin içerisinde yapılan değerlendirmede bu grubun %59.4'ünün İzmir, %40.6'sının Çukurova'dadır. "Katılıyorum" cevabını veren kamu ve sivil sektör frekansları birbirine yakın bir görüntüdedir. Buna karşın konu hakkında kararsız bir görüntü veren "ne katılıyorum ne katılmıyorum cevabını veren grup da 22 kişilik frekansa

(%24.7) karşılık gelmektedir. “Ne katılıyorum ne katılmıyorum” cevabını verenlerin de çoğunluğu İzmir’dedir. Bu cevabı verenlerin %63.6’sı İzmir, %36.4’ü Çukurova’dadır. Aksi yönde görüş belirten diğer deyişle mali kaynakların yetersiz olduğunu belirten 16 kişilik frekansa (%18) karşılık gelen bir grup da göz ardı edilmemelidir. Genel olarak bu soruya verilen yanıtlara bakıldığında kararsızlığını ifade eden ve mali kaynakların yetersizliğini ifade eden kesim ağırlıktadır. Tablo 22’den ajanslara tahsis edilen kaynakların katılımcılar tarafından yeterli görülmediği anlaşılmaktadır. Diğer deyişle katılımcılar arasında, ajanslara bölgesel planlama ve kalkınmada önemli roller atfedilirken, bu rolleri yerine getirirken de yeterli mali kaynakların tahsis edilmesi gerektiği beklentisi ortaya çıkmaktadır.

Tablo 23 Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı, GAP İdaresi ve Kalkınma Ajanslarının Benzer Görev Ve Yetkileri Eşgüdüm Sorunu Yaratacaktır.

Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı, GAP İdaresi ve Kalkınma Ajanslarının benzer görev ve yetkileri eşgüdüm sorunu yaratacaktır.		Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total	
		Kamu	Özel	Sivil		
Bilgim yok	İzmir	(f)	4	1	4	9
		% top	36,4%	9,1%	36,4%	81,8%
	Çukurova	(f)	2	0	0	2
		% top	18,2%	,0%	,0%	18,2%
	Total	(f)	6	1	4	11 (%12.4)
		% top	54,5%	9,1%	36,4%	100,0%
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)	1	1	0	2
		% top	33,3%	33,3%	,0%	66,7%
	Çukurova	(f)	0	0	1	1
		% top	,0%	,0%	33,3%	33,3%
	Total	(f)	1	1	1	3 (%3.4)
		% top	33,3%	33,3%	33,3%	100,0%
Katılmıyorum	İzmir	(f)	2	6	6	14
		% top	7,4%	22,2%	22,2%	51,9%
	Çukurova	(f)	6	1	6	13
		% top	22,2%	3,7%	22,2%	48,1%
	Total	(f)	8	7	12	27 (%30.3)
		% top	29,6%	25,9%	44,4%	100,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	7	1	4	12
		% top	25,9%	3,7%	14,8%	44,4%
	Çukurova	(f)	9	3	3	15
		% top	33,3%	11,1%	11,1%	55,6%
	Total	(f)	16	4	7	27 (%30.3)
		% top	59,3%	14,8%	25,9%	100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	5	1	2	8
		% top	31,3%	6,3%	12,5%	50,0%
	Çukurova	(f)	3	1	4	8
		% top	18,8%	6,3%	25,0%	50,0%
	Total	(f)	8	2	6	16 (%18)
		% top	50,0%	12,5%	37,5%	100,0%
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	2	2		4
		% top	40,0%	40,0%		80,0%
	Çukurova	(f)	1	0		1
		% top	20,0%	,0%		20,0%
	Total	(f)	3	2		5 (%5.6)
		% top	60,0%	40,0%		100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 89'dur.

Kalkınma ajanslarının Türkiye'deki uygulamasının bazı kurumlarla eşgüdüm sorunu yaşayabileceği yönündeki görüşe katılımcılar genelde negatif ve kararsız bir tablo çizmişlerdir. Bu soruya “ne katılıyorum ne katılmıyorum” ve “katılmıyorum” şeklinde cevap veren 27’şer kişilik frekanslar (%30.3) karşımıza çıkmaktadır. “Ne katılıyorum ne katılmıyorum” cevabı verenlerin %55.6’sı Çukurova, %44.4’ü İzmir’dedir. Yine bu cevabı verenler arasında yapılan değerlendirmede %59.3’lük çoğunluğun kamu sektörü temsilcileri olduğu görülmektedir. “Katılmıyorum” cevabı

verenlerin arasında yapılan değerlendirmede de %51.9'luk kesim İzmir, %48.1'lik kesim Çukurova'dadır. Birbirine yakın seyreden bu oranlara ilaveten "katılmıyorum" cevabını veren grup içerisinde %44.4 ile en büyük oran sivil topluma aittir. Tablo 23'te ajansların bir eşgüdüm sorunu teşkil etmeyeceği düşüncesine sahip olanlar kadar bu konuda çekimser kalanların da olduğu görülmektedir. Bu soru için dikkat çeken bir diğer husus da "bilgim yok" cevabını verenlerdir. 11 kişilik frekansa (%12.3) orana sahip olan bu grubun %81.8'i İzmir, %18.2'si Çukurova'dadır. Benzer görev ve yetkilerin birden fazla kuruma verilmesi eşgüdüm sorunlarının temel nedenidir. Gerek Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı gerekse de GAP İdaresi'nin, ajanslarla çakışan bazı görev ve yetkileri bulunmaktadır. Katılımcıların tereddütünün dayanağı bu durum olabilecektir. Bu tereddütlerin giderilmesi için yasal düzenlemelerle görev yetkilerin kurumlararası net biçimde paylaşılması gerekmektedir. Dolayısıyla katılımcıların eşgüdüm konusundaki endişeleri bir anlamda tereddüt niteliğinde değerlendirilmelidir.

Tablo 24 Kalkınma Kurulu'ndaki Kamu-Sivil-Özel Sektör Katılımcıların Sayısını Dengesiz Buluyorum.

Kalkınma kurulu'ndaki kamu-sivil-özel sektör katılımcıların sayısını dengesiz buluyorum			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Bilgim yok	İzmir	(f)	0	1	0	1
		% top	,0%	25,0%	,0%	25,0%
	Çukurova	(f)	2	0	1	3
		% top	50,0%	,0%	25,0%	75,0%
	Total	(f)	2	1	1	4 (%4.5)
		% top	50,0%	25,0%	25,0%	100,0%
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)	1	1	0	2
		% top	33,3%	33,3%	,0%	66,7%
	Çukurova	(f)	0	0	1	1
		% top	,0%	,0%	33,3%	33,3%
	Total	(f)	1	1	1	3 (%3.4)
		% top	33,3%	33,3%	33,3%	100,0%
Katılmıyorum	İzmir	(f)	7	0	3	10
		% top	31,8%	,0%	13,6%	45,5%
	Çukurova	(f)	5	1	6	12
		% top	22,7%	4,5%	27,3%	54,5%
	Total	(f)	12	1	9	22 (%24.7)
		% top	54,5%	4,5%	40,9%	100,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	6	1	8	15
		% top	27,3%	4,5%	36,4%	68,2%
	Çukurova	(f)	6	1	0	7
		% top	27,3%	4,5%	,0%	31,8%
	Total	(f)	12	2	8	22 (%24.7)
		% top	54,5%	9,1%	36,4%	100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	2	5	3	10
		% top	9,5%	23,8%	14,3%	47,6%
	Çukurova	(f)	5	2	4	11
		% top	23,8%	9,5%	19,0%	52,4%
	Total	(f)	7	7	7	21 (%23.6)
		% top	33,3%	33,3%	33,3%	100,0%
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	5	4	3	12
		% top	29,4%	23,5%	17,6%	70,6%
	Çukurova	(f)	2	1	2	5
		% top	11,8%	5,9%	11,8%	29,4%
	Total	(f)	7	5	5	17 (%19.1)
		% top	41,2%	29,4%	29,4%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 89'dur.

Kalkınma kurulu'ndaki kamu-sivil-özel sektör temsilcilerinin dağılımının dengesiz olup olmadığı konusundaki soruda homojen denebilecek bir dağılım gerçekleşmiştir. 22'şer kişilik frekanslarla (%24.7) "katılmıyorum" ve "ne katılıyorum ne katılmıyorum" diyen kişiler ilk sıradadır. "Ne katılıyorum ne katılmıyorum" diyen grup içerisinde %68.2'lik grup İzmir'de %31.8'lik grup Çukurovada'dır. "Katılmıyorum" cevabı veren grup içerisinde %54.5'lik oran Çukurova'ya, %45.5'lik oran İzmir'de aittir. Ancak bu dengesizliği onaylayan ve "katılıyorum" cevabı verenlerin frekansı 21

(%23.6), bu konudaki tereddütleri daha ileri boyutta olan ve “kesinlikle katılıyorum” cevabı veren grubun frekansı 17’dir (%19.1). “Katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” cevapları bir arada değerlendirildiğinde kalkınma kurulunun üye yapısının, katılımcıları tatmin etmediği görülmektedir. Ayrıca önemli bir grup da konu hakkında kararsız durumdadır. Genel olarak değerlendirildiğinde kalkınma kurulundaki üye dağılımının dengesiz bulunduğu ve bu dağılımı temel sektörler itibariyle dengeli bulan katılımcıların sayıca azınlıkta olduğu görülmektedir.

Tablo 25 Sivil Toplumun ve Katılım Kültürünün Yeterince Gelişmemiş Olduğu Yerlerde de Kalkınma Ajansları Bir Katılım Modeli Olabilir.

Sivil toplumun ve katılım kültürünün yeterince gelişmemiş olduğu yerlerde de Kalkınma Ajansları bir katılım modeli olabilir.			Kalkınma kurulu üyesiyseniz hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Bilgim yok	İzmir	(f)	1			1
		% top	100,0%			100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
Total	(f)	1			1 (%1.1)	
	% top	100,0%			100,0%	
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)			2	2
		% top			100,0%	100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
Total	(f)			2	2 (%2.2)	
	% top			100,0%	100,0%	
Katılmıyorum	İzmir	(f)	5	1	3	9
		% top	41,7%	8,3%	25,0%	75,0%
	Çukurova	(f)	0	1	2	3
		% top	,0%	8,3%	16,7%	25,0%
	Total	(f)	5	2	5	12
		% top	41,7%	16,7%	41,7%	(%13.3)
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	4	2	0	6
		% top	44,4%	22,2%	,0%	66,7%
	Çukurova	(f)	0	0	3	3
		% top	,0%	,0%	33,3%	33,3%
	Total	(f)	4	2	3	9 (%10)
		% top	44,4%	22,2%	33,3%	100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	8	7	10	25
		% top	16,3%	14,3%	20,4%	51,0%
	Çukurova	(f)	12	3	9	24
		% top	24,5%	6,1%	18,4%	49,0%
	Total	(f)	20	10	19	49
		% top	40,8%	20,4%	38,8%	(%54.4)
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	3	1	2	6
		% top	17,6%	5,9%	11,8%	35,3%
	Çukurova	(f)	10	1	0	11
		% top	58,8%	5,9%	,0%	64,7%
	Total	(f)	13	2	2	17
		% top	76,5%	11,8%	11,8%	(%18.9)

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 90'dır.

Kalkınma ajansları'nın nispeten geri kalmış bölgelerde katılım kültürünün geliştirilmesine vereceği katkılar boyutunda bir model olabileceğine ilişkin bu soruda

yüksek oranda bir kabul karşımıza çıkmaktadır. “Katılıyorum” diyen 49 kişilik frekans (%54.4) bulunmaktadır. Buna ilaveten 17 kişilik frekansın (%18.9) bu konudaki kabulü daha fazla olan bir grup da bulunmaktadır. Bu iki grup birlikte düşünüldüğünde kalkınma ajanslarından nispeten geri kalmış bölgelerde katılım kültürünü oluşturulmasında ve sivil toplumun etkinlik kazanmasında öncü rol üstlenmesi beklendiği ortaya çıkmaktadır. Diğer deyişle, katılım kültürünün yeterince gelişmediği yerlerde ajansların katılım modeli olma işlevinin daha fazla önem kazandığı görüşü ağırlık kazanmaktadır. Keza bahsedilen eksikliklerin giderilmesinde kalkınma ajanslarının başarısının ne olacağı da bölgenin bu konudaki potansiyeline bağlıdır. Bahsedilen potansiyel eğer gelişmiş değilse ajanslar öncelikle bunun geliştirilmesi üzerine çalışmalıdır. Ayrıca 12 kişilik frekans (%13.3) “katılmıyorum” diyerek olumsuz düşüncesini ortaya koyan grup da göz ardı edilmemelidir. Çünkü Tablo 25’deki olumsuz görüşlerin giderilmesi ajansların katılım kültürünün oluşturulması konusundaki çabalarının içselleştirilmesini de sağlayacaktır. Özellikle kent konseyleri gibi diyalog sağlayıcı mekanizmaların çeşitli bölgelerdeki başarılı uygulamaları da ajanslara yol gösterici olmalıdır.

Tablo 26 Kalkınma Kurulu'nda Bireysel Değil Kurumsal Temsilinin Olması Doğrudur.

Kalkınma kurulu'nda bireysel değil kurumsal temsilinin olması doğrudur.			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Katılmıyorum	İzmir	(f)	2		1	3
		% top	28,6%		14,3%	42,9%
	Çukurova	(f)	0		4	4
		% top	,0%		57,1%	57,1%
	Total	(f)	2		5	7 (%7.7)
		% top	28,6%		71,4%	100,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	0	2		2
		% top	,0%	40,0%		40,0%
	Çukurova	(f)	1	2		3
		% top	20,0%	40,0%		60,0%
	Total	(f)	1	4		5 (%5.5)
		% top	20,0%	80,0%		100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	8	4	8	20
		% top	23,5%	11,8%	23,5%	58,8%
	Çukurova	(f)	8	0	6	14
		% top	23,5%	,0%	17,6%	41,2%
	Total	(f)	16	4	14	34 (%37.4)
		% top	47,1%	11,8%	41,2%	100,0%
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	11	6	8	25
		% top	24,4%	13,3%	17,8%	55,6%
	Çukurova	(f)	13	3	4	20
		% top	28,9%	6,7%	8,9%	44,4%
	Total	(f)	24	9	12	45 (%49.5)
		% top	53,3%	20,0%	26,7%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 91'dir.

Bilindiği üzere kalkınma kurulunda kişiler şahısları adına değil kurumları adına bulunmaktadır. Kalkınma kurulunda belirttikleri görüşlerin de bu doğrultuda kurumsal nitelikte olduğu kabul edilmelidir. Kurumsal temsilin doğru bulunup bulunmadığına dair soruda kurumsal temsile büyük bir destek görülmektedir. Yüksek oranda kabul gösteren ve “kesinlikle katılıyorum” diyen grup 45 kişilik frekansa (%49.5) sahiptir. Bu grup içerisinde de %53.3 ile kamu sektörü temsilcileri belirgin bir şekilde öne çıkmaktadır. Bu durum kamu sektöründe kurum kültürünün, kurumu temsil eden kişilere göre farklılık göstermeyecek nitelikte olduğu şeklinde yorumlanabilecektir. “Katılıyorum” cevabı, 34 kişilik grup (%37.4) bulunmaktadır. Burada “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” cevapları birlikte değerlendirildiğinde kurumsal temsile %90.6'lık bir destek bulunmaktadır. Sonuç olarak, kalkınma kurullarında bireysel değil kurumsal temsile verilen destek de Tablo 26'da görülmektedir. Çünkü kurulda ifade edilen görüşler bireysel değil kurumsal nitelik taşıyacaktır. Dolayısıyla kalkınma kurulu kurum temsilcilerini bir araya getiren katılım modeli olmaktadır. Kurumsal temsil aracılığıyla sağlanan uzman desteğiyle, bu

kişilerin birlikte çalışması ve bir araya gelmesi için önemli bir fırsat sağlanmış olacaktır.

Tablo 27 Bölgenizdeki Kalkınma Ajansı Proje Hazırlama Eğitimleri Vermelidir.

Bölgenizdeki Kalkınma Ajansı proje hazırlama eğitimleri vermelidir.			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Katılmıyorum	İzmir	(f)		1	0	1
		% top		50,0%	,0%	50,0%
	Çukurova	(f)		0	1	1
		% top		,0%	50,0%	50,0%
	Total	(f)		1	1	2 (%2.2)
		% top		50,0%	50,0%	100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	3	3	9	15
		% top	10,7%	10,7%	32,1%	53,6%
	Çukurova	(f)	5	2	6	13
		% top	17,9%	7,1%	21,4%	46,4%
	Total	(f)	8	5	15	28 (%31.1)
		% top	28,6%	17,9%	53,6%	100,0%
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	18	8	8	34
		% top	30,0%	13,3%	13,3%	56,7%
	Çukurova	(f)	17	2	7	26
		% top	28,3%	3,3%	11,7%	43,3%
	Total	(f)	35	10	15	60 (%66.6)
		% top	58,3%	16,7%	25,0%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 90'dır.

Ajanslara 5449 sayılı kanunla proje hazırlama konusunda eğitimler verebilme yetkisi tanınmıştır. Bu konuyla ilgili soruda bu yetkiye çok yüksek bir oranda destek çıkmıştır. Proje hazırlama eğitimlerinin kalkınma ajansları tarafından verilmesiyle ilgili “kesinlikle katılıyorum” diyerek ileri düzeyde bir destek veren grup 60 kişilik frekansa (%66.6) sahiptir. “Kesinlikle katılıyorum” diyenler içinde yapılan değerlendirmede %56.7’lik kesimin İzmir, %43.3’lük kesimin Çukurova’dan görülmektedir. Her iki bölgede de kamu kesiminin verdiği destek ilk sıradadır. “Kesinlikle katılıyorum” cevabı verenlere ilaveten “katılıyorum” cevabı verenlerin frekansı 28 oranı %31.1’dir. “Katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” cevabı verenler birlikte değerlendirildiğinde bu soruya yanıt veren katılımcıların tamamına yakınının bu konuya verdiği destek ortaya çıkmaktadır. Kalkınma ajanslarına yasayla verilen proje hazırlama konusunda eğitim verme görevinin katılımcılar tarafından destek gördüğü ortaya çıkmaktadır. Tablo 27’de ortaya çıkan yüksek oran aynı zamanda İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları’nın verdiği proje hazırlama eğitimlerindeki yüksek ilgi ve katılımı da desteklenmiştir. Sonuç olarak proje hazırlama eğitimleri

konusunda farkındalık sağlanması ve sağlanan farkındalığın devamı için yazım tekniği konusunda eğitim faaliyetlerinin sürekli kılınmasını gerekmektedir.

Tablo 28 Türkiye'deki Kalkınma Ajansı Modeli İdare Merkezlidir.

Türkiye'deki Kalkınma Ajansı modeli idare merkezlidir.			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Bilgim yok	İzmir	(f)	2	1		3
		% top	40,0%	20,0%		60,0%
	Çukurova	(f)	2	0		2
		% top	40,0%	,0%		40,0%
	Total	(f)	4	1		5 (%5.6)
		% top	80,0%	20,0%		100,0%
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)		1		1
		% top		100,0%		100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)		1		1 (%1.1)
		% top		100,0%		100,0%
Katılmıyorum	İzmir	(f)	2		1	3
		% top	33,3%		16,7%	50,0%
	Çukurova	(f)	1		2	3
		% top	16,7%		33,3%	50,0%
	Total	(f)	3		3	6 (%6.7)
		% top	50,0%		50,0%	100,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	2	3	3	8
		% top	15,4%	23,1%	23,1%	61,5%
	Çukurova	(f)	4	1	0	5
		% top	30,8%	7,7%	,0%	38,5%
	Total	(f)	6	4	3	13 (%14.4)
		% top	46,2%	30,8%	23,1%	100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	11	3	10	24
		% top	26,2%	7,1%	23,8%	57,1%
	Çukurova	(f)	9	2	7	18
		% top	21,4%	4,8%	16,7%	42,9%
	Total	(f)	20	5	17	42 (%46.7)
		% top	47,6%	11,9%	40,5%	100,0%
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	3	4	3	10
		% top	13,0%	17,4%	13,0%	43,5%
	Çukurova	(f)	6	2	5	13
		% top	26,1%	8,7%	21,7%	56,5%
	Total	(f)	9	6	8	23 (%25.6)
		% top	39,1%	26,1%	34,8%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 90'dır.

Kalkınma ajanslarının Türkiye'deki uygulaması, idare merkezli olması sebebiyle eleştirilere tabi tutulmaktadır. Bu konudaki soruya "katılıyorum" diyerek ajansların idare merkezli bir model olduğunu savunanların frekansı 42 oranı %46.7'dir. Bu oranlara "kesinlikle katılıyorum" diyen 23 kişilik (%25.6) frekans da bulunmaktadır. Tablo 28'de kalkınma kurulu temsilcilerinin ajans modelini idare merkezli olarak gördüğü ortaya çıkmaktadır. Bunda şüphesiz en önemli unsur

kalkınma kuruluna üye gönderecek kurum ve kuruluşların Bakanlar Kurulu tarafından tespit edilmesi ve yönetim kurulunun başkanının vali olmasıdır. 25 Temmuz 2006 tarihinde 26239 sayılı Resmi Gazete’de Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’in iptal edilen maddeleriyle ilgili gerekçesinde de bu duruma dikkat çekilmektedir. Tablo 28’in neticesinde idarenin ajanslar konusundaki stratejisini ve konumunu gözden geçirmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ancak katılımcıların ajansın mevcut modelini idare merkezli olarak görmesini bu noktadaki bir hoşnutsuzluk şeklinde değerlendirmek de mümkündür.

Tablo 29 Kalkınma Ajansları Bölgesel Yönetim Modelidir.

Kalkınma ajansları bölgesel yönetim modelidir.		Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total	
		Kamu	Özel	Sivil		
Bilgim yok	İzmir	(f)	1	0	0	1
		% top	25,0%	,0%	,0%	25,0%
	Çukurova	(f)	1	1	1	3
		% top	25,0%	25,0%	25,0%	75,0%
	Total	(f)	2	1	1	4 (%4.5)
		% top	50,0%	25,0%	25,0%	100,0%
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)	2	1	0	3
		% top	28,6%	14,3%	,0%	42,9%
	Çukurova	(f)	3	0	1	4
		% top	42,9%	,0%	14,3%	57,1%
	Total	(f)	5	1	1	7 (%8)
		% top	71,4%	14,3%	14,3%	100,0%
Katılmıyorum	İzmir	(f)	4	0	3	7
		% top	30,8%	,0%	23,1%	53,8%
	Çukurova	(f)	2	1	3	6
		% top	15,4%	7,7%	23,1%	46,2%
	Total	(f)	6	1	6	13 (%14.8)
		% top	46,2%	7,7%	46,2%	100,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	3	4	5	12
		% top	17,6%	23,5%	29,4%	70,6%
	Çukurova	(f)	3	2	0	5
		% top	17,6%	11,8%	,0%	29,4%
	Total	(f)	6	6	5	17 (%19.3)
		% top	35,3%	35,3%	29,4%	100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	9	2	7	18
		% top	30,0%	6,7%	23,3%	60,0%
	Çukurova	(f)	7	0	5	12
		% top	23,3%	,0%	16,7%	40,0%
	Total	(f)	16	2	12	30 (%34.1)
		% top	53,3%	6,7%	40,0%	100,0%
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	2	4	0	6
		% top	11,8%	23,5%	,0%	35,3%
	Çukurova	(f)	6	1	4	11
		% top	35,3%	5,9%	23,5%	64,7%
	Total	(f)	8	5	4	17 (%19.3)
		% top	47,1%	29,4%	23,5%	100,0%
Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 88'dir.						

Kalkınma ajanslarının bir bölgesel yönetim modeli olduğu yönündeki ilgili soruya verilen cevaplara bakıldığında oldukça dengeli bir yapının olduğu görülmektedir. Tablo 29'da diğer cevaplara göre bir adım öne çıkan "katılıyorum" cevabıdır. 30 kişilik frekans (%34.1) bu cevabı verenler ilk sıradadır. Burada vurgulanması gereken bir diğer unsur da "katılıyorum" cevabı verenlerin %60'ının İzmir, %40'ının Çukurova'ya ait olduğudur. Bu konuda "kesinlikle katılıyorum" cevabını verenleri de düşündüğümüzde 17 kişilik frekans (%19.3) karşımıza çıkmaktadır. Ancak burada "katılıyorum" cevabı verenlerin tersine daha fazla destek Çukurova'dan gelmektedir. "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin %64.7'si Çukurova, %35.3'ü İzmir'dendir. "Kesinlikle katılıyorum" ve "katılıyorum" cevapları birlikte düşünüldüğünde en yoğun katılımcının kamu sektörü temsilcileri olduğu görülmektedir. Kalkınma ajanslarının bölgesel yönetim modeli olduğunu belirten görüşün çoğunlukta olduğu söylenecektir. Ancak 17 kişilik (%19.3) "ne katılıyorum ne katılmıyorum" cevabı veren grup dikkati çekmektedir. Önemli bir orana sahip olan bu grup içerisinde de sektörel bazda verilen cevaplara bakıldığında bir homojenlik yakalanmış görünmektedir. Son olarak "katılmıyorum" diyerek ajans modelinin bölgesel yönetim modeli olmadığı yönünde görüş belirten 13 kişilik frekans (%14.8) oran bulunmaktadır. Tablo 29'daki veriler ışığında söylenmesi gereken ajansların bölgesel yönetim modeli olduğuna dair bir görüş ortaya çıksa da bu konuda kararsız kalan ve katılmadığını belirten de önemli bir grup bulunmaktadır. Bu değerlendirmede, ajansların kanunda bölgesel yönetim olarak tanımlanmamasının ve bu konunun sıklıkla kamuoyunda tartışılmasının yanında, kalkınma kurulu üyeleri arasında tam anlamıyla netleşmemiş olduğu düşüncesi öne çıkabilir. Nedeni ise, ajansların yönetsel anlamda bir bölgesel yönetim mi yoksa ekonomik boyutta bölgesel ölçekte faaliyet gösterecek bir kurum mu olduğu noktasındaki tereddütler ile ilişkilendirilebilir.

Tablo 30 Kalkınma Ajansları Ülke Bütünlüğünü Zedeler.

Kalkınma ajansları ülke bütünlüğünü zedeler.			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Bilgim yok	İzmir	(f)	0	1		1
		% top	,0%	50,0%		50,0%
	Çukurova	(f)	1	0		1
		% top	50,0%	,0%		50,0%
	Total	(f)	1	1		2 (%2.3)
		% top	50,0%	50,0%		100,0%
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)	10	6	9	25
		% top	23,3%	14,0%	20,9%	58,1%
	Çukurova	(f)	11	1	6	18
		% top	25,6%	2,3%	14,0%	41,9%
	Total	(f)	21	7	15	43 (%48.3)
		% top	48,8%	16,3%	34,9%	100,0%
Katılmıyorum	İzmir	(f)	7	3	6	16
		% top	26,9%	11,5%	23,1%	61,5%
	Çukurova	(f)	4	1	5	10
		% top	15,4%	3,8%	19,2%	38,5%
	Total	(f)	11	4	11	26 (%29.2)
		% top	42,3%	15,4%	42,3%	100,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	3		1	4
		% top	50,0%		16,7%	66,7%
	Çukurova	(f)	1		1	2
		% top	16,7%		16,7%	33,3%
	Total	(f)	4		2	6 (%6.7)
		% top	66,7%		33,3%	100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	1		0	1
		% top	14,3%		,0%	14,3%
	Çukurova	(f)	4		2	6
		% top	57,1%		28,6%	85,7%
	Total	(f)	5		2	7 (%7.9)
		% top	71,4%		28,6%	100,0%
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)		2	1	3
		% top		40,0%	20,0%	60,0%
	Çukurova	(f)		2	0	2
		% top		40,0%	,0%	40,0%
	Total	(f)		4	1	5 (%5.6)
		% top		80,0%	20,0%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 89'dur.

Kalkınma ajanslarının Türkiye'nin gündemine yoğunlukla gelmesiyle birlikte ajans modelinin ülkenin üniter yapısına zarar vereceği kaygıları da dile getirilmiştir. Bu konuda katılımcılara yönetilen bu soruda belirgin bir tavır ortaya konmuştur. "Kesinlikle katılmıyorum" diyerek ajansların ülke bütünlüğünü zedelemeyeceği yönünde oldukça net bir tavır sergileyen 43 kişilik frekans (%48.3) bulunmaktadır. "Kesinlikle katılmıyorum" diyen grup içerisinde %58.1 İzmir, %41.9 Çukurova'ya aittir. "Katılmıyorum" diyen grup da düşünüldüğünde durum daha da belirginleşmektedir. Çünkü 26 kişilik frekansa (%29.2) karşılık gelen bu grup da düşünüldüğünde ajansların katılımcılar tarafından ülke bütünlüğünü zedelemeyeceği

yönünde bir tavır çok yüksek bir oranda ortaya konmuştur. “Katılmıyorum” diyen grup içerisinde %61.5 İzmir ve %38.5 Çukurova’ya aittir. Bu değerlendirme kalkınma ajanslarının katılımcılar tarafından ülke bütünlüğünü zedelemeyeceğine ilişkin net tavrı ortaya koymaktadır. Ancak kamuoyunda baskı gruplarının ajans faaliyetleriyle mücadelesi yargı yoluyla devam etmektedir. Tablo 30’dan anket örnekleminde, ajansların nasıl daha işlevsel kılınacağı tartışmalarının, ülke bütünlüğüne zarar vereceği iddialarının önüne geçtiği görülmektedir

Tablo 31 Ajanslar Tarafından Kamu, Sivil Ve Özel Sektör İşbirliğinde Hazırlanacak Bölgesel Planlar Bölgenin Gelişimine Katkı Sağlayacaktır.

Ajanslar tarafından kamu, sivil ve özel sektör işbirliğinde hazırlanacak Bölgesel Planlar bölgenin gelişimine katkı sağlayacaktır.		Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total	
		Kamu	Özel	Sivil		
Katılmıyorum	İzmir	(f)	2		1	3
		% top	50,0%		25,0%	75,0%
	Çukurova	(f)	0		1	1
		% top	,0%		25,0%	25,0%
	Total	(f)	2		2	4 (%4.4)
		% top	50,0%		50,0%	100,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)			1	1
		% top			100,0%	100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)			1	1 (%1.1)
		% top			100,0%	100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	9	8	9	26
		% top	21,4%	19,0%	21,4%	61,9%
	Çukurova	(f)	8	2	6	16
		% top	19,0%	4,8%	14,3%	38,1%
	Total	(f)	17	10	15	42
		% top	40,5%	23,8%	35,7%	(%46.7)
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	10	4	6	20
		% top	23,3%	9,3%	14,0%	46,5%
	Çukurova	(f)	13	3	7	23
		% top	30,2%	7,0%	16,3%	53,5%
	Total	(f)	23	7	13	43
		% top	53,5%	16,3%	30,2%	(%47.8)

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 90’dır.

Bu soruya, “kesinlikle katılıyorum” cevabını veren 43 kişilik frekans(%47.8), “katılıyorum” cevabını veren 42 kişilik frekans (%46.7) karşımıza çıkmaktadır. Her iki grup birlikte değerlendirildiğinde %94.5 oranında bir destek oranı oluşmaktadır. Kalkınma ajansları, faaliyet gösterecekleri bölgelerde bölgesel planları doğrudan hazırlama ve uygulama yetkisine sahip değildir. Ancak 2009–2013 dönemini kapsayacak bölgesel planlama faaliyetlerinde İzmir ve Çukurova Kalkınma ajansları ilk basamak olarak plan taslaklarının ortaya çıkmasında önemli rol oynamışlardır. Bölgesel plan taslağının oluşturulmasındaki çalışmalara kamu, sivil ve özel sektör

temsilcilerinin sağladığı gönüllü katılım ve destekleyici katkılar da soruya verilen cevaplardan ortaya çıkan destekle paraleldir. Katılımcı anlayışla hazırlanacak bölgesel plan çalışmalarının önemi ve bölgenin gelişimine olası katkıları konusunda görüşlerin derecesini belirlemeye yönelik bu soruya Tablo 31'den görüldüğü üzere yüksek oranda destek çıkmıştır. Bu bağlamda en azından ankete katılanlar yönüyle ilerleyen dönemde, bölgesel planlama yetkisinin doğrudan kalkınma ajansları eliyle hazırlanması ve bölgedeki kamusal eylem planlarına dönüşmesinin beklentisinden bahsedilebilir.

Tablo 32 Kalkınma Ajanslarının Yerel Yönetimlerin Planlama Çalışmalarına Teknik Destek Vermesi Stratejik Planlar Açısından Bütünlük Getirecek Bir Unsurdur.

Kalkınma ajanslarının yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına teknik destek vermesi stratejik planlar açısından bütünlük getirecek bir unsurdur.			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Bilgim yok	İzmir	(f)	1		0	1
		% top	50,0%		,0%	50,0%
	Çukurova	(f)	0		1	1
		% top	,0%		50,0%	50,0%
	Total	(f)	1		1	2 (%2.2)
		% top	50,0%		50,0%	100,0%
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)				
		% top				
	Çukurova	(f)	2			2
		% top	100,0%			100,0%
	Total	(f)	2			2 (%2.2)
		% top	100,0%			100,0%
Katılmıyorum	İzmir	(f)	1	1	0	2
		% top	25,0%	25,0%	,0%	50,0%
	Çukurova	(f)	0	0	2	2
		% top	,0%	,0%	50,0%	50,0%
	Total	(f)	1	1	2	4 (%4.4)
		% top	25,0%	25,0%	50,0%	100,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	4		1	5
		% top	66,7%		16,7%	83,3%
	Çukurova	(f)	1		0	1
		% top	16,7%		,0%	16,7%
	Total	(f)	5		1	6 (%6.6)
		% top	83,3%		16,7%	100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	8	7	10	25
		% top	17,0%	14,9%	21,3%	53,2%
	Çukurova	(f)	11	3	8	22
		% top	23,4%	6,4%	17,0%	46,8%
	Total	(f)	19	10	18	47 (%51.6)
		% top	40,4%	21,3%	38,3%	100,0%
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	7	4	6	17
		% top	23,3%	13,3%	20,0%	56,7%
	Çukurova	(f)	8	2	3	13
		% top	26,7%	6,7%	10,0%	43,3%
	Total	(f)	15	6	9	30 (%33)
		% top	50,0%	20,0%	30,0%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 91'dir.

5393 sayılı Belediye Kanunu hükümlerine göre nüfusu 50.000'in üzerindeki belediyeler ve il özel idareleri stratejik planlama yapmakla yükümlüdürler. Nüfusu 50.000'in altındaki belediyelerde stratejik planlama isteğe bağlıdır. Kalkınma ajanslarıyla birlikte bölgesel planlama süreci de hız kazanacaktır. Bölgesel planlar konusunda uygulanmasını izlemek ve değerlendirmek ajansların görevidir. Planlar hiyerarşisinde stratejik planların da bölgesel planlara uygun olacağı bilgisinden hareketle 5449 sayılı kanunla ajanslara stratejik planlama konusunda teknik destek verme görevi verilmiştir. Tablo 32'de katılımcılar da bu durumun yerindeliğini onaylamış görünmektedir. Bu soruya "katılıyorum" cevabını veren 47 kişilik frekans (%51.6) bulunmaktadır. Bu cevabı verenlerin %53.2'si İzmir, %46.8'i Çukurova'dadır. Onayını daha yüksek bir seviyede gösterip "kesinlikle katılıyorum" diyen 30 kişi (%33) bulunmaktadır. "Kesinlikle katılıyorum" cevabı verenler kendi içerisinde değerlendirildiğinde %56.7 İzmir, %43.3 Çukurova'dandır. Katılımcılar ajansların yerel yönetimlerin stratejik planlama faaliyetlerine teknik destek vermesine ve bunun sağlayacağı bütünlük konusuna %84.5'e yakın bir oranla yüksek bir destek vermektedir. Tablo 32 neticesinde yapılan değerlendirmelere göre ankete katılanlar yönüyle planlama bütünlüğüne önem verildiği anlaşılmaktadır.

Tablo 33 Kalkınma Ajansları Sayesinde Halktan Başlayan/Aşağıdan Yukarıya Bir Bölgesel Kalkınma Sağlanabilecektir.

Kalkınma ajansları sayesinde halktan başlayan/aşağıdan yukarıya bir bölgesel kalkınma sağlanabilecektir.		Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total	
		Kamu	Özel	Sivil		
Bilgim yok	İzmir	(f)	1		1	
		% top	100,0%		100,0%	
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)	1		1 (%1.1)	
		% top	100,0%		100,0%	
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)	1		1	
		% top	100,0%		100,0%	
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)	1		1 (%1.1)	
		% top	100,0%		100,0%	
Katılmıyorum	İzmir	(f)	3	1	0	4
		% top	33,3%	11,1%	,0%	44,4%
	Çukurova	(f)	1	0	4	5
		% top	11,1%	,0%	44,4%	55,6%
	Total	(f)	4	1	4	9 (%10)
		% top	44,4%	11,1%	44,4%	100,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	6	1	2	9
		% top	35,3%	5,9%	11,8%	52,9%
	Çukurova	(f)	6	1	1	8
		% top	35,3%	5,9%	5,9%	47,1%
	Total	(f)	12	2	3	17
		% top	70,6%	11,8%	17,6%	(%18.9)
Katılıyorum	İzmir	(f)	9	7	11	27
		% top	19,6%	15,2%	23,9%	58,7%
	Çukurova	(f)	10	2	7	19
		% top	21,7%	4,3%	15,2%	41,3%
	Total	(f)	19	9	18	46
		% top	41,3%	19,6%	39,1%	(%51.1)
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	1	3	3	7
		% top	6,3%	18,8%	18,8%	43,8%
	Çukurova	(f)	5	2	2	9
		% top	31,3%	12,5%	12,5%	56,3%
	Total	(f)	6	5	5	16
		% top	37,5%	31,3%	31,3%	(%17.8)

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 90'dır.

Kalkınma ajansları aşağıdan yukarıya/halktan başlayan bir kalkınma modeli öngörmektedir. Bu konuda katılımcılar da 46 kişilik frekans (%51.1) "katılıyorum" diyerek bu görüşü desteklemiştir. "Katılıyorum" cevabı verenler kendi içerisinde değerlendirildiğinde %58.7'lik kesim İzmir, %41.3'lük kesim Çukurova'dadır. "Katılıyorum" cevabı verenler arasındaki kamu ve sivil sektör temsilcilerinin dengeli dağılımı dikkat çekmektedir. "Kesinlikle katılıyorum" diyerek daha ileri düzeyde bir destek veren 16 kişilik frekans (%17.8) düşünüldüğünde katılımcıların kalkınma ajansları vasıtasıyla aşağıdan yukarıya/halktan başlayan bir bölgesel kalkınma

sağlanabileceği yönündeki tavrı ortaya çıkmaktadır. Bu ajansların bölgesel planlamaya getirdiği yeni yaklaşıma verilen desteğin de bir göstergesidir. “Ne katılıyorum ne katılmıyorum” 17 kişilik frekansa (%18.9) sahiptir. Bu cevabı verenlerin tereddütleri üzerinde durulmalıdır. Tablo 33 sonucu yapılan değerlendirmelerde geçmişteki yukarıdan aşağıya/merkezi idarenin yönlendirdiği bölgesel planlama uygulamalarının hedeflenen sonuçları sağlamaması bu kararsız duruşun sebepleri arasında olabilecektir. Kalkınma ajanslarıyla öngörülen kalkınma anlayışının farklılıklarının ortaya konması önem taşımaktadır.

Tablo 34 Kalkınma Ajansları Türkiye’de Geçmişte Uygulanan/Uygulanmakta Olan Bölgesel Kalkınma Planları ve Teşvik Uygulamalarına Alternatif Olabilecektir.

Kalkınma ajansları Türkiye’de geçmişte uygulanan/uygulanmakta olan bölgesel kalkınma planları ve teşvik uygulamalarına alternatif olabilecektir.			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Bilgim yok	İzmir	(f)	1		1	2
		% top	33,3%		33,3%	66,7%
	Çukurova	(f)	1		0	1
		% top	33,3%		,0%	33,3%
	Total	(f)	2		1	3 (%3.3)
		% top	66,7%		33,3%	100,0%
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)				
		% top				
	Çukurova	(f)		1		1
		% top		100,0%		100,0%
	Total	(f)		1		1 (%1.1)
		% top		100,0%		100,0%
Katılmıyorum	İzmir	(f)	3	1	0	4
		% top	37,5%	12,5%	,0%	50,0%
	Çukurova	(f)	2	0	2	4
		% top	25,0%	,0%	25,0%	50,0%
	Total	(f)	5	1	2	8 (%8.9)
		% top	62,5%	12,5%	25,0%	100,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	5	4	3	12
		% top	29,4%	23,5%	17,6%	70,6%
	Çukurova	(f)	1	1	3	5
		% top	5,9%	5,9%	17,6%	29,4%
	Total	(f)	6	5	6	17 (%18.9)
		% top	35,3%	29,4%	35,3%	100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	9	3	9	21
		% top	23,7%	7,9%	23,7%	55,3%
	Çukurova	(f)	9	3	5	17
		% top	23,7%	7,9%	13,2%	44,7%
	Total	(f)	18	6	14	38 (%42.2)
		% top	47,4%	15,8%	36,8%	100,0%
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	3	3	4	10
		% top	13,0%	13,0%	17,4%	43,5%
	Çukurova	(f)	9	0	4	13
		% top	39,1%	,0%	17,4%	56,5%
	Total	(f)	12	3	8	23 (%25.6)
		% top	52,2%	13,0%	34,8%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 90’dır.

Türkiye geçmişte uyguladığı bölgesel planlama ve teşvik uygulamalarıyla istediği sonuçları alamamıştır. Kalkınma ajanslarıyla yeni bir kalkınma anlayışının oluşması beklenmektedir. Tablo 34’te görüldüğü üzere 38 kişilik frekans (%42.2) “katılıyorum” cevabı verilmiştir. “Kesinlikle katılıyorum” cevabı veren 23 kişilik frekans da (%25.5) bununla birlikte düşünüldüğünde katılımcıların kalkınma ajanslarının bölgesel planlama ve teşvik uygulamalarına yeni bir anlayış getirerek alternatif olabileceğini yüksek bir oranla düşündüğü söylenebilecektir. Bu durum ajansların getirdiği yeni yaklaşımın da etkisiyle yeni uygulamaya fırsat verilmesi yönündeki bir tavır olarak da görülebilecektir. Ancak bu soruda da “ne katılıyorum ne katılmıyorum” cevabı verenler 17 kişilik frekansa (%18.8) sahiptir. Ayrıca Tablo 34’te ortaya çıkan bu sonuçlar, bölgesel planlar ve teşvik uygulamalarındaki geçmiş uygulamaların katılımcılarda oluşturduğu muhtemel negatif etki ve kalkınma ajanslarının da bu konudaki faaliyetlerinin bir alternatif oluşturması noktasındaki tereddüt, bu çekimserliğin nedenleri arasında gösterilebilecektir.

Tablo 35 Kalkınma Ajanslarının Hem Bölgelerarası Hem De Bölgeiçi Farklılıkları Gidermeye Hem de Rekabet Gücünü Sağlamaya Yönelik Faaliyet Göstermesi Bir Çelişkidir.

Kalkınma ajanslarının hem bölgelerarası hem de bölgeiçi farklılıkları gidermeye hem de rekabet gücünü sağlamaya yönelik faaliyet göstermesi bir çelişkidir.			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Bilgim yok	İzmir	(f)	1		0	1
		% top	20,0%		,0%	20,0%
	Çukurova	(f)	3		1	4
		% top	60,0%		20,0%	80,0%
	Total	(f)	4		1	5 (%5.6)
		% top	80,0%		20,0%	100,0%
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)	4	3	3	10
		% top	28,6%	21,4%	21,4%	71,4%
	Çukurova	(f)	3	0	1	4
		% top	21,4%	,0%	7,1%	28,6%
	Total	(f)	7	3	4	14
		% top	50,0%	21,4%	28,6%	(%15.6)
Katılmıyorum	İzmir	(f)	7	5	8	20
		% top	19,4%	13,9%	22,2%	55,6%
	Çukurova	(f)	8	1	7	16
		% top	22,2%	2,8%	19,4%	44,4%
	Total	(f)	15	6	15	36
		% top	41,7%	16,7%	41,7%	(%40)
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	5	2	2	9
		% top	27,8%	11,1%	11,1%	50,0%
	Çukurova	(f)	6	2	1	9
		% top	33,3%	11,1%	5,6%	50,0%
	Total	(f)	11	4	3	18
		% top	61,1%	22,2%	16,7%	(%20)
Katılıyorum	İzmir	(f)	4	0	3	7
		% top	33,3%	,0%	25,0%	58,3%
	Çukurova	(f)	0	1	4	5
		% top	,0%	8,3%	33,3%	41,7%
	Total	(f)	4	1	7	12
		% top	33,3%	8,3%	58,3%	(%13.3)
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	0	1	1	2
		% top	,0%	20,0%	20,0%	40,0%
	Çukurova	(f)	2	1	0	3
		% top	40,0%	20,0%	,0%	60,0%
	Total	(f)	2	2	1	5 (%5.6)
		% top	40,0%	40,0%	20,0%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 90'dır.

5449 sayılı kanun kalkınma ajanslarına hem rekabet gücü sağlama hem bölgeiçi farklılıkları hem de bölgelerarası farklılıkları giderme görevini vermiştir. Bunun bir çelişki teşkil edip etmediği noktasındaki bu soruya 36 kişilik frekans (%40) "katılmıyorum" şeklinde cevap verilmiştir. "Katılmıyorum" cevabı verenler kamu ve özel sektör temsilcilerine dengeli dağılırken İzmir %55.6, Çukurova %44.4'lük paya sahiptir. "Kesinlikle katılmıyorum" diyen 14 kişi de %15.6'lık orana sahiptir. Tablo

35'te katılımcıların önemli bir oranının ajanslara verilen bu iki görevin uygulamada bir çelişki teşkil etmeyeceğini savunmuştur. Bu durumun çelişki oluşturduğunu savunan ve "katılıyorum" cevabını veren 12 kişilik frekans %13.3'lük orana karşılık gelmektedir. Son olarak, dikkat edilmesi gereken grup "ne katılıyorum ne katılmıyorum" cevabı veren gruptur. 18 kişilik frekansa (%20) denk düşen bu grup kararsızlığını ifade etmektedir. Bu kararsızlık bölgelerarası farklılıkların giderilmesi, bölgeiçi farklılıkların giderilmesi ve rekabet gücünü sağlamaya görevlerinin bir arada yürütülmesinin güçlüğünün oluşturduğu tereddüt neticesinde ortaya çıkması mümkündür. Esasen ajansların uygulamalarını ve daha da önemlisi uygulamadaki başarısını takip etmek gerekmektedir. Uygulamanın gösterdiği sonuçlara göre bu üç görev konusunda bir düzenleme yapılması gündeme gelebilecektir.

**Tablo 36 Dünyadaki Birçok Örneğine Rağmen Türkiye’deki Ajanslara
“Bölgesel Plan” Hazırlamak Yerine DPT Tarafından Hazırlanan Bölgesel Planları
Uygulama-İzleme Görevi Verilmesi Olumsuz Bir Durumdur.**

Dünyadaki birçok örneğine rağmen Türkiye’deki ajanslara “bölgesel plan” hazırlamak yerine DPT tarafından hazırlanan bölgesel planları uygulama-izleme görevi verilmesi olumsuz bir durumdur.			Kalkınma kurulu üyesiyseniz hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Bilgim yok	İzmir	(f)	2	1	0	3
		% top	25,0%	12,5%	,0%	37,5%
	Çukurova	(f)	2	1	2	5
		% top	25,0%	12,5%	25,0%	62,5%
	Total	(f)	4	2	2	8 (%8.9)
		% top	50,0%	25,0%	25,0%	100,0%
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)	1		2	3
		% top	16,7%		33,3%	50,0%
	Çukurova	(f)	3		0	3
		% top	50,0%		,0%	50,0%
	Total	(f)	4		2	6 (%6.7)
		% top	66,7%		33,3%	100,0%
Katılmıyorum	İzmir	(f)	3	3	3	9
		% top	20,0%	20,0%	20,0%	60,0%
	Çukurova	(f)	5	0	1	6
		% top	33,3%	,0%	6,7%	40,0%
	Total	(f)	8	3	4	15 (%16.7)
		% top	53,3%	20,0%	26,7%	100,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	3	0	3	6
		% top	27,3%	,0%	27,3%	54,5%
	Çukurova	(f)	4	1	0	5
		% top	36,4%	9,1%	,0%	45,5%
	Total	(f)	7	1	3	11 (%12.2)
		% top	63,6%	9,1%	27,3%	100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	7	4	8	19
		% top	20,6%	11,8%	23,5%	55,9%
	Çukurova	(f)	5	2	8	15
		% top	14,7%	5,9%	23,5%	44,1%
	Total	(f)	12	6	16	34 (%37.8)
		% top	35,3%	17,6%	47,1%	100,0%
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	4	4	1	9
		% top	25,0%	25,0%	6,3%	56,3%
	Çukurova	(f)	3	1	3	7
		% top	18,8%	6,3%	18,8%	43,8%
	Total	(f)	7	5	4	16 (%17.8)
		% top	43,8%	31,3%	25,0%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 90’dır.

Mevcut durumda kalkınma ajansları doğrudan bölgesel plan hazırlama ve uygulama yetkisine haiz değildir. Bölgesel plan hazırlama yetkisi DPT’dedir. Kalkınma ajansları bölgesel planın hazırlık aşamasında ve daha sonra da uygulanmasının izlenmesi gibi görevlere haizdir. Bu durumun olumsuz bir durum olması yönündeki görüşe 34 kişilik frekans (%37.8) “katılıyorum” cevabı verilmiştir. “Katılıyorum” cevabı verenler arasında yapılan değerlendirmede %47.1 ile sivil

toplum kuruluğu temsilcileri ilk sıradadır. Yine “katıyorum” cevabı verenler arasında yapılan değerlendirmede %55.9 İzmir, %44.1 Çukurovada’dır. “Kesinlikle katılıyorum” diyerek daha ileri düzeyde bir destek veren katılımcılar 16 kişilik frekansa (%17.8) sahiptir. “Katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” cevapları birlikte düşünöldüğünde kalkınma ajanslarının doğrudan bölgesel plan hazırlamakla yetkili olmaması katılımcılar tarafından negatif bir durum olarak değerlendirilmiştir. Ajans modelinin bölgenin potansiyelini ortaya koyma ve buna uygun stratejiyi geliştirmek üzerine kurulduğu düşünöldüğünde bu cevaplar bölgesel planların doğrudan ajanslar tarafından hazırlanması ve uygulanması konusundaki istekliliğin bir işareti olarak yorumlanabilecektir. Ancak bu durumun olumsuz bir durum olmadığını belirten 15 kişilik frekans (%16.7) bulunmaktadır. Tablo 36’da ortaya çıkan durum göz ardı edilmemelidir. Ajansla doğrudan bağlantılı olan katılımcılar arasında çıkan bu oran yine de planların merkezden hazırlanıp uygulanmasına zımni bir destek olarak da algılanabilecektir.

Tablo 37 DPT'nin, Kalkınma Ajanslarına Yönelik Faaliyetleri Devamlılık Arz Etmelidir.

DPT'nin, kalkınma ajanslarına yönelik faaliyetleri devamlılık arz etmelidir.		Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total	
		Kamu	Özel	Sivil		
Bilgim yok	İzmir	(f)				
		% top				
	Çukurova	(f)	1		1	2
		% top	50,0%		50,0%	100,0%
	Total	(f)	1		1	2 (%2.3)
		% top	50,0%		50,0%	100,0%
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)	1	1	1	3
		% top	25,0%	25,0%	25,0%	75,0%
	Çukurova	(f)	0	1	0	1
		% top	,0%	25,0%	,0%	25,0%
	Total	(f)	1	2	1	4 (%4.5)
		% top	25,0%	50,0%	25,0%	100,0%
Katılmıyorum	İzmir	(f)	2		0	2
		% top	40,0%		,0%	40,0%
	Çukurova	(f)	1		2	3
		% top	20,0%		40,0%	60,0%
	Total	(f)	3		2	5 (%5.7)
		% top	60,0%		40,0%	100,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	2	1	4	7
		% top	15,4%	7,7%	30,8%	53,8%
	Çukurova	(f)	3	1	2	6
		% top	23,1%	7,7%	15,4%	46,2%
	Total	(f)	5	2	6	13
		% top	38,5%	15,4%	46,2%	(%14.8)
Katılıyorum	İzmir	(f)	8	8	8	24
		% top	21,1%	21,1%	21,1%	63,2%
	Çukurova	(f)	10	0	4	14
		% top	26,3%	,0%	10,5%	36,8%
	Total	(f)	18	8	12	38
		% top	47,4%	21,1%	31,6%	(%43.2)
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	8	1	3	12
		% top	30,8%	3,8%	11,5%	46,2%
	Çukurova	(f)	7	2	5	14
		% top	26,9%	7,7%	19,2%	53,8%
	Total	(f)	15	3	8	26
		% top	57,7%	11,5%	30,8%	(%29.5)

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 88'dir.

DPT'nin kalkınma ajanslarına yönelik faaliyetlerinin süreklilik arz etmesi gerektiği yönündeki görüşe ilişkin soruda yüksek bir oranda onay çıkmıştır. "Katılıyorum" cevabı veren 38 kişilik frekans (%43.2), "kesinlikle katılıyorum" cevabı veren 26 kişilik frekans (%29.5) bulunmaktadır. Her iki cevap birlikte değerlendirildiğinde %72.7'lik bir orana ulaşılmaktadır. Esasında soruya verilen cevaplar bu anket kapsamında ajansların idare merkezli bir model olmasıyla ilgili soruda çıkan "katılıyorum" ve "kesinlikle katılıyorum" oranlarının yüksekliğiyle paralel bir yaklaşımdadır. Ancak Tablo 37'deki bu durum ajansların DPT tarafından

hazırlanan bölgesel planlar hakkında ajanslara uygulama ve izleme görevinin verilmesinin katılımcılar tarafından çoğunlukla olumsuz bir durum olarak değerlendirilmesi de çelişmektedir. Bu soruda 13 kişilik frekans (%14.8) “ne katılıyorum ne katılmıyorum” cevabını verenlere aittir. Bu da DPT’nin bu faaliyetlerini bir süre daha devam etmesine yönelik bir isteklilik olduğu düşünülmektedir.

Tablo 38 Yenilik Merkezi, Teknopark Gibi Bilgi Teknolojilerini Kullanan Unsurların Bölgede Bulunmasını Olumlu Görürüm.

Yenilik merkezi, teknopark gibi bilgi teknolojilerini kullanan unsurların bölgede bulunmasını olumlu görürüm.			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)			1	1
		% top			100,0%	100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)			1	1 (%1.1)
		% top			100,0%	100,0%
Katılmıyorum	İzmir	(f)				
		% top				
	Çukurova	(f)			1	1
		% top			100,0%	100,0%
	Total	(f)			1	1 (%1.1)
		% top			100,0%	100,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	1			1
		% top	100,0%			100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)	1			1 (%1.1)
		% top	100,0%			100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	8	4	7	19
		% top	29,6%	14,8%	25,9%	70,4%
	Çukurova	(f)	6	0	2	8
		% top	22,2%	,0%	7,4%	29,6%
	Total	(f)	14	4	9	27
		% top	51,9%	14,8%	33,3%	(%31)
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	12	7	8	27
		% top	21,1%	12,3%	14,0%	47,4%
	Çukurova	(f)	16	4	10	30
		% top	28,1%	7,0%	17,5%	52,6%
	Total	(f)	28	11	18	57
		% top	49,1%	19,3%	31,6%	(%65.5)

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 87’dir.

Katılımcıların, bilgi teknolojilerinin sektörel anlamda kendi bölgelerinde yer alması yönündeki isteklerini ortaya koymayı amaçlayan bu soruda, “kesinlikle katılıyorum” cevabını veren 57 kişilik frekans (%65.5) bulunmaktadır. Bu tek başına bile yüksek bir kabulün göstergesidir. Buna ilaveten 27 kişilik frekanslık (%31) “katılıyorum” cevabı verenler de eklendiğinde %96.5’luk bir oran ortaya çıkmaktadır. Bilgi teknolojileri yükselen sektör konumundadır. Bilgi teknolojilerinin de yerleşmesi

birçok bölgenin stratejisi içerisinde yer almaktadır. Katılımcılar da bilgi teknolojilerini İzmir ve Çukurova’da yer alması konusunda Tablo 38’de çok yüksek bir isteklilik ortaya koymuşlardır. Bu desteğin gelecek stratejilerinde ve gerekli altyapının oluşturulmasında bir fırsat olarak görülmesi gerekmektedir.

Tablo 39 Bölgem, Küresel Rekabette Avantaj Sağlayabilme Konusunda Türkiye’deki Diğer Bölgelere Göre Daha İleridedir.

Bölgem, küresel rekabette avantaj sağlayabilme konusunda Türkiye’deki diğer bölgelere göre daha ileridedir.		Kalkınma kurulu üyesiyseniz hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
		Kamu	Özel	Sivil	
Bilgim yok	İzmir	(f)	1		1
		% top	100,0%		100,0%
	Çukurova	(f)			
		% top			
	Total	(f)	1		1(%1.1)
		% top	100,0%		100,0%
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)			
		% top			
	Çukurova	(f)	1	1	2
		% top	50,0%	50,0%	100,0%
	Total	(f)	1	1	2 (%2.2)
		% top	50,0%	50,0%	100,0%
Katılmıyorum	İzmir	(f)	1	1	2
		% top	14,3%		14,3%
	Çukurova	(f)	2		3
		% top	28,6%		42,9%
	Total	(f)	3		4
		% top	42,9%		57,1%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	3	1	4
		% top	21,4%	7,1%	28,6%
	Çukurova	(f)	3	1	2
		% top	21,4%	7,1%	14,3%
	Total	(f)	6	2	6
		% top	42,9%	14,3%	42,9%
Katılıyorum	İzmir	(f)	8	6	10
		% top	20,0%	15,0%	25,0%
	Çukurova	(f)	8	1	7
		% top	20,0%	2,5%	17,5%
	Total	(f)	16	7	17
		% top	40,0%	17,5%	42,5%
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	8	5	1
		% top	32,0%	20,0%	4,0%
	Çukurova	(f)	8	1	2
		% top	32,0%	4,0%	8,0%
	Total	(f)	16	6	3
		% top	64,0%	24,0%	12,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 89’dur.

Katılımcılara, bölgelerinin küresel rekabette avantaj sağlamada Türkiye’deki diğer bölgelere göre kendilerini daha ileride görmeleri noktasındaki soruda bu görüşe destek yoğun bir şekilde çıkmıştır. “Katılıyorum” diyen grup 40 kişilik

frekansa (%44.9) sahiptir. “Katılıyorum” cevabını verenler kendi içerisinde değerlendirildiğinde %60 İzmir, %40 Çukurova’dandır. “Katılıyorum” cevabı verenler arasında kamu ve sivil sektör önde gelmektedir. “Kesinlikle katılıyorum” cevabını verenler ise 25 kişilik frekansa (%28.1) sahiptir. “Kesinlikle katılıyorum” cevabını veren grup içerisinde %56’lık grup İzmir, %44’lük grup Çukurova’dandır. “Kesinlikle katılıyorum” diyen grup içerisinde %64 ile kamu kesimi ilk sırada gelmektedir. Bu soruda “ne katılıyorum ne katılmıyorum” diyen grup 14 kişilik frekansa (%15.7) sahiptir. “Ne katılıyorum ne katılmıyorum” cevabını verenler arasında yapılan değerlendirmede %57.1’lik kesim İzmir, %42.9’luk kesim Çukurova’dadır. Özellikle İzmir için bu kararsızlığın nedeni olarak, öne çıkan ve avantaj sağlamaya yardımcı olacak bir sektörün bulunmaması gösterilebilir. Genel olarak, Tablo 39’da İzmir ve Çukurova’daki katılımcıların bölgelerini küresel rekabette avantajlı görmeleri içsel dinamikler açısından oldukça önemlidir. Özellikle “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” cevaplarından görüldüğü üzere İzmir daha da ileri bir noktadadır.

Tablo 40 Kalkınma Ajansları Bölgenize Küresel Rekabette Avantajlar Sağlayacak Stratejiler Geliştirebilmesine Katkı Sağlayacaktır.

Kalkınma ajansları bölgenize küresel rekabette avantajlar sağlayacak stratejiler geliştirebilmesine katkı sağlayacaktır.			Kalkınma kurulu üyesiyeniz hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Katılmıyorum	İzmir	(f)	3		1	4
		% top	42,9%		14,3%	57,1%
	Çukurova	(f)	1		2	3
		% top	14,3%		28,6%	42,9%
	Total	(f)	4		3	7 (%8.2)
		% top	57,1%		42,9%	100,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)			1	1
		% top			50,0%	50,0%
	Çukurova	(f)			1	1
		% top			50,0%	50,0%
	Total	(f)			2	2 (%2.4)
		% top			100,0%	100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	10	8	11	29
		% top	20,0%	16,0%	22,0%	58,0%
	Çukurova	(f)	13	1	7	21
		% top	26,0%	2,0%	14,0%	42,0%
	Total	(f)	23	9	18	50 (%58.8)
		% top	46,0%	18,0%	36,0%	100,0%
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	8	3	2	13
		% top	30,8%	11,5%	7,7%	50,0%
	Çukurova	(f)	8	2	3	13
		% top	30,8%	7,7%	11,5%	50,0%
	Total	(f)	16	5	5	26 (%30.6)
		% top	61,5%	19,2%	19,2%	100,0%
Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 85'dir.						

Kalkınma ajanslarının küresel rekabette avantaj sağlayacak stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlayabilirliği yönündeki tutumu ortaya koymaya çalışan bu soruda ajanslara önemli bir oranda güven ortaya konmuştur. “Katılıyorum” diyen 50 kişilik frekans (%58.8) ve daha ileride bir destek vererek “kesinlikle katılıyorum” cevabını veren 26 kişilik frekans (%30.6) bir arada düşünüldüğünde %89.4'lük bir oran ajanslara bu bölgesel potansiyellerin ortaya konmasına vereceği katkı noktasında güveni ifade etmektedir. 5449 sayılı kanuna göre Tablo 40'da bölgenin potansiyelini ortaya koymakla görevli olan ajansların, küresel rekabette avataj sağlayacak stratejilerin geliştirilmesi hususunda katılımcı desteğini arkasına aldığı bu sonuçlar itibariyle söylemek mümkündür. Bu aynı zamanda katılımcılardaki bölgesel planların doğrudan ajanslar tarafından hazırlanıp uygulanması yönündeki Tablo 31 ve Tablo 36'da ortaya çıkan isteklilikle paraleldir.

Tablo 41 Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun'un AR-GE'ye Ve Rekabet Gücünün Arttırılmasına Verdiği Destek Kalkınma Ajansları'nın Başarısını da Arttıracaktır.

Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun'un AR-GE'ye ve rekabet gücünün arttırılmasına verdiği destek kalkınma ajansları'nın başarısını da arttıracaktır.			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Bilgim yok	İzmir	(f)				
		% top				
	Çukurova	(f)	2			2
		% top	100,0%			100,0%
Total	(f)	2			2 (%2.3)	
	% top	100,0%			100,0%	
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)			1	1
		% top			100,0%	100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
Total	(f)			1	1 (%1.1)	
	% top			100,0%	100,0%	
Katılmıyorum	İzmir	(f)	1		1	2
		% top	25,0%		25,0%	50,0%
	Çukurova	(f)	1		1	2
		% top	25,0%		25,0%	50,0%
Total	(f)	2		2	4 (%4.6)	
	% top	50,0%		50,0%	100,0%	
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	3	2	2	7
		% top	27,3%	18,2%	18,2%	63,6%
	Çukurova	(f)	3	1	0	4
		% top	27,3%	9,1%	,0%	36,4%
Total	(f)	6	3	2	11 (%12.6)	
	% top	54,5%	27,3%	18,2%	100,0%	
Katılıyorum	İzmir	(f)	12	4	6	22
		% top	29,3%	9,8%	14,6%	53,7%
	Çukurova	(f)	10	1	8	19
		% top	24,4%	2,4%	19,5%	46,3%
Total	(f)	22	5	14	41 (%47.1)	
	% top	53,7%	12,2%	34,1%	100,0%	
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	5	4	7	16
		% top	17,9%	14,3%	25,0%	57,1%
	Çukurova	(f)	6	2	4	12
		% top	21,4%	7,1%	14,3%	42,9%
Total	(f)	11	6	11	28 (%32.2)	
	% top	39,3%	21,4%	39,3%	100,0%	

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 87'dir.

Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun'un AR-GE'ye ve rekabet gücünün arttırılmasına verdiği desteğin, kalkınma ajansları'nın başarısını da arttıracığı yönündeki görüşe katılımcıların 41 kişilik frekans (%47.1) "katılıyorum" diyerek destek vermiştir. "Kesinlikle katılıyorum" diyen grup, 28 kişilik frekansa (%32.2) karşılık gelmektedir. Her iki yanıt birlikte düşünüldüğünde Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun'un ajanslara

vereceği destekle özellikle sağlayacağı fonlarda elini güçlendireceği yönündeki düşüncenin göstergesi olduğu düşünülmektedir.

Tablo 42 Kalkınma Ajanslarının Tanıtım Ve Yatırım Çekme Amacıyla Yurtdışı Ofislerinin Bulunması Gerekir.

Kalkınma ajanslarının tanıtım ve yatırım çekme amacıyla yurtdışı ofislerinin bulunması gerekir.			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Bilgim yok	İzmir	(f)	1			1
		% top	100,0%			100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)	1			1 (%1.1)
		% top	100,0%			100,0%
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)	1		1	2
		% top	50,0%		50,0%	100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)	1		1	2 (%2.3)
		% top	50,0%		50,0%	100,0%
Katılmıyorum	İzmir	(f)	1		1	2
		% top	20,0%		20,0%	40,0%
	Çukurova	(f)	1		2	3
		% top	20,0%		40,0%	60,0%
	Total	(f)	2		3	5 (%5.7)
		% top	40,0%		60,0%	100,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	4	2	1	7
		% top	23,5%	11,8%	5,9%	41,2%
	Çukurova	(f)	6	2	2	10
		% top	35,3%	11,8%	11,8%	58,8%
	Total	(f)	10	4	3	17 (%19.5)
		% top	58,8%	23,5%	17,6%	100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	7	2	9	18
		% top	23,3%	6,7%	30,0%	60,0%
	Çukurova	(f)	5	1	6	12
		% top	16,7%	3,3%	20,0%	40,0%
	Total	(f)	12	3	15	30 (%34.5)
		% top	40,0%	10,0%	50,0%	100,0%
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	7	5	5	17
		% top	21,9%	15,6%	15,6%	53,1%
	Çukurova	(f)	10	2	3	15
		% top	31,3%	6,3%	9,4%	46,9%
	Total	(f)	17	7	8	32 (%36.8)
		% top	53,1%	21,9%	25,0%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 87'dir.

Kalkınma ajansları'nın yurtdışı tanıtım ofislerinin bulunması faaliyetlerini yürütürken zorunlu olarak gerçekleştirmesi gereken unsurlar arasında gösterilmektedir. Bu konudaki soruya katılımcılar en yüksek oranda cevabı "kesinlikle katılıyorum" cevabını vermişlerdir. Tablo 42'de 32 kişilik frekans (%36.8) ilk olarak dikkat çekmektedir. "Kesinlikle katılıyorum" cevabını verenler arasında

yapılan değerlendirmede %53.1'le kamu sektörü ilk sıradadır. Bu konudaki bir eyleme en yüksek ret yaklaşımını sergilemesi beklenen kamu sektörü temsilcilerinin tutumu oldukça önemlidir. "Katılıyorum" cevabını verenlerse 30 kişilik frekansa (%34.5) sahiptir. "Kesinlikle katılıyorum" cevabını verenlerin oranına yakın bir seyirdeki "katılıyorum" cevabını verenler arasında yapılan değerlendirmede sivil sektör %50 ile ilk, kamu sektörü %40 ile ikinci sıradadır. "Kesinlikle katılıyorum" ve "katılıyorum" cevapları birlikte değerlendirildiğinde toplam %71.3'lk yüksek bir orana ulaşılmaktadır. Dünyadaki birçok ajansın diğer bölge ve ülkelerde temsilcilikleri bulunmaktadır. Türkiye'deki ajanslar da bu hakka sahiptir. Katılımcıların önemli bir çoğunluğu bu temsilciliğe destek vererek dünya uygulamalarına benzer bir yaklaşım sergilemişlerdir. Tablo 42'deki yüksek oranlı desteğin yanında "Ne katılıyorum ne katılmıyorum" cevabını veren 17 frekans (%19.5) arasında yapılan değerlendirmede %58.8'lik oranla kamu sektörü temsilcileri gelmektedir.

Tablo 43 Mevcut Yasal Engeller Sebebiyle Kalkınma kurulu'nun Faaliyete Geçemediği Süreç Bir Kayıptır.

Mevcut yasal engeller sebebiyle Kalkınma kurulu'nun faaliyete geçemediği süreç bir kayıptır.			Kalkınma kurulu üyesiyseniz hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Bilgim yok	İzmir	(f)	1	1		2
		% top	25,0%	25,0%		50,0%
	Çukurova	(f)	2	0		2
		% top	50,0%	,0%		50,0%
	Total	(f)	3	1		4 (%4.5)
		% top	75,0%	25,0%		100,0%
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)			1	1
		% top			100,0%	100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)			1	1 (%1.1)
		% top			100,0%	100,0%
Katılmıyorum	İzmir	(f)	2	0	0	2
		% top	33,3%	,0%	,0%	33,3%
	Çukurova	(f)	0	1	3	4
		% top	,0%	16,7%	50,0%	66,7%
	Total	(f)	2	1	3	6 (%6.8)
		% top	33,3%	16,7%	50,0%	100,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	3		1	4
		% top	37,5%		12,5%	50,0%
	Çukurova	(f)	4		0	4
		% top	50,0%		,0%	50,0%
	Total	(f)	7		1	8 (%9.1)
		% top	87,5%		12,5%	100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	7	2	8	17
		% top	23,3%	6,7%	26,7%	56,7%
	Çukurova	(f)	6	1	6	13
		% top	20,0%	3,3%	20,0%	43,3%
	Total	(f)	13	3	14	30 (%34.1)
		% top	43,3%	10,0%	46,7%	100,0%
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	8	6	7	21
		% top	20,5%	15,4%	17,9%	53,8%
	Çukurova	(f)	10	3	5	18
		% top	25,6%	7,7%	12,8%	46,2%
	Total	(f)	18	9	12	39 (%44.3)
		% top	46,2%	23,1%	30,8%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 88'dir.

Kalkınma ajansları kurulmalarını müteakip kısa bir süre içerisinde faaliyetlerine ara vermek durumunda kalmışlardır. Tablo 43'de bu sürecin bir kayıp olup olmadığı noktasındaki soruda en yüksek verilen cevap "kesinlikle katılıyorum" olmuştur. 39 kişilik frekans (%44.3) "kesinlikle katılıyorum" cevabını vermiştir. Bu cevabı takiben 30 kişilik frekans (%34.1) "katılıyorum" cevabı verilmiştir. "Kesinlikle katılıyorum" cevabını verenlerin %53.8'i İzmir, %46.2'si Çukurova'dandır. "Katılıyorum" cevabını veren grupta da %56.7 İzmir, %43.3 Çukurova'dandır. İzmir'deki katılımcılar Çukurova'ya göre, faaliyetlerin durdurulmasından kaynaklanan iş yapamama sürecini daha yoğun oranda kayıp olarak görmektedirler. Ancak

elbette ki hem İzmir hem de Çukurova Kalkınma Ajansları'nın yargı süreciyle kaybettikleri dönem oldukça uzundur. Dolayısıyla katılımcıların Tablo 43'de gösterdikleri tavır ajans faaliyetlerinin bir daha duraksamaması ve süreklilik arz etmesi yönündeki istekliliğe de işaret etmektedir.

Tablo 44 Anayasa Mahkemesi'nin Kalkınma Ajansları'nın Kamu Tüzel Kişiliği Olduğu Yönündeki Kararına Katılıyorum.

Anayasa Mahkemesi'nin kalkınma ajansları'nın kamu tüzel kişiliği olduğu yönündeki kararına katılıyorum.			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Bilgim yok	İzmir	(f)	0	2	1	3
		% top	,0%	25,0%	12,5%	37,5%
	Çukurova	(f)	3	1	1	5
		% top	37,5%	12,5%	12,5%	62,5%
	Total	(f)	3	3	2	8 (%9.1)
		% top	37,5%	37,5%	25,0%	100,0%
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)	0		2	2
		% top	,0%		50,0%	50,0%
	Çukurova	(f)	2		0	2
		% top	50,0%		,0%	50,0%
	Total	(f)	2		2	4 (%4.5)
		% top	50,0%		50,0%	100,0%
Katılmıyorum	İzmir	(f)		0	2	2
		% top		,0%	40,0%	40,0%
	Çukurova	(f)		1	2	3
		% top		20,0%	40,0%	60,0%
	Total	(f)		1	4	5 (%5.7)
		% top		20,0%	80,0%	100,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	4	2	4	10
		% top	23,5%	11,8%	23,5%	58,8%
	Çukurova	(f)	3	0	4	7
		% top	17,6%	,0%	23,5%	41,2%
	Total	(f)	7	2	8	17 (%19.3)
		% top	41,2%	11,8%	47,1%	100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	10	5	6	21
		% top	30,3%	15,2%	18,2%	63,6%
	Çukurova	(f)	7	1	4	12
		% top	21,2%	3,0%	12,1%	36,4%
	Total	(f)	17	6	10	33 (%37.5)
		% top	51,5%	18,2%	30,3%	100,0%
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	6	2	2	10
		% top	28,6%	9,5%	9,5%	47,6%
	Çukurova	(f)	7	1	3	11
		% top	33,3%	4,8%	14,3%	52,4%
	Total	(f)	13	3	5	21 (%23.9)
		% top	61,9%	14,3%	23,8%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 88'dir.

Anayasa Mahkemesi 5449 sayılı kanuna ilişkin açılan iptal davasında verdiği kararın gerekçesinde kalkınma ajanslarının kamu tüzel kişiliği olduğuna ilişkin bir bilgi yer almaktadır. Katılımcılar ajansların kamu tüzel kişiliği olduğu noktasındaki

soruya farklılaşan cevaplar vermişlerdir. İlk olarak 33 kişilik frekans (%37.5) “katılıyorum” cevabı vermiştir. “Katılıyorum” cevabını verenler kendi içerisinde değerlendirildiğinde %63.6 İzmir, %36.4 Çukurova’dadır. “Katılıyorum” cevabını verenler arasında İzmir belirgin bir şekilde öne çıkmaktadır. “Kesinlikle katılıyorum” cevabını verenler ise 21 kişilik frekansa (%23.9) sahiptir. “Kesinlikle katılıyorum” diyerek daha yüksek bir destek veren grubun yanıtları kendi içerisinde değerlendirildiğinde “katılıyorum” cevabını verenlerin tersine %52.4 Çukurova, %47.6 İzmir’den katılımcıların olduğu görülmektedir. Tablo 44’den ajansların katılımcılar tarafından çoğunlukla kamu tüzel kişisi olarak görüldüğü verilen anlaşılmaktadır. Bu durum esasen Tablo 28’de ajansların idare merkezli bir model olduğu yönünde görüş belirten katılımcıların yaklaşımıyla da paralel bir durumdur. Bu soruda “ne katılıyorum ne katılmıyorum” cevabını veren katılımcılar 17 kişilik frekansa (%19.3) sahiptir. “Ne katılıyorum ne katılmıyorum” şeklinde ortaya çıkan durum, Anayasa Mahkemesi tarafından verilen ilgili karara ve 5449 sayılı kanunda ajansların tüzel kişiliğinin net biçimde tanımlanmamasıyla bağlantılı bir durum olarak görülebilecektir. Esasen ortaya çıkan çelişkili durumun önüne geçmek için ajansın tüzel kişiliği net biçimde kanunda tanımlanmalıdır.

Tablo 45 Anayasa Mahkemesi'nin Kalkınma Ajansları'nın Kamu Tüzel Kişiliği Olduğu Yönündeki Kararına Karşın Kalkınma Ajansları'nın Kamu Yönetimi Teşkilat Şemasında Uygun Bir Yere Konamaması İşleyiş Açısından Bir Sorundur.

Anayasa Mahkemesi'nin kalkınma ajansları'nın kamu tüzel kişiliği olduğu yönündeki kararına karşın kalkınma ajanslarının kamu yönetimi teşkilat şemasında uygun bir yere konamaması işleyiş açısından bir sorundur.			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Bilgim yok	İzmir	(f)	1	0	1	2
		% top	14,3%	,0%	14,3%	28,6%
	Çukurova	(f)	2	1	2	5
		% top	28,6%	14,3%	28,6%	71,4%
	Total	(f)	3	1	3	7 (%8.2)
		% top	42,9%	14,3%	42,9%	100,0%
Kesinlikle katılmıyorum	İzmir	(f)			1	1
		% top			100,0%	100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)			1	1 (%1.2)
		% top			100,0%	100,0%
Katılmıyorum	İzmir	(f)	2		0	2
		% top	50,0%		,0%	50,0%
	Çukurova	(f)	1		1	2
		% top	25,0%		25,0%	50,0%
	Total	(f)	3		1	4 (%4.7)
		% top	75,0%		25,0%	100,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	İzmir	(f)	6	1	5	12
		% top	27,3%	4,5%	22,7%	54,5%
	Çukurova	(f)	8	0	2	10
		% top	36,4%	,0%	9,1%	45,5%
	Total	(f)	14	1	7	22 (%25.9)
		% top	63,6%	4,5%	31,8%	100,0%
Katılıyorum	İzmir	(f)	9	3	8	20
		% top	29,0%	9,7%	25,8%	64,5%
	Çukurova	(f)	6	1	4	11
		% top	19,4%	3,2%	12,9%	35,5%
	Total	(f)	15	4	12	31 (%36.5)
		% top	48,4%	12,9%	38,7%	100,0%
Kesinlikle katılıyorum	İzmir	(f)	3	4	1	8
		% top	15,0%	20,0%	5,0%	40,0%
	Çukurova	(f)	5	3	4	12
		% top	25,0%	15,0%	20,0%	60,0%
	Total	(f)	8	7	5	20 (%23.5)
		% top	40,0%	35,0%	25,0%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 85'dir.

Kalkınma ajansları yukarıda bahsedildiği gibi Anayasa Mahkemesi tarafından kamu tüzel kişisi olarak tanımlanmıştır. Ancak bu tanımlamayla birlikte kamu yönetimi teşkilat şeması içerisinde ajansların yeri konusunda bir sorun ortaya çıkmıştır. Bu durumun işleyiş açısından bir sorun olarak görülüp görülmediği noktasındaki Tablo 45'deki soruya 31 kişilik frekans (%36.5) "katılıyorum" şeklinde cevap vermiştir. "Kesinlikle katılıyorum" cevabıyla daha yüksek bir tavır sergileyen grup da 20 kişilik frekansa (%23.5) orana sahiptir. Katılımcıların bahsedilen durumu işleyiş açısından bir sorun olarak gördüğü açıkça ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar tarafından kamu tüzel kişisi olarak görülen ajansların kamu yönetimi teşkilat

şemasında bir yer bulunamamasını da katılımcılar sorun olarak görmektedir. Esasında ajanslar eğer kamu tüzel kişisi olarak kabul ediliyorsa bir kamu kurumu statüsünde değerlendirmek gerekecektir. Kamu yönetimi teşkilat şemasında yeri olmayan bir kamu tüzel kişisinin ortaya koyabileceği sorun katılımcılar tarafından da fark edilmiş görülmektedir. Bunun aynı zamanda ajansların hem tüzel kişiliğinin hem de kamu yönetimi teşkilat şemasındaki yerinin kanunla netlik kazanması gerektiği yönündeki eğilim olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında 22 kişilik frekans (%25.9) “ne katılıyorum ne katılmıyorum” cevabı vermiştir. “Ne katılıyorum ne katılmıyorum” cevabı verenler kendi içerisinde değerlendirildiğinde %63.6 ile kamu sektörü ilk sırada yer almaktadır. Bu kararsız duruş ajansların mevcut statüsünün, işleyişe çok fazla etki etmeyeceğine dair bir tutumun işareti olabileceği gibi özel sektör yaklaşımıyla hareket edeceği ifade edilen ajansların mevcut durumda kamu kurumu statüsüne doğru gidişinin oluşturduğu tereddüdün neticesi de olması mümkündür.

C. Anket Örnekleminin, Kalkınma Ajanslarının Bazı İşlevleriyle Görüşleri ve Analizi

Bu bölümde katılımcılara kalkınma ajanslarının bazı işlevleriyle ilgili bazı sorular sorulmuştur. Katılımcılar tarafından ajansların işlevlerine büyük oranda bir destek çıktığı görülmektedir.

Tablo 46 Bölge Potansiyelinin Ortaya Konması

Kalkınma ajanslarının işlevlerinden "Bölge potansiyelinin ortaya konmasını" 1-çok önemsiz, 5-çok önemli ölçeğinde değerlendiriniz.		Kalkınma kurulu üyesiyyseniz hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total	
		Kamu	Özel	Sivil		
Çok önemsiz	İzmir	(f)			1	1
		% top			100,0%	100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)			1	1 (%1.1)
		% top			100,0%	100,0%
Önemsiz	İzmir	(f)				
		% top				
	Çukurova	(f)	1			1
		% top	100,0%			100,0%
	Total	(f)	1			1 (%1.1)
		% top	100,0%			100,0%
Ne önemli ne önemsiz	İzmir	(f)	3	0	0	3
		% top	42,9%	,0%	,0%	42,9%
	Çukurova	(f)	2	1	1	4
		% top	28,6%	14,3%	14,3%	57,1%
	Total	(f)	5	1	1	7 (%7.8)
		% top	71,4%	14,3%	14,3%	100,0%
Önemli	İzmir	(f)	8	3	8	19
		% top	24,2%	9,1%	24,2%	57,6%
	Çukurova	(f)	6	1	7	14
		% top	18,2%	3,0%	21,2%	42,4%
	Total	(f)	14	4	15	33 (%36.7)
		% top	42,4%	12,1%	45,5%	100,0%
Çok önemli	İzmir	(f)	10	8	8	26
		% top	20,8%	16,7%	16,7%	54,2%
	Çukurova	(f)	13	3	6	22
		% top	27,1%	6,3%	12,5%	45,8%
	Total	(f)	23	11	14	48 (%53.3)
		% top	47,9%	22,9%	29,2%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 90'dır.

Kalkınma ajansları, faaliyet gösterdikleri bölgenin potansiyelinin ortaya konmasıyla ilgili işlevinin anket örneklemleri tarafından değerlendirildiği Tablo 46'da 48 kişilik (%53.3'lük) "çok önemli" cevabını veren grup ilk sırada yer almaktadır. Bunun arkasından 33 kişilik frekansla (%36.7) "önemli" cevabını veren grup gelmektedir. Buradan hareketle katılımcılardan, ajansların bölge potansiyelinin ortaya konması işlevini yüksek oranda benimsediği ve destek verdiği görülmektedir. Oluşan genel kabulü aynı zamanda bölgesel planlamanın ilk basamağı olarak görülebilecek bölge potansiyelinin tespitiyle birlikte düşünmek gerekmektedir. Diğer deyişle, yukarıdaki sorulara verilen yanıtlarda da görüldüğü gibi katılımcıların kalkınma ajanslarının bölgesel potansiyeli ortaya çıkarmada etkili olduğuna ilişkin değerlendirmelerinde ajansların kendi bölgesel planını hazırlaması ve uygulaması yönündeki istekliliği ortaya koymaktadır.

Tablo 47 Bölge Potansiyeline Uygun Kalkınma Stratejisinin Belirlenmesi

Kalkınma ajanslarının işlevlerinden "Bölge potansiyeline uygun kalkınma stratejisinin belirlenmesini" 1-çok önemsiz, 5-çok önemli ölçüde değerlendiriniz.		Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total	
		Kamu	Özel	Sivil		
Çok önemsiz	İzmir	(f)			1	1
		% top			100,0%	100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)			1	1 (%1.1)
		% top			100,0%	100,0%
Önemsiz	İzmir	(f)				
		% top				
	Çukurova	(f)	1			1
		% top	100,0%			100,0%
	Total	(f)	1			1 (%1.1)
		% top	100,0%			100,0%
Ne önemli ne önemsiz	İzmir	(f)	2			2
		% top	66,7%			66,7%
	Çukurova	(f)	1			1
		% top	33,3%			33,3%
	Total	(f)	3			3 (%3.4)
		% top	100,0%			100,0%
Önemli	İzmir	(f)	9	3	8	20
		% top	25,0%	8,3%	22,2%	55,6%
	Çukurova	(f)	7	1	8	16
		% top	19,4%	2,8%	22,2%	44,4%
	Total	(f)	16	4	16	36 (%40.9)
		% top	44,4%	11,1%	44,4%	100,0%
Çok önemli	İzmir	(f)	10	6	8	24
		% top	21,3%	12,8%	17,0%	51,1%
	Çukurova	(f)	13	4	6	23
		% top	27,7%	8,5%	12,8%	48,9%
	Total	(f)	23	10	14	47 (%53.4)
		% top	48,9%	21,3%	29,8%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 88'dir.

Ajansların bölgenin potansiyelini tespit etmesine ilişkin görevinin yanı sıra buna uygun kalkınma stratejilerini de belirlemesi gerekmektedir. Tablo 47'de katılımcılar stratejilerin belirlenmesiyle ilgili işlevine 47 kişilik frekans (%53.4) "çok önemli" cevabı verilmiştir. "Çok önemli" cevabını verenler kendi içerisinde değerlendirildiğinde %48.9'luk oranla kamu sektörü temsilcileri ilk sırada gelmektedir. "Çok önemli" cevabını veren grubun arkasından "önemli" cevabını veren grup gelmektedir. Bu grup da 36 kişilik frekansa (%40.9) sahiptir. "Önemli" cevabını verenler arasında yapılan değerlendirmede %44.4'lük oranla kamu ve sivil sektör ön plana çıkmaktadır. Sonuç itibarıyla ajansların bölgenin potansiyelini tespit etmesi ve buna uygun kalkınma stratejisi belirleme işlevlerine katılımcılar tarafından çok yüksek oranda önem atfedildiği görülmektedir. Bu da Tablo 46'da ortaya

konduğu gibi katılımcıların, bölgesel planların hazırlanması ve uygulanmasında ajansların ön plana çıkarılması noktasındaki tavrının devamı olarak görülmektedir.

Tablo 48 Kamu-Sivil-Özel Aktörler Arasında İşbirliği Geliştirmesi

Kalkınma ajanslarının işlevlerinden "Kamu-sivil-özel aktörler arasında işbirliği geliştirmesini" 1-çok önemsiz, 5-çok önemli ölçekte değerlendiriniz.			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Çok önemsiz	İzmir	(f)			1	1
		% top			100,0%	100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)			1	1 (%1.1)
		% top			100,0%	100,0%
Ne önemli ne önemsiz	İzmir	(f)	4		0	4
		% top	57,1%		,0%	57,1%
	Çukurova	(f)	2		1	3
		% top	28,6%		14,3%	42,9%
	Total	(f)	6		1	7 (%7.8)
		% top	85,7%		14,3%	100,0%
Önemli	İzmir	(f)	6	4	8	18
		% top	18,8%	12,5%	25,0%	56,3%
	Çukurova	(f)	7	2	5	14
		% top	21,9%	6,3%	15,6%	43,8%
	Total	(f)	13	6	13	32 (%35.6)
		% top	40,6%	18,8%	40,6%	100,0%
Çok önemli	İzmir	(f)	11	7	8	26
		% top	22,0%	14,0%	16,0%	52,0%
	Çukurova	(f)	13	3	8	24
		% top	26,0%	6,0%	16,0%	48,0%
	Total	(f)	24	10	16	50 (%55.6)
		% top	48,0%	20,0%	32,0%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 90'dır.

Kalkınma ajansları faaliyet gösterdiği bölgede kamu-sivil ve özel sektör arasında işbirliği geliştirmek durumundadır. Katılımcılar da Tablo 48'de ajansların bu işlevine yüksek oranda destek vermişlerdir. 50 kişilik frekans (%55.6) "çok önemli" cevabı verilmiştir. Buna ilaveten "önemli" cevabını veren 32 kişilik frekans (%35.6) bulunmaktadır. Genellikle ajans ve işbirliği ilişkisi içerisindeki sorularda yüksek oranlı verilen destek burada da karşımıza çıkmaktadır. Ajansların işbirliğini sağlama yönündeki işlevini uygulamada da başarıyla yerine getirmesi önemli bir boşluğu doldurabilecek ve ajans faaliyetlerine kamuoyu desteğini sağlayabilecek önemde görülmektedir.

Tablo 49 Yabancı Yatırımcının Bölgeye Çekilmesi

Kalkınma ajanslarının işlevlerinden "Yabancı yatırımcının bölgeye çekilmesini" 1-çok önemsiz, 5-çok önemli ölçüde değerlendiriniz.		Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total	
		Kamu	Özel	Sivil		
Çok önemsiz	İzmir	(f)			1	1
		% top			50,0%	50,0%
	Çukurova	(f)			1	1
		% top			50,0%	50,0%
	Total	(f)			2	2 (%2.2)
		% top			100,0%	100,0%
Önemsiz	İzmir	(f)	1	0		1
		% top	33,3%	,0%		33,3%
	Çukurova	(f)	1	1		2
		% top	33,3%	33,3%		66,7%
	Total	(f)	2	1		3 (%3.4)
		% top	66,7%	33,3%		100,0%
Ne önemli ne önemsiz	İzmir	(f)	2	2	3	7
		% top	15,4%	15,4%	23,1%	53,8%
	Çukurova	(f)	2	1	3	6
		% top	15,4%	7,7%	23,1%	46,2%
	Total	(f)	4	3	6	13 (%14.6)
		% top	30,8%	23,1%	46,2%	100,0%
Önemli	İzmir	(f)	9	2	4	15
		% top	28,1%	6,3%	12,5%	46,9%
	Çukurova	(f)	10	2	5	17
		% top	31,3%	6,3%	15,6%	53,1%
	Total	(f)	19	4	9	32 (%36)
		% top	59,4%	12,5%	28,1%	100,0%
Çok önemli	İzmir	(f)	9	6	9	24
		% top	23,1%	15,4%	23,1%	61,5%
	Çukurova	(f)	9	1	5	15
		% top	23,1%	2,6%	12,8%	38,5%
	Total	(f)	18	7	14	39 (%43.8)
		% top	46,2%	17,9%	35,9%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 89'dur.

Kalkınma ajanslarından yabancı yatırımcıları bölgelerine çekmesi yönünde bir kamuoyunda bir beklenti bulunmaktadır. Bu soruya verilen yanıtlardan, ajansların bu işlevine de bir destek çıktığı anlaşılmaktadır. 39 kişilik frekans (%43.8) "çok önemli" cevabını vererek yüksek oranda bir destek belirtmişlerdir. "Çok önemli" cevabını verenler kendi içerisinde değerlendirildiğinde %61.5 İzmir %38.5 Çukurova'ya aittir. "Önemli" cevabı verenler ise 32 kişilik frekansa (%36) orana sahiptir. "Önemli" cevabını verenler arasında da %53.1 Çukurova, %46.9 İzmir'dendir. Bu iki yanıtı verenler birlikte değerlendirildiğinde yabancı yatırımcıya katılımcılar tarafından verilen önem ortaya çıkmaktadır. Esasen ajanslar, bölgenin sahip olduğu ve yatırımcıya sağlayacağı avantajlarla yatırımcı çekmeye çalışmaktadır. Yabancı yatırımcı için sağlanan kolaylıklar ve muafiyetler de bu avantajların başında gelmektedir. Ayrıca, genel olarak Türkiye'de yabancı yatırımcı

için özel teşvik yasalarının bulunması ve özel olarak da İzmir ve Çukurova’da serbest bölgelerin bulunması katılımcıların, bölgelerindeki ajansların sahip oldukları bu avantajları göz önünde bulundurdıkları izlenimini ortaya koymaktadır. 13 kişilik frekans (%14.4) ise “ne önemli ne önemsiz” cevabını vermiştir. Bu cevabı verenler yabancı ve yerli yatırımcı arasında fark görmeyen bir grup olabileceği gibi yabancı yatırımcı konusunda henüz tereddüdü tam olarak giderilmemiş grup da olması muhtemeldir.

Tablo 50 Bölgenin Tanıtımını Yapması

Kalkınma ajanslarının işlevlerinden "bölgenin tanıtımını yapmasını" 1-çok önemsiz, 5-çok önemli değerlendiriniz.			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Çok önemsiz	İzmir	(f)			1	1
		% top			100,0%	100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)			1	1 (%1.1)
		% top			100,0%	100,0%
Önemsiz	İzmir	(f)		1		1
		% top		100,0%		100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)		1		1 (%1.1)
		% top		100,0%		100,0%
Ne önemli ne önemsiz	İzmir	(f)	1	1	1	3
		% top	12,5%	12,5%	12,5%	37,5%
	Çukurova	(f)	3	1	1	5
		% top	37,5%	12,5%	12,5%	62,5%
	Total	(f)	4	2	2	8 (%9)
		% top	50,0%	25,0%	25,0%	100,0%
Önemli	İzmir	(f)	7	1	5	13
		% top	24,1%	3,4%	17,2%	44,8%
	Çukurova	(f)	9	2	5	16
		% top	31,0%	6,9%	17,2%	55,2%
	Total	(f)	16	3	10	29
		% top	55,2%	10,3%	34,5%	(%32.6)
Çok önemli	İzmir	(f)	13	7	10	30
		% top	26,0%	14,0%	20,0%	60,0%
	Çukurova	(f)	10	2	8	20
		% top	20,0%	4,0%	16,0%	40,0%
	Total	(f)	23	9	18	50
		% top	46,0%	18,0%	36,0%	(%56.2)

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 89'dur.

Ajansların faaliyet gösterdiği bölgenin tanıtımını yapması işlevini 50 kişilik frekans (%56.2) “çok önemli” bulmuştur. 29 kişilik frekans (%32.6) “önemli” cevabını vermiştir. Tablo 50’de toplam %88.8’lik bir oran ajansların bu işlevine değişen oranlarda önem atfetmiştir. Bu değerlendirmelere göre, bölgenin tanıtımı amaçlı yurtdışı ofislerinin bulunmasına verilen destekle paralellik ortaya çıkmaktadır.

Katılımcılar, ajansların en önemli işlevlerinden biri olan tanıtım faktörünün önemini kavramış görünmektedir. Bu durum tablo 49 ile uyumlu bir konumdadır.

Tablo 51 Bölgelerarası ve Bölgeiçi Dengesizlikleri Gidermesi

Kalkınma ajanslarının işlevlerinden "bölgelerarası ve bölgeiçi dengesizlikleri gidermesini"1-çok önemsiz, 5-çok önemli ölçeğinde değerlendiriniz.			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Çok önemsiz	İzmir	(f)		1	1	2
		% top		50,0%	50,0%	100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)		1	1	2 (%2.3)
		% top		50,0%	50,0%	100,0%
Önemsiz	İzmir	(f)	1	0		1
		% top	25,0%	,0%		25,0%
	Çukurova	(f)	2	1		3
		% top	50,0%	25,0%		75,0%
	Total	(f)	3	1		4 (%4.7)
		% top	75,0%	25,0%		100,0%
Ne önemli ne önemsiz	İzmir	(f)	3	1	1	5
		% top	33,3%	11,1%	11,1%	55,6%
	Çukurova	(f)	1	1	2	4
		% top	11,1%	11,1%	22,2%	44,4%
	Total	(f)	4	2	3	9 (%10.5)
		% top	44,4%	22,2%	33,3%	100,0%
Önemli	İzmir	(f)	12	2	10	24
		% top	32,4%	5,4%	27,0%	64,9%
	Çukurova	(f)	8	0	5	13
		% top	21,6%	,0%	13,5%	35,1%
	Total	(f)	20	2	15	37 (%43)
		% top	54,1%	5,4%	40,5%	100,0%
Çok önemli	İzmir	(f)	5	5	5	15
		% top	14,7%	14,7%	14,7%	44,1%
	Çukurova	(f)	11	3	5	19
		% top	32,4%	8,8%	14,7%	55,9%
	Total	(f)	16	8	10	34 (%39.5)
		% top	47,1%	23,5%	29,4%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 86'dır.

Tablo 51'den görüldüğü üzere, ajansların bölgelerarası ve bölgeiçi dengesizlikleri bir arada gidermesi görevlerinin bir arada gerçekleşmesine destek yüksek orana sahiptir. Burada da ajansların bu görevleri yerine getirmesiyle ilgili işlevini "önemli" bulan 37 kişilik frekans (%43) bulunmaktadır. "Önemli" cevabını verenlerin arasında yapılan değerlendirmede %64.9'luk oranla İzmir, %35.1'lik oranla Çukurova gelmektedir. Ajansların bölgelerarası ve bölgeiçi dengesizlikleri gidermesi işlevini "çok önemli" bulan 34 kişilik frekans (%39.5) da bulunmaktadır. "Çok önemli" cevabını verenler arasında yapılan değerlendirmede %55.9'luk oran Çukurova", %44.1'lik oranla İzmir'e aittir. Tablo 51'de bölgelerarası ve bölgeiçi

dengelesizlikleri gidermesi işlevlerinin birlikte yerine getirilmesine değil her iki işlevin de ayrı ayrı yerine getirilmesine olan destek göz önünde tutulmalıdır. Buna karşın literatürde ajansların bölgelerarası ve bölgeiçi dengelesizlikleri gidermesi işlevlerini bir arada yürütmesinin güç olduğu yönündeki değerlendirmeler katılımcıları etkilememiş görünmektedir.

Tablo 52 Diğer

Diğer			Kalkınma kurulu üyesiyseiz hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Ne önemli ne önemsiz	İzmir	(f)				
		% top				
	Çukurova	(f)			1	1
		% top			100,0%	100,0%
	Total	(f)			1	1
		% top			100,0%	100,0%
Önemli	İzmir	(f)	2			2
		% top	100,0%			100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)	2			2
		% top	100,0%			100,0%
Çok önemli	İzmir	(f)	1	1	0	2
		% top	16,7%	16,7%	,0%	33,3%
	Çukurova	(f)	2	1	1	4
		% top	33,3%	16,7%	16,7%	66,7%
	Total	(f)	3	2	1	6
		% top	50,0%	33,3%	16,7%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 9'dur

Bu soruda katılımcılardan anket formunda verilen işlevlere ilaveten açık uçlu bir şekilde kendilerinin bir işlevi iletmelerine olanak tanınmıştır. Bu şekilde yanıt veren toplam 9 kişinin 6'sı "çok önemli", 2'si önemli, 1'i "ne önemli ne önemsiz" şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir. 1 adet de derecelendirme yapmadan işlev belirten katılımcı bulunmaktadır. Çukurova'dan "çok önemli" diyen 4 kişi bulunmaktadır. Bunlardan biri sektör belirtmemişlerdir. Diğerleri projelerin desteklenmesi, sektörel kümelenme ve şehirleşme cevaplarını vermiştir. Bir kişi de "ne önemli ne önemsiz cevabını vermiş ancak işlev belirtmemiştir. Bunun yanında iş ve aş yaratmak cevabını vererek işlev belirten ama derecelendirme yapmayan bir katılımcı bulunmaktadır. İzmir'de ise "çok önemli" cevabını veren toplam 2 kişiden biri işlev belirtmemiştir. Diğer kişi de küçük yatırımcıya destek cevabını vermiştir. "Önemli cevabını veren 2 kişiden biri işlev belirtmemiş diğeri teknik komisyonlar küme içi teklifiyle kurul dışından da seçilebilmeli cevabını vermiştir.

D. Anket Örnekleminin, Bazı Kavramların Kalkınma Ajanslarının Çalışmasına Etkileriyle İlgili Görüşleri ve Analizi

Kalkınma ajanslarının çalışmasında bazı kavramlar ön plana çıkarılmaktadır. Bu soru grubu ilgili kavramların İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajanslarındaki etkilerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Esneklik, ekip çalışması, ajans personelinin donanımı/yetkinliği ve bölgenin insan kaynakları potansiyelinin ajansa etkisi kavramları da önem atfedilerek katılımcılar tarafından ön plana çıkarılmıştır.

Tablo 53 Esneklik

Kalkınma ajanslarının çalışmasına olan etkileri açısından "Esneklik Kavramını" 1-çok önemsiz, 5-çok önemli ölçüde değerlendiriniz			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Çok önemsiz	İzmir	(f)	0		1	1
		% top	,0%		50,0%	50,0%
	Çukurova	(f)	1		0	1
		% top	50,0%		,0%	50,0%
	Total	(f)	1		1	2 (%2.2)
		% top	50,0%		50,0%	100,0%
Önemsiz	İzmir	(f)	0	1		1
		% top	,0%	50,0%		50,0%
	Çukurova	(f)	1	0		1
		% top	50,0%	,0%		50,0%
	Total	(f)	1	1		2 (%2.2)
		% top	50,0%	50,0%		100,0%
Ne önemli ne önemsiz	İzmir	(f)	4	2	3	9
		% top	23,5%	11,8%	17,6%	52,9%
	Çukurova	(f)	6	2	0	8
		% top	35,3%	11,8%	,0%	47,1%
	Total	(f)	10	4	3	17(%19.1)
		% top	58,8%	23,5%	17,6%	100,0%
Önemli	İzmir	(f)	11	4	8	23
		% top	26,2%	9,5%	19,0%	54,8%
	Çukurova	(f)	8	2	9	19
		% top	19,0%	4,8%	21,4%	45,2%
	Total	(f)	19	6	17	42 (%47.2)
		% top	45,2%	14,3%	40,5%	100,0%
Çok önemli	İzmir	(f)	6	4	5	15
		% top	23,1%	15,4%	19,2%	57,7%
	Çukurova	(f)	5	1	5	11
		% top	19,2%	3,8%	19,2%	42,3%
	Total	(f)	11	5	10	26 (%29.2)
		% top	42,3%	19,2%	38,5%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 89'dur.

Kalkınma ajansları ve esneklik ilişkisini ortaya koyan Tablo 53 değerlendirildiğinde her iki ajans katılımcılarının da ajansların esnek olması gerektiğine destek veren 42 kişi (%47.2) "önemli" cevabını vermiştir. "Çok önemli" cevabını veren 26 kişilik frekans (%29.2) da buna eklendiğinde ajanslar için esneklik

ilkesine göre çalışma noktasında katılımcılar tarafından bir beklenti bulunduğunu ifade etmek gerekmektedir. Ajansların esnek çalışma ve örgütlenme ilkeleriyle faaliyetlerini yürüttüğü bilinmektedir. Tablo 53 değerlendirildiğinde bu ilkenin öneminin, katılımcılar tarafından da farkına varıldığı ve ön plana çıkarıldığı görülmektedir. 17 kişilik frekans (%19.1) “ne önemli ne önemsiz” cevabını vermiştir. Bu oranın yorumlamalarda dikkate alınması gerekmektedir. Çünkü esneklik ilkesi ajansların sahip olması gereken en önemli unsurlardan biridir. Katılımcıların kararsızlığı oldukça dikkat çekicidir.

Tablo 54 Mekaniklik

Kalkınma ajanslarının çalışmasına olan etkileri açısından "Mekaniklik Kavramını" 1-çok önemsiz, 5-çok önemli ölçüğünde değerlendiriniz			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Çok önemsiz	İzmir	(f)	1		0	1
		% top	50,0%		,0%	50,0%
	Çukurova	(f)	0		1	1
		% top	,0%		50,0%	50,0%
	Total	(f)	1		1	2 (%2.3)
		% top	50,0%		50,0%	100,0%
Önemsiz	İzmir	(f)	1	1	2	4
		% top	10,0%	10,0%	20,0%	40,0%
	Çukurova	(f)	5	0	1	6
		% top	50,0%	,0%	10,0%	60,0%
	Total	(f)	6	1	3	10 (%11.6)
		% top	60,0%	10,0%	30,0%	100,0%
Ne önemli ne önemsiz	İzmir	(f)	6	6	0	12
		% top	23,1%	23,1%	,0%	46,2%
	Çukurova	(f)	5	5	4	14
		% top	19,2%	19,2%	15,4%	53,8%
	Total	(f)	11	11	4	26 (%30.2)
		% top	42,3%	42,3%	15,4%	100,0%
Önemli	İzmir	(f)	11	1	12	24
		% top	28,9%	2,6%	31,6%	63,2%
	Çukurova	(f)	8	0	6	14
		% top	21,1%	,0%	15,8%	36,8%
	Total	(f)	19	1	18	38 (%44.2)
		% top	50,0%	2,6%	47,4%	100,0%
Çok önemli	İzmir	(f)	1	2	2	5
		% top	10,0%	20,0%	20,0%	50,0%
	Çukurova	(f)	4	0	1	5
		% top	40,0%	,0%	10,0%	50,0%
	Total	(f)	5	2	3	10 (%11.6)
		% top	50,0%	20,0%	30,0%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 86'dır.

Kalkınma ajansları ve mekaniklik ilişkisini ortaya koyan Tablo 54 değerlendirildiğinde her iki ajans katılımcılarının da ajansların mekanik olması gerektiğine destek veren 38 kişi (%47.42) “önemli” cevabını vermiştir. “Önemli”

cevabını verenlerin kendi arasında yapılan değerlendirmede %63.2 İzmir, %36.8 Çukurova'dadır. Bu Tablo 54'ten elde edilen verilerle, İzmir'deki katılımcıların mekanikliğe daha fazla önem attıkları söylenebilecektir. Ancak "ne önemli ne önemsiz" cevabını veren bir grup dikkati çekmektedir. 26 kişilik frekansa (%30.2) karşılık gelen bu grup ajans-mekaniklik ilişkisine karşı kararsız bir tutum sergilemektedir.

Tablo 55 Hiyerarşi

Kalkınma ajanslarının çalışmasına olan etkileri açısından "Hiyerarşi Kavramını" 1-çok önemsiz, 5-çok önemli ölçeğinde değerlendiriniz			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Çok önemsiz	İzmir	(f)	1	2	3	6
		% top	14,3%	28,6%	42,9%	85,7%
	Çukurova	(f)	0	0	1	1
		% top	,0%	,0%	14,3%	14,3%
	Total	(f)	1	2	4	7 (%8)
		% top	14,3%	28,6%	57,1%	100,0%
Önemsiz	İzmir	(f)	4	2	1	7
		% top	30,8%	15,4%	7,7%	53,8%
	Çukurova	(f)	6	0	0	6
		% top	46,2%	,0%	,0%	46,2%
	Total	(f)	10	2	1	13 (%14.8)
		% top	76,9%	15,4%	7,7%	100,0%
Ne önemli ne önemsiz	İzmir	(f)	8	1	7	16
		% top	32,0%	4,0%	28,0%	64,0%
	Çukurova	(f)	5	2	2	9
		% top	20,0%	8,0%	8,0%	36,0%
	Total	(f)	13	3	9	25 (%28.4)
		% top	52,0%	12,0%	36,0%	100,0%
Önemli	İzmir	(f)	8	4	4	16
		% top	22,2%	11,1%	11,1%	44,4%
	Çukurova	(f)	9	3	8	20
		% top	25,0%	8,3%	22,2%	55,6%
	Total	(f)	17	7	12	36 (%40.9)
		% top	47,2%	19,4%	33,3%	100,0%
Çok önemli	İzmir	(f)	0	2	1	3
		% top	,0%	28,6%	14,3%	42,9%
	Çukurova	(f)	2	0	2	4
		% top	28,6%	,0%	28,6%	57,1%
	Total	(f)	2	2	3	7 (%8)
		% top	28,6%	28,6%	42,9%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 88'dir.

Kalkınma ajansları ve hiyerarşi ilişkisini ortaya koyan Tablo 55 değerlendirildiğinde her iki ajans katılımcılarının da ajansların hiyerarşik ilişkide olması gerektiğine destek veren 36 kişi (%40.9) "önemli" cevabını vermiştir. Bu oranla ajansların hiyerarşi kavramıyla ilişkisine önem atfedildiği görülmektedir. Ajansların yapısında ve çalışma felsefesinde "hiyerarşi" yüksek derecede önem

taşıyan bir kavram değildir. Ancak katılımcıların tavrı, ajansları kamu tüzel kişileri olarak gören Anayasa Mahkemesi kararı ve bu kararlar ilgili yukarıdaki soruya ve ajansların idare merkezli olduğuna dair verilen yanıtlarla uyumludur. Ajanslar her ne kadar kamu tüzel kişisi olarak görülse bile uygulamada kamu kurumu yapısında hareket etmesi beklenmemektedir. Hiyerarşi kavramının hem ajans içi örgütlenmede hem de ajansın diğer kurumlarla ilişkisinde, kamudaki kadar net ortaya konmaması gerekmektedir. 25 kişilik frekansa (%28.4) karşılık gelen “ne önemli ne önemsiz” cevabını verenlerin tutumu da esasında bir kararsızlığı ortaya koymaktadır.

Tablo 56 Ekip Çalışması

Kalkınma ajanslarının çalışmasına olan etkileri açısından "Ekip Çalışması" 1-çok önemsiz, 5-çok önemli ölçeğinde değerlendiriniz			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
Çok önemsiz	İzmir	(f)	1	2	3	6
		% top	14,3%	28,6%	42,9%	85,7%
	Çukurova	(f)	0	0	1	1
		% top	,0%	,0%	14,3%	14,3%
	Total	(f)			2	2 (%2.2)
		% top			100,0%	100,0%
Önemsiz	İzmir	(f)				
		% top				
	Çukurova	(f)	1			1
		% top	100,0%			100,0%
	Total	(f)	1			1 (%1.1)
		% top	100,0%			100,0%
Ne önemli ne önemsiz	İzmir	(f)	1			1
		% top	50,0%			50,0%
	Çukurova	(f)	1			1
		% top	50,0%			50,0%
	Total	(f)	2			2 (%2.2)
		% top	100,0%			100,0%
Önemli	İzmir	(f)	5	2	2	9
		% top	25,0%	10,0%	10,0%	45,0%
	Çukurova	(f)	6	0	5	11
		% top	30,0%	,0%	25,0%	55,0%
	Total	(f)	11	2	7	20
		% top	55,0%	10,0%	35,0%	(%22.2)
Çok önemli	İzmir	(f)	15	9	14	38
		% top	23,1%	13,8%	21,5%	58,5%
	Çukurova	(f)	14	5	8	27
		% top	21,5%	7,7%	12,3%	41,5%
	Total	(f)	29	14	22	65
		% top	44,6%	21,5%	33,8%	(%72.2)

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 90'dır.

Kalkınma ajansları ve ekip çalışması ilişkisini ortaya koyan Tablo 56 değerlendirildiğinde her iki ajans katılımcılarının da ajansların ekip çalışması içinde olması gerektiğine destek veren 65 kişi (%72.2) “çok önemli”, 20 kişi (%22.2) “önemli” cevabını vermiştir. böylelikle ekip çalışmasına verilen destek %94.4 gibi

oldukça yüksek bir orana ulaşmaktadır. Tablo 56'dan hareketle ekip çalışmasını katılımcılar ajanslar açısından bir gereksinim olarak görmüşlerdir. Esasında ekip çalışması ve yukarıdaki birçok soruda önemi katılımcılara vurgulanan işbirliği ve kurumlararası işbirliği, ajansların temel felsefesi içinde temel bir unsuru oluşturmaktadır. Bağlantılı olarak ajansların, katılımcıların da desteğiyle ekip çalışmasının önemini dikkate alarak faaliyetlerini yürütmesi beklenmektedir.

Tablo 57 Ajans Personelinin Donanımı/Yetkinliği

Kalkınma ajanslarının çalışmasına olan etkileri açısından "Ajans Çalışanlarının Donanımı/Yetkinliği Kavramını" 1- çok önemsiz, 5-çok önemli ölçeğinde değerlendiriniz	Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total		
	Kamu	Özel	Sivil			
Çok önemsiz	İzmir	(f)				
		% top				
	Çukurova	(f)		1	1	
		% top		100,0%	100,0%	
	Total	(f)		1	1 (%1.1)	
		% top		100,0%	100,0%	
Önemsiz	İzmir	(f)	0	1	1	
		% top	,0%	50,0%	50,0%	
	Çukurova	(f)	1	0	1	
		% top	50,0%	,0%	50,0%	
	Total	(f)	1	1	2 (%2.2)	
		% top	50,0%	50,0%	100,0%	
Ne önemli ne önemsiz	İzmir	(f)	1		1	
		% top	100,0%		100,0%	
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)	1		1 (%1.1)	
		% top	100,0%		100,0%	
Önemli	İzmir	(f)	4	1	2	7
		% top	25,0%	6,3%	12,5%	43,8%
	Çukurova	(f)	4	1	4	9
		% top	25,0%	6,3%	25,0%	56,3%
	Total	(f)	8	2	6	16 (%18)
		% top	50,0%	12,5%	37,5%	100,0%
Çok önemli	İzmir	(f)	16	9	14	39
		% top	23,2%	13,0%	20,3%	56,5%
	Çukurova	(f)	17	4	9	30
		% top	24,6%	5,8%	13,0%	43,5%
	Total	(f)	33	13	23	69 (%77.5)
		% top	47,8%	18,8%	33,3%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 89'dur.

Kalkınma ajansları ve ajans personelinin donanımı/yetkinliği ilişkisini ortaya koyan Tablo 57 değerlendirildiğinde her iki ajans katılımcılarının da ajansların bu konuya verdiği yüksek oranlı destek ortaya çıkmaktadır. Ajans personelinin donanımı/yetkinliğinin, ajans çalışmalarına etkisini "çok önemli" olarak değerlendiren 69 frekansa (%77.5) "önemli" cevabını veren 16 kişilik (%18') bir grup da eklendiğinde yaklaşık olarak bu soruya yanıt verenlerin tamamına yakın bir orana

ulaşılmaktadır. Esasen ajansların az sayıda ama yetkin uzman personele sahip olması hedeflenmektedir. Katılımcılar tarafından ajans personelinin uzmanlığı ve yetkinliğinin ajans çalışmalarının itici gücü olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple başta uzmanlar olmak üzere ajans personelinin “yetkinliğe sahip olması” katılımcılar için asli unsur olarak dikkat çekmektedir ve bu bağlamda ajans çalışmalarına güven telkin edilmesinin odak noktası olarak görülmektedir. Bunun yanında ajanslar bünyesinde ileride oluşturulabilecek çalışma gruplarında da uzmanların yönlendirici olabilmesi için ajans uzmanlarının yetkinliği bir kere daha dikkat çeken husus haline gelecektir. Bu sebeple katılımcıların her yönden önemli olan bu konuya gösterdikleri hassasiyeti dikkate almak gerekmektedir.

Tablo 58 Bölgenin İnsan Kaynakları Potansiyelinin Ajansa Etkisi

Kalkınma ajanslarının çalışmasına olan etkileri açısından "Bölgenin İnsan Kaynakları Potansiyelinin Ajansa Etkisi" 1- çok önemsiz, 5-çok önemli ölçüğünde değerlendiriniz		Kalkınma kurulu üyesiyeniz hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total	
		Kamu	Özel	Sivil		
Çok önemsiz	İzmir	(f)			1	1
		% top			100,0%	100,0%
	Çukurova	(f)				
		% top				
	Total	(f)			1	1 (%1.1)
		% top			100,0%	100,0%
Önemsiz	İzmir	(f)				
		% top				
	Çukurova	(f)	2			2
		% top	100,0%			100,0%
	Total	(f)	2			2 (%2.2)
		% top	100,0%			100,0%
Ne önemli ne önemsiz	İzmir	(f)	3	1	1	5
		% top	50,0%	16,7%	16,7%	83,3%
	Çukurova	(f)	0	0	1	1
		% top	,0%	,0%	16,7%	16,7%
	Total	(f)	3	1	2	6 (%6.7)
		% top	50,0%	16,7%	33,3%	100,0%
Önemli	İzmir	(f)	8	3	5	16
		% top	26,7%	10,0%	16,7%	53,3%
	Çukurova	(f)	8	2	4	14
		% top	26,7%	6,7%	13,3%	46,7%
	Total	(f)	16	5	9	30
		% top	53,3%	16,7%	30,0%	(%33.7)
Çok önemli	İzmir	(f)	10	6	10	26
		% top	20,0%	12,0%	20,0%	52,0%
	Çukurova	(f)	12	3	9	24
		% top	24,0%	6,0%	18,0%	48,0%
	Total	(f)	22	9	19	50
		% top	44,0%	18,0%	38,0%	(%56.2)
Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 89'dur.						

Bölgenin insan kaynakları potansiyelinin ajans çalışmalarına koyan Tablo 58 değerlendirildiğinde bu unsurun etkisini 50 kişilik frekans (%56.2) “çok önemli”

olarak tanımlamıştır. 30 frekanslık (%33.7) “önemli” cevabını veren oran da buna eklendiğinde, bölgenin insan kaynakları potansiyelinin de ajans çalışmalarının itici gücü olacağına yönelik inanç net biçimde ortaya çıkmaktadır. Keza literatürde de bölgenin insan kaynakları potansiyelinin ajans çalışmalarına önemli etki sağladığı ve kalkınma adına bir avantaj sağladığı görülmektedir. Bununla birlikte bölgenin insan kaynakları potansiyeli, ajans personelinin seçilmesinde de rekabet ve zenginlik getirecek bir unsurdur. Aynı zamanda Tablo 58’de değerlendirilen bu unsur, kurumlararası geliştirilecek işbirliği ve birlikte çalışma ortamında da kolaylık sağlayabilecek niteliktedir. Sonuç olarak katılımcılar da bu noktaya dikkat çekmektedirler.

E. Anket Örneklerinin Küresel Rekabette Ön Plana Çıkarılması, Teşvik Edilmesi Gereken Sektörlerle İlgili Görüşleri ve Analizi

Bu alanda katılımcılara bazı sektörler sunulmuş ve bu sektörleri kendilerine göre sadece üç tanesini önem sırasına koymaları istemiştir. İstatistikî değerlendirmede üçten fazla yapılan işaretlemeler ve önem sıralamaları da sektörlerle verilen önemi gösterdiği gerekçesiyle ihmal edilmemiştir. Bununla birlikte katılımcılar bölgelerinde en yüksek oranda tarım ve turizme önem atfetmiştir. Bu iki sektörü takiben bilgi yoğun ve bilgiye dayalı yüksek teknolojiyle üretim ve sanayi sektörleri gelmektedir. Aşağıda bu bilgiler ayrıntılı olarak görülmektedir.

Tablo 59 Bilgi Yoğun ve Bilgiye Dayalı Yüksek Teknolojili Üretim

Bilgi yoğun ve bilgiye dayalı yüksek teknoloji üretim			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
1	İzmir	(f)	11	5	9	25
		% top	31,4%	14,3%	25,7%	71,4%
	Çukurova	(f)	5	0	5	10
		% top	14,3%	,0%	14,3%	28,6%
	Total	(f)	16	5	14	35
		% top	45,7%	14,3%	40,0%	100,0%
2	İzmir	(f)	3	2	3	8
		% top	33,3%	22,2%	33,3%	88,9%
	Çukurova	(f)	1	0	0	1
		% top	11,1%	,0%	,0%	11,1%
	Total	(f)	4	2	3	9
		% top	44,4%	22,2%	33,3%	100,0%
3	İzmir	(f)	2	3	2	7
		% top	18,2%	27,3%	18,2%	63,6%
	Çukurova	(f)	1	1	2	4
		% top	9,1%	9,1%	18,2%	36,4%
	Total	(f)	3	4	4	11
		% top	27,3%	36,4%	36,4%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 55'dir.

Küresel rekabette avantaj sağlamak isteyen bölgelerin hedefinde bilgi yoğun ve bilgiye dayalı üretim yer almaktadır. Ancak gerek maliyeti gerekse de çalışacak uzman eksikliği sorun olarak bulunmaktadır. Katılımcıların da toplam 55'i bu sektörü ön plana çıkarmak istemektedirler. Bu cevabı verenler arasında yapılan değerlendirmede bu sektörü 1. derecede önemli görenler %63.6'lık orana karşılık gelmektedir. 1. derecede önem atfeden katılımcıların da %71.4'ü İzmir, %28.6'sı Çukurova'dandır. Aslında yukarıda da bahsedildiği gibi bu sektörü bölgede tesis etmek ve yürütmek kendi içerisinde bazı güçlükleri barındırmaktadır. Öncelikle bölgenin insan kaynakları potansiyelinin buna elverişli olması gerekmektedir. Yukarıda verilen cevaplarda ortaya çıkan durumla Tablo 59 birlikte düşünüldüğünde katılımcıların bu unsurun farkında oldukları görülmektedir. Ayrıca üniversitelerle işbirliği sürecine girilmesi de öne çıkacak bir unsurdur. Bu kapsamda düşünüldüğünde katılımcıların bilgi teknolojilerinin bölgelerine gelmesi konusundaki önşartlar konusunda da bilgi sahibi oldukları görülmektedir. Sonuç itibarıyla ajanslar bu konudaki istekliliği bir fırsata dönüştürecek stratejileri geliştirmelidirler.

Tablo 60 Tarım

Tarım			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
1	İzmir	(f)	6	3	3	12
		% top	21,4%	10,7%	10,7%	42,9%
	Çukurova	(f)	7	4	5	16
		% top	25,0%	14,3%	17,9%	57,1%
	Total	(f)	13	7	8	28
		% top	46,4%	25,0%	28,6%	(%39.4)
2	İzmir	(f)	7	2	4	13
		% top	25,0%	7,1%	14,3%	46,4%
	Çukurova	(f)	10	1	4	15
		% top	35,7%	3,6%	14,3%	53,6%
	Total	(f)	17	3	8	28
		% top	60,7%	10,7%	28,6%	(%39.4)
3	İzmir	(f)	1	3	5	9
		% top	6,7%	20,0%	33,3%	60,0%
	Çukurova	(f)	2	0	4	6
		% top	13,3%	,0%	26,7%	40,0%
	Total	(f)	3	3	9	15
		% top	20,0%	20,0%	60,0%	(%21.1)

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 71'dir.

Tarım sektörü hem İzmir için hem de Çukurova için son derece önemli bir konumdadır. Keza bu soruya yanıt veren 71 kişinin 56'sının (28'i 1. derecede önemli, 28'i 2. derecede önemli cevabını vermek üzere) tarım sektörüne gösterdiği bu önem ortadadır. Tablo 60 neticesinde, tarımın öne çıkan sektörlerde hem İzmir hem de Çukurova için ilk sıralarda yer alması ve buna göre stratejilerin geliştirilmesi beklenmektedir. Çünkü hem İzmir'de hem de Çukurova'da bölge istihdamında tarım önemli bir yer tutmaktadır. Tarım, bu bölgelerde üzerinde durulması ve strateji geliştirilmesi gereken bir sektör konumundadır. Katılımcılar da bu noktaya dikkat çekmektedirler.

Tablo 61 Hizmetler

Hizmetler			Kalkınma kurulu üyesiyseviz hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
1	İzmir	(f)	4	2	4	10
		% top	28,6%	14,3%	28,6%	71,4%
	Çukurova	(f)	2	0	2	4
		% top	14,3%	,0%	14,3%	28,6%
	Total	(f)	6	2	6	14
		% top	42,9%	14,3%	42,9%	(%31.8)
2	İzmir	(f)	4	4	4	12
		% top	25,0%	25,0%	25,0%	75,0%
	Çukurova	(f)	4	0	0	4
		% top	25,0%	,0%	,0%	25,0%
	Total	(f)	8	4	4	16
		% top	50,0%	25,0%	25,0%	(%36.4)
3	İzmir	(f)	5	1	2	8
		% top	35,7%	7,1%	14,3%	57,1%
	Çukurova	(f)	1	2	3	6
		% top	7,1%	14,3%	21,4%	42,9%
	Total	(f)	6	3	5	14
		% top	42,9%	21,4%	35,7%	(%31.8)

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 44'dür.

Hizmetler sektörü istihdamın yüksek olabildiği ancak katma değeri bu denli yüksek olmayan bir sektördür. Keza katılımcılar da hizmetler sektörüne düşük bir ilgi göstermişlerdir. Bu soruya yanıt veren 44 kişinin 16'sı 2. derecede önemli, 14'er kişi de 1. ve 3. derecede önemli yanıtını vermişlerdir. Hizmetler sektörü, Tablo 61'de katılımcılar tarafından gerek İzmir gerekse de Çukurova için az ilgi gören ve düşük beklentiye sahip bir sektör konumunda değerlendirilmektedir.

Tablo 62 Turizm

Turizm			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
1	İzmir	(f)	13	5	9	27
		% top	30,2%	11,6%	20,9%	62,8%
	Çukurova	(f)	12	2	2	16
		% top	27,9%	4,7%	4,7%	37,2%
	Total	(f)	25	7	11	43
		% top	58,1%	16,3%	25,6%	(%57.3)
2	İzmir	(f)	2	1	3	6
		% top	16,7%	8,3%	25,0%	50,0%
	Çukurova	(f)	1	1	4	6
		% top	8,3%	8,3%	33,3%	50,0%
	Total	(f)	3	2	7	12
		% top	25,0%	16,7%	58,3%	(%16)
3	İzmir	(f)	3	1	3	7
		% top	15,0%	5,0%	15,0%	35,0%
	Çukurova	(f)	7	2	4	13
		% top	35,0%	10,0%	20,0%	65,0%
	Total	(f)	10	3	7	20
		% top	50,0%	15,0%	35,0%	(%26.7)

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 75'dir.

Turizm sektörünün önemi kamuoyunda sıkça tartışılırken bu sektörün istenilen düzeyde olmadığı sıkça dile getirilmektedir. Yine gerek İzmir gerekse Çukurova turizm açısından önemli potansiyele sahip bölgeler arasındadır. Bu sektörün ön plana çıkarılması noktasında Tablo 62'de 75 kişinin değişen önem derecelerinde isteği bulunmaktadır. 43 kişi (%57.3) turizm sektörüne 1. derecede önem atfetmiştir. 12 kişilik frekans (%16) 2. derecede önemli, 20 kişilik frekans (%26.7) da 3. derecede önemli yanıtını vermiştir. Katılımcılar turizm sektörüne yüksek bir önem atfetmişlerdir. Çünkü turizm, her iki bölgede de yüksek potansiyele sahiptir. Bu önem taşıyan potansiyelin değerlendirilebilmesi için belirlenen önemin bölgesel planlara ve stratejilere yansıtılması gerektiği bilgisi öne çıkmaktadır.

Tablo 63 Madencilik

Madencilik			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
1	İzmir	(f)	1	0	3	4
		% top	14,3%	,0%	42,9%	57,1%
	Çukurova	(f)	2	1	0	3
		% top	28,6%	14,3%	,0%	42,9%
	Total	(f)	3	1	3	7 (%24.1)
		% top	42,9%	14,3%	42,9%	100,0%
2	İzmir	(f)	4	1	0	5
		% top	66,7%	16,7%	,0%	83,3%
	Çukurova	(f)	0	0	1	1
		% top	,0%	,0%	16,7%	16,7%
	Total	(f)	4	1	1	6 (%20.7)
		% top	66,7%	16,7%	16,7%	100,0%
3	İzmir	(f)	5	2	5	12
		% top	31,3%	12,5%	31,3%	75,0%
	Çukurova	(f)	1	0	3	4
		% top	6,3%	,0%	18,8%	25,0%
	Total	(f)	6	2	8	16 (%55.2)
		% top	37,5%	12,5%	50,0%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 29'dur.

Madencilik sektörü belli bir potansiyel olduğu takdirde harekete geçirilebilecek bir sektördür. Ancak İzmir ve Çukurova'nın değerlendirmeye açık önemli rezervleri olmadığı bilinmektedir. Muhtemelen bu sebeple de madencilik sektörüne katılımcılar tarafından düşük bir ilgi gösterilmiştir. Bu ilgiyi gösterenler arasında da toplam 29 kişilik frekansın 16'sı yani %55.2'si madencilik sektörünü 3. derecede önemli görmüştür.

Tablo 64 Sanayi

Sanayi			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
1	İzmir	(f)	6	3	6	15
		% top	25,0%	12,5%	25,0%	62,5%
	Çukurova	(f)	5	1	3	9
		% top	20,8%	4,2%	12,5%	37,5%
	Total	(f)	11	4	9	24
		% top	45,8%	16,7%	37,5%	(%40.7)
2	İzmir	(f)	6	1	5	12
		% top	31,6%	5,3%	26,3%	63,2%
	Çukurova	(f)	2	0	5	7
		% top	10,5%	,0%	26,3%	36,8%
	Total	(f)	8	1	10	19
		% top	42,1%	5,3%	52,6%	(%32.2)
3	İzmir	(f)	3	1	1	5
		% top	18,8%	6,3%	6,3%	31,3%
	Çukurova	(f)	5	2	4	11
		% top	31,3%	12,5%	25,0%	68,8%
	Total	(f)	8	3	5	16
		% top	50,0%	18,8%	31,3%	(%27.1)

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 59'dur.

Sanayi kamuoyunda kalkınmada “olmasa olmaz” sektör olarak gösterilmektedir. İzmir ve Çukurova’da sanayi açısından ülkemizin en önemli potansiyele sahip bölgeleri arasında gösterilmektedir. Ancak katılımcılar sanayi sektörüne en azından turizm ve tarım kadar rağbet göstermemişlerdir. 59 kişilik toplam frekansın 24’ü yani %40.7’si sanayi sektörünü 1. derecede, 19’u yani %32.2’si 2. derecede, 16’sı yani %27.1’i 3. derecede önem atfetmektedir. Sanayi sektörüne gösterilen beklenenin altındaki ilgi, sanayinin olumsuz etkilerinin olumlu etkilerinin önüne geçmesinin yanı sıra sanayinin toplulaşamaması, tarıma dayalı sanayinin yeterince geliştirilememesi gibi faktörlere de bağlanabileceği gibi alternatif öne çıkan sektörlerin de teşvik edilmesi istekliliği olarak da yorumlanabilecektir.

Bu soru grubunda diğer cevabını işaretleyenler arasında yapılan değerlendirmede Çukurova’dan 8 İzmir’den 7 kişi cevap vermiştir. Çukurova’da 2 kişi 3. derecede önemli cevabını vermiş ancak sektör belirtmemiştir. Bunun dışında 2. derecede önemli olduğu belirtilen enerji, 3. derecede olduğu belirtilen 2 adet tarıma dayalı sanayi ve birer adet petrokimya ve eğitim cevapları verilmiştir. Bir de sektör olarak tarımı belirten ama derecelendirmeyen bir kişi bulunmaktadır. İzmir’de ise 1. derecede önemli cevabını veren 2 kişi sanat, eğitim, kültür, sağlık ve geri dönüşüm, çevresel yatırımlar cevabını vermiş, 2. derecede önemli cevabını veren 2

kişi havacılık, yüksek teknoloji ve mobilya cevapları verilmiştir. 3. derecede önemli cevabını veren bir kişi denizcilik cevabını vermiştir. Derecelendirme yapmayan ama sektör belirten 2 kişi zeytincilik ve madencilik ve sanayi cevaplarını vermiştir.

F. Anket Örneklerinin Yargılama Sürecindeki Bazı Kararlar Hakkındaki Görüşleri Ve Analizi

Bu alanda katılımcılara yargılama sürecine ilişkin bazı kararlar sunulmuş ve bu kararlardan kendilerine göre sadece üç tanesini önem sırasına koymaları istemiştir. İstatistikî değerlendirmede üçten fazla yapılan işaretlemeler ve önem sıralamaları da kararlara verilen önemi gösterdiği gerekçesiyle ihmal edilmemiştir. Ancak katılımcılar bu soru grubuna düşük bir ilgi göstermişlerdir. Bu düşük ilgi çeşitli şekillerde açıklanabilir. Fakat bu soru grubunda ölçülmek istenen bu değildir. Yine de yargı sürecine katılımcılar tarafından önem atfedilmediği, katılımcıların daha çok ajansın işlerine yoğunlaşarak özün kaçırılmamasına dikkat ettikleri öngörüsünde bulunulabilecektir.

Tablo 65 Kalkınma Ajanslarının Bir Bölge Yönetimi Olması

Kalkınma ajanslarının Bir Bölge Yönetimi Olması			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
1	İzmir	(f)	4	4	5	13
		% top	19,0%	19,0%	23,8%	61,9%
	Çukurova	(f)	2	1	5	8
		% top	9,5%	4,8%	23,8%	38,1%
	Total	(f)	6	5	10	21
		% top	28,6%	23,8%	47,6%	(%50)
2	İzmir	(f)	2		2	4
		% top	22,2%		22,2%	44,4%
	Çukurova	(f)	2		3	5
		% top	22,2%		33,3%	55,6%
	Total	(f)	4		5	9
		% top	44,4%		55,6%	(%21.4) 100,0%
3	İzmir	(f)	4	0	3	7
		% top	33,3%	,0%	25,0%	58,3%
	Çukurova	(f)	3	1	1	5
		% top	25,0%	8,3%	8,3%	41,7%
	Total	(f)	7	1	4	12
		% top	58,3%	8,3%	33,3%	(%28.6) 100,0%
Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 42'dir.						

Danıştay'ın yürütmeyi durdurma kararına gerekçe teşkil eden bu durum katılımcılardan değerlendirmelere göre aslında yüksek bir ilgi görmemiştir.

Ajansların yargılama sürecinde yer alan bölge yönetimi modeli olarak görülmesi hususuna toplam 42 kişi önem atfetmiştir. Bu kişilerin 21'i yani %50'si bu konuyu 1. derecede önemli olarak değerlendirmiştir.

Tablo 66 Ülke Bütünlüğüne Zarar Vermesi

Ülke Bütünlüğüne Zarar Vermesi			Kalkınma kurulu üyesiyseiz hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
1	İzmir	(f)	2		5	7
		% top	12,5%		31,3%	43,8%
	Çukurova	(f)	4		5	9
		% top	25,0%		31,3%	56,3%
	Total	(f)	6		10	16 (%45.7)
		% top	37,5%		62,5%	100,0%
2	İzmir	(f)	1	2	1	4
		% top	14,3%	28,6%	14,3%	57,1%
	Çukurova	(f)	1	1	1	3
		% top	14,3%	14,3%	14,3%	42,9%
	Total	(f)	2	3	2	7 (%20)
		% top	28,6%	42,9%	28,6%	100,0%
3	İzmir	(f)	4	1	3	8
		% top	33,3%	8,3%	25,0%	66,7%
	Çukurova	(f)	2	1	1	4
		% top	16,7%	8,3%	8,3%	33,3%
	Total	(f)	6	2	4	12 (%34.3)
		% top	50,0%	16,7%	33,3%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 35'dir.

Yine Danıştay'ın yürütmeyi durdurma kararlarında geçen ve Anayasa Mahkemesi'nin iptal davasına ilişkin verdiği kararın gerekçesinde de aksi yönde bir görüş bulunan ajansların "ülke bütünlüğüne zarar verme" etkisine ilişkin sorgulanan konular, katılımcılardan düşük bir ilgi görmüştür. Yukarıdaki sorularda ajansların ülke bütünlüğüne zarar vermediği yönündeki katılımcıların görüşleri verilen yanıtlarda ortaya çıkmıştır. Katılımcılar yönüyle ajansları için iddia konusu olan bahsedilen unsurların ciddiye alınmadığı dikkati çekmektedir. Tablo 66'da soruya cevap veren toplam 35 kişi bunun bir göstergesidir.

Tablo 67 Tüzel Kişiliğin Net Biçimde Tanımlanmaması

Tüzel Kişiliğin Net Biçimde Tanımlanmaması			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
1	İzmir	(f)	11	3	4	18
		% top	40,7%	11,1%	14,8%	66,7%
	Çukurova	(f)	7	1	1	9
		% top	25,9%	3,7%	3,7%	33,3%
	Total	(f)	18	4	5	27
		% top	66,7%	14,8%	18,5%	(%49.1)
2	İzmir	(f)	5	3	4	12
		% top	25,0%	15,0%	20,0%	60,0%
	Çukurova	(f)	2	1	5	8
		% top	10,0%	5,0%	25,0%	40,0%
	Total	(f)	7	4	9	20
		% top	35,0%	20,0%	45,0%	(%36.4)
3	İzmir	(f)	0	2	2	4
		% top	,0%	25,0%	25,0%	50,0%
	Çukurova	(f)	3	1	0	4
		% top	37,5%	12,5%	,0%	50,0%
	Total	(f)	3	3	2	8
		% top	37,5%	37,5%	25,0%	(%14.5)

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 55'dir.

Tablo 67'de tüzel kişiliğin net tanımlanmamasına ilişkin durumun ölçüldüğü soru, yargı kararlarının değerlendirildiği soru grubu içerisindeki diğer unsurlara oranla nispeten daha yüksek bir cevap frekansına sahiptir. Bunun sebebinin ajansın statüsünün netlik kazanmasına atfedilen önem olduğu düşünülmektedir. Bu soruya yanıt veren toplam 55 kişilik frekans içerisinde 27 kişi yani %49.1'lik oran konuya 1. derecede önem atfetmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin verdiği kararda ajansları kamu tüzel kişisi olarak tanımlamasını takiben 5449 sayılı kanunda da bunun ortaya konması beklenmektedir.

Tablo 68 Ajans Personelinin Statüsünün Belirsizliği

Ajans Personelinin Statüsünün Belirsizliği			Kalkınma kurulu üyesiyseviz hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
1	İzmir	(f)	1	1	4	6
		% top	9,1%	9,1%	36,4%	54,5%
	Çukurova	(f)	2	1	2	5
		% top	18,2%	9,1%	18,2%	45,5%
	Total	(f)	3	2	6	11 (%33.3)
		% top	27,3%	18,2%	54,5%	100,0%
2	İzmir	(f)	7	2		9
		% top	50,0%	14,3%		64,3%
	Çukurova	(f)	5	0		5
		% top	35,7%	,0%		35,7%
	Total	(f)	12	2		14 (%42.4)
		% top	85,7%	14,3%		100,0%
3	İzmir	(f)	2	2	1	5
		% top	22,2%	22,2%	11,1%	55,6%
	Çukurova	(f)	1	1	2	4
		% top	11,1%	11,1%	22,2%	44,4%
	Total	(f)	3	3	3	9 (%24.2)
		% top	33,3%	33,3%	33,3%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 34'dür.

Danıştay tarafından verilen yürütmeyi durdurma kararında yer alan bu duruma Tablo 68'den görüldüğü üzere katılımcılar çok düşük oranda önem atfetmiştir. Toplam 34 kişilik frekans içerisinde 2. derecede önem atfeden toplam 14 kişilik frekans ve %42.4'lük oran ilk sıradadır. Bu sonuçlardan katılımcılar tarafından ajans çalışanlarının statüsünden ziyade yürüttükleri faaliyetlere ve yetkinliklerine daha büyük önem verildiği söylenebilecektir.

Tablo 69 Kalkınma Ajanslarının Sahip Olduğu Muafiyetler

Kalkınma ajanslarının Sahip Olduğu Muafiyetler			Kalkınma kurulu üyesiyseviz hangi sektöru temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
1	İzmir	(f)	2	1	4	7
		% top	22,2%	11,1%	44,4%	77,8%
	Çukurova	(f)	0	0	2	2
		% top	,0%	,0%	22,2%	22,2%
	Total	(f)	2	1	6	9 (%25)
		% top	22,2%	11,1%	66,7%	100,0%
2	İzmir	(f)	6	3	1	10
		% top	50,0%	25,0%	8,3%	83,3%
	Çukurova	(f)	0	1	1	2
		% top	,0%	8,3%	8,3%	16,7%
	Total	(f)	6	4	2	12 (%33.3)
		% top	50,0%	33,3%	16,7%	100,0%
3	İzmir	(f)	5	2	0	7
		% top	33,3%	13,3%	,0%	46,7%
	Çukurova	(f)	6	1	1	8
		% top	40,0%	6,7%	6,7%	53,3%
	Total	(f)	11	3	1	15 (%41.7)
		% top	73,3%	20,0%	6,7%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 36'dır.

Anayasa Mahkemesi'nin iptal ettiği, ajansların sahip olduğu muafiyetlerle ilgili kararı da Tablo 69'da görüldüğu üzere katılımcılardan düşük bir önem görmüştür. Toplam 36 kişilik frekansın içerisinde 15 kişilik frekans %41.7'lik oranla konuya 3. derecede önem atfeden grup ilk sırada gelmektedir. Bu verilerle yorum yapmak güç olsa da katılımcıların muafiyetler konusunda iptal edilen hükmü, yargılama sürecindeki asli unsurlar arasında görmedikleri sonucuna da ulaşılacaktır.

Tablo 70 İdarenin Bütünlüğüne Aykırı Olması

İdarenin Bütünlüğüne Aykırı Olması			Kalkınma kurulu üyesiyse hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
1	İzmir	(f)	3	1	3	7
		% top	27,3%	9,1%	27,3%	63,6%
	Çukurova	(f)	2	2	0	4
		% top	18,2%	18,2%	,0%	36,4%
	Total	(f)	5	3	3	11 (%28.2)
		% top	45,5%	27,3%	27,3%	100,0%
2	İzmir	(f)	3	1	3	7
		% top	21,4%	7,1%	21,4%	50,0%
	Çukurova	(f)	4	1	2	7
		% top	28,6%	7,1%	14,3%	50,0%
	Total	(f)	7	2	5	14 (%35.9)
		% top	50,0%	14,3%	35,7%	100,0%
3	İzmir	(f)	3	1	1	5
		% top	21,4%	7,1%	7,1%	35,7%
	Çukurova	(f)	3	0	6	9
		% top	21,4%	,0%	42,9%	64,3%
	Total	(f)	6	1	7	14 (%35.9)
		% top	42,9%	7,1%	50,0%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 39'dur.

Ajanların idarenin bütününe aykırı olduğuyla ilgili Danıştay'ın kararına da katılımcılar düşük ödül değer vermiştir. Nitekim toplam 39 kişilik frekansta 28 kişi konuya 2. derecede ve 3. derecede önem atfetmiştir. Tablo 65, 66 ve 70 birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların "İdarenin bütünlüğünün zedelenmesine ilişkin" bu yönde bir endişelerinin bulunmadığı söylenebilecektir.

Tablo 71 Kalkınma Ajanslarına Atanan Personelden Müşterek Kararnameyle Atananların Atama İşlemlerinin Bakan Onayıyla Yapılması

Kalkınma ajanslarına atanan personelden müşterek kararnameyle atananların atama işlemlerinin bakan onayıyla yapılması			Kalkınma kurulu üyesiyseniz hangi sektörü temsil ediyorsunuz			Total
			Kamu	Özel	Sivil	
1	İzmir	(f)	1		3	4
		% top	14,3%		42,9%	57,1%
	Çukurova	(f)	3		0	3
		% top	42,9%		,0%	42,9%
	Total	(f)	4		3	7 (%19.4)
		% top	57,1%		42,9%	100,0%
2	İzmir	(f)	4	1	1	6
		% top	44,4%	11,1%	11,1%	66,7%
	Çukurova	(f)	1	1	1	3
		% top	11,1%	11,1%	11,1%	33,3%
	Total	(f)	5	2	2	9 (%25)
		% top	55,6%	22,2%	22,2%	100,0%
3	İzmir	(f)	7	2	1	10
		% top	35,0%	10,0%	5,0%	50,0%
	Çukurova	(f)	4	2	4	10
		% top	20,0%	10,0%	20,0%	50,0%
	Total	(f)	11	4	5	20 (%55.6)
		% top	55,0%	20,0%	25,0%	100,0%

Bu soruya cevap veren toplam kişi sayısı 36'dır.

Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararına konu olan bir kısım personelin müşterek kararname ile atanmasına hususunu ölçen Tablo 71'e toplam 36 katılımcı önem atfetmiştir. 36 kişi içerisinde de 20 kişilik frekans yani %55.6'lık kesim konuyu 3. derecede önemli görmüştür. Bu durumda da düşük bir ilgi düzeyi gözlenmektedir. Bu konunun da katılımcılar tarafından, yargılama sürecindeki unsurlar arasında stratejik öneme sahip konular arasında değerlendirilmediği düşünülmektedir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Dünya genelinde kentsel planlamanın daha ileri bir aşaması olarak bölge planlaması öne çıkarken, bölge konusu da giderek daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Bölgeler, ulusal düzeyi aşır uluslararası ilişkiler ağına artan oranda girmektedir. Bu değişim süreci günümüz modern kamu yönetimlerini sürecin içine itmektedir. Bölgesel kalkınmayı esas alan planlama süreci doğal olarak idari açıdan da yapılanma gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu gelişim, kamu yönetimindeki temel mal ve hizmet dağılımında bölge ölçek boyutunda etkinlik sağlama anlayışını da içine alarak ancak demokratik katılımı da sorgulayan bir değişim göstermiştir. Kalkınma çabaları geleneksel yaklaşımdaki siyasi erkin belirlediği, yukarıdan aşağıya modellerden yavaş yavaş uzaklaşarak yerel ve bölgesel aktörlerin daha etkin olduğu, yerel halktan başlayan, ulusala açılan aşağıdan yukarıya modellerle ele alınmaya başlanmıştır. Kalkınma ajansları da bu süreçte uygulamada bir araç olarak giderek daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Özellikle Avrupa Birliği'yle birlikte yapısal fonların dağıtılmasına bir araç olarak kullanılan ajanslar yeni ve değişen kalkınma anlayışının en dikkat çeken unsurlarından biri olmuştur.

Aslında Avrupa ülkelerinde de bölgesel kalkınmaya önem verilmekle birlikte, siyasi coğrafyada farklı etnik kültürleri barındıran Avrupa'nın, bölgesel gelişme ve idari yapıyla etnik kimliği uzlaştırma yaklaşımları devam ederken; ülkemizde, bölge ve bölgeselleşme çekinilen kavramlar olarak gündemini korumaktadır. Türkiye'nin etkin hizmet yürütülmesi için hizmet bölgelere ayrılması idari amaçlarla tartışılabilir siyasi kaygılar ve bölgeselleşmenin özerkliğe ve hatta ülkenin bölünmesine giden bir sürecin başlangıcı olacağı endişesi sıkça dile getirilmektedir. Nitekim 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun yürürlüğe girmeden önce henüz taslak halindeyken de bu kaygılar dile getirilmiştir. Hatta dile getirilen kaygılar öylesine etkili olmuştur ki, tüm dünyada ortak kabul gören "bölgesel kalkınma ajansları kavramının" başından "bölgesel" kelimesinin atılması sonucuna neden olmuştur. Ajanslarla ilgili hukuki düzenlemelerin yürürlüğe girmesi ve uygulama aşamalarında da bölünme endişesi yüksek yargı organlarına açılan davaların iddianamelerinde sıklıkla kullanılan bir "sözcük" olmuştur. Baskı gruplarının ajansların faaliyetleriyle ilgili yargı yoluyla mücadelesi de halen devam etmektedir. Bu sebeple ajanslar kurulmalarını takiben faaliyetlerine ara vermiştir. Yargılama süreci nedeniyle ajanslar muhalefet ile "adeta yokuş yukarı bir mücadele"

içindedirler. Kalkınma Ajanslarının ülkemizi böleceği ya da yerel siyasi özerkliklere meydan vereceği gibi kaygıları aşacak hukuki düzenlemeler yerine ajansın olası bölücü etkilerine odaklı bir anlayışla önünün kesildiği açıkça görülmektedir. Bu aşamada ajanslara kanunla verilen görev, yetki ve sorumluluklarını yerine getirebilmesi için gerekli koşulların oluşturulması ve bu anlamda başarısını tartışmak önem taşımaktadır. Ajanslar, Türkiye açısından kuşkusuz yeni bir yapılanmadır. Yeni olan her şeyin sorgulanmasının doğal süreci ajanslar için de geçerlidir. Ancak Türkiye'nin bölgesel geri kalmışlığı yıllardır tartışılırken toplumsal sermayenin gelişimine hizmet eden araçları tamamen ortadan kaldırmaya yönelik tasarrufları iyi değerlendirmek gerekmektedir. Dolayısıyla ajansların başarısı ya da başarısızlığını değerlendirebilmek için, toplumsal işbirliğiyle gerçekleştirilecek uygulamalara izin vermek gerekmektedir.

5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'un yürürlüğe girmesini takiben İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları pilot uygulamalar olarak planlanmıştır. Ancak gerek 5449 sayılı kanun hakkındaki iptal davası gerekse de İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları'nı kuran Bakanlar Kurulu kararı hakkındaki yürütmeyi durdurma istemleri, bu iki ajansın faaliyete geçtikten kısa bir süre sonra faaliyetlerine ara vermesine neden olmuştur. 22/11/2008 tarihli ve 27062 sayılı Resmi Gazete'de ve 25/07/2009 tarih ve 27299 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulması Hakkında Karar"larla 24 yeni ajans daha faaliyete geçmiş ve böylelikle ülke genelinde tüm ajanslar faaliyete geçmiştir. Her ne kadar İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları kendilerinden beklenen pilot olma özelliklerini yargılama süreci nedeniyle yerine getiremeseler, hazırlık çalışmaları devam etmekte olan diğer kalkınma ajanslarına, her aşamada yol gösterici olabilmektedirler.

Yukarıda bahsedildiği gibi kalkınma ajansları, faaliyete geçtikten kısa bir süre sonra faaliyetlerine ara vermek zorunda bırakan yargılama süreci nedeniyle çok uzun bir zaman kaybetmişlerdir. Ajansların başarısını, kalkınmadaki rolü gibi unsurları tartışmak yerine yargı kararları ve yargılama süreci kamuoyunda ajanslarla ilgili gündemi oluşturmaktadır. Yargı kararlarının etkisiyle yokuş yukarı gelişen bir durumdaki ajans yapılanmasının bir an önce çalışmasındaki işlerliği sağlayacak yasal ve yönetsel düzenlemelerin getirilmesi gerekmektedir. Bunların başında ajansların tüzel kişiliği ve kamu yönetimi teşkilat şemasındaki yeri gelmektedir. Bu

hususları ajansların öncelikle aşması gereken sorunlar olarak karşımızdadır. Ancak yargılama sürecinin ajans çalışmalarının hedeflenen düzeye gelememesinde de önemli rolü bulunmaktadır. Bu sebeple hukuki yöndeki sorunların bir an önce giderilerek ajansların işleyişi ve işlerliği konularını yapılan tartışmalarda ön plana çıkarmak gerekmektedir. Çalışmamız kapsamında İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansı Kalkınma Kurulu üyelerine ajansların yüksek yargı organları tarafından verilen bazı kararlar hakkındaki görüşleri sorulmuştur. Bu soru grubuna katılımcılar oldukça düşük ilgi göstermişlerdir. Katılımcıların bu tavrı yargı sürecini ve kararlarını tartışmak yerine ajansların çalışmaları ve işlevleri konusuna ağırlık verme konusundaki tespiti desteklemektedir.

Ajansların işlevleriyle ilgili tartışmalar yapılırken kalkınma ajanslarının ülkemizdeki uygulamasının bazı yönetsel ve hukuki sorunları da bünyesinde barındırdığı da hatırlanmalıdır. Örneğin ajansların tüzel kişiliği önemli bir sorundur. 5449 sayılı kanunda ajansların tüzel kişiliğe haiz olduğu belirtilmiş ancak bunun kamu tüzel kişiliği mi yoksa özel hukuk tüzel kişiliği mi olduğu net biçimde ifade edilmemiştir. Bu noktada ajansların özel sektör mantığıyla hareket edecek bir yapı olarak düşünüldüğü, personelinin özlük hakları bakımından özel sektör çalışanları gibi olması ve 5449 sayılı kanun dışındaki tüm işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabi olması sebebiyle ajansların tüzel kişiliğinin özel hukuk tüzel kişiliği olduğu ifade edilmiştir. Ajans personelinin iş hukuku hükümlerine göre istihdam edilmesi de bu görüşü desteklemektedir. Daha da önemlisi denetim hükümlerinde ve özellikle dış denetimin bağımsız denetim kuruluşlarına yaptırılmasını ajansların özel hukuk tüzel kişisi olarak tasarlandığını göstermektedir. Buna karşılık, ajansların gelirlerinin önemli bir kısmı kamu kaynaklarından aktarılan fonlardan oluşmaktadır. Bazı idare hukukçuları, ajansların bazı kamu gücü ve ayrıcalıklarını kullanması sebebiyle kamu kuruluşu olduğunu ve dolayısıyla da tüzel kişiliğinin kamu tüzel kişiliği olduğunu ifade etmişlerdir. Ajansların bir yetkiye dayanılarak devlet tarafından kurulması ve bir takım kamu gücü ayrıcalıklarına sahip olması nedeniyle kamu tüzel kişisi sayılması gerektiği ayrıca ajansların işlemlerine özel hukuka tabi olmasının kamu tüzel kişiliğini etkilemeyeceği de bilinmektedir. 5449 sayılı kanun hakkında Anayasa Mahkemesi'nde açılan iptal davasının iddianamesinde de "tüzel kişilik" sorunu önemli bir sorun olarak dile getirilmiştir. Ancak Anayasa Mahkemesi verdiği kararda ajansların tüzel kişiliğinin, kamu tüzel kişiliği olarak yorumlanması gerektiğini belirtmiştir. Ancak bu kararla birlikte mevcut durum tam anlamıyla bir netlik

kazanmamaktadır. Ajansların tüzel kişiliğinin, kamu tüzel kişiliği olduğunun kanunda da yer alması gerekmektedir. Sonuçta, yönetim kurulunun başında valinin bulunması, bütçesinin merkezi yönetimden aktarılan paylar yanında yerel yönetimlerin bütçelerinden ayrılan paylarla oluşması ve genel olarak da kalkınma gibi bir faaliyet alanına sahip olması ajansları bir kamu kuruluşu konumuna yaklaştırmaktadır. Kamu tüzel kişisi olmak için kamu gücü ve ayrıcalıklarından birinin kullanılmasının yeterlidir. Ancak bazı önemli kamu gücü ve ayrıcalıklarını kullanma yönüyle kalkınma ajanslarının sorunları vardır. Yerel yönetimler, sanayi ve ticaret odaları gibi kurumlardan kalkınma ajanslarının bütçesine yapılan aktarmalar dikkate alındığında bu kaynakların kullanımı ya da kullandırılmasının sonucu olarak kaygı ve itirazların yaşanması olası bir tehdit olarak görülmektedir. Özellikle merkezden ve yerel yönetimlerin bütçelerinden aktarılan payların kamusal nitelik taşıması bu kaynakların kullanımının ya da kullandırılmasının daha fazla sorgulanmasını da gerektirecektir. Tüm bu tartışmaların ışığında ajansların kamu tüzel kişiliği olarak kabul edilmesiyle birlikte ajansların kamu yönetimi teşkilat şemasındaki yerinin ne olacağına daha da önem kazanacağı ve bölünme tartışmalarını gevşeteceği düşünülebilir.

Kalkınma ajanslarının kamu yönetiminin teşkilat şemasındaki yeri konusunda aslında tam bir görüş birliği oluşmamıştır. Ajansların merkezi yönetimin taşra teşkilatı, yerel yönetim ya da bölge yönetimi sayılamayacağı ve ajansları “özel statülü hizmet örgütlenmesi” olarak değerlendirmek gerektiği tartışmaları ağırlık kazanmaktadır. Ajansların statüsündeki bu sorun ajansların, hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşu olarak kabul edilmesiyle aşılabilecektir. Bu sebeple yapılacak olası revizyonlarla ajansların hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşu kategorisine girmesi beklenmektedir. Fakat bu değerlendirmelere rağmen ajansların üzerinde netleşmiş vesayet denetiminin olmaması sıkıntı yaratmaktadır.

Ajansların yapısı, ülkelerin idari yapısına ve bölgelerin özelliklerine göre farklılık göstermektedir ve tek tip bir ajans yapılanması görülmemektedir. Ülke deneyimleri dikkate alındığında ajanslar bazı ülkelerde şirket, bazı ülkelerde bölgesel yönetimlerle birlikte hareket eden yapıda, bazı ülkelerde de kamu, sivil, özel aktörleri ortaklaşa girişimi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ajansların dünyadaki uygulamaları ülkelerin siyasi ve yönetsel yapılarına göre farklılık gösterse de ülkemizdeki gibi merkezi yönetimin ağırlıklı olduğu yapılar azınlıktadır. Genellikle

ajanslar şirket ya da özel sektör kuruluşu statüsünde kurulmakta ve profesyonel bir yönetim kurulları olmaktadır. Alınan kararlar da sorumluluğuyla birlikte bu yönetim kurullarına ait olmaktadır. Ülkemizdeki modelde yönetim kurulunun başkanının mahallin en büyük mülki amiri konumundaki vali olması, kalkınma kurulunda temsil edilecek kurumların valinin görüşüne istinaden Bakanlar Kurulu'nca tespit etmesi ve yönetim kurulunda vali, belediye başkanı ve il genel meclisi gibi kamu yönetiminden gelen temsilci sayısının yarıya yakın olması gibi unsurlar ülkemizdeki ajans modelinde kamunun etkisinin ve rolünün fazla olduğu ve modelin merkezîyetçi bir yapıda olduğu eleştirilerine dayanak olabilecektir. Ayrıca, İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları Kalkınma Kurulu üyelerine yapılan anket çalışmasında da ağırlıklı olarak katılımcıların ajansları idare merkezli bir model olarak değerlendirdiği görülmüştür. Bu yönden bakıldığında, merkezi yönetimin ağırlığını hissettirdiği ajans yapılanmasının aslında gücünü yerel aktörlerden alması beklenirken, bu durumun yereldeki müzakereci ortamları engelleyici mi olacağı sorgulanmaktadır. Bir değerlendirme de ajansların kamu kaynaklarını kullanması sebebiyle kamu adına bir denetim mekanizması olması ve siyasi açıdan kaynaklanan endişelerin önüne geçmek için en azından yönetim kurullarının başında Vali'nin bulunması gerektiğine ilişkindir. Ancak ülkemizde valinin bu ağırlıklı yapısı nedeniyle alınacak kararlarda siyasi iktidarın yerele etkisinin sürekliliği izlenimini vereceği de düşünülmektedir. Bu durumda, ajanslar, kendilerinden beklenen görevleri yerine getirmede tam anlamıyla bir serbestîye sahip olamayabilecektir.

Ajansların idare merkezli olması yönündeki iddialarda temel dayanak noktalarından biri, kalkınma ajanslarının gelir kaynaklarına bakıldığında kamu kaynaklarının büyük bir oranı oluşturmasıdır. Ancak ajansların iç denetiminin istihdam edilecek iç denetçiler, dış denetiminin de bağımsız dış denetim kuruluşlarınca gerçekleştirecek olması ve bunun yanında ajansların 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu hükümlerine tabi olmaması, önemli ölçüde kamu kaynaklarını kullanan bir kurumun faaliyetleri ve giderleri açısından zayıf bir noktadır. Bu eksiliğin yanında 03/08/2009 tarih ve 27308 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kalkınma Ajansları Denetim Yönetmeliği de iç ve dış denetim konularında tatmin edici ölçütler getirmemiştir. Özellikle iç denetçiler konusunda denetçilerin taşınması gereken nitelikler ve uyması gereken kurallar net biçimde ortaya konmamıştır. Bununla birlikte dış denetimde de denetimin niteliğiyle ilgili çok fazla ayrıntı verilmemiştir. Bahsedilen durum, kullanılan kamu kaynaklarının

denetimi açısından ajanslar üzerindeki dış denetimin Sayıştay tarafından gerçekleştirilmesi gereğini akıllara getirmektedir. 5449 sayılı kanunun 25. maddesinin gerekçesinde Sayıştay'ın denetim hakkının saklı olduğu belirtilmektedir. Ancak Sayıştay'ın mali denetim konusunda uzman olduğu ve personelinin bu yönde denetimlere elverişli olmadığı da karşı sav olarak sunulmaktadır. Ancak IX. Kalkınma Planı'nda öneri olarak getirilen Yüksek Denetleme Kurulu ve Sayıştay'ın birleştirilmesi teklifi hayata geçerse bu tereddütler de ortadan kalkacaktır. Bu sebeple denetim konusu üzerindeki mevcut belirsizliklerin giderilmesi gerekmektedir.

5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'a göre, Türkiye'de kalkınma ajansları hem bölgelerin rekabet gücünü arttıracak hem de bölgeçi ve bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesine çalışacaktır. Dolayısıyla mevzuatlarda rekabet gücünün artırılması ve bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi birlikte yer aldığı görülmektedir. Türkiye için ülke içindeki ve dışındaki yatırımların bölgeye çekilebilmesi noktasında bu iki hedef birbiriyle çelişmektedir. Bu yatırımların bölgeye çekilmesinde bir ülkenin her bölgesinin aynı oranda başarıyı sağlaması mümkün değildir. Keza aynı oranda başarının yakalanması durumunda bile mevcut farklar giderilemeyecektir. Bölgelerarası dengesizliklerin giderilebilmesi için geri kalmış bölgelerin mevcut farklılıkların kapatılabilmesi adına daha fazla yatırımı bölgesine çekmesi gerekmektedir. Ancak küresel anlamda bölgelerarasındaki rekabet ortamında hiçbir bölgenin kendisine yapılabilecek bir yatırımın sosyal hedefler dikkate alınarak başka bir bölgeye aktarılmasına rıza göstermesi beklenmemelidir. Dolayısıyla bölgesel kalkınma ajanslarından Türkiye için bölgelerarasındaki dengesizliklerin giderilmesinden ziyade bölgeçi dengesizliklerin giderilmesini beklemek daha mantıklı görülmektedir. Bölgeçi dengesizliklerin tek tek giderilmesinin genel olarak bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesini sağlaması da bu noktada ihtimal dâhilindedir.

Türkiye planlı kalkınma çalışmalarına önem verse de, bölgesel planlama faaliyetlerini tam anlamıyla başarılı bir şekilde yerine getirebilmiş bir ülke değildir. Kalkınma ajanslarının ülke genelinde kurulmasıyla birlikte toplam 26 ajansın faaliyet göstermektedir. Bu durumda her bölge için bölgesel planlar hazırlanacaktır. Bu esasında Türkiye için bölgesel planlar konusunda yeni bir durumdur. Çünkü bölgesel planlar genellikle geri kalmış bölgelerle özdeşleştirilmiş ve bu bölgeler için hazırlanmıştır. Gelişmiş bölgelerse bölgesel planlama konusunda nispeten ihmal

edilmiştir. Ancak, ülkemizin gelişmiş bölgeleri, plansız gelişmeleri nedeniyle bölge içi gelişmişlik farklarının ortaya çıktığı ve göç, işsizlik, kent güvenliği gibi birçok sorunu barındıran durumdadır. Bu sebeple de ülkemizdeki gelişmiş bölgeler potansiyellerini yeterince yansıtamamaktadır. Ajanslarla oluşan yeni yapıda hem gelişmiş hem de geri kalmış bölgeler için ayrı ayrı bölgesel planlar hazırlanmasına olanak tanınmış olmaktadır. Bu durum her bölgenin potansiyelinin ve ona uygun kalkınma stratejisinin belirlenmesi için bir fırsat niteliğindedir. Ajansların planlar konusundaki rolü kadar belki de en önemli fonksiyonu bölgenin potansiyelinin tespit edilmesidir. Elbette bölgesel planların oluşması ve uygulanması aşamalarında bölgelerin potansiyeli birinci derecede etki eden unsur olacaktır. DPT tarafından yapılan çalışmalarda İzmir ve Çukurova bölgeleri açısından gıda ve tekstil sektörleri öne çıkan sektörler olarak değerlendirilmiştir. DPT tarafından yapılan bu çalışmalarda öne çıkan sektörlerin yüksek teknoloji gerektirmeyen sektörler oldukları görülmektedir. Buna karşılık anket katılımcıları, bilgi yoğun ve bilgiye dayalı yüksek teknolojili üretim konusunda önemli bir istekliliği ortaya koymuşlardır. Keza bilgi teknolojileri konusunda katılımcılar üniversitelerle işbirliği yapılması noktasının önemini de ortaya koymuşlardır. Bu noktadaki istekliliğe karşın İzmir ve Çukurova'da yatırım ve altyapı noktasındaki eksiklikler mevcuttur. Katılımcıların öne çıkma konusunda en çok tercih ettikleri sektörler tarım ve turizmdir. Her iki bölge de tarım konusunda Türkiye açısından ciddi anlamda potansiyele sahiptir. Bu konudaki farkındalık son derece önemlidir. Ancak turizm sektörünün ön plana çıkarılması mevcut potansiyellerin daha etkin değerlendirilebilmesi açısından bir uyarı niteliğindedir.

Ülkemizde merkezden hazırlanan planların yerelde uygulanması üzerine kurulan bölgesel planlama sistemi hedeflenen sonuçlara ulaşmanın uzağında kalmıştır. Belki de öteden beri bölge sendromu bu başarısızlığın nedeni olarak güçlü bir gerilim kaynağı özelliğiyle etkili olmuştur. Ancak bu tezde öne çıkan iddia açıkça görüldüğü gibi, kalkınma ajanslarıyla oluşan yeni yapıda bölgesel kalkınma çalışmalarının toplum ve hizmet bütünlüğünde olumlu bir süreç içinde işleyebileceğine ilişkindir. Diğer deyişle bölgesel planlar, bölgede ajansların öncülüğünde ve demokratik katılımcı bir yapıyla şekillenecektir. Bu da esasen hizmet etkinliklerinin temelinde yer alması gereken demokratik gelişimi de güçlendirecek bir aşamadır. Konu idari işlevsellik yönüyle incelendiğinde, bazı sorunlar öne çıkabilecektir. Planların kesinleşme aşamasında onay yetkisi DPT'ye

aittir. Ajanslar daha çok izleyen, destekleyen ve değerlendiren kurum konumundadır. Bu da ajansların temel unsurlarından olan bölgesel kalkınma stratejisi hazırlamadan yoksun bir ajans yapısını ortaya çıkarmaktadır. Bir ajansın bölgenin potansiyelini tespit etmesi ve buna uygun stratejileri belirlemesi en temel misyonudur. Dolayısıyla bu yetkinin kalkınma ajanslarına devredilmesi ajansların işleyiş mantığı açısından daha uygun olacaktır. Kalkınma ajanslarının katkısıyla hazırlanacak bölgesel plana da öncelikle ajans personeli, kalkınma kurulu ve oluşturulacak çalışma grupları katkı vermelidir. Zaten hazırlanacak bölgesel plan, planlar hiyerarşisi içerisinde ulusal planın altında olduğundan ulusal planla uyumlu olması zorunludur. Ajansların planlamayla ilgili durumundaki bir diğer unsur da yerel yönetimler tarafından hazırlanacak stratejik planlardır. Stratejik planlar, planlar hiyerarşisinde ulusal ve bölgesel planların altında yer aldığından bunlarla uyumlu olmak durumundadır. Bu noktada ajanslara da yerel yönetimlerin stratejik planlarının hazırlanmasında teknik destek sağlama görevi verilmiştir. Esasında ajansların bu noktadaki işlevi planlar arasındaki uyum ve bütünlük açısından oldukça önemlidir.

Kalkınma ajansları, yönetimsel ve katılımcı bir mekanizma olarak tarif edilmektedir. Ancak ülkemizdeki modele bakıldığında katılımcı pratiklerin uygulanmasına yönelik sorunlar dikkati çekmektedir. Ajansın organlarından kalkınma kurulu yerel ortakların bir araya gelip görüş bildirdiği bir yapılanmaya dayandığından sahip olduğu bu fonksiyonuyla bir fırsat olabilecektir. Kalkınma kurulu benzeri bir yapılanmaya dünyadaki ajans uygulamalarında pek rastlanmaması Türkiye'deki modeli özgün hale getirmektedir. Kalkınma kurulu bir meclis gibi hareket etmekte ancak aldığı kararların bağlayıcılığı bulunmamakta ve sadece tavsiye niteliği taşımaktadır. Özetle, kalkınma kurulu ve yönetim kurulunun birlikte hareket etmesi, kalkınma kurulunda görüşülmeyen bir konunun yönetim kurulunda görüşülmemesinin sağlanması gibi düzenlemelerle mevcut yapıya yönelik endişeleri giderebilecek bir özellik yaratmaktadır. Bunlar için de kalkınma kurulunda üyeler dışındaki katılımcılara görüş belirtme hakkı verilmesinin yanında alınan kararların yönetim kurulu kararlarına etki edecek nitelik kazanması da beklenmektedir. Çünkü ajansların müzakereci bir model olarak ortaya çıkabilmesi açısından bölgeyle ilgili öne çıkan her türlü olgunun ajans çatısında katılımcı bir anlayışla tartışılabilmesi gerekmektedir.

Katılım konusunda bir diğere durum da gelişmekte olan bölgelerde katılımcı pratiklerin nasıl sağlanacağıdır. Ülkemiz açısından bakıldığında sivil toplum ve katılım kültürü gelişmiş sayılamaz. En azından ülkemizin her yerinde aynı düzeyde değildir. Ajanslardan geri kalmış bölgelerde katılım dinamiklerini harekete geçirmesi beklenebilecektir. Aynı zamanda çalışmamız kapsamında İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları Kalkınma Kurulu üyelerine yapılan anket çalışmasında ajansların bu tür yerlerde bir katılım modeli olabileceğine dair görüşleri de mevcuttur. Bu noktada ajansların işbirliğini sağlama işlevi ön plana çıkacaktır. Ancak bir araya gelebilme, birlikte çalışma, işbirliği ve katılım kültürünün gelişmesini sağlamada ajansların kendisinden beklenen durumu ne derece gerçekleştirebileceğini uygulamanın netlik kazanmasıyla birlikte ortaya çıkacaktır. Aynı anket çalışmasında da katılımcıların işbirliği bahsinin geçtiği her soruda verdiği yüksek oranlı destekler bu noktada bir fırsat olarak görülmektedir.

Kalkınma ajanslarından katılım noktasındaki beklentilerden bir diğeri de katılımın süreklilik arz etmesini sağlamasıdır. Bu noktada dünyadaki uygulamalardan en dikkat çeken çalışma gruplarıdır. Çalışma grupları belli bir sorun etrafında çalışacak uzman ve diğere tüm katılımcılara açık ve müzakereci bir yapıda olmalıdır. Türkiye'de de çalışma grupları uygulaması katılım açısından ajansları güçlendirecek bir uygulama olacaktır. Böylelikle bölgedeki uzman kişiler belirli konu başlıkları altında çalışmalarını gerçekleştirecek ve deneyimlerini aktarma olanağı bulacaklardır. Ajansların katılımcı pratikleri harekete geçirebilmesi ve katılımın süreklilik arz edebilmesi açısından bölgedeki aktörlerin işbirliğine açık olması gerekmektedir. Çalışmamız kapsamında yapılan anketin katılımcılarının kalkınma kurulu üyesi olması ve işbirliğiyle ilgili her soruda yüksek oranda isteklilik göstermeleri bu noktada bir fırsat olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye açısından ajanslarla ilgili önemli bir diğere sorun da ajansların görev ve yetkilerinin başka kurum ve kuruluşların görev ve yetkileriyle çakışmasıdır. GAP İdaresi ve ajansların eşgüdümü sağlamak başta olmak üzere benzer amaçlara sahip olduğu ve bu durumun da yine sağlanması hedeflenen eşgüdüme zarar vereceği açıklanmaktadır Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı da tanıtım konusunda eşgüdüm görevine sahiptir. Bununla birlikte ajanslar, kamu-sivil ve özel aktörlerin bir arada olduğu yapılardır. Ajanslar da bu bakımdan da, kurumlararası işbirliğini sağlama ve bir arada çalışma kültürünü geliştirme amacıyla çalışacaklardır. Dolayısıyla ajansları mevcut kurumların görev ve yetki alanlarında ilave bir kurum

olarak değil daha çok bu görev ve yetkilerin daha etkin yerine getirilmesi için mali ve teknik destek sağlayan kurumlar olarak algılanması gerekmektedir. Çünkü ajanslar bizzat uygulayıcı bir yapıda olmayacaktır. Ajanslar daha çok uygulamayı koordine eden ve izleyen bir yapıda olacaktır. Bunun için bölgedeki kamu, sivil, özel tüm aktörlerin katılımını sağlayan yönetimsel bir model olması beklenen ajansların bu noktada idari açıdan ayrı bir kademe ya da hizmetlerin yerine getirilmesinde bir engel olarak düşünmemek gerekir.

Son sözde, kalkınma ajanslarının yerel dinamiklere ve toplumsal sermayeye dayanarak faaliyetlerini yürütmesi öngörülmüştür. Ajanslar, faaliyetlerini yürütürken belediyeler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları gibi özerk statüde olan kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde olurlar. Ajansların da en azından kuruluş felsefesi ve çok aktörlü yapısı nedeniyle kendi çalışma usul ve esaslarını belirlemede hareket serbestisine sahip olması beklenmektedir. Ayrıca ülkemizde ajanslar, “bölge” sözcüğüne duyulan çekingenlik nedeniyle neredeyse işlevlerini yerine getirememeleri durumuyla karşı karşıyadır. Çünkü ülkemizde özellikle baskı gruplarının “ajansların kurulmasına” karşı verdiği mücadele ajansların içeriğinin önüne geçmiştir. Oysaki başta denetim, tüzel kişilik, ajansların kamu yönetimi teşkilat şemasındaki yeri gibi ajansların işleyişiyle ilgili birçok açık nokta gözden kaçırılmaktadır. Ajansların işleyişinde sorun oluşturacak, çalışmamız içerisinde de değinilen aksaklıkların ve ajans modeli içerisinde sorgulanarak sürdürülebilir kentler için eylem planları geliştirmek daha fazla önem taşımaktadır. Bu önemseme bütün gelişmiş dünya ülkelerinin durduğu ortak noktadır. Nitekim çalışma kapsamında İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları Kalkınma Kurulu üyelerine yapılan anket çalışması sonucunda kamuoyunun beklentisinin de ajansların demokratik katılım ve hizmet etkinliği sağlama yönünde olduğu görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Acı, Esra Yüksel, **Kalkınma Sürecinin Yeni Aktörleri Sivil Toplum Kuruluşları**, Günizi Yayıncılık, İstanbul 2005.
- Adam, Jorgen, "Structure and Strategy for Regional Learning and Innovation-Challenges for Regional Learning", **European Planning Studies**, Carfax Publishing, Vol.11, No.4, Norway 2003.
- Akder, Halis, "Conference Evaluation: Regional Development and Rural Poverty", **State Reform Regional Development and Rural Poverty**, TESEV Yayınları 22, İstanbul 2000.
- Al, Hamza, **Bilgi Toplumu ve Kamu Yönetiminde Paradigma Değişimi**, Bilimadamı Yayınları, Ankara 2002.
- Amin, Ash, "An Institutional Perspective on Regional Economic Development", **International Journal of Urban and Regional Research**, Volume 23, Issue 2.
- Arslan, Kahraman, "Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç : Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl : 4 Sayı : 7 Bahar 2005/1.
- Ataay, Faruk, "Bölge Kalkınma Ajansları ve Kalkınma", **Kamu Yönetimi Reformu, Çevre ve Bölge Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı Sempozyumu**, Türkiye Çevre Mühendisleri Odası-Yerel Yönetim Araştırma ve Yardım Derneği, 4 Mart 2005, Ankara.
- Avaner, Tekin, "Bölge Kalkınma Ajansları ve İstatistiki Bölge Birimi", **Kamu Yönetimi Reformu, Çevre ve Bölge Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı Sempozyumu**, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası-Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği.
- Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Yönlendirme Komitesi (CDLR), **Hizmette Yerellik (Subsidiyarite) İlkesinin Tanımı ve Sınırları**, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, Ankara 1995.
- Bailey, David- de Propis, Lisa, "The 1998 Reform of the European Structural Funds: Entitlement or Empowerment?", **Journal of European Public Policy**, 9:3, Routledge, 2002.
- Begg, Iain, "Cities and Competitiveness", **Urban Studies**, Volume: 36, Numbers: 5/6, 1999.

- Berber Metin- Çelepçi, Ebru, “Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, **Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Sempozyumu- 13-14 Ekim 2005**, www.metinberber.ktu.edu.tr/linler/kajans.pdf.
- Bilen, Gülhan, “Türkiye’de Yeni Bölgesel Politikaların Oluşumu”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, 7-8 Eylül 2006, TEPAV-ODTÜ, Ankara 2006.
- Blackwell, Angela Glower, “Building Policy From the Ground Up: Regionalism, Equitable Development and Developing New Leaders”, **National Civic Review**, Spring 2005.
- Bromley Ray- Daniels, Tom, “Metropolitan Regional Planning in the United States”, **Planning Practice&Research**, Carfax Publishing, Vol.16, No: ¾, , USA 2001.
- Bulut, Yakup, “Türkiye’de Bölge Yönetimi Arayışları”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt:35 Sayı: 4, Ankara, 2004.
- Buunk, Willem–Hetsen, Hans-Jansen, Anton J., “From Sectoral To Regional Policies : A First Step Towards Spatial Planning in The European Union?”, **European Planning Studies**, Vol.7, No.1, Carfax Publishing.
- Can, Ergüder, **Avrupa Birliği Bölgesel Politikaları ve Yapısal Fonlar Uyum Sürecinde Türkiye İçin Bir Değerlendirme**, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2004.
- Can, Ergüder-Özer, Sedef, “Bölgesel Kalkınmanın Yeni Aktörleri”, **Her Yönüyle Dernekler**, Sayı: 4, Yıl:2008.
- Canatan, Bilal **Yerellik İlkesi (Subsidiyarite)**, Galeri Kültür Yayınevi, Ankara 2001.
- Cansevdi, Hürrem (edit), **Avrupa Birliği’nin Bölgesel Politikası ve Türkiye’nin Uyumunu**, İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, 2001.
- Christiaans, Thomas “Regional Competition For the Location of New Facilities”, **The Annals of Regional Science**, Springer-Verlag, 36, 2002.
- Cleary, Jim, “The Entrepreneurial University and the Learning Economy in a Regional Context”, <http://www.aair.org.au/jir/2002Papers/Cleary.pdf>, s: 1-2.
- Committee of the Regions of the European Union, **A Europe of Regions and Cities Strategies and Prospects for EU Enlargement**, Office for Official Publications of the European Communities, CdR-Studies E-1/2000,Belgium, 2000.

- Cooper, Ian, "The Watchdogs of Subsidiarity: National Parliaments and the Logic of Arguing in the EU", **JCMS**, Blackwell Publishing, Vol: 44, No:2, Oxford, UK, 2006.
- Cox, Kevin R, "Globalization and the Politics of Local and Regional Development : the Question of Covergence", **Transactions of the Institute of British Geographers**, Volume : 29 Issue : 2, UK 2004.
- Çatalbaş, Ayşe, "AB Bölgesel Politika Yaklaşımları ve Türkiye Uygulamaları", **Sanayicinin Sesi Dergisi**, Mayıs-Haziran 2004 Sayı: 14.
- Çetin, Murat "Bölgesel Kalkınma ve Girişimci Üniversiteler", **Ege Akademik Bakış**, 7 (1), İzmir 2007.
- Çetin, Murat, "Bölgesel Kalkınmaya Farklı Bir Bakış : Çevre /Yenilikçi Çevre Yaklaşımı", **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Yıl : 2004 Cilt : 18 Sayı : 3-4.
- Çetin, Murat, "Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımı ve Uluslararası Organizasyonlar", **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Yıl: 2007, Cilt:14, Sayı:1, Manisa 2007.
- Çoker, Ziya, "Bölge Kuruluşları ve Bölge Valiliği Tartışmaları", **Türk İdare Dergisi**, İçişleri Bakanlığı, Yıl:74, Sayı:436, Ankara, Eylül 2002.
- Çukurova Kalkınma Ajansı-DPT, **İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı 2008 Yılı Proje Teklif Çağrısı Başvuru Rehberi**, Ankara 2009.
- Çukurova Kalkınma Ajansı-DPT, **Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı 2008 Yılı Proje Teklif Çağrısı Başvuru Rehberi**, Ankara, 2009.
- Çukurova Kalkınma Ajansı-DPT, **Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri Mali Destek Programı 2008 Yılı Proje Teklif Çağrısı Başvuru Rehberi**, Ankara, 2009.
- Çukurova Kalkınma Ajansı-DPT, **Sosyal Kalkınma Mali Destek Programı 2008 Yılı Proje Teklif Çağrısı Başvuru Rehberi**, Ankara 2009.
- Dall'Olio, Roberta, "Regional Development and Governance in Emilia-Romagna: the ERVET Experience", **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, 7-8 Eylül 2006, TEPAV-ODTÜ, Ankara 2006.
- David Bailey-Lisa de Propriis, "EU Structural Funds, Regional Capabilities and Enlargement: Towards Multi-Level Governance", **European Integration**, Carfax Publishing, Vol.24, No:4, UK 2002.

- Deas, Iain - Ward, Kevin G., "From the 'New Localism' to the 'New Regionalism'? The Implications of Regional Development Agencies for City-Regional Relations", **Political Geography**, Pergamon, 19, 2000.
- Demirci, Aytül Güneşer, "Farklı Ülkelerde Bölge Kalkınma Ajansları", **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, Derleyen: Menaf Turan, Paragraf Yayınevi, Ankara, 2005.
- Devlet Planlama Teşkilatı, **Devlet Planlama Teşkilatı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT Yayın No: 2502, Ankara, 2000.
- Dinler, Zeynel, **Bölgesel İktisat**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2001.
- DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, **İllerde Öne Çıkan Sanayi Sektörleri**, Ankara 2006.
- DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu İl Gelişme Stratejileri ve Politikaları Alt Komisyonu Raporu**, DPT, Ankara 2006.
- DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Politikaları ve AB'ye Ekonomik Sosyal Uyum Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT, Ankara, 2006.
- DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Bölgesel Gelişmede Temel Araçlar ve Koordinasyon Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT, Ankara 2006.
- DPT, **Kalkınma Ajansları**, Ankara, 2007.
- DPT, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT, Ankara 2000.
- DPT, **Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları**, Ankara 2005.
- Dura, Yahya Can, "Dünya Uygulamaları Bağlamında "Kalkınma Ajansları"nın Yapısal Analizi", **Türk İdare Dergisi**, Yıl:2007, Sayı: 455.
- Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Entegrasyonlar ve Türkiye İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu, **Küreselleşme, Bölgesel Entegrasyonlar ve Türkiye Değerlendirme Raporu**, T.C DPT Müsteşarlığı Yayın No: DPT : 2374-ÖİK:439, Ankara, 1995.
- Elcock, Howard, "Regionalism and Regionalisation in Britain and North America", **British Journal of Politics and International Relations**, Vol. 5 No.1, UK 2003.
- Elmas, Gülen **Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Dengesizlikler AB ve Türkiye**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2001.

- Elmas, Gülen, **AB ve Türkiye’de Bölgesel Politikalar**, Derleyen: Aylan Arı, Derin Yayınları: 80, İstanbul, 2006.
- Elvan, Lütfi, “Türkiye’de Bölgelerarası İktisadi Gelişmişlik Farklarının GSYİH (İller Endeksi) Esas Alınarak Karşılaştırılması”, <http://ekutup.dpt.gov.tr/planlama/42nciyil/elvanl.pdf>.
- Eraydın, Ayda, “Bölgesel Kalkınma Kavram, Kuram ve Politikalarında Yaşanan Değişimler”, **Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu KEAS 2003 Cilt I**, Ankara, 2004.
- Ercan, Fuat, “Bölgesel Kalkınmada Değişim : Devlet Merkezli Bölgesel Kalkınmadan Piyasa Merkezli Bölgesel Birikime”, **Bölgesel Kalkınma Politikalar ve Yeni Dinamikler**, Derleyen : F. Aylan Arı, Derin Yayınları.
- Ergüder Can-Sibel Ersin “Kalkınma Ajanslarına Genel Bir Bakış”, **Türk İdare Dergisi**, Yıl 79, Sayı:456, Eylül 2007.
- Erkan, Hüsnü, “Toplumsal Sorunlara Entegre Sistemler Yaklaşımı (TOPSES) Bağlamında Sürdürülebilir Yenilikçi Bölgesel ve Kentsel Gelişme”, **Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu KEAS 2003 Cilt I**, Ankara, 2004
- Erkan, Hüsnü, **Bilgi Uygarlığı İçin Yeniden Yapılanma**, İmge Kitabevi, Ankara 2000.
- Erkan, Hüsnü, **Sosyo-Ekonomik Bölgesel Gelişme Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım**, Kavram Matbaası, İzmir, 1987.
- Ertürk, Hasan - Sam, Neslihan, Kent Ekonomisi, Ekin Yayınevi, Bursa 2009.
- Eryılmaz, Bilal, **Kamu Yönetimi**, Erkam Matbaacılık, İstanbul 1999, s. 79-80.
- EU Second Conference on Subsidiarity, <http://www.communities.gov.uk/index.asp?id=1161911>.
- European Commision, **A Study on the Factors of Regional Competitiveness A Draft Final Report for The European Commision Directorate-General Regional Policy**, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/3cr/competitiveness.pdf.
- European Communities, **Regional and Local Government in the European Union Responisibilites and Resources**, CdR Studies E-1, Belgium 2001.
- Fingleton, Bernard, **European Regional Growth**, Springer, Germany, 2003.
- Flynn, Brendan, “Reformed Subsidiarity in the Constitution for Europe”, **Working Paper 2005/W/07 European Institution of Public**

- Administration**, Netherlands 2005, s. 8 ve Akos G. Toth, "Is Susidiarity Justiciable", **European Law Review**, Vol: 19, No:3, 1994.
- Gardiner, Ben – Martin, Ron – Tyler, Peter, "Competitiveness, Productivity and Economic Growth Across the European Regions", **Regional Studies Association's Regional Productivity Forum Seminar**, London 2004.
 - Gardiner, Ben, "**Regional Competitiveness Indicators for Europe-Audit, Database CONstruction and Analysis**", Regional Studies Association International Conference, 12-15 April 2003, Pisa, s. 5-6 ve Ronald L. Martin, A Study on the Factors of Regional Competitiveness A Draft Final Report for the European Commission Directorate-General Regional Policy, UK 2003.
 - Geray, Cevat "Bölgesel Gelişme İçin Planlama ve Örgütlenme", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt : 52 Sayı:1-4, Ankara, 1997.
 - Göktürk, Atilla, "Bölgesel Dengesizliğe Küreselleşme-Yerelleşme Penceresinden Bir Bakış", Derleyen: Aylan Arı, Derin Yayınları:80, İstanbul, 2006.
 - Göymen, Korel, "Türkiye'de Bölge Politikalarının Evrimi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları", **Yerel Kalkınma İçin Ortaklıklar**, İstanbul Politikalar Merkezi, İstanbul 2004.
 - Hadjimichalis, Costis-Hudson, Ray, "Networks, Regional Development and Democratic Control", **International Journal of Urban and Regional Research**, Vol: 30.4, December 2006.
 - Halgh, Paul Gren- Shaw, Keit, "Regional Development Agencies and Physical Regeneration in England: Can RDA's Deliver the Urban Renaissance?", **Planning, Practice&Research**, Vol.18, No.2-3, May-August, UK 2003.
 - Harding, Richard, "Regional Development Agency Experiences in England and Romania", **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, 7-8 Eylül 2006, TEPAV-ODTÜ, Ankara 2006.
 - Hasanoğlu, Mürteza – Aliyev, Ziya, "Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları", **Sayıştay Dergisi**, Sayı: 60, Ankara 2006.
 - Haşar, Emin Çetin, "Yerel Kalkınma kuruluşları (YKK'ler) ve Bölgesel kalkınma ajansları (BKS'lar)", **II. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim "Çok Düzlemli Yönetişim" Sempozyumu**, TEPAV-Ege Üniversitesi, İzmir, 25-25 Ekim 2007.

- Haughton Graham- Counsell, Dave, “Regions and Sustainable Development : Regional Planning Matters”, **The Geographical Journal**, Vol.170, No.2, U.K June 2004.
- Haughton, Graham-Counsell, Dave, **Regions, Spatial Strategies and Sustainable Development**, Routledge, UK 2004.
- Hughes, James T., “The Role of Development Agencies in Regional Policy :An Academic and Practitioner Approach”, **Urban Studies**, Vol.35, No.4, 1998.
- Ildırar Mustafa - Ağdemir, Birgül “Bölgesel Kalkınmada Yeni Yönelimler ve Politika Uygulamaları”, **I. Doğu Anadolu Sempozyumu**, Elazığ 23-25 Mayıs 2005.
- Ildırar, Mustafa, **Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2004.
- Institute of Local Government Studies, **Regional and Local Government in the European Union Responsibilities and Resoruces**, Office for Official Publications of the European Communities, CdR-Studies E-1/2001, Belgium 2001.
- İşbir, Eyüp G., **Şehirleşme ve Meseleleri**, Gazi Büro Yayınları, Ankara, 1991.
- İzmir Kalkınma Ajansı, **Avrupa’da Kalkınma Ajansları**, Tükemat AŞ, İzmir 2008.
- İzmir Kalkınma Ajansı-DPT, **Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler Mali Destek Programı 2008 Yılı Proje Teklif Çağrısı Başvuru Rehberi**, Ankara 2009.
- İzmir Kalkınma Ajansı-DPT, **Sosyal Kalkınma Mali Destek Programı 2008 Yılı Proje Teklif Çağrısı Başvuru Rehberi**, Ankara, 2009.
- Jessop, Bob, “The Changing Governance of Welfare: Recent Trends in its Primary Functions, Scale, and Modes of Coordination”, **Social Policy&Administration**, Vol.33, No.4, Blackwell Publishers, December 1999.
- Jessop, Bob, “The Rise of Governance and the Risks of Failure: the Case of Economic Development”, **UNESCO**, Blackwell Publishers, UK, 1998.
- Kansu, Günal, **Planlı Yıllar**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2004.

- Karaca, Orhan, "Bölgesel Eşitsizlik", **Capital Aylık İş ve Ekonomi Dergisi**, Yıl : 12, Sayı : 2004/3, Mart 2004.
- Karaman, Zerrin Toprak, "Globalleşmede Çevre Faktörü ve Çevre Korumacı İdeolojiye Politik Bir Yaklaşım", **Yeni Türkiye Çevre Özel Sayısı**, Yıl : 1 Sayı: 5, Ankara 1995.
- Karasu, Koray, "İngiltere'de Bölge Kalkınma Ajansları", **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, Derleyen: Menaf Turan, Paragraf Yayınevi, Ankara, 2005.
- Kayasü, Serap - Yaşar, Suna S., "Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Kalkınma Politikaları: Yasal ve Kurumsal Dönüşümler", **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, 7-8 Eylül 2006, TEPAV-ODTÜ, Ankara 2006.
- Keating, Michael, "Rethinking the Region Culture, Institutions and Economic Development in Catalonia and Galicia", **European Urban and Regional Studies** Vol: 8(3), 2001.
- Keleş Ruşen - Erbay, Yusuf, "Avrupa Konseyi'nin Bölge Olgusuna Bakışı", **Çağdaş Yerel Yönetimler**, 8 (4), Ankara 1999.
- Keleş, İhsan – Metin, Hatice - Sancak, Hatice Özkan, **Çevre, Kalkınma ve Etik**, Birlik Matbaacılık, Ankara 2005.
- Keleş, Ruşen **Kentbilim Terimleri Sözlüğü**, İmge Kitabevi, Ankara 1998.
- Keleş, Ruşen **Kentleşme Politikası**, İmge Kitabevi, 8. Baskı, Ankara, 2004.
- Keleş, Ruşen **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, Cem Yayınevi, Ankara, 2009.
- Keleş, Ruşen, "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Karşısında Türkiye ve Diğer Üye Ülkeler", **Uluslararası Konferans (16-17 Kasım 1995 Antalya) Türk Belediyecilik Derneği (TBD)**, Konrad Adenaur Vakfı (KAV) ve Akdeniz Belediyeler Birliği, Antalya 1995.
- Keleş, Ruşen, "Bölge Gerçeği ve Avrupa", **Planlama**, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, Sayı : 15, Ankara 1997.
- Keleş, Ruşen, "Yerellik İlkesi (Subsidiarity) ve Avrupa Konseyi", **Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi**, Ed. Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün, Birleşik Yayınları, İzmir 2004.
- Kennard, Ann, "The Role of Central and Eastern Europe in the EU's Regional Planning Agenda for the New Millenium", **Journal of European Area Studies**, Carfax Publishing, Vol.8, No. 2, 2000.
- Keune, Maarte, **Regional Institutions and Regional Development**, International Labor Office, SEED Woking Paper, No :16, Geneva 2001.

- Koçberber, Seyit, “Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı 61.
- Koyuncu, Emre, “Kalkınma Ajansları Açısından Ülke Modelleri Karşılaştırması”, Dünya **Kalkınma Ajansları Konferansı**, İzmir 2005.
- Kumral, Neşe- Barbaros, R.Funda-Akgüngör, Sedef-Orhon, Ömer, **İzmir İmalat Sanayinin Üretim Potansiyeli Öğrenmeye Dayalı Bölgesel Kalkınma Stratejisi**, İzmir Ticaret Odası, İzmir 1998.
- Kumral, Neşe, “Bölgesel Gelişme Politikası Aracı Olarak Ekonomik Kalkınma Ajansları Ve Girişimciliğin Teşvikleri”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İzmir 1993.
- Kumral, Neşe, “**Bölgesel Rekabet Gücünü Artırmaya Yönelik Politikalar**”, Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, 7-8 Eylül 2006, TEPAV-ODTÜ, Ankara 2006.
- Leibovitz, Joseph, “Interrogating ‘Enterprise Europe’: Issues of Coordination, Governance and Spatial Development in European Unions’s Emerging Enterprise Policy”, **International Journal of Urban and Regional Research**, Volume: 27.3, September 2003.
- Loewndhl-Ertugral, Ebru, “Europeanisation of Regional Policy and Regional Governance : The Case of Turkey”, **European Political Economy Review**, Vol.3, No.1, UK 2005.
- Mac Kinnon, Danny - Phelps, N.A., “Regional Governance and Foreign Direct Investment: the Dynamics of Institutional Change in Wales and North East England”, **Geoforum** 32, 2001.
- Maç, Nazlı, “Bölgesel kalkınma ajansları ve Türkiye”, **Konya Ticaret Odası Etüd-Araştırma Servisi Araştırma Raporu**, Sayı: 2006-117/76, Konya, 2006.
- Marin, Mehmet C., “Ekolojik-Ekonomik Bir Perspektiften Sürdürülebilir Kalkınma Çabaları”, **Kalkınma ve Küreselleşme**, Yayına Hazırlayanlar: Saniye Dedeoğlu-Turan Subaşat, Bağlam Yayınları, Ankara 2004.
- Marshall, Tim, “English Regional Planning: Recent Progress and Current Government Proposals”, **Planning Practice&Research**, Carfax Publishing, Vol.18, No.1, p.81-93, UK 2003.
- McMaster, Irene, “Czech Regional Development Agencies in a Shifting Institutional Landscape”, **Europe-Asia Studies**, Vol. 58, No.3, May 2006.

- Mengi, Ayşegül- Algan, Nesrin, **Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme AB ve Türkiye Örneği**, Siyasal Kitabevi, Ankara 2003.
- Mengi, Ayşegül, **Avrupa Birliği'nde Bölgeler Karşısında Yerel Yönetimler**, İmaj Yayınları, Ankara 1998.
- Morgan, Kevin, "The English Question, Regional Perspectives on a Fractured Nation", **Regional Studies**, 36, No:7, October 2002.
- Moss Timothy - Fichter, Heidi, "Promoting Sustainable Development in EU Structural Fund Programmes", **Innovation**, Carfax Publishing, Vol.17 No.1, UK 2004.
- Nalbant, Atilla, **Üniter Devlet-Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997.
- Norris, Donald F., "Prospects For Regional Governance Under the New Regionalism: Economic Imperatives Versus Political Impediments", **Journal of Urban Affairs**, Volume: 23, Number: 5.
- North, Peter- Valler, David- Wood, Andrew, "Talking Business: An Actor-Centred Analysis of Business Agendas for Local Development", **International Journal of Urban and Regional Research**, Volume: 25.4, December 2001.
- Oralalp, Füsun, "AB Bölgesel Kalkınma Politikaları", **GAP Review**, Ankara 2001.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), **Redefining Territories The Functional Regions**, France 2002..
- Öner Şerif - Yıldırım, Uğur "1963'den 2002'ye : Kalkınma Planlarında Türk Yerel Yönetimlerinin Dönüşümü", **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt : 21 Sayı : 2, Bursa, 2002.
- Öner, Şerif, "Globalleşme Sürecinde Yerellik: Demokratik ve Katılımcı Yerel Yönetimin Kurumsallaştırılması", **Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Yerel Yönetimler**, Siyaset Sosyoloji Dizisi, Editörler: Bekir Parlak-Hüseyin Özgür, Alfa Yayınları, İstanbul 2002.
- Özel, Mehmet, "Avrupa Birliği'nde Bölge, Bölgeselleşme, Bölge Yönetimleri Kavramları Üzerine", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 58 Sayı: 1, Ankara, 2003.

- Özel, Mehmet, “Avrupa Birliği’nde Bölgeselleşme ve Bölge Yönetimleri Sorunu”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt : 59 Sayı : 2, Ankara, 2004.
- Özen, Pınar, **Bölge Kalkınma Ajansları**, TEPAV, Ankara 2005.
- Özer, Ahmet, **Modernleşme ve Güneydoğu**, İmge Kitabevi, Ankara 1998
- Özkıvrak, Özlem - Dileyici, Dilek, "Globalleşme, Bölgeselleşme, Mega Rekabet ve Türkiye", **Dış Ticaret Dergisi**, Yıl:6, sayı:20, Ocak 2001, ss.135-162.
- Özsağır, Arif, “Bölgesel Kalkınma Politikası Aracı Olarak Girişimcilik”, **Mercek Dergisi**, Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası Yayını, İstanbul, Temmuz 2004.
- Özşen, Tayfur, “Bölge Düzeyinde Yönetim Sorunu”, **8. Ulusal Bölge Bilimi/Bölge Planlaması Kongresi Bildiriler**, Bölge Bilimi Türk Milli Komitesi-İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İstanbul 1998.
- Öztürk, Nazım, **Kalkınma Kuramlarına Eleştirel Bir Bakış**, Roma Yayınları, Ankara 2005.
- Pınar, Abuzer-Arıkan, Sibel İnce, “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Bağlamında Devlet Yardımları”, **Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Ankara 2003, Cilt:3 No1 Güz 2003.
- Prendergarst Renee-Stewart, Frances “Piyasa Güçleri ve Küresel Kalkınma”, Editörler : Renee Prendergarst-Frances Stewart, **Piyasa Güçleri ve Küresel Kalkınma**, Çeviren : İdil Eser, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1995.
- Reeves, Teresa, “Regional Development in the EU and Turkey”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, 7-8 Eylül 2006, TEPAV-ODTÜ, Ankara, 2006.
- Rodriguez-Pose, Andrés, **Dynamics of Regional Growth in Europe Social and Political Factors**, Oxford Geographical and Environmental Studies, USA 1998.
- Ruşen Keleş, **Avrupa’nın Bütünleşmesi&Yerel Yönetimler**, Türk Belediyecilik Derneği, Ankara, 1999.
- Salvador, Regina, “Regional Development Agencies in Portugal”, **40th Congress of the European Regional Science Association**, Barcelona 2000.

- Sayın, Deniz, "Hizmette Yerellik ve Bölgecilik", **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, Derleyen: Menaf Turan, Paragraf Yayınevi, Ankara 2005..
- Seyidoğlu, Halil, **Uluslararası İktisat**, Güzem Yayınları, 13. baskı, İstanbul 1999.
- Shutt John- Colwell, Adrian, - Koutsoukos, Strakis, "Structural Funds and Their Impact: Signed and Sealed, But Can We Deliver?", **European Planning Studies**, Carfax Publishing, Vol. 10, No: 1, UK 2002..
- Silva, Carlos Nunes – Syrett, Stephen, "Governing Lisbon: Evolving Forms of City Governance", **International Journal of Urban and Regional Research**, Volume 30.1, March 2006.
- Sites, William, "Progressive Regionalism: A "Deliberative" Movement", **Inclusion and Democracy**, Oxford University Press, USA 2000.
- Smyrl, Marc E., "Does European Community Regional Policy Empower the Regions?", **Governance : An International Journal of Policv and Administration**, Vol : 10, UK 1997.
- Smyth, Paul, Reddel, Tim-Jones, Andrew "Social Inclusion, New Regionalism and Associational Governance: The Queensland Governance", **International Journal of Urban and Regional Research** ,Volume: 28.3, September 2004.
- Sutcliffe, John B., "The 1999 Reform of the Structural Fund Regulations : Multi-level Governance or Renationalization", **Journal of European Public Policy**, 7:2, Taylor&Francis Ltd., UK 2000.
- Şahin, Yeşim Edis, "Küreselleşme ve Bölgeselleşme Sürecinde Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Değişim", **1. Yerel Ekonomiler Kongresi**, Karaman, 2005.
- Şahin, Yeşim Edis, "Sosyal Devlet Modelinden "Good Governance" Modeline Geçiş Sürecinde Kalkınma ve Planlama Anlayışında Gerçekleşen Değişim", "Şehircilikte Reform" **8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 27. Kolokiyumu**, TMMOB Şehir Plancıları Odası ve Mersin Üniversitesi, Mersin 2003.
- Şahin, Yeşim Edis, "Yerelleşme, Bölgeselleşme ve Bölge Yönetimi", **8. Ulusal Bölge Bilimi / Bölge Planlama**, İstanbul, 1998.
- Şenses, Fikret, "Neoliberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat mı, Engel mi?", **Kalkınma ve Küreselleşme**, Yayına Hazırlayanlar : Saniye Dedeoğlu-Turan Subaşat, Bağlam Yayınları, Ankara 2004.

- Taş, H. Cesurhan, “Bölgesel kalkınma ajanslarına Yönelik Eleştiriler ve Son Gelişmeler”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 456, Eylül 2007.
- Taştekin, Abdullah, “**Avrupa Bölgesel (Yönetimler) Özerklik Şartı Taslağı**”, Editörler : Prof. Dr. Zerrin Toprak Karaman, Dr. Hikmet Yavaş, Dr. Mustafa Görün, Birleşik Yayınları, İzmir 2004.
- TC Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ve IULA EMME, **Türkiye’de Yerel Yönetim Sisteminin Geliştirilmesi Yerel Yönetimin Geliştirilmesi Programı Raporlar Dizisi I**, Kent Basımevi, İstanbul 1993, s. 20.
- Tekeli, İlhan - İlkin, Selim **Avrupa Birliği, Türkiye ve Yerellik**, Birmat Matbaacılık, İstanbul 2005.
- TEPAV, “Polonya’da Kalkınma Ajansları”, <http://www.tepav.org.tr>.
- Thirwall, A.P., **Growth and Development with Special Reference to Developing Economies**, Palgrave Macmillan, UK 2003.
- Tokgöz, Erdiç, **Türkiye’nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-2001)**, İmaj Yayınevi, Ankara 2001.
- Toprak, Zerrin, “Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Felsefesinde Yerel Yönetimler”, **Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi**, Ed. Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün, Birleşik Yayınları, İzmir 2004.
- Toprak, Zerrin, “Belediyelerarası Yurtiçi ve Sınırötesi İşbirliği”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 441, Yıl: 75, Ankara 2003.
- Toprak, Zerrin, “Yerel Yönetimler Özerklik Şartının Değerlendirilmesi”, **İller ve Belediyeler Dergisi**, Ocak-Şubat 2003.
- Toprak, Zerrin, “Yerelde Yönetişim Olgusunda Demokratik Kazanımları Teorik ve Pratik Temelli Yaklaşımlar”, **II. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim “Çok Düzlemli Yönetişim” Sempozyumu**, TEPAV-Ege Üniversitesi, İzmir, 25-25 Ekim 2007.
- Toprak, Zerrin, **Çevre Yönetimi ve Politikası**, Anadolu Matbaacılık, İzmir 2003.
- Toprak, Zerrin, **Kent Yönetimi ve Politikası**, Birleşik Matbaacılık, 6. Baskı, İzmir 2008.
- Toprak, Zerrin, Türkiye Müzakereci Demokrasinin Neresinde? Toplumsal Sermaye Göstergeleri”, **I. Uluslararası Müzakereci Demokrasi Sempozyumu**, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul, 15-16 Nisan 2009.
- Toprak, Zerrin, **Yerel Yönetimler**, Birleşik Matbaa, 7. Baskı, İzmir, 2008.

- Treuner, Peter, "Issues in the Preparation of Regional Development Policy Experience from Candidate Countries", **Regional Development and Rural Poverty**, TESEV Yayınları 22, İstanbul 2000.
- Uzay, Nifset, **Bölgesel Gelişmişlik Farklarının Giderilmesi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları**, Seçkin Yayınları, Ankara 2005.
- van der Beek, Gregor - Neal, Larry "The Dilemma of Enlargement for the European Union's Regional Policy", **World Economy**, Vol : 27, USA 2004.
- Vayrynen, Raimo, "Regionalism: Old And New", **International Studies Review**, Vol: 5, 2003.
- Waters Rupert - Smith, Helen Lawton, "Regional Development Agencies and Local Economic Development: Scale and Competitiveness in High-technology Oxfordshire and Cambridgeshire", **European Planning Studies**, Carfax Publishing, Vol: 10 No: 5, 2002
- Whitehead, Mark, "In the Shadow of Hierarchy : Meta-Governance, Policy Reform and Urban Regeneration in the West Midlands", **Area**, Vol : 35 Issue 1, UK 2003.
- Yaşar, Suna S. – Sungur, Hülya Ulusoy- Akıncı, Yunus, İzmir İçin Stratejik ve Yükselen Sektörler, Yayın No: İZKA-R/2009-01, İzmir, 2009.
- Yıldırım, Selahattin, **Yerel Yönetim ve Demokrasi**, TC Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ve IULA EMME, Kent Basımevi, İstanbul 1993.
- Yuill, Douglas, **Regional Development Agencies in Europe An International Comparison of Selected Agencies**, Gower Publishing, England 1982.
- Yücel, Fatih - Ata, Ahmet Yılmaz, "Bölgesel Kalkınma Stratejileri Açısından Fuarçılık: Birinci ve Çukurova Sanayi ve Ticaret Fuarlarının Değerlendirilmesi", **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 15, Sayı: 1, Adana, 2006.
- [http:// www.hazine.gov.tr](http://www.hazine.gov.tr).
- http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nuts/basicnuts_regions_en.html.
- <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp>.
- <http://investinodessa.com/content/view/28/59/>.
- <http://sagem.pau.edu.tr/dersnotlari/SAGEM%20AVRUPA%20B%C4%B0RL%C4%B0%C4%9E%C4%B0%20B%C3%96LGESEL%20POL%C4%B0T%C4%B0KASI%20Yrd.%20Do%C3%A7.%20Dr.%20Yaman%20KO%C3%87AK.ppt>.

- http://wrs.region-stuttgart.de/sixcms/detail.php/264015_
- <http://www.adr5vest.ro/index.php?page=domain&did=49>.
- <http://www.adreunion.com/English/index.asp>.
- http://www.adrmuntenia.ro/upl/pdf/Componenta_CpDR_Sud_Muntenia.pdf.
- http://www.adrnordest.ro/present_institutions_cdr.php, <http://www.nwda.co.uk/who-we-are/the-board.aspx>.
- http://www.adrnordest.ro/present_institutions_cdr.php.
- <http://www.advantagewm.co.uk>.
- <http://www.cor.eu.int/en/presentation/Role.htm>, Erişim : 27/02/2006.
- http://www.dan.hr/_en/index.php?option=content&task=view&id=19&Itemid=34.
- http://www.dpt.gov.tr_
- <http://www.eeda.org.uk>.
- <http://www.emda.org.uk>.
- <http://www.ervet.it/htmleng/organi.asp>.
- <http://www.essonne-developpement.com/en/aee/equipe.php>.
- <http://www.gap.gov.tr/gap.php?sayfa=Turkish/Ggbilgi/gnedir.html>.
- <http://www.gap.gov.tr/Turkish/Dergi/D9152001/bolge.html>.
- http://www.imd.ch/news/upload/Scoreboard_2009.pdf, Erişim:21/05/2009.
- http://www.investitionsbank.de/en/desktopdefault.aspx/tabid-135/_
- http://www.izmir.gov.tr/tr/haberler/haber_detay.aspx?hid=341, Erişim: 23/01/2006
- <http://www.kaliningrad-rda.org/en/about/structure.php>.
- <http://www.lamoro.it/eng/organizzazione.lasso>.
- <http://www.lda.gov.uk>.
- <http://www.lda.gov.uk/server/show/nav.001001003>.
- <http://www.milanomet.it/en/chi-siamo/board.html>.
- <http://www.nwda.co.uk>.
- <http://www.onenortheast.co.uk>.
- <http://www.parisdeveloppement.com/qui-sommes-nous/nos-instances-dirigeantes.html?langue=2>.
- <http://www.rda.gov.uk>.
- <http://www.rra.cz/eng/?a=rra&p=index>, Erişim: 09/10/2007.
- <http://www.sanayi.gov.tr/webedit/gozlem.aspx?sayfano=2988>.

- <http://www.seeda.co.uk>.
- http://www.seeda.co.uk/About_SEEDA/Board_Members/, Erişim: 09/10/2007
- <http://www.southwestrda.org.uk>.
- http://www.urak.org/URAK_EndeksBSYK.htm.
- http://www.urak.org/URAK_EndeksErisilebilirlik.htm.
- http://www.urak.org/URAK_EndeksMBY.htm.
- http://www.urak.org/URAK_EndeksTBUP.htm.
- <http://www.yorkshire-forward.com>.

EKLER

Ek 1: Araştırmada Kullanılan Anket Formu

Sayın ilgili,

Bu anket formu, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Programı kapsamında yürütölen “Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yapılanması ve İşlevselliği: İzmir ve Çukurova Örnekleri” başlıklı tez çalışmasında kullanılmak amacıyla hazırlanmıştır. Kalkınma Ajansları'nın mevzuat, katılım, işbirliği, siyasi/yönetmel, rekabet ve bölgesel politika boyutuyla analizi amaçlanmaktadır. Anket kapsamında elde edilen bilgiler tamamen bilimsel amaçla kullanılacaktır. Araştırmaya sağladığınız katkılardan dolayı teşekkür ederiz.

Saygılarımızla,

Prof. Dr. Zerrin Toprak Karaman-Araç. Gör. Yunus Emre Özer

DEÜ İİBF Kamu Yönetimi Bölümü

Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalı

Dokuzçşmeler Buca İzmir

Araç. Gör. Yunus Emre Özer

Tel: 0 535 397 91 60

İş: 0 232 420 41 80 / 2089

Fax: 0 232 420 17 89

Email: yunusemre.oz@deu.edu.tr

Kalkınma Ajansları ile ilgili görüşleri aşağıdaki değerlendirme ölçeğine göre değerlendiriniz.

Kesinlikle Katılmıyorum 1	Katılmıyorum 2	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum 3	Katılıyorum 4	Kesinlikle Katılıyorum 5	Bilgim Yok 0	
Kalkınma Ajanslarının bölgenizdeki uygulaması kamu-sivil-özel sektör arasında işbirliği/sinerji oluşturacaktır.	1	2	3	4	5	0
Ajanslar tarafından kamu, sivil ve özel sektör işbirliğinde hazırlanacak Bölgesel Gelişme Planları bölgenin gelişimine katkı sağlayacaktır.	1	2	3	4	5	0
Kalkınma Kurulu görüşmeleri katılım fikrine açıktır.	1	2	3	4	5	0
Kalkınma Ajansları'yla ilgili Türkiye'deki yasa ve yönetmelikler Kalkınma Ajansı'nın verimli çalışmasını sağlamaktadır.	1	2	3	4	5	0
Kalkınma Ajansları bölgenizde kamu, sivil, özel sektör ortaklığında yeni bir katılım modeli oluşturacaktır.	1	2	3	4	5	0
Bölgenizdeki Kalkınma Ajansları uygulaması katılım, başarı ve uzlaşmaya davet edicidir.	1	2	3	4	5	0
Bilgi teknolojilerinin uygulanması ve yeniliklerin sağlanması için üniversite-kalkınma ajansı işbirliği sağlanmalıdır.	1	2	3	4	5	0
Kalkınma Ajanslarının yürüteceği faaliyetlerde bölgedeki diğer tüm kurum ve kuruluşlarla işbirliği sağlaması gerekmektedir.	1	2	3	4	5	0
Kalkınma Ajansı faaliyetleri -çalışma grupları gibi- teknik anlamda gerçekleşmelidir.	1	2	3	4	5	0
Kalkınma Kurulu üyelerinin temsil edeceği kurumların vali/Bakanlar Kurulu tarafından seçilmesi Kalkınma Ajansları'nı idare merkezli bir model haline getirir.	1	2	3	4	5	0
Kalkınma Ajansları faaliyetleri için yeterli mali kaynak tahsis edilmektedir.	1	2	3	4	5	0
Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı, GAP İdaresi ve Kalkınma Ajanslarının benzer görev ve yetkileri eşgüdüm sorunu yaratacaktır.	1	2	3	4	5	0
Kalkınma Kurulu'ndaki kamu-sivil-özel sektör katılımcıların sayısını dengesiz buluyorum.	1	2	3	4	5	0
Sivil toplumun ve katılım kültürünün yeterince gelişmemiş olduğu yerlerde de Kalkınma Ajansları bir katılım modeli olabilir.	1	2	3	4	5	0
Kalkınma Kurulu'nda bireysel değil kurumsal temsilin olması doğrudur.	1	2	3	4	5	0
Bölgenizdeki Kalkınma Ajansı proje hazırlama eğitimleri vermelidir.	1	2	3	4	5	0
Türkiye'deki Kalkınma Ajansı modeli idare merkezlidir.	1	2	3	4	5	0
Kalkınma Ajansları bölgesel yönetim modelidir.	1	2	3	4	5	0
Kalkınma Ajansları ülke bütünlüğünü zedeler.	1	2	3	4	5	0
Ajanslar tarafından kamu, sivil ve özel sektör işbirliğinde hazırlanacak Bölgesel Planlar bölgenin gelişimine katkı sağlayacaktır.	1	2	3	4	5	0
Kalkınma Ajanslarının yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına teknik destek vermesi stratejik planlar açısından bütünlük getirecek bir unsurdur.	1	2	3	4	5	0

Kalkınma Ajansları sayesinde halktan başlayan/aşağıdan yukarıya bir bölgesel kalkınma sağlanabilecektir.	1	2	3	4	5	0
Kalkınma Ajansları Türkiye’de geçmişte uygulanan/uygulanmakta olan bölgesel kalkınma planları ve teşvik uygulamalarına alternatif olabilecektir.	1	2	3	4	5	0
Kalkınma Ajanslarının hem bölgelerarası hem de bölgeiçi farklılıkları gidermeye hem de rekabet gücünü sağlamaya yönelik faaliyet göstermesi bir çelişkidir.	1	2	3	4	5	0
Dünyadaki birçok örneğine rağmen Türkiye’deki ajanslara “bölgesel plan” hazırlamak yerine DPT tarafından hazırlanan bölgesel planları uygulama-izleme görevi verilmesi olumsuz bir durumdur.	1	2	3	4	5	0
DPT’nin, Kalkınma Ajanslarına yönelik faaliyetleri devamlılık arz etmelidir.	1	2	3	4	5	0
Yenilik merkezi, teknopark gibi bilgi teknolojilerini kullanan unsurların bölgemde bulunmasını olumlu görürüm.	1	2	3	4	5	0
Bölge, küresel rekabette avantaj sağlayabilme konusunda Türkiye’deki diğer bölgelere göre daha ileridedir.	1	2	3	4	5	0
Kalkınma Ajansları bölgenize küresel rekabette avantajlar sağlayacak stratejiler geliştirebilmesine katkı sağlayacaktır.	1	2	3	4	5	0
Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun’un AR-GE’ye ve rekabet gücünün artırılmasına verdiği destek Kalkınma Ajansları’nın başarısını da arttıracaktır.	1	2	3	4	5	0
Kalkınma Ajanslarının tanıtım ve yatırım çekme amacıyla yurtdışı ofislerinin bulunması gerekir.	1	2	3	4	5	0
Mevcut yasal engeller sebebiyle Kalkınma Kurulu’nun faaliyete geçemediği süreç bir kayıptır.	1	2	3	4	5	0
Anayasa Mahkemesi’nin Kalkınma Ajansları’nın kamu tüzel kişiliği olduğu yönündeki kararına katılıyorum .	1	2	3	4	5	0
Anayasa Mahkemesi’nin Kalkınma Ajansları’nın kamu tüzel kişiliği olduğu yönündeki kararına karşın Kalkınma Ajansları’nın kamu yönetimi teşkilat şemasında uygun bir yere konamaması işleyiş açısından bir sorundur.	1	2	3	4	5	0

Kalkınma Ajanslarının işlevlerini “1-çok önemsiz, 5-çok önemli” ölçğinde değerlendiriniz.

Çok Önemsiz	Önemsiz	Ne Önemli Ne Önemsiz	Önemli	Çok Önemli
1	2	3	4	5

Bölge potansiyelinin ortaya konması	1	2	3	4	5
Bölge potansiyeline uygun kalkınma stratejisinin belirlenmesi	1	2	3	4	5
Kamu-sivil-özel aktörler arasında işbirliği geliştirmesi	1	2	3	4	5
Yabancı yatırımcının bölgeye çekilmesi	1	2	3	4	5
Bölgenin tanıtımını yapması	1	2	3	4	5
Bölgelerarası ve bölgeiçi dengesizlikleri gidermesi	1	2	3	4	5
Diğer (Lütfen Belirtiniz).....	1	2	3	4	5

Aşağıdaki kavramları Kalkınma Ajanslarının çalışmasına etkilerini dikkate alarak “1- çok önemsiz, 5-çok önemli” ölçeğinde değerlendiriniz değerlendiriniz?

Çok Önemsiz 1	Önemsiz 2	Ne Önemli Ne Önemsiz 3	Önemli 4	Çok Önemli 5
------------------	--------------	------------------------------	-------------	-----------------

Esneklik	1	2	3	4	5
Mekaniklik	1	2	3	4	5
Hiyerarşi	1	2	3	4	5
Ekip Çalışması	1	2	3	4	5
Ajans Çalışanlarının Donanımı/Yetkinliği	1	2	3	4	5
Bölgenin İnsan Kaynakları Potansiyelinin Ajansa Etkisi	1	2	3	4	5

Küresel rekabette avantaj sağlanabilmesi için bölgenizde aşağıdaki sektörlerin hangisi ya da hangilerinin ön plana çıkarılması, teşvik edilmesi gerektiğini sadece üç tanesini önem sırasına göre “1=1. derecede önemli, 2= 2. derecede önemli 3=3. derecede önemli” şeklinde belirtiniz.

1. Derecede Önemli 1	2. Derecede Önemli 2	3. Derecede Önemli 3
-------------------------	-------------------------	-------------------------

Bilgi yoğun ve bilgiye dayalı yüksek teknolojlili üretim	
Tarım	
Hizmetler	
Turizm	
Madencilik	
Sanayi	
Diğer belirtiniz).....	(Lütfen)

Kalkınma Ajansları Hakkında Yüksek Mahkemelerce Verilen Yürütmeyi Durdurma ve İptal Kararlarının Sebeplerinden sadece üç tanesini önem sırasına göre “1=1. derecede önemli, 2=2. derecede önemli, 3=3. derecede önemli” şeklinde yorumlayınız.

1. Derecede Önemli 1	2. Derecede Önemli 2	3. Derecede Önemli 3
-------------------------	-------------------------	-------------------------

Kalkınma ajanslarının bir bölge yönetimi modeli olması	
Ülke bütünlüğüne zarar vermesi	
Tüzel kişiliğin net biçimde tanımlanmaması	
Ajans personelinin statüsünün belirsizliği	
Kalkınma Ajanslarının sahip olduğu muafiyetler	
İdarenin bütünlüğüne aykırı olması	
Kalkınma Ajanslarına atanan personelden müşterek kararnameyle atananların atama işlemlerinin bakan onayıyla yapılması	

Cinsiyetiniz	() Erkek () Kadın
Yaşınız	
Eğitim düzeyiniz	() İlköğretim () Lise () Önlisans- Lisans () Lisansüstü
Hangi Kalkınma Ajansında görevlisiniz	() İzmir () Çukurova
Kalkınma Ajansı'ndaki göreviniz	() Kalkınma Kurulu Üyesi () Yönetim Kurulu Üyesi
Kalkınma Kurulu üyesiyseniz hangi sektörü temsil ediyorsunuz	() Kamu () Özel () Sivil
Mesleğiniz	